

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Kjøge Byes Historie,

samlet

efter trøkte og utrøkte Billeder

ved

Anders Petersen,

fhv. Lærer i Dalløby.

Kjøbenhavn.

I Kommission hos Universitetsboghandler G. E. C. Gad.

Trykt hos Nielsen & Lybiche.

1888.

Forord.

Efter i flere Aar at have søslet med at samle Op-
tegnelser om Kjøge By, fik Forfatteren af nærværende Skrift
i 1878 ved Byraadets Velvillie Udgang til Byens paa
Raadhuset opbevarede righoldige Arkiv, hvoraf senere en Del
er afgivet til Gehejmearkivet. Skriftets Indhold støtter sig
foruden til Byens Arkiv tillige paa Oplysninger hentet fra
trykte Skrifter, og den store Vanskelighed ved at sondre og
begrænse det righoldige, spredte Stof om Kjøge By maa
tjene som Undskyldning for det uheldstgjørende ved de frem-
dragne Bidrag til Byens Historie.

Udgivelsen er velvillig støttet saavel af Kjøge Kommunal-
bestyrelse som af Direktionen for Kjøge og Omegns Spare-
kasse, for hvilke Understøttelser herved bringes skyldig Tak.

Overfor de ærede Subskribenter beder jeg om Undskyld-
ning for den lange Tid Udgivelsen, formedelst uforudsete
Omstændigheder, har krævet.

Skulde jeg yderligere blive sat i Stand til at supplere
dette Skrift om Kjøge By — hvis ældst kjendte Privilegium
som Kjøbstad netop i Aar er 600 Aar gl. — med Kort og
enkelte Afbildninger, vil saadant senere ske.

Kjøge, den 24de August 1888.

Forfatteren.

R e g i s t e r.

Hovedsammittene i Skrifftet ere:

- A.** Byen i Almindelighed, 2.
B. Byens Forsatning, Handel m. v., 109.
C. Kirke-, Skole- og Fattigvæsen, 213.
D. Personalfortegnelse, 247.
 Aftknyfter, 1—160. (I Registret betegnet A).

- Magaard, N., Rektor, 252.
 Magesen, K., Provst, 247.
 Malborg, M. J., Rektor, 251.
 Marhus, G. S., Præst, 249.
 Mdelens Brylluper, A 83.
 Meder, F. C., Stiftsbjmd., 125, 267.
 Mgerfen, L., Brygger, 245.
 Mgerbrug til Byen, 1f5.
 Mhlefeld, F., Greve, 165.
 Mfiseboderne, 168.
 Mbech, J., Postmester, 78, 259.
 Mlexandraforeningea, 177.
 Mls, J. G., Rektor, 251.
 Mlter i St. Nicolaj Kirke, A 5.
 Mndersdtr., Johanne Troldtvinde, 67.
 Mnderfen, Augustinus, Præst og Læge, 260. — Bjørn, Besmd., 266. — D., Lærer, 264. — J., Rektor, 251. — Jon, Præst, 249. — L., Lærer, 263. — Laurig, Præst i Lidemarf, 66. —

- Lucas, Mag., Herfølge, 39. —
 Ole, Sjtensved, 72, A 42. —
 O., Møller, dræbt 1807, 142. —
 P., Brgm., 254. — Boul, Præst, 249. — Troels, Rbmd., 23.
 Mndrefen, L. A., Apotheker, 261.
 Mndrea, J., Byfoged, 252.
 Mnthon, C., Lærerinde, 265.
 Mnthony, G., Læge, 260.
 Mnsøgninger til Kongen A 8, 56, 142, 156, 158.
 Mpotheket 25. Mpothekere 261.
 Mrejdshuset 22, 244.
 Mrenfeldt, Niels, Jucclund, 107.
 Mrensдорff, J., Oberst, 134.
 Mrrff, L., Brgm., 135, 256.
 Mrsleben, Birg. K., 46, 259.
 Mvelhoff, Hendrik, A 16.
 Mvesen, M., Præst, 249.
 Mvisartikel om Sejren 1677, 165.
 Mvise for Byen, 203.

- Maadsmænd, A 135.
 Mache, J., Fabrikant, 43, 44, 50, A 132, 144.
 Magger, Mhed, 98, 106. — Mnders, 21, 85. — Claus, Brgm., 28, 67, 98, 181, 225, 254, A 20, 23, 25, 29, 33. — Mrit C., 107, 108, 257. — G., Bisp, A 132. — Oluf, 188. — P., 99, 145, A 49. — R. J., Organist, 263.
 Mnghors, Mette Troldtvinde, 71, A 47.
 Mnsøed, M. B., Lejtnant, Møller, 181.

II

- Bartholdy, Charlotte C., 81. —
 G. B., 258. — J. M., 78, 268.
 Bartholin, L., Dr., 67.
 Bartner, P., Kræmmer, 54, 69,
 A 37. — Jacob, 260. — Johan
 P., 88.
 Bartskærere, 260, — ved M. Ravn's
 Lig, 104.
 Basse, J., Provst, 250. — J.,
 Brgm., 254. — N., Brgm., 254.
 — P., 88, A 43.
 Bastrup, C., A 38.
 Baun ved Havnen, 162, A 87.
 Beach, N. W., Læge, 261.
 Beach, R. A., Ballø, 169, 181,
 186, A 151. — P. A., Kvarters-
 mejster, 181.
 Beck, J., Slotsherre, 101, 267. —
 Lisbeth, A 49.
 Becker, P. C., Kordegn, 263.
 Becker, Balth., Amsterdam, 73.
 Belzebub, A 38.
 Bendtsen, C. O., Apotheker, 261.
 Bendtsen, M., Brgm., 185, 254.
 — N., Rømd., 257, A 19.
 Bentley, D. G. N., Brgm., 256.
 Bentzen, D., Præst, 248—9, A 69.
 Benzon, J. W., Præst, 249.
 Berendsen, J., Apotheker, 117, 211,
 246, 261, A 121.
 Berndrup, J. P., Ballø, A 113.
 Berner, D.'s Enke, 21 A 96.
 Bertelsen, K., Brgm., 254. — M.,
 Bysfoged, 252.
 Bertram, D., Brgm., 40, 118, 255.
 — Envid, 42. — Margrethe, 40.
 Beyer, S., Feldbereder, 228.
 Biering, A. N., Bysfoged, 253. —
 F. P., Klotter, 262.
 Bigen, R., Oberst, 134.
 Bille, S. D., Klotter, 262.
 Bille, Bent, A 4. — Esge, Rømd.,
 266. — Lisbeth, 186, A 67. —
 Oluf, A 36. — Torben, 215. —
 Vincents, 107, A 49.
 Bille-Bræbe, J. C., Stiftamtmd.,
 268.
 Birchholz, J. C., Oberst, 134.
 Birkerød, S. B., Læge, 261. —
 M., Provst, 250.
 Bislag, 19.
 Bisjen, S. B., Billedhugger, 38.
 Biørn, Luf, Mag., Løjtnant, 74.
 Bland, Fr., Læge, 260.
 Blidfeld, C. S., Provst, 248, A 143.
 Bloch, C. J., Brgm., 100—2, 145,
 197, 252, 255.
 Blod, S. P., Lærer, 264.
 Blume, J. W., Lømmemejster, 176.
 238. — P., 24.
 Blumensaaft, N. N., Apotheker,
 261.
 Blücher, L., Kaptein, 134.
 Bocher, C., Fabrikant, 180.
 Boe, P. J., Møller, 194.
 Boesen, Thor, Borger, 39.
 Boghandlere m. v., 202.
 Boiesen, N., Rømd., 257, A 39.
 Bohave, A 21, 24, 32, — hos
 M. Ravn, A 47.
 Borgeteje penge, 112.
 Borger dommes til Fødestavn
 A 104.
 Borgerc, fornemteste i Byen, A
 73, 141.
 Borgere forlade Byen, 114.
 Borger- og Haandværker-Forenin-
 gen, 176.
 Borgerne plyndre Ballø, 110.
 Borgerkabets Kjøb, 234.
 Borgerkolen, 233.
 Borgervæbning, 196.
 Borgmestre, 253, A 7, 10, 13, 15,
 20, 22, 23, 29, 30, 35, 39, 46,
 61, 72, 77, 90, 120, 143, 154.
 Borgmestres Løn, 128, A 110.
 Borningsforsøg, 3.
 Bornemann, Bisop, 123. — S. A.,
 Rektor, 251.
 Borrebjæ, J. M., Rømd., 81, 257,
 258. — Tobias, 193.
 Borries, C. A., Læge, 47, 261.
 Boring, C. M., Lærerinde, 265.
 Borthia, Jacob, Rømd., 257, A
 93, 121.
 Bosen, M., Brgm., 254, 256.
 Boserup, A. G., Rømd., 47. —
 Christiane, 47. — D. C., Rømd. 47.
 Bosniakker, 135.
 Braem, Gjødert, 98.
 Bræbe, Ngel, A 43. — Otto, A 50.
 — Tuge, 32.
 Brandkaptejner, 200, — Uniform,
 199.
 Brandforps, 199, — Brandlauget,
 198.
 Brandlidte, 21.
 Brandjen, L., Forstander, 213, 215.
 Brandstaf 1658—60, A 89.
 Brajch, A., Proturator, 81, 177,
 262. — D. C., 262.
 Bredde, Bendix, 88. — Berner,
 Rømd., 257, A 20, 23, 26, 29.
 — Christian Bartner, 260.
 Bredenberg, R. Provst, 250.
 Breinholm, J. C. C., Præst, 249.

III

- Bremer, Jørgen, Toldbr., 85, 258.
 Brevart, 196.
 Brobeck, J., Kontrollør, 259.
 Broch, Birgitte, Frue, 246.
 Brochmand, Envold, Brgm., 98,
 108, 145-6, 217, 254, A 72.
 — Jesper, Bisp, 217, 231, 233,
 246, A 60. — Rasmus, Prof.,
 91, 108, A 26, 93. — N. S.,
 Brgm., 254, A 20. — Søster, 55.
 Brochmands Epitafium, 225.
 Brodenhus, Frands, Befmd., 266—
 67. — H. U., Befmd., 267. —
 Oluf, Slotsherre, 118, 267.
 Brodersen, P., Lærer, 264.
 Broen over Naen, 31. — Bro-
 penge, 128.
 Broport holdes aaben, 33. — Huse,
 148.
 Brorson, B. S., Brgm., 256.
 Bruhn, G. F., Organist, 263.
 Brun, H., Forstænder, 216.
 Brunsmann, Joh., Mag., 53.
 Bruunsteen, J. S., 80, 93, 145, 226.
 Bruun, D. K., Borger, 75, 76. —
 J., Rigsraad, 184. — Jesper
 P., Byfoged, 88, 253, A 139.
 — Jørgen Frandsen, Borger,
 21, 103. — Knud Bertelsen,
 Kbm., 74, 88. — Knud Jesper-
 sen, Byfoged, 252. — Magda-
 lene, 52. — Oluf, Kbm., 257,
 A 10. — D., Profurator, 262.
 Bryggerlauget, A 28.
 Brykke, Carl, Befmd., 266.
 Brændevinsbrænden, 168. — Di-
 strikter, 170.
 Brønde paa Torvet, 38.
 Buch, Hans, Brgm., 55, 96, 255.
 — H., Præst, 55.
 Bucha, J. N., Spindemejster, 178.
 Buch, Chr., Kordegn, 262.
 Bülke, Titus, 122, A 128.
 Bülow, C. S., 270.
 Byen afbrændt 1343, 109.
 Byens Alder, 6.
 Byens Befæstning, 28. — Belig-
 genhed, 2. — Gader og Porte,
 27. — Havn, 153, A 158. —
 Kirke, 220, A 143, 159. — Laan
 til Chr. IV, A 72. — Navn, 4.
 — Omegn, 6. — Optømt, A 150.
 — Opvand, 151. — Privilegier,
 10, 18. — Statter, 112, A 134.
 — Tilstand, A 152. — Udseende,
 9, 130. — Waaben, 5.
 Byfogeder, 252, A 7, 10, 15, 18,
 24, 30, 31, 46.
- Bygningsmaade og Gader, 18.
 Byhskrivere, 257.
 Børneaspilet, 25.
 Børgeesen, Jac., Byfoged, 252.
 Børjen, 50-51, A 18.
- Carl X Gustav, Konge, 120.
 Carl Rasmussen, Ejer af Gf.
 Rjøgegaard, 227.
 Caroc, G. B., Oberst, 136.
 Carjen, C., 119.
 Castenstjold, J. M. S., General,
 137.
 Castonnier, H., Oberst, 135.
 Christensen, Dines, Byfoged, 252,
 A 35, 36. — Erik, Kbm., 21,
 257. — F. J., Sagfører, 252.
 — Hans, Brgm., 21, 24, 96,
 145, 226, 233, 246, 255, A 90.
 — J., Rector, 251. — J., By-
 foged, 252, A 30. — M., Kor-
 degn, 263. — N., Knivmed,
 103. — S., Lærer, 264.
 Christian I, 15. — IV, 197. —
 Prins, 101.
 Christoffer af Bøjarn, 14. — II,
 14. — Greve af Oldenburg,
 16, 110.
 Christophersen, A., Dregehovedet, 80.
 Clausen, H., Lærer, 263. — Jac.,
 Klotter, 262. — J. C. E., Trans-
 latør, 265. — L. J. B., Lærer,
 265.
 Clemmenjen, Andr., Kasserer, 259.
 — F. C., Tobaksfabrikant, 184.
 Conradi, M., Lellinge, 37.
 Corps de garde Torvet, 37.
 Crane, Lauritz, 90.
 Crell, C., Brgm., 256, A 160.
 Croll, C., Borger, 209.
 Culmsee, J. V., Papirfabrikant, 179.
 Curtius, M. S., Præst, 249.
- Daa, Christian, 215.
 Dagboque, 195.
 Dahlbom, C., svensk, 29.
 Dahlstrøm, R. C., Overrigsk., 262.
 Daldorph, J., Tobaksjæmper, 86.
 Dampmuddermaskine, 160.
 Danneftjold-Samsø, Greve, 163.
 Derschow, Major ved Bosniasfærne,
 135.
 van Deurs, J., Brgm., 46, 256,
 258. — Johan, Betjent, 193.
 Dingel, J. U., Klædeæver, 177.
 Direktører ved Sparekassen, 201.

IV

- Discher, J. H., Apotheker, 261.
 Djævelen med Horn, 71.
 Dom mellem Chr. Steel og Præsterne, A 69.
 Dorothea, Dronning, 214.
 Dou, Johan, 42.
 Drehsjel, C. E., Oberst, 135.
 Dresfelberg, Anders, A 43.
 van Drene, Gert, Borger, 21, 92.
 Drejer, C. F., Kaptejn, 135. —
 G. F. S., Krigsraad, 259. —
 Mouriz, Rdbmd., 51.
 Driftevand, 3.
 Drøge, Adolph, Apotheker, 261.
 Dyrhund, C., Forpagter, 228. —
 Holmer N., 80, 90. — N. C.,
 Grosserer, 80. — Svhie M., 52.
 Dystrending (1352), 109.
 Døde Kreaturer i Byen, 120.
 Ebbesen, J., Præst, 248. — D.,
 Befmd., 266. — Sune, 8.
 Ebingær, N., Tolder, 85, 246, 258.
 Egertiis, J. B., Rdbmd., 52. — N.
 C., Kæmner, 265. — Søren,
 Inspektør, 258.
 Egers, C., Brgm., 83, 84, 118,
 255, A 120. — C. C., Bistiterer, 41.
 Ehlers, F., Byfoged, 253, 258.
 van der Eichen, B., 47, 48.
 Eilersen, Hendrit, Borger, 91.
 Elsberg, Jørgen L., Postmester,
 259.
 v. Engberg, A., til Ravnstrup,
 A 131.
 Enghaver nord for Byen, A 15, 21.
 Engländerne paa Ballø (1807), 142.
 Erichsen, J., Profurator, 262.
 Erik, Prins, 12.
 Erissen, R., i Lille Taarnby, 75.
 Ersted, P. C., Organist, 263.
 Esbernien, Cluf, Rdbmd., 256.
 Esger, Ertebisp, 13.
 Fabrikker, 177.
 Falch, J. R., Rdbmd., 257, A 121.
 — Johannes, A 99.
 Falkenberg, D., 81. — E., Præst,
 247.
 Fastelavns Borgmestre, A 77. —
 Løjer, 173.
 Fattighøder (1661), A 90.
 Fattiges Kasse, 247.
 Fattigvæsen, 236, 243. — Udgifter,
 245.
 Fattigarbejdshus, 22.
 Femmer, Middel, Præst, 209.
 Fennemdiget, A 21.
 Ferslev, L. E., Vejer og Maaler,
 265.
 Fich, P. H., Gjæstgiver, 77, 120.
 de Fine, M., Lærer, 264.
 Fisker, Joh., Læge, 260.
 Fisteriet, 184.
 Flaadebatteri (1808), 162, A 160.
 Flindt, J. B. L., Stibåbygger, 180.
 Fog, R., Præst, 249.
 Foah, S., Kontrollør, 25, 45, 169,
 259, A 146.
 Foldør, J., Tynsølsfører, 209.
 Foldmar, R., Bystriver, 258, A 15.
 Folketingsvalg, 204.
 Folketaalinger, 206.
 Forbud mod Varselsøst, A 80. —
 mod fremmede Rjovmænd (1496),
 16, — mod at Borgere nedsatte
 sig i S. Rjøge, A 119.
 Forordn. om adelige Brylluper,
 A 83.
 Forsamlingshuset, 133.
 Forslag til Byens Optømt (1731),
 127.
 Fosk, P. D., Præst, 249. — J.,
 Rektor, 251. — N., Etatsraad,
 Juellund, 201. — P. D., Tolder,
 85, 258.
 Frandsen, M., Rdbmd., 67, 257. —
 C., Rdbmd., 246, 257. — J., By-
 striver, 105, 258. — Johan,
 Rbhvn., 108. — N., Rdbmd., 257,
 A 10. — B., Dampdrejeri, 180.
 Frederik II, 238. — VII's Min-
 desmærke, 38.
 Frederiksen, J. C. C., Sagfører,
 201, 262. — F., Ridesøged,
 Rbhvn., 104.
 Freisleben, P. H., Blantør, 183.
 Fresche, S., Rdbmd., 258, A 20.
 de Freyndt, S., Borger, 59.
 Friberg, Peter (Rbhvn.), 42.
 Frich, P. H., Apotheker, 261.
 Friderichsen, C. C. H., Rdbmd., 52.
 C. C. M., Lærerinde, 265. —
 F. C., Kæmner, 265. — Johan-
 nes, Rektor, 251. — M., Brgm.,
 256.
 Frieboe, C. B., Oberst, 135.
 Friis, C., Befmd., 266. — Wogens
 til Bøller, A 123. — P., Brgm.,
 253, 254.
 Frost, R. M., Læge, 260.
 Fuhr, L., Præst, 249.
 Funch, F., Apotheker, 86, 261. —
 N. H., Feldbæder, 77.

Fundats, M., Steenå, 236.
 Fægtning i 1807, 136.
 Fødte og Døde, 206.

Gaard, den aabne, 242. — til dømt de Fattige, A 100.
 Gaarde, mærkelige, 22, 39. — ruinerede, A 98. — i daarlige Tilstand, 120—21.
 Gabestof, 34.
 Gabrielsen, Verdine J., 81.
 Gad, P., Herredsfojed, 91, A 88.
 Galtsjot, B., Læverinde, 265.
 Galkjor, P. T. M., Birkedommer, 47, 201.
 Gammelkjøge tillægges Byen, 16.
 Gandrup, P., Lærer, 264.
 Gasbelysning (1867), 268.
 Gavebreve, A 10, 14, 82, 92, 136, 138.
 Germansen, S., Præst, 247.
 Gersdorff, H., Befmd., 267. — R., Befmd., 126, 169, 183, 267.
 Gert, Greve af Holsten, 14.
 Gether, S. A., Postmeister, 259. — J. J., Brgm., 256.
 Gierling, D. M., Løge, 261.
 Giert, J. Christophersen, 77.
 Gjelf, J. P., Gæstgiver, 78.
 Gjellerup, J., Præst, 249.
 St. Gjerruds Kapel og Kirkegaard, A 8, 97.
 Gjogleri paa Raadhuset, 88.
 Glad, J. P., Bogholder, 202.
 Glasrunder, 10. — Glasværk, 178.
 Gleisner, J., Glaspufter, 178.
 Glesøje, P., Plantor, 181.
 Glob, A., Forstander, 213. — C., Provst, 225, 248.
 Glofirup, N. S., Provst, 64, 66, 248.
 Glæde, Martin (Zuelfund), 86.
 Glæiser, J. S., Agent, 201, 238. — S. C., Proturator, 262.
 Gloerfelt, C. L. C., Præst, 248.
 Gobelinsfabrik, 52.
 Gods røvet 1660, A 102.
 Godtke, Peter, Befmd., 266.
 Goldschmith, C., A 160.
 Gonsager, Dorte Præsteente, 229.
 Gottlieb, D. C., Præst, 250.
 Graabrødrefloster, 213, A 6.
 Grabou, Margrethe, 118.
 Gram, Ane Cathrine, 78.
 Griis, Joachim og Joh., Befmd., 266. — P., Byftriver, 257.
 Groth, S. P., Kasserer, 259.
 Grubbe, Karen, Fru, 95. — Mejde, Fru, 88.

Græsningsret, 127.
 Grønbeck, J. N. J., Vejer og Maaler, 265.
 Grønbeck, N. B., Rector, 252. — Jens, Præst, 106, 250. — Soren, Præst, 247, A 11.
 Grønerup, N. A., Klotter, 262.
 Guldsmed, A., Rdmdb., 257. — J., Brgm., 254.
 Gulichsen, G., Lærer, 264.
 Gyldenløve, H. C., Felt herre, 133.
 Gyldentjerne, Gabr., Befmd., 266. — Mogens, Befmd., 266.
 Gynther, A., Major, 134.
 Gyzc, J. N., Brgm., 253.
 Gøye, Falk, 88. — Henrik, Befmd., 109, 266.

Haagensen, P. J., Mægler, 265.
 Haandværkslaug, 171. — Haandværkerforeningen, 176.
 Haardugsfabrik, 178.
 Haas, J. i Rostilde, 96.
 Hadelcr, Hans, A 24.
 Hahn, G., Kaptein, 197. — Wilhelm, Løge, 260.
 Hahne, Hans, 88.
 Halsjernet, 34, 243.
 Hamner, Frands, Borger, 21.
 Hammond, C., Probst, 250.
 Handel, 143, — paa Helligdage, 152.
 Hans, Røge, 15.
 Hansen, A., Herredsfojed, 84. — Anker, Borger, 21, 40, 46, 100,, A 49, 51, 74, 99. — Bertel Brgm., 254 — B., Præst, Ros, kilde, 66. — Casper, Borger, 197. — Christen, Folketmd., 205. — C. W., Gæstgiver, 190, 200, — C., Rector, 251. — Gregers, Brgm., 21, 28, 96, 233, 246, 255, A 51. — J. C. W., Mægler, 265. — S. L., Translator, 264. — Jacob, Byfoged, 103, 252, 255. — Jan, Fattigforstander, 239, A 121. — Jens, Tolber, 40, 85, 258. — Jørgen, Rdmdb., 257. — Mads, Præst, 249. — Michel, 247, A 5. — N., Brgm., 254. — N., Præst 248. — Oluf, Rdmdb., 257, A 10. — P., Folketmd., 204. — Peter, Rdmdb., 84, 257, A 111. — Poul, Løge, 260. — Thor, Borger, A 16. — Th., Lærer, 263. — Willads, Præst, 249.
 Haniteen, Engel M., 76.

VI

- Hartmann, Christine, Jomfru, 229.
 — Præstente, 169.
 v. Hatten, Herman, 123.
 Hauch, Frederik, Stiftamtmd., 267.
 Haugaard, M. H., Præst, 248.
 Haver ved Byen, A 67, 99, 115, 119.
 Havnen, 13, 127, 153, 157, A 10,
 158. — Blofhus, 162.
 Havnepenge, 161. — Havneflov, 154.
 Hazen, Joh., Regimentskriver, 169.
 Harthausen, G. C., Stiftsbjmd.,
 130, 267.
 Heeberg, P. S., Handelsmand, 86.
 Hegners Huftu skudt 1807, 142.
 Hegtmann, A., Skovrider, 211.
 Heindorph, H. C. i Drejovedet, 80.
 Heininge, J. D., Rektor, 251.
 Helmers, Eric, Rdbmd., 21, 50, 103,
 106, 257.
 Helt, Jørgen, Tolder, 85, 89, 258,
 A 121.
 Hemmingsen, N., Præst, 248.
 Hend, J. B. C., Murmester, 176.
 Herbergsjæder, 190.
 Herbriffen, S., A 18. — L., Skarp-
 retter, A 71.
 Herfølge Kirke, 167.
 Hersløf, Boul, Rektor, 252.
 Herp, J. M., Provst, 250.
 Hervig, E. C., Apotheker, 261. —
 Jørgen, Præst, 249. — Jørgen,
 Apotheker, 261.
 Heße, E. F., Bogbinder, 202.
 Heftemølle, A 15.
 Hildetand, Harald, 5.
 Hillebrandt, Ritmester, 117.
 Hind, Birgitte, 25.
 Hjerrild, S. N., Provst, 124, 248.
 Hjælp til Brandlidre, A 55.
 Hjørnestedet i Brogade, 26.
 Hobmand, Mathies, Boraer, 75, 79.
 Hold, Ditlev, Befmd., 266, A 43.
 — S., Oberst, 133.
 Hold, Grev Henrik, 246.
 Holm, J., Lærer, 264. — P. J.,
 Organist, 263.
 Holst, Anne Mads Ravn's, 94. —
 Etine, 108. — Hans, Rbhvn.,
 94, A 49. — P. C.'s Enke, 211.
 — Søren, Boraer, 106, A 51.
 Th., Rdbmd., 257.
 Holstein, E. F., Stiftsbjmd., 267.
 — S. B., Præst, 249. — Joh.
 Ludvig, Stiftsbjmd., 126, 267,
 A 150. — N. C. R., Inspektør, 258.
 Holfrug, Jacob, Profurator, 42,
 261. — Beder, A 40.
 de Hon, Abrah., Plantør, A 149.
 Hondorff, Steen, A 123.
 Horn, E. H., Ivenff Feltmarstal,
 163. — S., Oberst, 134.
 Hoteller, 191.
 Humble, S. C., Brgm., 21, 110,
 225, 255.
 Humiden, C., Oberst, 133.
 Hunaus, D. A., Lærer, 264..
 Huse falsdefærdiae, 123.
 Hustorjet, 53—79, A 35--42.
 Hvid, Troels, Rdbmd., 256.
 Hvide Svane, 80.
 Hviid, P. J., Klotter, 262.
 Hvitfeldt, Joar, 1, 166, 167. —
 P., Stiftsbjmd., 266.
 Høca, Jørgen, 261. — Stygge til
 Gjorslev, A 104.
 Høegh, C. M. F., Præst, 249.
 Hørup, B. L. B., Folketmd., 205.
 Høsen, S., Mads Ravn's Svoaer,
 95. — R., Byffriver, 106, 252,
 258, A 42.
 Ild saanes, 20.
 Ildbranden 1633, 20—22, A 53.
 Ildbræd- og Kjøeg-Stat, A 134.
 Indbøggerantal, 205.
 Indfarterina, 133, 135.
 Ingemann, B. S., 1.
 Ingvorfen, Bo, 257.
 Ipsen, Rasmus, Frøsløvggaard, 42.
 Jrgens, S., Bliffslagelager, 178.
 Jversen, P., Byffriver, 89, 258.
 Jacobi, J., Befmd., 266. — S. A.,
 Toldfordalter, 258.
 Jacobien, A., Brgm., 67, 254. —
 C., Bogbinder og Klotter, 202,
 262. — Ebbe, Brgm., 84, 128,
 253, 255. — Gabriel, Toldfor-
 pagter, 50, 88, A 70. — S. i
 Næshøjsgaard, 41. — S., Kro-
 mand, 170. — S., Byffoged, 252,
 254. — Henning, Rdbmd., 91,
 118, 224, 257. — N., Lærer,
 263. — P., Rdbmd., 256.
 Jensen, A., Herredsfoged, 41. —
 A., Overlærer, 263. — A., Dr-
 ganist, 263. — C. N. C., 263.
 Eskild, Byffoged, Rbhvn., 104. —
 C., Befmd., 266. — S., Rdbmd.,
 A 5. — J., Tobakfbinder, 183.
 — J., Thftølsfører, 39, 92, 145.
 — Johan, Brgm., 75, 123—25,
 222, 229, 255, A 143. — Mads,
 Borger, 69. — Nicolai, Bært,
 79. — Oluf, Foged, Tureby, 233.

VII

- Jensen, P., Brgm., 254. — P., Strandegaard, 246. — R., Bysfoged, 104, 252. — Søren i Drejøvedet, 79. — S., Kræmmer, 145, A 59. — Thomas, Klokker, 262.
- Jeppefen, J. C. C., Rbmd., 179.
- Jepsen, J., Præst, 248. — Sone, Bysfoged, 252, 256.
- Jepson, J., Bysfoged, 252.
- Jernstjæg, Mittel, 85.
- Jernstøberi, 180.
- Jesperfen, K., 84, 258.
- Jessen, J., Kontrollør, 259. — S., Lærerinde, 265.
- Johannsen, Mathies, A 100.
- Jøensen, Søren, Heitemøller, 23.
- Johanne, Trolksvinde, A 35—38.
- Johannes, J., Befmd., 266.
- Johansen, S., 124. — J., Rbmd., 124, 200, 229, 233. — Jørgen, Møller, 181. — Oluf, 246, A 136.
- Jonsen, N., Præst, 247.
- Jord fulgt til D. Rosenparre, A 22.
- Jorber og Ugerbrug, 185.
- Jost, Gulbsmed, 99.
- Jostien, Chr., Bysfoged, se Bloch.
- Juel, Claus, Offieer, 133. — Eric, 116. — Niels, Admiral, 1, 163.
- J. K., Præst, 248. — Sier, Brgm., 254.
- Juul, L. A., Lærer, 264.
- Juustispæl, 35.
- Jørgensen, Birgitte M., 79. — P., Kræmmer, 93, 197.
- Kaafund, S. J., Rektor, 186, 226, 233, 246, 251, A 92, 97, 115.
- Kaas, Jørgen, Befmd., 266, A 43.
- Mogens, Slotsherre, 112, 133, 266.
- Kaj Pedersen, Borger, 209.
- Kaallundborg, J. K., Lærer, 264.
- Kampshøener, B., Prokurator, 142, 262.
- Kapellanens Bolig, 229. — Jord, A 77—80.
- Kaptejner ved Borgerne, 197.
- Karnaphuse, 20.
- Karstin, J. K., Læge, 45, 86, 246, 260, A 146.
- Katterberg, J., Rbmd., 257. — P., Organist, 80, 263.
- Katterup, P., Borger, 75.
- Kellinghusen, Abigaël, 227.
- Kempe, B., Rbmd., 256.
- Kierulff, P., Kontrollør, 259.
- Killegrem, Oberste, 30.
- Kirken, 13, 220—30, A 13, 140, 143.
- Kirkegang paabydes, A 45.
- Kirkens øde Huse maa nedbrødes, A 135.
- Kiuse, S., Præst, Karlsunde, 59.
- Kjøhl, J. S., Kontrollør, 259.
- Kjøge Kro, 140.
- Kjølhede, M. B. C., Provst, 250.
- Klaumand, Werner, 107, A 51.
- Klinaenberg, P., Generalpostmester, 195.
- Kloede, T. S. G., Læge, 261.
- Klokkere, 262.
- Klosterkirken, 216—19.
- Knaq, Johan, Brgm., 253.
- Knudsen, S., Brgm., 233, 246, 255, A 37.
- Knuth, C. C., Befmd., 267. — F. C. J., Befmd., 268. — J. S., Befmd., 267.
- Knutsen, Julius, Kaptejn, 38, 200.
- Koch, S., Præst i Højsing, 79. — S., Borger, 32. — S. Kramberg, 21. — J. S., Lærer, 263.
- Kod Jørgen, 17. — Simon, A 31.
- Kohl, J., Rbmd., 195, 242, 246, 259, A 103, 108, 120.
- Kold, C. P., Apotheker, 261.
- Kolding, K., Præst, Køstilde, 69.
- Kompagni, jpanst, 145. — Kræmmer-Kjøb, 178.
- Kongebreve, A 8, 9, 77, 137.
- Kongeveje, 192.
- Kongsgaard, 52.
- Konfolstil, 19.
- Konsumtion, 157. — Forpagtere, 33.
- Kontributioner (1660), 116, A 123.
- Kordegne og Kantorer, 262.
- Korff, J. P. D., Præst, 250.
- Kortind, J., Rbmd., 74, 257, A 61.
- Kornbech, K., Lærer, 264.
- Kornmagazin, 146, A 83.
- Krabbe, J., Befmd., 266. — D., Befmd., 123, 148, 267, A 132.
- Eng, Befmd., 188, 266, A 6.
- Kraffe, Jesper, Befmd., 266.
- Krag, Mogens, Oberst, 133. — R., Prokurator, 262.
- Krage, P., Præst i Ringsted, 69.
- Kraglund, S. C., Provst, 250.
- Kramp, J. L., Krigsraad, 176.
- Kreaturhold, 187. — Priiser (1602), A 32.
- Krebs, J. J., Stadsmusik., 77, 81. — L., Organist, 263.
- Krieger, A. J., Dr. jur., 204.

VIII

- Frigøstur (1677), 122, 124—25, A 125, 134.
 Frøer i Omegnen, 170.
 Kroq, L., Rdbmd., 72, 257, A 20, 23, 26, 29, 35, 39—40. — P., Rektor, 231, 251.
 Kroll, M., Smeder, A 100.
 Kronborg Fæstning, 117.
 Kruse, Cathrine M., 208.
 Kruuse, M. P., Provst, 250.
 Kublmann, J. A. B., Prokurator, 259, 262.
 Kyppl, S., Rdbmd., 78.
 Kähler, A., Provst, 227, 248—49.
 Korbis, J. C., Befmd., 267.
 Laan til Fyrstebesøg, A 58. — Davnen, 159—60. — Kirken, 228—9. — Kongen, 113—4.
 Landbobanken, 102.
 Landprang, 147.
 Landsfenererne, 136.
 Lang, Karen, Ejer af Apotheket, 261.
 Lange, D. H., Vagtmester, 178. — Sibsel, 25.
 Larjen, L., Kaptejn, 200, 258. — L. F. Th., Lærer, 265.
 Laßen, C., Byfoged, 253.
 Latinskolen, 130, 230, A 8, 154.
 Launh, P. M., Toldforvalter, 201, 258.
 Laurberg, Cathrine, Propstinde, 229. — P., Provst, 248.
 Laurentii, A., Befmd., 266.
 Lauridsen, C., Borger, 118. — S., Borger, 101. — Tørgen, Byfoged, 252. — R., Bykriver, 258. — N., Rdbmd., 257. — Borste, 21. — Poul, Bykriver, 105, 258. — S., Rektor, 251.
 Lauridsen, Kirken, Troldbovinde, 70.
 Lauritzen, A., Præst, 249. — C., Rdbmd., 257. — Jep, Præst, 248. — M., Smeder, 246. — Siger, Brgm., 237, 254, A 7.
 Laursen, L., Lærer, 264.
 Legater til Frattige, 245, Kirken, 228, Skolen, 233.
 Leegaard, S. M., Lærer, 264.
 Leisner, A., Rdbmd., 201.
 Lemming, F., Ejer af Brinsen, 78.
 Lemvig, A., Provst, 250. — C. C., Rektor, 251. — J. P., Inspektør, 258. — B., Viceadmiral, 233.
 Lenbø, N. B., 229. — B., Borger, A 29.
 Lerche, S., Strandvokter, bræbt 1807, 142.
 Lidemarf, J. B., Hører, 209.
 Lihme, M., Ejer af Brinsen, 76.
 Lind, N. C., Følketmb., 204.
 Lindholm, S., Lærer, 264.
 Linedands (1674), 88.
 Lipte, W. C. F., Brgm., 201, 256.
 Lochmann, J. D., Bager, 47.
 Lopholms Kro, 171.
 Lotteri (1720), 126.
 Lomzow, Frederik, Stiftamtmd., 267.
 Lucasen, S., Bykriver, 258.
 Lund, J. J., Læge, 260. — N., Lærer, 264. — B. J., Postmester, 259, 263.
 Lübbers, C. M. S., Lærerinde, 265.
 Lunde, P., Brgm., 222, 254, A 10, 14.
 Lütken, F., Kaptejn, 191.
 Lüttdorph, D. C., Provst, 223, 248.
 Lyderjen, J., Lærer, 264.
 Lydichsen, S., Præst, 248.
 Lygter anskaffede, 19.
 Lykke, Frands, A 49, 91. — Kej, A 91, 108.
 Lyngsagen, 187, A 151.
 Lyrer, A. S., Læge, 260. — Hendrich, Læge, 260.
 Lyftander, C. C., Provst, 69, 180, A 15, 26.
 Lyfter, Eric, Major, 91.
 Lytken, Zacharias, Borger, 21.
 Læger, 260.
 Løengi, L. S., Præst, 247, 249.
 Løvenørn, P., Admiral, 158.
 Madsen, S., Rdbmd., 228, 233, 246, 257, A 82. — Jacob, Præst i Nordrup, 66. — J., Rektor, 251. — Michel, Rdbmd., 257. — Mogens, Rdbmd., 110. — Niels, Præst i Balløby, 66. — N., Rektor, 251. — Oluf, Borger, 245. — Roluf, Befmd., 266. — Torben, Rdbmd., 257.
 Magistratens Ansøgning til Kongen, A 152. — Indberetning, 129.
 Magleby Tiende, 238—40, A 14.
 Madalene Sybille, Prinsesse, 101.
 Mahler, N., Kontroller, 259.
 Majtræ paa Ragen, 36.
 Malmø, M. B., Rektor, 251.
 Mand, Peder, Præst i Jerfji, 66.
 Mangel paa Borgere, 121, paa Jorb, A 157.
 Manufakturgaarden, 39—50, A 132, 144—5.
 Margrethe, Martyrinde, 8.

IX

- Markdanner, Hans, 101.
 Markeder, 188—90. St. Olufs, 188.
 Marteskjel, A 43.
 Marschen, Raphael, Løge, 260.
 Marup, S. C., Rdbmd., 79. — N.
 P., Prokurator, 262. — P., By-
 foged, 252, A 143.
 Mathiasen, M., Byfoged, 252.
 Matrifulstat, A 134.
 Matthiesen, S. J., Løge, 38, 261.
 Melchior, J. B., Groskerer, 179.
 Møllerup, J. D., Provst, 250.
 Menved, Erik, 10—11.
 Merd, Jean, Plantør, A 149.
 Michelsen, Cai, Præst i Jersti, 210.
 — S., Besmd., 266. — Mads,
 Rdbmd., 256. — Morten, se
 Thune. — P., Brgm., 254. —
 R., Brgm. i Rostilde, 23. —
 Truels, Rdbmd., 257.
 Minde, Mads S., Klotter, 262.
 Moensen, S., Brgm., 254.
 Mogensen, P., Brgm., 245, 254,
 A 10. — R., Præst, 249. —
 S., Præst, 247.
 Mohr, Claus, Handelsmand, 40—
 42, 91.
 Molbeck, A., Maler, 176.
 Moltke, P., Besmd., 266
 Moltke, Grev N. B., 177. — F.,
 Greve, 204. — W. J. A., Stifts-
 amtmd., 267.
 Monrad, J. S., Præst, 248.
 Mord i Ravnehuset, 210.
 Morianen, Gæstgiversted, 40.
 Morsing, P. C., Klotter, 262.
 Mossin, S. S., Provst, 248. —
 S. S., Præst, 248.
 Mortensen, J., Kordegn, 263.
 la Motte, C., Klotter, 262.
 Mund, Ebbe til Fjællebro, A 43.
 Mule, J. R., Postmester, 45, 259,
 A 147. — R. R., Postmester,
 44, 124, 259, A 139, 144—5.
 — R. R., Brgm., 187, 256.
 Mühlenstedt, J. A., Postmester, 259.
 Müller, Christoffer, Kobbersmed,
 46, 183. — Henrik, Etatsraad,
 40, 43, A 123, 132.
 Mylius, P. B., Næsjesjor, 201.
 Mærkelige ældre Bygninger, 22.
 Møller, Ane Cathrine, 47. —
 Blasius, Løge, 21, 260. — Chri-
 stian, Kasserer, 259. — G.,
 Major, 133. — S., Bejpiqueur, 81.
 Møllerne i og ved Byen, 180.
 Mønboe, Dorte, 21. — N., Brgm.,
 255.
- Mørch, P. M., Rdbmd., 52.
 van Mønster, D., Rdbmd., 257.
 Nebergaard, E. A., Provst, 248,
 A 136.
 Neergaard, Etatsraad, Svenstrup,
 151.
 Nettelstrich, S., Rigmand, 245.
 Nielsen, A., Bystriver, 258. — A.,
 Rdbmd., 256, A 7. — C., Rektor,
 251. — C., Lærer, 263. — En-
 vold, Maq., 146. — S. J.,
 Lærer, 264. — Jacob, Bager,
 42. — Jens, Byfoged, 252, A 24.
 — L., Lærer, 263. — N., Borger,
 A 121. — P., Brgm., Nyborg,
 107. — P., Byfoged, 252, A 10.
 — P.'s Udsponderi, 180. —
 P., Skolemester, 69. — P. Th.,
 Lærer, 264. — R., se Mule. —
 R., Lærer, 263. — Th., Brgm.,
 245, 254.
 Noll, S. J., Rektor, 251.
 Norste Løve, 81, 91, 190.
 Nyerup, R., Profesjor, 92.
 Nyholm, J. S., Kasserer, 259.
 Nykjøbing, S., Borgermester, 254.
 Nyrop, C., Præst, 249.
 Nittersen, S., Løge, 260.
 Nævninger, 103.
 Nørager, Kapt., faldt 1807, 141.
 Nørre-Gaummelkjøge, 7.
- Dettinger, S., Bogtrykker, 203.
 Ohlson, J. E. B., Mæaler, 265.
 Olafsen, J., Rdbmd., 256.
 Olrich, D. L., 259.
 Olsen, A., Brgm., 254. — A.,
 Rdbmd., 234. — C. A., Lærer-
 inde, 264. — J., Brgm., 256.
 — L., Rdbmd., 78, 90, 162, 234.
 L., Brgm., 254. — L., Byfoged,
 252. — D. J. S., Væjer og
 Maaler, 265. — N., Byfoged,
 252. — R., Næshøj, A 96.
 Onde Aftens Bro, 193.
 Opffer, J., Redaktør, 204. — S.
 C., Redaktør, 204.
 Opfyldning i Byen, 3.
 Oppland i ældre Tid, 14.
 Opseuf, P. R., Tolber, 85, 258,
 A 54.
 Organister, 263.
 Ornamenteer i Klostret, A 6.
 von der Osten, Konfrd., 227.
 Ostenfeld, E. A., Rdbmd., 229.

- Ottefon, B., Byfoged, 252, A 31.
 Overlærer, 263.
 Overtro, A 27—8.
 Oye, T., Befmd., 266.
 Orehovedet, 79, 190.
 Orholm, L. V. J., Postmejer, 260.
 — P. L., General, 137.
- Paaste, S., Læge, Rbhvn., 100.
 Pall, P., Maler, 198.
 Pallesen, O., Glostrup, A 27. —
 T., Brgm., 222, 233, 254, A 11.
 Papirfabrikken „Valdemarshaab“,
 179.
 Parlament, 65.
 Parsberg, Envoold, 122, A 128.
 Parytmagere, 176. — Stat, 124.
 Pasfage-Skillinger, Broport, 33.
 Paz, Mogens, 52.
 Pederjvende, 127.
 Pederødtr., Ane, overtroist, 54.
 A 61.
 Pederfen, Aage, Starpreter, A 72.
 — C., Bartsfer, 228, 260. —
 C., Rdbm., 96, 254. — C.,
 Møller, 181. — Hans, Norges
 Kantaler, A 23. — Hemming,
 Byfoged, 252. — J., Brgm.,
 253—4. — J., Rdbm., 245,
 257. — Jep, Rdbm., 256. —
 Joh., 256. — Knud, Folketmd.,
 204. — Kristian, Overlærer,
 263. — N., Amtsfriver, 41. —
 N., Præst, 247. — N., Handste-
 maager, 186. — N., Byfriver,
 258. — Peder, Brgm., 54, 98,
 216, 233, 245, 254, A 11—12.
 — R., Handelsmand, 107. —
 S., Lærer, 263. — Simon,
 Brgm., 222, 254, 257. — Vil-
 lads, Brgm., 51, 79, 126, 128,
 255.
- Peiterfen, S., Postmejer, 259. —
 Hendr., Læge, 260.
 Permin, T. J., Rdbm., 52. — S.,
 46. — J., Underfoged, 182.
 Peterfen, Adolph, Læge, 260. —
 A., Lærer i Valløby, 38. —
 Christine J., 79. — C. J.,
 Agent, 201. — D. C., Post-
 mejer, 259. — S. M. B., Sag-
 fører, 262. — D. J., Korbegn,
 263. — J. C., Snekermester,
 38, 81. — J. S., Præst, 250. —
 J. P., Rdbm., 23. — Momme,
 Snekfer, 81. — Th., Smede-
 mejer, 25.
- Pestel, P. H., Oberstl., 108.
- Peymann, S. E., General, 136.
 la Pierre, A., Frankmand, 198.
 Philipsen, Carl, Lærer, 263.
 Pio, Louis, Forfatter, 73.
 Pladg, D. S., Klokker, 262. —
 S., Rdbm., 118, 257.
 Ploug, Hans, Borger, 72.
 Plum, Cort, Brgm., 31, 84, 255.
 Plumb, Sejldugfabrikant, 45.
 Plyndringer 1807, 142.
 Pomeyer, Jacob, Rdbm., 55, 74,
 246, 257. — Johan, 125, A 143.
 Pontoppidan, C. E., 2., Provst, 248.
 Postholan, D. S., Rektor, 252.
 Postmeitre, 259.
 Postvæenet, 195, A 131.
 Poulin, S., Præst, Hellested, 51.
 Poulsen, V. B., Provst, 250.
 Povist, Otto, A 87.
 Pral, P., Præst i N. Dalby, 106.
 Bramtroen eller Vallo Kro, 86.
 Prinsen i Hjøge, 53, 74, 190.
 Prinsessestue, A 134.
 Prijer paa Bohave, A 103.
 Prokuratorer, 261.
 Provster, 250.
 Præstebolig, 229. Præster 247—
 50, A 5, 11, 15, 18, 37.
- Quistgaard, P. C., Kapt., 141.
- Maadhuset, 81, 84, (ombygget
 1803) 90, Kgl. Bærelser, 83,
 A 9, 121.
 Raadmænd, 256.
 Raben, B., Viceadmiral, 134.
 Rafn, S., Brgm., 254.
 Ramlose, C. F., Læge, 261. —
 Marie C., 229.
 Randulf, R. C., Provst, 248.
 Randlef, N., Præst, Kholmte, 95.
 Rangow, Anne, Fru, 95. —
 Breide, A 43. — Ken, Befmd.,
 52, 266.
 Rasmusen, S., Raadm., 257. —
 J. J. G., Boghandler, 203. —
 J. P., Læge, 261. — Laurig,
 Zinkstøber, 38. — M., Rdbm.,
 257. — P., Borger, 21, 100. —
 Preben, Brgm., 255. — R.,
 Brgm., je Mule.
 Raske, C., Brgm., 245, 254.
 Ravn, Bodil, 99, 107—8, 121. —
 L., A 50. — Mads, 36, 90 fig.,
 93, (Grav i Kirken) 104, 105,
 145, 255, 258, A (Stifte) 46—
 52, 53, 59, 93. — Margrethe,
 99, 107. — Peder, A 50.

XI

- Ravnshøj Gave, 91, A 88.
 Rebel, Oskvald, Skarpretter, A 72.
 van Red, Lucas J., 51.
 Redningsstation i Sjøge, 163.
 Reedy, Frederik, 88, A 49. —
 — Peter, 51.
 Reenberg, J. C., Præst, 249.
 Reformerte Plantører, 182.
 Regel, M., Provst, 250.
 Rectorer ved Latinstolen, 251.
 Restancer fra Krigen, 1658-60,
 A 127.
 von der Retfels, J. L., 88.
 Retterjværd, 89.
 Reventlow, C. C., Befmd., 267.
 Riber, Ubiquel, 229. — Cathrine,
 224. — Jens Hansen, Rdbmd.,
 118, 121, 257, A 120.
 Ribsdorph, Else, 40.
 Richter, Cort, Handelsmand, 92,
 145, A 51. — S. 147.
 Ridder, Bernt, 88.
 Riis, P., Procurator, 262.
 Rigau, S. C., Procurator, 38, 202,
 262. — Lauritz, Borger, A 160.
 — Mathies, Borger, 172.
 Rode, Herman, Læge, 96, 106,
 260.
 Roed, Anne, 229. — P. C., By-
 skriver, 124, 258, A 139, 143.
 Rogel, Frands, Rdbmd., 109.
 Rogge, Bendte M., 51.
 Rohde, L., Byfoged, 252, 253.
 Rolt, P. P., Rdbmd., 257.
 Romsgaard, Villads, A 160.
 Roje, Fred., Borger, A 160. —
 G., Kaminfejer, 142.
 Rosenbergh, Thøger, Rdbmd., 257.
 Rosengaard, Mhed., A 25. —
 Christoffer, Befmd., 266.
 Rosenheim, J., Rancelliraad,
 A 131.
 Rosenkrantz, Anne, Fru, 233. —
 Solger, 70, A 37. — Jørgen,
 134. — Kirstine, 215. — Niels
 C., 214. — Oluf N., 143, A
 5-6. — Palle, 88.
 Rosenmejer, Henrik, A 51.
 Rosenvarre, Oluf, 23, 145, 186,
 A 22-3, 43.
 Roskilde Domkirke, 85, 154.
 Rotted, J., Stiftsforvalter, 150,
 153, 169.
 Røstjeneste af Guds i Jylland,
 116.
 Røstofferol, 144, A 78.
 Rud, Knud, Befmd., 266.
 Ruth, J., Stykhaupmand, 30.
 Røeg, C. N., Præst, 249.
 Røgluær, 10.
 Rønne, D. S., Herbergerer, 78.
 Rønning, R., Klofter, 262.
 Sagesald, 16.
 Salomon, J., Jøde, 178.
 Saltkat, A 132.
 St. Nicolai Kirke, 220.
 Sandersen, D., Rdbmd., 24, 91,
 197, 257, A 88.
 Sanger, Mikkel S., Præst, 247.
 Schaffaligsthy de Muckadell, Oberst,
 134.
 Schandorff, E. D., Lærerinde,
 265.
 Schat, L., Soldere, 78, 258, 262
 (2 Personer).
 Scheel, J. N., Toldforvalter, 259.
 Schindel, P., Rdbmd., 257.
 Schjød, Major, 117.
 Schlotoue, J., thst Præst, 250.
 Schlubhüt, S., Oberst, 134.
 thor Schmede, C., Borgm., 50, 96,
 254.
 Schmelling, D., Rdbmd., 52.
 Schmers, B., Organist, 263. —
 S., Præst, 209.
 Schmidt, Casper, Rbhvn., A 50.
 — J. J., Bystryker, 258.
 Schuabel, W., Rector, 252.
 Schneider, Anna M., 246. — P.
 G. T., Kordegn, 263, 264.
 Schorr, Jønst Kommisær, 118-9,
 A 89.
 Schröder, S., Præst i Haarlev, 64.
 Schulz, M., Læge, 260. — N. S.,
 Stomagemester, 24.
 Schurz, C. S., Læge, 260. — S.,
 Læge, 260, A 20.
 Schwarz, Johan, Rdbmd., 51, 231.
 — Urban, Rdbmd., 52.
 Schwings, M. C. W., Apotheker,
 261.
 Schøller, C. C., Bram., 21, 55,
 116, 229, 233, 246, 255. —
 C. J., Jægersborg, 85. — Her-
 man, A 138. — Jver, 31, 40,
 118. — R. C., Borgm., 41, 55,
 84, 122, 229, 233, 246, 255,
 A 128, 135.
 Schøtt, Joh., Byfoged, 252.
 Seefeld, Jørgen, Landsdommer,
 101.
 Segl og Vaaben for Byen, 5.
 Sehested, S., Oberst, 13. — Røgens,
 Slotsherre, 97, 146, 267.

- Sejldugsmannifaktoret, 39, A 139, 145.
- Severin, L., Organist, 263. — D. L., Rbmd., 47.
- Sierjen, H., Byfoged, 252.
- Silkeborg, C., Borger, 106.
- Simon, C. F., Stiftamtmd., 268.
- Sivertz, Lnder, Rbmd., 83—4, 118, 257, A 89.
- Starpretter-Bestalling, A 71.
- Statter (1677), 115, A 125.
- Steel, Anders, Kaptein, 134. — Christen til Wallø, 88, 162, A 78, 83, 87. — Holger Stiftsbjmd., 129, 150, 267. — Otto, A 113.
- Stibsbøggeri, 180.
- Stieng, Jesper (Latinstolen), 230.
- Stinde eller Stindel, Jesper Byfoged, 252, A 5, 7.
- Stiver o: Borde, A 32.
- Stivholm, C. N., Borger, 155. — P. C., Præst, 186, 226, 249, A 69.
- Stjoder paa Manufakturgaarden, A 132, 137.
- Stole, Boraersstolen, 233, Danst Stole, 233, Latinstole, 230. Tørens eller Realsstolen, 235.
- Skriver, H. J., Læge, 260. — P. J., Bygm., 254 — P. N., Rbmd., Høskilde, 23. — Vilum, 92.
- Stræddere paa Langet, 175.
- Slaget i Bugten 1677, 163.
- Slange, J., Profurator, 261.
- Stetting, N., Provst, 250. — D., Provst, 250.
- Slægtnavne i Kjøge, 73.
- Smidt (Smed), J. J., Klotter, 262.
- Smith, Præst i Olfemagle, 187.
- Snedkernes Straa (Bedtægter), 173.
- Sneveje over Bugten, 194.
- Sognekapellaner, 248.
- Solay, Abraham, Plantør, A 149.
- Solms, Greve, 92.
- Sommer, V. og P. L., Lærere, 263.
- Sonnefen, P., Byfoged, 252.
- Sophie, Enkedronning, 92, 98, 260.
- Soro Kloster, 12, A 9.
- Spang, L. J., Overlærer, 263.
- Spanste Kappe eller Tønde, 89.
- Spærkaasen for Kjøge og Omegn, 201.
- Sparre, Emiche Jonitrup, 95. — M. J., Bfmd., 266.
- Speigel, P., Borger, 21.
- Splid & Komp., Papirfabr., 179.
- Sporon, N., Rektor, 252.
- Stadager, H. D., Borger, A 160.
- Stahl, Ivenst Kommandant, 117, A 127.
- Steen, Chr., Boghdtr., Kbhvn., 179. — Mogens, Rbmd., 214, 256. — Boder, 236.
- Steenberg, J. F., Læge, 261. — Schack, N., Læge, 261.
- Steenfen, C., 107. — M., Profurator, 261.
- Steenwinkel, H., Bygmestar, 32.
- Stegh, Aage, 213.
- Stein, Jørgen, Læge, 260.
- Steinmeß, C., Rbmd., 24.
- Stenhüs (1589), 39.
- Stichen, Jens (Latinstolen), 230.
- Stivelsfabrik, 178.
- Stolestader, A 21, 24, 129.
- Storm, N., Lærer, 263. — P. M. N., Præst, 249.
- Stormfloden (1872), 3, 161.
- Strandbatteri (1808), 162.
- Strandinger, 163.
- Strandhaven, A 21.
- Strømpenævveri, 178.
- Studsmand, C., Rbmd. i Bergen, 108.
- Suder eller Stomagertorvet, 33.
- Svalegang, 22.
- Svarre-Sørensen, S., Redaktor, 204.
- Svendfen, C., Handelsmand, 146. Oluf, Rbmd., 118, 257.
- Svenskernes Afmarske (1660), 119.
- Sverrefen, H., Rbmd., 21, 257.
- Svineholdet, 188.
- Synsforretning over forjaldne Gaarde, A 93—6.
- Syv, Jde, 81. — Peder, Præst i Hellested, 79. — P., i Dre-hovedet, 79.
- Sædelighedsforhold, 208.
- Sædpriiser (1602), A 32.
- Sønder-Gammelkøge, 7.
- Sørensen, J., Sotortdirektør, 51, 136. — H., Lærer, 264. — S., Provst, 250. — E. M., Præst, 250.
- Taarn paa Raadhuset, 82.
- Tab i Fægtningen 1807, 141.
- Tapeter vævede i Kjøge, 47—9.

XIII

Tappert, Adam, Kobberfmed, 82, 208.
 Taujen, C. M., Provst, 181, 248.
 Tazering af Kjøbstæder, 111, over ruinerede Huse, A 98.
 Tetens, Stiftamtmd., 268.
 Therkelsen, Søren, Borger, 40.
 Thim, Rheinholdt, Maler, 225.
 Thisted Besættelsesfag, 73.
 Thomejen, C., Lærer, 264. — S., Læge, 260.
 Thomsen, Morten, Præst, 247. — B. S., Vejer og Maaler, 265.
 Thorboien, Jens, A 15.
 Thott, Birgitte, 214. — Henrik, 133. — Oluf N., 185.
 Thune, Morten M., Rdbmd., 21, 23, 103, 228, 246, 257.
 Thura, Laurids, Rektor, 231, 251.
 Thye, Mathias, Postmester, 259.
 Tidmeyer, J., thst Præst, 217, 250.
 Tidemand, Jacob, Befmd., 266.
 Tikøb, S. P., Rektor, 251. — J. P., Herredsf., 210.
 Tingsstollen, 34.
 Tingsvidne om Brædmands Familie, A 74, om røvet Gods, A 102.
 Tistorf, Trude M., 55.
 Tobakspiantning, 181, A 148.
 Tofte, C. S., i Ormhovedet, 80.
 Told og Afcise, 167.
 Toldembedsmænd, 258 fig., A 46, 121.
 Topp, J. C. B., Postmester, 78, 259.
 Tordsen, Oluf, Rdbmd., 256.
 Torndal, S., Præst, 247.
 Torvehandel, 147.
 Torvet, 33.
 Trane, Abigaël, 77.
 Troldomsvidne (1643), A 61-67.
 Trolle, Børge, Befmd., 266. — Herluf, Befmd., 266. — Niels, Slotsherre, 101, 108, 162, 267, A 87.
 Trommeslagers Kladning, A 81.
 Truelsen, J., Præst, 247.
 Trætohandel paa Raadhuset, 86.
 Trønner, Chr., Rbhvn., 98, 100-2.
 Tugen, C. S., Provst, 250.
 Tvermose, S. J., Rdbmd., 80.
 Thgesen, S., Byfoged, 252. — D., Bram., 254, 256.
 Thste Borgere, 14. — Præster, 250.
 Tønnesen, S., Klotter, 262. — Sivert, 17.

Tøgen, Th., Vegetistifer, 229, 246.
 Tøgens Stole, 235.

Udfibningssted, 14.
 Udson, L. C., Befmd., 266.
 Ugerup, P., Befmd., 266.
 Uhlanseskadron, 136.
 Uldspinderi, 178.
 Ulfeld, Corrij, Statholder, 50, 113. — Jacob, A 49. — L. C., Viceadmiral, 25, 225, 229. — Mogens, A 43.
 Ulfstand, J. L., Befmd., 266.
 Ulovlig Brændevinsbrænden, 148, 169. — Handel med Valls Bønder, 153.
 Urne, Knud, 92. — Joh., Befmd., 266. — Sigvard, A 49.
 Urop, Axel, Slotsherre, 115, 267, A 83.
 Uægte Fodsler, 207.

Valdemar V, 14. — Prins, 12.
 Valentiner, G., Læge, 261.
 Vallas, G., svensk Lejtnant, 120.
 Valls og Omegn, 92. — Kro, 150, 171.
 Vandværk paatænt i Rjøge, 4.
 Varde, A. J., Rektor, 251.
 Vejenes Tilstand, 191.
 Vejrmøller, 181, A 22.
 Vellow, Aug., Tølder, 85, 93, 258.
 Venstermand, M., 118, 266, A 70.
 Vidtrejfer, 126, A 130, 153.
 Villumfen, L., Rdbmd., 25, 265.
 Vind, Christen, Befmd., 266. — Jørgen, 113. — Niels, Slots- herre, 113, 217, 267, A 70.
 Vinprovere (1606), 144.
 Winther, C., Læreren, 265. — L. N., Lærer, 264.
 Vogel, S. J., Lærer, 264.
 Vognmandsklaug, 174.
 Volden om Rjøge, A 18.
 Vonsfleth, B., Ritmester, 134.
 de Voss, Abrah., Læge, 209, 260. — Johan, Læge, 260.
 Værtshus store o: Prinsen, 77.
 Vævere paa Landet, 174.

Wachtmeister, svensk Admiral, 166.
 Wahl, S., Lærerinde, 265.
 Waldkirch, C. S., Rektor, 251.
 Walthier, Joh., Læge, 260.
 Weinberg, P., Auktionsholder, Rbhvn., 75.

XIV

- Wejbel, J., Råmd., 124, 182, 184.
 A 149. — Lars, Profurator,
 124, 262. — P. C., Handels-
 mand, 124. — Zander, 124,
 182.
- Wellesken, A., Hertug, 1.
- Wentrup, D. P., Degn i Ralsøby,
 168.
- West, Sophie Hedvig, Enke, 246.
- Westergaard, C. S. C., Løge, 260.
- Wener, Hercules, Apotheker, 183,
 259, 261.
- Wilder, C., Skibsbygger, 180.
- Willerslev, C. N., Boghandler,
 203.
- Winde, Niels, A 26—7.
- Windø, Anne, Enke, 100, A 20.
 — Mouris, Råmd., 257, A 20.
- Winecken, A., Lærerinde, 265.
- Winge, A., Præst, 249.
- Wittrup, P., Postmester, 259.
- Woldemar, J. S., Kaptejn, 31, 182.
- Woldenberg, J., Apotheker i
 Kbhvn., 99.
- Wolff, S., Murmester, 146.
- Østad, J. S., Klokker, 263.
- Øirat paa Raadhuset, 82.
- Zoffmann, D. S., Råmd., 178.
- Zuschlag, J. C., Herbergerer, 77.
- Høgteviede, 207.
- Ode Gaarde i Byen, 111, deres
 Løgering 1647, A 76.
- Olskhøge-Højelse, 8
- Orsted, S. D., Præst, 249, A 143.

Staden ved Kampens og Sejrenes Bugt
 Hæver sin Røst og udsjunger sin Lykke;
 Livet ved Naen og Havet er smukt,
 Og venlig er Fredstovens Skygge;
 Dog — naar med Lynglimt det buldrer i Styen,
 Højt over Stoven og Havet og Byen,
 Folket i Norden mindes din Torden,
 Stolte Niels Juel! ved din brusende Bugt.

Højere flyver end Tanken mod Sky,
 Naar over Hviddybet Nordlyset luer;
 Dansken seer ud over Bugten fra By —
 En Mand han i Flammelys stuer;
 Det er den Mand, som med Højhed sig svinger
 Ewig til Sejr med Kjærligheds Vinger —
 Hvitfeldt! Din Skare see vi opfare
 Højt med din flammende Sjæl over Sky.

Frøernes Sang om hin Valplads ved Na
 Ej overdøver, hvad Havet udbruser:
 Boldgjæst har trampet, hvor Agene staa;
 Om Wellesley¹⁾ Høstblæsten suser.
 Britten kun vaabenløs Hob har henvejret;
 Hæderen blegned, hvor Skjændselen sejred.
 Sangfugl paa Flugten fløj over Bugten —
 Der synger Vren, mens Vølgen er blaa.

B. S. Ingemann.

¹⁾ Arthur Wellesley, Hertug af Wellington f. 1. Maj 1769, død 14. Septbr. 1852,
 senere betjent Statsmand, var i 1807 Divisionsgeneral i Slaget ved Rjoge.

A. Byen i Almindelighed.

Den lille Stad Kjøge har et saa godt Navn mellem de danske Kjøbstæder, at den vel nok er kjendt af de fleste. Dette har den opnaaet, dels ved sit sælsomme „Huskors“ i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, dels ved Søheltene Niels Juels Sejr, ved Ivar Hvitfeldts heltedige Opoffrelse i Bugten og endelig ved adskillige gængse Talemaader som den: at se „Kjøge Høns“, om „Kjøge Rag“, der næsten var bleven lige saa berøgtet som Riber-Net. Dens Navn er ogsaa bekjendt for vore sydlige Naboer, som efter deres Geografier kjende Byen fra dens Bugt, hvorom der siges, at de Danske „pleje at holde deres Søslag der.“

Hidtil har denne By faaet en Beskrivelse eller saadanne Meddelelser, hvoraf der kunde hentes fuldstændigere Oplysninger om dens Tilstand i For- og Nutid og det Liv, der har rørt sig i den, og de Mænd, som have virket der; thi udover de egentlige Beskrivelser i topografiske Skrifter har man intet Andet end en meget kort paa latinske og danske Vers udarbejdet Beskrivelse af Eric Griffen Pontoppidan, der kun eksisterer i Manuskript og nu er næsten aldeles ukjendt.

Kjøge ligger paa Sydkysten af Sjælland paa et fladt Terræn, ved Udløbet af Kjøge Åa i en bred Bugt af Østersøen, hvilken Bugt har Navn efter Byen. Den ligger $5\frac{1}{4}$ Mil fra Kjøbenhavn, $3\frac{1}{2}$ Mil fra Roskilde og Ringsted, $5\frac{1}{2}$ Mil fra Næstved og 3 Mil fra Storehedinge. Ved den sydsjællandske Jernbane, der aabnedes for Færdselen den 4. Oktbr. 1870, er Byen sat i umiddelbar daglig Forbindelse saavel med Hovedstaden og Roskilde som med Kjøb-

stæderne i Sydsjælland, ved den østjællandske Jernbane, der aabnedes den 1. Juli 1879, tillige med Storehedinge og Faxe.

Grunden, hvorpaa Byen er bygget, er rimeligvis gammel Havs- eller Søbund, der ved Opfyldninger i Tidernes Løb er tildækket, og indeholder navnlig mange Gjødningsstoffer i stærk Sandblanding. Oprindelig bestod Grunden mest af Sand, hvilket sees deraf, at der baade mod Nord og Syd findes Sandhng.

Veligheden er imidlertid ret smuk, da Skov, Mark og Sø møde Øjet allevegne og navnlig kunne Aasen ved Gammelfjøgegaard og Billesborg Skov nævnes som smukke Partier i Byens Nærhed.

Ved østlige Vinde er Byen og nærmeste Omegn let udjat for Vandets Indbrud, Oversvømmelser og Ødelæggelser af forskjellig Art. Det seneste Tilfælde, hvor saavel Byen som Sønder- og Gammelfjøge led betydeligere Skade, var ved Stormfloden 13. Novbr. 1872, da en hidtil ukjendt Vandstand i Forbindelse med Strøm af N. O. anrettede stor Skade navnlig ved Kjøge Havn og for Omegnens Bedkommende demolerede mange mindre Bygninger og stærkt bestadigede Veje og Forder.

Da Byen tildels er omringet af Skove og Havet, er Luiten mere fugtig end tør. Paa Vand er der vel ingen Mangel, men det ferske Vand er her, som ved andre lavtliggende Steder ved Havet, mindre godt, da alt maa tages fra Brønde og Aaen. Byens Drikkevand er saaledes stærkt paabirket af den forskjelligartet opfyldte Undergrund og da det ved foretagne meget dybtgaaende Boringforsøg *)

*) Ved Boring efter Vand for faa Aar siden til Olbrøggeriet i Vester-gade fandtes der i 52 Fods Dybde: først 30 Fod Opfyldning og Sand, deri 2 gamle Brølagninger, derefter 8' Lerbund, 5' Lørvejord og 9' Ler. — I 80 Fods Dybde er fundet Kalkbund.

er lykkes at opnaa godt Drikkevand, vil det forhaabentlig bringe Byen den tilsigtede Nytte, at det den 13. Decbr. 1883 af Byraadet er vedtaget at anlægge et Vandværk med Forsyning fra højere liggende Dele af Rjøge Aa, muligens i Forbindelse med Rildevæld i Omegnen.

Det er altid vanskeligt at finde den sande Oprindelse til en ældre Byes Navn og saaledes ogsaa med Rjøge. I Tidernes Løb er det skrevet forskjelligt: ved 1170 Røghæ og Røghe, 1243 Røfæ, 1243 Røfe, samtidig omtrent af Munkene Coagium eller Coagia, senere og af flere nutildags Røge, men dog almindeligst Rjøge, hvilken Stavemaade vi have bibeholdt.

Nogle have udledet dette Navn af „Rog“ eller „Raage“ (oldnordisk fugg), et Slags Handelsstibe eller større fladbundede Baade, hvormed Handelsvarer fortes op ad Fjorden eller Aaen til Byen, der den Gang laa længere fra Fjorden. Andre have udledet det af „Rigøje“, fordi der i fordums Tider paa Byens Kirkeetaarn udhængtes en eller flere Lygter til Vejledning for de Søfarende, og at Benævnelsen derfra forfattet skulde være gaaet over paa Byen. Atter Andre have villet udlede det af den af Befolkningen paa Egnen endnu brugelige Udtale, idet Byens Navn udtales som „Røje“ og ikke „Rjøge“, og derfra sluttet, at Oprindelsen kunde skrives sig fra Benævnelsen paa Hvilestedet i et Stib „Røje“ eller „Røve“, hvilket ogsaa i ældre Tider brugtes om et færskilt Aflukke i Huset eller Stuen, der kaldtes „Altøve“.

Endelig har Kaptajn Emil Madsen i sin Afhandling om „Sjællandske Stednavne“ i Annaler for Nordisk Oldkyndighed 1863, pag. 191, udtalt den Formening, at i saagodtsom alle Byer, der ende paa æ eller e, betegner denne Endelse Aa. Rjøge vilde derefter betegne Byen liggende ved

Naen og denne Fortklaring til Navnets Oprindelse turde muligt være baade den naturligeste og mest rigtige.

Hvorvidt Benævnelsen paa en Røge- eller Rjøkkenmester, der som bekjendt kaldes Rjøgemester, kan have noget med Byens Navn at gjøre, lade vi uafgjort.

Byens Vaaben eller Sigil, der er afbildet paa Titelbladet, men hvor Aarskallet skal læses 1574, forestiller et Kirfetaarn ved en Bro, over hvilken en Krone og et Kors; en Haand kommer ud af Skjerne og griber efter Kronen. — Hvilken Hentydning eller symbolisk Betydning dette Sigil har, er ukjendt; men i Nabobyen Ringstedes Vaaben findes ogsaa en udstrakt Haand, saa der muligt kan være en lille Hentydning til, at disse to Byer ville række hinanden en — hjælpsom eller broderlig Haand.

Fra den længstforvundne Sagtid, da muligt den Blet, hvor det nuværende Rjøge er bygget, var Sø eller Hav, har man Formodning om, at det netop var her, hvor den gamle Kong Harald Hildetand samlede sin anselige Flaade, hvorpaa hans Hær overførtes til Skaane til det navnkundige Braavallaslag Aar 730. Kong Harald, der var saa gammel, at han næppe kunde gaa, formenes selv at have ønsket at dø paa Urens Mark for desto stærkere at komme til Valhal; han fandt ogsaa her Heltedøden. Hans Snekker, berettes der, vare saa mange i Tallet, at

„Ej Bølgerne blaane i Sundet man saae
Fra Sjælland til Skaane, hvor Snekkerne laa;
Man saae kun for Djet en gængende Skov
Af Masten og Fløje med Taktel og Tov; —“

thi fra Rjøge til Stanør kunde man vandre over Skibsdæk. (Se Fr. Barfods Fortæll. af Fædrel. Hist.).

Om det endog har været smaa Skibe, har dog Hæren, der blev ført over, været talrig — og der er vel næppe

Tvivil om, at denne Egn ogsaa har afgivet sit Kontingent dertil.

At Eggen omkring ved Kjøge i Hedenold var beboet, muligt endog stærkt beboet i Forhold til flere Egne i Landet, synes at fremgaa deraf, at der navnlig syh for Kjøge omkring ved Brambrøen er fundet saa store Masser af Affald fra afhugne Flintfliser og Redstaber, at det med Sikkerhed tør antages, at der har været Værksteder for Forfærdigelse af dem. Desuden tør Beviset vel hentes fra den Mængde Grav- eller Ræmpehøje, hvoraf der endnu findes flere Levninger i Byens Nærhed, medens mange ere forsvundne. 3 Nordvest paa Olby Marker nær ved Byen, og i længere Afstand fra den mod Syd i Willesborg Skov findes saadanne Høje, ikke at tale om længere mod Syd ved Valløby, Himlingøje, Strøby og Warpelev, hvorfra der overalt have prægtige jordsfundne Sager fra Oldtiden.

Fisteriet i Søen og Naerne, der løbe til Bugten, saavel som Bildtet i de store Skove afgav rigelig Næring for Beboerne, der vilde tage Bopæl her. Særlig synes det, at Naen hen imod Ringsted langs Aasen har været en Fjord, man maaste i Oldtiden har kunnet befare med fladbundede Baade helt til Humleøre Skov — hvorom Sagnet forøvrigt forlyder, at den har været et Tiltrækningspunkt for de første Beboere. Men hvem var saa disse?

Det gaar her som flere Steder, at vore Forfædres „store Forfømmelse“ i at optegne mærkelige Navne og priselige Bedrifter fra en saa længst forsvunden Tid, maa det tilskrives, at vi famle i Mørke; men af letforklarlige Grunde maa vi ganske holde dem undskyldt.

Byens Alder eller første Opkomst kan ikke henføres til nogen bestemt Tid, men dens „Oprindelse — siger Pontoppidan i „Danste Atlas“ — forekommer mig noget tvivlsagtig.“ Om Et ere dog ældre og nyere Forfattere, der om-

tale Byen, enige, nemlig at den nye By er anlagt noget nærmere ved Stranden i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede, medens den ældre By skal have ligget der, hvor nu Gammelfjøgegaard og By ligger, altsaa paa begge Sider af Aaen. Byerne have da muligt været forbundne med en Bro og det kan ogsaa være hertil, Hentydningen i Sigillet sigter. Det Sted, hvor Byens Kirke laa, nogle Stridt fra Aaen paa nordre Side, kaldes endnu Kirkebakken og benyttes som Frugthave til Gammelfjøgegaard. Om Byen da har været kaldt Nørre- og Sønderkjøge, derom haves ingen Efterretninger, men at den Del, der forblev liggende paa Stedet — og det var maaste hele det ældre Kjøge — efter at Ny-Kjøge havde rejst sig paa sin nuværende Plads, blev kaldet Nørre- og Sønder-Gammelfjøge endog til efter 1660, derom findes Bekræftelse baade i de ældste Arkivsager paa Raadhuset og den ældre Kirkebog, der begynder Aar 1645.

Byen Kjøge nævnes som foran omtalt første Gang 1170, altsaa for over 700 Aar siden. Det bliver altsaa i Valdemar den Stores Tid. Hvorvidt Byen den Gang kan betragtes som Kjøbstad, vide vi ikke, eftersom der hængaar over 100 Aar derefter, inden den faar sine første Privilegier (Se Aktstykker, pag. 1).

Froben Fr. Carlsen anfører i „Efterretninger om Gammelfjøgegaard“ pag. 11: „Her laa den gamle By Kjøge kjønt og godt med sin bekvemme Havn (nord for Døpkjørselsvejen til Gl. Kjøgegaard) i Fjorden, udsendte sine Skibe og drev Handel paa fremmede Lande, og var vist meget tidligt en ret anselig By med Kirker og Kapeller. Byens heldige Beliggenhed for Skibsfart og det rige Kornland omkring den har tidlig truffet Kornhandelen hertil, og Biskopperne i Roskilde lod derved Hvede tjøre af Bønderne til Kjøge for at udfibes der. Den rige og mægtige Absalonste Slægt, som ejede Jord rundt omkring i Landet, havde ogsaa tidligt

Ejendomme i denne Egn, og da Sune Ebbesen af Anarstrup, en af Baldemar den Førstes store Høvdinger, døde, efterlod han blandt meget andet Gods, han testamenterede til Sorø Kloster, ogsaa Gods i Rjøge og Vlishøghe (o: Højelse), og da Sorø Kloster, allerede før det 1161 blev til et Cistercienserkloster, ejede Halvdelen af Byen Rjøge, blev det den vigtigste Besidder af denne By."

Bed denne Tid, i Maret 1176, blev Rjøge bekendt ved, at en Kvinde, Margrethe, blev ihjelslaet (25de Oktbr.) nær derved og senere regnet for Martyr. Det kan dog ikke afgøres, om hun blev dræbt af sin egen eller af en fremmed Mand. Beretningen, der meddeles flere Steder, lyder i Thieles Folkesagn I, 188—89 saaledes: „Sct. Margrethe var en Blodsforvant af Erkebisp Absalon og gift med en vis Herlogh, af hvem hun en Nat ugudeligen blev myrdet og derpaa ophængt, for at give det Skin af, at hun selv havde taget Livet af sig. Desformedelst blev hun begravet i aaben Mark, da det er hver Selvmorder forment at hvile i viet Jord. Men paa det Sted, hvor hun var nedgravet, skete mange Terteegn, saasom af farendes Fld over Marken, hvilke Under ufortøvet forebragtes Erkebispnen. Vel fæstede han i Begyndelsen kun ringe Tro til alle slige Budskab, men, da det allebegne rhytedes, kaldte han Simon, Abbed i Sorø, og Richard, tilforn Abbed i Ringsted, for sig og overlagde med disse hvorlunde man vel skulde fare i denne Sag. Da bleve de enige om at kalde Herlogh for sig og ham at forhøre. Og saasom denne mærkede sin Ugjerning aabenbaret ved himmelske Terteegn, tilstod han sin Synd uden Dmvsøb. Da strømmede alt Folket ud paa Marken til det Sted, hvor Margrethe var nedlagt, fremtog hendes Lig, toede det, lagde det paa Baare og bar det saa i højtideligt Optog med brændende Kerter og megen gudelig Sang til Vor Frue Kirke i Roskilde og nedjatte hende der. Til hendes Ære blev et

Kloster stiftet, hvilket kaldtes „Sct. Margrethes Kloster“. — Det var efter Behrmann, Roskilde Beskrivelse, Sct. Marie eller vor Frue Kloster, der senere nød rige Gaver herved. Kapellet laa ved Kjøge ikke langt fra Stranden, men Stedet kan ikke paavises.

Vilde man spørge: Hvorledes saae det ældste Kjøge ud? Havde det ordentlige Huse og Gader? — da vil Svaret derpaa ikke let kunne gives tilfredsstillende.

Der kan imidlertid næppe være Tvivl om, at denne By som andre Byer blev grundlagt derved, at de første Boliger vare simple Hytter eller Røgstuer, hvis Vægge man opførte af utilhugget, rundt Tømmer, som man klinede eller tættede med raat Leer, medens Taget dannedes af Bark eller ved sammenlagte Træstokke, tættede med Mos, eller sammenflettede med Kviste og tættede med Rør og Siv, omtrent som en Hyrde laver sig et Skjul mod Vind og Vejr. En saadan Bygningsmaade findes endnu enkelte Steder i Norge.

Gulvet i disse Boliger var enten den bare Jord, lidt bedre lagt af Leer eller ogsaa belagt med Kullesten. Midt derpaa var Arnen, Ildstedet, en stenbelagt eller stenomsat Plads, hvorpaa Ilden brændte og holdtes vedlige Dag og Nat til Varme, Madlavning, Tøjtørring og Utsning. Denne stedjevarende Ild fordrede meget Brændsel, særlig fordi Døren saa ofte maatte aabnes for at drive Røgen bort og skaffe Lufttræk til den igjennem Røghullet eller „Lyren“ i Taget. Det kom imidlertid ikke saa nøje an paa Brændsel i de Tider; i de store Skove fandtes det nemlig i rigelig Mængde og desuden var der jo ogsaa Tørv nok i Tørvemoserne. Enhver, der ikke sørgede for at holde sin egen Ild vedlige, maatte laane denne hos Naboer og endnu langt ind i det 17. Aarhundrede var det Skif og Brug i Kjøge som andetsteds at laane Ild om Morgenens. Lyren (i Norge „ljøri“) var anbragt højt oppe under Taget og igjennem denne og

Gluggerne faldt Dyset ind eller rettere ned i Rummet. Dette, senere kaldet Stuen, var sædvanlig ikke delt og endmindre fandtes der paa Siderne Vinduer; thi Glas til Ruder kom først i Brug efter 1530.¹⁾ Alt i Huset var naturligvis overroget eller sort af Sod ved den næsten uafbrudte Røg i Stuen.

Disse Røgstuer laa næppe en Gang samlede, men vare spredte i Terrænet, hvorved der blev vundet Blads til Haver m. v. Til enhver Bolig hørte Kaa- eller Albildgaarde, der ud til Vejen (Gader er der næppe Tale om) vare indhegnede med Tjørnegjærde som det, der lettest lod sig opføre. Dette tjente ogsaa til Hegn om de store Mødbinger, der laa ved Husene, hvor Kreaturer og navnlig Svinene gif løse og kunde boltre sig i Bølen. Forholdene vare fælles for Land og By, men Kongerne gave efterhaanden Befalinger, der gif ud paa at bortstaffe det Landsbhagtige af vore Kjøbsteder, efterat der var givet Byerne Kjøbstadprivilegier.

Skjønt Billedet ikke viser sig meget tiltalende, saa har det næppe seet meget bedre ud med Husene i det ældste Kjøge, før Flytningen fandt Sted, og af virkelige Gader har der næppe været nogen.

Det var dog dette Kjøge, der fik sine ældste Privilegier, hvilke nu paa det som Aktst. Nr. 2 anførte Pergamentsbrev nær ere forsvundne, idetmindste findes der ikke flere end det i Byens Arkiv. Suhm nævner flere saadanne Breve, og de synes ogsaa efter en Dom fra 1590 at have været beroende i Arkivet den Gang, men maa senere være tabte. Om et, som blev fremlagt i en Retsdag, siges, at „det var af Ælde og Bangjemme meget ilde medfarit.“

Den 4. Juli 1288²⁾ gav Kong Eric Menved Ind-

¹⁾ Smlg. Hift. Tidskr. 5. R. I. 449.

²⁾ Se Suhms Danmarks Hift. XI pag. 35.

vaanerne i Kjøge et Bøffjermølfesbrev, hvorved de ffulde nyde de famme Rettigheder, Love og Freds Sagttagølfø fom Børgerne i Køfildø. Kongen gav tillige alle, fom vilde optage nye Grunde i Bhen og bebygge dem, Befriølfø i 4 Aar for alle Afgifter og Bøyrder, fom laa til Kongens Act, fra den Tid af, da de begyndte at beboøe Grunden. Den 14. Augufl 1293 ¹⁾ forundte Kongen Børgerne den Act, at de i Køfildø øj ffulde betale mere Tøld, ønd Køfildø Børgere betalte i Kjøge, og 30. April 1299 ²⁾ tog Kongen Indbyggerne med deres Gøds og Tjende under fin fælrigø Beflyttølfø, og gav dem den Frihed, at de øj maatte i nogen Sag antage til Forsvar nogen ønden ønd øn af Bhenø Indvaanere, faa fremt de øj vilde mifte deres Bopæl i Bhen, og maatte heller ingen, fom boøde paa Landet, øm han var Kongens Mand øller hvad han var, paatage fig nogen faadan Beflyttølfø øller Sag i Bhen under Kongens Hævñ.

Øfter de kjendte Breve ør det ølffaa Kong Ørif Menved, der vilte Børgerne i Kjøge den førflø Befjermølfø, men fom det ønthyøes i Aftfl. Nr. 1, har muligt Kong Ørif Ølipping givet Bhen den fornødne Græfgang, hvilket Sønnen befræfløde.

I Øl. danflø Domme IV, p. 197 ønføres: at Kong Ørif Menved 1293 „høver øndt Kjøge Indbyggere Græfgang til deres Kdæg paa begge Sider af den Aa, fom fremløber ved deres Bhy, hvilken hans Ør. Føder dennem og øndte og famthøfte, og nu til Øjendøm ønde og famthøfte famme Græfgang øden øl Modfland at behølfø.“ Det ør øøg øffe ølene Kjøge, denne Kongø vilte fin Raøde, men han gav øgfaa flere øndre Bher lignende Breve. Kjøbfløderne og Børgerne beflyttødes af Kongerne for den Rhytte, de gjorde Landet ved Handel og Høandværf, øller hvad der

^{1—2)} Se Søhmø Danmarks Hifl. XI pag. 134 og 310.

maaste er det rimeligste, fordi Kongen i Kjøbstædernes Til-
tagen faae et Værn mod Adelens tiltagende Magt overfor
Kongedømmet, efter at Bondestanden var begyndt at falde i
Foragt og Ufmagt.

Da det 3 Aar efter anføres, at „Prins Valdemar, den
afdøde Kong Erik (Slippings) Søn den 1. Maj 1302¹⁾ tog
Indvaanerne i Kjøge under sin Bestyttelse paa samme
Maade, som hans Broder Kong Erik (Menved) og de for-
rige Konger havde gjort, saa at de alene skulde staa under
hans Advokat (o: Foged) i Kjøge“ —, saa er det højst rime-
ligt, at Kjøge By maa være tilfalden ham enten ved Arv
eller paa anden Maade.

Byen stod imidlertid ikke længe under Prinsens Høj-
hed; thi han døde allerede 1304 i Klostet og blev begravet i
Sorø Kirke. Den kom da atter tilbage til Kong Erik, der
ved sit Brev, udstedt i Slagelse 29. Juli 1314²⁾ (hvilket
forhen har været antaget for 1243, se Aktstykke Nr. 1), „gav
Indvaanerne fri for at svare den ny Told, dog saaledes, at
Fremmede skulde betale den der i Byen, og Kjøberne, som ej
gjorde det, skulde bøde med deres Liv og Hovedblod, men
dersom en Indvaaner ved en Tolder befyldtes for at have
havt Del i Toldsvig mod de Fremmede, da skulde han sværge
sig fri med 6 andre Indvaanere, 3 af Kongens Mænd og
3 andre gode Mænd, som Tolderen udnævnte; men over-
bevises han, da straffes han som foran meldt.“

Hvorvidt det fremsførte Brev angaar det gamle eller det
nye Kjøge, som fremstod i bemeldte Tidsrum, er vanskelig
at afgjøre. I „Danske Atlas“ II, p. 358 anføres, at Prins
Erik, Kong Christoffer II's Søn, som regerede tilligemed
Faderen, „begyndte at bygge Kjøge paa en Grund, som skulde
have været Sorø Kloster tilhørende“.

¹⁾ Suhm D. S. XI, 400. ²⁾ Smst. X, 35.

Forholder dette sig rigtigt, sjønt Pontoppidan selv drager det lidt i Tvivl, fordi det berettes i et „Manuskript, som er en Munkes-Krønike“, saa maa Flytningen af Byen eller maaste rettest Anlæggelsen af den ny Kjøge By „noget nærmere mod Stranden“ vare foregaaet omtrent ved Aar 1321. I dette Aar blev Prins Erik valgt til Konge og kronet tilligemed sin Fader af Erkebisp Esger i Bordingborg Kirke 15. Aug. 1324. Han blev under Oprøret 1326—29 holdt fangen paa Haderslev Slot, døde i Kiel i Januar 1332 og blev begravet i Sorø Kirke (Se Kongesfeldt nord. Kongeslægter p. 33).

Om Aarsagen til Byens Flytning længere ud mod Havet end ikke kan paavises, turde det muligvis dog være, at denne hidrører fra Havnens og Naens Tilstoppelse med Sand, saa at Sejladjen dertil blev mere og mere vanskelig. Efter alt at dømmes gif Havnen til Midten af det 17. Aarhundrede endog til Broport, og i de forløbne 2 å 300 Aar, som ligge imellem Byens Flytning og 1650, er vist meget forandret saaledes, at den ved Aar 1300 kan være tilstødt paa Strækningen mellem Broport og Gl. Kjøge By.

Den ældste Del af den nuværende By, hvis Udstrækning ikke kjendes, har sikkert været anlagt saaledes, at Kirken muligvis er lagt omtrent i Byens Midte.

Den nuværende Kirkes Bygning ansættes almindeligt til Aar 1324, ved hvilken Tid Byen maa have ligget paa sin nuværende Plads. Vel anfører Suhm i sin Danm. Hist. XII, pag. 89, at han ikke veed, hvorfra Pontoppidan har det, at Kirken blev bygget nævnte Aar eller at den unge Kong Erik, som han kalder ham, har anlagt den ny Stad, men alt synes dog at tyde paa, at Byen ved denne Tid er flyttet og altsaa ogsaa har trængt til en ny Kirke i sin Midte.

Derfor man tør slutte, at Byens Borgere skulde have

opført den smukke Kirke, ved hvilken dog en større Del senere er tilbygget, har der sikkert hersket stor Velstand i Byen. Denne Velstand maa være opnaaet ved dens Handelsforbindelser, navnlig med Bybærerne, og dens heldige Beliggenhed som Udsætningssted for Kornvarer, der efter al Rimelighed tilførtes Byen ikke alene fra Oplandet i flere Miles Omkreds, men navnlig fra de omliggende Kjøbstæder Roskilde, Ringsted, Storehedinge og maaske Næstved. Indfødte Haandværkere har der muligt den Tid ikke været mange af, eftersom Varerne indførtes, men saavel Haandværkere som Kjøbmænd vare rimeligvis Tyskere.

Kong Christoffer II gav 28. Maj 1321 fra Bræstø¹⁾ Kjøge Borgere et Bestyttelsesbrev, „hvori stadfæstes alle Rettigheder og Friheder, de tidligere Konger havde givet Kjøge By“. Det maa altsaa være alle den gamle Byes tidligere Kjøbstadrettigheder, der bleve overførte til Ny-Kjøge.

Det følgende Bestyttelsesbrev for Byen er det, som Aftestykke Nr. 2 anførte Brev af 18. Juni 1329, givet af den unge Kong Baldemar (V), Hertug i Sønderjylland, som af et oprørskt Udelsparti var udnævnt til Konge under Formynderskab af sin Morbroder Grev Gert af Holsten og styrede Riget fra 1326 til 1330. Han døde 1364 næppe 50 Aar gl.²⁾

Aar 1441 skal Kong Christoffer af Bavern have givet Kjøge en Stads-Ret, noget nær af samme Indhold som den, denne Konge gav Helsingør. Denne Stadsret er saare vidtløftig og indeholder ikke mindre end 118 Kapitler (se Danske Atlas II, 290) og der er Rimelighed for, at den for Kjøge i flere Punkter har været ligehdende om den end ikke var faa fuldstændig. Med Visshed vides det, at den løb paa, „at Kjøge Borgere maatte nyde og have Græsgang til deres

¹⁾ Se Fr. Carlsten Gl. Kjøgegaard I, 19. ²⁾ Konigsfeldt Kongelægter p. 34.

Fæ paa begge Sider af Aaen til deres By, som de hidtil havt haver" ¹⁾, og „at ingen Gjæst eller Kjøbsvend, der ej er bosiddende Borger i Byen, maa fordrifte sig til i nogen Maade at kjøbe der i Byen levende Rød eller Svin eller slagtede Rød eller Svinekroppe ejheller saltede Huder og Intetfomhelst deraf at lade udføre af Byen.“ ²⁾

Desuden nævnes, at Kong Christoffer har bevilget, „at Borgmester og Raad skal have deres Byens Kjalder, og der falholde Vin, thysk Öl og anden fremmed Drif, saa og falholde dansk Öl, baade inden og uden Huset for Penge i Tønder og Kander“ (Kopibogen ³⁰/₃ 1752).

Har 1477 gav Kong Christian I et aabent Brev, hvori befalede, „at de thyske Kjøbmænd ej maatte ligge her i Vinterleje, men skulde fare af Landet St. Andreae Dag (30. Novbr.) og komme igjen med første aabne Bunde. Bønder maa sælge og kjøbe med Kjøbstadmænd, ej med Gjæster og ej til Forprang. Ingen mægtig eller umægtig, aandelig eller verdslig Embedsmand eller anden skal gjøre Landprang eller Forkjøb, uden til deres Bords og Gaards Behov. Ingen Borger skal tage fremmed Kjøbmænds-Penge eller have Nederlag (Samkvem?) med dennem, under Godssets Forbrudelse samt 40 Mark til Kongen og lige saa meget til Byen.“

Kong Hans stadfæstede i Nestved St. Pedersdag 1. Aug. 1486 alle Byens ældre Privilegier. Da disse ere ligelydende med de for Skjelsfør givne, har Borgemester og Raad i Kjøge givet en bekræftet Affskrift deraf, hvilken er trykt i Friis-Eddwardsens Beskrivelse af Skjelsfør 1759 p. 503—4. Foruden flere fornævnte Postar anføres ogsaa, at Kong Hans for stedse frigiver alle Byens Borgere og Indbaanere for Told, dog saaledes, at de „i Skanør, Følsterbo, Malmø,

¹⁾ Bl. danske Domme IV, 198. ²⁾ Tingbogen ⁹/₁₂ 1650.

Dragør og andre vore Fiskelejer" skulle svare Told fra St. Bartholomæi Dag (24. Aug.) indtil St. Dionysii Dag (9. Oktbr.) derefter, og dersom nogen udtalte ærerørige Fornærmelser om nogen Dannemand, Kvinde, Svend eller Mø i Kjøge By og ikke kunde bevise det, da skulde han bøde 40 Mark Sølv i Sagefald til Deling mellem Kongen og Byen. Aar 1406 forbød samme Konge, „at ingen Skotter, Tysker eller danske Kjøbmænd maa have deres Drengs løbende omkring i Landsbhyerne for at kjøbslaa, Borgerne i Kjøge til Skade.“

Brev Christoffer af Oldenborg stadfæstede under Grevens Fejde 26. Juni 1534 Byens Privilegier i følgende Brev, der efter nyere Skrivemaade lyder:

„Vi Christoffer, med Guds Naade Greve i Oldenborg og Delmenhorst, gjøre alle vitterligt, at vi af vor synderlig Gunst og Naade saa og for villig og tro Tjeneste, som os elskelig Borgmestere, Raad og menige Borgere og Indbyggere her i Kjøge os nu gjort og bevist haver paa højmægtige, højbaarne Fyrste Kong Christierns Begne og herefter trolig gjøre maa og skulle, da have vi nu stadfæstet og fuldbyrde alle deres Friheder, Breve og Privilegier, ny og gamle, som de have af fremfarne Konger, Herrer og Fyrster, ved alle deres Ord, Punkter og Artikler, som de udvise og indeholde i alle Maader, og skulle de herefter ligge til Kongens Fæd-
bur og give did og intet andet Sted deres rette Byskat og hvad anden Rettighed, som de pleje hvert Aar at udgive og skulle Borgmestre og Raad og menige Borgere selv have Fuldmagt til at faare og sætte en Danemand til Bysfoged af Borgerne, hvem dem tykkes og dertil duelig og nyttelig kan være, og han skal gjøre Kongen Regnskab for Sagefald og for alt andet, som han paa Kronens Begne oppebærer. Dernæst have vi og nu af vor synderlige Gunst og Naade, saa og for den store Skade, som de har faaet derved, at

deres Volde med Magt bleve afbrudte, undt og givet og med dette vort aabne Brev unde og give dem gamle Kjøge paa begge Sider af Aaen til evindelig Eje, som er Ager, Eng, Skov, Mark, Fiskevang og Fægning, vaadt og tørt inden alle fire Markeskjel, intet undtagen i nogen Maade, hvad som helst det er eller nævnes kan. Saa skulde og forskrevne Borgmester, Raad og menige Borgere i Kjøge have, nyde og beholde samme Gammel-Kjøge for hver Mandes Gjenfjelje for den samme store Skade, som de fik paa samme deres Vold. De skulle og have saameget af deres Gods her omkring, som var med at lade afbryde Byens Volde, indtil de faa Fuldrest og Erstatning for deres Skade. Ligeledes skal og Sivert Tønnesen nyde og bruge den Gaard i samme Gammel-Kjøge med al sin rette Tilliggelse af Skov, Mark, Ager og Eng, som han har i Pant af Abbeden i Sorø, ligeledes den øde Jord, som ligger derhos, hvilken Jep Jensen før havde i Leje, saalænge til det bliver ham lovlig fraløst igjen, og skulde de Bønder, der nu boer der, nyde, bruge og beholde deres Sæd og al anden Grøde, indtil Høsten er forbi og derefter lovligen udfiges, om de skulle flytte derfra. Endvidere skulle og forskrevne Borgmestre, Raad og menige Borgere i Kjøge have Fuldmagt til selv at vælge en god, lærd Prædikanter og en god Kapellan, som kunde og vilde prædike og lære dem Guds klare, sunde og rene Ord og det hellige Evangelium og give det hellige Sakramente i begge Parter, som Christus det selv indstiftede. Ligeledes have vi af vor synderlig Gunst og Raade taget, annammet og undfanget og med dette vort aabne Brev tage, annamme og undfange forskrevne Borgmestre, Raad og menige Borgere og Indbyggere i forskrevne Kjøge i vor fyrstelige Hegn, Værn, Fred og Beskjermelse m. v." Brevet er udstedt i Kjøge, undertegnet af Grev Christoffer og Sørgeren Røck, Myntmester. (Smlg. Fr. Carlsen, Gl. Kjøge=

gaard I, 254—56). Flere af de følgende Konger have stadfæstet Byens ældre Privilegier, og disse Breve findes endnu i Arkivet, nemlig Kong Frederik II's af 21. Novbr. 1562; Christian IV's af 8. Maj 1608; Frederik III's af 8. Maj 1648; Christian V's af 9. Novbr. 1670; Frederik IV's af 18. Maj 1700 og Christian VI's af 24. Marts 1731. Siden den Tid vides der ikke at være søgt Konfirmation paa Privilegierne.

Kaste vi et Blik paa det nye Kjøge, der Tid efter anden som meldt blev bestyret af Kongerne, ville vi formentlig næppe endnu kunne sige, at Byen havde stort tilfælde med Kjøbstaden i vore Dage. I Tiden mellem 14 og 1500 vare endnu de borgerlige Huse smaa og lave, om der og er foregaaet lidt Forandring til det bedre, men fra 1500 taber det landsbyagtige sig, og en ny Bygningsmaade, Konsolstilen, bliver almindelig. De allerfleste borgerlige Huse vedbleve at være straatakkede og vare kun ét „Stokværk“ eller én Etage, som det langt senere kaldes, høje. Gavlen af en 8 à 10 Alens Brede vendte sædvanlig ud imod Gaden, og Portindfjørselen var til den modsatte Side. Til Gaden sad der i Regelen kun et Par Fag Vinduer, og det oppe under Taget, med bitte smaa Ruder af Horn eller Glas med Blyindfatning. Døren sad lige med Jorden, var tverdelst og saa lav, at der for at komme ind ad den maatte gøres et dybt Buf. Paa den øverste Halvdel var et stort Jernbeslag, hvori der sad en Ring, hvormed man trak Døren til og bankede paa, naar der var luffet. I saadanne Gaarde, der ofte ved Boder, Halvtog og Skure strakte sig 70—80 Al. tilbage til Udfjørselsporten, boede ogsaa Adelen i det 15. Aarhundrede.

Gaderne vare smaa og snevre Gyder, selvfølgelig krogede, og der var ikke Tante om Brolægning, langt mindre om Velysning; thi først for 100 Aar siden, nemlig efter Magistratens

Ansøgning til Stiftsbefalingsmanden af 8. August 1783 anskaffedes de første offentlige Vygter i Kjøge. Den 9. Septbr. f. N. nævnes i Kopibogen, at der er anskaffet „5 Vygter, som paahænges Hjørnehuse i Bro- og i Nørregade, i hvilke Vygter skulle ligesom i Kjøbenhavn 3 à 4 Maaneeder i Vintertiden brænde Havkalvs Tran for Frostens Skyld eller Rugolie.“ Indtil den Tid maatte enhver, der færdedes paa Gaden i Mørke, selv medbringe Vygte til Belysning.

Vygningerne i den saakaldte Konjolfstil, der er kommen til os fra Nordtyskland, vare af Bindingsværk og to Stokværk høje, af hvilke det øverste sprang frem over det nederste. Begge Etagers Bjælkehoveder, stundom understøttede ved nedenunder anbragte Klodse eller Konsoller, vare fremstaaende. Fra først af stod Træværket rent mellem de røde Sten, men senere dækkedes begge Dele ved Overkalkning. Paa Bjælkehovederne og hen ad den Bjælke, der laa vandret mellem Etagerne, anbragtes Forziringer og Brydelsjer af Billedstjærer eller, som det dengang hed, Billedsniderarbejde. I Dørfarmen, paa Borthammeren eller ogsaa paa en Løsholt fandtes udskåret Bygherrens saavel som hans Hustrues Navne, Bomærke eller deslige. I Regelen blev det udskåret i Træ, men fandtes stundom, naar Bygherren var en Rigmand, hugget i Sten.

Taget paa disse Vygninger med Facade mod Gaden havde i Regelen et bethdeligt Fremspring ud over Murens øverste Del, der ikke affluttedes ved nogen Gesims. Dette medførte, at Tagdryppet faldt flere Alen udenfor Huset, langs hvilket der nu fandtes Fortov, dannet af toppede Kullesten, og ofte beplantet med Pil eller andre Træer, saa man kunde være i det tørre paa den Bænk, der sædvanlig fandtes ved Siden af Bislaget, en Overbygning, i hvilken Gadedøren var anbragt. — Om Sommerastener samlede her Naboer og

Benner for at samtale om Handels- eller Haandværks- anliggender samt afhandle Dagens Nyheder.

Grunden under Husene saavel som Kjaeldervæggene opførtes i Regelen af utilhugne Kampesten, der ofte i stor Uregelmæssighed ragede frem paa Fortovet. Stenbygninger, opførte af Mursten, vare meget sjeldne og foruden Kirken og Stens Boder var der ved Aar 1600 i Kjøge By næppe mere end eet til, nemlig Hans Lundes Stenhus paa Torvet.

Af de saakaldte Karnapbygninger findes kun saa i Kjøge, men da Bjælkehovederne ere affkaarne, er den egentlige Karnap nu ikke fuldstændig. Muligt tilhører denne Slags Huse Konfolstilens Tid, men Karnap bibeholdtes ogsaa langt senere.

Helligtrefoldigheds Søndag 16. Juni 1633 hjemsogetes Byen af en stor Ildsbaade, der i mindre end 3 Timer lagde mange Gaarde og Huse i Aske og forarmede en stor Del ellers velstaaende Borgere. Ilden opkom paa et Høloft hos Marine Jens Vollsits i Brogade omtrent Kl. 1, kort efter at hun var kommen fra Højmesse i Kirken. Skjønt hun i Retten forklarer, at der blev slaaet 3 Spande Vand paa Ilden, strøg da den bemærkedes, nyttede det Intet. Enkens Son laa syg og maatte skyndsomst ud af Huset, og Tjenestepigen Lucie, Datter af Husmand Hans Olsen i Lille Taarøje, erklærede ligesom Husmoderen med deres Saligheds Ed, at hun havde udslukt den Ild, de havde at varme deres Mad ved, da Ilden opkom, saa der var ingen Ild i Huset. — Om Ilden paa en eller anden Maade var paafat eller hvorledes den var opkommen paa et Sted, hvor det synes Ingen adde noget at gjøre, blev aldrig opklaret.

Hvor meget af Byen der afbrændte, er vanskeligt at sige, da der i Arkivet ikke findes nogen samlet Fortegnelse derover. Af spredte Efterretninger fremgaar det imidlertid, at Branden har raset i Brogade paa hele vestre Side og vistnok med-

taget den søndre Del af østre Side paa Gaden (3 à 4 Steder fra Broport). Dernæst har den fortsat med hele den bag ved mod Vest liggende Nagade, hvoraf vist en Del hed Badstuestræde, samt den søndre Side af Torvet helt ned i Vestergade, men hvorlangt ned kan ikke afgjøres; derfra gik den over paa nordre Side af Gaden og medtog hele Strækningen og Vestfjiden af Torvet, en Del af Nyportstræde paa begge Sider, lille Kirkestræde samt den nordre Side af Torvet hen til Store Kirkestræde og muligt den vestre Del deraf, hvor den synes at være standset; thi det skjønnes ikke, at den Gaard, der laa paa Hjørnet af Torvet og Kirkestræde ned imod Raadhuset, er bleven et Klov for Luerne.

Skaden var imidlertid meget stor, da formentlig $\frac{1}{10}$ af Byen var gaaet op i Luer.

Blandt de Brandlidte kan med Sikkerhed nævnes følgende: Østre Side i Brogade: Borgmester Hans Christensen Humble, Mester Blasius Møller, Læge; Vestre Side og i Nagade: Hans Kramberg Koch, Karen Ludvig Hattemagers, Jacob Hansen, Raadmand Erik Christensen, Borgmestrene Hans Christensen og Gregers Hansen, Raadmand Erik Helmers, Gert van Dreyes Børns Gaard, Zacharias Lytken, Elisabeth Ditlev Berners, Karen Hans Pedersens, Marine Jens Andersens, Jens Poulsens, Jens Madsens Enke, Smedker Jens Cortsen og Bent Eliesens Steder. Paa Torvet og i Vestergade: Frands Hammer, Karen Hans Sverresens, Raadmand Morten Michelsen, Tørgen Frandsen Bruun, Dorthé Mønboes, Anders Bagger, Ancher Hansen, Peder Rasmussen, Porse Lauridsen, Christen Caspersen Schøller og i Nyportstræde Peder Pedersens Speigel. Der findes desuden en Del mindre bekendte Navne. Kun de færreste havde Evne til at bygge Gaardene op igjen, men de øde Tomter bleve liggende med Sten og Levninger og der blev

ingen Bygninger opførte derpaa før længe efter Krigen 1658—60.

I den Nød, hvori Borgerne efter Ildbranden vare komne, tyede de til Kongens Naade og ansøgte om, at der dels maatte blive ydet dem Hjælp fra de andre Kjøbstæder til de afbrændte Gaardes og Huses Opbyggelse, dels maatte forundes dem, der havde lidt Skade, Frihed i Skatter, og begge Dele blev ved Kongebreve af 11. og 27. Oktbr. f. A. bevilget dem (se Aktstf. Nr. 31 a og b). Smidlertid synes enkelte at have villet drage Fordel af den kongl. Naade; thi der blev i samme Anledning givet to Kongebreve af 1635 og 1637 (se Aktstf. pag. 56—58), der nærmere fastsatte, hvem der skulde fritages.

I Ræmnerregnskaberne de følgende Aar anføres ikke mindre end 30 Skatteydere, om hvem det siges: „Alle disse ere fri for Skat efter Kong. Majestæts naadigste Brev, da deres Gaarde og Huse bleve ganske afbrændte.“

Det er en Selvfølge, at Branden i en vis Henseende maa have tjent til Byens Forskjønnelse, forsaavidt angaar den Del, der var nedbrændt.

Der findes dog i Byen et Par Gaarde, der ere opførte inden Branden. Den ældste er det saakaldte Spindehus eller Fattigarbejdsshuset Matr. Nr. 211 i Nørregade.

Paa et Vøsholt midt i Facaden findes Bogstaverne I. H. S. S.I. og Årstallet 1619. Anden Etage springer frem over 1ste, men Bjælkehovederne ere kjendelig affaarne mod Gaden. Mod Gaarden har der rimeligvis været anbragt en saakaldet „Svalegang“, hvor man kunde gaa fra den ene Stue til den anden.

De tre første Bogstaver skulle formodentlig betegne Bygherrens Navn, men det har ikke været muligt at opdage en mere bekendt Mand Søs Hansen eller lignende i Byen paa den Tid. Det ligger derfor nær at antage, at disse Bog-

staver skulle betegne det andre Steder forekommende christelige Monogram og altsaa skal læses: **Jesus hominum salvator** o: Jesus, Menneskenes Frelser.. Det sammenslyngede S. I. kan derimod bedre betegne Byggherren som Søren Joensen, der paa den Tid ejede en Hestemølle i Nørregade.

Det næstældste Sted er muligt Matr. Nr. 233, Kjøbmand J. P. Petersens Enkes Gaard i Brogade, men den er rimeligvis ombygget, efter som Tavlen, der angiver Alderen, findes anbragt ind mod Gaarden. Denne Tavle er forsynet med et Englehoved foroven og derunder: „Herren beware din in/udgang oc vdgang / fra nu til evig thid“ og endvidere omslyngtet:

T. A.	S.
16	31.

 Gaarden er altsaa bygget af Troels Andersen 1631. Han havde været Høvedfoged hos Oluf Rosenparre paa Vallø, blev derefter Forpagter paa Gl. Kjøgegaard, fik 14. Febr. 1631 Gaarden tilskjødet af Raadmand i Roskilde Peder Nielsen Skriver, hvis Hustrues Moder Anne, Enke efter Borgmester sammesteds Rasmus Michelsen, ejede den. Gaarden brændte kort efter i April Maaned og opførtes igjen samme Aar af Troels Andersen.

Ved Siden af næstforrige Gaard i Nørregade findes ogsaa en ældre Gaard Nr. 210, hvor endnu opbevares den ældre Borthammer, som man for en Del Aar siden ved Facadens Ombygning har fjernet. Paa dette Stykke Tømmer, 4 Al. langt, findes i Midten et udskaarret Ansigt og paa begge Sider deraf en Indskrift: „Huset og alle Ting hører Gud Herren til og han sætter til Husbond hvem han vil. Anno 1635.

M. A.	G. N.
G.	D.

“ Hvem Byggherren er, har det ikke været muligt at udfinde.

Paa Sidebygningen af den store Gaard Nr. 17 paa Torvet, der nærmere vil blive omtalt, findes Bogstaverne M. M. K. I. D. og Aarstallet 1634. Navnene ere: Morten Michelsen og Kirsten Jensdatter, som opførte Gaarden paany efter Branden.

Kjøbmand C. Steinmeg's Gaard Nr. 6 paa vestre Side i Brogade har Aarstallet 1636. Den er bygget med fremspringende Bjælkehoveder og overtraget Salsstage og opførtes efter Branden af Borgmester Hans Christensen.

Over Porten ind til Kirkestræde paa Slagter Dalborphs Gaard Nr. 105 paa Torvet anføres Navnene „Oluf Sanderssen, Margrethe Jørgensdatter“ og Aarstallet 1638. Bygherren var senere Raadmand og findes anført under disse.

Paa Tømrermester B. Blumes Gaard Nr. 50 i Vester-gade paa den nordre Side findes en meget smuk Ornamentik paa Bjælkehoveder og Dragere samt over Porten en lignende Indskrift som paa Gaarden i Brogade med Tilføjele: „Amen. 1644.“

Ved en stor Del af Byens ældste Bygninger har mere eller mindre omfattende Modernisering af Facaden mod Gaden udflettet det gamle Præg, men Bygningsmaaden er dog endnu kjendelig ved flere af Stederne, f. Ex. Nr. 23 i Vestergade (Garver J. Christensen). Alt Træværket i Facaden mod Gaden er overkalket og Aarstal eller anden Indskrift er ikke synlig; men trods Overstrykning med Kalk fremviser Facaden en overmaade smuk Ornamentik saavel paa Bjælkehovederne som paa Fodstykket imellem Bygningens 2 Etager, og øverst oppe under Tagstøtten findes atter smukt ornamenterede Knægte (Sparenkopper) med tilhørende Friiser. En meget lang Sidebygning ind mod Gaarden er sammenbygget med Forhuset og paa denne Sidebygning har utvilsomt Svalegangen været anbragt. Ornamentikens Stil paa denne Gaard er aldeles afvigende fra den, der findes paa Nr. 50 i samme Gade.

Nr. 55 i samme Gade (Stomagemester. N. S. Schulz) er kun 1 Etage højt med Kvist og er undergaaet megen Forandring, men viser dog de karakteristiske Knægte eller Sparenkopper paa Taget. Nr. 86 i Nyportstræde er delt i

2 Dele. Efter en nu forsvunden tykt Indskrift var Gaarden opført 1640 og Sagnet beretter, at den skal have været Kongsgaard, hvad dog er tvivlsomt. Nr. 112 i Kirkestræde (Smedemester Th. Petersen) har Aarstallet 1690 i Dørfarmen til Gaden. Forhuset har den da brugte Overbygningss Fremspring, men er ellers uden Prydelser fra Datiden. Udfor Gadedøren findes 2 velkonserverede Stenbænke med Sandstensstøtter, som ligne en aaben Kirkestol, og 2 gamle Lindetræer paa Fortovet. Nr. 143 i samme Gade (Børne-Afshlet) har en overbygget 2den Etage baaren af ornamenterede Knægte.

I Nørregade findes foruden de to fornævnte en Del ældre Steder, saaledes Nr. 165 (Kjøbmand J. H. Petersen), hvor Taget til Facaden har $1\frac{1}{4}$ Al. Fremspring paa Knægte og ind mod Gaarden har der været Svalegange. Bygningen er opført 1654. — Nr. 193 (Kjøbmand L. Willumsen), hvor der paa en Udbygning inde i Gaarden var anbragt en Table med Krone over, hvilken Table i 1882 henflyttedes over Borten til Gaden. Gaarden tilhørte i sin Tid Lauritz Christoffer Ulfeld, men vist senere Dronning Charlotte Amalie, hvis Krone og Navnetræk det utvivlsomt er. Paa en Bjælke i Stuen kan endnu læses Hans Fogth — Birgitte Hind, 1711. — Nr. 194 (Farver Møller) har en moderniseret Facade, men ind mod Gaarden findes udfor 7 Fag Svalegang med $1\frac{1}{2}$ Al. Fremspring en Trappe i nordre og Port i søndre Ende samt en original Nedgang til en gl. Kjælder med Gulv af Kullesten.

Til de mærkeligste Gaarde kan ogsaa Apotheket henregnes, hvis tidligere Frontespice havde megen Lighed med den „Schoustruppe Gaard“ i Kjøbenhavn.

Det, der ved denne Gaard maa tilbringe sig Opmærksomhed, er de hvælvede Kjældere, der synes at have tilhørt en

Bygning af geistlig Oprindelse og med religiøs Bestemmelse¹⁾. Hvalvingerne ere af udmærket solidt Arbejde med temmelig vid Svæding, støttede i den vestre, bredere Ende til de overmaade svære Ydermure, i Midten til en fritstaaende firfattet Pille. I østre Ende, hvis Hvalvinger alene støtte sig til Siderne, findes tre dybe Nischer, en større i Midten og to mindre ved Siderne. Midt i Rummet op imod den nordre Udvæg findes et lille, meget stærkt formuret Rum — øjensynlig med Jerndør for, da de forvittede Stapler endnu jidde i Muren — hvis Størrelse er omtr. 2 M. bredt og 4 M. langt, belagt med røde, brandte Sten, hvorimod den øvrige Kjælder er brolagt med smaa Kampesten. Den oprindelige Nedgang fra oven er nu lukket med Gulv, men den sees tydelig fra Kjælderen, da Hvalvingen paa dette Sted er gjennemfåaen. Muligt har Kjælderhvalvingen havt en større Udstrækning mod Nord og er bleven overfåaet for at skaffe Indtjorsel til Gaarden Nr. 227, men hvor stor denne har været, lader sig ikke afgjøre. Det nuværende Apothek er opført 1665.

En noget lignende underjordisk Hvalving med stærke og faste Mure findes ogsaa under det ligeoverfor liggende Hjørnesteð af Torvet og Brogade, Matr. Nr. 12. Efter Branden 29. April 1874 bemærkedes religiøse, latinske Inscriptions i Kalkpudsen, der tydede paa, at denne Gaard ogsaa kunde have været en Del af et Kloster og staaet i Forbindelse med Apotheket. Hvis dette har været Tilfældet, maa Brogade før Branden 1633 have gaaet bag ved denne Bygning. Murene vare saa stærke, at de i 1874 fik Lov at staa i den ny opførte 3 Etages Gaard.

Det nuværende Kjøge har vel omtrent fra først af havt

¹⁾ Smlg. Kjøge Avis Nr. 8, 1876. At Bygningen skulde have været et Kloster, vides der Intet om.

samme Udstrækning som nu, men længe stod Byen ikke, før den i Krigen med Holstenerne blev afbrændt tilligemed flere Landsbyer 1343. Det er rimeligvis fra denne Ødelæggelse, at der nu i Grunden flere Steder i Byen i en Dybde af 1 à 2 Al. findes Spor af Bygninger, Brolægning og deslige, saafremt dette ikke skrives sig fra en senere Tid. Kirken maa dog rimelig have undgaaet Ødelæggelsen, hvilket ogsaa synes at fremgaa deraf, at Jordsmonnet omkring den er hævet ved Opfyldning. Gulvet i Kirken ligger nu dybere end Jorden udenfor og Dørstenene til den ældste Indgang ere fundne over 1 Al. nede i Jorden.

Byens Gader har forhen været de samme som nu, dog findes der nævnt nogle flere. Fra Torvet udgaar mod Syd Brogade, fordem oftere benævnt Brostræde, Vestergade mod Vest og Nørregade mod Nord. Disse tre Gader kunne anses som Hovedgader og findes derfor oftere i Fortiden nævnte som „Algaden“. Imod Nord udgaar desuden fra Torvet Nyportstræde samt Kirkestræde, der fortsættes i Raadensport og mod Vst igjennem Raadhusporten Bygaardstræde, der fortsættes ved Havnen af Havnegade eller ved Stranden. Andre Gader eller Stræder ere: Nebslagergade og St. Gjertrudsstræde, Lille Kirkestræde, Laugshusgade, Katakismusgade, Møllergade eller nu Jernbanegade fra Nørregade til Jernbanestationen og fra Broport mod Vst Jernmediget, desuden bag Haverne og Hjerregaden, der tildeels nu ere ubebyggede. Raadensport hed tidligere Roseportstræde. Smellem Bro- og Vestergade fandtes vist 2de Aastæder og Badstuestræde, hvor Badstuen laa. Af andre forsvundne Gader og Stræder er tillige fundet omtalt Brusestræde, Bolværksstræde, Bugestræde, Taarngade ogjaa Torvegade, Haugestræde og Kræmmerholm.

Alfarvejene have almindelig været ud igjennem de 3 Porte: Broport, Vesterport og Nørreport samt desuden

gjennem Nyportstræde og fra Arildstid var der tillige en Vej for Byens Arcaturer fra Torvet gennem Kirke- og Roseportstræde, men den blev 1640 spærret af Borgmester Gregers Hansen.

Kjoge var ligesom de fleste andre Eøstæder fra ældre Tid omgivet med Vold og Grave. Naar Anlæggelsen deraf har fundet Sted, vides ikke, men ved Frederik I's Død bleve Voldene nedbrudte. Grev Christoffer af Oldenborg lod dem paany opføre og gennem hele det følgende Tidsrum indtil 1658 nævnes Voldene. Saaledes i et Skjode af 1585 „den gamle Byes Grav østen for Kjoge imellem Byens Vold og Mur“; det følgende Aar nævnes „Graven og Volden, der strækker sig mellem Vester- og Nørreport“; 1589 „Volden nede ved Stranden“; 1596 „Mester Hendriks Have ved Volden“ (se Aktst. Nr. 16); 1602 en „Have ved Volden“; 1628 og 37 „Tubsgraven ved Volden“; 1641 anføres i en Retsfag, at „en Del Egetræer og Knubbe i 20—25 Aar havde henligget paa Volden ved Borgmester Claus Baggers Have“; 1642 „Volden ved Nyportstræde“; 1654 laa „de Fattiges Have ved denne Vold“ og ved samme Tid anføres, „at alle Haverne til Gaardene Østen for Torvet strakte sig ud til Byens Vold.“

Det synes saaledes, at Voldene omkring Byen maa være opretholdte i nogenlunde Stand, og i Oktbr. 1627 kom ogsaa en Tjener paa Kjøbenhavns Slot hertil med tvende grove Stykker svært Styks samt 1000 Muffetter med Tilbehør, der var hidsendt fra Kongl. Majestæts Løjhus til „Byens Defension.“ Kong Christian IV skal ogsaa i sine sidste Regeringsaar have paatænkt at udbedre Voldene, men der synes først at være taget fat derpaa under hans Efterfølger, og i Februar 1657 anføres, at „Louporten blev færdiggjort baade med Skillerum, tvende Løfter, tvende Luger

og Døre, et Underflag lagt under Bjælkerne, som alt er gjort af nyt."

Efterat Svenskerne 1658 havde taget Byen i Besiddelse, havde Carl Gustav sin særlige Opmærksomhed henvendt paa dens Befæstning. Det fremgaar imidlertid af Erik Dahlbergs „Dagbog“ p. 172, at Planen til de nye Fæstningsanlæg om Kjøge først blev udkastet 1659. Der berettes herom: „at efter den for Svenskerne ulukkelige Storm paa Kjøbenhavn var Carl Gustav betænkt paa at sætte sig fast i Danmark, navnlig paa Sjælland, og at befæste Byerne Kjøge, Korsør, Rudkjøbing, Nykjøbing paa Falster og Nyborg og da Arbejderne vare bevilgede at skulle udføres, begav han sig til Kjøge og afstak Værterne, men derefter blev han Befalingsmand over Kronborg Befæstning som den vigtigste „att opbygga“.

Det var altsaa efter Erik Dahlbergs Plan Fæstningsværterne opførtes ved Kjøge. Udførelsen af Planen overdroges derimod til Obersten Jacob Stahl, der tillige var Kommandant i Byen, saalænge den var i svensk Besiddelse.

I et tykt Skrift, „Carl Gustavs Historie af Pufendorf“, findes p. 626 et Kort over Kjøge, tegnet af Dahlberg. Dette viser, hvorledes Byen saae ud 1659, inden Fæstningsanlægget paabegyndtes, samt hvorledes det hele var anlagt 1660. I 1659 var der kun en Del mindre Skanser anlagte mod Landsiden og to større mod Søen. 1660 var der ikke mindre end 11 fuldstændige Bastioner om Byen, hvoraf de 3 sydlige vare anlagte paa Naens Sydside, hvor nu Sønderkjøge Huse ligge eller maaske syd derfor; derimod findes ikke længere de 2 Skanser mod Søen ved Havnen.

Det synes, som de Danske har været betænkte paa at forstyrre Svenskerne i Anlægget af Fæstningsværterne eller at tage Byen fra dem. I Baupells „Den danske Hærs Historie“ II p. 816 anføres, at der den 7. Septbr. 1659 blev givet

„Befaling til Indstibning for Oberste Killgrew med de af General Büchler affendte brandenborgske og polske Folk, samt for Obersteløjtnant Stafman med hans danske Folk, der skulde indtage Rjøge“. Pufendorf beretter, at Killgrew med 1200 Landsknegte, 12 Orlogsskibe og 7 Brandere sejlede til Rjøge for at indtage Bhen; thi Spejderne havde bragt Kong Frederik Underretning om, at der ikke opholdt sig mere end 200 Soldater der i Bhen og at Værkerne mod Søen stod aabne. Da Svenskerne fik Nys om de Danskes Forehavende, befalte de i al Hast Bhen med fuldt bevæbnet Mandskab, ja Kong Carl forsøjede sig endog dertil og lod gjøre alle Foranstaltninger til at modtage de Danske og afflaa Angrebet. Killgrew, som ikke vidste noget herom, var allerede i den mørke Nat rykket frem mod Bhen paa henved $1\frac{1}{2}$ Miles Afstand, men da Vinden var ham imod, blev han nødsaget til at oppebie den frembrudende Dag. Han øjnedte nu i det fjerne den i Gevær staaende færdige Fjende, vendte om med sine Skibe og blev befriet for den visse Undergang, der vilde være blevet hans Lod. Fire Dage efter fik han Befaling til at gaa til Staaene for at understøtte Landgangen der.

Da Svenskerne vare bortrejste fra Bhen, bleve Boldene befatte med Styks fra Kjøbenhavns Tøjhus. Efter en Rekvifition af 1. Juli 1660, der findes i Afskrift i Gehejmearkivet, modtog Stykhauptmand Tjorgen Ruth til Fæstningens Defension og Fornødenhed i Rjøge: 12 Stkr. Jern-Haubitsser fra 15 til 5 Pd. med Tilbehør af Kobber-Ladestuffer, Vidstere og Sække, $12\frac{1}{2}$ Lispd. Blyplader, 600 Stkr. runde Kugler fra 12 til 4 Pd., 2 Skippd. mindre do. fra 1 til $\frac{1}{4}$ Pd. til Skraa; 50 Centner Krudt, 2 Skippd. Bly, 200 Stkr. ledige Jern-Haandgranater, desuden 2 Lispd. Salpeter og 2 Lispd. Svovl, forskjellige andre Rekvifitter som Krudtsække, raa og barbede Huder, Læderspande, Haandspir, Jern-Kofødder, Boløyer, Jern-Kugleforme, Skuffer, Hager og Spader m. v.

Det synes, at der Intet manglede til den Tids Bestyknng af Fæstningen.

Den af Svenskerne anlagte Vold har næppe overalt været paa de samme Steder, som den ældre Vold fandtes; thi i en Synsforretning af 27. Aug. 1666 over Borgmester paa Christianshavn Jørg Caspersen Schøllers Gaard i Vester-gade gjøres udtrykkelig Forskjel paa „Byens Vold“ og „Byens gamle Vold“, og det samme antydes flere andre Steder.

I Vaupells fornævnte Skrift II, pag. 731 siges, at Fæstningen blev sløffet 1661. Dette maa vel forståes saaledes, at Værkerne ikke opretholdtes i den samme Stand, de foresandtes, da Svenskerne forlod Byen, men derimod, at Bestyknngen borttoges og Voldene fik Lov til at henligge, indtil de Tid efter anden forfaldt; thi nogen egentlig Sløjfning har næppe fundet Sted, hvilket fremgaar deraf, at Borgmester Cort Plum 1688 andrager hos den øvrige Magistrat om at faa et Stykke Vold til Have, hvilket siden Krigen Tid ikke har været i Brug, men er „Konsumptionen til stor Skade ved, at derigjennem ved Nattetide kan praktiseres Et og Andet og tjene onde Menneker til ulovligt Middel“. Da Kaptejn Woldemar 1734 havde anlagt sig en Have, lod Magistraten ham tiltale for at have „udsløffet af Byens Vold ud for Rosseportstræde og fordi han ved Indgrøftning havde taget af Vejen indenfor Louporten.“ Denne Port omtales endnu 1745, at der førtes gjennem den og at den blev tilluffet. De sidste Levninger af Voldene bleve rimeligvis først sløjfede i Aarene mellem 1760—70.

Den over Maen ved Enden af Brogade værende Bro har sandsynligvis fra først af været en Træbro, der muligt er ombygget 1618. I dette Aar ansøres i Regnskaberne, at Anders Bagger fik udbetalt 20 Dlr. for 40 Enebærstager til den ny Bro ved Broport. Men denne maa ikke have

staaet længe; thi 1630 blev der paalagt en dobbelt Skat at forfærdige Byens Broer med og 12. April 1633 udgif et Kongebrev saalydende: Vi Christian IV Gjøre alle vitterslygt, at vi have afforderet med nærbærende Hans Steenvinkel, at han skal opjette en „Hvald“ (hvælvet) Bro ved vor Kjøbstad Kjøge efter den Afrids, hannem overleveret er, og vi have naadigst bevilget hannem for samme Arbejde fem Hundrede Speciedaler, hvoraf vi ville erlægge 280 Rbd. og Borgemeister og Raad udi fornævnte Kjøbstad paa Byens Vegne 280 Rbd. (Sjæll. Register Nr. 19, fol. 100). Om Ildbranden har forsinket Broens Opførelse, kan ikke sees, men 11. Juli 1634 var Borgerstabet samlet og samtykte i at udgive en 3-dobbelt Skat til Broens Opførelse. Derefter blev der udmeldt Mænd til at tagere Tømmer og Deller, som findes ved Broen, baade det, der var og det, der herefter vil blive „opdraget“ og 17. Marts 1635 vedtoges en dobbelt Skat at betale Lehnsmænd Tyge Brahe paa Tryggevælde med efter hans Regnskab over Udgifterne ved Broens Bygning.

Sandsynligvis har man paa den meget befærdede Vej ladet den ældre Bro ligge, medens man opførte den ny. 3 Maj s. A. maatte Magistraten forhandle med Ejeren af det nyopførte Hus paa vestre Side af Gaden om at flytte dette, skjønt det var opført paa samme Plads, som det afbrændte stod, eftersom „det nu ganske betager Synet til den grundmurede Bro, der er bygget mere udi Vester, end som den gamle Bro tilforn var.“ Ejeren, Hans Koch, var ogsaa villig hertil imod, at han fik 50 Dlr. udbetalt for Husets Flytning, samt at han maatte indpæle og opfylde saameget i Maen, som han tabte ved at rykke Huset tilbage, og Magistraten bevilgede begge Dele. Huset blev senere ruineret og ødelagt af Svensterne 1659—60.

Mar 1672 var Broen i brøstfældig Stand, og da den

halve Del paahvilede Byen, blev der paabudt en otte enkelt Skat til deres Opbyggelse. 1697 omtales den atter som „ganske brøstfældig“, og blev atter repareret. Det samme var Tilfældet 1735—36, da Byen for sin Part betalte 350 Rd. dertil. Paa Magistratens Forslag bevilgede Stifts-befalingsmanden 1741, at der af de Rejsende maatte erlægges „Passage-Stillinger“ til dens Vedligeholdelse. 1751 blev den igjen underkastet en „Reparation fra Grunden af.“ I Begyndelsen af dette Aarhundrede er der atter foretaget omfattende Arbejder derved og muligt er Broen ombygget 1802, hvilket Aarstal findes anbragt paa den.

Medens de øvrige Porte holdtes lukkede om Natten, blev det ved Kongebrev af 20. Septbr. 1719 befalet, „at Broport bliver indtil videre staaende aaben om Aftenen, paa det at syge Folk udenfor baade i Stevns Herred og Grevskabet Vallø kunde om Nattetide, naar det behøves og begjeres, bekomme Barberere, saa og Medicamenter fra Apotheket til sig. Skulde og Konsumptionsforpagteren herimod handle, skal han, for hver Gang samme Port lukkes ved ham eller hans Folk, bøde 50 Rd. og paa det intet „Underfløb ved Porten skulde begaaes, kan Konsumptionsbetjentene stiftes til at helde Vagt i Porten om Natten.“ Magistraten tilmeldte 3. Oktbr. Stiftamtmanden, at Ordren var modtaget og foreviist for Konsumptionsforpagter Peder Svendsen Heeberg.

Torvet, der er en temmelig regulær Firkant eller Rektangel, smukt, stort og anseligt i Forhold til Byens Størrelse og beliggende omtrent midt i den, er rimeligvis anlagt saaledes ved Byens Opførelse og har senere kun undergaaet Smaaforandringer ved Ildbrande eller lignende.

En Del deraf blev i ældre Tid kaldt „Sudertorvet“, senere „Stomagertorvet“, men da „Suder“ i 15de—16de Aarhundrede var ensbetydende med „Stomager“, maa det formodes,

at den vestre Del har faaet dette Navn, fordi Byens Skomagere der havde deres Skoboder ved Markederne eller maasse hele Aaret igjennem. En Del benyttedes ogsaa til Oplagssted for Brænde og Tømmer, men dette maa sagtens have taget Overhaand; thi 1641 paabød Magistraten, „at intet Tømmer maatte blive liggende paa Torvet, ejheller Boder staa der længere, end som Toro holdes, og de tre Fjelleboder, som stode paa Torvet, skulde strax afftaffes“.

Omtrent midt paa Torvet fandtes fra ældgammel Tid baade Tingstokkene og Byens Kog med Gabestof. I 1639 bleve 2 Mænd udnævnte af Byfogden „at besigtige Tingstokkene, om de ere saa brøstfældige, gamle og fordærvede af Regn og Vælde, at de burde befastes og ophugges, nye Tingstokke igjen anskaffes, paa det Kongl. Majestæts Retterting ej skulde nederfalde.“ Den 19. Aug. f. A. afgave de den Erklæring, at Tingstokkene vare opraadnede og fordærvede, saa nye burde anskaffes. Hvorlænge de forbleve staaende der, er der ikke fundet nogen Oplysning om. Kagen, der alt nævnes 1597 og rimeligvis havde staaet der fra Arils Tid, var en hel lille Bygning, opmuret af Sten. 1639 blev der bekostet 20 D. paa at lade den udflække og igjen baade forinden og ovenpaa forbedre. Der blev samtidig indkjøbt 3 nye Hængelaase til Halskjernet paa Gabestokken.

Kagen med dens Halsjern har Holberg ogsaa fundet Anledning til at omtale i sin Komædie „Uden Hoved og Hale,“ hvor han lader Sganarell sige: „Saa staa vi som i Rjuge Halsjern med vore fire Akter“, og i en Anmærkning tilføjes, at til Byens Mærkværdigheder horte en meget stor Kog eller Gabestof. — 1695 fik en Murmester 12 Dlr. for at opmure og renovere den og der blev tillige anskaffet et Dørgreb, saa at der altsaa var anbragt Dør paa den. 1696 betales der Natmanden 6 Mk. for at rengjøre Kagen, afhugge og borttage Galgestøtterne derved og næste Aar betales der 30 Sk.

for at tjære den ovenpaa. 1701 blev en ny Gabestof opført derved og samme Aar blev der opsat en „Justitspæl“ for Soldaterne, hvilken synes at have været ret anseelig, idet der indkjøbtes et Stk. gullandsk Tømmer paa 6½ Al. samt 8 Stkr. Egetræ til Spidsen til den. 1740 nævnes, at da Eksekutionen skete der med Ratmanden og Hustru, blev der opsat et Stillads paa Ragen.

1778 og følgende Aar var Ragen taget for 120 Rd. og den vedligeholdtes, som det synes, stedsse i forsvarlig Stand. I Regnskabet for 1796 anføres dog under „Mangler“ en „Gabestof“ ved Ragen.

Rjøge Røg skulde dog ikke overleve det 18. Aarhundrede. Den 7. Maj 1799 fældede Magistraten Dødsdommen over den. Stiftamtmanden resolverede 8. Juni, at den „forfaldne Røg maatte bortfælges til Redbrydelse ved offentlig Auktion, hvilken afholdtes i den følgende Maaned med den Forpligtelse at borttage den inden 8 og brolægge Pladsen i lige Linie med den øvrige Del af Torvet inden 14 Dage. Den var vurderet til 8 Rdlr., men ved Auktionen blev Brandevinsbrænder Dyrland højstbydende med 17 Rdlr. og dette Bud approberedes af Stiftamtmanden. Gabestof og Halsjern forsvandt samtidigt og findes ikke senere nævnet i Regnskaberne.

Flere Menneſker have ſelvfølgelig maattet bløde ved diſſe Straffemidler paa Byens Torv, men noget beſtemt Tal lader ſig ikke angive. I Ting- og Raadſtuebøgerne forekommer mange Exempler, hvoraf her blot ſkal anføres:

1597 blev et Fruentimmer, der var fængſlet for „hendes Løsagtigheds og onde Levnets Skyld“, benaadet med, at hun var villig til at opgaa paa Ragen og ſtaa der hele Dagen til Kl. 5 Eftermiddag, men derſom hun gik ned før, da ſkulde hun atter sættes i Kjælderen. — 1602 blev 3 Kvindeperſoner, der havde været i Byen nogen Tid uden Magi-

stratens Villie, beordrede til strag at tage Tjeneste hos ærlige Folk, og hvis det ikke skete, da skulde de staa paa Ragen en Dag og Nat hver og derefter udvises af Byen. — 1633, medens den senere berøgtede Mads Ravn betjente Ketten, kom en Hattemager „druken i Ketten, opførte sig utilbørligen med mange unyttige, blodige Eder, Sværgen og Banden, Gud den allermægtigste til Fortørnelse og Ketten til Foragt.“ Han dømtes til strag at sættes i Gabestoffen. — 1717 dømtes en Mand, der havde stjålet nogle til 4 Rd. vurderede Sager, dog af Medhynk med Hensyn til hans Hustru og Børn, andre til Uffky, til i 3 Dage at staa i Gabestoffen, hver Dag fra Kl. 8—9 Formd. og 2—3 Eftermd. og derefter strag at forsøje sig ud af Byen. — 1719 blev et Kvindfolk, der havde stjålet for 8 Mk. Fødevarer, dømt til at sidde 2 Nætter og Dage paa Band og Brød, samt tillige hver Dag fra Kl. 10—12 at staa i Gabestoffen og derefter forsøje sig ud af Byen.

Foruden denne Gabestok paa Torvet fandtes der lignende ved Byens Porte. 1693 blev efter Borgmester og Raads Ordre bekostet et Halsjern til hver af Byens 3 Porte, hvilke fastgjordes i Eggestolper. 1729 nævnes Gabestoffen ved Broport.

Da Ragen paa Torvet kun maatte betrædes af Rakkeren, var den selvfølgelig meget ilde anset som en af Byens Prydelser. Nogle Personer, deriblandt Grovsmed Jens Nielsen, Møller Hans Laurfen, Ludvig Vyrer og et Par andre Haandværkere, tillod sig derfor Christi Himmelfartsnat 1686 at bekrænse Ragen med et Majtræ. Dette tog de fra en Borger Niels Jørgensens Bod i Kirkestræde, hvor det stod fastgjort ved en Færnlænke i en Halvtønde. De udførte denne Spøg under Musik, idet de fik en af de Medskyldige til at spille paa en Violin, medens de drog gennem Gaden hen til Ragen. Her opfattede de, efter først at have

givet Træet den Paafrift „Bløjes Majtræ“, det hele og naglede Jernlænken fast til Ragen. Næste Morgen strømmede Folk fra Byen til for at se Ragen befranset med Majtræet, men Øvrigheden lod Raskeren hente for at bortfjerne det og muligt anbringe det paa sin gamle Plads.

Skjønt det ikke godt kunde forblive nogen Hemmelighed, hvem de Skyldige vare, stete der dog Tillysning fra Prædikestolen om at faa det opgivet. Der blev anlagt Sag mod de Vedkommende, og Birkedommeren i Vellinge Birk, Martinus Conradi, blev beskiftet til Sættedommer. De bleve fængslede i Kjælderens, men ifølge Kongebrev fik de Tilladelse til at blive fri mod at stille nøjagtig Kaution. Niels Jørgensen forlangte, at de maatte blive dømte til Arbejde paa Bremerholm for deres grove Forføelse samt for Passquillen, men de Anklagedes Sagfører gjorde den Bemærkning til N. Jørgensen, om han vedkjendte sig Navnet „Bløes“, hvad han benegtede. Sagen endte med, at de for Forbrydelsen idømtes trende Gange fyrgethve Lod Solv i Bøder samt maatte udrede Sagens Omkostninger.

Paa Torvet stod desuden „Corps de garde“, almindelig kaldet „Kortegarten“, et Bagthus eller en Bagtjue, benyttet efter Forholdene af Militæret eller af Borgerne. Naar det blev opført, er ikke bekendt, men 1660 var det ved Svenskernes Bortrejse fra Byen ruineret og blev istandsat med 1230 Tagsten, 20 Stenlægter og 11 Tylter Deller. Haandværksmestrene fik ingen Penge for Arbejdet, men dette betaltes med Afdrag i deres Skatter. 1705 blev en ny Svedebænk anskaffet og af og til Reparationer udførte derved. Bygningen var 1778 og de følgende Aar tageret for 100 Rdlr. Den blev formentlig først nedrevet henimod 1820, da Militæret blev forlagt fra Byen.

I den vestre Ende af Torvet stod fra Alders Tid 2de

Brønde, hvilke for et halvt hundrede Aar siden forandrede til Vandposte.

I Stedet for de ældgamle uftjønne Brydelse, som Forsædrene gennem mange Slægtled faae staaende paa Kjøge Torv, kan Nutiden glæde sig ved at se en virkelig Brydelse der, nemlig Kong Frederik VII's Billedstøtte¹⁾. Denne, der blev oprejst ved frivillige Bidrag fra By og Land, kostede ialt 3919 Rd. 51 Sk. Paa Forsiden staar: „Folkets Ven, Grundlovens Giver, Frederik VII. Født 6. Oktbr. 1808; Konge 20. Jan. 1848; Død 15. Novbr. 1863. Folkets Kjærlighed min Styrke.“ Paa Bagsiden: „Oprejst af taknemmelige Mænd og Kvinder i Kjøge og Omegn paa Grundlovens 20. Aarsdag den 5. Juni 1869.“ Statuen er modelleret af Professor Herman Wilhelm Bisken (død 10. Marts 1868) og støbt i Bronze af Kongl. Hof-Zink- og Metalstøber Lauritz Rasmussen i Kjøbenhavn.

I det af Beton opmurede Fundament blev der i en forseglet Flaske nedlagt nogle Solvmonter tilligemed Exemplarer af de trykte Opfordringer, Stridelser m. v. om Minde-mærket; desuden en skreven Beretning, hvori var anført følgende: „Aar 1869, den 5. Juni, rejstes dette Minde-mærke ved Bidrag af mange Mænd og Kvinder i Kjøge Kjøbstad, Præstø, Kjøbenhavns og Sorø Amt. Opførelsen besørgetes af Procurator Rikau, Uhrmager J. Knutsen, Zernstøber J. Hansen, Distriktslæge Matthiesen, Smeder J. E. Petersen, alle af Kjøge, Gaardmand J. Pedersen af Clemmenstrup og Lærer N. Petersen af Valløby. Minde-mærket er rejst i Kjærlighed til lykkelige, fædrelandske Minder og af sand Taknemlighed mod den for tidligt bortgangne Folketunge, hvis Minde vi haabe ingenfinde vil udslettes af

1) Den første Tanke om at rejse dette Minde-mærke udgik fra Gaardejer Jørgen Olsen i Vøllerslev, død 2. Maj 1878, 68 Aar gl.

danste Hjerter. Gud den Allmægtige beskytte vort elskede Fædreland, dets Væ, Ret og Fred!"

Foruden Raadhuset fandtes fra ældre Tid nogle af de mærkeligste Gaarde liggende ved Torvet. En af disse, der har tildraget sig størst Opmærksomhed, er den paa Sydsiden beliggende Gaard Matr. Nr. 17, forhen Nr. 21, i hvilken Manufaktur- eller Sejlsbugsvæveriet blev drevet i en længere Arrække, hvorfor den almindelig kaldtes „Manufaktur- eller Spindegaarden“.

Første Gang, Gaarden omtales i de ældre Arkivdokumenter, er da Raadmand Berner Brede 1. Decbr. 1589 fik Stjøde paa den af Gert Hjulmand. Heri nævnes den „Hans Lundes Stenhus med sit Gaardsrum liggende sønden ved Thorgid“. Der omtales, at den laa mellem Jens Brocks Gaard op til det lille Stræde, der løber neder til Aaen og den Gaard, som Hans Thyfs fordem aatte (ejede) og beboede, og at den strækker sig ud til Brostræde imellem fornævnte J. Brocks Gaard og Thor Boesens Boliger, som salige Kirsten Vedfels fordem aatte og beboede. Til Gaarden hørte en Stald paa 6 Bæggerum Hus, liggende paa den vestre Side i fornævnte Alle Aastræde imellem Berendt Skræders Stald og den Stald, som salig Mester Lucas¹⁾ Børn nu tilhører.

Efter denne Forklaring er det vanskeligt at afstikke Grænsen for Gaardens Enemærker. Det maa formentlig forstaaes saaledes, at hele den bageste Del ved Hans Thyfs Gaard om til Brogade hørte til Gaarden.

Hvem der efter Berner Bredes Død 1600 ejede Gaarden, er ikke fundet, men ved Aar 1615 ejedes den af Thyfsføder Jens Jensen. Denne Mand havde forhen været Rideføged

¹⁾ Mag. Lucas Andersen, Præst i Herfølge-Sædder, Provst i Bjeverskov Herred, † 1584.

paa Frøsløvegaard og var en formuende og anset Mand. Han blev i Julen 1620 optagen i danske Kompagni i Kjøbenhavn (se Kjøbhvns. Dipl. VI, 55). I hans Tid var Gaarden rimeligvis et Herbergsted, kaldet „Morianen“; thi det anføres i Raadstuebogen $\frac{2}{3}$ 1620, at Jens Jensen fik Stiltet Morianen udleveret. Efter hans Død 1630 kom den til hans Svigersøn Morten Michelsen (Thunc), der som foran omtalt gjenopførte den i 1634. Da han 1640 blev Proviantskriver i Kjøbenhavn, bortlejede han Gaarden og 1649 beboedes den af forh. Ridfoged paa Ballø, Søren Therkelsen, der fik kongl. Bevilling paa at være fri for alle borgerlige Tjyngder og Skatter til Byen. Han affjøbte 13. Januar 1650 M. Michelsen Gaarden for 4000 Rdl., men da han negtede at aflægge sin Borgered og som Følge deraf maatte flytte bort, gif Handelen tilbage. Den 3. Marts 1651 blev den tilskjødet Tolder Jens Hansen, som forhen havde boet paa Raadhuset. I Skjødet nævnes „den jordsfri Gaard, Grund og Ejendom, liggendes sønden Torvet imellem Iver Christophersen Skrivets Plads paa vestre og Anker Hansens Gaard paa østre Side, strækkende sig fra Torvet og ud til Laen.“ Tolder J. Hansen bebøede Gaarden endnu, da han 20. Febr. 1654 skjødede den til sin Svoger Rentemester Henrik Müller (omtalt i Aktst. Nr. 72). Han bortlejede den efter nogle Aars Forløb til en Tjyfter, Handelsmand Claus Mohr, der ved Kongebrev af 18. Febr. 1667 fik „Frihed for al borgerlig Tjyng, Besværing og Kontribution“ imod efter eget Tilbud at betale 20 Rdl. aarlig til Byen. Mohr skulde svare 120 Dlr. i aarlig Leje, men betalte intet, hvorfor han ved Dom 1675 tilpligtedes at betale i resterende Husleje 753 Dlr. og i 1681 615 $\frac{1}{2}$ Dlr.

Claus Mohr, der, efter sin første Hustrues, Else Ribsdorphs Død i 1677, igjen blev gift med afg. Borgmester Ditlev Bertram's Datter Margrethe og altsaa blev beslægtet

med de højst stillede Familier i Byen, synes at have været et meget uroligt Menneske. Saaledes sagsøgte Bisiterer Casper Caspersen Eggers ham, fordi han „voldeligen med Kjøphug, Røvehug og Haanddrag“ havde overfaldet ham i Byesgaard, da han 6. Aug. 1668 paa Kongl. Majestæts og sin Bestillings Begne skulde gaa paa Toldboden. Flere Vidner bleve afhørte og det fremgik deraf, at Mohr slog Eggers med sin Kjøp, „saa det gav Strop“, ligesom han ogsaa havde fat i hans Haar, og Slagsmaalet vedblev, til en Skipper fik dem ad.

Under fortsat Strid snart med den ene og snart med den anden — saaledes blev han 1680 tiltalt for at have iturevet en Kaldsæddel for Byens Tjener — levede han dog henved 15 Aar i Byen. Da han ikke vilde aflægge sin Borgered, men stedse fremsførte de mest nærgaaende Klager mod Magistraten og Byfogden, beordrede Generalstikalen anlagt Sag mod ham. Han tiltaltes for „hans grove og ubejindige Indlæg, han Borgmester og Raad paa deres Ære, gode Navn og Rngte haver paafagt, idet han foregiver, at de til Dato intet andet haver søgt end Borgerstabs og Indvaanernes højeste Ruin og Fordærvelse.“

Sættedommeren, Amtsskriver Niels Pedersen paa Tryggevalde, affagde 15. Marts 1680 den Dom, „at da det var en Kressag, turde han efter Christian IV's Recces ikke endelig kjende eller dømme i Sagen“. Derefter blev forh. Ridefoged paa Gl. Kjøgegaard Hans Jacobsen af Næshøjgaarden beordret til at være Sættedommer, men blev igjen fritaget derfor og derpaa blev Herredsfogden i Faxe Herred Anders Jensen i Skrodsbjerg beordret til at betjene Ketten. Claus Mohr var imidlertid bleven anholdt og sad arresteret i Byfogdens Hus i Kjøbenhavn. Her havde han skaffet sig Udgang til højere Steder og navnlig der beskylt Borgmester Rasmus Schøller for Uredelighed med Hensyn til Byens

Gjæld fra den svenske Restance og til flere andre af Byens Anliggender.

Under Retsfagens Fortsættelse fik Mohr dog Tilladelse til at møde personlig i Kjøge, men da man her hentydede til hans Arrestation, erklærede han for Retten, „at han ikke var løben fra Kjøbenhavn, men Byfogden der havde flyet ham sin Kaarde“, og tilføjede, at dersom han havde vidst det var nødvendigt, kunde han have bragt Bevis med sig, at det forholdt sig saaledes.

Sagen gik ham imidlertid imod og ved Højesteretsdom af $\frac{4}{7}$ 1681 maatte han forpligte sig til foruden at bede Borgmester Schøller og Raadmændene om Forladelse, „at rømme den Provinds Sjælland inden et Fjerdingaars Forløb“ og desuden betale Schøller for sin Person alene 170 Rd. Mohr flyttede derefter til Kjøbenhavn, hvorfra han betalte Pengene. Senere blev han Forpagter af Berritzgaard, Krenterup, Rosenlund og Nørregaard paa Laaland. Kjøge blev imidlertid ikke fri for Claus Mohr; thi medens han var paa Berritzgaard, købte han 1. Septbr. 1688 af sine Svogre Envold Bertram, Johan Dou og Peder Friberg sin Hustrues Fædrenegaard i Kjøge, beliggende paa Torvet mellem Kirkestræde og Nørregade, for 700 Rd. Da han ogsaa fik Sag herom, antog han en ældre Mand, Jacob Jensen Holtug, til at føre den. Holtug stilte sig ikke godt fra det og Mohr beskyldte ham endog for at have folgt hans Breve til Rasmus Ipsen paa Frøsløvgaard, hvorfor han lod Holtug arrestere i Rjælderen i 3 Uger i Julen 1690—91. Claus Mohr døde paa Berritzgaard i Septbr. 1694 og hans Enke folgte denne Gaard ved Auktion 8. Febr. 1695 for 386 Dl. til Bager Jakob Nielsen.

Svorledes Claus Mohr i Lejetiden havde ruineret Manufakturgaarden, sees af en Synsforretning, der optoges over Gaarden 24. Juni 1683. Efter denne Forretning var

baade Boder og Bislage ved Gadehuset borte, den største Del Ruder ituslagne, Værelserne i meget daarlig Tilstand, Tagene allevegne brøstfældige og Baghuset samt Stalden ganske øde og nær ved at falde i Vaen.

Da Etatsraad Henrik Müller til Kornerupgaard (begr. i St. Nicolaj Kirke i Kbhvn. 6. April 1692, se Personalh. Tidskr. I, 195) paa Grund af Fattigdom ikke længere kunde beholde sine Ejendomme, kom denne øde og ruinerede Gaard til Lyndby Kirke ved Roskilde. Herfra blev den efter i over 3 Aar at have henstaaet ubeboet af Stiftsøvrigheden 24. Febr. 1687 solgt og stjødet til Sr. Johannes Bache af Kjøbenhavn (se Aktst. Nr. 78).

Bache synes imidlertid allerede 8. Januar 1681 at have faaet kongl. Privilegium paa at drive et Manufacturværk. Hvis Karstallet er rigtigt, maa han have haft det et andet Sted, maaste i Helsingør. Her i Gaarden anlagde han det først i 1688—89. Rimeligvis restaurerede eller maaste opførte han Baghuset af nyt; thi i dette blev Manufacturværket drevet.

Det sees ikke, hvem der var Baches første Fuldmægtig eller Bestyrer, ej heller er der i Arkivet fundet nogen egentlig Fortegnelse over Personerne derved. Allerede 1690—91 var Rasmus Nielsen, senere Postmester, Bestyrer paa Gaarden. I et Tingsvidne af $2\frac{1}{4}$ 1694 vidner Anders Pedersen, at han har været ved Manufacturet, siden det blev indrettet her i Kjøge og at han „blev overladt af Jacob v. Holten fra det Helsingørske Sejldugsmanufaktur, saasom han vidste med Garnet at omgaaes udi Røgning, Vagning og dets Haandtering.“ Sejldugsvæver Thomas Albretsen vidner, at han „kom hid fra Kjøbenhavn, var gift og haver boet her i 6 Aar. Han har lært 9 Personer at væve Sejldug, baade inden- og udenlandske Personer.“

Niels Pedersen vidner, at han „haver paa 5te Mars Tid

arbejdet her og var af Joh. Baches forrige Fuldmægtig antagen dertil." 4 andre Mandspersoner, vist alle Danske, vidnede, at de arbejdede paa Gaarden og havde deres Livsophold derved. Det samme vidnede ogsaa 11 Fruentimmer, der i kortere og længere Tid havde spundet til Gaarden.

Borgmester og Raad havde foranlediget dette Tingsvidne opraget, efterfom ingen af de omhandlede Personer svarede nogen Skat til Byen og det var beregnet, at Værket skulde komme Byen til Nytte, men nu vare Arbejderne derved den og Indvaanerne til mærkelig Skade. R. Nielsen forsvarede Manufakturet paa bedste Maade og jagde, at de alle ere ærlige, fattige Folk, som ikke er Byen til nogen Besvær, og tilføjede, at „dersom Byen enten paa den ene eller anden Maade af de Fattiges Midler har forjtrakt disse med noget, vil han fornøjelig betale det tilbage.“

Johannes Bache afgik ved Døden 1696, blev begravet i St. Nicolaj Kirke i Kjøbenhavn den 30. Marts (se Personalh. Tidskr. I, 205), og Manufakturværket stod derefter stille i nogen Tid, indtil R. Nielsen 3. Novbr. s. A. fik kongl. Privilegium til at fortsætte det (se Aktst. Nr. 84). Han fik dog først Skjøde af Baches Enke (begr. 21. Apr. 1729) paa Gaarden 21. Juli 1703 med alt dervedørende Inventarium og Manufakturredskaber tilligemed en Gaard i Nyportstræde, hvor Manufakturfolkene boede, og et Hus bag Kirken (se Aktst. Nr. 87). Den 13. Febr. 1708 købte han den ved østre Side liggende Gaard for 253 $\frac{1}{2}$ D., hvilket Bud Stiftsovrigheden approberede 25. s. M.

R. Nielsen fortsatte Manufakturet i sin Levetid. Nime- ligvis i Handelsanliggender rejste han til Kjøbenhavn i Sommeren 1711, opholdt sig der i nogle Uger, kom syh hjem og døde af Pesten, som han bragte med fra Kjøbenhavn, 4 Dage efter Hjemkomsten, men blev alligevel begravet i Kirken 5. Aug. 1711. Hans Enke fortsatte Manufakturet

til sin Død 1714, men efter hendes Andragende blev det ved Kongebrev af 25. Jan. 1715 under Tilsyn af Kontrollør Hans Fogh og Chirurg J. H. Karstin tilladt Børnene i Fællesskab at drive det (se Bilag Nr. 88). Dette varede dog meget kort; thi allerede 25. Febr. f. N. købte Sønnen Johannes Rasmussen Gaarden med Inventarium og den nærliggende Gaard af Kommissarierne. For Manufaktur-gaarden betaltes 1603 Rd. og for den saakaldte Anter Hansens Gaard 147 Rd. To Maaneder efter folgtes samtlige Bæve med Redskaber, men hvormeget der betaltes derfor, sees ikke, da alt Bohavet udbragtes til 5004 Rd. 1 Mk. 3 Sk.

Joh. Rasmussen fortsatte Manufakturen i henved 20 Aar, hvorefter det flyttedes til Kjøbenhavn. Han afgav selv efter Opfordring til Stiftamtmand, Baron Nicolaus v. Gersdorff, 12. Aug. 1735 den Erklæring, at Manufakturetablisementet siden dets Oprettelse efter Ufford med Sø=Statens Kommissariat aarligen har leveret et vist Kvantum Sejldug og Breffeninger til Flaadens Fornødenhed, men da der i Slutningen af Frederik IV's Regering ikke kunde modtages det fulde Kvantum, maatte han lade en Del af sine Bævere og Spinderster forløbe. Ved Christian VI's Regerings Tiltrædelse forlangtes der med kort Frist et saa stort Kvantum leveret, at han maatte forskrive det fra Holland, ligesom han ogsaa gjorde sig Umage for at faa flere Folk paant. Der indfandt sig imidlertid hos ham en Mand fra Hamburg ved Navn Plumb, som forebragte, at han vilde affjøre Joh. Rasmussen baade hans Hus og den deri indrettede Fabrik under Foregivende af, at han skulde levere Sejldug saavel til Flaaden som til Koffardislibene. Handelen blev ikke til noget, men Plumb optinerede Privilegium, at „han og ingen anden maa Sejldug fabrikere“. Magistraten erklærede denne Gang, at Sejldugsfabriken paa Grund heraf blev nedlagt til Skade baade for Joh. Rasmussen og Byen, og 15 Aar efter, Aar

1750, erklærede den, at dette skønne og til mange Fattiges daglige Hjælp og Underholdning anlagte Værk efter kongelig Befaling 1734 blev henflyttet til Kjøbenhavn. Det tilføjes, at det havde været Byen til Nytte og Opkomst, eftersom over 200 Mennesker foruden 26 Vævere havde deres Livsophold derved. — I Gliemanns Beskrivelse anføres, at Manufakturten indtil 1732 var i onsteligste Drift, men at det ved højere Bedkommendes Kabale flyttedes til Bodrusgaard ved Kjøbenhavn for at blive forbedret, hvilket ogsaa lykkeses saa godt, at det der omsider blev nedlagt i Aaret 1789.

I Byens Bygningers Taxation 1736 saavel som i en senere fra 1749 beskrives Gaarden under Nr. 22 saaledes: „Den store Gaard 19 Fag, 2 Etager, Grundmur til Gaden med 2 Kviste hver paa 5 Fag samt Kjælder under 16 Fag. Den østre Længe i Gaarden 9 Fag, 2 Etager høj, Grundmur, med Kjælder paa 9 Fag samt 34 Fag, 2 Etager høj Bindingsværk. For Enden af denne Længe et Halvtags-Hus paa 4 Fag. I Baggrunden et lille Skur af Bræder med Stentag og et do. Skur paa 11 Fag. I 1736 var det hele i god Stand og tageret til 1775 Rd. Gaarden Nr. 21 var 6 Fag, 1 Etage høj, Grundmur, med Kjælder under 3 Fag og var tageret for 125 Rd. 1736 ejede Joh. Rasmussen tillige Nr. 20 og 23, begge ubebyggede Pladser. Han døde 1737 og hans Enke Birgitte Kirstine Ursleben 1759.

Gaarden kom derefter til Svigersønnen, Tolder og Borgmester Jan van Deurs, som 24. Juli 1755 folgte Anter Hansens Gaard til Kobbersmed Georg Christoffer Müller. Ved Jan v. Deurs Afgang som Borgmester 1766 blev hans Svoger Borgmester Rasmus Rasmussen Ejer af den og beholdt den til sin Død 1809. Ved 1780 var den assureret for 1590 Rdl. I hans Tid blev der drevet større Kjøbmandshandel i Gaarden af Hans Bermin, der fik Borgerskab $\frac{25}{4}$ 1769 (døbt $\frac{6}{8}$ 1744, død $\frac{2}{7}$ 1821), og derefter af

Kjøbmand Ole Lauritz Sewerin, senere Fuldmægtig og Krigs-
assessor i Kjøbenhavn (f. 1799, død $22/11$ 1882).

Derefter ejede Bager Johan Daniel Kochmann (død i
Stege 1833) Gaarden i en Del Aar. Han solgte den til
Kjøbmand og elegeret Borger Otto Christian Boserup
(født $25/3$ 1781, død $29/7$ 1833); hans Enke Ane Ca-
thrine Møller beboede den til sin Død $30/6$ 1864. Efter
Testamente gif den i Arv til hendes Mand's Broderbørn,
Kjøbmand Adam Gotlob Boserup (født $10/1$ 1822, død $19/8$
1877) og Christiane Boserup (død $28/2$ 1884). Ved Auk-
tion $14/5$ 1884 solgtes den for 20,100 Kr. til Byfoged-
fuldmægtig, Cand. jur. Peder Thorolf Martinus Galkfjot
(f. $22/7$ 1837) og beboes for Tiden af praktiserende Læge
Carl August Borries.

I Midten af forrige Arhundrede havde Gaarden efter
Prospekterne i „Danste Atlas“ samt i Bruuns og Lahdes
„Danmarks Kjøbstæder“ Frontespice og trappesformede Gable
med smaa Spir og inde i Gaarden et Taarn med Spir.
Hos Gliemann, i hans Topografi 1820 anføres, at Gaarden
en Tid lang blev brugt til Magazin og var temmelig for-
falden. Den blev i Aarene 1824—26 af Kjøbmand Boserup
underkastet en Restauration, hvorved den fik sit nuværende
Ydre.

I Doktor Burman Beckers Efterretninger om vævede
Tapeter i Danmark (2. Udg. p. 34—35) berettes, at Kong
Christian V. i Juni 1684 under sit Ophold i Tjehoe over-
drog en fra Brabant indfaldt Tapetvæver, Berend van der
Eichen, at udføre en Række Tapeter, der skulde forestille de
vigtigste Begivenheder i den af Kongen 1675—77 førte sven-
ske Krig, hvortil Maleren Peder Andersen leverede Cartons,
der endnu for en Del ere til. Berend modtog Rejsepenge
og ilede til Brabant for at hente Svende. I Oktober be-
gyndte han sin Virksomhed i en Kongen tilhørende Gaard i

Kjøge paa Torvet, der endnu er til, men i meget forandret Skikkelse; Bæverierne selv vare i Sidesløjen ud mod Aaen. Bæverne vare katholicke og skulle have havt et lidet katholickt Kapel indrettet i Brogade. Berendt havde foruden Svende medtaget sin Broder, og Bæveriet stod under Marschal Lükaus Bestyrelse.

Meesteren havde i Løn 125 Rbd. kvartaliter, Materialierne og Svendene betales naturligtvis aparte, og saavidt man kan slutte af de paa forstjellig Maade førte Regnskaber (Kgl. Regnsk. i Geh. Ark.), anvendtes i nogle Aar 3—4000 Rbd. aarlig derpaa, ligesom der tilfjeldt vævedes nogle Tapeter til Søgersborg og udførtes betydelige Reparationer paa de Fredriksborgske Tapeter. Berend v. d. Eichen udførte ogsaa en Del Tapeter til Private og da han i Aaret 1698 forlod Danmark, fik han desuden Tilladelse til at udføre til Udlandet nogle af sine Frembringelser. Kongen gav ham paa tykk et Rejsepas, hvori det tillodes ham at udføre til Tyskland og forhandle nogle af ham forfærdigede Tapeter, ligesom Kongen ogsaa beder Enhver at lade ham drage hen, hvor han lyst, og at vise ham Belvilie overalt.

Paa Rosenborg bleve disse prægtige Tapeter anbragte i Ridder salen i Frederik IV's Tid og der findes de endnu, men ikke mere i en streng kronologisk Orden. Der er ialt 12 Tapeter af 12 Fods Højde og 10—16 Fods Brede. De forestille paa den østlige Væg fra Nord til Syd: Wismar's Indtagelse $13\frac{1}{2}$ 1675; Erobringen af Landskrones Kastel $\frac{4}{8}$ 1676; Slaget paa Colberger Heide $\frac{1}{6}$ 1677; Fæstningen Marstrand's Erobring $23\frac{7}{7}$ s. A.; Landgangen paa Staane $29\frac{6}{6}$ 1676 og Søslaget ved Oland $\frac{1}{6}$ 1676. — Paa den vestlige Væg fra Nord til Syd ses: Landskrones Indtagelse $11\frac{7}{7}$ 1676; Søslaget i Kjøgebugt $\frac{1}{7}$ 1677; Erobringen af Damgarten $\frac{6}{10}$ 1675; Rygens Erobring $17\frac{9}{9}$ 1677; Christiansstads Indtagelse $15\frac{8}{8}$ 1676 og Helsingborgs Erobring $\frac{9}{7}$

f. A. Under hvert Tapet findes indvævet et tykt fireliniet Bærs, der angiver Billedets Indhold. Tapeterne indeholde vigtige Bidrag til Kjenndstabet af Datidens Dragter, Baaben, Skibe m. M. Alle de fremragende Personer, der findes paa dem, ere virkelige Portraiter, deriblandt f. Ex. Christian V, Griffensfeldt og Flere (Smlg. ogsaa Rosenborg ved Carl Andersen, Dr. B. Brock Rosenborg Slot samt F. N. Friis Samlinger til dansk Bygnings- og Kunsthistorie).

Efter Dr. B. Beckers nævnte Skrift (Anm. pag. 13) formenes ogsaa de i Museet for nordiske Oldsager anbragte Tapeter, som tidligere have været ophængte i den store Sal paa Kronborg, men i Aaret 1819 erhvervedes til Museet, at hidrøre fra Fabriken i Kjøge. Disse ere ialt 13 Stykker og forestille de danske Konger Valdemar Sejr, Erik Blødpennyng, Abel, Christoffer I, Erik Glipping og Erik Menved, paa ét Tapet, Christoffer II, Oluf, Erik af Bommern, Christian I, Hans, Christian II og Frederik I paa ét Tapet, Christian III og Frederik II. Det sees imidlertid af F. N. Friis's fornævnte Samlinger p. 343, at de ere forfærdigede i Helsingør af Tapetmager Hans Knieper, død $\frac{2}{11}$ 1587.

Endvidere antager Dr. Becker, at nogle vævede Tapeter paa Gammel-Estrup i Randers Amt, der strive sig fra Tiden mellem 1688 og 1695, muligens ere vævede i Kjøge, samt endelig at flere Tapeter paa Rosenholm ved Aarhus og Svanholt i Hornshered efter Angivelsen ere fra samme Fabrik.

Skjønt det almindelig antages, at det var i den fornævnte Gaard, denne Tapet- eller Gobelinfabrik var anbragt, saa synes dog meget at tale derimod. Dels ejedes Gaarden ikke 1684 af Kongen, og den var heller ikke i saadan Stand, at Brødrene van Eichen kunde anlægge nogen Fabrik i de øde og ruinerede Bygninger. Hadde Fabriken været der, kan der næppe være Tvivl om, at dette vilde være

blevet omtalt i Skjødet (se Aktstykke Nr. 78), da Johannes Bache 1687 købte Gaarden for 400 Dl.

En anden Mærkelighed er det, at Navnet van Eichen ikke er fundet noget Sted i Dokumenterne i Raadhusarkivet eller i Kirkebøgerne. Dette kan dog maasse have sin Grund deri, at Fabrikken stod under kongelig Bestyrelse, og at Arbejderne vare katholske.

Har Brødrene van Eichen, som det maa antages, havt deres Tapetværeri i Kjøge i en Gaard paa Torvet, taler alt for, at det har været i Matr. Nr. 227, tidligere Nr. 275, ved Siden af Apotheket. Denne Gaard, der tilhørte Kongen, kaldtes i den Tid „Børsen“, og i 1736 bestod den af 15 Fag, 2 Etager til Gaden, 9 Fag Udbygning til Gadehuset i Gaarden samt 37 Fag, 2 Etager og 15 Fag do., endvidere 15 Fag Halvtagshus og 13 Fag Vognstue, alt af Bindingsværk; den var taget til 1025 Rd.

Denne Gaard var rimeligvis ved 1612 en større Kjøbmandsgaard og tilhørte den senere Borgmester Claus Thor Schmede eller Mcklenborg, som han ogsaa kaldtes. Af første Ægtefælle havde han en Søn Rheinholdt, hvem efter Faderens Død 1632 Gaarden blev udlagt til istedfor hans Mødrenearv 4000 Dl., der indstod i den; tillige fik han Frugthaven ved Gaarden, det store Bænge ved Vesterport og en lille Rughave ved Nyportstræde samt den øde Jord bag Blankeværket ved Bolden. Gaarden blev af Bærgen, Raadmand Erik Helmers, 20. Juni 1636 solgt til forhenværende Tolder i Lister og Mandals Len i Norge Gabriel Jacobsen, der siden 1632 ejede en Gaard i Brogade. Han fik 29. Apr. 1640 Statholderen Corfits Ulfeldts Bevillingsbrev paa at maatte oppebære Tolden i Kjøge, som Tolderen hidtil havde oppebaaret af fremmed og dansk D, Malt, Mjød, Eddike og Brændevin mod at spare til Kongen 550 Rd. aarlig, ligesom han ogsaa paa Regnskab maatte oppebære Accisen.

Efter hans Død 1645 kom Gaarden til Handelsmand Mouritz Dreyer, der ogsaa drev en betydelig Handel i den. Efterhaanden gif det tilbage for ham, og blandt andet søgtes han 1667 af Handelsmand Lucas Justus van Reck i Amsterdam for 605 $\frac{1}{2}$ Rd. Lybst. Dreyer undskyldte sig med, at han „formedelst den hollandske og engelske Fejde har fiddet næringsløs i halvtredie Aar, og rede Penge ubi denne Tid er det umuligt at bringe tilveje,“ men han blev alligevel dømt til at betale. 1662 fik han et Laan paa 200 Dl. af Mag. Hans Boulin i Hellested, for hvilket han pantsatte 7 Stolestader i Kirken. 1669 overlod han Peter Reedtj sine Kornløfter og sit Paghuss til Brug og Benyttelse i Fremtiden. Han døde 1678 og blev begravet i Kirken 21. Aug., men skjønt han efterlod sig flere Børn, hjemfaldt Gaarden dog af en eller anden Grund til Kong Christian V, der beholdt den i flere Aar. Gaarden, der angives at strække sig fra Torvet med Bygninger og Haveplads ud til Skibshavnen, var vurderet til 400 Rd. og blev ved Resolution af 8. Juni 1686 skjenket til Søfort-Direktør Jens Sørensen for hans Tjeneste i forrige Krigstider. Det synes imidlertid ikke, at han strax behøvede den, men først boede der, da han 5. Juli 1692 af Kongen fik Skjøde paa Gaarden til evindelig Arv og Eje. Han drev her i de følgende Aar en Kræmmer- eller Handelsforretning, men da hans Hustru, Bendte Andersdatter Rogge, døde 1708, blev Gaarden ved Skiftet vurderet til 900 Eldaler. Han flyttede 1712 igjen til Kjøbenhavn og folgte Gaarden 14. Novbr. 1713 til senere Borgmester Willads Pedersen, der igjen 30. Juli 1733 folgte den til Handelsmand Johan Schwartz, født i Lybæk 1702, død $\frac{8}{7}$ 1777, begravet i Kirkens Junthus (Smgl. Personalh. Tidsfr. II, 322).

Ved nævnte Salg 1733 kaldes Gaarden endnu „Børjen“, men dette Navn maa efterhaanden være gaaet af Brug og

er nu ukjendt haade af Gaardens Ejer og andre. Som Schwartz's Eftermænd kan nævnes hans Søn Urban Schwartz (senere Underfoged, Maaler og Brager, død 16. Juli 1818), der ved 1790 folgte Gaarden til Kjøbmand, senere Borgerkapitajn Hans Oluffen (død 21. April 1813). Han afhændede Gaarden nogle Aar før sin Død til Kjøbmand Christian Frederik Bermin (død 23. Jan. 1828), hvis Enke Magdalene Bruun (død 21. Aug. 1836) folgte den fem Uger efter Mandens Død til Kjøbmand Johan Wilhelm Egeriis (død 28. Febr. 1840). Enken Sophie Magdalene f. Dyrhøldt folgte den 29. Septbr. 1854 til Kjøbmand Daniel Schmelling (død i Kjøbenhavn 2. Aug. 1882). I hans Besiddelsestid var den udlejet til Kjøbmand Peter Marius Mørch, hos hvem der blev gjort Execution af Grossererne Sjørg. Jensen og A. S. Holm i Kjøbenhavn, hvorfor Mørch opgav sit Bo som fallit 16. Juli 1862 og rejste til Amerika. Gaarden afbrændte 12. Marts 1865 og blev derefter gjenopført, saa at den nu er en af de smukkeste Gaarde ved Torvet. Schmelling folgte den $28\frac{1}{4}$ 1874 til Kjøbmand Carl Christian Hansen Friderichsen (f. $5\frac{1}{4}$ 1835), i hvis Eje den nu er.

Sandsynligvis er det denne Gaard og ikke Nr. 17, i hvilken Tapeterne, der nu pryde Ridder salen paa Rosenborg, ere vævede; thi da den paa den Tid tilhørte Kong Christian V og kan være kaldet „Kongsgaard“, medens dette slet ikke er Tilfældet med Manufaktur gaarden, taler alt herfor.

At der i Kong Christian IV's Tid skulde have været en Gobelins- eller Tapetfabrik i Kjøge, er der Intet fundet om i Arkivet. Det maa vel snarest hidrøre fra en Forvegling med, at Kongen beordrede, at der af Bæverne i Byen skulde forarbejdes en Del Sejldug, hvilket fremgaar af efterfølgende Brev, dateret Kjøbenhavn den 14. April 1619 og udstedt til Key Kantzow, Wogens Bæg og Christoffer Basse. — Christian IV.

Vor Gunst tilførn. Vi bede Dig og ville, at du udi Tugthuset her udi vor Kjøbstad Kjøbenhavn lader annamme 3 $\frac{1}{2}$ Lpd. 6 Skaalpd. Hørgarn og 4 $\frac{1}{2}$ Lpd., 6 Skaalpd. Blaargarn, hvoraf du udi vor Kjøbstad Kjøge skal lade være til vort Behov Sejldug efter den Prøve, din Tjener skal medgives, naar han samme Garn annammendes vorder, og skal du tilholde Væverne, at de sætter deres Kjendemerke paa samme Sejldug, og skal hvert Stykke af samme Dug indeholde 57 Alen og være halvfemte Kvarteer bredt efter sjællandsk Maal, og skal samme Garn leveres med Vægten og lige saa annammes igjen, at man kan erfare, hvor meget deraf er indsvundet, og hvad der bliver tilovers, og ikke lader levere samme at forarbejde udi noget Hus, hvilket med Sygdom eller Pest er befængt (Kjøbenhavns Dipl. V, pag. 34).

En anden Gaard paa Torvet, der i ikke mindre Grad end de foregaaende Gaarde har tildraget sig særlig Opmærksomhed, er Matr. Nr. 154, kaldet „Prinsen“, paa Hjørnet af Nørregade. I denne spøgede det berngtede „Kjøge Husfors“ i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. Den Mand, der har bevirket, at denne Tildragelse, en af sin Tids overtroiske Mandsfosfre, blev bekjendt i vide Kredse, var Rektoren ved Herlufsholms lærde Skole Mag. Joh. Brunsmann. Han var født i Trondhjem 30. Oktbr. 1637, blev Rektor ved Herlufsholm 1668, men fratraadte 1677, derefter Præst ved Bartov Hospitalskirke 1679, hvor han døde 25. Juli 1707. Der siges, at han var ualmindelig lærd og anset, en oprigtig Christen; men hans Tro formørkedes i høj Grad af en sorgelig Overtro, som bragte ham til at skrive det berngtede Husfors (Smlg. Wiberg Præsteh. og G. L. Wad Rektorer p. Herlufsholm).

Som det fremgaar af Aktstf. Nr. 22, 26 og 36 var Overtroen meget stærk i Byen paa de Tider. Dette havde

Kjøge vel tilføelles med andre Byer, men det er mærkeligt at finde Tilstaaelser, som de deri afgivne om Hæxeri og Trolddom; ja man troede endog, at det var muligt ved Sold og Sax at paapege den Skyldige, naar et Tyveri var begaaet. Endnu over 100 Aar derefter habes et Kongebrev af 7. Decbr. 1759, hvorefter Frederik V, da det var forebragt Kongen, at 2 Mænd i Haarlev og flere i Nordrup havde tilladt Natmandens Kone i Kjøge i deres Huse at øve „Overtroens Kunstler ved Signen og Manen og foregivne Raad imod Hæxer“, beordrede Stiftsbefalingsmanden at examinere hende og tilstille Kongen Forhørerne.

I den nævnte Gaard boede en større Kjøb- eller Handelsmand Hans Bartsfer, almindelig kaldet Hans Kræmmer, der fik Borgerskab 22. Marts 1599. Samtidig blev han gift med Anne Pedersdatter, født omtrent 1580, vistnok Datter af Borgmester Peder Pedersen. Efter Hans Bartsfers Død 1613 var hun Enke i 4 Aar, men indtraadte derefter i Ægteskab med Kjøbmand Cort Richter eller „gamle Cort“, der blev begravet 5. Decbr. 1638; derefter levede hun i 3½ Aar og blev begravet i Kirfens søndre Baabehus 19. Juli 1642.

At denne Kvinde maa have været en af den Tids velbegavede, for ikke at sige lærde Kvinder, tyder forøvrigt Alt paa, men hun maa tillige i saare høj Grad have været sværmerisk og overtroisk, hvad nu enten denne Overtro hidrørte fra religiøs Opvækkelse eller fra Tidsaanden, der paa de Tider vare fremherskende, særlig blandt Kvinderne, sjønt Mændene næppe vare fri derfor.

Det er denne Kvinde, hvem Beretningen om Husforjet skyldes, hvilken Mag. Brunsmann har sat som Indledning til sit Skrift: „Et forfærdeligt Hus-Kors eller en sandfærdig Beretning om en gruelig Fristelse, som tvende fromme Ægtefolk i Kjøge for nogen rum Tid siden har været plagede

med." Sandsynligvis er hendes skrevne Beretning efter hendes Død overgivet til Datteren Lisbeth, der var gift med Borgmester Hans Buch, men som efter hans Død 1649 levede fra 1660 i stor Fattigdom og først afgik ved Døden 1675. Hun var Stedmoder til Præsten Hans Buch i Thorslunde, død 1667, og det er muligvis ham eller Rektor Hans Kaaalund i Rjøge, der kan have henledet Brunsmanns Opmærksomhed paa Skriftet. Dette sidste er vel det sandsynligste, da Mag. Kaaalund var gift med Borgmester Brochmands Datter, og Brunsmann netop har dediceret Bogen til en anden af Brochmands Døtre, Søster Brochmand, og hendes Datter, Drude Margrethe Tistorf.

For at bekræfte Rigtigheden af sit Skrift henviser Mag. Brunsmann til Kvindens egen Beretning, at „man faar dermed lade sig nøje, at Sagen er sandfærdig beskrevet og ikke se enten efter sirlig Orden eller høje Ord og Tale“, ligesom han ogsaa tilføjer: „Af Kilden selv man tryggest Vand kan hente; thi det som reneft er, er der at vente.“ Han lader yderligere følge Borgmestrene Christen Caspersen Schøllers og Sønnen Rasmus Schøllers samt Raadmand Jacob Pomeyers Attest af 14. Januar 1674 for, at det, han har skrevet i Bogen, „jo er Sanden, har og af vore Forfædre hørt faa at være passeret, desligeste i Tingbøgerne paa de Tider antegnet“. Ja den theologiske Professor ved Universitetet, Dr. Jens Birkerød, der gav Samtykke til Trykken, siger, at den hæderlig og højlærde Mand har sammenfanket og opfat Skriftet efter sandfærdige Beretninger og Altet „og intet derudi befundet, som kan være imod Guds Ord“.

„Det første vi fornem Forsærdelse i vort Hus,“ siger Unne Pedersdatter i sin Beretning¹⁾, „var en Nat, som

¹⁾ Se foruden Tingbøgerne: L. Bios Udgave af Huskorset, 1870, samt Udvalgte Feulletoner af Cabiro f. N.

min salige Husbonde Hans Bartsfer og jeg laa i vor Seng, da kom der under vores Hoved som en Høne, der klutter sine Kyllinger tilfammen. Hvoraf vi bleve ganske forfærdede og rædde, og vidste ikke hvad vi skulde tænke, og beklagede os for Godtfolk. Somme sagde, at det skulde være en Hugorm. Saa toge vi lange Stænger og kastede Halmen op i Sengen. Men vi fornam intet. Noget derefter om en Aftens Tid imellem 9 og 10, der jeg vilde trine udaf Døren i Gaarden, kom der en forfærdelig Skrubtudse gaaende fra vor Port paa to høje smalle Been som en Høne, og var ganske forfærdelig til at se paa. Jeg løb hastig ind og raabte vore Folk ud, at de skulde se det underlige Syn, men der de kom ud, forsvandt det."

Matten efter blev den ene af Pigerne syg og kom sig først længe efter; dette var selvfølgelig Djævelens Værk ikke mindre end den Omstændighed, at et af Børnene, en Pige paa 8 Aar, ikke turde være alene i et mørkt Værelse af Frygt for „den sorte Mand“, der kom og vilde tage hende.

Noget efter gjorde Hans Bartsfer en Forretningsrejse til Tyskland, og Djævelen undlod ikke at benytte sig af Mandens Fraværelse til at drive sit Spil paa en endnu værre Maade end før. Han valgte denne Gang til sit Offer en 12 Aars Dreng, Jacob, Søn af Raadmand Berner Brede (se Aftstf. Nr. 23), som de efter Forældrenes Død havde taget i Huset til sig, da Drengen var Søskendebarn til Hans Bartsfer. „Som han om Aftenen skulde gaa til Sengs, begyndte han at klage sig og græde, og sagde, at han ikke turde ligge paa Loftet; thi der var saa meget ondt hos ham. Saa lagde jeg ham i vort eget Kammer. Der han nu havde lagt sig, begyndte han lidet derefter ynkeligen at strige og give sig. Vi løbe hasteligen til ham; da rystede alle fire Sengestolperne med ham, og hans Øjne stode, ligesom de kunde være oppilede, og ingen kunde luffe dem

fammen. Og hans Mund var saa haardt sammenknyttet, at ingen kunde vrifte den op". — I vore Dage vilde en saadan Tilstand blive anset for et Krampetilsælde, men den Gang troede man sikkert, det maatte være den Ondes Værk. Drengen kom derefter til sig selv igjen, faldt i en rolig Søvn og befandt sig ganske rolig den næste Dag, men da det blev Aften igjen, begyndte Historien forfra og paa en en endnu værre Maade. „Om Aftenen, som vi fik Nødvere, stod han tilbords og skulde saa sig Mad. Da sagde jeg til ham: Jacob, saa dig Mad og gik i din Seng og læg dig og befal dig Gud i Bødd. Vil du saa begynde, som du gjorde i Nat, da forfærder du os allesammen, saa vi løbe ud af Huset. — Som jeg det sagde, sloges Stue- og Stegersdøren paa Bag. Og blev han hasteligen hentet fra Bordet hen udi Gaarden og blev optagen 1½ Alen fra Jorden. Og hængte saa i Vejret med oprakte Arme, aabne Øjne og sammenknyttet Mund. Hans Hage sprang op og ned, ligesom han skulde have mistet den. Vi toge paa begge hans Been og Arter og droge af største Magt og vilde have ham til Jorden. Men vi kunde dog ikke rokke ham nogensteds. Saa faldt vi da alle paa Knæ i Gaarden og raabte til den evige Gud, at han vilde tænke paa Naade og Barmhertighed. Som vi nu havde gjort en Bøn til Gud, blev han løs og kom paa Jorden at staa, men hans Mund var endnu sammenknyttet, og han kunde slet ikke tale. Saa toge vi en Sølvstke med et slet Staft og vristede Munden op; saa sukede han og hans Tunge løsnedes og han kom til sit Maal igjen. Vi spurgte ham ad, hvor det var med ham. Da svarede han og sagde: Jeg haaber til Gud, det bliver nu godt; thi den Tid, I faldt paa Knæ i Gaarden, da veg han bort og foer af Brønden paa Vedhammeren. Jeg spurgte ham, hvad det var, der veg bort. Han svarede, at det var Satan. Da bleve vi ganske forfærdede, at en

saadan Gjæst var kommen til os. Jeg spurgte ham videre ad, om han ikke havde besvoret sig med ham. Da svarede han mig, græd hjertelig og sagde: Kjære Moder, I haver stor Synd, at I tænker mig dertil; mine kjære Forældre have ikke dertil optugtet mig. Som han det sagde, kom der et stort Bulder i Gaarden, ligesom det havde været en Røst, hvilken dog ingen kunde forstaa. Men Drengen sagde, han talte med ham. I det samme kom der en gloende Ild og skød sig fra den ene Side af Gaarden til den anden. Da sagde Drengen, at den onde Fjende skød Ild af sin Hals. Saa fik vi ham ind i Stuen og læste for ham, indtil Klokken var 2 om Morgen. Da kom han i Rolighed, indtil Kl. var 11 om Dagen."

Denne No var imidlertid kun af kort Varighed. Satan vedblev „at friste Drengen jo haardere og haardere“ og fortalte ham, at han havde „faaet Lov af den store Mand“ (Vorherre) til at plage ham, efter at han i 14 Aar for-gjæves havde gaaet paa Jagt efter hans Husbond, hvem „den store Mand“ havde forbudt ham at røre. Hans Bartsfer fandt saaledes sit Hus i en højt bedrovelig For-fatning, da han efter nogen Tids Forløb kom hjem fra Thykland. Han vidste ikke nogen bedre Maade at raade Bod paa dette Uvæsen paa end at lade bede fra Brædike-stolen saavel i Kjoge Kirke som i alle omliggende Landsbykirker i 2 à 3 Miles Omkreds, og hjemme holdt de 3 Søndage Bededage, hvor ingen, hverken Mennecker eller Dyr, maatte æde eller drikke. Disse kraftige Midler syntes for saa vidt at have den forønskede Virkning, som Drengen oftere var ved sin Bevidsthed og kunde aabenbare for sine Om-givelser, at Alt vilde faa en god Udgang, men at han endnu i nogen Tid rolig maatte finde sig i Djævelens Anfægtelser, og at den onde Mand ikke vilde lade sig nøje med at bruge ham som sit Offer.

Naar Drengen af og til var ved sin Bevidsthed, forudfagde han, til hvilken Tid den Onde vilde komme igjen, men Djævelen paatog sig allehaande Stikkelser for at forummme sig. „For somme var han at se som en Præst, faasom det enten kunde have været Hr. Hans Kiuse i Karls-lunde eller Hr. Maz i Herfølge. For somme som en Kjøbmand, for somme som en Hund, for somme som et Svin. Somme blæste han op i Ansigtet og paa Hænderne, at de hovnede og bleve saa store, at man næppe kunde kjende dem. De smaa Børn skrege og græde og gave sig jammerlig, naar han lod sig se for dem. Vi havde et lidet Drengsbarn paa andet Aar; det rev ud Haar af sit Hoved og sin Skjorte af sit Liv, og ingen kunde faa Raad dermed, og pegede der som Satan stod, og raabte: der, der, se, se, at det var en stor Dnk at se derpaa.“

Drengen blev imidlertid befriet fra den onde Mand. Dette skete en Dag, da han laa i Sengen, hvor han talede højt og bad et usynligt Væsen blive hos ham og hjælpe ham mod Satan. „Og da hørte vi, ligesom et lidet Barn med sin Røst havde sunget: Være være Gud i det høje, Fred paa Jorden og i Menneskene en Velbehagelighed,“ hvorpaa Jacob Brede kastede Klæderne fra sig, stod op af Sengen og var rask fra den Dag af.

Djævelens fule Paafund gif ogsaa ud over Fremmede, der kom i Huset, over Hunden og andre af Husets Beboere. „Engang havde vi laant en fattig Kvinde Hus; som vi nu vare gaaede tilfængs, beghyndte hun at raabe og skrige og sagde: Hvor er jeg kommen herind? Her er en underlig Kompan hos mig, han er ligesom Simon Freyndt¹⁾, og er en stor Forsærdelse hos ham.“ Hun rev i sin Forstrækkelse

¹⁾ Simon de Freyndt gif Borgerstab $\frac{5}{12}$ 1606; begr. paa Kloster-gaarden $\frac{25}{2}$ 1640.

fit Haar af Hovedet. En liden hvid Hund, der laa i Stuen, blev af noget usynligt taget op om Hovedet og slaget op og ned paa Gulbet, saa den blev rasende, hvorfor den maatte slaaes ihjel. En Hjulmand, der kom i Besøg, „blev saa anfægtet, at han sagde: Dersom jeg ikke tilforn vidste, at Satan var til, da fik jeg det nu at vide“. En Søndag, som hele Familien var samlet i en af Stuerne, „kom dem en saadan Rædsel paa, og der blev saa grumt i Huset, at de allesammen faldt ned, somme paa Bænke, somme paa Gulbet, som døde Mennesker“. Næste Dag, da den yngste Datter Elisabeth (se foran) skulde paa Loftet og hente Pennefjedre, hun skulde have med sig i Skole, havde hun et uhyggeligt Syn. „Der hun kom derop, gav hun et stort Skrig af sig. Vi løbe hastelig op til hende. Da klagede hun sig, græd og sagde: Den slemme Kompan er nu kommen igjen, han havde fat i min Trøje og sagde, at han skulde have mig; han var saa slem og havde to Djne som to Briller, og hans Fødder var som Hønseklør“. En af Pigerne havde ogsaa en foregaaende Dag set den Onde paa Loftet, kom rystende af Forfærdelse ned og sagde, at „der var en underlig Kompan paa Loftet, skabt som en Abe“.

Med Hans Bartsfer selv, som Djævelen hidtil ikke havde kunnet faa Magt over, blev det nu ogsaa galt. Han betroede sin Kone, at „den onde Fjende laa hver Dag fra Kl. 11 til 2 paa hans Ryg, som en stor Kornkæf, og var han ellers knyttet undertiden i hans Side som et Hønseæg. Han sagde: Du veed ikke andet, end du haver Gud og din kjære Husbonde hos dig, da haver du Satan hos dig. Gud forløse mig og det ganske Hus“. Der var ikke Andet at gjøre herimod end paany at lade anstille Bønner fra Prædikestolene i Kirkerne. Hans Hustru kjørte selv til Hr. Jacob Madsen i Nordrup og bad ham gjøre Bøn samt skrive til andre Præster, at de vilde gjøre det samme. Da hun skulde

tilbage og kom i Stoven, blev Vognen saa tung, at Hestene næppe kunde drage den afsted, skjønt der kun var Vognmanden foruden hende selv paa den. Fra Nordrup kjørte de Kl. 2 Eftermd. og kom først til Vestergade Kl. 1 Midnat, men her begyndte Træerne at knage og brage, og der paa kom dem saa stor Rædsel, at de ikke troede, de skulde komme derfra med Livet. „Thi der blev oprejst for os et stort, grueligt Tingest højt oppe i Vejret som et stort Taarn, som flyttede sig og havde en skræffelig Røst; dog kunde vi ingen Ord forstaa. Da raabte vi til Gud og sang: Vor Gud han er saa fast en Borg etc. Dermed kom vi Gud ske Lov derfra“. Efter at hun var kommen i Seng, kom Djævelen til hende i en Rottes Stikkelse og bed hende i den ene Finger, saa hun skreg højt og kunde ikke røre Fingrene en Maaned derefter, og „den følgende Nat kom der en saadan Hede paa os, som vi skulde brænde op i Sengen, og som det havde været en stor Torden-Hede; saa vi havde ingen Ro den ganske Nat. Om Morgenen, vi stod op, bleve vi vaer, at under os paa Lagenet og Sengedyngen, fra Hovedet ned til Fødderne, var ligesom det var overstrøet med store Rotteskarn og alt 2 og 2 tilfammen, ligesom de havde hængt i en Traad, og saa mangfoldig, at man næppe kunde se det underste Lagen derfor, hvilket Naboerne saae med stor Forundring.“ Dagen derefter blev Hans Bartsker haardt anfægtet, og da Ingeborg Meyers kom for at se til dem, hørte hun en stor Vatter i Stuen, men saae ingen. Hans Bartsker blev atter haardt anfægtet, daanede om paa Bænken, og da han kom noget tilrette, kom han i Seng, hvorefter hans Hustru med Børnene og Folkene satte sig udenfor i Vistslaget og sad der til Kl. 9 Aften. Da hun kom ind og vilde gaa i Seng til ham, var han borte. „Gud veed da, hvad mit Hjerte var. Vi ledte allevegne, og ingensteds kunde vi finde ham indtil længe derefter, da kom vi paa et

lidet Kammer; der laa han og gav sig saare". Her forblev han „den ganske Nat med stor Sammer og Uro; ligesaa anden Nat paa en lille Sal, tredie Nat i Stuen og fjerde Nat i Sengenkaammeret. — Som vi laa der begge sammen i Sengen, kom der en forfærdelig Rotte springende op i Sengen og løb paa alle 4 Sengestolper, og omsider hen under hans Hoved og løftede 2 Buder og Sengedyner op, tog et Stykke bort af den underste Sengedyne, saa stort som et Spunds paa en Tønde, saa at Fjeren fløj op i Sengen og omkring i Kammeret. Den Forfærdelse glemmer jeg aldrig. Da sagde den salig Mand: Far nu bort, du fordomte Mand, til det Sted, som du er kommen fra, til den evige Død, som dig og dine er beredt til evig Tid." Saa blev Hans Bartsker fri efter den Dag og ikke mere fristet.

Endnu var det ikke til Ende, men den Onde vedblev at plage de stakkels Menneſter. Han foer ind i deres lille Dreng, som var paa 9de Aar (død af Pest 1620); „der dette Barn laa i en Kurveseng, blev Sengen optagen 1½ Al. fra Jorden og begyndte at springe op og ned. Jeg løb til salig Hans og kaldte ham ind. Da vi kom, var han tagen af Sengen; han stød paa Hovedet og Benene i Bejret med udstrakte Arme, og det var med stor Nød, at vi kunde faa ham ned i Sengen igjen. Efter den Dag saae vi stor Ynk paa ham. Den onde Mand løb op og ned i ham som en Gris og rejste hans Bug op, at det var grueligt at se, skød Tungen ud af hans Hals og trillede den sammen som et Klæde, og Blodet flød af Munden. Han smadskede i hans Bug som en Gris og knytted hans Lemmer saa haardt sammen, at fire føre Karle ikke vare stærke nok til at stille dem fra hinanden. Han galede som en Hane, gøede som en Hund, førte ham op paa vore Bjælker i Stuen, desligeste paa Vedhammeren i Gaarden, og naar han havde ført ham derop, forlod han ham. Saa sad Barnet der og græd

og kunde ingensteds komme. Han kastede ham op over
 Planterne ind i Jacob Meyers Gaard. Han drog hans
 Dine ind i hans Hoved, desligeste ogsaa hans Kinder, og
 gjorde ham saa stiv som en Stok, saa at den, det ikke vidste,
 skulde ikke sige andet, end det var et Træ. Vi rejste ham
 op til Væggen, der stod han uden al Bevægelse som et
 Træbillede. Hvo, som ellers ikke let kunde græde, den maatte
 jo da græde." — Djævelen morede sig endogsaa med at sætte
 Splid i Familien; han paatog sig Anne Hans Bartfers
 Skikkelse og plagede hendes gamle Moder, saa „hendes Mund
 havde han vredet op til den ene Side, hendes Ben sprang
 op og ned, at ingen af største Magt kunde holde dem til
 Jorden". Den Gamle beklagede sig over sin Datter for
 Naboer og Gjenboer i den Tro, at det var hende, der gjorde
 hende al den Fortræd. I Beretningen lader hun den Onde
 sige gennem Drengens Mund til Hans Bartfer: „Jeg
 gjorde din Kone en stor Harm dermed, at jeg stæbte mig i
 hendes Vignelse og pinte hendes Moder, at hun ikke vidste
 Andet, end det var hendes Datter".¹⁾

Djævelen kunde ikke lide Sang eller gudelig Læsning;
 thi „om Aftenen, naar der blev sunget: Vor Gud han er
 saa fast en Borg, eller de læste, vrinskede han som en Hest
 og gjorde den allerstørste Spot deraf, som han kunde, spyttede
 den salig Mand op i Djnene, at det flød ned i hans Stjæg,
 og satte dragne Knive for mit Bryst, men naar jeg bad ham
 slaa til i Jesu Navn, saa faldt Kniven".

Midt under Husets store Gjenvordigheder og Anfægtelser
 „kom den gode Gud og forløste Hans Bartfer fra al Sam-
 mer og Glendighed og kaldte ham fra denne Verden til sit

¹⁾ Formentlig maa der her ved „Moder" forstaaes Pleje- eller
 Adoptivmoder; thi Anne Pedersdatters Moder døde efter Grav-
 stenen ²⁹/₈ 1601. Man tog det ikke saa nøje i hine Tider med
 Benævnelsen Fader, Moder, Broder og besl.

evige Riges Herlighed og Glæde, men jeg med mine smaa Børn maatte blive her tilbage i den store Sorg og havde inden mine fire lukte Døre den arge Fjende Dag og Nat."

Nogen Tid efter Hans Bartsfers Død førte Enken til Haarlev for at indkræve nogen Gjæld hos Præsten, Hr. Samuel Schrøder (vist død 1616). Hun fik en Brygger til at kjøre for sig og da de vare komne $\frac{1}{2}$ Mil bort fra Byen i Skoven, blev hun saa „sælsom“, at hun maatte staa af Vognen og sætte sig ned paa Jorden. Da hun kom til sig selv igjen, var baade Heste og Vogn borte. Hun vandrede da omkring paa Marken, men intetsteds kunde hun komme paa ret Vej. Endelig kom hun til et Morads, som var fuldt af mange smaa Buske, hvorfra hun ikke kunde finde ud. Hun tog da sit Forklæde af og vilde skjære det i Stykker til „Kiltebaand“, men i det samme kom Bryggeren og befriede hende fra den bundløse Mose, hun ellers var gaaet i. De førte nu tilbage til Kjøge, men førend de kom hjem, „havde den fule Mand af Barnets Mund sagt, hvor langt han havde fulgt os, og hvorledes han havde omkommet mig, havde han maattet for den store Mand.“ — Scenerne gjorde hun en Rejse til Kjøbenhavn, hvor Bryggeren ogsaa var Ruff. Da de kom ud ved Ølsemagle, „begyndte Hestene at snuse og Vognen løb trindt omkring som et Hjul, og Klæderne og hvad der var i Vognen fløj af den. Jeg havde 3—4 Par Høns, som jeg vilde forære bort. De bleve alle løse og fæde paa Marken, dukkede sig ned og vare meget rædde.“ Efter at de havde samlet det hele op og igjen vare komne til at kjøre, mærkede Bryggeren, at han havde tabt Foderjækken med 1 Skp. Havre i, og da han fandt den, „bar han saa tungt paa den, at han sagde: Jeg troer vist, at Djævelen er i Sækken.“

De kraftige Bønner, som opsendtes fra Prædikestolene, faavel af Sognepræst Niels Glostrup i Kjøge som af Om-

egnens Præster, vare imidlertid ikke istand til til at fjerne den onde Aand fra den haardt plagede Familie. Da saaledes Præsten en Dag besøgte Enken, sagde Satan til ham: „I Dag sad jeg i Sønnen paa din Kjortel, men den Tid du bad for den lille Dreng, da faldt jeg ned og slog mig et Fandens Slag, saa jeg fik Skam.“ For at virke med desto større Kraft, „talte Mag. Niels Latin til ham. Satan svarede af Spot, at han ikke gad brudt sit Hoved dermed. Men han sagde til ham: maa jeg være din Gæst til Aften, da sagde Mag. Niels: Gud skal bevare mig fra dig! Satan svarede: Jeg kan komme ind der, som et lidet Sandtorn ikke kan komme igjennem; gik hjem og giv den lille Dreng et Stykke af den Steg, som din Kone haver paa Ilden. Da svarede Mag. Niels: Gud forbande dig Satan, du løgnagtige Aand, til evig Tid. Hvad veed du af den Steg? Det er Sanden, sagde Satan, at jeg er en løgnagtig Aand, men det er vist, at du haver en Steg paa Ilden. Jeg var i Kjøbenhavn til dit Bryllup og vilde saa gjerne have gjort Parlament¹⁾ og sad i Døren, men jeg maatte ikke for den store Mand; dog var det nær, at de havde kommet op at slaas om Dandsen.“ — Derefter ansøres: „Og der den naadige Gud nu ikke længere vilde tilstede ham at bruge sin Ondskab imod os, saa maatte Satan endelig rømme, og det ganske Hus blev saa rent, som det tilforn var, hvorfor Guds hellige Navn være lovet, der ikke forlader sine Børn, som af Hjertet raaber til ham. — Dette har jeg skrevet til en Skuffommelse om det, min kjære og salige Husbonde Hans Bartsfer og jeg med vore imaa Børn og ganske Hus af Djævelen og hans Lemmer har udstaaet. Saa fandt som Gud skal hjælpe mig og er en naadig Gud og jeg et syndigt

¹⁾ Parlament brugtes den Gang i Betydning Slagsmaal, Brod, Ophevelser og deslige.

Menneske, da er dette forskrevne Sanden." Anne Pedersdatter tilføjer, at det hele er bitterligt for de hæderlige og velleærde Mænd Mag. Niels Glostrup, nu Bisp i Opslo († 1639); Hr. Bertel Hansen i Duebrødre; Hr. Peder Mand i Terslev († 1634); Hr. Jacob Madsen i Nordrup; Hr. Jesper i Roskilde; Hr. Laurits Andersen i Lidemark († $26/4$ 1622); og Hr. Niels Madsen i Balløby († 1622), af hvilke nogle levede, andre vare døde, da hun skrev sin Beretning.

Dette Produkt fra Overtroens Tidsalder, der muligt er nedskrevet omkring ved Aarene 1630 og maaske mangfoldiggjort i mange skrevne Exemplarer, forinden det blev offentliggjort i Trykken, vilde i vor Tid blive anset for hvad det var, et Landsfoster, hvori Overtroen tillægger Djævelen og Hexene alt hvad Sygdom og deslige kan medføre, og seer det hele med Overtroens Briller. Det er uforstaaeligt, hvor Folk kunde tro derpaa, men mere uforstaaeligt er det i Sandhed, at den lærde Mag. Brunsmann virkelig troede, at Kvindens nedskrevne Beretning var sand, og som Følge deraf førte den videre ud i Verden. Det siges rigtignok, at Brunsmanns Bog „var et kraftigt Indlæg for den gamle Tro“ ¹⁾ — Overtro desværre! — Magisteren fandt imidlertid Bekræftelse for Kvindens Sandheder, som han kalder dem, i Kjøge Byes Raadstuebøger, hvilke han fik udlaant og benyttede. Enkelte af disse ere endnu bevarede, andre ere tabte eller hensmuldrede, saa vi har ikke været istand til fuldtud at kontrollere hans Optegnelser, som desværre efter al Sandsynlighed ere rigtige, om det, han kalder: „Videre Forklaring om samme Sag“ og som han inddelte i „Personen, Stedet, Tiden, Begyndelsen, Fremgangen og Enden“ — paa Højsforset.

Om Personerne og Stedet meddeles, hvad der i det fore-

¹⁾ Stolpe: Dagspressen i Danmark II, 245.

gaaende er omtalt. Tiden angives at være mellem 1608 og 1615. Det anføres ogsaa som Bevis, at den lærde Dr. Thomas Bartholin (født 20. Oktbr. 1616, død paa Hagested 4. Decbr. 1680) i et af sine Skrifter melder noget om i sin Ungdom at have hørt det omtale at være passeret i Kjøge.

Begyndelsen til det hele tillægges en Troldvinde Johanne Andersdatter, kaldet Johanne Thomeses, der var gift med en Borger Jens Nielsen i Bhesgaard. Det antydes, at der i Fortiden skulde have bestaaet et Kjærlighedsforhold mellem Hans Bartsker og hende, men dette maatte altsaa gaa flere Aar tilbage. Da de senere mødtes, vilde han ikke kjendes ved hende, fordi hun var kommen i ondt Rygte for Trolddom. Ligeledes skulde Johanne være bleven vred paa Hans Bartsker for en Gaardhandels Skyld. Dertil kom, at Bartskers Handelsrejsende, Jakob, var bleven spaaet af en Tatervinde i Travemünde og ved samme Lejlighed af denne Kvindes Mund havde faaet Underretning om, hvad der passerede hjemme hos hans Husbond, saa der ikke var Tvivl om, at alt det onde, der foregik, jo maatte tilskrives Johanne Thomeses.

Efter Raadstuebøgerne har Hans Bartskers Hustru, hvad Mag. Brunsmann maa have overset, først overfaldet Johanne Thomeses en Dag paa Gaden med Skjeldsord, da hun var til Jacob Meyers for at hente en Kande Ml. Hvori Skjeldsordene bestod, anføres ikke, men hun har rimeligvis tituleret Johanne for Troldvinde eller Hex. Derfor søgte hendes Husbond, Jens Nielsen, Hans Aræmmer den 29. Novbr. 1611. Retten betjentes af begge Borgmestrene Claus Bagger og Anders Jakobsen samt Raadmand Anders Frandsen, men man synes ikke at have taget Hensyn dertil; thi i Raadstuebogen findes anført: „blev intet videre i denne Sag antegnet eller begjert at have indtegnet.“ Samtidig

var en Kone fra Ejsøe, Boel Peders, anlagt for med sin Datter at have øvet Trolddom og opmanet Djævelen, og disse havde nævnt Johanne Thomeses som deres Medstyldige, saa nu var det klart, at hun var Styld i al den Trolddom, der var gaaet for sig i Hans Bartsfers Hus.

Denne anklagede hende og i Maj 1612 blev Johanne fængslet og sat i Raadstuefælderen. Det synes, som om hun en Tid har været bestemt paa at flygte fra Byen, men har trøstet sig med, at Sognepræsten, Mag. Laurits Lynge, vilde forsvare hende; han afgik imidlertid ved Døden, da Processen begyndte.

Naar nogen i de Tider blev fængslet, havde den, der lod dem anholde, Forpligtelsen til at bespise sin Fange. Johanne, der selvfølgelig har følt sin uforstyldte dybe Fornedrelse, vilde hverken spise eller drikke noget, der kom fra Hans Bartsfer, og hun forklarede i Retten: at hun paa attende Uge ikke havde spist „nogen krumme Brød eller anden Mad.“ Dette maa dog nok forstaaes saaledes, hvad hendes Mand ogsaa vidnede, at hun ikke spiste Hans Kræmmers Mad, „men dersom jeg eller hendes Børn maatte give hende af vor egen Mad, da skulde hun vel æde strax.“ Og saa dette blev anset for, at hun stod i Forbindelse med Djævelen, der bespiste hende; thi „godt Folk i Kjøge“ vidste senere at fortælle, hvorledes der paa den Tid allevegne i Byen blev Stege og anden Mad borte, uden at nogen kunde begribe, hvor det blev af. „Blandt andet er det snyderligt, som fortællers om en fornem Mand, der engang havde budet adskillige godt Folk til Gjæst, hvilke han blandt andre Retter vilde fremsætte en hel støn Kalkunshane. Denne bliver, idet der rettes an i Kjøkkenet, mellem Folkenes Hænder borte, hvoraf bliver en stor Forundring, som omsider forvoldte, at en af Pigerne fik Hug derfor. Smidlertid begynder den onde Fjende i Hans Kræmmers Hus ubi den befatte Dreng over-

lydt at le og sagde, han lo ad det, Bigen fik Hug for den Steg, hans Fruc i Kjælderen med sine Tænder slider. Dette kommer for Øvrigheden, som strax lader visitere og befinder faa at være, som den onde havde sagt. Saaledes kunde, siger Mag. Brunsmann, troværdige Folk berette derom."

I Juni 1612 fik Borger Mads Jensen paa Hans Kræmmer's Begne i Ketten udmeldt 16 Nævningsmænd, „som skulde granske, udele og udi ret Sandhed forfare, om Johanne Andersdatter boende i Bysgaard, kan findes udi Trolddoms Konst skyldig at være og med Trolddom haver medværet at opmane Djævelen og indført ham i Hans Kræmmer's Hus."

Stjønt Johanne Thomeses, som Mag. Brunsmann beretter, „i Byfogdens Hus har engang falden paa Knæ for Hans Kræmmer, som da var kommen derind, og bedt, han vilde benaabe hende“, faa var det dog forgjæves, eftersom alt antoges for sandt, som de Kvinder beskylledes for, der vare ansete for Hexe. Mange Vidner traadte op mod hende, deriblandt Provst, Mag. Claus Vyskander i Herfølge, Hr. Knud Skolding i Roskilde og Hr. Peder Krage i Ringsted. De 16 Nævninger havde 3. Aug. 1612 fuldkommet deres Tog og jvore „endragtelligen den ene efter den anden ved at lægge Haand paa Biblen og bedet, faa sandt hjælpe Gud og hans hellige Ord, at de i denne Sag i Sandhed ikke rettere kan forfare, end Johanne Thomeses jo haver været Uarsag i den onde Medfart, som er vederfaret Hans Kræmmer's Dreng, som siges at være besat, og at de ikke kunde sige rettere, end hun jo skyldig er i Trolddoms Gjæringer og Konster.“ — Faa Dage efter maa Sagen have været for Sjællandsfars Landsting i Ringsted for at paafjendes der; thi det anføres i Raadstuebogen, at Jens Nielsen 5. Aug. paa Tilbagefejren fra Ringsted vilde med sin Bøsse have skudt Mads Jensen ved Ledet i Skimminge Dre, hvis ikke Skolemester Peder

Nielsén, der var med ved Landstinget, havde forhindret det. Ogsaa der blev Johanne ved Landsdommers Dom kjendt skyldig, og da hun atter 24. s. M. stillede sig for Retten i Kjøge, hedder det, „at hun da som tilforn har bekjendt det, som hun var bestyldt for.“ Hun udlagde nu tillige Voldsborg Bødters, Maren i Ringsbjerg, Mette Banghørs og sin forrige Bige Kirsten Lauritsdatter, „at de vare lige saa flemme i Trolddom og end værre, end hun var, og derpaa vilde hun gaa til sin Død.“

Johanne Thomeses blev brændt 11. Septbr. 1612, men naar det berettes, at hun var formuende, da synes Aktstf. pag. 38—39 ikke at tyde derpaa; thi Byen fik derefter kun 10 D. 4 Mk. 3 Sk. som sin Part af hendes Efterladenskaber.

Bigen Kirsten Lauritsdatter, der 26. Aug. havde bekjendt (se Aktstf. p. 36) at have gjort den uhorlige Gjerning at besmitte Fonten i Kjøge Kirke, led ogsaa omtrent samtidig Døden paa Baalet.

Derefter begyndte Sagen mod Mette Banghørs, mod hvem man gif frem paa lignende Maade og fik udmeldt Nævninger. Hun afgav sine Tilstaaelser 16. Oktbr. 1612 (se Aktstf. pag. 37) baade om egen og de andres Deltagelse. Mærkeligt er det ved denne Lejlighed at se Ejeren af Øster-Ballø, den lærde Holger Rosenfrank med sin Foged at være tilstede. Hun forklarede, at hun sammen med de 4 andre Troldkvinder en Gang havde manet Djævelen op i en Kottes Sigenelse af Johannes Brønd, og da Mette ikke vilde, tog Johanne ham selv og bar ham i en rød Bung ind til Hans Kræmmeres. En anden Gang har de manet ham op ved en Bæk bag Mester Hans's Have, og da var han ligeledes som en Vandrotte og hed Belkebug. — Mag. Brunsmann tilføjer: „Videre berettes, at der de manede den onde op, har han i Forstningen stillet sig, som han nødig vilde

komme og abet dem med dette Gjensvar, at han havde Horn paa Hovedet, men de ikke, derfor vilde han ikke komme; hvorpaa den slemme Mette Banghørs har hentet en Gryde, sat den paa sit Hoved og jagt til den onde, han skulde herop; thi havde han to Horn, saa havde hun tre."

Rævningerne kjendte Mette Banghørs skyldig 30. Novbr. 1612, og 8te Dage efter blev Dommen stadfæstet, saa hun led Døden kort efter. Mads Jensen frasagde sig imidlertid Sagen paa Hans Bartfers Begne, hvorfor det blev Øvrigheden, der lod anlægge Søgemaal mod de øvrige mistænkte Kvinder. Rævningsmand toges 22. Febr. 1613 over Annike Christoffers og en Maaned efter over Boldborg Bødkers. Af Vidnesbyrdene mod denne sidste fortjener at anmærkes, at Hans Pottemager vidnede, at hun en Dag var kommen ind i hans Hus og havde forlangt at se paa nogle Verkar. Da han negtede hende det, gif hun vred bort, men — „derefter er strax en ganske Døn fuld af Arbejde sønderslaget og fordærvet, alligevel ingen Menneſter rørte derved. Saa er ogsaa hans Hustru bleven langfommelig Tid syg, for hvilken Skade og Sygdom han gav hende fuldkommelig Sag." Rasmus Ravn og Lars Bødker beedigede, at de i Peder Karmagers Hus havde set, „at som de bedst talede sammen, kom Peder Karmager til at sidde i et Kar, som var ved 14 Eder. Vand udi, og ingen saae eller vidste, hvorledes han kom der" — følgerlig maa der være Trolddom med i Spillet, og Skylden kunde ikke være nogen andens end Boldborgs, om hvem den onde gennem Peder Karmagers Hustrues Mund i Vidners Overværelse havde sagt: „Jeg er Lucifer; min Frue Boldborg Bødkers kom mig ind i dette Menneſte, at jeg stal pine hende, og at samme Boldborg var hans med Krop og Sjæl til evig Tid." Boldborg blev dømt til at brændes, men saae Lejlighed til at undvige, hvormed Djævelen var hende behjælpelig.

Annife Christoffers dømtes skyldig gennem de forskjellige Instantier og blev brændt før 7. Juli 1613.

Mod Anne Olufs begyndtes Sag ogsaa i Marts, og hun blev brændt før 29. Juni; ligeledes blev Karen Eriks dømt skyldig 30. Aug. og vel brændt kort efter.

Der omtales ogsaa en Kirsten Bæverkvinde, som i Fængslet „begjerede den hellige Kirkes Forbøn for sig, at hun kunde komme til sand Bekjendelse og Poenitentje.“ Hun fik vist Baal og Brand som de andre.

Det sørgelige Skuespil synes derefter at være standset et Par Aar, men begynder saa paany, idet der anlægges Sag i 1615 (se Aktstf. pag. 36—40; thi det er urigtigt, naar Brunsmann henfører det til 1613) mod Peder Holtugs Hustru Else og Oluf Koffemagers Hustru Birgitte. De bestyldtes for at have forgjort Raadmand Lauritz Krog og Borger Hans Bloug og være fængslede, da Vidnerne afhørtes 14. Juli 1615. Begge bleve fjendt skyldige 21. August, men kun Birgitte nævnes 18. Septbr. at være dømt til Baal og Brand, Høj og hedenst Jord.

Endelig blev der 19. Oktbr. opkrævet Nævninger over Mette Ravnes, som af fornævnte Birgitte var udlagt. Hun bekjendte, siger Mag. Brunsmann, „at hun kunde døve Ildbrand ved to eller tre Ord, og det kunde hun gjøre, for hun var et Søndagsbarn, og sagde, det var ikke Trolddom.“ Hun blev 20. Novbr. f. A. dømt skyldig for djævelsk Konst og Trolddom og bør derfor at lide, saa hun vel ogsaa endte paa Baalet.

Endnu maa bemærkes, at Ole Andersen i Skjensved vidner (Aktstf. pag. 42), at hans Hustru blev rettet her for Byen, men da hun udsjortes til Ketterstedet, var hun hverken gal eller affindig. Denne Kvinde omtaler Mag. Brunsmann slet ikke, saa der er altsaa et Offer til.

I det hele blev saaledes ikke mindre end 15—16 Kvin-

der brændte paa Baalet i Kjøge eller maatte lade Livet for Overtroens Skyld, saa Mag. Brunsmann har god Grund til at slutte sin Bog med de Ord: „Gud os naadelig fra alt ondt bevare!“

Bogen om „Kjøge Huus-Kaars“ udkom første Gang 1674, men af dette Oplag findes for Tiden kun ét Expl. i Karen Brahes Bibliothek i Odense. 2det Oplag fulgte 1684 og 3die 1700, men her maatte Mag. Brunsmann skaffe sig Kgl. Bevilling til Skriftets Trykning. Efter hans Død udkom den paany 1757 og senere 1870 ved L. Pio. Den blev oversat paa Latin og trykt i Leyden 1693 og i Leipzig 1695 samt paa Tysk omtrent samtidig, men uden Arstal. — I Holland vakte den megen Opsigt, men blev almindelig anset for Fabel og Kjærlingsnak, hvilket mishagede den lærde Forfatter. Præsten Balthazar Bekker i Amsterdam holdt alle de ved Baalet henrettede Kvinder for at være dømte uskyldige, men herfor kaldte Mag. Brunsmann ham en Drømmer og Fantast, et Helvedes Affum (se Wad, Rectorer paa Herlufsholm). Desværre antoges Historierne i lange Tider at være sande. Vi har derfor ikke taget i Betænkning at fremstille det hele saa udførligt som muligt for aldeles at afkræfte denne Overtro.

Mag. Brunsmann dedicerede sin Bog til samtlige Indbyggere i Kjøge, og anfører, at Intet er mere påsjende end at stille den til Kjøge Borgere, „hvis Forfædre med berømmelig Justits og Strengthed saadanne Udbyr af Byen have udryddet“. Vi kunne tilføje, at der for Tiden næppe i Byen findes nogensohelst Familie, hvis Nedstammelse kan føres tilbage til Husforjets Tid, idetmindste har vi ikke været istand til at opdage noget Slægtnavn, der har holdt sig i Byen i de over 250 Aar, der siden ere forløbne.

Den sidste Hæxehistorie i Danmark var sikkert Vejættelses-sagen i Thisted, hvor 3 Kvinder 1698 dømtes fra Livet, men

benaadedes med Tugthuſſtraf paa Livſtid. Her blev Præſten Mag. Oluf Biørn, der af Høngjerrighed havde opspundet den hele Sag, dømt til at rømme Kongens Riger og Lande og døde i Landſlyngtighed (ſe Wibergs Præſtehiſtorie og Virkerods Dagbøger).

Gaarden kom efter Cort Richters Enkes Død i Raadmand Joſt Korinchs Beſiddelse. Han døde 1648 og hans Enke Anne Albrektsdatter blev Aaret efter gift med Handelsmand, ſenere Raadmand Jacob Pomeyer. Efter deres Død ſolgte Jacob Eſchenberg i Kjøbenhavn paa Arvingernes Vegne 15. Aug. 1685 Gaarden til Handelsmand Knud Bertelſen Bruun, ſom derefter i mange Aar drev en ſtor Handel deri, ſærlig med fremmede Lande. Ved hans Tilrædſelſe havde Gaarden ſom nu 2de Porte, en til Torvet og en til Nørregade. Ud mod Torvet var 2de Stuer. I Hjørneſtuen fandtes en Stenſtøve med Trædæk over, et Braaſtab ſamt 2 Bænke, deſuden Liſter, Dræter og Hylde omkring i Stuen, en Jernkafkelovn med 4 Meſſingpiller, 2 underneden og 2 ovenpaa og 6 Meſſingknapper paa Struerne. Sove- og Sengenammeret med Panelvænt og Bænke, Kjøkkenet med en indmuret Brændevinspande. Den anden Stue var udſtyret omtrent ſom for nævnte med Kafkelovn, Panelværk ſamt et ſtort Skab med Døre og Laaſe for. Deſuden nævnes Skolen, Stegerſet, Bryggerſet med Støbekam og Bryggeredſkaber, Boden og Kiælderen med Borde og Bænke.

Efter forſkjellige Uheld ved Søfader og Handel ſamt Sygdom ſaae K. B. Bruun, ſom han ſelv meddelte Magiſtraten, ſig nødsaget til i Febr. 1707 at abſentere ſig fra Byen og opgibe ſit Bo ſom fallit, uagtet han havde „Bin, Brændevin, Skibe m. v. beliggende i Kjøbenhavn“, for at enhver af hans Kreditorer kunde ſaa den Andel, der tilkom dem. Han opholdt ſig i Kjøbenhavn, og allerede 12. April 1707 ſolgteſ Gaarden ved offentlig Auktion. Sønnen Didrik

Knudsen Bruun fik den tilflaaet for 825 Rd. Tre Baaninger og en Kaalhave i Bjesgaard betalte han med 285 Rd. En Gaard i Nyportstræde folgtes til Peder Katterup for 75 Rd.; et stort Bænge ved Lougraven, strækkende sig i Nord til Nyngen, i Ost til Vandevæjen og i Vest til Borgmester Johans Jønsens Bænge, med 3 Fiskedamme og et Hus folgtes til Mathies Michelsen Hobmand for 623 Rd.; en Bøndegaard i Lille Taarnby, Haarlev Sogn, beboet af Rasmus Erikfen med $10\frac{1}{4}$ Td. Hartkorn, hvoraf svaredes i aarlig Afgift 2 Bund Rug, 2 Pd. Byg, 4 Td. Havre, 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 1 Boelgalt og 25 Skill. i Penge, folgtes til D. K. Bruun for 830 Rd. Tvende Skibe, „St. Jacob“ paa 35 Læster og „Concordia“ paa 83 Læster, folgtes 8te Dage efter paa Børsen i Kjøbenhavn, hvor det første Skib betales med 1301 Rd.

3 Boet forefandtes tillige en større Del Værdisager, hvilket ses af nedenstaaende Bekjendtgjørelse, udstedt af Auktions-Direktør Peter Weinberg i Kjøbenhavn $23\frac{3}{5}$ 1707

„Gives hermed alle og Enhver tilkiende, at paa forstkommende Tiisdag den 31. Maij, Formiddagen klokken Ni Slet. skal udi Sr. Hans Pedersen, Oidemand for Koedemesterne, iboende Huus paa Nørregade, efter Velviise Borgemester og Raad i Kiøge, deris Ordre, efterfølgende specificerede Guld og Juveler, tilhørende Raadmand Knud Bertelsen der Sammestedes, til dend Høystbydende offentlig auctioneres og forhandles, med dend Condition, at dend Kjøbende betaler strax sit Bud, som hannem bliver tilflagen for, til Sr. Hans Pedersen, med gode Danske Kroner, nemlig: En Ring med 9 Rosensteene. En dito med 6 Rosensteene. En Braselet med 15 Steene. En dito Braselet med 8 Taffelsteene og 1 Rosensteen. Tre Erme-Knapper med 8 Taffelsteene i hver. En Ring med en Taffelsteen. En Liv-Spenne

med 18 Laffelsteenc. En Ring med 1 Saphier og 2 Diamanter. En Carnisfere Ring. En Guld Armbaand, vejer 10 Lod, med 6 Rosensteene paa hver Ende, Ducaten Guld. Tolf Rosensteenc. En Guld Armbaand, vejer 10 Lod. To Guld Kieder, vejer 11 Lod halffanden quintin. Syv oc 40 stöcker runde Guld Perler, vejer 9 Lod. Tre Guld Ringe, vejer 1 Lod. Hvilket Guld og Juveler findes paa Stædet hos velbemelte Sr. Hans Pedersen, hvor Auctionen skal holdes; Hvorefter de Lysthafvende sig vilde behage til forskrefne Tiid og Stæd at lade indfinde."

Knud Bertelsen nærede imidlertid Frygt for sine Kreditorer, hvorfor han efter Ansøgning fik Kongl. Brev af 10. Febr. 1708, „at han paa 3 Mars Tid for Arrest paa hans Person af alle hans Kreditorer maa være fri og forstaaend, paa det han desbedre kunde jøge dennem efterhaanden at tilfredsstille." Gjælden androg 14,646½ Rd., medens Fallitboets Midler kun udbragtes til 6,442 Rd. Flere Retsfager anlagdes mod ham og endtes først ved Højesteretsdom 24. Januar 1710. Det følgende Aar døde han i Rjøge. Sønnen Didrik Knudsen Bruun drev ligesom Faderen i de første Aar Kjøbmandshandel i Gaarden, men 22. Maj 1715 fik han Kongl. Bevilling til at holde privilegeret Værtshus der, da det andet privil. Værtshus var saa daarligt, at det ej kunde herbergere Folk. Han giftede sig med Engel Marie Hansteen, Datter af Provst H. i Bordingborg, der efter hans Død (15. April 1722) lod Gaarden, der bestod af 13 Fag til Torvet med Krambod, 29 Fag til Nørregade, 7 Fag Kjøkken og 15 Fag Bryggerhus i Gaarden, stille til Auktion tilligemed det næst op til liggende Hus paa 6 Fag til Gaden. Det hele kjøbtes af Belfornemme Mand Mads Vihme af Kjøbenhavn for 862 Courantdlr., men han tilskjødede 16. Septbr. 1723 igjen Enten Gaarden. Hun giftede sig paany

15. Januar 1726 med Hans Hendrik Fich, der samme Aar fik Bevillingen fornøjet at maatte holde Gjæstgiveri i Gaarden, dog tilpligtedes han at holde gode Logementer for de Rejsende, beværte disse med Øl og Mad for billig Betaling, men fik Tilladelse til efter Forordn. 5. Marts 1695 at maatte sælge og afhænde Vin og Brændevin i Potter og smaa Maal inden og uden Huset. Fra den Tid kaldes Gaarden baade „Store Værtshus“ og „Prinsen“. Et Skilt af Kobber omtales, men om der var afbildet en Prins derpaa, nævnes ikke.

Fich døde 22. Oktbr. 1730, 29 Aar gl., og Boct viste ved Skiftet et Understud af 85½ Rd. Enken overtog det hele, drev Gjæstgiveriet, indtil hun 14. Juni 1740 folgte Gaarden til Jacob Christoffersen Gierz, der var født paa Rudholt (Billesborg) 1690 og siden Maj 1716 havde været Bager her i Rjøge. Da Gaarden var øde og forfalden, ombyggede og indrettede han den til Bestemmelsen og fik den kongl. Bevilling til Gjæstgiveri fornøjet 11. Novbr. 1740. Tre Aar efter ansøgte Johan Franz Krebs Konsejlet om at faa Bevilling til at drive Gjæstgiveri i „Norste Løve“, men Gierz indgav Andragende derimod, da de ellers begge vilde blive „Præfferer“ og Krebs fik ingen Bevilling. 1754 døde Gierz, og Enken Aligael Franc (død 5. Decbr. 1765, 78 Aar gl.) ansøgte om at faa Bevillingen fornøjet, men da det blev afflaact, folgte hun Gaarden ved Auktion for 1400 Rd. til Feldbereder Niels Hansen Funch, der fik Skjøde paa den 11. Septbr. 1754. Han fik under 30. August det kongl. Privilegium fornøjet, at det „altid maa følge Gaardens Ejere og Beboere“. Ved hans Død 18. Novbr. 1766 blev den vurderet til 1800 Rd., men folgtes ved 4de Auktion 3. April 1767 for 1410 Rd. til Sr. Johan Christian Zuschlag, der siden 1752 havde boet i Rjøge. Han fik Privilegiet fornøjet 21. Aug. i. A., men gif fallit Nytaar

1773 og absenterede sig fra Byen. Der afholdtes nu ikke mindre end 12 Auktioner paa Gaarden, som endelig blev tilflaaet Kjøbmand Henrik Kyhl, der fik Skjøde paa den 27. Juni 1775. Først et Aar efter fik han Bevillingen fornyet, men da han blev Vinhandler paa Raadhuset, folgte han Gaarden 20. Septbr. 1779 til Johan Peter Gjelf, der havde lært Murprofessionen. Han indrettede nogle Aar efter Gaarden til Postgaard, fik Tilsagn om at oppebære 30 Rd. aarlig af Postkassen, indtil han kunde tiltræde Postmestertjenesten, naar Apotheker Weyer afgif. Gjelf blev tillige Bognmester eller Oidermand for Bognmandslauget og efter Stiftamtets Resolution af $28/5$ 1785 fri for Skat til Byen, fordi han havde indrettet sit Værtshus bekvemt. Da der imidlertid $20/8$ 1789 blev gjort Arrest i hans Bo, rejste han fra Byen og ansøgte Kongen om „Fritagelse for personlig Hæftelse, saalænge Boet var under Behandling.“ Tolder Thøger Schat og Toldinspektør Joh. Martin Bartholdy bleve Kommissarier i Boet. Gjelf og hans svagelige Hustru, Ane Cathrine Gram, flyttede derpaa til Kjøbenhavn, hvor de kom i saa stor Armod, at han kort efter androg om, at hans Hustru maatte forsynes af Fattigvæsenet i Kjøge. Gaarden folgtes i Marts 1790 for 3247 Rd. til Frederik Lemming fra Kjøbenhavn, der ved Nytaar 1799 igjen afhændede den til Postmester Jens Albech. Han afgif ved Døden et halvt Aar efter, og skjønt Skifteretten anmodede Enken, Juliane Staal, om at fortsætte med Værtstabet, Reglebanen og Billardet, da det ikke kunde undværes for de Rejsendes Skyld, flyttede hun dog til Kjøbenhavn, og Kjøbmand Lars Olsen overtog Posternes Expedition.

Ved Auktion $30/1$ 1800 købte Postmester Johan Christian Becher Topp Gaarden for 5000 Rd. Han beholdt den kun i 3 Aar, da han paa Grund af uheldige Forhold maatte fratræde den. Herbergerer Ole Hansen Rønne (død $24/4$ 1820)

var derefter Ejer af Gaarden. 1820 købte Kjøbmand og Gjæstgiver Henning Christian Marup (død $26/10$ 1846). Gaarden, hvilken hans Enke Christiane Fabrine Petersen (død i Kjøbenhavn. $22/7$ 1877) folgte 1852 til nuværende Ejer, Agent Jørgen Hendrik Glaxier (f. $12/9$ 1805), der i 1853 ombyggede Sidebygningen mod Nørregade og tillige har ladet udføre endel Forandringer ved de øvrige Bygninger.

Orehovedet, Matr. Nr. 14, har i henvend halvtredie Hundrede Aar været et bekendt Herberg- eller Gjæstgiversted ved Torvet. I 1620 nævnes i Raadstuebogen, at Kræmmer Søren Jensen modtog „Orehovedet“, rimeligvis det samme Skilt, der indtil for 20 Aar siden var anbragt over Porten til Gaarden. Det forsvandt ved Stedets Ombygning, men findes endnu i god Behold paa Loftet. Det fortjente for Interessens Skyld at bringes frem paany.

Søren Jensen, der omtales i Aftstf. Nr. 34, døde 1636 og hans Enke Anne Pedersdatter 1640. De vare ansete Folk, der begge have fundet deres Hvilested i Kirken. Der hengaar nu en rum Tid, i hvilken Ejerne ikke kjendes. I Begyndelsen af det 18de Aarhundrede ejedes Gaarden af Mathies Michelsen Hobmand, død 1719. I Januar 1720 kjøbtes den ved Auktion af senere Borgmester Villads Pedersen for 405 Rd. og blev derefter udlejet til Willum Schneider. $29/12$ 1724 folgtes den for 600 Rd. til Nicolaj Jensen, der boede i Åsnæs Skovhuse ved Kallundborg. Han døde i Februar 1732, og hans Enke Birgitte Margrethe Jørgensen blev det følgende Aar gift med Peder Sny, Søn af Præsten Habakuk Koch i Hæsling i Fylland og Datter søn af den bekendte Præst Peder Sny i Hellested, efter hvem han optog sit Stammenavn. Paa Grund af Fattigdom beholdt P. Sny kun Stedet i 7 Aar, levede senere i Armod og blev 15. Septbr. 1766 begravet i de Fattiges Jord paa Klostergaarden (se Personalf. Tidsskr. II, 238). Den 11. Juni 1740 kjøbtes

Gaarden med Inventarium, deriblandt 1 Stenstive med Jod, 15 Skilderier, en Bilæggerovn staaende paa 2 Messingpiller og ziret med 8 Messingknapper, til Anders Christophersen, der 1743 folgte den til forhenværende Ejer af „Korste Love“ Rasmus Hansen Dyrbding. Han flyttede fra Byen i Efteraaret 1748, efterat have folgt Stedet til Søren Christensen Orsted, der døde 1775. Hans Hustru Lisbeth Larsdatter, død 1776, befattede sig med Lægekunsten og dømtes bl. A. 1758 til at bøde 12 Rd. til Kongen samt betale Omkostningerne. Derefter nævnes som Ejere Christian Hansen Tofte og Christian Thomsen, der 16. April 1783 tilstjødede Gaarden til Brændevinsbrænder, Brandinspektør og Overformynder Folmer Nielsen Dyrlund, død 10. April 1822 i sit 62. Aar. Senere har Gaarden tilhørt Værtshusholderne Hendrik Christian Heindorph, død 27. April 1837, og Peter Petersen samt Kjøbmand Søren Johan Tvermoes, død 29. Novbr. 1874, Grosserer N. C. Dyrlund i Kjøbenhavn, og ejes nu af forhenværende Manufakturhandler P. Larsen.

Gaarden Matr. Nr. 61, forhen Nr. 91, paa den vestre Side af Torvet, hvor nu Byfogedkontoret er, har tidligere været kaldt „Svanen“ eller „Hvide Svane“. Den var allerede i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede Værtshus eller Gjæstgiversted. Frands Hendriksen Brunsten, som ejede Gaarden, fik nemlig Borgerstab 1609. I 1619 var der Værtshus, hvor en „Trommeter blev ihjelslaet med en Kniv i Gjæstestuen af en Tilstedeværende, medens Ejler Gyldenstjernes Tjener saae derpaa.“ 1620 fik Frands Hendriksen udleveret Skiltet „Svanen“. Han døde 1645 og blev 29. Aug. begravet i Kirkenes Chor.

Af Gaardens senere Ejere kan ansøres: Organist Peter Ratterberg købte den 1685 og fik $\frac{13}{100}$ 1687 kongl. Bevilling til at maatte holde Herberg og Gjæstgiveri i Stedet. Han døde 1725 og hans Enke 2 Aar efter, hvorpaa Arvingerne

$2\frac{1}{2}$ 1728 folgte Gaarden til David Falkenberg, som Aaret efter gif fallit. Da han ikke betalte, hjemfaldt den ved Dom af 4. Juli 1729 igjen til Arvingerne, som derpaa folgte den ved Auktion $12\frac{2}{3}$ 1731 til Skomager Peder Hansen. Han afhændede den igjen $11\frac{1}{6}$ 1736 til By- og Raadstuefriver Jens Borrebjæ. Dengang bestod Gaarden af et Forhus paa 8 Fag Bindingsværk, 2 Etager, og ligeledes 4 Fag, 1 Etage, alt med murede Tagl. I Gaarden 20 Fag, 2 Etager, 3 Fag, 1 Etage, og 3 Fag Halvtagshus, ialt vurderet til 450 Rd. Til Gaarden hørte en Frugthave og en Have, der brugtes til Tobaksplantage, hvilken straffe sig til St. Gjertruds Kirkegaard. Borrebjæ døde 1743, og hans Enke Ide Syn beholdt Gaarden til sin Død 1754. Aaret efter kjøbte Stadsmusikant Johan Frank Krebs, der tidligere havde ejet „Norske Love“, Gaarden, men han folgte den igjen $10\frac{1}{6}$ 1769 til Forpagter og Forvalter ved Gl. Kjøgegaard Abraham Brajch's Enke, Charlotte Elisabeth Bartholdy, der døde paa Erikstrup $18\frac{1}{2}$ 1786. Arvingerne folgte derefter Gaard og Bænge $28\frac{3}{8}$ 1787 til Organist og Stadsmusikant Lauritz Krebs (død $25\frac{1}{1}$ 1821). Han folgte den $16\frac{1}{12}$ 1815 til Amtsvejpiqueur Søren Møller (død $11\frac{1}{9}$ 1837), der ved Stjøde af $11\frac{1}{1}$ 1829 afhændede den til Snedkermester Komme Petersen (død $1\frac{1}{7}$ 1852), hvis Enke Gerdine Ingeborg Gabrielsen (død $11\frac{1}{1}$ 1872) overdrog Gaarden ved Stjøde af $17\frac{1}{12}$ 1854 til Sonnen Snedkermester Johannes Christian Petersen (født $11\frac{1}{11}$ 1826). Siden $1\frac{1}{7}$ 1872 har By- og Herredsfogedkontoret været i Stedet.

Raadhuset, beliggende paa den nordøstlige Side med Facade til Torvet, er en grundmuret 2 Etages Bygning. Det blev opført omtrent 1550, men er senere undergaaet en Del Forandringer og i det væsentlige ombygget 1803.

Da der ikke er fundet omtalt noget ældre Raadhus for

Byen før den Tid, maa det formodes, at Bytinget er holdt under aaben Himmel paa Torvet. Dette fandt Sted ved enkelte Lejligheder langt senere; thi 13. Februar 1682, hvor der blev affagt Dom i en Sag om begaaet Blodskam af Røbberfmed Adam Tappert, nævnes udtrykkelig, at „alle Breve og Dokumenter under aaben Himmel offentlig paa Rjøge Byting udi mange Godtsfolks Nærværelse og Paahør blev oplæst.“

Efter Aftjift. Nr. 9 blev Raadhuset opført paa en Plads, der tilhørte Sorø Kloster. Dette er dog efter en anden Meddelelse at forstaa faaledes, at det kun var den Jord, hvorpaa den nordre Ende byggedes, som tilhørte Klosteret.

At Bygningen har været anseelig og prægtig, tør muligt sluttes deraf, at Magistraten i Aaret 1751 kaldte det et „magnifique Raadhus“, der efter Magistratens Udtalelse kostede meget at holde vedlige, hvilket Byens Kasse ikke formaar at udrede. I „Danste Atlas“ kaldes det „en ret herlig Bygning af gothift Architectur“; det var vistnok forsynet med en trappeformig Gavl ud imod Torvet samt med et Taarn mod Gaarden, hvoraf der endnu findes Spor, med et Fløj enten paa Gavlens eller Taarnet. Indgangen var sikkert gennem en Port fra Bygaardstræde, og fra Gaarden var der en Port eller større Indgangsdør til Bygningen. Døren ud til Torvet er rimeligvis først anbragt 1803. I den nordre Ende var det forsynet med et Birat, der havde staaet der fra gammel Tid. Det nedblæste ved en stærk Storm 1698 og anrettede en Del Skade. Inde i Gaarden fandtes en Tilbygning til Bryggers, som blev ombygget 1635 og nedreven 1803; en Staldlænge, ombygget 1720, kostede 193 Dl. Til Sidebygningen blev der 1797 opført et Hus af Bindingsværk paa 10 Fag, dels til Bopæl og Værksted for Bosniak-Eskadronens Janesmed og dels til Sprøitcheus; det kostede 426 Rd.

I Raadhuset fandtes foruden Retslokalerne et eller to Værelser til Afbenyttelse for Hans Majestæt Kongen og Ministrene, naar de kom paa Gjennemrejse til Byen, og disse brugtes formentlig ogsaa af Slots herrerne, naar de ved en eller anden vigtigere Forretning vare her tilstede for at forhandle med Borgerstabet, hvilket ofte var Tilfældet i det 17de Aarhundrede.

Efter Aktstf. Nr. 71 blev muligt det omtalte Værelse, der siges at være 14 Al. langt og 9 Al. bredt, først indrettet 1668—69, men det kan ogsaa have været en større Restauration, der blev foretaget dermed. Værelset blev beklædt med 30 Al. grønt Klæde og kostede 310 Dl. I 1702 omtales to kongl. Værelser, hvoraf den ene Stue blev betrukket med Væred samt foroven og forneden beklædt med Bræder og oliemalet, hvilket kostede 36 Dl. I et af Værelserne hang Kongernes Brystbilleder, der formentes at være forærede af dem selv, men disse bleve i 1756, da Karstins Enke flyttede fra Raadhuset, medtagne i Kataloget over hendes Ejendele. Ræmneren fremsførte Klage derover for Magistraten, da de vare nagelfaste Ting, men om de bleve staaende, vides ikke. Raadstueretten holdtes paa et Værelse indenfor Raadstuedøren, men om Brugen heraf indtraf et ret ejendommeligt Tilfælde i Aaret 1682, idet en af Raadmændene, Lyder Siverts, lod Døren forsegle for Borgmester Casper Eggerts.

Der havde af og til i Byen hersket et mindre godt Forhold, dels mellem Borgmestrene indbyrdes, hvilket var den egentlige Aarsag til, at Kong Christian IV efter Aktstf. Nr. 45 indsatte faste Borgmestre, og dels mellem Borgmestre og Raadmænd, men det var dog aldrig tilforn kommet til et lignende Sammenstød. Uenigheden synes allerede at være begyndt i Novbr. 1680, da de to Borgmestre og de 6 Raadmænd samt 10 Borgere vare mødte paa Raadstuen for at

revidere Byens Regnskaber. Muligvis stod det hele i Forbindelse med den saakaldte „Byens Resistance“ fra den svenske Fejde, men der omtales ogsaa Regnskaberne for Krigsstyr 1676, Ditto for Ildsted-, Kop- og Kvægstatten samt for Korn 1679 m. v.; de vare alle indleverede, men Magistraten vilde ikke udlevere dem til de 10 Mænd til Revision. Borgmester Rasmus Schøller synes at være frattraadt i Mellemtiden, og Casper Eggers var ene Borgmester.

Efter endel vidtløftige Forhandlinger og Vidnesførsel om Nøgtelsen og hvad der dengang var påseret i Raadhusmødet, samlede man igjen den 30. Marts 1682 for at gennemgaae Regnskaberne. Da der paany var blevet forhandlet derom, tog Raadmand Under Siverts i de 10 Mænds Dørværelse det hele, henlagde det i Arkivet og tillaaede samt forseglede Kobberdøren. saa Borgmesteren derefter Intet kunde faa derfra. Casper Eggers klagede til Stiftsbevalingsmanden over dette Forhold, og den 12te Juni blev Døren aabnet, og de Dokumenter, der skulde bruges, udtagne, men iøvrigt verserede Sagen for Retten mellem de itridende Parter, hvor først Byfoged Knud Jespersen afsagde forskjellige Kjendelser og derefter Herredsfoged i Bjeverskov Herred Anders Hansen i Søllerup den $23/10$ den Dom, at da Sagen er en Uresjag, drifter han sig ikke til eiter Recessen at kjende i den, men maa henbije den til Landsdommerne. Landstingsdommen er ikke fundet, men den maa være gaet Borgmesteren imod, eftersom han afgif fra Embedet, inden Sagen blev endt. 18de Septbr. 1683 findes antegnet i Raadstuebogen, „da blev Raadstueretten holden igjen paany inden Raadstuedøren paa det Sted, som Raadstuen af Arilds Tid holden er.“ Den blev betjent af Borgmester Cort Plum, Raadmændene Under Siverts og Beiter Hansen.

Bytingsretten holdtes ogsaa paa Raadhuset, men undtagelsesvis er fundet, at Byfoged Ebbe Jacobsen $22/2$ 1717

lader tillige, at Retten paa Grund af den stærke Frost, saalænge Vinteren varer, vil blive holdt i Hjørnesteedet af Torvet og Brogade, og $2\frac{3}{4}$ 1719 ligeledes, at Retten af samme Grund i Vintertiden vil blive holdt i Bysskriverens Hus paa Torvet.

Tolderne beboede almindelig Raadhuset og havde tillige Vinkjældereren med det foran anførte Privilegium af 1443. Afgiften eller Lejen heraf betales til Magistraten som en Del af dens Løn, hvorfor det ogsaa undertiden var udlejet til Andre. 20. Decbr. 1608 fik saaledes Anders Bagger (Broder til Borgmester Claus B.) Raadstuekjældereren mod at svare 100 Rdl. aarlig i Leje og havde den til 1631. Derefter havde Tolder Augustus Bellow den til 1647, Jens Hansen til 1654. Han skulde svare hver Borgmester „ $\frac{1}{2}$ Ahne god rhinsk Vin“ og hver Raadmand „et Anter af samme Slags Vin“ hver Julcaften, og da han for Maret 1650 ikke betalte, blev han ved Dom tvunget dertil. Tørgen Bremer havde den til 1659, Tørgen Helt til 1680, og hans Enke ansøgte derefter Hs. Majestæt Kongen om i sin Enkestand at maatte beholde den for 100 Rd. i Leje, som hendes afdøde Mand havde betalt, hvilket ogsaa bevilgedes. Da hun det følgende Aar blev gift med Forvalter Christoffer Sverfen paa Sægersborg, fik Tolder Peder Davidsen Jøfs Vinkjældereren, indtil han ved Frederik IV's Brev af $25/11$ 1702 fik den overdraget til sin Svigersøn Viceraadmand Nicolaj Edinger, der beholdt den til 1727, hvorefter Tolder Poul Nielsen Dyleuf beholdt den til 1730. Siden den Tid har ingen Tolder beboet Raadhuset.

Tolderne holdt bestandig en Kjældersvend, der forestod Vinudsalget. I Jøfs's Tid var Michel Hansen Jernstjæg, der har skrevet Roskilde Domkirkes Beskrivelse paa Vers, Kjældersvend her. Hans Navn nævnes baade i Kirkebogen og flere Steder. (Bvnr. D. Saml. 2. Række VI, 193—236).

Under 25. April 1730 oprettede Magistraten „i den hellige Trefoldigheds Navn“ en meget omstændelig Leje-Kontrakt med Højagtbare og Velfornemme Mær. Martin Glæde om Raadhuset, Bejerboden og Vinkjældereren fra Maj 1730 til Maj 1734. Han skulde aarlig svare 80 Rd. deraf, og Kautionist var Peder Svendsen Heeberg. M. Glæde havde tidligere været Ejer af Tuellund Hovedgaard og Gods fra 1715 til 1729 (se Ballø og Omegn Pag. 237), men ejede nu intet og ernærede sig som Sagfører i Njøge. Han maatte ogfoa inden Aarets Forløb fratræde Raadhuset, da han ikke kunde betale Lejen, og flyttede til Kjøbenhavn, hvor han døde i Fattigdom 1736. Den 6. April 1731 bortlejedes Raadhuset med Stadskjældereren til Chirurgus Sochum Henrik Karstin ligeledes for 80 Rd. aarlig. Efter hans Død 1752 beholdt hans Enke det hele til 1756.

Under 7. Septbr. 1756 blev „Raadhuset med de deri indrettede Værelser, Vin- og Ølkjælder, Bryggerhus, Vognskur og andre Udhuse, Voster og Gaardærum“ bortforpagtet til Apotheker Frederik Funch for hans Livstid mod at svare 100 Rd. aarlig. Han afstod det Aaret for sin Død; thi 8. Febr. 1763 blev det hele bortlejet i 6 Aar for 80 Rd. til Tobakspinder, Fæster af Bramfroen Frederik Daldorph, der næppe beholdt det udover de 6 Aar. Da der ikke var nogen, som ønskede at leje Raadstuen m. v. paa de tidligere Betingelser, fik Byens Kjøbmænd den i Leje til Træstokhandel m. v. ifølge Kongl. Reskript af $1\frac{1}{2}$ 1776 saalydende:

„Christianus Septimus p. p. Vor spænderlige Günst tilførn! Efterjom nu varende Magistrat i Vor Kjøbstad Njøge for os allerunderdanigst haver andraget, at Magistraten sammesteds af Arilds Tiid har været berettiget til, i Steden for anden Løn, at hæve Lejen af Raadstue-Vinkjældereren med endeel af Raadhustets Værelser, men at bemeldte Kjælder en Tiid lang har staaet ledig formedelst denne Næ-

rings Aftagelse, hvilket er et betydeligt Tab i Magistratens Indkomster, anholdende derhos, at det maatte være samtlige Byens Kjøbmænd, som have tilbudt at ville leje bemeldte Kielder og Bærelser, efter deres giorte Forslag, tilladt ved en af dem antagen Fuldmægtig, foruden den Frihed, som stedsse har fulgt Raadstue=Wiinkielderen, nemlig: der at falde holde Wiin, Brændeviin og Øll, uden deraf at svare Ind=quarterings= og Nærings=Skat, tillige eene der i Byen at sælge Træskoe, og, at saadan Frihed tillige maatte forundes de efterkommende Kjøbmænd, saalænge de have Raadstue=Kielderen udi Leje. Thi give Vi Dig hermed tilkiende: at Vi i Anledning af saadan giorte Ansøgning, samt den deraf over afgivne Erklæring, og Borens General=Landoeconomie og Commerce=Collegii meddeelte Betænkning, allernaadigst have bevilget og tilladt, jaa og hermed bevilger og tillader: at den af samtlige Kjøbmænd i Kiøge antagne Fuldmægtig, maae foruden udi Raadhus=Wiinkielderen sammesteds at falde holde Wiin, Brændeviin og Øll, uden deraf at svare Ind=quarterings= og Nærings=Skat, i hvis Sted Kjøbmændene efter Tilbud skal betale 4 Rdlr. til Byens Casja, tillige eene der i Byen at være berettiget at sælge Træskoe for samtlige nuværende eller efterkommende Kjøbmænds Regning, jaa længe de denne Kielder have udi Leje, dog maa ved denne Borens Tilladelse ikke Priesen paa Træskoe forhøies, men de skal tilforpligtede være at holde Pries herudi med Naboe=Kjøbstæder. Ligeledes skal det ikke heller herved være nogen formeent der i Byen at forfærdige Træskoe og Samme at udsælge. Derefter Du Dig osv.

Skrivet paa Vort Slot Christiansborg udi Borens Kongelige Residence=Stad Kiøbenhavn, den 12. Januari 1776.

Efter Hans Kongl. Majeestæts allernaadigste Befaling.

Lügdorph.

Wagaard.

Kimeligvis beholdt Kjøbmændene Raadhuset paa disse Betingelser indtil henimod 1820.

Raadhuset findes ogsaa at være bortlejet til Brylluper, færlig Udelsens. Der betales fra 10 til 30 Rd. derfor, formentlig efter Bryllupets Størrelse eller Dagens, i hvilke det blev holdt. Indtægt er anført i Regnskaberne for følgende: 1616 Velb. Falk Gøyes; 1629 Velb. Palle Rosenkrantz's; 1631 Velb. Bendix Bredes; 1632 Fru Marthe eller Merde Grubbes Datters; 1636 Gabriel Jacobsens Datters; i. A. betalte Velb. Sophie Peder Basse's for et Bryllup; 1640 ligl. Velb. Christen Ekel for et Bryllup; 1650 og 1653 Velb. Frederik Reedtz's Datters samt 1655 Kongl. Maicstets Sægermester Johan Dippold v. d. Refels for et Bryllup. Flere Adelsbrylluper ere holdte der, men Navnene ikke anførte i Regnskaberne.

Endvidere blev det bortlejet til andre Forlystelser. 1635 betalte en Gjøgler 3 Mark, fordi han „udi 2 Dage agered paa Raadhuset denn Historie om Christi Opstandelse.“ 1696 blev der 7 Gange spillet Komædie, for hver Gang betalt 3 Mark. 1674 dansede en Kunstner paa Vene paa Raadhuset. Betalingen inddroves ved Eksekution af Soldater.

Nord for Raadstueporten var der tillige en Bod, der omtales at have været udlejet. Anders Baggers Søn, Oluf, fik den i Leje 16. Okt. 1623 mod at give 1 Dl. i Førstepenge og svare aarlig 2 Rd. species. Fra Michelsdag 1637 var den udlejet til Johan Hansen Bartsfer for 17 Daler aarlig. Han døde i Marts næste Aar, og Enken blev gift med Hans Hahne, der betalte 37 Dl. aarlig i Leje. 1652 nævnes Bernt Ridder som Lejer; han gav 25 Dl. for den; 1677 havde Kræmmer Knud Bertelsen den for 12 Dl. og efter at den havde staaet ledig i nogle Aar, fik Jesper Knudsen Bruun den 1683 for 10 Dl. aarlig.

Endvidere var der ved søndre Ende en lille Handels-

bod, opført af Tolder Jørgen Helt, der senere ejedes af By-
skriver Poul Sverfen, af hvem den 1682 folgtes til Borg-
mester Johan Jensen, men hvor længe den blev staaende,
vides ikke.

Fængsler og Arrestfjælder, almindelig kaldet „Stads-
fjælder“, vare mørke og skumle Rum og Afslutter, fulde af
Urenlighed, saa at det var saare modbydeligt for menneske-
lige Væsener at opholde sig der. Et Afslutte kaldtes i 1665
„Trolldronefjælder.“

Til Raadstuen's Inventarium kan henregnes Byens
Rettersværd, der endnu findes der. Dette Sværd blev ved-
ligeholdt af en Sværdjeger, der 1643 nød Skattefrihed og
3 Mark aarlig af Byen for at passe det, og som tillige
maatte forjærdige en ny Stede dertil.

Endvidere kan henregnes dertil „den spanske Tønde“ og
„den spanske Kappe“, der synes at have været 2 forskellige
Straffemidler paa samme Tid, men senere faldt vist „Tøn-
den“ bort, og kun „Kappen“ bibeholdtes. Første Gang
nævnes „Tønden“ i 1628, da Bomslutteren maatte staa i
den, fordi han havde begaaet Helligbrøde ved, at der var
indladet Sæd lige Pinteſedag. Næste Aar blev en Bogn-
mand, som havde overfaldet en anden og derfor var dømt
til en Bøde af 45 D. til Kongen og Byen, benaadet med
at staa i den en Dag. 1643 fik en Bødter betalt 1 Mark
for „den spanske Kappe at forjærdige, som var jønder“, og
samme Aar bleve 3 Mænd, der havde negtet at rengjøre
Torvet, dømt til den ene at staa i den i 1 Time, og de
andre at bære den i 3 Timer. 1708 og 1751 ses Byjven-
dene at være straffede dermed for Efterladenhed og Opsæt-
sighed. 1780 maatte en Bognmandskarl under Ledſagelse
af Stadsstrømmen og 2 Vægtere i 4 Timer bære den i
Byens Gader. 1807 nævnes den som „faldet i Staver og
nu uduelig“.

Tid efter anden var der selvsølgelig opført Tilbygninger og udført Reparationer ved Raadhuset. 1632 omtales Opførelsen af en Toldbod og en Stald, der kostede 517 Dl. 1646 var Træværket forraadnet og Huller paa Blytaget, der istandsattes. 1660 blev de kongl. Stalde, Raadhusporten m. v., der var ruineret af Svenskerne, istandsatte. 1664 var baade Raadstuen og Fængslerne i brøstfældig Stand. 1674 opfattes en Bagerovn i Toldernes Lejsighed. 1691 indfattes en stor Del Ruder, som vare blæste itu ved stærk Storm og Hagl. 1706 blev Gavlen i stærk Storm beskadiget, saa den var nær ved at falde ned. 1752 klages over Tagenes Brøstfældighed, saa at Kornet paa Loftene beskadiges, og 1786 over, at de vare saa daarlige, at Kjøbmændene lode Tab paa deres Travsko ved Regnen. 1801 fik 90 engelske Matroser fra et Skib paa Rheden Raadhuset overladt til Nattekvartér, men ved Uforsigtighed slog de Vinduerne ud mod Torvet itu.

Det ældre Raadhus blev tildels nedbrudt i Sommeren 1803. Et stort Lindetræ udenfor paa Gaden bortfolgtes 31. Maj for 3 Rd. og skulde være borte inden næste Dag, og i de følgende Maaneder bortfolgtes ikke mindre end 171 Nr. af Affald, Tømmer, Mur- og Tagsten, Klinker, Fliser, Vinduer og Døre samt flere Skpd. Bly m. v. for 385 Rd. De forskjellige Arbejder ved Ombygningen vare anslaaede til 4,490 Rd., deriblandt Mur- og Tømmerarbejdet til 3,810 Rd., men ved Licitationen 20. April 1803 paatog Brændevinsbrænder F. N. Dyrlund og Kjøbmand Lars Olsen sig det hele for 3,995 Rd. De overdroge igjen 26. Oktbr. s. A. Arbejdet til Murmester Lauritz Crane af Kjøbenhavn. Han fik tillige i 1804 betalt 265½ Rd. for nyt Bly til Frontespicen, da det gamle var saa fint som et „Durchslag“ og ikke duede til Dækningen.

Til Byen hørte i det 17de Aarhundrede en Del Bønger

eller Enghaver. Blandt disse kan nævnes den Have, der var beliggende nord for Byen mod Øst til Stranden og mod Vest til Lyngen, muligt paa det Sted, hvor nu „Norske Løve“ ligger. Denne Have ejedes omtrent 1630 af Tolder Mads Ravn, efter hvis Død den tilligemed hans øvrige Besiddelser gik i Arv til Datteren, Bodil, der blev gift med Professor Rasmus Brochmand, som ved Ekjøde af $\frac{14}{8}$ 1648 afhændede Haven med 3 deriværende Fiskeparke til Raadmand Oluf Sanderjens for 800 Rdl. species, hvoraf der skulde afdrages $\frac{1}{8}$ i hvert af de følgende Aar. Han pantsatte Haven i 1656 for 500 Rdl. species til Herredsfoged i Bjevverskov Herred Peder Gad i Karløse (se Aftf. Nr. 54).

Medens Oluf Sanderjen ejede Haven, lod den svenske Major Erik Lyfter $\frac{10}{9}$ 1658 nedbrøde de Bygninger, der fandtes i den. Disse bestode af et Forhus, 2 Etager højt med Gemakker og Sale samt af Lade og Staldhus. Det hele blev ruineret og bortført til Lejren for Kjøbenhavn „tilligemed Kornet i Lade, Foder til Kvæg samt Husgeraad, som fandtes i Hujene, saa og Luffelse af Planker og Encbærstager om Vængt.“ Værdien deraf ansloges til 600 Rdl., og i 1665 lod O. Sanderjen optage et Tingsvidne derom, men om han fik Erstatning vides ikke. Han folgte Haven $\frac{22}{3}$ 1669 til Hendrik Ejlerjen, boende i Gjørsløv, der bortlejede den til den fornævnte Claus Mohr (Pag. 40), som skulde betale 30 Rdl. for den i aarlig Leje. Mohr betalte intet i de 2 Aar, han havde den, hvorefter H. Ejlerjen folgte Haven $\frac{12}{8}$ 1671 til Sekretær i Danske Cancelli Poul Nielsen, som igjen $\frac{25}{5}$ 1676 afhændede den til Raadmand Henning Jacobsen, der formentlig beholdt den til sin Død 1683; men efter den Tid er Haven ikke jærlig omtalt.

Denne Have nævnes i Dokumenterne „Ravnshørg“, men om den har været kaldt saaledes tidligere eller først har faaet dette Navn af Mads Ravn, vides ikke. Derimod har

Mads Ravn ved sit flette Levnet skaffet sig et jaadant Eftermæle, at han, som Professor R. Nyerup har sagt, „var et sandt moralst Uhyre“. Hans Historie eller Bidrag dertil, er tidligere andetsfeds bleven meddeelt. Saaledes forst (meget ufuldstændig) i Giesings Jubellærere II. D. 2det B. S. 13—15 ved Aar 1783; i Skandinavisk Literaturjelskabs Skrifter 1816—17 S. 359—442; i Frøken Fr. Carlsens Efterretninger om Gl. Kjøgegaard I, S. 131—38, og i „Ballø og Omegn“ S. 211—19, men da vi senere ved Undersøgelse af Aalterne m. v. har været istand til at supplere Beretningen, har vi troet, at den ikke bør savnes i nærværende Skrift.

Bemeldte Mads Ravn skal være født i Faderslev, men hans Herkomst og Fødselsaar ere ubekjendte. Aar 1612 var han i Tjeneste hos Knud Urne paa Alsholm Slot paa Voland og 1616 Striber hos Entedronning Sophie paa Nykjøbing Slot paa Falster. Det følgende Aar blev han ansat som Kongl. Majestæts Tolder i Kjøge, i hvilken Egenkab han havde Raadhuset til Beboelse og Raadhustjældereren til Beværtning og Gjæstgiveri, hvortil han som Stilt „den 2. Marts 1620 annammed Tavlen med Kongl. Majestæts Navn paa.“ 1628 nævnes som hans Gjæster Greve von Solms, for hvis Folk og Heste Byen maatte betale Fortæringen. Da dette trak sig i Langdrag, erhvervede han 1633 Statholderens Skrivelse for, at Restbeløbet 61 Rd. species skulde udbetales ham for Grevens Fortæring, beregnet med 24 St. for hvert Maaltid Mad.

Den 20. Maj 1625 blev han ved Kongl. Mandat beskikket til Vinprøver i Byen sammen med Cort Richter, Wilhelm Striber og Gjert van Dreye († $\frac{9}{5}$ 1630).

Som Tolder var M. Ravn næppe godt ansat. Allerede ved Aar 1620 begynder en Række af Retsjager, som stedse vogede i Tal. Tyskølsfører Jens Jensen synes særlig at

have været hans værste Modpart. 1622 havde de flere Sager med hinanden. I en af disse negtede han Betaling for 4 Tdr. Öl, S. Jensen havde leveret ham, ligeledes at have modtaget et Par ledige Tønder til Kongl. Majestæts Behov, samt for noget Öl til hans Svigerfader Hans Holst i Kjøbenhavn, hvilket sidste denne dog betalte. Da Striden næste Aar fortsattes, udbrod S. Jensen i Retsmødet: „Gud Fader, Son og Helligaand give, at S. Mads Ravn! ville tjene Hans Maiestæt saa trolig, som I vel har forsikret!“ — Ogsaa med Frands Henriksen Brunsteen havde han Sag om nogle Kaffelevne, der vare ankomne fra Bremen, hvorfor han forlangte 18 Speciedlr. i Told, der rimeligvis vare betalte. Med sin Nabo, Kræmmer Peder Jørgensen, laa han i bestandig Strid og denne fremsatte endog Bestyldninger paa Bytinget om, at M. Ravn beholdt Penge for Tønder til Kongens Behov. Vel indstævnedes han P. Jørgensen for denne og andre ærerørige Bestyldninger, men nogen egentlig Dom over ham fik M. Ravn ikke. Et Kongebrev af $18\frac{1}{2}$ 1631 (se Aktstf. Nr. 30) viser, at der var givet Ordre til at tiltale M. Ravn som Tolder, men at han tilfredsstillede Kongen for Forsælsen. Han maa kort efter være bleven affædiget fra Bestillingen, da hans Eftermand Augustus Bellow $\frac{2}{4}$ j. A. fik Privilegium paa „at han maa stjænke rhinsk, spansk og fransk Vin i Raadhuskjælderen.“ Det synes dog, at M. Ravn først afleverede eller frattraadte Toldvarsenet $\frac{20}{6}$ 1632 ved Slotsherren Jochum Beck's Mærvervelse paa Kjøge Raadhus. Muligvis har han den Dag afleveret Regnskaberne.

Ved Fastelavn 1621 blev M. Ravn første Gang Raadmand i Byen, og efter den da brugelige Ordning, hvor Raadmændene rykkede op til Borgmestre, indtil dette 1646 affæfledes (se Aktstf. Nr. 45), var han fra 1625—1627 Borgmester, Raadmand igjen de følgende Aar, men 1632—

1634 atter Borgmester, hvorpaa han paany var Raadmand, og i denne Stilling befaandt han sig, da han 1635 som Fange førtes til Kjøbenhavns Slot i det blaa Taarn.

Hans huslige Forhold er, som Professor R. Myrup siger, „et Sørgedrama, som bestaar af en hel Række i hinanden kjædede Akter.“ — Omtrent samtidig med at han blev Tolder, indtraadte han i 1ste Ægteskab med Anne Hansdatter Holst af Kjøbenhavn. Faderen var en rig Borger, der befestede Alteret og Daaben til St. Nicolaj Kirke i Kjøbenhavn og desuden forarede 3,000 Rd. til Kirken, hvorfor han ved sin Død erholdt frit Begravelsessted i Kirken (begr. $\frac{12}{6}$ 1623, se Berf. Tidsskr. I, 195). Med Hustruen fik M. Ravn en større Medgift i kontante Penge, hvor stor er der ikke fundet noget om, men Svigerfaderen Hans Holst beholdt dog Ejendomsretten til den Gaard i Brogade, der senere beboedes af Neds Ravn, og først $\frac{24}{7}$ 1626 fik han Skjøde paa den.

Ægteskabet synes at have været meget uheldigt allerede fra dets Begyndelse, og det blev værre efter Hans Holst's Død. Svigermoderen fik $\frac{27}{6}$ 1623 udnævnt 8 Mænd til at synge og vurdere Gaarden i Brogade med tilliggende Haver, hvoraf den ene angives at ligge mellem Laen og Graven og den anden ved Louporten. Det hele vurderedes til 3,000 Rdl. Species. I 1627 beskyldte han Hustruen baade for Utroskab, Bedrageri og Hæxeri. Han lod i Sommeren føre en Del Vidner for Retten for at faa hende oberbevist, men det mislykkedes. Et af Vidnerne forklarede, at det en Dag traf Hustruen, hvor hun „laa paa hendes Knæ og Ansigt, græd og gav sig haardeligen.“ Da det spurgte, hvad hun skædede, græd hun bitterlig over den Medfart, hun fik hos Manden. Tvende Kvinder, der havde taget sig af Hustruen, fik han fangslede og dømte i Oktbr.

til at „staa paa Ragen, bære Stene af By og derefter forvises af Riget“ (efter den forseglede Doms Ordlyd).

Ved den Tid saae Hustruen sig nødt til at tage Ophold hos Moderen i Kjøbenhavn, hvorfra hun ikke mere synes at være vendt tilbage. Han fortsatte Retsjagerne mod hende i den følgende Tid, og i Slutningen af Mæret 1628 vare en stor Del Vidner baade fra Kjøbenhavn, Kjøge og Omegn paa Raadhuset for at afgive Forklaringer. Iblandt disse vidnede Emmike Sparre til Jonstrup, „at naar Mads Ravn haver faret ilde med hende, førend Godtfolk er kommet til, saa har han raabt paa hende, som om det aldeles ikke var ham. Kom hun da ind, skjældte han baade hende og Forældrene paa deres gode Navn og Rygte; svarede hun, da slog han hende baade med Øl og Glas.“ — En Maren Rasmusdtr. vidnede, at have set Mads Ravn „tage Hustruen i Ærmet, saa det gif sønder. Da hun undløb i Stegeriset, kom han derud og slog hende op til Ketterbænken.“ — M. Ravns egen Svoger, Hans Ibsen, vidnede, at da han var fordreven fra Holsten, opholdt han sig 8 Uger i M. Ravns Hus. I den Tid søgte Mads Ravn hverken Bord eller Seng sammen med hende. Andre afgave deres skriftlige Vidnesbyrd i Sagen, hvoriblandt ogsaa Fru Anne Rangau, Fru Karen Grubbe til Stjørpingegaard, Hr. Niels Lauridsen Randlef i Røholte med mange flere. Sagen kom ogsaa for Consistoriet i Kjøbenhavn.

Under et af Forhørene spurgte M. Ravn sin Hustru, om han nogen Tid havde lemlæstet hende, fornegtet hende noget til sin Husholdning, Klæder, Sko eller deslige, havde forment eller frataget hende Nøgle og Laas, saa hun ikke kunde være mægtig og raade i sit Hus. Hertil svarede hun, at M. Ravn baade havde lydt og lemlæstet hende, saavel i Ansigt som andetsteds, at han havde truet og undsagt hende samt knebet hende med Ildtænger. Han havde endvidere

bristet hendes Mund op med sine Fingre, saa hun vidste ikke, om hun havde Livet mere. Af disse Grunde var hun høilig forarsaget at rejse til Moderen i Kjøbenhavn. — Da Retsmoderne forfattedes i Vinterens Løb paa Kjøge Byting, fik hun ved Kongebrev af $\frac{6}{1}$ 1629 udnævnt til sit Forsvar Profurator, Mester Jacob Haas fra Roskilde. Han mødte flere Gange paa Kjøge Raadstue, og ved et af de afholdte Tingsvidner forklarede Badstjerer, Mester Herman Kode, at han ved en Trætte mellem Egtefællerne havde hørt hende sige til Mads Ravn, „at han var kommen af Troldfolk og hans Folk var et Paf.“ — Efter Mads Ravns Død afgav dog Badstjer Kode Tilstaaelse om, at Mads Ravn i 1627 havde sagt til ham: „Jeg vil give Eder et halvt hundrede Daler, dersom I vil forgive Anne!“ Herman Kode svarede: „I skulde tænke paa Gud i Himmelen, og at der er et andet Liv efter dette“, men M. Ravn udbrød: „Der er hverken Djævel eller Helvede til; det er ifkun skrevet Menneftene til en Forstræffelse.“

Til at paahøre Skudsmaal for Retten, som jærlig brugtes i de Tider, havde Mads Ravn ladet indstævne sin Hustru til at møde i Kjøge $\frac{2}{3}$ 1629, men Mester Jacob Haas mødte paa hendes Vegne. Begge Præsterne i Kjøge vare ogsaa indstævnede, men ingen af dem mødte for at give ham Skudsmaal. Derimod mødte de to Borgmestre Hans Buch og Gregers Hansen samt Raadmændene Hans Christensen, Claus thor Schmede, Christen Pedersen og Søren Knudsen (altsaa alle hans Medbrødre i Magistraten), der samtlige „gav ham et ærligt og godt Skudsmaal, saa godt i alle Maader, som det paa en ærlig Mand kan skrives.“ Det samme erklærede ogsaa 24 tilstedeværende Borgere. Da Mester Haas forlangte Skudsmaal for Hustruen, anføres det, at Præsterne, Borgmestre og Raadmænd samt menige Borgere gave hende det Skudsmaal, „at de ikke haver hørt

eller veed andet mod hende end det, som ærligt, christeligt og godt er, og en ærlig Danekvinde vel anstaar i alle Maader." — Mads Ravn erklærede, at dette Skudsmaal ikke kommer ham til synderlig Brede, men hvorledes hendes Forhold havde været, var allerede af nøjagtige Vidnesbyrd bekræftet.

Af Hustruens Gjendele vare nogle bragte til Kjøbenhavn til Højbrostræde, hvor hun boede hos Moderen, men flere Vidner maatte ogsaa i den Anledning afgive Forklaringer. Mads Ravn havde dog holdt et Skrin tilbage, som han, da hun havde taget Røglen dertil, lod opdirke. I dette fandtes endel Breve samt nogle „Tingester“ til Trolddomsfager, hvilke gave Anledning til meget vidtløftige Forhandlinger for Retten, hvor det dog fra hendes Side benegtedes, at hun var vidende om disse Gjenstande. Sommeren hengik med idelige Stridigheder, og under alt dette afgik hun ved Døden i Kjøbenhavn og blev begravet i St. Nicolaj Kirke 28. August 1629.

Af det efter hende afholdte Skifte (se Aktstf. Nr. 29) fremgaar, at der var 12,936 Rd. til Deling mellem Fader og Datter, hvoraf hver fik 6,468 Rd. Dette var ganske vist en meget anselig Arv i de Tider, men dog langt fra saa stor, som den ellers er antaget at være. Giesfing ansætter Arven, rigtignok kun som en mærkelig Anekdote, til 75,000 Rd., altsaa over 12 Gange for meget.

Datteren Margrethe, der var født omtr. 1618, forsøgte Bedstemoderen i Kjøbenhavn efter Moderens Død at beholde hos sig eller saa hende anbragt hos en anden ærlig og gudfrygtig Danekvinde, der vilde sørge for Barnets Opdragelse og Underhold af dets egne Midler. Hun fik derfor hos Lensmanden Mogens Sehested udvirket en Skrivelse af ¹⁶/₁₁ 1630 til Borgmester og Raad i Kjøge om Barnet, men Faderen gav i en vidtløftig Erklæring, der findes i

Gehejmearkivet af 26de f. M., tilkjende, at han ikke vilde afstaa Datteren og nok selv skulde sørge for hendes Opdragelse (se Fr. Carlsen, Gl. Rjøgegaard I, 268—272). Bedstemoderen levede kun et Par Aar derefter, og blev begravet i St. Nicolaj Kirke $\frac{5}{3}$ 1633, men hendes bange Anelser om, at det ikke vilde gaa Barnet vel hos Mads Ravn, gif destoværre i Opfyldelse.

Alt i April eller Begyndelsen af Maj 1630 blev M. Ravn gift 2den Gang med Alhed Clausdatter Bagger, født omtr. 1608, Datter af Borgmester Claus Bagger og Datterdatter af Borgmester Peder Pedersen i Rjøge. Det antydes, at han, medens hans 1ste Hustru levede, skulde have staaet i utilladeligt Forhold til den unge Pige. I Arv efter Faderen erholdt Alhed kun en Bejrmølle med Møllehus og Have nord for Byen og nogle Boliger i den aabne Gaard i Kirkestræde samt en Bolig, der var beboet af Christen Stolemester.

Skjønt Alhed Bagger senere bekjendte, at Mads Ravn havde flaaet hende paa deres Bryllupsdag, saa er det dog rimeligt, at Sligt var ukjendt for Omgivelserne og ikke forringede deres Agtelse. Saaledes var baade M. Ravn og Hustru sammen med Borgmester Endold Brochmand og Hustru i Bordingborg 9. Novbr. 1631 for at modtage Enkedronning Sophies Vig, da det førtes fra Falster til Roskilde, og $\frac{29}{6}$ 1632 nævnes Mads Ravn som Borgmester at have ført for Kongen og Hertug Frederik, da de med Følge rejste til Glückstadt.

I 1633 blev Steddatteren Margrethe bekjendt med Handelsmand Gothard eller Gjøbert Braëm i Rjøbenhavn, hvilket var imod M. Ravns Ønske og Villie, skjønt Partiet maatte anses for godt. Han havde med Formynderens Christoffer Trønners Bidende sendt Margrethe Fæstensgave, men da M. Ravn Intet vilde høre derom, fik de udvirket,

at der $24/10$ 1633 udstedtes et Kongebrev til Mads Kavn, der lød paa, at Trolovelsen med det første og inden Fastelavn næste Aar skulde finde Sted.

Med denne Tid fattede Mads Kavn den gruelige Tanke at bringe sit eget Barn af Dage for selv at kunne beholde hendes Arv. Hans Svoger Peder Bagger vidnede senere for Retten, at Alhed havde sagt til ham, „at Mads Kavn ofte haver ønsket Rottkrudt i Margrethe, at hun var Fanden i Bold, og at han hellere selv vilde klæde ti Stejler, førend Draem skulde faa hans Datter tilægte“. Som Redskaber til den onde Gjerning brugte Mads Kavn sin Hustru Alhed Bagger og et Fruentimmer Maren Andersdatter, der var Amme i Huset til Datteren Bodil af 2det Ægteffab, født 1631.

Af Aftterne fremgaar det, at Ammen i Januar 1634 efter sin Madmoders Ordre rejste til Kjøbenhavn, hvor hun for 8 Skilling købte en Pakke Rottkrudt hos Apotheker Johan Woldenberg. Lørdagen den 18. Januar kogte Margrethe selv nogen Risengrød i nymalket Mælk, hvilken hun spiste. I denne saae Ammen Lejlighed til efter sin Madmoders Ordre at blande den indkøbte Gift. Margrethe blev om Eftermiddagen syg deraf med Opkastning m. v., hvilket fortsattes om Søndagen. Samme Dag, efter først at have hørt Froprædiken, tog Mads Kavn til Kjøbenhavn for at tale med Slotsherren og vendte næste Dag tilbage, uden at have omtalt Margrethes Sygdom til hendes Bærg eller Forlovede. Om Mandagen forværredes Datterens Sygdom, men i den Vinostvalle, man gav hende at drikke, blandedes der yderligere et Kvantum Gift, som samme Dag indkøbtes hos Jost Guldsmed i Kjøge. Lægehjælp anvendtes ikke, hvorimod Præsten tilkaldtes for at berette hende. Om Onsdagen d. 22. Januar, Eftermiddag Kl. 4, døde hun i Præstens og Fleres Overværelse.

Samme Aften ankom Børgen Christoffer Trønner til-
ligemed Børnehusslæge Henrik Baaske fra Kjøbenhavn, da
de havde faaet Nys om Margrethes Sygdom. De toge ind
paa Raadhuset hos Tolder August Vellow, hvor de fik
Underretning om Margrethes Død. Næste Dag havde de
en Samtale med Mads Ravn og derefter med Borgmester
Envold Brochmand, hvorpaa de igjen toge tilbage. Hendes
Begravelse fandt Sted Søndagen d. 26. Januar i Familie-
begravelsen i Rjøge Kirke med alle Klokkers Ringning og
øvrige Ceremonier. Da Stedmoderen under Ligets Klæd-
ning udtalte Frygt for, at Margrethe skulde gaa igjen efter
Døden, foreslog Byfoged Dines Christensens Enke, Anne
Windz, at lægge 3 Synaale paa Liget, hvilket ogsaa skete.
Mads Ravn fik 18. Februar af den øvrige Magistrat be-
vilget, at der maatte opsættes en Table paa den nordre Side
i Choret tværs over for hans sal. Datters Begravelsessted.

Dødsfaldet vakte den største Opsigt i hele Byen, og
Rygtet nævnte strax M. Ravn som sin Datters Morder.
Dette vandt Bestyrkelse ved, at han i Samtalen med Chr.
Trønner, da denne htrede, at der dog burde være søgt Læge-
hjælp, havde svaret: „Havde jeg brugt Noget, saa skulde
man have sagt, jeg havde forgiven hende.“ Mads Ravns
Stilling som Magistratsperson medførte, at der hengik nogen
Tid, inden der blev taget fat paa Undersøgelse i Sagen.
Han blev imidlertid anholdt de sidste Dage i Marts og ført
til Blaataarn i Kjøbenhavn. Arrestationen var kun af kort
Varighed, eftersom Borgmestrene Envold Brochmand og
Hans Christensen Humble, Byfoged Christen Tostsen og
Borgerne Peder Rasmussen og Anker Hansen udstedte et
Stadsløsbrev, og som „Børgens Mænd“ indestode for hans
Tilstedeværelse, hvis han blev løsladt. Byfogden rejste
30. Marts til Kjøbenhavn og forblev der i 4 Dage, indtil
det lykkedes ham hos højere Bedkommende „at udborge

Mads Ravn af det blaa Taarn“. For denne Rejse forlangte han senere i Boet for Bognleje 6 Rd. og for Foræring i 4 Dage for sig og sin Karl 4 Rd.

I Slutningen af April Maaned paabegyndte Slotsherren Jochum Beck i mange Godtfolks Overvarelse Forhør i Sagen, og saavel Mads Ravn som Hustru afgave deres Forklaringer. Ammen bekendte samtidig og førtes til Blaataarn i Kjøbenhavn. Liget blev optaget af Graven i Kjøge Kirke, og baade Mads Ravn og Hustru maatte i Slotsherrens Nærværelse, Mandagen d. 28. April, lægge deres Hænder paa det. Forhørene fortsattes derefter baade i Kjøge og i Kjøbenhavn, og 7. Juli holdt Niels Trolle som Slotsherre det første Forhør paa Kjøge Byting. Ved dette maatte Byfoged Christen Jostsen vige sit Sæde, og Borger Hans Lauridsen indtog Dommerstædet. En Del Vidner afhørtes, og Slotsherren bebudede, at han 2 Dage efter vilde føre flere Vidner, nemlig forrige Slotsherre Jochum Beck, Velb. Hans Martdanner, Byfoged Esfild Jensen, Christoffer Trønner, Apotheker Woldenberg og hans Folk, Byskriver Peder Mortensen, alle af Kjøbenhavn, og han haabede, at Mads Ravn ikke vilde forhindre dem i at vidne deres Sandhed. Til samme Retsmøde maatte ogsaa alle de fornævnte Mænd, der vare gaaede i Borgens for M. Ravn og Hustru, give Møde, og det tør vel antages, at det skuldes disse, at han saalænge forblev paa fri Fod. Den 2. August udgik Kongebrevet (se Aktstf. Nr. 33), at Niels Trolle, naar det foreftaaende Bilager, nemlig den udvalgte Prins Christians Bryllup med Prinsesse Magdalene Sybille d. 5. Oktbr. 1634, var overstaaet, skulde forfølge Mads Ravns Sag.

Allerede i Marts eller April begyndte M. Ravns Rets- sag mod Datterens Værges Chr. Trønner angaaende hendes Arv, og Byfogden i Kjøge affagde 19. Maj den Kjendelse,

at Arven tilfaldt Faderen, og at Børgen inden 6 Uger var pligtig til at gjøre Rede og Regnskab derfor.

Underføgelserne fortsattes derefter i Kjøbenhavn, hvor Mads Ravn's Hustru ogsaa var bleven henfat i Blaataarn. Hendes Bekjendelse af hele Sammenhængen fandt dog først Sted d. 19. August 1635 i Niels Trolles Stue paa Slottet, hvor Stadens Borgmestre og Raadmænd samt Byfoged Eskild Jensen og Ræmner Peder Mathiesen vare tilstede, og 9 Dage efter udsagde hun ligeledes, at M. Ravn var skyldig. Den 3. Septbr. dømtes baade Alhed Bagger og Ammen til at miste Livet, men samme Dag udkom et kongl. Benaadningsbrev, at M. Ravn's Hustru maatte „komme i Kirkegaard baade med Hoved og Krop“. Den 7. Septbr. om Morgen kl. 5 bleve de begge halskuggede paa Slotspladsen paa et dertil oprejst Stafot.

Alhed Bagger blev fulgt til Ketterstedet af Sognepræsten ved St. Nicolaj Kirke, senere Dr. theol., Biskop i Sjælland Laurids Mortensen Scavenius. Han afgav under 24. Oktbr. en Erklæring om, at hun til sin Dødsstund havde fastholdt, at hendes Mand var Skyld i den Misgjerning, hun nu maatte lide for.

Skjønt det efter den kongl. Ordre til Hr. Niels Trolle af $\frac{30}{5}$ 1634 maatte antages, at der ved den Tid skulde opkræves Nævninger i Sagen, saa er dog Intet fundet herom, førend efterat Henrettelsen havde fundet Sted. Da de fornævnte Mænd fandt det rigtigst at opsigte „deres Borgen“ for Mads Ravn, blev han 16. Aug. 1635 ført til Kjøbenhavn og sat i Blaataarn. Byfogden Christen Jostsen ledsagede ham dertil og opholdt sig i Byen i 5 Dage, for hvilke han senere forlanger Vederlag for Vognleje, Umage og Forjænkelse med 30 Dlr. Den 21. Septbr. førtes Mads Ravn til Rjøge Byting i Forhør, ved hvilken Leilighed han blev fulgt af 3 Riggere fra Slottet, der skulde tage Vare

paa ham. Samme Dag optrævedes 16 Nævninger, og 8 Dage efter fik Formanden Morten Michelsen, der vægrede sig ved at modtage Hvervet, men ikke blev fritaget, overleveret 20 Breve af Ridesfogden paa Kjøbenhavns Slot, og nu begyndte Granskningen og Undersøgelsen i Sagen.

Om Nævningernes Kjendelse anføres i Tingbogen for 11. Januar 1636: „Slotsherren fremstæbde Morten Michelsen i Kjøge samptlig de 16 Mænd hans Medfølgere, som af Kjøge Raadhus, som Bytinget holdtes, den 5. Oktbr. næstforleden Ao. 1635 blev optrævet og udnævnt at opsoge, granske og forfare, om Mads Ravn ikke haver været Tilsthynder, Tilbringer, Medvider, Høller og Dølger og saaledes været Marsag til og udi sin Datters sal. Margrethe Madsdatters ulykkelige Død ved Gift; efter som deres Tagt dem videre tilholder, hvorefter han var idag deres Affigt begerende. Saa fremkom Morten Michelsen, Formand, Jørgen Frandsen (Bruun), Erik Helmers, Jacob Hansen, Troels Andersen, Svend Olsen, Jacob Henningsen, Mathias Thomsen, Søren Mogensen, Laurits Henningsen, Niels Christensen Knivsmed, Andreas Thomsen, Hans Christoffersen, Michel Jørgensen, Svend Poulsen og Jørgen Christensen Skæder, hvilke hver efter hinanden lagde Haand paa Bog (Bibelen) og bad dem saa sandt Gud hjælpe og huld vorde svøre og affagde efter deres skriftlige Affigts Formelding under Forsøgling og egne Hænder understreven, som herinden Ting er læst og paastreven, lydende i sin Slutning: At de kan ej rettere kjende, end Mads Ravn jo saavidt herudi findes skyldig, endog han ingen Haandgjerning gjort haver, at have været en Medvider, Høller og Dølger, og gjerne set sin Datters Død og Omkommelse, og er fordi skyldig sin Fred at miste.“ I Marts kom Sagen for Landstinget i Ringsted, hvor Landsdommer Jørgen Seefeld d. 15. Juni stadfæstede Affigten ved „Magt at stande“, og Hans Majestæt

Rongen samt Danmarks Riges Raad konfirmerede Dommen paa Herredagen 26. Oktbr. 1636.

Inden Dommen faldt ved Landstinget, var Mads Ravn afgaaet ved Døden i Fængslet i Blaataarn Natten mellem 24. og 25. Februar 1636. Om han selv har taget sig af Dage, eller om Døden var bevirket ved Kvæling af Kulos eller lignende, blev ikke oplyst. Hans Lig blev bestemt til at skulle opstjæres og besigtiges af Badstjererne, men det synes ikke at være udsørt „formedelst, at Doktorerne, som vare kaldte dertil, ikke vilde efterkomme det uden Hans kongl. Majestæts naadigste Befaling“ (se Rbhvns. Diplomatarium V, 784). I levende Live blev han oftere besigtiget eller undersøgt Tilsyn paa Kroppen, saaledes i. Ex. $^{12}/_{12}$ 1635, hvor 4 Badstjersevende vare tilstede i Fængslet og besigtigede ham.

Mads Ravn blev muligt begravet i Rjøge Kirke, men i Kirkeregnisfaberne findes dog Intet herom. Efterat den fornævnte Dom af Rongen og Rigsraadet var stadfæstet, begyndte der Sag om hans Begravelse. Ridsfogden paa Rjøbenhavns Slot Frederik Frederiksen mødte i Rjøge $^{21}/_{11}$ 1636 og fremsatte paa Kongl. Majestæts Vegne Begjering om, at Mads Ravn's døde Legeme maatte begraves i Høj og hedenst Jord. Den samme Fordring gjentoges $^{23}/_{1}$ 1637, hvor Eric Bagger som den Afdødes Forsvar for Ketten ikke vilde svare derpaa. Den følgende Retsdag affagde imidlertid Byfoged Rasmus Jensen den Dom, „at Mads Ravn's døde Legeme bør at begraves i Høj og hedenst Jord.“ Om man derefter har optaget Liget af Graven og henført det under Galgen paa Marken, kan ikke afgjøres, men i Kirkeregnisbabet findes anført under $^{6}/_{12}$ 1637: „Givet for Mads Ravn's Grav (i Kirken) at fylde og til Kette at fly efter Borgmester og Raads Befaling for 49 Læs Sand 3 Dlr. 4 Sk.; en Karl for det at indskyde og udi Graven at støde i 3 Dage 3 Mk. 12 Sk. og for Graven igjen at belægge med

Sten 3 Mt." — Herefter synes det, som om Liget maatte være begravet der og atter bortført. Erik Bagger fik imidlertid ved et aabent Kongebrev af $19/5$ 1639 Tilladelse til, at Mads Ravn's Lig maatte begravnes i Christen Tord, imod at betale af Datterens Penge 4000 Rd. derfor. Brevets Slutning: „dersom Noget sig imod dette vort Forbud herimod med Tiltale fordrister, skal han være forpligtet fornævnte Mads Ravn's Lig selv at optage og under Galgen igjen at begrave" — synes dog at være uforstaaelig. Det fremgaar iøvrigt heraf, hvor vigtigt det var for Familien at faa hans afdøde Vegeme begravet i Christen Tord, at det nævnte Brev endog forhverves 3 Aar efter hans Død. Den da brugelige Betegnelse „salig" findes ogsaa om Mads Ravn strax efter hans Død, men senere er den overstrøget og udeladt i Retsakter og Tingbøger.

Hvor omfattende den hele Sag var, faar man en Forestilling om, idet Bysskriver Poul Lauridsen i et Retsmøde $14/1$ 1639 forlanger Betaling af Boet for 272 Ark Papir, som han efter Lensmandens Ordre har skrevet i Mads Ravn's Sag. Desuden forlangte Bysskriver Jens Frandsens Enke et Bederlag af $78\frac{1}{2}$ Dlr. for Skriveri, hendes Mand havde udført inden hans Død. Hvert Ark blev beregnet til 1 Dlr., men Borgmester og Raad tildømte kun Poul Lauridsen 60 Dlr. og J. Frandsens Enke 50 Dlr. Ogsaa Carsten Landtingskriver forlangte Betaling for sit Skriveri i Sagen.

Skiftet efter Mads Ravn viser en Mængde Kreditorer, hvad man ikke skulde have antaget, naar henfjes til, at han maatte være en formuende Mand, der ikke behøvede at gjøre Gjæld. Der meldte sig ikke mindre end over 100 med Fordringer paa over 6000 Dlr. Det paabegyndtes i Juni 1638 og varede over 2 Aar. Vel bleve ikke alle Fordringer kjendte gyldige, men Gjælden, der udbetaltes, beløb sig dog

til mellem 4 à 5000 Dlr. Flere havde formodentlig ikke turdet vove at fremkomme med deres Fordring, medens Mads Ravn levede, skjönt han dog idelig havde Retssager, men ventede nu at faa deres Tilgodehavende efter hans Død. Forskjellige Fordringer negtedes, fordi den henrettede Hustru havde gjort Gjælden. Blandt disse kan anføres: Handelsmand Erik Helmers fordrede 202 Dlr., han havde laant Alhed, hvorfor han havde til Pant 1 Guldarmaand med 19 smaa Diamanter, der tilfammen vejede $18\frac{1}{2}$ Lod; Chrijten Silkeborg fordrede 120 Dlr., hvorfor hun havde pantsat en foret Raabe, 1 Silke-Taftes Sperlagen med Kappe og Tæppe af Taft, et Smykke med Jesu Ravn samt nogle Diamanter i, endvidere 2 Guldringe med Diamantstene; Søren Holst fordrede 170 Dlr., hvorfor hun havde pantsat 1 Guldarmaand v. 10 Lod, et Stykke Guld som en Rigsmark v. $\frac{1}{2}$ Lod og 1 Sølvkuepenge paa $3\frac{1}{2}$ Lod; Orgelmester Lauge Ibsen krævede $46\frac{1}{2}$ Dlr. hvorfor var pantsat 2 Rosenobler, 1 Sølv-Naglebaand og 1 Guldring. Enkelte af Fordringerne bleve dog senere ved Dom godtgjorte af Datterens Arv.

Badster Mester Herman Rode fordrede paany 100 Dlr. for at have fureret Mads Ravn under hans første Ægtekab for „Poffer“. Denne Fordring negtedes, da Mads Ravn ved Dom af $24\frac{5}{5}$ 1630 var frikjendt for hans Tiltale; forrige Byskriver Niels Ibsen fordrede $34\frac{1}{2}$ Dlr. for Brev, han havde skrevet for Mads Ravn i Aarene 1622—26, men Betaling negtedes, da Fordringen upaataalt havde henstaet i 12 Aar; Sognepræst Poul Pral i Nørre-Dalby (død i Febr. 1639) fordrede 220 Dlr. „for det Klammeri og Overlast, som Mads Ravn imod hannem haver anrettet og begaaet først udi Præstegaarden og siden paa Gaden d. 19. Septbr. 1634“. Et Forlig derom var indgaaet i Højelse Kirke $22\frac{1}{11}$ s. A. og medunderskrevet af Hr. Jens Grønbeck

og Christen Steensen, men da det ikke tidligere var paataalt, blev Fordringen negtet ved Dom af $20/8$ 1638.

Erik Clausen Bagger, nu Forvalter over Kongl. Majestats Børnehus, fordrøede 230 Dlr. for adskillige Kejser paa Mads Ravn's Vegne til Kjøbenhavn 1634—35, for Udlæg betalt til Berner Klauemand og „for en rød Calmesies Klædning, som Bodil Madsdatter Ravn haver bekommet“; endvidere for Betaling til Johan von der Goth i Amsterdam efter salig Claus Baggers Obligations Formelding. Fordringen blev godkjendt, men den røde Klædning, som Barnet Bodil havde bekommet efter hendes salige Søsters Død (mon til Sorg over hende?), skulde affortes i hendes Arv. Der var ogsaa Fordringer fra Welb. Vincents Wille paa Baldbjerggaard, Niels Arenfeldt paa Suelund, Borgmester Peder Nielsen i Nyborg m. fl.

Angaaende Arven blev der ogsaa ført en meget vidtloftig Proces. Det var jo tvivlsomt, hvormeget der var forbrudt til Kongen, eller om den halve Boeslob eller maaste Alt kunde tilfalde Datteren Bodil, der var aldeles uskyldig i Forældrenes Misgjerning. Spørgsmaalet skulde afgjøres af Herredagen i Kjøbenhavn, for hvilken den nuværende Formyndere for Barnet, Borger Peder Rasmussen i Kjøge, lod Sagen indstævne. Han ankede over, at der ikke var taget Hensyn til Mads Ravn's Benegtelse og forment, at de 16 Mænds Tog eller Affigt ej kunde komme det „efterladte umyndige Barn paa hendes Fædrearv til Hinder eller Skade paa nogen Maade.“ Ligeledes ankede han over, at Borgmester og Raad havde tildømt Kongen hele Mads Ravn's Hustrues Hovedlob; thi dette paastod han var stridende med Christian III's Reces. Herredagen affagde under $31/10$ 1636 den Dom, at af den henrettede Hustrues Hovedlob bør Halvparten følge Kongl. Majestat og den anden Halvpart den Dødes (Margrethe Ravn's) Arvinger.

Hermed var Sagen indtraadt i et nyt mere indviklet Stadium. Fra Oktbr. 1636 førtes der nu atter Rettergang herom baade ved Bytingene i Kjøbenhavn og Kjøge og ved Sjællandsfars Landsting. Erik Clausen Bagger forlangte Arven paa Barnet Bodils Vegne, Hr. Niels Trolle paa Kongens Vegne og endelig den ombragte Margrethe Ravn's Mødrenesflagt, der bestod af Johan Frandsen i Kjøbenhavn, Christoffer Studsmann i Bergen og Eline Holst i Aabenraa, paa egne Vegne. Endelig blev Bobil Madsdatter Ravn ved Landstingets Dom tilfundet at være sin afdøde Søsters Arving. Hun kom saaledes i Besiddelse af den omtvistede Formue.

Bobil Ravn blev gift 1ste Gang $30/5$ 1646 med Professor ved Kjøbenhavns Universitet Rasmus Brochmand (jødte paa Baldhygaard $8/8$ 1619, død $15/6$ 1662), der var en Søn af Borgmester Envold B. i Kjøge. 2den Gang blev hun $18/10$ 1662 gift med Oberstløjtnant Povel Ulrich Pestel, den Gang boende i Roskilde, men fra 1664 Ejer af Erholm ved Arup Station i Fyen. Her levede de i trange Kaar, og i 1682 havde de ingen Folk paa Gaarden, det følgende Aar kun 1 Pige og til Besætning 2 Heste og 1 Ko. Pestel døde 1685 efter kort forud paa Grund af Gjæld at have afhændet Gaarden, hvor der kun blev forbeholdt Enken nogle „ringe Husvarer“ til Bolig. Hun levede der et Par Aar efter Mandens Død i stor Fattigdom og Armod og ansøgte $2/7$ 1687 Kongen om Eftergivelse for Familie-, Kop- og Kvægstat, hvilket bevilgedes. Samme Aar maa hun være død eller flyttet fra Gaarden; thi det følgende Aar nævnes hun ikke at bo paa Erholm. (Smlg. Pers. Tidsfr. II, Stamtablen p. 310 og III, p. 97).

Saaledes forsvandt den store Rigdom, der havde været Skyld i Mads Ravn's og Hustruens Forbrydelse, forvoldt saa mangfoldige Retsfager og Bryderier i de forskjelligste

Retninger samt endelig bevirket, at Mads Ravn's Navn vil nævnes med Skjændsel til de jildigste Slægter! Naar Kantor Christoffer Giesing iøvrigt efter mundtlige Beretninger, der havde holdt sig fra den ene Slægt til den anden i halvdandet hundrede Aar, forinden Sagen efter Dokumenterne blev ordentlig undersøgt, kalder Pestel „Major Blest“, er dette muligvis for at faa et Ordspil frem, idet han fortæller, at Bengene „bortbleste og forsvand“, inden 4 Aar vare omme.

B. Byens Forsatning, Handel m. v.

Af de Efterretninger, det har været muligt at samle om Byens Tilstand i ældre og nyere Tid, vil det ses, at den Tid efter anden har gennemgaaet flere Trængselsaar i forskjellige Retninger.

Efter at Byen var afbrændt af Holstenerne i 1343, hengaar der en Tid af næsten et Aar hundrede Aar, i hvilken man mangler Efterretninger om den. Byen maa dog imidlertid ikke have været af saa liden Betydning, eftersom Kong Valdemar Atterdag 1352 her med sine Gjæster og Venner, efter Arild Hvitsfeldts Beretning, holdt en Turnering eller Dystrending. Derefter maa den formentlig være voget i Velstand og Størrelse og have haft en vis Blomstringsperiode i Forhold til de øvrige Kjøbstæder i Riget, hvilket kan sluttes deraf, at den maatte svare højere Skatter end de andre Byer i Sjælland, Kjøbenhavn undtagen.

Efter en Fortegnelse over de Penge, som Hr. Henrik Gøye 1522 laante paa Kong Frederik I's Vegne for at betale Krigsfolket med, medens Hæren laa for Stockholm, ses det, at ogsaa et Aar Kjøbmænd fra Kjøge, Frants Rogel

og Mogens Madsen, have forstrakt Kongen med 500 Mark (Kbhvns. Dipl. IV, 394).

Under Grevens Fjæde holdt Kjøge sig godt og led næppe synderlig Overlast. Dette hidrørte fra, at Byen strax sluttede sig til Grev Christoffers Parti. Da en stor Del af Borgerne rimeligvis vare Tydskere, var dette ingen Bæmselighed for Byen. Greven landede med sine Lybækkere ved Skovshoved om Aftenen d. 22. Juni 1534 og var allerede den næstfølgende Dag, vel ved en forceret Marsch, naact til Kjøge, og fra den Dag tog han sit Hovedophold i Byen.

I Januar eller Februar 1535 vare Kjøge Borgere Greven behjælpelige med at plyndre Ballø. Herom hedder det i Familien Rosenfrank's Historie 2. Del Pag. 225: „Bludselig viste Hr. Bastian von Jessen sig i Spidsen for Kjøge Borgere for Ballø og opfordrede Hr. Oluf Rosenfrank's Folk til at oplade sig Borgen.“ Derefter berettes, at v. Jessen „med hele sin Magt drog ind paa Gaarden, bemægtigede sig alt Styts og Krudt, en stor Sum Penge og alle Gaardens Møglere.“ Borgerne herfra deltog ogsaa i Plyndringen af Svenstrup og Højstrup (se „Ballø og Omegn“, Pag. 50). Hvormegen Del de fik af Byttet, vides der Intet om, men at de bleve belønnede derfor, er rimeligt. Det synes imidlertid, at de ikke altid har været saa rede til at staa Greven bi og navnlig ikke med at sende Fødemidler til hans Arme i Fyen, hvorfor Borgmester og Raad modtog følgende Brev, dateret Kjøbenhavns Slot 28. Maj 1535:

„Christoffer med Guds Naade Greve i Oldenborg og Delmenhorst etc. Vor Günst tilforn. Wider, at som vi Eder tilforn tilskrevet haver, at I skulle stikke over til Fyen til vore Undersaatter og Krigsfolk der sammesteds Fetallic og Havre, det meste I kunne afstedkomme og det sælge for rede Penninge, hvilket os storligen forundrer, at I hertil dags

ikke gjort have, og vi nu i disse Dage have fanget Bud fra vore Krigsfolk udi Hjen, at de have stor Brøst (o: Mangel) befynderligen paa Havre, saa bede vi Eder endnu og alvorligen begiere, at I uden al Forsømmelse med det allerførste overstikke samme Vore Krigsfolks Underholdnings Fetailie og den meste Havre, I kunne aflade og afstedkomme (og annamme derfor Eders rede Betaling), der ligger os og Eder selv Magt paa, tagendes derfor ingen Forsømmelse."

Af en Fortegnelse i Gehejmearkivet fra 1536 ses det, at Rjøge blandt Rjøbstaderne i Sjælland er taget højt, nemlig til 8000 Gylben, medens Roskilde og Næstved ere satte til 6000, Skjelsør til 4000, Korsør til 3000 og Storehedinge, Bræsto samt Bordingborg til 2000, eller kun $\frac{1}{4}$ mod Rjøge.

Det er formentlig ogsaa fra denne Tid, at Hjen har forstrakt Kongen med de i Aktstf. Nr. 7 omtalte 11,000 Mk. til at betale Krigsfolket med. Laanet blev ikke tilbagebetalt, men Borgmester og Raad beder derfor 1552 om, at Hjen i Fremtiden kun maa blive taget lige med Roskilde, da den i nogen Tid har været taget dobbelt saa højt.

I Slutningen af Arnhundredet fandtes der i Hjen flere øde Gaarde og Forder, hvilket ses af efterfølgende aabne Brev til Borgmester og Raad, dateret Bordingborg 12. Aug. 1579 (Samlg. Sjæll. Registre Nr. 12):

„Vi Frederik II. gjøre Alle vitterligt, at eftersom vi ere komne udi Forfaring, at i vor Rjøbstad Rjøge findes mange øde Gaarde og Forder, som tilhøre Adelsfolk, Præster, Fogeder og Andre, hvorover vor og Kronens saavel som og Hjens Rettighed formindstes og forkortes, da paa det sliig vor og Kronens og Hjens Skade udi Tide maa forekommes, bede vi og hyde Borgmestre og Raadmænd sammesteds, at I forelægger dennem, som i saa Maade have nogen øde Gaarde og Forder sammesteds, en bestemt Tid dennem

at opbygge¹, og hvis de inden samme Tid, dennem er forelagt, samme Gaarde og Jordsmonne ikke forbygge, da skal samme deres Gaarde og Jorder være forbrudt, Halvdelen til os og Kronen og Halvdelen til Byen; hvorefter sig hver kan have at rette."

Den ¹⁵/₆ 1627 var Slotsherren Mogens Raas tilstede paa Raadhuset og foreholdt Borgerstabet, at det snarest maatte betale resterende Skat og Landehjælp i „hele enkelte Rigsdaler"; thi anden Mynt kan ikke være Hans Majestæt brugelig til Krigsfolk. Det hele var til Kongens Gavn, og hvem, der har Penge paa Rente, anmodes tillige om at angive det, for at de kunne svare deraf.

Ifølge Kongebrev af ¹⁸/₂ 1628 blev der paalagt Byen at udrede 919 Rd., „da en stor Del af Landet var indtaget af Tjenden," og i Septbr. maatte Byen ligeledes udrede til Rigets Forsvar 460 Speciedaler. Kort forinden var der givet Befaling til inden 14 Dage at levere paa Bremerholm 40 Hjulbøre, 80 Spader, Skovler og Hækker, for hvilke det dertil forbrugte Fern vilde blive godtgjort. Desuden skulde Magistraten levere Slotsherren Fortegnelse paa de Skibe, der vare arresterede for Kjøge.

Disse Skatter for Byen forøgedes i de følgende Aar, og enkelte Aar blev der endog modtaget 2 à 3 Kongebrev om Skattepaalæg med Angivelse af Tiden, til hvilken de skulde erlægges. Efter en Sammentælling af de i Kopibogen indførte Befalinger blev der ialt for Aarene 1629 til 1644 udredet 14,600 Rd. Skat af Byen, hvilket i Gjennemsnit udgjør 900 Rd. aarlig.

Efter Kongebrev af ¹²/₁₀ 1628 maatte Byen desuden i Borgelejepege (o: Betaling istedetfor Indkvartering) udgive Betaling for 24 Mand, medens Helsingør var ansat til 20, Næstved 7, Roskilde 6, Ringsted 4, osv. I 1644 maatte Byen stille 20 af de bedste Heste til de Ryttere, der til Skibs

ankom fra fremmede Steder. Hestene skulde efter Slotsherrens Ordre være tilstede 30. April. Den 24. Oktober f. A. fik Byen den udvalgte Prins Christians Brev om at stille 5 dygtige Heste, med tilhørende Tomme og Bidsel, til Artilleriet i Skaane inden 14 Dage.

Til „Unionens Efterkommelse og Grænsernes Forsikring“ blev der i Aarene 1641—45 paalignet og udgivet 13,383 D., og i fidsnævnte Aar blev der endvidere paalagt Byen en Skat efter Gaardes og Huses Taxation; kun Gejstlighedens Residenter bleve fritagne for denne Afgift. Da Penge vare vanskelige at erholde, fik man Lov til at fremfende Proviant af forskjellig Slags istedet derfor. 1 Td. Rug beregnedes til 14, 1 Td. Byg 10, 1 Td. Malt 11 Mark, 1 Skippund Flæst 14 Rd. og 1 Td. Smør 18 Rd.

I 1644—45 kom endnu den store Udgift eller Forstrækning af Sølv til Kongens og Landets Tærv og Nytte; den er omtalt og Summerne anførte i Aktstf. Nr. 42. Allerede $\frac{6}{1}$ 1644 tilskrev Slotsherre Niels Bind Magistraten om til Kommissærerne Hr. Corfits Ulfeld og Jørgen Bind, Danmarks Riges Hovmester og Admiral, at udlaane „Kongl. Majestæt og Kronen Guld, Sølv eller Penge, af hvis deres Formue kan tilstrække, efter som de Svenske usformodentlig ere faldne ind i Holsten og Jylland.“ Slotsherren tilføjer det Løfte, at „naar Gud vil, Rigerne igjen kommer til Rolighed, skal det rigtigen blive betalt.“ Borgerstabet samlede et Par Gange paa Raadhuset for at enes om, hvilket Bidrag de godvillig vilde yde, og der indkom ialt 1104 $\frac{3}{4}$ Lod Sølv, som vel maa ansættes til lige saa mange Rd., højst Speciedlr. i Penge.

Sandsynligvis er det dette Aar, Forfatteren af „Danste Atlas“ sigter til, naar han anfører: „Den Gang var Rjøge Borgerstabet saa rigt, at Kong Christian IV i en hastig paakommende stor Udgift, kunde være vis paa nogle Tønder

Guld at faa der til Laans." — Andre Forfattere, der senere i topografiske Skrifter og lignende have skrevet om Kjøge, glemme selvfølgelig ikke at gjentage Pontoppidans Ord for derved at vise Borgernes Velstand i Byen under denne Konge. Da vi ikke i Arkivet have fundet noget andet godvilligt Laan omtalt, er det sikkert dette Laan paa 1 à 2000 Rd., der er blevet gjort til „nogle Tønder Guld“.

Til Bekræftelse for, at Byens Borgere paa denne Tid slet ikke vare velhavende, maa anføres, at Slotsherren ^{15/3} 1645 fornyede sin Opfordring til Borgerne om et yderligere Laan til Kongen og heri nævnedes „Juveler, Smykker eller Ringe med Edelstene besat“, om nogen havde saadanne og vilde overlade Kongen dem, imod at faa det tilbage et Aar efter, „hvis Gud giver fredelig Tilstand“. To Dage efter samledes Borgerstabet paa Raadhuset for at forhandle derom. Om Mødet er tilføjet i Tingbogen: „Var mødt en ganske stor Høb af Borgerstabet og hertil svarede, at hvis Sold, som de havde havt, er allerede godvilligen Hs. Majestæt forstrakt, saa de nu ej videre haver, eftersom de haver folgt hvis øvrige Guld og Sold, de havde, til Indkjøb af Hø og Havre og anden Underholdning til Kongl. Majestæts indvarterede Folk, saavel som bortskattet til Hs. Majestæts Bognleje og anden Byens daglige fornødne Udgift, eftersom nu i disse Tider ingen Møring og Brug er, derfor Borgerne forarsages at bortfølge, hvis de haver havt af slike Ting.“ Bognleje og Fortæring for dem, der rejste med kongeligt Pas igjennem Byen, var heller ikke nogen ringe Udgift, eftersom Byen f. Ex. i Aaret 1653 betalte 1020 Rd. dertil. Krigens Byrder trykkede Kjøge By saa haardt, at mange Borgere forlode deres Gaarde og Huse og flyttede bort fra Byen for at blive fri for de store Skatter. Borgmester og Raad anmeldte denne Sag for Kongen, der i et Brev af 27. Decbr. 1644 forbød dem at for-

lade deres Huse og Gaarde ved at paahyde, at hvis de kom tilbage, skulde de senere bære deres Del af Krigens Byrder lige med dem, der vare forblevne i Byen, hvorhos det i et Kongebrev til Lensmændene af 6. Maj 1645 paalagdes disse at have Indseende med, at ingen Borger flytter fra Byen paa Landet, og hvis Bønderne huse og hælde saadanne Borgere, skulde de have forbrudt deres Fæste. Den 28de April 1647 blev der givet et nyt Brev om at bebygge de øde Pladser i Byen inden 3 Aar, da disse ellers skulde hjemfalde til Kongen og Byen (se Aktstf. Nr. 44). I de første Aar efter Kong Frederik III's Tronbestigelse blev der atter givet Byen Paalæg om inden kort Tids Forløb at udrede Stat. I et Brev af 1. Sept. 1649 siges, at „udi denne farlige Tid have vi, hvor ugjerne vi det end gjorde, med Rigens Raad og Samtykke det for godt og nødig anset“, at der paalægges Byen en Skat paa 300 Rd. at betale 14 Dage efter Michelsdag. I Aarene derefter blev ligeledes hvert Aar paalagt Byen 300 Rd., men for 1653, 54 og 55 skulde der aarlig erlægges det dobbelte. Efter den Tid findes lignende aarlige Paalæg ikke omtalte. Byen maatte desuden fra 1650—1659 hvert Aar svare 66½ Daler Courant i Vorgelejepege.

Aar 1652 udgif en fgl. Befaling, som Slotsherren Axel Urop ¹⁷/₂ selv personlig lod forkynde for Borgerstabet paa Raadhuset, at Enhver, der havde Penges paa Rente, i de efterfølgende 3 Aar skulde svare 1 Sldr. af hvert 100 Rd., de havde udestaaende. Da Intet var betalt ved Aarets Udgang, og Pengene i Februar næste Aar skulde tilstilles Landkommisjarierne, saa gjentoges Opfordringen til Borgerstabet om at efterkomme det fgl. Paabud i rette Tid. Samtidig befalede, at et Bidrag til Rostjencisten skulde indlægges til „Rigens Tjeneste i Landekisten for hver Provins.“ Da dette Bidrag ogsaa affordredes Byen, indgav Borgmester og

Raad en Erklæring „anlangende Røstjenesken af det Gods udi Sjælland, som de af Kronen bekom til Underpant for nogen Forstrækning af Byen.“ Godset var beliggende i Thyland, Tved Sogn og bestod af 3 Gaarde i Nørby og 3 Gadehuse. I aarlig Afgift svarede 4 Bund Byg, 4 Tdr. Havre, et Svin m. v. Røstjenesken var overdraget til Rigsraad Erik Juul til Hundsbæk, som det foregaaende Aar havde kjøbt en Gaard af Godset, kaldet „Berninge“, hvilken han betalte med 135 Rd. Derved siges udtrykkelig, at det var til Udlæg for det Sølvs, „Borgerstabet i 1644—45 havde forstrakt Kronen med.“ Heraf fik Borgerne kun $11\frac{1}{2}$ ß i Erstatning for hvert Lod Sølvs, som udbetaltes dem $\frac{26}{1}$ 1652, uden at det kan ses, hvormeget de fik for de 3 Gaarde og Huse.

Nogen samlet Fortegnelse over Byens Kontributioner til Svenskerne i 1658—60 er ikke fundet i Arkivet, men af de Optegnelser, der findes i Kæmnerregnskaberne m. v., maa det formodes, at de vare ret anseelige.

I August 1658 maatte Kandestøber Frands Gulich levere til den svenske Generalproviandmester 1 Dufin Tinsfade og 2 Dufin Tintallertener. Samtidig maatte Borgmester Ditlev Bertram levere til Hofbageren 26 Td. „Brød“ Rug i 3 Leveringer à 5 Dl., $10\frac{1}{2}$ Td. lollandsk Hvede à 6 Dl. Desuden blev der leveret en stor Del forskjellige Lagener og Haandklæder samt et betydeligt Kvantum Hør og Blaar. Stomagerne leverede 540 Par Sko à 5 Mk. Parret, Skræderne 500 Par Strømper à 8 Sk. Parret, Byen 180 Stk. Sjørtter à 5 Mk. Stk. — Til Artilleriets Brug leveredes flere Egeknubbe, en Del Bøgetømmer og Planke samt desuden Tern og Terngrøder. Til Batteriværk saabelfom til Løbegrave for Kjøbenhavns Fæstning blev der efter Ordre leveret $\frac{16}{8}$ 1658 ved Borgmester Christen Scholter: 2 Tylter 16 Alen Træ à 3 Mk. og 4 Tylter 12 Alen

ditto à 20 St. Al., 150 Stf. Vægter à 15 Mk. samt $1\frac{1}{2}$ Tylt 18 Alen do. à 18 Dl. Tylten og desuden $8\frac{1}{2}$ Tylt svenske Deller à $4\frac{1}{2}$ Dl. Tylten. Af Kirsten fl. Jens Boulsens leveredes 11 Tylter forskjelligt Træ og Tommer samt $6\frac{1}{2}$ Tylt Fyrredeller. Til Kronborg Fæstnings Reparering maatte Raadmand Johan Ratterberg levere: 15,400 Stf. hollandske Klinker à 5 Dl. Tusinde og 6,250 Stf. Mursten à 7 Dl. — Sara fl. Jens Ribers maatte lade sin Stude gjøre 3 Rejser med Proviant til den svenske Flaade paa Rheden, hvorfor Byen betalte 80 Rdl. Desuden maatte Skipper Mathias udføre Proviant baade til Kjøbenhavn og til den svenske Flaade, hvorfor Byen betalte ham 79 Rd. Da Grev Thotts Regiment holdt Vagt paa Torvet, maatte Byen levere 3 Td. godt Ol, 1 Otting Smør samt endel Flæsk, Byg og Hø og 8 Dage efter til en Del Ryttere, der holdt Vagt ved Broport, 1 Td. Byg og 1 Td. Ol samt ligeledes 14 Dage efter til de samme Ryttere 2 Td. Ol og 4 Væs Hø à 5 Mk. Væsjet. Fra 11te Aug. til 9de Oktbr. maatte Apotheker Jørgen Berendtsen levere Medicamenter til de svenske Regimenter for 333 Rd.

Det følgende Aar synes Udskrivningerne forholdsvis at være større. Fra April 1659 til samme Tid 1660 blev der saaledes paalignet i „Kvæg Salvegarde Penge“ med 1 Mk. for hver Ko og Hest i Byen 43 Dl. 3 Mk til Kommandanten, Oberst Jacob Stahls og de andre Officerers Traktemente 862 Dl., til Kammerpræsidentens og Generalauditørens Traktemente ialt 2108 Dl. Desuden blev der paalignet forskjelligt Bidrag til Ritmester Hillebrandt, en arresteret (dansk?) Major Schjødt med flere, saaledes at Pengekontributionerne ialt beløb sig til 5,668 Dl., hvilket Byen selvfølgelig maatte udrede.

Oberst Stahl, der ankom til Byen som Kommandant $22\frac{1}{2}$, 1658, fik desuden, til han afrejste i Juli 1660, leveret

Rug, Byg, Malt og Havre for en Værdi af 2250 Rd. Endvidere maatte Byen i 1659 udrede Lønningen til 3 Murmestre, der i en Maaned arbejdede paa Kronborg Fæstning.

I det under Nr. 55 anførte Uttf. af $\frac{25}{8}$ 1659 siges, at Byen i det første Aar har udgivet i Brandskat 32,000 Rd. og desuden leveret i Materialer m. v. for 9000 Rd. Nu var der yderligere forlangt 4000 Td. Korn og 500 Rd., som senere Raadmand Byder Siverts i sin Egenstaaelse af Kommissær paa den forarmede By's Vegne, bønfaalder den svenske Konge, at han naadigst vil forstaae den for at udrede. Hvorvidt dette skete er ikke fundet omtalt andetsteds.

Efter det følgende Regnskab, der gaar fra April 1660 til Aarets Slutning 1661, blev der efter Kammerpræsident Schorrs Ordre af $\frac{4}{4}$ 1660 paalagt Byen en Stat paa 900 Rd. til nogle svenske Regimenters Remontering. Staten var meget høj for enkelte Byeres Vedkommende. Saaledes maatte Raadmand Jens Ribers Enke betale 70 D., Casper Eggers 60, Hans Bladh, 55, Iver Schøller og Borgmester Christen Schøller, hver 45, Christen Lauridsen 40, Borgmester Ditlev Bertram 35, Oluf Svendsens Enke 25, Henning Jacobsen 15 og Morten Benstermands Enke, Margrethe Grabau (meget fattig) $7\frac{1}{2}$ D. I samme Maaned blev der endnu 2 Gange paalagt Byen at udrede 100 Rd., hvoraf de første skulde være til 2 Rytteres „fuldstændige Udmontering“ med Hest, Paaklædning og Vaaben, og i Maj betaltes der atter 100 Rd. 3. Juni fordrædes efter Oberst Jennichs Ordre 75 D. til 5 Dyres Afbetaling til „det pallingste Regiment, der var hidkommet fra Vejren og laa paa Blegdammene.“ — Den danske Krigskommissær Oluf Brockenhus maatte endnu 12. Juni paaligne Borgerne 140 Rd. til den svenske Ambassadør Sten Bjelkes Traktement.

At Rjuge aldeles var udpint og kontante Penge ikke mere at opdrive, synes at fremgaa af Regnskabet, hvori der

anføres, at de under 29. Maj af Krigskommissær Schorr udfkrevne 900 Rbd. betaltes i Penge med 431 $\frac{1}{4}$ Dd. og Resten „ndj Sølf, Raaber, Thin och Mefing“ med 918 $\frac{3}{4}$ Dd., ialt 1350 Dd. For Summen er føjet Kvittering: „Rigtigen thillsridgystillet effter sidst wdgiffne Beuisfs Inndhold.“ Om dette Kobber tilføjer Karmneren, at medens det stod paa Raadstuen, blev deraf bortstjaaet 8 $\frac{1}{2}$ Ubd., som han selv maatte betale 25 Dd. for; desuden havde han betalt 2 Faar og 4 Lam, forbrugt til „den svenske Konges Traktament“, og beder det ikke maa komme „mig fattige Mand til Skade“. Endnu $\frac{9}{6}$ betaltes 112 $\frac{1}{2}$ Dd. for 15 Røer som det pällinste Regiment havde faaet i de 3 foregaaende Dage, og $\frac{5}{7}$ fit det darmstadske Regiment, der holdt Vagt i Byen, 1 Ud. Silb samt „vores førige gamle Kommandant“ Oberst Stahl 4 Ud. Rug, hvorfor betaltes ialt 20 Rbd. Fra $\frac{4}{4}$ til $\frac{6}{7}$ viser Regnskabet, at der blev udgivet 3657 $\frac{1}{2}$ Dd. til Svenskerne. Ifølge Brasch „Vemmetofte Historie“ I. p. 209 forlod Tjenden først Byen 14. Juli; thi Storehedinge maatte yde Kontributioner til denne Dato. Kjøbenhavns Rørreport aabnedes første Gang 11. Juli, efter at den tilligemed Vester- og Østerport havde staaet tillukt i 25 Maaneder. Den svenske Besætning drog ud af Kronborg 18. Juli, saa der er Rime- lighed for, at Svenskernes Afmarsche har fundet Sted fra Kjøge 14—15. Juli 1660. — Kontributionerne for Storehe- dinge udgjorde ialt 7493 $\frac{1}{2}$ Rbd., og Kjøge Byes har rime- ligvis været mindst 4 à 5 Gange saameget, altsaa imellem 30 à 40,000 Rbd., naar alt beregnes til Penge.

At Svenskerne gif til det Yderste, fordrede Alt hvad de kunde føre med sig, og ikke vilde drage tomhændede fra Kjøge, fremgaar af de spredte Træt, der ere fundne om Troppernes Forhold i Byen i den sidste Tid. Saaledes maatte Byen betale 36 Dd. til Oberstløjtnant Christiern Carsen af Artil- leriet, da han ikke vilde drage mere tomhændet til Sverrig

end hans andre „Consorter“. Løjtnant Gabriel Wallas fik endog 120 Dl, og i Eksekutionspenge $4\frac{1}{2}$ Dl. Oberst Stahl var bleven Hans Henrich Fich 106 Rd. skyldig ved sin Afrejse, hvilken Fordring denne havde overgivet til Claus Mohr, som 1680 sagførte Borgmester og Raad derfor, men disse bleve fritjendte, og Fich fik Intet. Ligeledes havde Johan Kohl en Fordring paa $338\frac{1}{2}$ Rd. „for Vin og adskillig fremmed Drik, Hs. Majestæt Kongen af Sverrig og Hendes Majestæt Dronningen saavel som fremmede Gesandter“ havde faaet i Tiden $18\frac{1}{7}$ 1659 til $24\frac{1}{1}$ 1660, men han fik Intet. Desuden blev der i Byen ogsaa begaaet flere Koverier, hvoraf et Exempel er anført i Aftskt. Nr. 62.

Den svenske Konge Carl Gustav var død den 13de Februar 1660, og Freden mellem Danmark og Sverrig blev sluttet i Kjøbenhavn 27de Maj s. A., men Svenskerne tøvede, som vi have set, noget over en Maaned i Byen, inden de drog bort. Byen var i en sørgelig Tilstand, navnlig i sanitær Henseende, og man maa undres over, at der ikke ved Sommervarmens Frembrud opstod Pest eller lignende. Det første, der blev tænkt paa, og det endda inden Svenskernes Afrejse, var at faa alle de døde Kreaturer fjernede. Da ingen maatte gjøre det uden Mestermanden eller Starpreteren, sendte man Bud til den „Raffer-Kvinde i Ringsted“ for at slæbe de døde Bæster bort, „efftersom Byen laae ganske fuld deraf allevegne, og Ingen kunde være i Byen for Standa.“ Tallet var mellem 30—40 Kreaturer, der saaledes bleve staaede bort og begravede udenfor Byen.

Gaarde og Huse i Byen vare i den usleste Tilstand, og hvem der havde set Byen før Krigen og først nu atter gjenfaa den, vilde næppe have troet, at det var den samme By. Flere Gaarde og Huse rundt om i Byen vare nedbrudte, lagte øde eller ruinerede, og de tilbageværende vare mere eller mindre bestadigede eller forfaldne. Lægeringsfor-

retningen af $1\frac{1}{8}$ 1662 (se Aktstf. Nr. 60) viser, hvorledes de Ejendomme, der tilhørte Præsterne, Latinskolen, Kirken og de Fattige, faae ud, men ogsaa private Folks Ejendomme, og dette var dog Flertallet, vare i lignende daarlig Tilstand, hvilket ses af Forretningen over Bodil Ravn's Fædrenegaard i Brogade (Aktstf. Nr. 58). Af Hensyn til de store Skatter nægtede mange Indvaanere i Byen at løse Borgerskab. Ved Kongebrev af $\frac{3}{5}$ 1662 blev det derfor befaleet Enhver at aflægge Borgereden. Da dette ikke frugtede, blev i 1663 ikke mindre end 50 Personer i den Anledning indstævuede for Retten. Flertallet undskyldte sig med, at de manglede Penge i disse knappe Tider til at indløse Borgerbrevet for, andre bad om Hensstand eller erklærede, at de vilde forlade Byen igjen, og En sagde, at han havde faaet Hensstand, „fordi han ringede den store Klokke“. De bleve alle 8 Dage efter dømt til ifølge Recessen at aflægge Eden eller strax rejse ud af Byen. Der var saadan Mangel paa Borgere, at de 8 Tingmænd, der skulde afløses, maatte vedblive Bestillingen, da der ikke var andre at bringe i Forslag. Krigskontributionerne, der senere gik under Navnet „den svenske Restance“ vedblev i mere end 20 Aar efter Krigen at hvile meget haardt paa Byen. For at tilfredsstille Kommandanten Oberst Stahl og de øvrige svenske Herrer havde Borgmester og Raad, da Beløbene ikke kunde erholdes hos de forarmede Borgere, set sig nødsaget til at tage Pengene i afsøde Raadmand Jens Ribers Bo af Børnens Arveparter. Herfor blev udstedt Obligationer, og Pengene forrentede med 6 % pro Anno. Efterhaanden som Børnene bleve gifte, forlangte de Pengene udbetalt. Da Borgmestrene vare døde, vilde de efterfølgende ikke afvikle Fordringerne, hvad tilmed ogsaa blev vanskeligere derved, at mange af de under Krigsperioden levende Borgere nu vare døde eller forarmede. Der blev derfor udnævnt tvende kongelige Kommissarier, Assessor i

Kollegiet, Amtmand Enevold Parsberg og Borgmester i Kjøbenhavn Titus Büliche, (født 1636, fra 1665 Borgm., død 1685), der $\frac{7}{11}$ 1674 udfærdigede deres Forretning og Afsligning. Efter denne blev nu en stor Del af Borgerne indkaldte til Bytinget for den Gjæld, der paahvilede dem eller deres Formænd fra Krigstiden. Næsten alle vilde fritages for at betale, men $\frac{3}{5}$ 1675 blev affagt følgende Dom: „Efterdi udi Rette lægges Kgl. Majestæts Kommissariers Forretning, hvormed bevises, at de haver gjort en rigtig Liquidation paa hvis forskrevne Indstævnte bør at betale baade udi Byens Gjæld i forleden Fejdetid, saavel som Restance de skyldig ere; efter sliq Bevis tilbømmes forskrevne samme Fordring med sin Rente fra $\frac{11}{12}$ 1674 samt billig Omkostning inden 15 Dage at betale eller siden derfor at lide Nam og Burdering i deres Bo, Gods og Formue, hvor dette findes, efter Necessen.“

Borgmester Rasmus Schøller havde, som det fremgaar af Aktstf. Nr. 74, efterhaanden betalt forskjellige Summer i Afdrag, men skjønt et Kongebrev af $\frac{30}{4}$ 1677 befalede, at Schøller skulde have Godtgjørelse for sin Forstrækning, maatte han dog anlægge Sag mod de øvrige Medlemmer af Magistraten, der ved Dom af $\frac{31}{10}$ 1681 kjendtes pligtige at betale ham 1429 Dl. med Rente og Rentesrente. — Det foregaaende Aar var Borgmester og Raad dømte til at betale Handelsmand Torben Madsen i Kjøbenhavn, der var gift med en af Jens Ribers Døtre, 1120 Dl. Endnu 1684 søgte Schøller Byen for 400 Rd. species, som vare udbetalte Oberst Stahl. I de 6 Aar 1663—68 maatte Byen efter Aktstf. Nr. 72 indbetale til Rentekammeret 10808 Rd. samt desuden levere 498 Strp. Salt. — Beløbene bleve ofte affordrede Borgerne under „Rytter-Exekution.“

Af Aktstf. Nr. 73 ses det, at der i et enkelt Aar (1677) blev paalagt Byen at udrede i Krigsstyr eller Krigsskat 3000 Rd., og af Nr. 79 vil det ligeledes erfares, at Byens

kongelige Statter i de ti Aar fra 1673—82 ialt havde udgjort 26,313½ Rd. samt 75 Baadsmænd og 3 Trompetere. Det kan derfor ikke forundre nogen, at Fattigdom og Armod tiltog i Byen, og at denne aftog i Folkemængde, saa Huse og Boliger forfaldt, hvorfor ogsaa Kong Christian V. i 1687 paabød, at de faldefærdige Huse, der tilhørte Kirken, Skolen og de Fattige, maatte nedbrydes og benyttes til andres Reparation og Opbyggelse (se Aktsff. Nr. 80.)

Iblandt de mange øde Gaarde og Huse i Byen, som omtales paa de Tider, fortjener særlig at nævnes en Gaard paa den vestre Side herst i Nørregade. Den havde tilhørt Stadsmajor Herman v. Hatten, men havde nu staaet ubeboet i over 20 Aar, siden han omtr. 1677 var afgaaet ved Døden, og var „fast øde og mojsen forfalden“. Magistraten fik erhvervet en Rentekammer-Resolution, hvorefter den under $\frac{23}{8}$ 1697 indkaldte den salige Mands Arvinger eller Kreditorer til at vedkjende sig Gaarden, men skjønt Indkaldelsen fandt Sted baade for Landstinget, Kjøbenhavns Byting og flere Steder, meldte sig ingen. Der blev derefter $\frac{1}{3}$ 1698 foretaget et Syn over Gaarden og dens Inventarier, som bestod af en Jernkaffelovn, tre Skruer høj, en Bilæggerovn, en ottekantet Stenstøve med Træfod, en luft Seng i Panel samt Panelværk omkring i Stuen m. v. Det hele blev for dens store Brøstfældigheds Skyld sat til 75 Dl. Ved Ejendomsdom hjemfaldt Gaarden efter Egl. Forordn. $\frac{28}{1}$ 1682 til Kongen og Byen som evindelig Ejendom. Den blev derefter stillet til 4 Auktioner, men Ingen gav Bud paa den. Aaret efter fik Borgmester Johan Jensen Gaarden for 24 Dl., og Kongl. Approbation erhøldtes paa Skjødet $\frac{25}{4}$ 1699. Gaarden angives at være 9 Fag mod Nørregade, og i Længden med Haverum ud til Rosportstræde 105 Al.

Som Følge af Krigsurolighederne forespørger Stiftamtmand Krabbe og Biskop Bornemann $\frac{11}{1}$ 1710 Magistraten,

om der af Kirkens, Skolens og de Fattiges Kapitaler habes Penge disponible, men erholdt det Svar kort efter, at det hele Beløb, der stod til Raadighed, var 266 Rd. 4 Mt. Dette Aar maatte der af Byen udredes flere usædvanlige Skatter. Saaledes maatte 19 Borgere og Andre, der holdt Heste og beslagne, aabne Bogne, hver jvare 4 Rd. i Stat deraf til Artillerihestes Anstaffelse. Enhver, der bar Paryk, maatte betale „Parykstat“. Ingen fritoges uden særlig Grund, og da Gregers Rejles Stiffon, Hack Larsen, bevisste, at han kun bar Paryk „formedelst Sygdom og Svagheit i hans Hoved“, blev han ved Rentekammerets Resolution fritaget. Der blev i dette Aar betalt for „Paryquer, Fontanger, Topper og Setter“ 180 Rd. I nævnte Aar blev af Byen betalt for 25 Baadsmænd og 1 Trompeter 632 Rd., i Krigsstyr 407 Rd. og i extraordinært Paabud 248 Rd., ialt 1287 Rd. I det næste Aar blev „Krigsstyren“ udredet saaledes: Borgmester Johan Jensen 60; Postmester Niels Nielsen og Hans Johannsens Dødsbo, hver 45; Mag. Hierulb, Morten Jensen Borrebne og Johan Bomeyer, hver 30; Tolder Nicolaj Edinger og Søkortdirektør Jens Sørensen, hver 20; Willads Pedersen, Jens Christensen, Bager Jacob Nielsens Enke, Hans Jacobsen og Peder Laursen Wejbels Enke, hver 16; Jens, Lars og Jander Weibel tilsammen 15; Bytfriver Peder Christensen Røed, Peder Hansens Enke og Anders Bødker, hver 10; Kapellan Hervig og Rektor Grønbeck, hver 6; Klokker Bladh og Organist Ratterberg, hver 2; samt hver af Hørerne ved Latinstolen 1 Rd. Ialt for Kjøge By 433 Rd.

Under $\frac{28}{5}$ 1712 forlangte Stiftsbefalingsmanden, at Byen skulde yde en Forstrækning paa 2000 Rd., der stadesløst vilde blive tilbagebetalt. Raadstuefamlinger holdtes derom, men der indkom kun ved Vigning paa de mest formuende ialt 1210 Rd. Heraf bidrog Kjøbmand Jens So-

hansen 200, Johan Pommer 100, Borgmester Johan Jensen og Rasmus Nielsens Enke paa Manufakturgaarden, hver 60, og saa fremdeles nedad til 10 Rd. Magistraten indberettede dette, og androg samtidig paa, at man maatte nøjes med at stille 16 Baadsmænd og 1 Trompeter, efterjom Byen „er temmelig aftagen, idet Borgerne ere døde eller forarmede.“ Stiftsbefalingsmanden vilde imidlertid Intet høre herom, men svarede $\frac{25}{6}$ tilbage saaledes: „Angaacnde den begjerte Forstrækning til Kongl. Majestæts Tjeneste veed jeg ikke, hvad saadan Vidtløftighed kan tjene til. Naar jeg har ladet dem vide Kongl. Majestæts Villie, saa tjener ingen vidtløftig Forhandling mere, og at demonstrere Byens eller Indvaarnernes Tilstand, er ikke at hjælpe Kongen til Penge i disse Tider.“ Han tilføjer, at han ikke kan forelægge Kongen Forslag om en saa „ringe Summas Tilbydelse i Stedet for 2000 Rd., de ere ansatte til,“ og selv endel af de ringeste Kjøbstæder har ikke begjert nogen Moderation, men har Pengene parat til Indsendelse, hvilket han ogsaa tilraader Magistraten at gjøre for Byens Vedkommende.

§ de 2 Mar 1717--18 betaltes der af Byen i Krigsstyr og i Kopstat ialt 4136 Rd. til Rentekammeret.

§ 1719 tilmeldte Stiftamtmand Ubelser Magistraten, at det var Hs. Majestæts Villie, at Byen skulde forskaffe 20 Læster Skibes Drægtighed in natura eller at udrede den med Penge. Magistraten forelagde Befalingen for Borgerstabet, der erklærede, at de ikke vare istand til at yde det forlangte. Magistraten fremsførte dette for Stiftamtmanden, idet den bemærkede, at Byens flette Tilstand fornemmelig skrev sig fra, at Søfarten i Krigstiden var aftagen saaledes, at de, der havde havt Skibe, Nar efter andet havde maattet sælge dem, ligesom de havde lidt stor Skade ved, at fjendtlige Kapere havde opbragt Skibene, hvorfor de maatte fragte fremmede Skibe. Foruden de ordinaire, var der ogsaa ud-

redet flere extraordinaire Skatter, mange Rejser med Bildt*) og Frivogne, der havde kostet meget. Nogle af Byens bedre stillede Borgere vare døde og det i saa forarmet Tilstand, at deres Gjæld ikke kunde betales. Andre havde op sagt deres Borgerstab og vilde flytte fra Byen for Skatternes Skyld. Flere havde under Eds Tilbud erklæret, at de ikke kunde svare den paabudte Kopskat og Krigsstyr. Dette fremgik endvidere deraf, at Restancer af disse Skatter i det foregaaende Aar maatte inddrives ved Eksekution, ved Udpantning af Senzklæder og Andet. Magistraten bønfaller derfor om, at Hs. Majestæt allernaadigst vil skjænke Byen nogen Forlindring og beder Stiftamtmanden forhjælpe den dertil.

For at skaffe Penge til Kongen oprettedes 1720 et Lotteri til 5 Rd. for hver Lodseddel. Det blev paalagt enhver mere Formuende at tage en eller flere Sedler, og i Kjøge maatte man tage 57 Lodder, hvilke efter Magistratens Erklæring bleve „betalte med god Billie“.

Da Grev Holstein afløste Baron Rudolph Gerådorff som Stiftamtmand, tilmeldte han Borgmester og Raad ⁴/₁₁ 1729, at Hs. Majest. Kongen havde bekliffet ham til denne Stilling. Borgmester Villads P:derjen og Raadmændene Dpleuf og Borrebjæ sendte ham saa Dage efter en Vykønstningskrivelse, i hvilken de ytrede: „Sandelig, Hjælp for denne liden, fattige Kjøbstad og .os er højst nødvendig; thi Handel og Wandel ved Kjøbmandsstabs Næring er plat nedlagt; Alger og Eng, som dog andre smaa Kjøbstæder i Landet haver noget af, baade for Indvaanerne til Hjælp at leve af, og til deres Magistrats Lønninger, mens her til Kjøge er aldeles intet, saa derover vel maa suffes. Recommenderes derfor allerydmugst og underdanigst til deres Gy-

*) Om Befordring af Bildt til Hoffets Fornødenhed henvises til Attit. Nr. 76.

cellences naadige Hjælp og Bistand, saavidt muligt og gjørligt kan være."

Som det vil ses af Aktst. Nr. 91, tog Stiftsbefalingsmanden ogsaa Hensyn hertil og anmodede Magistraten og Borgerstabet om at ville overveje og fremkomme med Forslag til Byens Opkomst. Magistraten takkede først Grev Holstein „paa den fattige og næsten ruinerede Kjøbstads Vegne for den kongelige Naade, da ingen af dem kunde mindes paa 50 Aar og derover, at en saadan Naade var bleven Byen til Del." Der blev strax udsendt Anmodninger til flere af Byens bedste Borgere, som fremsatte deres Forslag og det, hele blev indsendt ^{22/11} 1731 til Grevens Forsorg, idet man „for Guds og de mange fattige og næsten ruinerede Menneskers daglige Velsignelses Forønskning over hannem vil recommendere alting paa det Bedste." Magistraten foreslog saaledes: at Havnen maatte blive istandsat baade til Byens Fordel og til Nytte i Krigstider, men dette vilde udtræde flere Tusinde Rigsdalers Bekostning; at Byens Frihandel igjen maatte udvides, da der for 50--60 Aar siden udfikedes nogle Tusinde Td. Sæd mere end nu; at Bryggen og Brænden paa Landet maatte forbydes, da dette skader Byen, hvilket med Smerte daglig erfares; at der oprettes et Kjøbmandslaug, fordi „Pebersvende, som lejer Kramboder, hverken holder Dug eller Dist og svarer lidet til Kongen og Byen," hvilket var til største Skade for Kjøbmændene; at Dyr- eller Bildtrejfer igjen maa blive paalagt Bønderne; at de ledige Grunde i Byen frit maa overlades Folk til Behøggelse; at Manufakturere, hvortil Kjøge er bekvemt beliggende, fremdeles maa støttes, men de, der bruge disse, burde ikke være fri for Skatter og Indkvartering; at Byen igjen erholder Græsningsret paa den søndre Side af Aaen, som den fordem har mistet; at det maatte forbydes Bønder og Husmænd paa Landet at kjøre til Marked for Borgerne, og at der maatte

tillægges Byen i Bropenge ved Broport 1 à 2 St. af hver Bogn efter disses Størrelse, da de mange Broer ved Byen koste meget at vedligeholde. — Dette er omtrent Hovedindholdet af Magistratens Indstilling; dog ere flere Poster ikke aldeles tydelig affattede i Indstillingen. Ved et kongl. Reskript af $\frac{25}{6}$ 1735 blev der atter forlangt Magistratens Erklæring om Byens Tilstand, hvilken afgaves $\frac{1}{9}$. Denne slutter sig i det væsentlige til det, tidligere Magistrater ere fremkomne med, at Byen bestandig aftager, og særlig er dette fket i de sidste 40 Aar. Som noget nyt anføres, at Byen aftager ved, at „Kjøbstadmanden ej kan erholde noget for den Gjæld, en Bonde gjør hos ham, førend Proprietærerne først fuldkommen ere fornøjede.“ Desuden anføres den Misbrug med Bryggen og Brænden, der gaar i Svang paa Landet, samt „adskillige Kjøbmandsvarers Faldbydelse i Landsbyerne, saavel af de der bosiddende som af omløbende Vissefræmmere.“ Det anføres ogsaa, at Kjøge tager af, ligesom Kjøbenhavn tager til, fordi formuende Kjøbmænd der har Varerne paa første Haand; og Bønderne den meste Tid af Aaret fører deres Korn og andre Varer til Kjøbenhavn.

Med en vis Ihærdighed fremsatte Magistraten det ene Andragende efter det andet til Hs. Majestæt Kongen om at komme Byen til Hjælp. Dette ses af Aktst. Nr. 93, hvor den under $\frac{13}{3}$ 1738 paa Grund af de høje Skatter, der nu hvile paa Byen, ansøger om Estergivelse af Fri- og Wildtrejser eller dog om, at Kjøbstæderne paa Volland og Fjaltster maatte bidrage noget dertil til Hjælp for Byen. Herpaa fik man under $\frac{26}{2}$ 1739 følgende kongl. Resolution: „Supplicanternes Ansøgning kan i ingen Maade accorderes, men vi ville allernaadigst, at den Løn, Byen aarlig til de tvende Borgermestre Willads Pedersen og Ebbe Jacobsen med 100 Rd. maa betale, skal, naar samme Borgermestre enten ved

Døden afgaa eller andensteds maatte forflyttes, igjen cessere, saa at Byen derefter for denne Udgift kan forsaanes."

I en Indberetning til Stiftamtmand Holger Steel 1751 siger Magistraten: „Det vilde være til denne fattige Byes Gavn, om alle de, der drive Haandværk paa Landet, flyttede hertil, og andre efter Lov og Forordninger holdt sig fra flige Haandværk, hvoraf de her i Byen skulde leve, skatte og skylde. Dernæst kunde det og være, saavel Byen i Almindelighed som mange fattige Mennesker i Særdeleshed til stor Nytte, naar det maatte behage Kongl. Majestæt her i Byen at lade anlægge enten et Tugthus eller Fabrikker, som her tilforn har været, hvortil her findes saa bekvem Plads og Lejlighed, som dertil kunde udfordres, da ej alene mange Fattige, som ere Publikum til Byrde, kunde fortjene deres Brød og Ophold ved saadant Arbejde, men endog kunde være Vedkommende til større Nytte saavel i Husleje og Ildbrand som i Kjøbenhavn. Endelig er og ved Kjøge mangfoldige privilegerede Kroer, denne fattige By til største Afbræd og Skade, da der paa den korte Vej af 4 Mil mellem Kjøge og Kjøbenhavn findes ikke mindre end 4 saadanne, hvoraf den ene ligger halvanden Fjerdingvej fra Byen, den anden 1 Mil og den tredje 2 Mile. Ligeledes er og Byen paa de andre Sider omringet af flige Kroer, hvoraf ikke mindre end tre nu paa tvende Mars Tid har faaet Kongl. Privilegium paa at brygge Øl og brænde Brændevin til at udsælge, de 2de paa Grev Moltkes og den 3die paa Grevinde Schacks Gods, alle beliggende omtrent 1 Mil fra Byen. Det er og bliver da altsammen en uimodsigelig Sandhed, at alle disse saa nær ved Byen beliggende Kroer betager en Del af Borgerne ej alene deres Næring og Levebrød, de skulle have af de til og fra Kjøbenhavn rejsende Landmænd, i Henseende de saa vel paa Hens som Tilbagereisen holder Bedsted ved Kroerne og ikke her i Byen, men

endog at disse gjøre Leverage af Ol og Brændevin til alle Gilder og Gjestebud paa Landet, siden Vedkommende kan faa slikt hos dem til mindre Pris end hos Borgerne, der maa svare stor Konsumtion af hvad de i saa Fald skal forbruge, hvorfor de andre ere befrieede. Sa det som mere er, disse privilegerede Kromænd holde og offentlig Krambod med alle Slags grove Vare, som de lade føre fra Kjøbenhavn, hvorover Landmændene sjeldent kjøbe slige Varer her i Byen. Som nu Borgerfabet herved højlig taber, saa lider og Kongl. Majestæt selv derved stor Afgang i sine Indtrader; thi i Stedet for at her af Byen, førend sliq Mængde af Kroer oprettedes, blev svaret aarlig 5000 Rd. og derover, saa svares der nu ikke mere end 4305 Rd. i Konsumtion."

Som et stort Tab for Byen anføres ofte Latinstolens Nedlæggelse. I Attstk. Nr. 96 bønfaller de eligerede Borgere Kongen om at faa den oprettet vaant, og Magistraten tilføiede ved Indsendelsen af dette Andragende $\frac{16}{4}$ 1783, at Mange i Nærheden af Byen „saasom Proprietærer, Præster og Andre satte deres Børn her i Skolen. De, som fik saadanne Børn i Logemente, havde deraf nogen Fordel, hvilken igjen cirkulerede til nogle af de andre Borgere, og lige Beskaffenhed havde det med den Indtægt, som Haandværkerne havde fra Disciplene og disses Forældre paa Landet, der derved kom i Bekjendtskab med Borgerne, hvilket var til Gavn for Handelen. Mange Enker og Familier flyttede hertil for at kunne faa deres Børn oplærte, og dette var en Binding, da der blev et større Antal til at bestride Byens offentlige Udgifter."

Efter en Opfordring af Stiftamtmand Harthausen afgav Magistraten $\frac{13}{10}$ 1790 følgende Erklæring om Byens Udseende m. v.: „Her i Kjøge er ingen uddygte Karapper paa Fortogene, men derimod udenfor hver Handels-

mands Hus Brædestur af 4—6 Al. Højde, 6—10 Al. Længde og 3—5 Al. Brede. Under disse Skure ere Afdelinger til deri at gemme Handelsvarer som Tjære, Fisk m. m. I Almindelighed er under bemeldte Skure Nedgang til Bakkjælderer, samt Bænke til Bekvemmelighed for Handelsgjæsterne. Ellers formode vi, at Skurene ere opførte for at afværge Regn og Trævind i Kramboderne, som alle ere anlagte i Forstuerne eller tæt ved Indgangen til Husene, af hvilken Aarsag mindre Træskure ere opførte for Indgangene til adskillige andre Huse og Kjældere. . . . Videre findes for nogle Huse Fortogene ganske indelukkede med Stakit og Rækværker, tildels for at holde Vogne fra Husene og tildels, som udenfor Bærtshusene, at Drikkegjæsterne derved kan binde deres Heste. Endelig findes og udenfor en Del Huse planterede Vinde- og Kastanietræer. Alle disse anførte Indretninger, som fra umindelige Tider har været i Brug, men hvortil dog ikke vides nogen speciel Tilladelse at være givet, anse vi baade til Banzir for Byen og til Hinder og Indstrækning saavel for Udsigten som Passagen, da Hovedgaderne paa sine Steder ere saa smalle, at næppe mere end 2 Postvogne kan passere jevnfæd, og igjennem Byen gaar Landevej til Volland, Falster, Møen, Vangeland og flere Steder, og følgende falder en stærk Passage. Overalt bør tages i Betragtning den Hinder og Fare, Byen ved indtræffende Ildbrand er udsat for fra Træskurene, hvori gemmes letfængende Sager, og derfor ubbedes Stiftamtmandens Omsorg for Fortogenes Ryddeliggjørelse, saaledes som i Kjøbenhavn, Christiania og Bergen er anordnet. Det ansøgte Paabud burde inden en vis bestemt kort Tid iværksættes uden at oppebie den Tid, Skurene forgik, som i alt Fald vilde være i mange Aar, da man ved Reparationer nok vilde vide at forekomme Nytten af saadanne Misbrugs Afstæffelse. Gaderne i Byen falder noget uejvne, men ere dog fri for

Huller, saa at Farten ikke hindres eller besværliggjøres, og saalænge dette ikke indtræffer, haabe vi, at Byen forstaaes for Gadernes Omlæggelse, da den ikke for Tiden formaar at udrede de dermed forbundne Udgifter, fornemlig til Ste-
nes Indkjøb, hvilket her ere kostbare og næppe at faa for Penge."

Stiftamtmanden fandt Magistratens Indstilling begrundet, og $2^{3}/_3$ 1791 blev samtlige Borgere paalagt, at de bestandig maa holde Fortogene ryddelige samt vogte dem for at opføre Udbygninger, Karnapper, Kæfværker m. v. udenfor deres Hus, hvornæst de erindres om at holde Kenderstene og Gaden ren til enhver Tid.

Samtidig er der i „Minerva“ for April 1793 givet følgende Skildring af Kjøbstædernes Tilstand: „Det kan ikke negtes, at alle vore danske Kjøbstæder ligge nedjunkne i en dyb Armod. Synet af de faldefærdige Bygninger, den paa Gaden herskende Tomhed overbeviser enhver derom. Jeg siger, alle vore Kjøbstæder; thi lad end være Armoden i Aalborg, Helsingør, Randers, Odense, og meget saa til, ikke er saa fremstikkende som i Korsør, Viborg, Kjøge, Ringsted, Bordingborg og flere, saa er dog Mængden ikke mindre arm i hine end i disse, ja stundom armere, uidentvøl fordi den mellem de Formuende herskende Luxus er ikke af den nyttige og Haandværkerne bestjæftigende Slags — thi naar man undtager Helsingør, hvormange smukke eller kostbare Bygninger findes i de øvrige Kjøbstæder?“

I de snart forløbne 100 Aar er selvfølgelig meget forandret. Ved 1820 angives de fleste Bygninger i Byen at bestaa af Bindingsværk samt for det meste at være 1 Etages Huse med Gavl Siden den Tid ere flere Gaarde og Huse ombyggede af Grundmur, 2 Etager høje, og navnlig ere Bygningerne ved Torvet og i Hovedgaderne ret anseelige. Jernbanegaarden paa Byens østlige Side tager sig godt ud.

Bag ved den, ud mod Søen, ligger det i 1867 opførte Gasværk. Tæt ved Jernbanen er der opført en Theater- og Forsamlingsbygning, hvortil Forslaget blev givet $15/3$ 1883 af Tureby, Rjøge og Omegns Landboforening. Midlerne dertil (56,000 Kr.) tilvejebragtes ved Aktietegning. Bygningen indviedes den 9. November 1884. Efter 1820 var Gadelugterne til almindelig Belysning først anskaffede. Gasbelysningen tog sin Begyndelse $8/11$ 1867.

Rjøge var henhed 200 Aar Garnisonsby for en mindre Afdeling Soldater. Under $9/6$ 1628 tilmeldte Slotsherre Mogens Kaas Magistraten, at der af Oberst Christoph Hunickens Ryttere vilde ankomme 86 Mand med Heste, der skulde underholdes af Byen. Allerede ved denne første Indkvartering vakte Fordelingen mellem Borgerne Misfornøjelse, og det samme spores ved senere Indkvarteringer. Slotsherren meddelte dog paa Foranledning Magistraten, at Soldaterkvinder og Børn ikke skulde underholdes af Borgerstabet. Disse Ryttere afgik endnu samme Efteraar til Sverrig, og derefter kom Oberst Henrik Hold hertil, men afgik i Foraaret 1629 til Slagelse, da Rjøge fik 100 „franzøske Soldater“, som dog muligvis kun forblev her nogle Dage.

I Aaret 1645 laa Henrik Sehesteds Rytteri her. 1656 hvervede Poul Brunst 100 Fodfolk med „Løbeplads“ i Byen, og det følgende Aar havde Major Georg Møller ligeledes Samlingsplads her for et Halvkompani Soldater, hvormed han nogen Tid efter afejlede til Holsten. I den følgende Vinter laa Claus Juels Sogneryttere og 400 af Ulrik Christian Gyldenløves Dragoner her. Næste Aar kom Henrik Thott fra Norge med sit Kompani, og ligeledes laa her en kort Tid nogle „hollandiske Soldater“. Svenskerne besatte under Krigen Byen, og først i Juni 1660 ankom Oberst Mogens Krags Regiment hertil fra Kolding.

Det bestod af 550 Mand i 8 Kompagnier, hvoraf 2 sendtes til Korsør og 1 Komp. til Storehedinge. Det følgende Aar kom en Del af Livgarden under Oberst Frederik Arensdorff hertil, og 1668 laa Ritmester Baldemar Bønsfleth her. Fra 1674 laa Kaptejnerne Hattens og Wendix Ahlefeldts Kompagnier her; ligeledes omtales et Par Aar efter Oberstløjtnant Hans Horns Kompagni samt 2 Batailloner af Dronningens Regiment, bestaaende af sjællandske Bønder og hvervede Tyffere. Fra 1684 laa her en Del Tropper under Major Anton Gynther for at holde Strandvagt. Næste Aar kom 3 Kompagnier af den kongl. Fodgarde hertil, og disse havde muligvis Standkvarter her til 1709. Af Officerer, som Tid efter anden laa her, nævnes Kaptajnerne Vorenz Blücher, Anders Steel, Søren Rosenkrantz (død her 1708) og Oberst Rudolph Bigen m. fl. I 1710 blev indlaget „nederst ved Stranden“ 253 syge Matroser og 88 Soldater fra Orlogsskibet, som laa i Bugten under Viceadmiral Peter Raben. Af disse døde en Del, saaledes at kun 312 Mand senere afgik til Kjøbenhavn.

1712 kom Oberst Johan Sigismund Birchholtz hertil med 2 Kompagnier fra Skaane, hvilke Aaret efter afgik til Thykland. I den følgende Tid laa her forskellige Afdelinger af Ryttere og Fodfolk, men blandt de mange Officerer her nævnes, er det vanskeligt at se, hvem der havde Standkvarter i Byen. 1725 laa Oberst Heinrich Bernhard Schafalitzky de Muckadel her, og 1730 kom Fodgarden paany hertil. Borgerne beder da om „Forlindring“, da de maatte tage fra 8 indtil 32 Mand med Kvinder og Børn i Indkvartering. De andrage om, at Ringsted maa komme Byen til Hjælp ved at tage 1 Kompagni. 1737—41 laa Oberst Hans Henrich Schlubhüt her med det sjællandske nationale Regiment. Desuden laa der en Del Ryttere i Baracker i Sommertiden, og om Vinteren hos Borgerne under Major,

fenere Oberstløjtnant Christopher Ernst Drechsel. 1755 nævnes ogsaa Oberst Henrik Sigismund Castonier her, men allerede Aaret efter blev han Kommandant i Fredericia. Drechsel afmarscherede i Juni 1758 til Holsten og fik Magistratens Attest for, at hans Folk i 15 Aar havde udvist „en berømmelig og prisværdig Disciplin samt Justits i Byen.“ 1764 kom han tilbage og lod ved Auktion bortselge „en Del Heste, Rustvogne, Geværer, Ridetøj, Støbler m. m.“ 1766 til 1789 laa Oberstløjtnant og Generaladjutant Christian Wildenrath Frieboe her med en Del Dragoner. Ved hans Afrejse synes det, at Byen ikke mere skulde have Indkvartering, men skjønt Magistraten og Borgerne oftere forhen havde klaget over Byrden, saa beder de nu om at faa Militær paant. Dette bevilgedes, og i Foraaret 1791 kom et Korps Bosniakker hertil, bestaaende af 125 Mand med Heste under Major Derchow. Han fik den øverste Befaling i Byen, og dette gav Anledning til, at der opkom Strid mellem Majoren og Borgmester Arff, der dog af Stiftamtmand Knuth blev trøstet med, „at han intet skulde have at berygte ved at gaa tilbage til sin Post som Politimester i Kjøge“. I Aarene 1811—14 laa 1. Bataillon af det fjællandske Skarpskytterkorps her under Kaptejn Christopher Frederik Dreyer. Samtidig omtales Uhlannerne og 1815—17 det danske Livregiment her. Indkvarteringskommissionen holdt sit sidste Møde her i April 1816. Efter 1800 vare Soldaterne ikke giste, men før den Tid omtales oftere et saadant Antal Høner, at det deraf maa sluttes, at mindst hver 3die Militær førte Familie med sig.

Byen fik oftere Indkvarteringshjælp fra de andre Kjøbstæder. Saaledes fik den i mange Aar hver 26. Maj 1 Rd. i Godtgjørelse for hver bereden Mand, der betales med 69 Rd. fra Raskov og 25 Rd. fra Storehedinge. Endvidere gav Rentekammeret $1\frac{2}{4}$ 1760 Ordre til, at Rødby skulde

betale 55, Maribo 45 og Nafkov 5 Rd. for Fruers og Koners Indkvartering i Rjøge. For Aarene 1810—13 fik Byen udbetalt i Kvartergodtgjørelse til Syge og Vagstuer 2247 $\frac{1}{2}$ Rd. I 1815 godtgjordes den ligesledes for Mandskab og 132 Heste af Uhlanestadronen 913 Rd. Sygehusets Rekviziter bortsolgtes s. A. for 285 Rd.

Efter at Militæret ved Aar 1817 havde forladt Byen, har der ikke, naar undtages Landsenererne fra Nefstved og Bordingborg paa deres Gjennemmarsch til Eстераarsmanøvrene i Kjøbenhavn, været nogen større Indkvartering her før efter Krigen i 1864, da 6. Bataillon under Oberstløjtnant Georg Vilhelm v. Caroc fik Kantonnement her, men allerede i Decbr. s. A. kom Bataillon til Aarhus, og i 1865 fik den Standkvarter i Viborg.

Byen havde ogsaa af og til Indkvartering af det sydfjællandske Landeværns-Regiment, der oprettedes 20. Marts 1801, men nedlagdes igjen 15. Febr. 1808.

Det var særligt dette Landeværn, bestaaende af Folk mellem 30—45 Aar, der deltog i Fægtningen ved Rjøge i Høsten 1807.*) Men foruden maatte ogsaa Landeværnsbataillonerne fra Volland og Falsler samt Møen deltage i den. Disse negtede tildeels at adlyde Ordre, eftersom Forord. af 19. Januar 1801 om Landeværnets Oprettelse bestemte, at Landeværnsmændene „ene og alene skulde opfylde den Pligt at forsvare den Provins, i hvilken de selv bo og opholde sig.“

Englænderne gjorde Landgang Søndagen den 16. Aug. 1807 ved Vedbæk imellem de to Fæstninger Kjøbenhavn og Kronborg. Da den Øverstbefalende i Kjøbenhavn, General Henrik Ernst Beymann (f. $\frac{22}{5}$ 1735, død $\frac{28}{1}$ 1823) hørte

*) Stikdringen af Slaget ved Rjøge er hovedsagelig efter H. J. Blom: Krigstildragelserne i Sjælland 1807.

det, udbrod han: „Det er imod alle Krigsregler!“ Fem Dage efter gif deres Hovedstyrke i Land mellem Skillingss- og Korporalskroen og gif ligesom den forrige mod Hovedstaden.

Chefen for det sjællandske Rytterregiment, General Joachim Melchior Holten v. Eastenskjold (f. 1743, død $\frac{1}{4}$ 1817) havde 13. August faaet Ordre til at samle Landeværnet i Sydjælland, og General Peter Lotharius v. Døholm (f. 1753, død 1827) havde samtidig faaet Befaling til at samle Landeværnet paa Smaaøerne, hvorefter det ifulde mødes i Ringsted. Fra Kjøbenhavns Arsenal blev der i de følgende Dage udleveret 2634 Geværer, hvoraf dog kun 1674 Stkr. kom til den Del, der blev samlet ved Rjøge, desuden 85000 skarpe Patroner og 2 trepundige Kanoner med Ammunition og Tilbehør, hvilke 16. Aug. afgif til Roskilde. Senere kunde man Intet faa udleveret, da Byen blev indesluttet af Fjenden. Eastenskjold rejste den 16de fra Kjøbenhavn til Ringsted, og Dagen efter satte han sig i Marsch mod Roskilde. Her fandt allerede den 20de et Sammenstød Sted med engelske Husarer, hvorfor han den følgende Nat gif til Kornerup og Allerslev, hvor han haabede at vinde No til at øve sine nu samlede 7 Batailloner. Her stødte Kaptajn Haffner til ham efter Kronprinsens Ordre som Næstkommanderende. Styrken bestod af 2800 Mand Infanteri og 300 Mand Kavalleri, hvoraf kun 80 Mand vare egentlige Ryttere, Resten Landeværn paa Bønderheste, som ikke stode for Skud; endelig 6 trepundige og 3 færpundige Kanoner med en Besætning af 100 Mand. Styrken var langtfra i slagfærdig Tilstand; thi der var næppe 1 Officer ved hvert Kompagni, og over $\frac{1}{3}$ Del af Mandstabet maatte nøjes med Jagtgeværer, Spyd og deslige, som fandtes hos Befolkningen, og de 7 Kanoner vare tilvejebragte paa lignende Maade. Ammunitionen var ikke tilstrækkelig,

men maatte erstattes ved Kirkebly m. v. Forplejningen stete i de første Dage af den medbragte Madpose, senere sendtes der en Mængde Levnetsmidler fra Egnens Godsejere og andre. Om Uniformering er der ikke Tale, og det er muligt, at flere mødte til Kampen i Træsko og Tøfler. Mandstabet viste dog, uagtet flere vare tagne lige fra Høstarbejdet, Ufortrødenhed og Villighed, skjønt Krigsanstalternes Utilstræffelighed til at modstaa en øvet Fjende maatte være indlysende for alle. Til Batalionerne fra Øerne maatte der tildels staaes Vaaben hos Beboerne, og paa Møen gif Beredvilligheden saavidt, at de afleverede Lodderne til deres Stueuhre til Forfærdigelsen af skarpe Patroner. Det var som meldt med megen Vanskelighed og mangfoldige Bryderier, at det lykkedes at faa Landeværnet fra Øerne over til Sjælland, hvilket havde til Følge, at de lollandste Batalioner først ankom til Kjøge den 28de og ligestrax bleve indkvarterede i Byen, hvorimod den fælsterste ankom omtrent ved Midnat og den mænste først næste Dags Formiddag, saa de begge uden at være forplejede maatte tilbringe Natten under aaben Himmel langs Grøfterne ved Vejen og i Skoven syd for Byen og altsaa saare udafede og forkomne indtraf paa Valpladsen. Efter Kronprinsens Ordre var Eastenskjold den 26de afmarscheret fra Kornerup til Kjøge, hvor han indkvarterede Mandstabet dels i Byen og dens nærmeste Omegn, dels i en paa Lyngen ud mod Skillingstroken opslaaet Vej. Lørdagen den 29de Kl. 5 Morgen rykkede de sjællandske Batalioner ud til Exercits paa Lyngen, medens de øvrige derefter om Formiddagen skulle indkvarteres i Byen, og de vare endnu ikke færdige dermed, da Kampen begyndte.

Den engelske General Wellesley, der var udsendt fra Belejringshæren for Hovedstaden med en Styrke af over 6000 Mand, deriblandt 2 Husarskadroner og et ridende

Batteri, ankom den 28de til Roskilde, men afmarcherede strax derefter til Rjøge for at træffe de Danske. Kl. 9 om Formiddagen næste Dag stod han ved Skillingstroen, hvor han gjorde Holdt en Timestid for at afvente en anden Afdeling og begyndte derefter Angrebet lidt efter Kl. 10.

Hvad der bevægede General Castenskjold til at optage Kampen i en af de mest aabne Egne i Landet paa Sletten nord for Rjøge i Stedet for at vælge Egnen tæt syd for Rjøge med Aaen og Gl. Rjøgegaard foran Fronten, og en betydelig uafbrudt Skov i Ryggen, hvis Udkant længe kunde være holdt og ydet hans Tropper Bestyttelse, er ufatteligt, medmindre det skulde have været Meningen ikke at udsætte Rjøge By for Fjenden. Han beordrede derfor General Orholm til at samle sine Tropper og rykke Fjenden imøde. Orholm lod de 2 Batailloner opmarchere ved Ølfemagle; 80 Ryttere bleve satte paa højre Fløj ved Stranden og 2 Kanoner under Løjtnant Schultes i Fronten. I Hastværket havde man ikke faaet tilstrækkelig Karduser med, hvorfor en anden Officer sendtes til Byen for at hente Forstrækning, men han kom tilbage med den Bested, at Ammunitionsvognene vare indelukkede i Kirken, og Døren til denne spærret. Det varede derfor ikke længe, inden Schultes havde forskudt sig og maatte gaa tilbage, især da Fjenden opførte sit ridende Batteri paa 12 Kanoner, hvormed han begyndte at beskyde vore Tropper. Hestene for den ene af vore Kanoner bleve bortskudte, og den faldt i Fjendens Vold. Rytteriet beordredes til at tage den tilbage, men da det blev beskydt med Granater, holdt det ikke Stand. Næppe faac Infanteriet dette, før det uden Ordre fulgte efter, hvilket snart udartede til fuldstændig Flugt, indtil det naaede de udenfor Byen liggende Grøfter og Gjerder. General Castenskjold havde imidlertid opstillet 4 Batailloner ved det saakaldte „hvide Knæ“, tilligemed en Smule Rytteri paa højre Fløj

nærmeſt Stranden, men efter en mindre Fægtning kaſtedes de tilbage til Byen. Her opſtod nu den ſtørſte Trængſel og Forvirring, da Fjenden lod opkjøre et Par Kanoner i Porten og derfra beſtrøg Gaderne med Kardæſter. Ved Broen gjorde endnu 4 Kanoner og den mœnſte Bataillon nogen Modſtand, men den maatte ſnart vige for Overmagten, og Flugten forſattes ſyd paa. En engeliſk Beretning ſiger, at Rogle af vore kaſtede Vaaben og Vædertøj fra ſig, medens Andre kaſtede ſig bag de paa Marken ſtaaende Kornhobe og fyrede herfra paa deres Forfølgere, ligesom ogſaa en Del fyrede ud af Vinduerne i Kjøge paa de fjendtlige Huſarer, hvorved diſſe tabte 2 Officerer, 16 Mand og 22 Hefte, men flere af de Danſke bleve enten nedſablede eller gjorde til Fanger derved.

Et engeliſk Korps, der var marſcheret fra Koſkilde over Ejby, beſtemte ſig for at gaa over Aaen ved Lellingegaard, men da Broen var brudt af, maatte Artilleriet vade over den. Det havde paa Bejen opſnappet en Transport af 30 Vogne med Levnetſmidler beſtemte til Caſtenſkjold. Marſchen forſattes over Aaſhøj, Klemmenſtrup og Svansbjerg til Herfølge. Hertil var ogſaa en Del af det fra Kjøge over Ballø flygtende Landeværn ankommet, og Orholm havde i Haſt faaet ſamlet omtrent 400 Mand, hvormed han beſatte Kirkegaarden og Højderne omkring Byen. Efter en Kamp, hvori han havde to Døde og 13 Saarede, ſaae han ſig nødsaget til at overgive ſig ſom Fange med ſine Folk. Det fjendtlige Kavalleri og ridende Artilleri forſatte Forfølgelſen til Sædder, hvor der endnu toges en Del til Fange, men Caſtenſkjold naaede dog den næſte Dag til Neſtved med 2 Batailloner, 250 Ryttere og 4 Kanoner. Da han ikke troede at kunne udrette noget hermed, lod han Folkene fra Sjælland hjempermittere og gif kort efter med Rytterne og Mand-

skabet fra Dorne over Kallehave og Bordingborg til Møen og Falster.

Det fjendtlige Infanteri, der havde gjort Holdt ved Svansbjerg, tog Vejen over Taagerød til Gjørskov, og en Deling gik til Ringsted, hvorhen ogsaa en Del af Landeværnet havde taget Flugten. Wellesley op slog sit Hovedkvarter i Kjøge, men forlagde det kort efter til Rygaard eller Blæsenborg Kro.

Bort Tab var efter Beretningerne henved 1500 Mand; deraf angives 100 Døde, 150 Saarede, 57 Officerer, samt 1100 Mand Fanger, desuden erobrede Fjenden 9 Kanoner. De fangne Officerer bleve Dagen efter paa 11 Vogne under Bedækning af hannoveranske Husarer førte til Rygaard, hvorfra det efter nogle Dages Forløb tillodes dem at rejse hjem imod at udstede Forskrivning om ej at ville tjene mere i denne Krig. De menige Krigsfanger førtes ombord paa den engelske Flaade og bleve først løsladte nogen Tid efter. Blandt de Døde var Ejeren af Vibygaard, Kaptejn Peder Christian Øvstgaard (f. 1775), ligesom ogsaa Kaptejn Mørager døde af sine Saar (begr. i Kjøge $\frac{1}{10}$ f. A.) Desuden saaredes Vojtnanterne Kretschmann og Rist samt ved Herfølge Wedel-Farlsberg fra Norge.

Nationalfølelsen led et dybt Stkaar ved denne Fægtning, og den blev siden omtalt paa en haanlig Maade i forskjellige Viser, ja tilsidst endog fremstillet, som om det var Trælle, „Træskohelte“, der løb ved Kjøge. Dette er sikkerlig baade Synd og Skam mod de Mand, som kæmpede der; thi de vare i sig selv tapre Soldater, men manglede den fornødne Uddannelse. Fægtningen afgiver et af de mange Exempler paa, at man ikke skaber Hære i et Øjeblik; thi manglende Uddannelse giver daarlige Soldater, der end ikke formaa at staa sig mod en underlegen endlige som her mod en overlegen og øvet Fjende; — og ihvor gammel Historien om

Slaget ved Rjøge end er, saa kan det være godt at bringe sig den i Erindring ogsaa nutildags — med uøvede Folk kan man ikke vente at slaa sin Fjende hverken til Lands eller til Søes.

Ogsaa private Folk faldt for Fjendens Kugler, saaledes i Rjøge Møller Ole Andersen og Nebflager Poul Hegners Hustru. I Herfølge Sogn blev Strandvisitor Søren Verche i Søllerup tvungen til at være Vejviser i Skoven, og her affyrede de en Kugle paa ham, saa han døde Dagen efter af Saaret. I Næshøj dræbtes en Dreng og en ældre Mand; disse bleve tilligemed 6 Landeværnsmand begravede i Herfølge den 31. Aug. Adskillige andre Landeværnsmand fandtes senere liggende paa Markerne og bleve jordede paa det Sted, hvor de vare faldne.

I Rjøge By huserede Fjenden flent forskjellige Steder. Blandt andet plyndrede de Procurator Bendig Ramphøveners Bolig og ødelagde en Del af hans Papirer. I Omegnen forlode flere Beboere, navnlig Mændene, af Frygt for Overfald og Bortførelse Hus og Hjem og søgte Skjul i Skovene. I en ny udflyttet Gaard paa Bjeverskov Mark, som Folkene havde forladt, slog de fjendtlige Soldater, efter først at have fortæret Mælk og andre Levnetsmidler, alt hvad der fandtes itu. Ude paa Marken fandt de en nedgravet Kiste, som de sønder slog med deres Sabler. Lignende Udaad begik de mange andre Steder. Paa Ballø slap en engelsk Officer og hans Tjener mindre heldigt fra det. De øvede deres Uvæsen ved at skyde gennem Gaden op imod Vægeholigen, men da de derefter kom ind i Gjæstestuen paa Bærtshuset, hvor de vilde overfalde Damekuff Jens Pedersen (død $28/1$ 1818), Kaminfejer Gottfried Rose (død $24/7$ 1826) og Indsidder Johan Conradtsen fra Balløby (død $9/12$ 1841, 72 Aar gl.), bleve de overmandede og dræbte paa Stedet. For at skjule det begaaede Drab og afvaste Blodpletterne lod

man i al Hast det Öl og Brændevin, der var paa Tønderne, løbe ud paa Gulvet. De døde Legemer skjultes først i Kartoffelrækkerne i Kaminfejersens Have, men om Natten bleve de nedgravede ved den store Villesø, uden at det lykkedes de senere ankomne Engelsemænd at faa opdaget, hvorledes det var gaaet deres Stalbrødre. Da Loftet i Gjæstestuen 1848 blev fornyet, fandtes under Gibsbækket den Kugle, der var tiltænkt Kuffen, men som havde faaet en fejl Retning.

Byen har fra de ældste Tider haft en betydelig Handel, idet den som Søfjæstads havde en livlig Forbindelse med Omverdenen og udfikede særlig Korn, Trælast, Öl og Vine. Handelsmændene i Kjøge hjembragte fra Østersølandene store Ladninger af polst og liflandsk Korn, som faa opdyngedes i store Oplag indtil hollandske Skibe ofte i Snefetal afhentede det her tilligemed danske Varer. Senere indkjøbte Hollænderne selv Kornet paa de østersøiske Steder sejlede althaa Kjøge forbi til stor Skade for Handelen. Det meddeles ogsaa, at Hollænderne under Handelsforbindelsen med Kjøge udredede Udgiften til en Vygte i Taarnet, som bortfaldt, saasnart de sejlede Byen forbi. Kornhandelen bedredes dog efter den svenske Krig, men allerede i Midten af forrige Aarhundrede var den meget mindre.

Udenbysboende synes ogsaa i ældre Tid at have drevet Handel her lige med Byens Borgere; thi Peder Mortensen og Gregers Thomassen i Bjæverskov Herred, Hr. Oluf Rosenfrank's Tjenere, fik 1ste Marts 1528 Kong Frederik I's Brev, udstedt i Gottorp, at de maa bruge og handle Kjøbmandsstab med dennem af Kjøge uden- og indenbys med Indsegling (?), ligerviis som andre bosiddende Borgere i Kjøge gjøre, dog med faa Skjel, at de have det i Borgmester og Raads Minde der sammesteds, som de have be rettet for Kongl. Majestæt, at de have. Da skal de og faa

ligevel gjøre og holde Byens Tynge, ligervis som andre Hans Raades (o: Kongens) Undersaatter i samme Stad gjøre eller have det udi Borgmester og Raads Minde. (Se Fred. I's danske Registranter ved Erskov og Mollerup). I Slutningen af 16de og Begyndelsen af 17de Aarhundrede indførtes betydelige Masser tykt Öl, navnlig fra Rostok, samt forskjellige Vine. Da disse Drikkevarer oftere indkom i forfalsket Stand, fandt Kong Christian IV. det nødvendigt ved et aabent Brev af 2. August 1605 at ansatte Vinprøvere og Bragere i Byen. I Brevet anføres, at Kongen er kommen til Kundskab om „den store Usikkerlighed, som sig begiver udi vor Kjøbstad Kjøge med hvis Vin, Rostokkeröl og anden fremmed Drik, der til Byen indføres, og der sammesteds fortappes, faa det tidt og ofte forplumpes og forfalskes, og enten Gud udi Landet giver dyr eller god Tid paa Skornet, eller det er god eller ond Vinvært, faa bliver dog samme Drik altid ved en høj og dyr Værd og Pris. Desligeſte om det store Bedrageri, der sammesteds skal ske med hvis saltet Kjød, skotske, norske og flamske Sild og anden saltet Fisk der udi Byen i Løndetal forhandles, og det altſammen af den Aarsag, at dermed ikke haveſ den tilbørlige Indſeende som det sig bør“. Kongen befaler derfor Borgmestre og Raad at forordne nogle edsvorne Borgere til nøje at føre Tilſyn dermed. Som Bøn ſkulde diſſe oppebære 8 Skilling af hver Læst Öl og 12 Skilling af hver Læst af det øvrige. Desuden forbød Kongen fra den Dag alle Vinhandlere i Byen, der handlede med Rhinſke, Spanſke eller Franſkvin, at indføre eller udtappe noget ſom var forfalsket. Vinprøverne, iblandt hvilke ſkulde „tilſettes en Mand af Raadet“, ſkulde i det ringeſte hver Maaned og ellers paa forſkjellige Tider af Aaret viſitere alle Vinkjældere i Byen og have Indſeende med, at det kongelige Mandat overholdtes. De ſkulde tillige ſætte Taxt for, hvad

Potten af de forskjellige Vine maatte sælges for, og denne Taxt skulde antegnes og opslaaes paa Raadhuset. For Ulejligheden oppebar de en Pot af hvert Fad Vin. Endnu i mange Aar efter omtales Vinprøverne at have været i Virksomhed. Endvidere nævnes ofte Tyskølsførere, der synes at have været nogle af de fornemste Handelsmænd i Byen. Ifølge en kongl. Forordn. af 10. Decbr 1621 skulde der i alle danske Søkjøbstæder oprettes et saakaldt „Spanisk Kompagni“, hvilket under Krigen mellem Spanien og Nederlandene skulde indkjøbe Vin, Salt og lignende Varer fra Spanien og Frankrig. Et saadant privilegeret Handelselskab blev ogsaa oprettet i Kjøge. I Novbr. 1622 mødte Borgmestrene og Raadmændene i Næstved efter Ordre fra Duf Rosensparre og de øvrige kongl. Kommissarier angaaende den spanske Handel. Borgmestrene Envold Brochmand og Hans Christensen bleve valgte til at forestaa samme, og Byens Kjøbmænd vare Barthavere, ligesom ogsaa senere nogle Kjøbmænd fra Stege bleve optagne i Kompagniet. Tyskølsføreren Jens Jensen var muligt ikke Deltager; thi han blev 1623 idømt en Bøde paa 5 Rd., fordi han ikke til Tolder Mads Ravn havde meldt en Ladning Vin og Glas. Senere dømtes han til at have forbrudt 2 Piber og 4 Drehooveder fransk Vin til Deling mellem Kongen, Byen og Kompagniet.

Som Direktører for Kompagniet valgtes $2\frac{1}{2}$ 1626 5 Mænd, nemlig: Peder Vagger, Kræmmer Søren Jensen, Mads Ravn, Christen Jostsen og Frands Hendriksen Brunsten. Der nævnes paa den Tid 20 Deltagere i Kompagniet i Byen. Nogle Maaneder efter forlangte 6 Borgere, at Kompagniet skulde opløses, hvilket ogsaa skete i Begyndelsen af det næste Aar, hvor Kompagniets Bød folgtes til Cort Richter for 450 Sldr., hvorefter han havde de 300 tilgode hos Kompagniet. Han fik dog først $\frac{5}{10}$ 1629 Skjøde paa

Boden samt en Strandlod med hosliggende Have, hvilket Enevold Brochmand $2\frac{1}{3}$ 1623 havde tilskjødet Kompagniet. 1640 nævnes endnu „Spanske Kompagni“, men det var da alt ophørt som Handelssekskab.

År 1623 lod Christian IV opføre „et stort Kornhus“ ved Byen. Det var 4 Loftet højt, 75 Bindinger langt, 17 Alen bredt med murede Tavler. Tømmeret dertil var hugget paa Gulland og Tømmermand Andreas Nyen fik 1000 Rd. for sit Arbejde. Murmester Simon Wolff ligeledes $543\frac{1}{3}$ Rd. Huset stod kun kort Tid, thi $12\frac{1}{3}$ 1630 gav Slots-herren Mogens Schesteds Befaling til Magistraten, at der ved Nedbrydelsen skulde leveres Billum Stenvinkel „alle de lange Stiger man plejer at bruge udi Ildbrandsnød, som kan findes i Kjøge.“ Peder Drejer fra Kjøbenhavn nedtog det og fik frit Øl og Mad af Byen i de 36 Dage, han var derom, samt fri Vognrejse hjem. Tømmeret blev indladet paa et Skib og affendt til Flensborg, hvor Huset rimeligvis igjen opførtes. I Året 1653 fandtes der ogsaa et kongl. Kornmagasin i Byen, hvilket ses af Attstf. Nr. 51.

Kornhandelen i Byen vedblev at være levende i den øvrige Del af Århundredet; baade fra Roskilde og Ringsted førtes en større Del til Kjøge for derfra at udstibes. 1658 sendte Rannik i Roskilde Mag. Enevold Nielsen et større Parti til Handelsmand Christen Svendsen. Dette var ikke betalt ved 1664, hvorfor hans Svoger Hans Bladh dømtes til at betale det efter Kapitelstaxten for 1658 med 1 Rd. for Td., baade af Rug og Byg. Senere var der betydelig Handel med Malt, men i det 18de Århundrede gik Handelen ikke saa lidet tilbage, og først i dette Århundrede tiltog den igjen noget. 1829 udførtes der ialt 5640 Td. Kornvarer, 1830 kun 2448 Td. og i de 2 følgende År ialt 1904 Td., hvilket var en betydelig Nedgang. I

1884 var Udførelsen til fremmede Steder 5165 Td. Hvede og 1005 Td. Bng.

Fra den ældste Tid var det forbudt Borgerne at købe Varer udenfor Byens Mærkestene. Den, der overtraadte dette, skulde straffes for Forprang med en Bøde paa 3 Mark, og Magistraten indskjærpede ²⁵/₁₀ 1596 Forbudet. Som en Mærkelighed maa anføres, at Bysfoged Jens Christensen selv overtraadte det, hvorfor han 1597 paa Raadhuset edelig maatte forpligte sig til „at han efter denne Dag ikke vil eller skal bruge nogen Fremmede eller deres Penge at indkjøbe Korn eller andet for.“

Trods alle Forbud vedblev Landprang, hvorfor det 1639 paa Raadstuen vedtoges, at enhver, der kjøbte nogen Slags Vare uden for Byen, strax skulde sættes i Halsjernet „uden nogen Persons Anseelse, være sig Dyrighedstjenere, Borgere eller deres Folk.“ Enhver, der heri saae igjennem Fingre med nogen, saavel „Kvinder som Kvindfolk“, skulde sættes paa „Træhesten i 3 Timer“. For Sikkerheds Skyld bestemtes, at der skulde ansættes en Vægter ved hver af Portene, der skulde paasee, at Intet Ulovligt foregik. Det bestemtes tillige, at Høkere og andre ikke maatte købe Varer paa Torvet før efter Kl. 9 Formiddag. Den, der handlede herimod, skulde have forbrudt Varerne til Deling mellem Kongen, Byen og Angiveren. Det næste Aar ansattes 2 Borgere til at have Opsigt med Torvehandelen, og da en Mand fra Landet salbød 7 Stk. Lam, inden Kloffen slog 9, bleve de konfiskerede. Smedker Herman Richter kjøbte 40 Ungsvin paa Torvet for 25 Dlr., men da han ikke kunde benægte, at disse vare indkjøbte til Handel, blev han dømt til at have Svinene forbrudt til Kongen og Byen. 1650 kjøbte to Mænd fra Kjøbenhavn hver et Svin paa Torvet, men de dømtes til at miste deres Kjøb ifølge Kongl. Majestæts Brev af ²⁰/₅ 1649, der stadfæstede Kong Christian I's

aabne Brev af 1477 (se foran Pag. 15). 1662 indstjærpede Magistraten Forbudet mod Vandprang (se Aktstf. Nr. 64). Her bestemtes en Bøde af 10 Rdlr. til de fattige, og havde de Intet at betale med, skulde de straffes „med Vand og Brød i Kjælderen, eller sættes nogle Timer i Gabetof“.

Bed denne Tid flyttede flere Borgere fra Byen ud i de efter Krigen ny opførte Broport- eller Sønderkjøge-Huse, hvor det ikke alene var billigere at bo, men hvorfra de ogsaa mere uhindret kunde drive Handel og gjøre Forprang, da de boede paa Gammekjøgegaards Gods. Dette tog saadan Overhaand, at Magistraten maatte udbirke et Kongebrev af 14. April 1668 som Forbud derimod (se Aktstf. Nr. 69). Uagtet dette Forbud, voksede dog Husenes Antal, og der rejste sig en lille Handels- og Haandværksby, hvis Beboere, støttet af Grevinde Birgitte Steel, gjorde Kjøge By i flere Maader væsentlig Stade. 1687 anlagde Magistraten Sag mod 2 Mænd, som boede i Husene. Disse bagede Brød, bryggede Øl og brændte Brændevin til Salg, ligesom de endvidere opkjøbte Rug, Smør, Lam, Gjæs og Høns. De beraabte sig paa en kongl. Forordn. af $\frac{6}{12}$ 1673, der tillod Enhver at falsholde sine Varer udenfor Portene og at sælge disse, til hvem de lystede, og det ses ikke, at Handelen blev dem forbudt. 1693 begyndte Magistraten Sag paany, medens Ejeren af Gl. Kjøgegaard, Knud Thott til Gavne, tog Beboerne i Forsvar. De tidligere Anker anførtes, og der havde tillige indlogeret sig nogle Prangere fra Balby og Avedøre, der opkjøbte Alt, hvad de kunde overkomme, saa at jaagodtsom Intet kom paa Byens Ugeltovej; ja de drev ikke alene Forprang paa Gl. Kjøgegaards, men ogsaa paa Ballo og Vellinge Grund.

Under 16. Febr. 1695 fik Stiftsbefalingsmand Otto Krabbe Kong Christian V's Brev om alvorligen at forbyde de i Husene „boende Husmænd nogen Slags borgerlig

Handel og Næring eller noget Haandværk at bruge eller tilstede andre at bruge det, og paa det at saadan ulovlig Haandtering desbedre kunne blive affkaffet have Vi aller-naadigst tilladt, at Magistraten maa, saa ofte den selv fornøden eragter, ved Underfogden og 2 Borgere uden nogen foregaaende Advarsel til Proprietæterne eller deres Fuldmægtig aarle og silde hos de der udenfor Byen boende, som de kunde have Mistanke til, lade eftersøge og ransage om de herimod handle. Og saafremt det befindes, at de noget Kjøbmandskab eller Haandværk bruger, bager Brød og brygger Ol til at sælge, brænder Brændevin eller i andre Maader gjøre de i Byen boende nogen Forprang, maa og skal bemeldte Underfoged og 2 Borgere have Magt til at lade de Barer, som de antræffer saaledes at handle med føre ind i Byen og derpaa til Bytinget, efter lovlig foregaaende Stævnamaal, Dom til Konfiskation hænde, da Halvparten deraf skal være forfalden til Kirken og den anden halve Part til Havnen sammesteds, og den Skyldige at være pligtig foruden den derpaa anvendte Bekostning endnu en Gang saameget til Angiveren at betale, og saafremt den Skyldige enten selv eller nogen af hans Folk skulle, naar han af Underfogden og 2 Borgere besøgt vorder, fordriste sig til at gribe til Værg eller Modstand at gjøre, da skal han derfor tiltales og efter Sagens Bestaffenhed straffes som vores Mandats Overtræder." Dette Brev findes i Byens Raadhusarkiv med Paategning om at være læst paa Tinge 6 Gange, jenseft 1743.

Ved en Tillysning af ²⁷/₆ 1698 forbød Magistraten endvidere „den umanerlige Udløben uden Portene, hvor der opkjøbes, hvis Barer som ellers Bonden agter sig med til Byens Areltorv og der at sælge." Dette Forbud gjentoges oftere senere med Trusel om Mulkt, Fængsel i Stadens tilfulte Kjælder eller Halsjernet efter Bestaffenheden af Kjøbet.

1731 lod endog Magistraten Forbudet opslaa paa Gadehjørnerne, men alt uden Virkning.

Magistraten fik $\frac{5}{3}$ 1735 udbirket Grev Holsteins Ordre til, at Borgerstabet maatte foretage Efterøgning i 2 Miles Afstand fra Byen, om nogen handlede med Salt, Tjære, Tobak, Humle eller deslige, samt om løbende Kræmmere faldholdt Smaakram, hvilke Varer da strax maatte konfiskeres. Endelig lod Stiftamtmand Holger Steel $\frac{28}{11}$ 1752 alvorlig advare Birkedommer Abraham Brasch at paasee, at Ingen i Gl. Kjøgegaards Birk befattede sig med ulovlig Handel eller Kjøbmandskab. I 1756 klager flere Borgere over Kornets Dyrhed i Byen og angiver, at flere ride ud til Ballø Kro og Brambroen, for at købe hvad der skulde til Byen. I Decbr. 1772 indgav Magistraten et Andragende til Kongen om, at Forprang af Kornvarer i Kroerne, paa Landeveje og i Byens Gader maatte aldeles forbydes. Hvorvidt noget Kongebrev udkom herimod, kjendes ikke, men Forprang ovedes af mange flere end af Borgere i Byen og Beboerne i Husene.

Stiftsforvalter ved Ballø, Jacob Kofsted, havde i Efteraaret 1774 ved Udrideren paa Ballø og Bondesogden i Balløby ladet opkjøbe i Magleby, Holtug, Sierslev og Strøby et Parti af 1300 Tdr. Byg og Havre til en god Ven i Kjøbenhavn. Sæden skulde leveres i Kjøge for derfra at udslibes. Kjøbmændene i Byen fandt, at dette var et Indgreb i deres Rettigheder, da det var til Skade for deres „borgerlige Næringsvej og Byens Privilegier.“ De anlagde Sag, men vare dog villige til Overenskomst, naar Kofsted vilde lade Handelen om Sædens Levering gaa tilbage samt forpligte sig til i Fremtiden ikke at gjøre flige Odkøb. Skjønt Kofsted søgte at frigjøre sig for det sidste, idet han anfører: „Denne Post forekommer mig ligesom der plejer at siges til Børn, naar de have forset sig, at hvis de ikke

ere smukt artige, skal de en anden Gang have Ris, hvilket han ikke finder at passe sig mellem gamle og fornuftige Folk, hvor Lov og Ret har Sted til at stille ad" — saa indgif han dog Forlig om Sagen og lod Handelen gaa tilbage. 1776 klagede Kjøbmændene til Stiftamtmand Brodenhuus over, at Etatsraad Neergaard til Svenstrup havde forskrevet en Ladning Bræder fra Frederikshald, hvilke han lod udløse paa Rheden, og derefter af Bønderne hjemføre. Stiftamtmanden svarede, at der Intet var at gjøre ved denne Sag, citeret som Etatsraaden havde kjøbt Bræderne til eget Brug.

Byens Opland har i ældre Tider været langt større i Omfreds end nu. I Skiftebøger og andre ældre Dokumenter ses saaledes, at de Handlende havde haft Kunder fra Egnene ved Ringsted, Roskilde, Næstved og Storehedinge, hvilket viser, at Oplandet har udgjort en Kreds af 3 Mile eller derover. I en Kjøbmands Skifte fra 1646 nævnes saaledes Kunder fra Balsømagle, Torped ved Ringsted, Kværkeby, Drøsløvunderstov, Engelstrup ved Rønnede m. fl. Byer. — I de sidste 30 Aar, og navnlig siden Næringsloven af $29/12$ 1857 traadte i Kraft, er dette Opland stadig formindsket. Der rejser sig nu i 2 Miles Afstand fra Byen forskjellige Kjøbmandsforetninger, navnlig ved Jernbanestationerne Haarlev, Haslev og Haudrup, samt tillige andre Steder som Slimminge, Gjørsløv, Braaby m. v. Men selv indenfor denne Afstand virke Brugsforeningerne med Kjøbmandshandel saavel som forskjellige Høkere. I 1877 beregner Bayer i sin Statistik over Kjøbstæderne, at Kjøge Byes Opland strækker sig til et Indbyggerantal af circa 12,500 eller 4 Gange saamange som Byens Befolkning. Denne er siden den Tid ikke tiltaget, men Oplandet er sikkert blevet ikke saa lidt indskrænket.

Handelen synes i den ældre Tid at have fundet Sted

ikke alene paa Søgnedage, men ogsaa paa Søn- og Helligdage. Denne Ustik forbød Magistraten ved en Anordning af $20/7$ 1629. I samme siges, at der „befindes stor Ustikfelighed baade imod Guds Ord og høje Dyrigheds christelige Stik og Formelding, idet Bønderne heromkring baade Søndage og andre Helligdage saavel som om Bededage jør og under Prædiken understaar dennem at indkomme herudi Byen at torve med deres Varer og i saa Maade drive Kjøb og Salg ligesom paa andre Søgnedage, og dermed ikke holde sig selv alene, men og Andre fra Kirken og Guds Tjeneste“. Magistraten advarer paa det alvorligste herimod og tilføjer, at det er bekendtgjort ved Herredstingene, at enhver, der forsér sig herimod, maa bøde Helligbrøde og desuden straffes efter kongl. Forordninger.

Magistraten forbød tillige alle at komme til Byen med „slagtet Kjøb eller andre ædende Varer“ om Søndagen saavel som, at Ingen om Helligdage før eller under Højmesse maa rejse fra Byen uden vigtige Aarsagers Skyld, og forinden de rejste, skulle de melde sig for Dyrigheden og angive Grunden til Rejsen. Desuden forbødes at age eller hjemføre Korn eller andre Varer til eller fra Stranden eller andre Steder om Helligdage samt al andet grovt Arbejde, som er imod Guds Ord, Kirkeordinantsen, Reccessen og kongl. Forordning.“ Sluttelig forbød Magistraten, at der Søn- eller Helligdage, førend Højmesse er til Ende, sælges Vin, Æl eller anden Drik undtagen til syge Folk, at ingen Drik sælges eller udtappes, hvorved „Krogen til Rus og Drukkenfab forarsages“ og, at Enhver, som holder aaben Kjalder, kun maa udtappe til Kl. 9 om Aftenen. Disse Bestemmelser bleve tillige oplæste af Sognepræsten paa Prædikestolen $24/7$ 1629. — Denne Ustik med Handel om Helligdage blev senere oftere forbudt, og over 100 Aar efter under $12/9$ 1735 gav Stiftamtmanden Byfogden Ordre til nøje at paasec,

at ingen Bønder eller Andre paa Søn- og Helligdage maa indkomme i Byen og falholde eller sælge Varer.

Et mærkeligt Forbud mod Handel blev $\frac{1}{3}$ 1734 udstedt af Ballø Stifts Forvalter Jens Rosted. Det gik i Svang, siger han, at Grevskabets Bønder for at besvige Hendes Majestæt Dronningen ved at forlade Gaardene, afhændede et eller andet til Borgerne i Kjøge af Inventarier, Besætning, ja endog Blovjern. Denne svigagtige Handel forbyder han aldeles og tilføjer, at naar nogen vil kjøbe lignende Sager, maa de forviise sig om, at Bonden har Ret til at sælge dem, idet de faa medbringe hans Tilladelse til Salget.

En væsentlig Årsag til Byens Fremgang i Middela-deren, faa den endog blev regnet mellem Landets første Kjøb-steder, er dens velbeliggende Havn ved Østersøen eller Bug-ten. Fra ældre Tid har den yderste Del af Aaen rimeligvis været benyttet som Havn, men efter „Danske Atlas“ skal Havnen allerede i Dronning Margrethes Regeringstid 1411 være indpælet og under hendes Efterfølger, Erik af Pom-ern, 1430 betydelig udbedret.

Muligvis kan Havnen i den første Tid have haft en anden Retning end nu og været indpælet langt ind i Byen, eftersom der i Nærheden af Kirken og Nørregade er fundet Spor af nedrammede Pæle eller Træstammer, der maa antages at hidrøre fra et Bolværk om Havnen i længst-forsvunden Tid. I Aaret 1552 androg Borgmester og Raad om, at Kong Christian III til Havnens Forbedring vilde hjælpe Byen med de to forfaldne Huse af Klosteret; thi man vilde gjerne lægge Bind paa at forbedre Havnen (se Aktstf. Nr. 7).

Ved et Kongebrev af $22\frac{1}{2}$ 1571 gav Frederik II Borg- mester og Raad en lille Lund paa Gl. Kjøge Markt, nord for Stragebroen, for med Træerne deri at gjøre Byens Havn

færdig og vedligeholde den. Træerne i Lunden brugtes i det følgende 100 Aar til deres Bestemmelse, men da Skoven efterhaanden var borthugget, tillod Christian V 1679, at de tilbagestaaende Stød og Træer maatte jælges for 120 Rd. Efter forgjæves Udbud i 4 Tingdage tilbød forh. Borgmester Casper Eggers, at han vilde købe Træerne i 1683. Byen beholdt Lunden, der endnu kaldes Havnefod.

I 1571 var Havnen meget forfalden. Kongen tillod derfor, at Magistraten til dens Istandsættelse maatte oppebære 8 Sk. af hvert Bund Malt (3 Td.), der forbrugtes i Byen til Ølbrygning (se Aftstf. Nr. 10). Ligeledes fik Magistraten 1618 Bevilling til at oppebære en Afgift af fremmede Skibe, der kom til Byen, til Havnens Forbedring. Endel Byggearbejder udførtes ved Havnen i de følgende Aar, men da det ikke var let at faa Arbejdere, vedtog Borgerstabet 1623, at hver Borger frivillig skulde stikke en vogen Person til Arbejde ved Havnen. I 1631 ansøgte Magistraten Statholderen om at forhjælpe Byen til Havnens Istandsættelse.

Havnen var dog ved denne Tid i betydelig bedre Stand end den i Roskilde; thi da Christian IV i 1634 lod Spirene ved Roskilde Domkirke opbygge, førtes 3 Skibsladninger Tømmer, der ankom fra Gulland, til Kjøge for at udløses der, eftersom Skibene vare for dybtgaaende til at komme ind i Roskilde Havn. Domkirkens Bønder maatte da føre Tømmeret fra Kjøge til Roskilde paa Vogne. I November 1649 blev Havnens Bolværk og Kyster i en stærk Storm aldeles ødelagte, men 8 Danemænd, der besigtigede Staden, afgave den Erklæring, at den var faa stor, at den ikke med Nytte kunde repareres før Vinteren. Under Krigen 1658—60 ruinerede og bestadigede Svenskerne ogsaa Havnen og i de følgende daarlige Aar, hvor alt gik tilbage i Landet, bleve ingen Arbejder foretagne til dens Forbedring. 1662 om-

tales, at en Del af Holværket i Storm var drevet op, og at der fjørtes 10 Læs til Steens Boder deraf som Brændsel.

Havnens Dybde synes imidlertid ikke at være formindsket; thi da der 1668 var ført Klage for Admiralitetet over, at Dybden, hvor der fra Arilds Tid plejer at indgaa større Skibe, nu var mindre eud forhen, hvorved kongl. Majestæts Told formindsktes, afgav 12 Mænd efter at have besigtiget Havnen den Erklæring, at Hs. Majestæts Told og Rettighed ej kunde lide derved, da den søfarende Mand kunde indgaa i Havnen og handle som forhen. 1682 erklærede Taxeerborgerne om Havnen, at den „ved Guds haarde Storm, Vind og høje Vandfloder er saaledes tilredt, at den er ganske øde til Byens og Borgernes Ruin.“ Det følgende Aar var Borger Christen Nielsen Skivholm bleven udmeldt til Havnefoged. Ved sin Tiltrædelse begjærede han udmeldt et Syn af 8 Danemænd, som kunde efterse Havnens Brøstfældighed ved Holværket ud til den yderste Ende, hvor Korset i forrige Tider havde staaet, da det hele var „saa brøstfældigt, at det nestendelen er ødelagt.“ Disse Mænd afgave $\frac{2}{7}$ 1683 deres Tagt, at Holværket var ganske brøstfældigt overalt, indenfor Bommen vare Hamrene og Pælene af stort Tømmers Ind- og Udførsel fordærvede og det Hele ud til Hovedet snart øde. Af Inventarier og Materialer ved Havnen var Buppen tilstede, men den store Bram og dertilhørende Kran snart aldeles fordærvet. Havnens Hus var aldeles brøstfældigt. Deri henlaa en Del Havnen tilhørende Gjenstande, som Jern-Stenklove, Jern-Tsauge, Ege- og Fyrre-pæle m. v., alt tildels i daarlig Stand.

Havnen maa derefter være bleven istandsat; thi i de følgende 20 Aar findes Intet mærkeligt omtalt om den. Ved en meget stærk Storm „Guds Vind og Vejrlig“ den 5—6 Novbr. 1706 flød Havnen til med Sand, saa den hverten

var til at komme ind eller ud af. Et Syn derover foretoges og i Forretningen hedder det, at den fra Søgabet og helt igjennem er tildrevet og opfyldt med Sand og Tang. For at Skibsfartøjer kunde sejle ind og ud, maatte den ovennævnte mindst 3—4 Fod i Dybden. Fra Bomstedet og ind til Buppen var en stor Del Bæle og Hammere løsne og bortdrevne. Et helt nyt Bolværk med Tømmer, Jernbolte, Bræder og Tilbehør vilde blive at opføre. Den hele Udgift ansloges til 1230 Rbd. Om Istandsættelsen af Havnen udenfor Bomstedet ud til Munden i Søen turde Synet ikke fremkomme med Forslag; thi det hele led af stor Brøstfærdighed. Der tilføjes, at hvis det ikke istandsættes, vilde „den inderste Del lide Nød ved Opfyldning af Sand og Grus og saaledes Tid efter anden forgaa.“ Et godt Fundament belagt med Egetømmer og store Stene ovenpaa fandtes, hvilket ved Reparation kunde forhjælpes, „dersom Kongl. Majestæt vilde ved sin naadige Hjælp og Bistand sig over denne By forbarme, eftersom Indbyggerne Intet har enten med Sæd eller andet dennem at ernære uden alene ved Søen maa søge deres Ophold og Brøds Forhvervelse.“

Forretningen, dateret $\frac{3}{12}$ 1706, maa hurtig være expederet; thi 3 Dage efter tilstiller Admiralitetet Magistraten en Skrivelse, hvorved det „overdroges Søfortdirektør Jens Sørensen, som en i Byen boende Mand og i den Videnstabs, hvoraf han gjør Profession, det paa Stedet bedst kan forrette“ at besigtige Havnens Tilstand. Admiralitetet anmodede dernæst Magistraten om at komme ham til Hjælp ved Udførelsen af det ham overdragne Hverv. Hvorledes han udførte det, kjendes ikke, men af et fornyet Andragende fra Borgerstabet af $\frac{31}{10}$ 1707 ses det, at „Kongl. Majestæt var inclineret at ville lade Njøge Havn reparere, hvorpaa videre allernaadigste Ordre ventes.“ Da denne bestandig udeblev til „Smerte“ for Borgerstabet, som det siges, og Havnen

hver Dag bliver mere øde, vovede de at fornø Andragendet, „eftersom vi fattige Indbyggere Intet have at nære os af uden den liben Søfart, som nu slet forgaar, eftersom en liben Baad med 6 Tdr. Gods ikke kan komme ud eller ind, langt mindre vore smaa Skibe, som ligger paa deres Rejse, kunde udkomme af Havnen, eller vi, som har nogen Skibe at vente, kan faa disse ind, naar de ankomme med det Vi- det, vi nu til Vinter skulle providere os med i vor Handel“. Der tilføjes atter, at det vil blive en Ruin for Byen ligesom for Hs. Majestæts Interesser, hvis Havnen ikke snart istandsættes.

Saavidt det kan skjønnes, udeblev bestandig den forventede Hjælp fra Kongen til Havnens Udbedring. Et nyt Uheld kom imidlertid til, idet en stærk Storm Søndagen ^{27/10} 1709 aldeles tilstoppede Havnen baade inden- og uden- for Bomstedet med Sand og Tang, saa at ikke en Baad, langt mindre et Skib kunde komme ud eller ind. Magistraten gav derfor 8 Dage efter Borgerfabet, da hverken Militær eller Arbejdsfolk vare at erholde dertil, Ordre at møde forsynede „med Hjulbøre, Forker, Stuffer og Grebe til Havnens muligste Renselse, Sand og Tang at bortføre.“ Da Arbejdet var til Kongl. Majestæts Tjeneste, haabede Magistraten, at alle være villige, men hvis nogen vægrede sig, „nødes vi det for højre Dvrighed at andrage til paafølgende Afstraffelse.“ Aar 1731 omtales i en Erklæring, at det er bekjendt og øjensynligt, at Rjøge By er funderet og opkommet formedelt den kostbare Havn, her forhen har været, men ligesom Havnen er aftagen og forfalden, er Byen ruineret; thi der, hvor tilforn kunde indflyde de største Lastdragere til den saakaldte Broport, kan nu ikke en Baad paa 2—3 Fod ligge, hvilket har borttaget Byens fornemste Handel. 1751 siger Magistraten i en Indberetning til Stiftamtmand Steel, at Havnens flette Stand skader Byen meget,

da Tingen som tidligere løber ind her for at forsyne sig med fornødne Forfriskninger. 1771 anføres, at der hvor der for 10—12 Aar siden fandtes 8—10 Fod Vand, er der nu kun den halve Dybde. Havnen bliver stedse mere forsalden, efterhvert som Indløbet og Renden fyldes med Sand, der ved østlige og nordlige Vinde indføres fra Søen. Kysten var daarlig for Ankere, da Bunden kun bestod af den hvide Sand uden Stengrund. Magistraten ansøgte 1776 Kongen om at komme Byen til Hjælp til Havnens Istandsættelse og det samme gjør ligeledes de elegeerde Mænd i 1783 (se Aktst. Nr. 95 og 96). For at give Sagen bedre Eftertryk indsendte Magistraten ligeledes $\frac{7}{3}$ 1776 et Bønnskrift til Arveprins Frederik, at han hos Hs. Majestæt vil virke for Havnens Istandsættelse. Deri udtales, at „denne store Belgjering vilde blive et Redningsmiddel for den forarmede By og en god Begyndelse til at kunne rejse sig af den Fattigdom og Uvirksomhed, den ligger nedsænket i.“ Arveprinsen smigres med, at han vilde vinde „et uforglemmeligt Navn hos alle Indvaanerne og de vilde med den dybeste Taknemmelighed, saalænge Rjøge By er til, næst Hs. Majestæt anse Arveprinsen som Byens ny Stifter og højeste Belgjører.“

Hvorvidt disse Andragender nyttede noget, er ubekjendt; thi der omtales kun i 1788 at være opført 45 Alen Bolværk østen for Havnen, hvilket 2 Aar efter atter blev afbrudt af Højvande. Gliemann siger i sin Beskrivelse: „Forhen havde Rjøge ingen Havn, men i Aarene 1799 til 1807 opførtes en lang Havnedæmning paa Nordsiden af Namundingen, saa at Byen i den Henseende er vel forsynet. Arbejdet udførtes tilbids efter Admiral og Overlobs Poul de Løvenørns Plan og under hans Bestyrelse.“ Der blev tillige opført et mindre Bolværk mod Syd og i den kongelige Kasse laantes en større Sum, der siden blev afbetalt med 6 % og hvormed man først blev færdig efter 1840. Senere hen har der væ-

ret optaget flere større Vaan til Havnens Vedligeholdelse og til Istandsættelse af den ved Stormfloden 1872 foranledigede Skade af Vallø Stifts Kapitalfond. At disse Vedligeholdelsesomkostninger ikke ere smaa, ses deraf, at der i Tidrummet siden 1850 er laant af Vallø Stift over 30,000 Kr., hvis Forrentning og Amortifering med 1400 Kr. aarlig endnu refterer for omtrent $\frac{1}{4}$ af Vaanets Vedkommende.

Med den nævnte Hovedreparation i Begyndelsen af dette Aarhundrede fik Havnemundingen en Retning mod Sydøst og det søndre Bolværk blev, uden at Opmudring fandt Sted, sat 20 Alen længere mod Syd, end det gamle havde staaet. Efter Forslag fra Havnekommissionen blev der i Aaret 1827 til det søndre Bolværk bygget en Mole eller Stenstjærm paa 115 Alen, der senere er forøget. Ligeledes er der til det nordre Bolværk bygget en Mole paa omtr. 150 Alen, hvorved der er opnaaet en god Havn for Fartøjer af 10—12 Fods Dybtgaaende. 1838 anføres Havnen at have erholdt en Dybde af 9—10 Fod og en Winterhavn af 4de Klasse. Ifølge Generaltoldkammerets Ordre blev i 1818, nærmest for Havnens Renholdelse fra Landjiden, opført en Slags Stenbolværk ved Fennediget, der kostede 1060 Rigsdaler, hvilken Udgift Byen maatte udrede.

Med al den delvise Udbedring og Tilbygning, som Rjøge Havn efterhaanden er undergaaet, er opnaaet, at Havnen nu med Hovedretning fra Øst til Vest har en samlet Længde af 2170 Fod, og begrænses af tilsammen 1460 Fod almindelig Træbolværk og 1740 Fod Stenmole. — Da Havnens søndre Begrænsning for endel dannes af den omtrent 40 Td. Land store, Gammelrjøgegaard tilhørende, søndre Løng, bestaaende af et fladt og lavtliggende Terræn, hovedsagelig benyttet til Græsgang og der saaledes paa denne Side af Havnen kun findes Stenmole paa en Længde af

600 Fod fra Havnehovedet og indefter samt 430 Fod nyere Bolværk af Træ, er den egentlige Anlægsplads for Skibene ved Havnens nordre Bolværk, der har den temmelig anseelige Længde, fra Byen og østpaas, af 1030 Fod og fortsættes til Udløbet med en 1140 Fod lang Stenmole, hvor Skibe delvis ogsaa kunne lægge til, saa at Havnen kan rumme et betydeligt Antal Skibe.

Bolværket, som er rigelig forsynet med Slæbesteder, har en Højde af omtrent 6 Fod over daglig Bunde. Stenmolerne, der ere dannede af store Kampesten med Pæleindfatninger og have en Gjennemsnitsbrede af 40 Fod, hæve sig, med den til Fodpassage indrettede Overflade, kun omtrent 4 Fod over dagligt Bunde. Paa den yderste Ende af nordre Havnemole er i et mindre Fyrhus stationeret en Fyrlygte med rød Lindsfe.

Havnens Beliggenhed er i det Hele meget udsat for Paavirkning af nordlige og østlige Storme, særlig nordøst, og Indsejlingen saavel som Havnens Tilfanding og Fyldning med Tang har derfor stedse hidtil givet Anledning til store og bekostelige Opmudringsarbejder, for at holde frit Løb til 10—12 Fod dybtgaaende Skibe, og er hidtil den aarlig fornødne Opmudring foregaaet ved Haandkraft; men da større Krav i saa Henseende alt længe har gjort sig gjældende, navnlig efter Stormfloden i 1872, og en Forøgelse af Havnens Vandstandsdybde, saa at indtil 14 Fod dybtgaaende Skibe kunde søge Havnen, er anset nødvendig, maatte der 1883 til Anskaffelse af en Dampmuddermaschine med Tilbehør af Bramme, samt til det betydelige Opmudringsarbejde gjøres Laan af 50,000 Kr., som Kjøge Sparekasse overlod Havnen til 4½ % Rente og Amortisering ialt med 3500 Kr. aarlig.

Den betydelige Uddybning af indtil 14 Fod med daglig Bunde er allerede opnaaet i den største Del af Havnen og

samtidig er, med det ved Opmudringen indbundne Materiale, opfyldt og dannet en højtliggende og bekvem Havneplads, med et Areal af omtrent $2\frac{2}{3}$ Td. Land, beskyttet mod Nord med Stenbeflødning mod den aabne Sø.

At Havnen langs med den hele nordre Holværksstrækning ved et Trækbanespor er sat i direkte Forbindelse med den sydjøllandske Jernbane, letter Trafiken meget. I 1884 var Indtægten ved Bro- og Havnepenge samt Leje af Havnens Oplagspladser over 14500 Kr., hvilket tyder paa en livlig Virksomhed ved Kjøge Havn. Denne er en af de bedste paa Østkysten, fortrinlig som Tilflugtssted for Skibe ved de stærke Storme i Østersøen. Rheden er tillige en god Ankerplads for større Skibe med gode Ankere, skjønt der er stærke Brud ved nordøstlige Vinde, ligesom den ogsaa afgiver passende Station for Krigsskibe, der skulle bevogte Øresundets søndre Indløb. Afstanden fra Kjøge Skibsbro til Skanør paa Skaanes Kyst er $5\frac{1}{2}$ Mil.

I Februar 1625 var der en stærk Storm, der fremkaldte stor Vandflod i Østersøen, saa Skibe strandede i Skovene; Kjøge og Præstø blev for en Del sejlbare (se Dr. O. Nielsen, Kbhvns. Hist. II, 248).

Ved Stormfloden 13. Novbr. 1872 blev Havnen i høj Grad medtaget. Efter Fr. Opffers „Minder fra Stormfloden“ vare Skjermene paa begge Moler fuldstændig bortrevne, og de svære Granitsten i Molen vare dels kastede imellem hverandre i den fuldstændigste Uorden, dels kastede ud i Ydrehavnen. Desuden var Indrehavnen saaledes opfyldt med Sand, at Vandstanden, ifølge Indenrigsministeriets Beretning, ved Holværket var forringet 4 à 5 Fod og i Midten 2 à 3 Fod. En Del svært Eggetømmer, der var kastet ud i Bassinet, havde ligeledes anrettet megen Skade. Havnepladsen var meget oprevet, Hamrene ramponerede, og Fortøjningspælene trukne op. Omkostningerne ved Havnens Ud-

bedring ansloges til 14000 Kr. — Den 5. Decbr. 1883 anrettede Storm og Højvande ligeledes en Del Skade ved Havnen.

Under Krigen med Sverrig 1643—45 var der som Bæren for Byen opført et Blothus ved Havnen. Dag og Nat skulde en „Archeliemeister“ Anders Jørgensen have Opsynet derved; men ved hans Uforsigtighed afbrændte det, fordi han forlod Huset uden at slukke Luntestokken. Derfor tiltalte han og dømtes til at erstatte Byen Blothusets Tab med 2000 Dlr.; men da han ikke kunde betale, fældte Magistraten 14ten Dage efter den Dom, at han i sin Livstid skulde arbejde i Kongl. Majestæts Jern paa Bremerholm „medmindre den høje Øvrighed hannem vil benaade“.

År 1655 sendte Kommissarierne Niels Trolle og Christen Steel Ordre til Byen om at istandsætte Baunerne n. v. (se Aftstf. Nr. 53), og i Decbr. 1657 ankom Feltmarschal Ernst Albrecht v. Eberstein med Generalkrigskommisær Otto v. Boviich og flere Officerer hertil for at befæle Forterne og træffe Foranstaltninger ved Strandsiden. Byen befordrede dem i 3 Bogne langs Stranden til Rødvig Skanse. 1675 fandtes der et Baun udenfor Nørreport samt et Batteri ved Stranden, hvor Borgerne holdt Vagt i Sommertiden. Da man hver Dag frygtede Svenskernes Ankomst, betaltes der $2\frac{5}{8}$ s. A. 3 Mark til et Bud at gaa til Roskilde for „at fornemme, om det Spørgement, at Svensken skulde have været der, fandtes i Sandhed“. År 1700 vare Borgerne ogsaa i Virksomhed ved Havnen, men „af Frygt for Fjenden“ afbrændte man selv i Juli det første Baun, som faa Dage efter igjen opførtes. Næste År opstodtes af „Højfornødenhed“ et Batteri ved Stranden, der kostede 20 Dlr. 1808 fik Byen ogsaa Tilladelse til paa egen Bekostning at bygge et Flaadebatteri (se Aftstf. Nr. 97). Bygningen deraf blev overdraget Kjøbmand Lars Olsen, der 1820 blev ud-

nævnt til Danebrogsmand. Grev Danneffjold-Samsø skjenkede en Del pommerst Tømmer og en Pengegabe dertil, ligesom ogsaa andre bidrog frivilligt. Ialt kostede Batteriet 3260 Rd. Efter Stiftamtmandens Resolution blev det $\frac{23}{12}$, 1814 bortsolgt ved offentlig Auktion og udbragtes til 3197 Rd. Efter Fradrag af den derpaa anvendte Sum skal Byen, som Prokurator Kuhlmann i 1823 oplyser, have haft en Netto-Indtægt ved Salget af 2532 Rd. De tre 24pundige Kanoner bleve tilbageleverede til Holmen. Ifølge Regeringens paatænkte Befæstningsplaner, agtes der ogsaa anlagt et befæstet Fort ved Kjøge Havn, men Planen synes foreløbig stillet i Bero, saavel som med Forterne ved Helsingør, Kalundborg og Korsør.

Under Stormfloden i 1872 strandede i Kjøge Bugt ikke mindre end 30 Skibe og siden den Tid et lignende Antal, altsaa i Løbet af 14 Aar 60 Skibe. Tidligere har der ogsaa været flere Strandinger, saaledes $\frac{26}{3}$, 1822, hvor 6 Mennesker druknede.

Da Byen er blottet for Redningsredskaber, og Indsejlingen til Havnen vanskelig ved Storm og høj Sø, indsendtes i 1884 til Indenrigsministeren en Adresse med 150 Underkrifter og anbefalet af Byraadet om Oprettelsen af en Redningsstation ved Kjøge. Endnu hidtil er intet saadant iværksat (se Kjøge Nvds Nr. 27, 1884 og Nr. 14, 1885).

Søndagen den 1. Juli 1677 vandt Admiral Niels Juel (født i Christiania $\frac{8}{5}$ 1629, død i Kjøbenhavn $\frac{8}{4}$ 1697) den berømte Sejr i Kjøge Bugt. Den dansk-norske Flaade bestod af 19 Linieskibe, 6 Fregatter, 3 Brandere og 8 Gallioter og Jagter, med ialt 1267 Kanoner og 6505 Mand. Den svenske Flaade, som kommanderedes af Feltmarskal Evert Henrik Horn, talte 28 Linieskibe, 8 Fregatter, 6 Brandere og 12 Gallioter, med til sammen 1804 Kanoner og rimeligvis 9000 Mand foruden 3000 Soldater bestemte til Landgang,

og den havde altsaa 11 Skibe med 537 Kanoner flere end den dansk-norske under Niels Juels Anførsel. Ved Solens Duggang stredede begge Flaader ind imod Stevns Klint i to Linier, omtrent en Fjerdingvej fra hinanden, de Danske nordligst, Svenskerne sydligst. Juel begyndte Kampen, ejter som en Udfordring at have studt det danske Løsen, medens hans Broder, Rigets Raad Jens Juel, strax gif ombord paa en Jagt for at sejle omkring til de enkelte Skibe og paasee, at de alle gjorde deres Pligt. Da man var naact ind under Stevns, lykkedes det Juel ved en snild Manøvre at lokke Fjenden op i det vanskelige Farvand paa Bugten. Ved denne Lejlighed kom et af de største svenske Skibe, „Draken“, paa Grund under Stevns, og Horn lod da sex andre af sine Fartøjer blive tilbage for at hjælpe det, medens han selv søgte at komme længere ud i aaben Sø for bedre at kunne udfolde sin store Overmagt. Juel lod da to Officerer blive tilbage i Kamp med Skibene under Stevns og fulgte selv med Hovedstyrken efter Horn. Juel gjennebrød heldig Fjendens Linie, hvorved 16 svenske Skibe bleve tvungne til at flygte. Om »Christianus Quintus« rasede Hovedkampen med frygtelig Vildhed, og Admiralskibet var snart saa medtaget, at det halvt synkefærdigt maatte tye ind til Kjøbenhavn. Juel gif da ombord paa „Fredericus Tertius“ og, da ogsaa det havde faaet flere Grundskud, paa „Charlotte Amalie“, fra hvis Top hans Flag vajede under Nesten af Kampen. Da Svenskernes Linie først var brudt, var Dagens Skjæbne uigjenskeligt afgjort trods al den Tapperhed, hvormed Horn og hans Undergivne kæmpede. Sejren var større end nogen anden, den danske Flaade nogensinde havde vundet, og først da Mørket faldt paa, og Afstanden mellem de Flygtende og Forfølgerne blev større og større, ophørte Jagten. De Danske havde ialt erobret 7 Linieskibe, 2 Smaa-fartøjer og 4 Koffardiskibe, med til sammen 456 Kanoner.

37 Officerer, 4 Stibspræster samt 2—3000 Menige bleve fanger, og desuden havde Sverig foruden de Døde og Saarede, hvis Tal ikke nøje kjendes, mistet 1 Linieskib, som brændte, 1 som sprang i Luften og 3 Brandere. Vi mistede intet Skib, og Mandesalddet kan anslaaes til 300 Døde og Saarede.

Da Sejrherren faa Dage senere gif i Land i Kjøbenhavn, modtoges han efter Fortjeneste. Han udnævntes til Generaladmiral-Vojtenant og hædrede desuden ved, at en Skuepenge prægedes, som bar hans Brystbillede og skulde uddeles som Hæderstegn til alle de Officerer, der havde deltaget i Slaget. Desuden sloges en større Medaille — den største, der nogensinde er bleven præget i Danmark — i Guld til en Værdi af omtrent 200 Species-Dufater. Paa den ene Side ses en Haand, der rækkes frem gjennem Skyer, med den latinske Overtskrift: „Frelsens Dag“, medens otte Børn ligeoverfor danse med Palmegrene i Hænderne, over hvilke er skrevet: „De skulle fortælle Efterkommerne det.“ En længere Indskrift opregner de Danskes Sejre til Søes i Løbet af Krigen. Paa den anden Side af Skuemønten var selve Slaget afbildet med Ordene: „Saaledes maa man stille Urolighederne i Njtersøen. Den 1. Juli 1677.“ (Se Danmarks, Norges og Sveriges Hist. IV, 162).

Den første Avisartikel om Sejren løb saaledes: „Den 1. Juli er voris Flode under General Admiral Lieutenant Her Niels Juel och den Svenske under General Admiral Hendrich Horn imellem Falsterbo-Rif och Stefvens Klint kommen ubi en heftig och blodig Fæctning och Slag tilfammen: Och eftersom mand her i Kjøbenhavn klarlig hørde Skuddene, saa at ochsaa Vinduerne rystede der ofver, da lod Hans Høy-Græfvelig Excellenz, Græfve Friderich von Ahlefeld, Rigens Store Cankler, eftersom det var Søndag, fige och biude Geistligheden, at de i alle Kirker paa Prædike-

Stolen skulde gjøre Bøn til Gud Allermægtigste om en god och lykkelig Udgang: Hvilken Bøn och den naadige Gud hørde och gaf os, diß skee ham Lof och Priis til ævig Tid, en ynstelig Seher, saa at vi ikke alleeniste drefve Fjenden af Søen, men endochsaa finge mange Skibe fra hannem". (Se Stolpe Dagspressen II, 182).

Noar det i forskjellige Skrifter anføres, at Kong Christian V. fra Kjøge Kirkeetaarn saae paa Slaget, fortjener det at bemærkes, at dette er aldeles urigtigt; thi Kongen opholdt sig paa den Tid ved Feltlejren for Malmsø, hvorfra han var redet ned til Stanør for at iagttage Slagets Gang.

Kun lidt over 30 Aar vare svundne, førend Kjøge Bugt atter blev Stuepladsen for en Heltedaad, og denne Gang var det Navnet Ivar Hvitfeldt, der med Hæder og Ære optegnedes i Historien og opbevaredes for Efterlægten.

Generaladmiral Grev Ulrik Frederik Gyldenløve laa Lørdagen den 4. Oktober 1710 til Ankers i Kjøge Bugt med en Flaade af 26 Linieskibe og 5 Fregatter, der dog i det Hele vare slet udrustede og hjem søgtes af svære Sygdomme. Om Morgenen saae han den svenske Flaade, der talte 21 Linieskibe under Anførsel af den gamle Generaladmiral Hans Wachtmeister, der havde deltaget i Slaget 1677, komme sejlene Øster fra. Gyldenløve lettede strax og søgte at arbejde sig op imod Fjenden, men først hen paa Eftermiddagen kom Flaaderne hinanden paa Skudvidde. Det svenske Admiralskib aabnede Kampen med to Skud, hvorpaa Normannden, Kommandør Ivar Hvitfeldt (født paa Frederikssten $\frac{5}{12}$ 1665) svarede med sine Kanoner. Kun saa Skud vare faldne, da man saae svære Røgsøjler vælte sig op fra hans Skib „Dancbroge“, som der var gaaet Ild i, rimeligvis grundet paa en eller anden Uforsigtighed, og snart sloge Querne højt i Vejret. Omspændt af Flammer vedblev den uforfærdede Hvitfeldt imidlertid at fyre paa Fjenden saalænge som mu-

ligt. Havde han lagt Roret op og styret ind paa lavt Bunde, kunde han uden Tvivl reddet sig, men da havde han udsat de andre danske Orlogsskibe og Transportflaaden for en truende Fare, og for at undgaa dette foretrak Helten at ofre sit Liv. Under forfæst Skydning, lykkedes det ham endelig at faa „Danebroge“ lagt for Anker, og Kloften 4 om Eftermiddagen sprang Skibet i Luften med et forfærdeligt Brag. Den stærke Kuling tvang snart de to Flaader til at lukke de underste Batteriporte, saaledes at Hvitfeldts stolte Daad ikke kunde efterfølges af noget Hovedslag.

Særlig har B. S. Ingemann ved sit Digt „Ivar Hvitfeldt“ og ved Tavleindskriften paa Herfølge Kirke forherliget Heltedaaden. Det kunde ikke være af Frygt for at stikke Kjøge By i Brand, at Hvitfeldt opofrede sig; thi Binden bar fra Bnen, og Skibets Kanoner ere opfiste ved Drogør. 1886 rejstes paa Langelinie et smukt Monument for Helten fra Kjøge Bugt.

Fra de ældste Tider svarede Told af forskjellige Varer, der ind- og udførtes til og fra Landet, og ligeledes omtales Eise af Ol og Vin, som indførtes. Ved Forordn. $11/7$ 1657 paalagdes en ny Afgift kaldet Konsumtion, oftere tillige Akcise eller Eise. Den betalte fornemmelig af de indenlandske Varer, som bragtes til Kjøbstæderne for at fortæres der og ved Kornvarers Formaling eller Anvendelse til Brændevin. Afgiften havde sig oprindeligt baade af Land og By, men fra 1813 af Kjøbstæderne alene. Efter forskellige Forandringer blev den ved Lov af $7/2$ 1851 ophævet i sin oprindelige Skikkelse.

I Kjøge By blev Afgiften erlagt til en Forvalter, Forpagter eller Kontrollør gennem Betjentene ved Portene. Forpagterne svarede en aarlig Afgift til Staten, der i Gjennemsnit fra Aar 1700 til 1778, hvori den findes angivet, udgjorde 4731 Rd. aarlig. 1704 betalte det højeste Beløb 5230 Rd.

og 1746 det laveste 4305 Rd. I første Halvdel af indeværende Aarhundrede synes Afgiften at have været ret anseelig; thi for Aarene 1816—17 angives den at have udgjort 101,404 Rd. for Kjøge By.

Ukciseboderne ved de 3 Porte nævnes allerede ved Begyndelsen af forrige Aarhundrede. Endnu 1778 tilhørte de private Folk, og der betalte en aarlig Lcje af 12 à 14 Rd. for hver. Inventariet var simpelt; det bestod kun af en Seng, 1 Bord og 1 Kaffelovn. Alle 3 Porte vare forsynede med Laas, men kun ved Bester- og Nørreport var anbragt Slagbom. Louporten saavel som Møllegades Port forsynedes alene med Laase, da de ikke laa ved Landeveje. De Boder, der fandtes 1851, ere senere forandrede til Beboelse; kun den ved Nørreport staar endnu i sin ældre Skikkelse.

Aar 1559, da 1 Td. Byg kostede 35 Skilling, kostede 1 Pot Brændevin 12 Sk., men det brugtes den Gang kun som Medicin og solgtes alene paa Apothekerne; thi i hine Tider fik man sig kun „et Krus“ eller „en Kande Öl“ paa Værtshusene, og først henved 130 Aar efter synes Brændevinet at være blevet en almindelig Drik. Enhver skulde nu selv brænde sit Brændevin, hvortil anskaffedes Pand, Hat og øvrige Redstaber, selv Præster og Degne forsynedes dermed. 1692 lod Kirkebærgen efter Magistratens Ordre i Sognepræstens Residens i Kjøge indmure en Brændevinspande, hvortil for Kirkenes Regning leveredes 50 Stkr. Mursten. Da Degn Ole Poulsen Wentrup i Balløby døde 1769, fandtes der i hans Bo Kobber-Brændevinspande med Hat og Piber af Værdi 12 Rd. — 1773 blev al Brændevinbrænden forbudt paa Landet, men Bønderne fortsatte det længe efter i Smug, uagtet man hist og her fratog dem Redstaberne. Brændevinbrænden blev i mange Aar derefter en god Indtægtskilde for Byen. 1820 fandtes her 16 Brændevinbrændere og Bryggere, foruden at 5 af de større Kjøbmænd

ogsaa brændte Brændevin. 1832 angives Forbruget i Brænderierne at have været 3236 Td. af forskjellig Slags Sæd foruden 2624 Td. Malt til Ol. Siden den Tid er Brænderiernes Antal formindsket, navnlig i de sidste 10 Aar, og i 1885 var der 2 Brænderier i Byen, hvoraf kun 1 i Gang. Denne Afgang er gjennemgaaende overalt. 1880 fandtes her i Landet 219 Brænderier, men i 1884 kun 158. Dampbrænderierne i Kjøbenhavn, Slagelse og flere Steder levere nu Brændevinet til Byens og Egnens Forbrug.

Som Følge af det Tab, Konsumtionen led ved den private Brændevinsbrænden, fik Forpagteren allerede 1701 Lov til at foretage Inquisition eller Eftersøgning om ulovlig Bryggen og Brænden paa Landet i 2 Miles Afstand fra Byen. I Slimminge lod en Rytterbonde sin Karl afvise Betjentene; de stod da med Hagl paa Karlen, men Regimentsfrider Johan Hagen paa Mørup støttede Bonden, saa Betjentene maatte bøde 12 Rd. og forpligte sig til ikke mere at komme i Gaarden. Ridesfoged R. A. Bøcher paa Ballø klagede 1711 til Rentekammeret over Kontrollør Hans Fogh, der fik Ordre til at være mere skaansom. 1734 fandt man ved Eftersøgning Brændevinsredskaber baade i Bemmedrup, Rejnemark, Ulfendrup, Terst og Ulfemagle og alle tiltaltes for ulovligt Krohold. En Snes Personer idømtes Bøder fra 2 til 6 Rd, men Forvalterne paa Godserne bestyrkede Bønderne i, at de ikke skulde betale. Stiftsbefalingsmand Gersdorff gav $24\frac{1}{2}$ 1735 Ordre til, at Bøderne skulde være erlagte inden 8 Dage, da de ellers vilde blive inddrevne ved Eksekution. 1740 siges det, „at Bonden bruger den Møring som Kjøbstæderne tilkommer“, og da Konsumtionen tabte i Indtægt, beordredes ny Eftersøgninger. Hos Præsteenten Mdm. Hartmann, der boede i Ejby Kirkegade, fandtes endel Redskaber. Forvalter Jens Rosted tog hende varmt i Forsvar og ansørte, at hun stod i Dronningens Tjeneste, og fik

Ven samt Maanedskøft fra Vallo. 1747 tiltaltes 22 Personer for ulovligt Krohold, blandt disse var Præsten Lauritz Vend i Enderløv. Han forsynede Beboerne af Lundemøllen, der holdt Kro, med Brændevin, saa der formentlig drevs helt Brænderi i Præstegaarden. Den ¹⁵/₁₁ 1769 blev der paa Raadstuen holdt Auktion over Brændevinsbrænderiet i Rjøge Rjøbstads 42 Frihedsdistrikter, og der betaltes fra 2 Mark til 22 Rd. aarlig i de følgende 6 Aar for hvert, men hvorledes dette er at forstaa, maa vi lade uafgjort. Endnu i 1776 fratoges en Bønde i Braabj Brændevinshat, Kobbertøj m. v.

Byens Rjøbmand holdt Værtshus og logerede Bønderne paa deres Rejser til og fra Rjøbenhavn. 1788 blev dette forbudt, idet det kun tillodes at udstjænke Drikkevarer til Bønderne paa Torvedagene, Onsdag og Lørdag. Denne Bestemmelse oplæstes paa Prædikestolene i de 4 omliggende Herreder. Logiet, Bønderne havde hos Rjøbmændene, var kun det lille Rum mellem Bjælkens nederste Del og Loftet, hvilket Afslukke ofte var saa snevert, at en Person daarlig kunde krybe derind.

Magistraten anførte oftere, at Kroerne stadede Byen ved at tage Næringen fra Borgerne. Ved Frdn. ¹⁶/₄ 1681 var det bestemt, at alle Kroer og Værtshuse paa Landet skulde affikkes, undtagen de, som vare forordnede til de Rejsendes Herberge paa store, aljare Veje. Tillige befalede, at alle Kroer inden 2 Miles Afstand skulde være forpligtede til at tage deres Øl i Rjøbstæderne, men dette overholdtes ikke.

Aar 1630 omtales „Rjøge Kro“ i Rildebrønde Sogn, beboet af Herman Alie fra Glensborg, der af Kong Christian IV blev forlehnet med Kroen og beholdt den til sin Død 1644. 30 Aar efter var Hans Jacobsen Kromand der. I hans Tid holdt de større Handelsmænd i Rjøge Dans og

Driffelag i Kroen, hvor de bedre kunde øve deres Lystigheder end i Byen.

Brambrokro eller Slufester laa ved den ældre Brambro paa Billesborg Mark, men hørte under Balløby Sogn. Den omtales allerede 1675, men først 1745 synes Ballø Stift at have faaet kongl. Bevilling til, at der bestandig maatte holdes Kro og Værtshus i Stedet. Den sidste Kromand hed Ferdinand Møller; som Følge af, at der i hans Tid øvedes flere Overfald og Uordener af Gjæsterne nedlagdes Kroen 1826.

1686 fik Højesteraad Schøller til Vellinge kongl. Bevilling til at maatte bygge en Kro ved Svinevad og at lade holde Værtshus der. 1735 fik Dronningen og 1741 Abbedissen paa Ballø Bevillinger til, at Kroerne i Herfølge, Vellinge, Videmark, Store Taarnby og Skjensved maatte vedblive. 1736 fik Grev Meyerfeldt til Gl. Kjøgegaard Bevilling til at lade holde Værtshus i Korporalskro. Samtidig omtales ogsaa Vopholms eller Stillingkro, saa der fandtedes ikke Værtshuse paa Landet. — 1760 opførtes Værtshuset ved Ballø Slot „til Stiftslemmernes Fornødenhed“, men Magistraten i Kjøge modsatte sig, at der blev givet Bevilling til at bygge og brænde der. 1781 fik Stiftet Tilladelsen, men 2 Aar efter erklærede Frederik Jensen Find, at han ikke kunde substere, medmindre Privilegiet udvidedes til Salg af Kaffe, Sukker, The m. v. Uagtet Magistraten modsatte sig det, fik han $16\frac{1}{4}$ 1784 Tilladelsen. Denne blev senere negtet, ligesom ogsaa Flertallet af Kroerne Tid efter anden ere nedlagte.

Som enhver anseelig Kjøbstad havde Kjøge ogsaa tidlig sine Haandværkslaug eller Gilder. Det første Laug, der omtales, var Skomagernes ved Aar 1476. To Aar efter fik Lauget en Bygning foræret af Kong Christian I „til evin-

delig Arv og Eje." Huset, der tidligere havde tilhørt Mikkel Jøppesen i Strøby, skulde efter Bestemmelsen være en Kirke til at holde Gudstjeneste i, men det benyttedes senere til Laugshus. I Tidernes Løb blev der foretaget adskillige Reparationer derved, men da det bestod af Bindingsværk, blev det Tid efter anden saa forfaldent, at det efter 324 Aars Forløb, medens Mathies Ritzau var Oidermand, i Aaret 1802 blev ombygget af Grundmur og lagt med Forfiden ud mod Gaden. I Huset var indrettet en Lejebolig, men da Afgiften ikke var tilstrækkelig til at betale Renten med, endmindre til Husets Vedligeholdelse, blev Lauget enigt om at bortfælde Bygningen i Aaret 1810.

I den ældste Tid holdt Mestrene stedsse deres Møder paa Laugshuset. Hvert Aar valgtes en ny Oidermand, der sædvanlig kaldtes Krosfader. Efter 1810 holdtes Sammenkomsterne i Oidermandens Hus, og denne fungerede nu hyppig flere Aar ad Gangen. 1751 var der 26 Mestres og 3 Enkers i Lauget; 1844 var der 44 Mestres og 5 Enkers. Baade Mestres og Svende vare oftere fra Udlandet; der nævnes saaledes Svende fra Bergen, Stokholm, Hamborg, Minden, Riga, Stralsund og flere Steder. Lauget har stedsse værnet om sine Rettigheder, og som et Exempel derpaa kan anføres, at det ved Kongebrev ¹⁴/₆ 1692 blev forbudt Skomagere paa Landet ved „nogen Pranger“ at sælge Sko i Byen (se Aktst. Nr. 82).

Skomagere havde deres største Indtægt ved Markedsarbejde; thi for 100 Aar siden var det saare almindeligt at rejse til Markederne i andre Kjøbstæder. 1777 udstedte Byfogden ikke mindre end 327 Paa for Borgere i Byen til Markeder i andre Kjøbstæder. 18 Skomagere fra Byen rejste 29. April s. A. til Markedet i Roskilde medførende 22 Par Støvler og 850 Par Sko. Et lignende mindre Antal bragtes til Markederne i 10 andre Kjøbstæder. Intet Under da,

at det ogsaa var Stomagerlauget, der 1797 løjte Bevillingen til det 3die Marked i Byen den 19. Maj og betalte den med 8 Rd.

Den ældste Skraa, man kjender for Byen, er den for Skinderlauget, hvortil hørte Handskemagere, Garvere og Pungmagere. Den er udstedt 30. Novbr. 1541 og findes aftrykt i Danske Samlinger, 1. Række, Pag. 365.

Efter en Forordn. $^{10/12}$ 1621 oprettede Smedkerne et Laug og fik $^{27/6}$ 1622 Magistratens Stadsfæstelse paa „Smedernes Embeds-Skraa“. Denne bestod af ikke mindre end 42 Artikler, til hvilke et Tillæg udstedtes $^{15/5}$ 1623. Smedfersvendene fik en egen Skraa paa 19 Artikler $^{24/3}$ 1624. Dette Laug blev først ophævet ved kongl. Reskript af $^{22/12}$ 1884, og dets Lade og Velkomst, der skrev sig fra 1744, skjænkedes til Nationalmusæet paa Frederiksborg. Smedferlauget havde i Midten af forrige Aarhundrede faaet Tilladelse til at lade Svendene „behøve“. Denne Skik skal alt 1646 være indført i Lauget i Kjøbenhavn og foregik fra først af med firkelige Ceremonier. Saavel Præst som Kloster mødte ved denne Handling, rimeligvis som Fredsstyrere, hvis der opkom Strid. I Kjøge ophørte Skikken ved Aar 1814.

I Aaret 1635 fandtes i Byen, foruden de fornævnte Laug, tillige Smedernes og Vævernes. I 1667 nævnes desuden Bødkernes, hvortil hørte Koffemagerens, samt Possesmentmagerens, der tillige omfattede Hattemagerne, og Skræddernes Laug. 1749 nævnes ikke Bødkernes eller Possesmentmagerens, men derimod omtales Møllernes Laug, hvis Bog er begyndt 1699, og Bagernes Laug, hvis Bog er begyndt 1702. Iøvrigt kan det ikke bestemt angives, hvilket Aar disse Laug ere oprettede.

I den første Halvdel af 17de Aarhundrede samlede almindelig Laugene i Fastelavnen, hvor Svende og Dreng

flere Dage fordrev Tiden med Fastelavnsløjer, men da disse tidt overfired sømmelige Grænser, bleve de ofterede mulkte-rede derfor.

Foruden de nævnte Haandværkslaug blev der ogsaa 1690 oprettet et Laug for Vognmænd, bestaaende af 6 Borgere, hvoraf de 2 vare Smede. Lauget fik Ret til alene at kjøre de Rejsende for Penges, og Ingen anden, hverken i eller udenfor Byen, maatte kjøre for nogen. Hvis de gjorde det, skulde de betale dobbelt saa meget, som de fik for Rejsen. Rentekammeret fornøede imidlertid ³⁰/₁₀ 1734 et ældre Privilegium af ¹/₁₀ 1681 for Bønderne i Windbyholt og Mosebølle om at kjøre Vognmandsrejser, hvilket bekendtgjordes for Lauget. Aar 1832 udgjorde Vognmandslauget 4 Interessesenter, der holdt 24 Heste, 4 Offenbacher og 8 stemplede Postvogne, foruden 2 store Vogne, hver til 11 Personer, hvormed Dagvognsbefordringer skete, samt 3 holstenske Vogne, der brugtes som Bivogne.

I Aaret 1832 fandtes i Byen 6 Haandværkslaug, nemlig for Bagere, Handskemagere, Skomagere, Skræddere, Smede og Snedkere. Disse ere nu efter Næringsloven af 29. Decbr. 1857 ophævede med Undtagelse af Skomagernes, der som det ældste bestaar længst i Byen.

Byens Haandværkere vare ofte i Strid med Haandværkerne paa Landet, særlig med Skræddere og Bøvere, naar disse gjorde Indpas i deres Næringsvej. Bøverne paa Landet havde nemlig kun Lov til at væve Blaas- og Hampe-lærred samt Badmel, og dette skulde nøje overholdes. Da man i 1731 fik Nys om, at en Kone i Proporthusene havde et større Arbejde med Hørgarns Kending i Værk, blev dette forbudt hende, og Oldermannen lod Væven forsegle. Konen brød imidlertid Seglene, hvorfor det hele førtes ind paa Raadhuset. Konen dømtes til at have sine Væver forbrudt

og paalagdes en Bøde af 2 Rd. Ved et kongl. Reskript af 1737 tillodes det dog Vævere at bo paa Landet, og der være alle Slags Værreder eller andet, som de bedst kunde, idet de maatte anses for Manufakturister. I enkelte Tilfælde kunde dog Stifantmanden give en særlig Tilladelse til Næringsdriif. 1747 fik saaledes et Fruentimmer, hvis fygge Fæder havde været Militær i 20 Aar, men som siden 1728 havde opholdt sig her i Byen, Lov til at have en Væv for derpaa med egne Hænder at arbejde og fortjene Brødet til sig og sine affældige Forældre. Saadanne Personer, der havde været Militære, fik oftere Begunstigelser. Jacob Møller, der havde tjent som Krydsjer i 20 Aar, blev afflediget 1747, fik Aaret efter Borgerskab som Væver. Han holdt 4 Væve, men forlangte Fritagelse for Skatter, da han var af „reformeret Religion og havde været Militær“. Han opnåede dog ikke Fritagelse, eftersom han forlænge havde opholdt sig i Byen.

Ved kongl. Reskript af ¹⁰/₁₂ 1764 blev det forbudt alle Stræddere, der spede Kjøbstadklæder, at ned sætte eller opholde sig paa Landet. Straffen herfor kunde endog stige til 6 Maaneders Forbedringshusarbejde. I enkelte Tilfælde blev der endog forhvervet Kongebrev for at faa Tilladelse til at ernære sig ved Syning. Et saadant habes fra 1780, saalydende: Christian den VII. Vor synderlige Gunst tiljorn. Vi give Dig hermed tilkjende, at vi, efter Anne Eriksdatter, Ditlev Jensen's Hustru af vor Kjøbstad Kjøge, hendes herom allerunderdanigst gjorte Ansøgning og Begjering allernaadigst haver bevilget, at hun ubi bemeldte Kjøge maa, med egne Hænders Arbejde, ernære sig af at sy Fruentimmerklæder af nyt og gammelt, uden derfor af Strædderlauget sammesteds at vorde tiltalt.

I Aaret 1744 var der i Byen saadan Mangel paa fersk Fødd, at Magistraten efter Major Drechfels Opfordring

opkaldte de 4 Slagtere i Byen paa Raadhuset og beordrede dem at have deres Slagterier i saadan Orden, „at Kjød til enhver Tid kan erholdes.“

Farverne udgjorde et eget Slags Professionister, der henførtes til de Privilegerede og fik kongl. Bevilling til deres Haandværk. 1680 udstedtes Privilegium til Mester Hans Schurz og i de følgende Aar nævnes adskillige andre; den sidste omtales 1790, hvorefter dette særegne Privilegium synes ophævet.

En enkelt Klasse Haandværkere, nemlig Barytmagerne vare i forrige Aarhundrede meget søgte. I flere Kjøbitæder var deres Antal endog større end Grovsmedenes, men i Kjøge synes det ikke at have været stort, almindelig 2—3 Barytmagere i Byen. Den første omtales 1700 og den sidste 1777; de vare tildels Udlændinge.

Borger- og Haandværkerforeningen i Kjøge stiftedes den 24. Januar 1847 efter Indbydelse af Lømrermester Jens Willadsen Blume (født $\frac{10}{6}$ 1809, død $\frac{22}{5}$ 1875) og Snekermester Momme Petersen. Formaålet var Oprettelsen af en Haandværkerskole efter det tekniske Instituts Skole i Kjøbenhavn, hvis Oprettelse særlig styldtes Krigsraad Johannes Lassenius Kramp (født $\frac{5}{5}$ 1808, død $\frac{30}{10}$ 1876), der ogsaa saalænge han levede, var en god Støtte for Skolen her i Byen. Søndagskolen begyndte allerede den $\frac{9}{5}$ 1847. Undervisningsfagene vare: Retskrivning, Regning, Tegning og Fysik. De første Fag overtoges af Chordegn Becker og Kammer Egeviis; Fysik af daværende Kateket Nyrop, der imidlertid afrejste fra Byen det følgende Aar. I Tegning var det vanskeligere at faa en Lærer, indtil Malermester Anton Molbech et Par Aar efter nedsatte sig i Byen. Han afgik ved Døden paa St. Hans Hospital $\frac{1}{1}$ 1853. Senere har dette Fag været ledet af Arkitekt, Mørmester Hensch, og fra 1869 har Tegnelærer, Økonom Sembelund ledet Undervisningen deri

med stor Dygtighed. Skolen har i den forløbne Aarrække modtaget betydelige Tilskud fra det Kejserenske Fond, hvilket særlig skyldes Krigsraad Kramp's Belvillie. Den har virket meget til Gavn for Professionisterne i Byen.

Paa Hendes Kongl. Højhed Prinsesse Alexandras Bryllupsdag, 10. Marts 1863, blev efter Forslag af Hattemagermester A. Jensen og Snebfermester J. C. Petersen stiftet en Afdeling kaldet „Alexandraforeningen“. Formaålet for den var at opføre en Stiftelse til Frihøiliger eller billige Lejeboliger for værdige eller trængende Medlemmer af Haandværkerforeningen eller deres Enter. Ved foranstaltede Bazaarer, en Gave af Ballø Stift paa 1000 Kr. samt et Tilskud af 3000 Kr. fra Sjællands Stifts Bareloteri havde man indsamlet et Beløb af omtrent 12000 Kr. Hertil ydede Ballø Stift et Prioritetslaan paa andre 12000 Kr. Derved blev det muligt at erhverve Byggeplads paa den nordre Side i Vestergade ved Vesterport og at paabegynde Opførelsen af Stiftelsen. Grundstenen lagdes i Maj 1876, Kransen blev hejst 11. Juli, og 15. Oktober blev den festlig indviet. Stiftelsen staar som et smukt Bevis paa, hvad man under smaa Forhold ved ihærdig Virken og sandt Borgersind formaar at udrette. I „All. Tidende“ for 14/1 1877 findes Prospekt af Bygningen.

Foruden Gobelinstapet- og Sejldugsfabrikkerne, som foran ere omtalte Pag. 43—50, har der Tid efter anden været forsøgt Anlæg af forskjellige Fabrikker i og ved Byen. Klædevæver Johan Andreas Dingel, født i Tyskland, fik 1754 kongl. Privilegium til Oprettelsen af en Klædefabrik. Han købte Gaarden Nr. 313 i Brogade af Abraham Brasch og indrettede en Fabrik der. Denne var af kort Varighed; thi da „de ugudelige Mennesker i Byen“ ikke vilde lade ham og hans Folk i Fred, solgte han kort efter Gaarden til Grev A. G. Moltke til Bregentved, der indrettede den til Kornmagazin.

Kræmmerkompagniet i Kjøbenhavn anlagde 1776 et Uldspinderi i Byen. Til Spindemester antoges Frederik August Bucha (begr. $\frac{30}{4}$ 1781), som efterfulgtes af Sorgen Frederik Bucha, der var her 1784, men fra den Tid omtales Uldspinderiet ikke mere.

Var 1779 ansøgte Jøden Jacob Salomon om at maatte anlægge en Haardugsfabrik her, men skjønt Magistraten anbefalede Andragendet, blev det ikke bevilget. 1786 anlagde Carl Frederik v. Bonhorst (født i Tyskland 1714, død $\frac{4}{12}$ 1790) med Understøttelse af den kongl. Kasse en Huslæderfabrik, hvilken ikke fortsattes efter hans Død. 1788 fik Wagtmeester Otto Henrik Lange Tilladelse til at anlægge et Strømpeværeri her, men i Esteraaret rømte han fra Byen. 1810 anlagde Blikkenslager Henning Jrgens af Kjøbenhavn et Glasværk paa Fennediget. Han byggede et Bindingsværkshus paa 12 Fag, lod anlægge en Kanal, opmuret af 3000 Sten, til Glasovenen samt opførte et Materialhus med Tegltag. Det hele var muligt i fuldfærdig Stand, eftersom der ogsaa nævnes at være ankommet en Glaspuster Johan Gleisner, da Jrgens det følgende Aar afgik ved Døden. Efter Anmodning af Hof- og Stadsrets Skiftekommissionen blev hans Efterladenskaber her i Byen vurderet $\frac{30}{12}$ 1811; Glasværket til 964 Rd. og hans øvrige Ejendele til 1719 Rd. Bygningerne bleve rimeligvis nedrevne kort efter, da Glasværket ikke senere omtales.

Ved Aar 1820 anlagde Kjøbmand og Konsul Ole Høfding Zoffmann (født 1798, død $\frac{15}{3}$ 1863) en Stivelsesfabrik her, der dog var meget ubetydelig. — 1833 anlagdes en Chocoladefabrik, men begge ophørte efter kort Tids Forløb. Zoffmann fik ogsaa $\frac{3}{6}$ 1848 Privilegium til at drive en Papirfabrik, men efter faa Aars Forløb standsede ligeledes denne.

Af større Betydning end de for nævnte syntes Anlæggelsen af Papirfabrikken „Baldemarshaab“ at skulle blive for Byen. Under 10. Februar 1844 udstedtes følgende Bevilling: „Vi Christian VIII o. s. v. Gjøre vitterligt: at Vi ved denne Bevilling allernaadigst tillade Papirfabrikant Frederik Leopold Culmsee til paa et ham overladt Stykke Jord af Njøge Byes Areal at anlægge og drive en Papirfabrik med Rettighed til at udvælge de ved denne Fabrik tilvirkede Varer i store og smaa Partier i Overensstemmelse med Pl. af 5. Juli 1825, dog imod, at han skal være forpligtet til nøje at rette sig efter, hvad der om Kludesafling er eller vorder anordnet, samt at underkaste sig den Kontrol, som fra Toldvæsenets Side nu eller i Fremtiden maatte anjies fornøden.“ Culmsee syntes at lede Fabrikkenes Drift med største Dydighed. Han lod opføre tilsvarende Bygninger baade til privat Beboelse som og til Fabrikken og Arbejderne ved den, og derfor var det temmelig uforberedt, da han den 1. Juli 1854 maatte opgive sit Bo som fallit. Fabrikken standsede, hvorved over 100 Personer bleve brodløse. Culmsee flyttede til Havreholm, hvor hans Søn, Baldemar C., drev en Papirfabrik, og i 1867 aabnede han en Papirhandel i Christiania. I Oktbr. 1854 købte Boghandler Christian Steen & Søn i Kjøbenhavn Fabrikken for 25000 Rd. og fortsatte Driften deraf. Et Par Aar efter afhændedes den til Julius Splid & Comp. (Jeppe Claus Christian Jepsen, Kjøbmand i Njøge, født 1834 død $\frac{4}{5}$ 1878). I 1874 solgtes Fabrikken til Grosserer J. B. Melchior af Kjøbenhavn, som derefter bosatte sig her. Den $\frac{15}{10}$ 1875 afbrændte Fabrikken, og Bygningerne bleve ikke senere opførte. Grosserer Melchior boede her til 1884; men siden henstaar det hele aldeles ubenyttet.

Af andre for Tiden værende industrielle Anlæg i Byen kan især mærkes: Hans Christian Hansens & Søn (Frede-

rit Hansens) Jernstøberi og Maskinfabrik, anlagt 1842; Sorgen Hansens & Sønns Dampvæveri samt Uldvare og Trikotagefabrik, anlagt 1876; E. Bochers Væveri og Uldspinderi, P. Nielsens Uldspinderi og Baldemar Frandsens Dampdrejeri.

Et Skibsbyggeri anlagdes i Kjøge 1748 af Carl Wilder fra Kjøbenhavn. Han købte et Hus ved Havnen samt lejede to af Byens Pladser, hvilke han med stor Bekostning opfyldte og indgroftede med Bæle, og her indrettede han, efter med en Muddermaskine at have udført de fornødne Arbejder, Skibsværftet. Det første Aar byggedes en Fregat „Fredericus Dvintus“ paa 100 Læsters Drægtighed til 30 Kanoner; det næste Aar en Bregantin „Glorieux“ paa 33 Læster; 1750 blev en Falk „Svanen“ udbedret der tilligemed nogle Bramme og i 1752 en Fregat „Juliane Marie“ paa 240 Læsters Drægtighed til 40 Kanoner. Det følgende Aar standsede Skibsbyggeriet til Skade for Byen, som af C. Wilder blev skjænkent Muddermaskinen m. m.

Der hengik henved 100 Aar, inden der paany anlagdes Skibsbyggeri i Byen. Dette blev egentlig først drevet til nogen Betydning under Civilingenieur Hans Christian Weber (f. $13/1$ 1813, død $30/8$ 1875), og er senere fortsat af Skibsbygmester Johan Victor Louis Flindt.

Af Vandmøller er besynderlig nok ingen fundet omtalte ved Kjøge, thiønt disse synes at kunne være drevne ved Bandedet i Naen, ligesom det for Roskilde ansjøres, at syv Møller dreves ved Kong Roars Kilder. Derimod har her fra ældre Tid været et større Antal Hestemøller, hvorefter ogsaa et Par Stræder havde Navn. Den lærde Provst og Historiograf Claus Nylander i Herfølge ejede og muligt drev en saadan Mølle i Byen i Aarene 1598 til hans Død 1623.

Af Vind- eller Vejrmøller (Stubmøller) har der fra den ældste Tid været 6—7 Møller. Disse ejedes oftere forhen af andre end Mænd, der befattede sig med Mølleriet. Saaledes ejede Borgmester Claus Bagger ved 1620 en Vejrmølle, som Datteren Alhed, der blev gift med Mads Ravn, arvede efter hans Død. Ligeledes ejede Sognepræst, Mag. Christen Tausen en Vejrmølle, hvilken han som Biskop i Stavanger 1661 folgte til Hans Clausen Hammer. Endvidere ejede Landsdommer Rasmus Schøller en Vejrmølle med Hus og Bange udenfor Nørreport, hvilket bortsolgtes ved Auktionen over hans Dødsbo $\frac{9}{3}$ 1691.

I Aarene 1690 og 1736 fandtes der 7 Vejrmøller nord for Byen. 1790 opførtes den første hollandske Vejrmølle her af tidligere Møller i Vellinge Christen Pederfen (begr. $\frac{27}{6}$ 1791), og foruden den var der i 1820 5 Stubmøller. 1832 desuden 3 Hestemøller, som senere ere nedlagte. Møllejer Sorgen Johansen (død $\frac{8}{11}$ 1871) anlagde en Dampmølle, hvilken siden 1884 er forenet med et Dampbageri, der drives af Løjtnant Martin Wilhelm Barfoed (født $\frac{20}{9}$ 1840).

Om en Tobaksplantage anføres i Gliemanns Beskrivelse, at en saadan blev anlagt i Njøge af Postmester Weyer 1780, men at den senere er forsvunden. Allerede 1712 ankom „en fordreven Fransøer“ Pierre Gleysse til Byen og begyndte at dyrke Tobak. Han købte en Gaard paa vestre Side i Brogade, som han indrettede til sit Forhavende. Penge havde han ikke, men i Gaarden indstød 1200 Rd., tilhørende Kvartermester ved Oberst Bülow's Regiment Poul Mhasverus Becher, og disse tillod Broderen, Ridesjoged Knud Becher paa Vallo at maatte forblive staaende der. Desuden laante han 300 Rd. af de Fattiges Penge, og 1715 laante han yderligere af Handelsmand Zander

Wejbel 800 Rd., hvorfor han pantsatte 4000 Pund Tobaksblade, Heste, Vogne, Ridetøj m. v., han ejede.

Da det gik daarligt med Plantagen, saae Gleyse sig nødsaget til 1722 at bortfælgge Gaarden for 400 Rd., hvorved hans Kreditorer tabte betydeligt. Det følgende Aar rømte han fra Byen, og da det anføres, at han var „befriet for alle Skatter efter kgl. Beneficia“, blev han muligt støttet af Regeringen. Som det fremgaar af Aktstf. Nr. 90, hvor de 3 Underskrivere, med hvem Vejbel oprettede Kontrakten om Plantagens Fortsættelse, vare Franskmænd, har Gleyse i sit Følge havt flere franske Plantorer med sig hertil. Saaledes findes nævnte, foruden Abraham Soiaz, død 1749, Abraham de Hon og Jean Merd, tillige Peter Hjortjam, Johan Meyer, Johan Laban, død 1746, Abraham Suppli, Abraham Libno, Johan Soiaz og Abraham du Fort. De kaldes alle „reformerte Plantorer“, men vare meget fattige.

Jens Vejbel, der ejede Hjørnesteedet i Brogade, østre Side ud mod Laen, hvilket han 1715 kjøbte af Andreas Kellinghusen, fortsatte Plantningen i sit Vænge, ved Byens Vold op til Nørregade, i vestre Vlegdam og paa Sognepræstens lille Plads, ialt paa et Areal af 18 Td. Land. Han døde 1728, og hans Enke Maren Rasmusdtr. Mule giftede sig et Aars Tid efter med Løjtnant ved Fodgarden, senere Kapitejn Johan Herman Woldemar, der fortsatte Tobakspantningen. Han døde 85 Aar gl. og blev begravet $\frac{7}{6}$ 1783.

Ved Forord. $\frac{14}{8}$ 1741 blev det paalagt enhver Jordbruger at besaae $\frac{1}{4}$ Part af sin Jord med Hør- eller Hampfrø eller bruge det til Tobakspantning. Fra den Tid af maatte Underfogeden Jochum Bermin i Forening med Kæmneren og 2 Vidner besigtige Byens Jorder efter Forordn. s Bydende, og hvert Aar for Retten afgive deres edelige Forklaringer derom. I nogle Aar gik det fremad med Plant-

ningen, og da Stiftamtmand Gersdorff 1742 forlangte Magistratens Erklæring om, hvorvidt det kunde tillades en Mand i Stiftet at jorfrive fra Stettin 400 Centner Tobaksblade, var Plantørerne derimod. 1746 var der i Byen avlet 55,808 Pd. Tobak og deraf udført 19,876 Pd. Kapt. Woldemar havde 10,000 og Kobbersmed Georg Christoffer Müller 8000 Pd. 1754 avledes kun 19,024 Pd., hvoraf udførtes 3500 Pd. til Kjøbenhavn.

Enterne ejer Borgmester Jacobsen og Forvalter Brasch beplantede i disse Aar en stor Del af deres Vænger med Tobak. Ligeledes fik Tobakspinder Jens Jensen af Byens Jord 2 Tdr. Land til Leje i 6 Aar, som han beplantede. Plantør Hans Hendrik Freisleben købte $\frac{20}{11}$ 1754 af Soiar Enke et Bænge udenfor Nørreport, hvilket han brugte til Tobaksplantning til sin Død 1757 (begr. $\frac{10}{1}$, 56 Aar gl.).

Tobaksforplantningen var derefter i stadig Tilbagegang, fordi Tobakken ikke kunde afsættes. Postmester Weyer gjorde da Forsøg paa at bringe det hele fremad paany. Han fik 1777 optaget et Tingsvidne, at „hans ny opfundne Maskine til Tobakkens Tørring“ var bedre end de før brugte Maskiner. 1780 avledes i Byen 39,400 Pd. Tobak, hvoraf Weyer havde avlet de 8000 Pd. De følgende 10 Aar beplantedes fra 7 til 12 Tdr. Land med Tobak, men 1790 flyttede Weyer til Kjøbenhavn, og efter hans Bortrejse er det ikke bekjendt, at der blev dyrket Tobak paa Kjøge Byes Jorder. Det kan imidlertid ikke være uden Interesse at lægge Mærke til Forandringen i Tidernes Opfattelse af flige Foretagender. Medens Regeringen i hine Dage beflyttede og opmuntrede Tobaksavlingen i Landet, har den i 1876 og 1882 forelagt Lovforslag om Forbud mod Tobaksdyrkning, nemlig at det fra 1884 skulde være forbudt at dyrke Tobak undtagen til eget Brug, og at der ikke maatte anvendes mere end 200

Kvadratalen dertil af en enkelt Dyrker, samt at al Dyrkning deraf skulde ophøre inden Udgangen af 1886.

For Tiden findes en Tobaksfabrik i Byen, anlagt 1850 af F. E. Clemmensen, ny opført, udvidet og indrettet til Dampkraft 1881.

Byens Beliggenhed ved Østersøen lader formode, at Fiskeriet tidlig har været en vigtig Indtægtskilde for den. Historieforfatteren Saxo Grammatikus (død i Roskilde 1204) fortæller om Øresundet, „at det plejer at være opfyldt med Fisk, saa at Skibene næppe kunne komme frem for dem, og at man ikke behøvede Redskaber til Fangsten, men kan fange dem med de bare Hænder.“ Om dette Udsagn ogsaa er overdrevent, saa tyder dog alt paa, at der har været særdeles Rigdom paa Fisk ved Kysterne, og at Rjøge har havt sin Del deraf.

Det er imidlertid vanskeligt at forfølge denne Indtægtskilde for Byen gennem Tidernes Løb, og det er ogsaa muligt, at den hverken dreves med den tilbørlige Indsigt, ej heller gav det tilsvarende Udbytte. Større Fiskere nævnes dog i ældre Tider i Byen; man holdt sig ikke alene til egne Grænser, men stræbte ogsaa at vinde Fordel ved at komme i Besiddelse af dem, der tilhørte Kronen. Saaledes fik Rjøbmand Jens Wejbel $\frac{4}{7}$ 1724 af Krigsraad Jens Bruun i Arnøje Fæstebrev paa Brambrohuset samt Fiskeriet, der hørte dertil. Han maatte nyde, bruge og beholde det i sin Levetid imod en aarlig Afgift af 32 Rd., der skulde erlægges i 4 Terminer. Wejbel skulde dog opføre et nyt og anseeligt Hus paa 8 Fag, i Stedet for det gl. paa 6 Fag, der af Velde var forfaldent. I Oktbr. f. A. fik han ligeledes i sin og Hustruens Levetid af Ballø Fæste paa Fiskeriet i Stevns og Vellinge Aaer, imod at svare en aarlig Afgift af 4 Rd. derfor. Det blev nu kundgjort, at ingen anden uden Straf

maatte befatte sig med Fiskeriet paa Kongens og Dronningens Andele ved Kjøge, men dette synes ikke at være overholdt, hvorfor Landsdommer Knud Becher 1728 paabød enhver at afholde sig fra Ballø Grevstabs Grænser og Ejendomme ved ulovligt Fiskeri, saavel i salt som i fersk Vand, hvis de ikke vilde miste deres Baade og Redskaber. Jens Wejbel var imidlertid, da dette Forbud blev givet, afgaaet ved Døden, men hvorvidt hans Eftermand Kaptejn Wolde-
mar fik Fiskeriet, er ikke omtalt. Gjennem Aarhundredet angives Fiskeriet af Makrel, Torst, Sild, Flyn-
der, Aborrer, Gjedder m. v. at have været ret betydeligt, men efter Krigs-
aarene 1807—14 aftog det næsten ganske. Som Grund der-
til anføres, „at Kanonbaadene (!) have bortstrømmet Fiske-“
Ved 1820 bestod Fiskeriet mest i Halefangst om Efteraaret
under Stevns, og 1832 omtales, at der fistes Torst og
Flyn-der i Havet samt i Kjøge Na, Gjedder, Aborrer, Skal-
ler og Strandkarper, dog ej i Mængde, og ved begge de
nævnte Na var der kun 7—8 Familier i Byen, der er-
nærede sig ved Fiskeri. 1886 findes der kun 3 Fiskere i
Byen.

Som Folge af Jordens mindre gode Bestaaffenhed og
ringe Størrelse, ialt 327 Tdr. Land med 16 Tdr. Hartkorn,
altsaa 20½ Td. Land pr. Td. Hartkorn, har Agerbruget
ikke været af stor Betydning for Byen, saaledes som for
andre Kjøbstæder: Slagelse, Rostilde, Ringsted m. fl., hvad
ogsaa Magistraten oftere har beklaget sig over (se f. Ex.
Aftstf. Pag. 157).

I den ældste Tid havde Byen muligvis uhindret
Græsningsret ogsaa paa den søndre Side af Naen ud mod
Hastrup og Gjøe Byer, men allerede 1461 optom der Strid
derom med Ejeren af Ballø, Hr. Oluf Agelsen Thott. Den
Gang maatte saavel Borgmester Mads Bendtsen som Raad-

mændene tilstaa, at Byen ingen Fægang, Mark eller Skov ejede paa søndre Side af Aaen, uagtet den havde benyttet Græsnigen. Dette maa dog fremdeles være steet; thi $\frac{1}{8}$ 1590 blev der paa Kongens Rætterting affagt den Dom, at Rjøge By ikke har Ret til nogen Græsgang paa Vallø Grund, medmindre den kunde have det med Vallø Ejeres Minde (se gl. Domme IV, 193—202).

En Del af de Jorder, der fra Arilds Tid hørte til Byen, ere Tid efter anden ved Salg eller paa anden Maade komne i Andres Eje. Saaledes folgte Magistraten 1599 et Stk. Jord til Oluf Rosenparre (se Aktstf. Nr. 18). 1665 folgtes af Rektor Kaalund, Håndstemand Niels Pederjen og Kapellanen Peder Chr. Skivholm 2 Enghaver og et Bønge paa 50 Tdr. Land til Otto Steel paa Vallø (se Aktstf. Nr. 68, 113—119). Disse Jorder, der er bekendt under Navnet „Hr. PETERS Bønge“, kom ved Ejerfifte til Gl. Rjøgegaard, hvortil de senere henhøre.

Den større Del af Jorderne laa nord for Byen og strakte sig til Drifte-Brø. Denne Græsgang, „Lynge“, var fra gl. Tid fælles baade for Rjøge By, Gl. Rjøge, Ølby og Øllemagle, hvilket tyder paa, at det hele er tillagt Byerne som Fælled, medens Rjøge endnu var Landsby. Fælledstabet gav Anledning til en Række Tvistigheder og Retsjager til stor Udgift for Byen.

Allerede 1613 var der „Irring“ og Trætte mellem Byen og Jomfru Lisbeth Wille paa Gl. Rjøgegaard, der afgjordes ved Kommisjarier (se Aktstf. Nr. 27). Senere fortsattes Striden med Christen Steel (se Aktstf. Nr. 37). Efter Matrikelkommissionens Lægning $^{22}/_4$ 1681 beregnedes Lynge saaledes, at Rjøge By havde Græsningsret til 50, Gl. Rjøgegaard til 45, Ølby til 80 og Øllemagle til 60 Høveder. Bønderne, der ikke vare tilfredse hermed, opstavede Aar 1729, under Ledelse af Vice-Landsdommer Becher paa Vallø og

Præsten Smith i Olfemagle, Grøfter for den Del af Lyn-
gen, de antog tilkom Landsbhyerne og forbød de andre Part-
havere Afgang. Retsagen herom blev meget vidtløftig, og
Landssthingets Dom irifandt Bønderne 1732. Højesterets-
dommen faldt 1734 og efter den (se Aktst. Nr. 92) skulde
det hele forblive til „fri Fællig, Fagang og Overdrev“ som
forhen. Vice-Landsdommer Becker maatte bøde 30 Rd. til
Vor Frelfers Kirke og 500 Rd. til Kjøge By, men Lyn-
processen kostede Byen over 1000 Rd. Bønderne indgav
endelig 1769 et Andragende om Adskillelse af Fællesfabet
til General-Landvæjens Kollegiet, hvilket f. A. bevilgedes.
Lynngen deltes derefter mellem Parthaverne, og hver indheg-
nede sit Stykke. I Anledning af en Klage fra Bønderne
fire Aar senere, hvori de ankede over at være forurettede af
Kjøge By, afgav Borgmester N. Rasmussen og Raadmæn-
dene den Erklæring, at Bønderne vare nogle „evige Kæv-
lere“, der nu vare fornærmede over, at de ikke som i Fælles-
fabetets Tid „hadde 40—70 Rd. at drikke op“. — Byens
Part af Lynngen brugtes som Fællid, indtil den vestre og
søndre Side i Aaret 1800 inddeltes i Parceller paa 4 Tdr.
Land og bortforpagtedes. Afgiften af disse Lodder udgjorde
1815 næsten 400 Tdr. Bgg. Græsningen paa den østre
Del indbragte Byen 1077 Rd. 1831 inddeltes det Hele i 3
lige store Marker, som jærskilt indhegnedes og hvoraf skiftevis
de 2 Marker, i Lodder paa 4 Tdr. Land, skulde bortforpag-
tes i 6 Aar. Forpagtningsafgiften, omtr. 303 Tdr. Bgg,
betaltes med 787 og Græsningen med 327 Rd. 1878 indbragte
Byens Jorder 9081 Kr., men i 1883 kun 6271 Kr., hvilken
Indtægt tilfalder Byens Kasse. — En Del af Jorderne
ere i privat Eje, saaledes Bøngerne ved Møllerne, ved
„Korske Lov“ o. fl.

Kreaturholdet i Kjøge angives 1820 at være 30 Heste
100 Køer, 20 Faar og 50 Evin. 1866 opgaves det at
være 192 Heste, 239 Stfr. Kvæg, 33 Faar og 288 Evin.

I Sommertiden græssede Byens Kreaturer paa Byngen mod en vis Sum pr. Stk. 1784 betales saaledes for 134 Køer 47½ Rd. For Byens Regning holdtes en Vogter „Byhyrden“, der havde fri Bolig og en mindre Løn efter Overenskomst. 1657 boede Hyrden i en meget tarvelig Bolig ved Nørreport, og det findes anført, at i hans Bolig opfattes en Raffelovn af 20 Tagsten, 20 Marksten og 1 Læs Ler for en Sum af 2 Dlr.

Svinholdet i Kjøge har gjennem Tidernes Løb været Byen til stor Blage. Dette Forhold var ens for alle Kjøbstæder, selv i Kjøbenhavn var det ej bedre. Autoriteterne udstedte forgæves Forbud mod at lade Svin gaa løse i Gaarde, Stræder, paa Torvet m. v. 1665 siger Magistraten, at Svinene „indsnige sig i Folks Gaarde og Haber og gjøre megen Fortræd“. Uden Nytte forhøndtes flige Forbud fra Tinge og fra Prædikestolene; 1734 og 1764 paabød Stiftamtmanden Straf for at lade Svin gaa løse i Byen. 1778 befalede endog i et Kongebrev, at løse Svin skulde konfiskeres til Fordel for de Fattige, og Ejeren endda betale 2 Rd. i Mulft. Ustikken vedblev; thi i 1783 optoges 17 løse Svin paa Gaden. Fra hvilken Tid Borgerne holdt deres Svin hjemme i Husene kan ikke bestemt angives, men Ustikken synes først at være hævet i indeværende Aarhundrede. I de sidste Aar synes Svinene „af Hensyn til de sanitære Forhold“ rent at skulle udryddes af Byen, idet Sundhedskommissionen i 1884 forbød Svinestier i Gaardene, men senere ere de igjen tilladte med visse bestemte Regler for Svinestierne.

Markederne i Kjøge ere af gammel Oprindelse. Efter Sagnet skal der i Oldtiden være afholdt et St. Olufs- eller Ulvs-Marked, der endog formenes at være Aarsagen til Byens Fremkomst. Under 18 Juli 1528 fik menige Kjøbstadmænd i Sjælland ved Landstinget Marsken Inge Krab-

bes Brev paa, at der ikke skal holdes Marked uden i Roskilde og Kjøge. Der tilføjes, at den, som vil gjøre herimod, skal have forbrudt, hvad han har at fare med, halvt til Kongen og halvt til den By, hvor han hører hjemme (se Kbhvns. Dipl. II, 228). Byens Marked var godt besøgt fra Kjøbenhavn, og 1625 blev det forbudt Borgerne der, saalænge Pesten stod paa, at drage til Kjøge eller noget andet Kjøbstadmarked. Ved Forordn. $16\frac{1}{4}$ 1681 bestemtes at ingen „Udlændiste“ maatte fremkomme med Varer eller opslaa Boder ved noget Marked her i Riget, samt at alle Markeder skulde holdes inde i Byerne.

De aarlige Markeder i Kjøge holdtes gennem en lang Række 28 Juli og 14 Septbr. Rimeligvis varede hvert Marked flere Dage, eftersom det blev til et Ordsprog: „Det varer længere end Kjøge Marked.“ Da Markedet 14 Septbr. indtraf paa en for mange uheldig Tid, saa de ikke havde „nogen synderlig Tjeneste deraf, baade fordi, at Bonden hans Indhøst da maa paaagte, og Slagtetiden ej heller er nær forhaanden at indkjøbe, hvad Borger og Bonde til Husholdning kan behøve“, androg Magistraten om, at Markedet maatte blive holdt sent om Efteraaret. Ved Kongebrev af $15\frac{1}{4}$ 1699 tillodes, at Markedet „herefter aarligen holdes den 28de Oktbr. saavel i Byen som udenfor Nørreport paa Byens Grund med Kvæg og Væster“. Saafremt Dagen var en Søndag, skulde Markedet holdes paa næste Søndag. Sommermarkedet havde imidlertid fra Aildstid været holdt udenfor Broport, og man vedblev dermed næsten hele det 18de Aarhundrede, skjønt Borgerne 1751 androg om at jaa Pladsen forandret, indtil det ved Plakat af 30 Juli 1784 blev paabudt, at Markedet fremtidig maatte holdes paa „Sudertorvet“ med Fødevarer og udenfor Nørreport med Trævarer. Det 3. Marked, 19. Maj, fik man først Bevilling til 1797.

Byen har nu de 3 fornævnte Markeder, det i Maj med Heste, Kreaturer og Landprodukter og de to i Juli og Oktober med Kreaturer; desuden 3 Fastemarkeder og den lite Onsdag i hver Maaned Torvedag med Heste og Kvæg.

Medens Krammarkederne bestode, kom der en Del fremmede Handlende til disse og affatte deres Varer til Egnens Beboere, men saa havde Byens Borgere ogsaa Fordel ved at rejse andre Steder til Marked. Det er derfor meget muligt, at Afskaffelsen af disse Markeder mere har skadet end gavnet Byen; thi Besøget af Landboere til Markederne aftager stadig.

Ved en Forordning 1283 af Kong Erik Blipping blev allerede paabudt Oprettelse af „Herberger for Rejsende“, og Christian II paabød Oprettelse af Herberger i Kjøbstæderne. Det stod dog endnu meget daarligt dermed i Christian III's Tid, da de Rejsende, naar de drog igjennem Kjøbstæderne, vanskeligt kunde faa Natteleje, Mad og Drikke, fordi Borgere ikke gjerne vilde tage fremmede Folk ind i deres Huse. Der udgik derfor en kongl. Befaling til Magistraten i Kjøbstæderne om at beistikke nogle af Borgere, som havde Egne og Formue til at holde aabent Herberge for Rejsende, baade inden- og udenlandske Personer.

Det er forhen omtalt, hvorledes der ved Aar 1620 oprettedes forskjellige Herbergsteder i Kjøge, samt at der paa Raadhuset tillige var privilegeret Gjæstgiveri; endvidere at saadanne fandtes i „Prinsens“, „Svanen“ og „Dreghovedet“. Et andet Herbergsted oprettedes senere i „Norske Lov“ udenfor Nørreport. Stedet byggedes omtrent 1720, men først $\frac{9}{11}$ 1759 fik det kongl. Privilegium, som tidligere Ejere forgjæves havde ansøgt om. 1783 kom Gaarden ved Giftermaal i Apothekersvend fra Kjøbenhavn Carl Christian Hansens Besiddelse. 1883 fejredes 100 Aars Jubilæum for Familens Besiddelse af Ejendommen. Da der i 1885 blev negtet

Fornyhelse af Privilegiet, folgtes Stedet til en Privatmand, der nu udlejer Bygningerne til Beboelse.

For Tiden findes fire Hoteller i Byen, nemlig: „Brinsen“, „Industrihotellet“, „Dannevirke“ og „Jernbanehotellet“.

De Veje, der forbandt Byen med Landet, vare i ældre Tid i en meget daarlig Tilstand. Først i det 18de Aarhundrede begyndte man at anlægge Kongeveje, men disse maatte kun befares af de kongelige Personer og dem, der specielt vare benaadede med en Nøgle til at oplukke de Bomme og Luffelser, der spærrede Vejen. Dersom nogen, der ikke havde Nøgle, under noget Skin vovede at kjøre paa Kongevejene enten med Karosjer, Karioler, Borger- eller Bøndervogne, bleve de strengt straffede. Økonomen, Søkaptejn Frederik Lütken (j. $27/4$ 1698, † $1/2$ 1784) fremkom med Forslag til Vejenes Forbedring og udtaler deri, at der ved Kjøge som ved flere Kjøbstæder skulde optrilles Tang og Grus fra Stranden, hvilket burde lægges i Høje udenfor Borten. Ved disse burde ansættes et Par Ryttere med en Underofficer, der kunde paase, at alle de Bønder, der kom ud af Byen med tomme Vogne, toge et lille Læs med, hvilket de skulde kjøre 1 Mil fremad paa Vejen, hvor der stod en anden Vagt, der igjen tilholdt andre kommende tomme Vogne at gjøre ligesaa. Derved kunde Bonden spare alle de mange og lange Rejser, som han maatte gjøre med Tilkjørselen af de fornødne Rekviziter. Vejene vilde blive holdt i bedre Stand, Kjørslen og Tilførslen blive lettere (se Holst, Kongerigets Kjøbstæder for 100 Aar siden, Pag. 152). Under $7/7$ 1688 befalede Kong Christian V Magistraten at vedligeholde Vejene og Broerne der for Byen, saavidt det dem kan vedkomme, efter den Anordning som Stiftamtmanden ved den dertil beffikede In-

spektor ved Bejene Anders Lavesen bestemmer baade med Anlæggelse og senere Vedligeholdelse.

Bejen til Kjøbenhavn var hverken indgrøftet eller afstuffed paa nogen bestemt Grænse. Dette gav Anledning til flere Ulemper. Efter „Danske Atlas“ saa man sig i Frederik IV's Tid nødsaget til at anlægge „en ganske ny Vej fra Kjøbenhavn til Kjøge, da den gamle Konge-Vej, som gik over Avedøre Marker, var saa dyb og blød, som i Marsslandene, og de næstboende Bønder ideligen udpantede de Rejsende, som gjorde nye Vene paa deres Agre, hvoraf rejste sig daglig Slagsmaal. Den nye Vej blev derfor anlagt langs ved Stranden, og en Bro bygget over det Vandsted „Flaisten“, hvor man betaler Bropenge og læser følgende Dpfskrift:

At Avedøre Mænd ey haste skal dit Øre,
Og med sin tørre Lag din Rejse-Kappe smøre,
Har Thomas Hansen her opbygget denne Broe,
Nisund ham derfor ey een Skilling eller toe.“

Denne Vej maa dog have været meget daarlig; thi ^{27/11} 1751 gav Stjertamtmand Skel Magistraten Ordre til uopholdelig at istandsætte den udenfor Nørreport, eftersom der ved Kongens Taffel i hans Nærværelse var „bleven klaget over Bejen mellem Kjøbenhavn og Kjøge, som for de Rejsende skulde være meget vanskelig at passere.“ Magistraten samment kaldte Borgerstabet og oplæste Ordren paa Raadstuen, men en Del nedlagte Protest imod, at Byen skulde vedligeholde Bejen. Man indgav et Andragende om Fritagelse. I dette anførtes, at Bejen udenfor Nørreport „er en bred og flak Sandvej af Flyvesand“, hvori der i vaadt Vejr vel kunde staa Vand paa sine Steder, men da den var saa bred, at 8 à 12 Vogne jevnsideS kunde kjøre paa den, formentes det, at der ikke var Grund til nogen Klage. I Andragendet siges, at den ny indgravede Vej fra Boldemars

Vænge til Driftebro blev anlagt 1733 paa kongl. Majestæts Bekostning. 40 Soldater, en Underofficer og en Fuldmægtig, der havde Inspektion ved Vejens Indretning, arbejdede derpaa i 3 Aar. Da den var færdig, blev der opført et Hus og en Bom ved „Onde-Aftens Bro“, hvor enhver Rejsende maatte betale Bompeng 1, 2 eller 4 Sk., eftersom det var en Trævogn, beslagen Vogn eller Kareth, og af disse Penge var Vejen hidtil holdt i Stand. Huset blev først overdraget til Johan v. Deurs, der maatte holde Vejen vedlige og jvare 20 Rd. aarlig til Amtstuen i Roskilde. Da han lod Vej og Grøfter forfalde, blev Tobias Borrebne ansat der 1738. Han vedligeholdte det hele i forsvarlig Stand et Par Aar, men da mange ved laste Bunde fjørte Huset og Bommen forbi ude ved Stranden, fik han Tilladelse til at flytte Hus og Bom til Driftebro. Noget Tid efter kom det hele til Auktion og for de 140 Rd., der aarlig blev svaret deraf, lod Amtsforvalteren Vejen istandsætte ved Olsemagle Gaardmænd, der fik 4 Stilling for hvert Læs Grus. Vejens Anlæg havde kostet Kjøge By 500 Rd., foruden at Borgerne i 3 Aar havde givet Soldaterne det halve af Opholdet frit, men desuagtet maatte Byens Beboere erlægge samme Bompeng som andre Rejsende. Skjønt Brohuset kun laa $\frac{1}{2}$ Mil fra Byen, fik Beboerne Privilegium paa at „brægge Ol og brænde Brændevin“, hvilket var til stort Tab for Borgerne.

I Aaret 1754 var Vejen udenfor Nørreport i daarlig Stand, saa at Magistraten maatte give Ordre til at belægge den med Sten og Strandgrus. 1770 blev anlagt et mindre Stykke Vej mellem Nørreport og „Nørste Løve“, og fra 1779 til 1784 anlagdes det øvrige Stykke til Driftebro. Anlægelsen skete ved Militære; thi i Maj 1783 ankom af „danste Livregiment“ 23 Officerer og Underofficerer samt 980 „Gemene“ til Vejarbejdet. En Fransmand Antoni la Pierre

forestod Anlægget; han aflagde Regnskaberne paa fransk, forblev her i Kjøge, hvor han døde i stor Fattigdom 1790, saa at Begravelsen blev bekostet med 6 Rd. af den kongl. Kasse.

I 1779 gav Generalvejkommisjonen Byen Ordre til at levere 195 Kubikfavn Kampesten til Vejens Anlæg. Ved den afholdte Licitation derover fik intet Bud, hvorfor Kommissionen næste Aar gav Ordre til at afbryde de aflagte Gader og benytte Brostenene til Vejen. Magistraten indstillede kort efter, at dette maatte udsættes, da man havde faaet 50 Rbfr. Sten fra Brambroen. — Fra en Grusgrav ved Knapmagerhuset blev der efter Ballø Stifts Abbedisses Tilladelse leveret Grus, og fra Vellinge Skove fik Byen 12 Læs Elle- og Bøgegrene at nedlægge ved Driftebro. Ved Udgangen af 1784 var Byens Part af den ny Hovedlandevej færdig, men Udgifterne hvilede i mange Aar paa Byen; thi et Laan af Latinstolens Midler paa 2400 Rd. blev først afbetalt 1820.

Den ny Vej var anlagt noget østligere end den gamle. Møller Peder Jensen Boe fik 304 Rd. for 5075 \square Aen Jord, han havde afgivet dertil. Bomsforpagteren søgte 1786 om Tilladelse til at flytte Bommen til „Korske Løve“, men Borgmester Arff fik det heldigvis for Møllernes Vedkommende forhindret.

I strenge Vintre hørte det ikke til Sjældighederne, at Sneveje anlagdes ved Strandbredden eller tværs over den tilfrosne Bugt, hvorved Vejen til Kjøbenhavn forfordedes betydelig. I indevarende Aarhundrede var der saaledes Sneveje i Vintrene 1814—15, 1817—18, 1828—29 og 1829—30. I et Par Aar varede Færdselen endog flere Maanedes, ja man anlagde endog Veje fra Stevns over Bugten til Hovedstaden.

Et ordnet Postvæsen kjendte man ikke her i Landet førend for lidt over 200 Aar tilbage. Vel havde Kong Christian II. gjort Forjøg paa at indrette et Postvæsen, idet der befalede, at der i hver Kjøbstad skulde være 2—3 Brevdragere, „Løbere“, der skulde løbe med Breve og derfor have 2 Skilling for hver Mil. Ved en Forordn. $24\frac{1}{2}$ 1624 paa bød Christian IV Oprrettelsen af Postvæsenet, men endnu længe efter den Tid brugtes i Kjøge den ældgamle Forsendelsesmaade ved „Kancellibudene“ og „Kongl. Majest.'s Brevdragere“. Disse fik ikke alene Betaling af Byens Kasse for Brevene, men endog fri Fortæring og Penge i Fortæring ved Afreisen. Da Færdselen til Tyskland for en Del gik over Kjøge, findes der i Ræmnerregnskaberne i det 17de Aarhundrede oftere omtalt kongl. Brevdragere til og fra Lybæk, der fik fri Fortæring og Befordring paa Byens Regning. Skulde der sendes et særligt vigtigt Brev til Slotsherren, rejste en eller flere af Magistraten til Kjøbenhavn i den Anledning og fik saavel Befordring som Fortæring godtgjort af Byens Kasse.

Den første Postordning for Kjøge By er fra $20\frac{5}{5}$ 1664, da Handelsmand Johan Kohl af Generalpostmester Poul Klingenberg fik Brev paa at indrette „et rigtigt Postvæsen i Kjøge“. En senere Ordning fra 1686 om Besjergelse af den lollandste Post og ridende Bud til Ringsted se Utsft. Nr. 77. Fra den Tid har Postvæsenet gradvis udviklet sig. Ved Aar 1830 havde Byen kun Brevpost 2 Gange ugentlig til og fra Kjøbenhavn, den ene Gang tillige Pakkepost. Det samme var Tilfældet med den lollandste Brev- og Pakkepost samt Forbindelsen med Byerne Nestved, Storehedinge, Ringsted m. v.

Om Sommeren var der 2 Gange Dagvognsforbindelse med Kjøbenhavn, men i Vintertiden kun 1 Gang om Ugen. Passagerer befordredes for 1 Rd. til Kjøbenhavn og det til-

Lodes dem at medtage Bagage til 25 Punds Vægt. Ved Tilbagekomsten fra Kjøbenhavn fortsattes Dagvognskjørselen efter 1 Times Ophold til Rønne for en Tægt af $\frac{2}{3}$ Rd. I Gjennemsnit befordredes der aarlig 3000 Personer mellem Kjøge og Kjøbenhavn.

Brevtagten rettede sig efter Bejlsængden og betaltes almindelig af Modtageren. Kun til de nærmestliggende Kjøbstæder var Tægten ligesaa billig som nu for Tiden, men til Viborg kostede et Brev 18 og til Skagen 24 Skilling, og det var som oftest over 8 Dage paa Rejsen. Brevombæring kjendtes ikke, men enhver maatte selv afhente sine Breve paa Posthuset, hvilket for Landboernes Vedkommende medførte, at Breve oftere bleve 3 à 4 Uger gamle, inden de kom Adressaten ihænde. — Postdistriktet for Kjøge omfattede alt, hvad der laa indenfor Ejby, Vollerålev, Tureby og Magleby Sogne, ligesom ogsaa Rønne Postexpedition henhørte under Byens Postkontor. Ved Postloven af $\frac{11}{3}$ 1851 blev Portoen for et Brev indtil 1 Lods Vægt med Frimærke bestemt til 4 Sk. over hele Landet, og efter Lov $\frac{7}{1}$ 1871 kan et Brev indtil $\frac{1}{2}$ Pund sendes for 8 Ore.

I Byen omdeles nu Posten 5 Gange daglig og paa Landet bringes den ved Landpostbudene hver Søndag til hver enkelt Person.

Fra den ældste Tid ansaas det for enhver god Borgers Pligt selv at skaffe sig Vaaben og øve sig i sammes Brug for i Fejdetid at kunne modstaa Tjenden. At Kjøge Borgere have ført Vaaben, derom kan der ikke være Tvivl; thi et Kongebrev af $\frac{29}{9}$ 1554 (se Aktst. Nr. 8) indeholder Paalæg til Borgerne om, „at de skulle sidde til rede (i: holde sig færdige) og have deres Harnisk og Væрге i god Forraad om noget hastigen paakommer“. Det følgende Aar blev der holdt Mønstring i Byen, og saadanne holdtes regelmæssig

med kortere eller længere Mellemrum. 1588 udgjorde Mand-
skabet ved Mønstringen 275 Mand.

I 1628 omtales Byfogden Christen Jostsen og Kræm-
mer Peder Jørgensen at være Kaptejner, Oluf Sandersen og
Casper Hansen, Fændriker ved Borgervæbningen. I Maj
1644 kundgjorde Magistraten, at den paa egen og det menige
Borgerstabs Vegne havde antaget „ærlig og mandhaftig“
Georg Hahn til Kaptejn over Borgerstabet med Løn 25 Rd.
maanedlig. Han skulde i alle Maader ærlig, oprigtig og
lemfældig omgaas Borgerstabet samt slittig mønstre og exer-
cere det. Skulde Fjenden, hvad Gud forbyde, ankomme, da
skulde han uforfagt med Borgerstabet gaa ham imøde og i
alle Henseender vise sig, som det en ærlig Officer egner og
anstaar, hvilket han bekræftede med sin Ed. — Hahn beklædte
rimeligvis sin Post kun et Par Maaneder; thi i Juni s. A.
forordnede Slotsherrn Handelsmand Erik Helmers til Byens
„Hopmand“ og Kaptejn over Borgerstabet.

Hvilken Uniform, Borgervæbningen bar, er ikke fundet
omtalt, men den var muligvis ikke ulig den Fodfolkets bar i
de Tider. 1653 ses Trommeslagerne at være iført en rød
Overfrakke (hønst Rok) med graa, bredstygget Hat, Lærredsbu-
ger og Sto (se Uftsk. Nr. 49).

Borgerstabet paraderede almindelig for Kongen, de konge-
lige og fyrstelige Personer samt for Slotsherrerne, naar de
kom til Byen eller rejste herigjennem. Besynderlig nok paa-
bød $2\frac{1}{4}$ 1740 Kong Christian VI, at der „ingensteds, hvor
vi eller nogen af vores kongl. Hus passerer, saadan Parade
efterdags ster“ — hvilken Befaling oplæstes for Borgerstabet.

Var 1801 oprettedes en ny Afdeling, hvortil anskaffedes
100 Geværer med Bajonetter og Patronastæker, der ialt kostede
874 Rd. 1807 blev efter kongl. Befaling dannet et Artilleri-
korps af Borgerstabet, der skulde betjene 2 fra Kjøbenhavns
Arsenal leverede Kanoner. Korpsket bestod af 1 Kaptejn, 1

Løjtnant, 6 Underofficerer og 62 Artillerister. Da Feltstykkerne senere bleve fordrede tilbage og afleverede, ophørte Tid efter anden Korpsjets Øvelser, og ved kongl. Resolution af $11/4$ 1838 blev Borgervæbningen fuldstændig ophævet. Den sidste Kaptejn var Smedfærmester Alexander Hansen, død $14/3$ 1830. Som Levninger fra Borgervæbningens Tid findes endnu nogle gamle Kanoner paa Raadhuset.

Som Følge af Ildbranden 1633 fremkom Slotsherren Sochum Beck med Forslag om Oprettelsen af et Brandlaug i Kjøge. I samme Efteraar samledes han med Magistraten paa Raadhuset, og her „blev samtykt en Forordning om Ildbranden i Byen at afværge“. Tillige vedtoges, at der skulde „fastes en Brønd paa Torvet saa stor som til 4 Bænker og 8 Junker, som i Ildbrandsnød skulde bruges“. Der oprettedes et „Brandlaug“, bestaaende af 24 Borgere. Maler Peter Ball udnævntes til Kaptejn, og han skulde assisteres af 4 Rodemestre. Enhver, der indtraadte i Lauget, maatte aflægge Ed paa, at saa snart han „hørte Kloffen klemte eller Ilden kan fornemme vil uden Fortag søge Stiger og Brandhager, føre dem til Stedet, og af yderste Formue hjælpe til at dæmpe Ilden“. Ingen maatte frasige sig Bestillingen uden han af Borgermester og Raad „forloves“.

I April 1634 vedtoges Anskaffelse af Læderipande i Byen og senere fik man Sprøjter. 1730 vare disse ikke tidsvarende, hvorfor en Sprøjte anskaffedes ved frivillige Bidrag. 1820 var her 1 stor og 2 mindre Sprøjter, foruden de nødvendige Brandredskaber. Brandkorpsen bestod af 1 Brandkaptejn, 1 Assistent, 2 Brandmestre, 3 Straalemestre, 18 Brandsvende, 12 Reserve, 4 Værkfæller og 5 Rodemestre. 1832 nævnes 3 store og 1 lille Sprøjte, hvilke betjentes af 60 Mand, og desuden et Redbrydningskorps paa 7 Mand. Brandlauget havde igjennem et langt Tidsrum tillige Privilegium som Vighbærelaug. 1701 fik det et særligt Regle-

ment, hvilket blev kongelig approberet 1729. Lauget holdt paa sin Værdighed og var ikke at formaa til at bortbære Selvmordere. Dette viste sig i August 1755, da Lauget forlangtes til at bortbære en Konsumtionsbetjent, der havde druknet sig, men hvis Enke af Kongen fik Tilladelse til, at Liget maatte begraves i Christen Jord. Uagtet baade Magistraten og Stiftamtmanden gave Ordre dertil, negtede Lauget dog at adlyde. Da Liget havde henstaaet i 14 Dage, maatte Magistraten beordre de 3 Vægtere, 2 Stodderfogder og 3 Daglejere mod en Betaling af 3 Mark til hver at bortbære Liget, men disse gjorde det først, efter at Magistraten forud „havde lagt deres Hænder paa Kisten“ og derved viist, at det ikke skulde regnes for en vanærende Handling.

Følge Kancelliets approberede Reglement af $20/12$ 1838 oprettedes i Byen et Brandkorps, hvormed et Politikorps fattes i Forbindelse. Der ansattes 1 Kaptejn, assisteret af 1 Premierløjtnant som Vandinspektør, og Sekondløjtnanter ved Sprøjterne samt de fornødne Underofficerer. En Brandkommission eller Brandret, bestaaende af Politimesteren, Kaptejnen og 2 Officerer skulde afgjøre alle Brandvæsenets Sager.

Officerernes Uniform var lysegraa Kjole med sorte Opflag, Kabatter og Krave med hvid Kant, gule Knapper, hvidt Føer, lysegraa Panteløns, hvid Vest og sort trekantet Filthat med hvid Fjeder og gul Top, Sidegevær og Distinktioner som for Officererne i Kjøbstædernes Borgervæbning. Underofficererne havde sort rund Hat med gul Top, samt sort Kofarve og gul Snor. De Menige ved Politikorpsket bar røde Kjoler og store trekantede Hætte. 1854 forandrede Uniformen dertil, at alle i Brandkorpsket, Officerer, Underofficerer og Menige, fik blaa Vaabenfrakke med gule Knapper, og denne Uniform er endnu den brugelige.

§ Henhold til Lov af $21/3$ 1873 foregik en Forandring i Ordningen efter den af Stiftamtmanden under $4/12$ 1873

approberede Vedtægt. Brandkorpsset inddeltes i 6 Afdelinger med 5 Sprøjter og fornødne Redskaber, Brandinspektøren vælges af Byraadet for 6 Aar ad Gangen og assisteres af 4 Løjtnanter. Enhver er pligtig at modtage Ansættelse ved Korpsset fra 20 til 50 Aars Alderen. Der skal 2 Gange aarlig foretages Brandefterhyn, hvor Sprøjterne prøves og Mandskabet mønstres.

Brandkaptajner siden 1838: Bager Lauritz Larsen til $\frac{1}{1}$ 1859 (død $\frac{16}{2}$ 1863); Gjæstgiver Carl Bernhard Hansen til $\frac{26}{10}$ 1871; Uhrmager Julius Knutsen (født i Frederikshavn $\frac{6}{5}$ 1822, ansat ved Brandvæsenet $\frac{3}{8}$ 1840), først som Kaptajn, derefter $\frac{20}{12}$ 1873 valgt og senere gjenvalgt til Brandinspektør.

Inden Sparekasser bleve oprettede, var enhver, der havde nogen Formue, henvist til at udlåne eller anbringe Pengene i Ejendomme. Dette medførte oftere ved Ildsvaade og Fallit Tabet af hele Kapitalen. Man kan derfor ikke undres over, at enkelte Rigmænd vare meget forsigtige og gjemte Pengene paa saadanne Steder, hvor de selv Dag og Nat kunde ruge over Skatten. Ogsaa i Kjøge findes enkelte Exempler herpaa. Saaledes havde en Bebersvend, Handelsmand Jens Johansen i Vestergade, i Begyndelsen af forrige Aarhundrede ved heldige Foretagender samlet sig en betydelig Formue. Da han $\frac{15}{5}$ 1730 afgik ved Døden, forseglede Magistraten strax Boet og paabegyndte Registreringen. Faa Dage efter paabød Stiftamtmand Holstein, at man maatte standse dermed, indtil Jens Johansens Testamente var approberet. Han sendte sin Fuldmægtig til Kjøge for at udtage Guld, Sølv og rede Penge af Boet. Der fandtes ikke mindre end 12 Poser fulde af Sølvpenge, som tilsammen vejede 30 Lis pund. Desuden fandtes 2 Poser, man ikke vejede, men hvis Værdi ved Estertælling udgjorde omtr. 2000 Rd.

Magistraten beordrede 6 Borgere til Nat og Dag at passe paa Pengene, og for Vagttjeneste i 2 Maaneder betaltes 171 Rd. Major Numsen flyttede derefter Pengeskrinet til Raadhuset, der ansaas for et sikkert Forvaringssted. Statsraad Niels Foss paa Juellund og Assessor P. W. Mylius af Kjøbenhavn udnævntes til Kommissærer i Boet og fik det udleveret imod Kvittering $17/5$ 1731. Iøvrigt er intet fundet til Oplysning om Boets Størrelse, men det tilfaldt en afdød Broders Enke i Kjøge og en Broderdatter i Kjøbenhavn.

En Del Præster og andre fra Landet anbragte ofte deres Penge ved Prioriteter i Borgernes Huse, ligesom de ogsaa oftere købte Huse og Gaarde i Byen. „Sparekassen for Kjøge og Omegn“ oprettedes $25/6$ 1836. Fra først af havde den Kontor paa Raadhuset 2 Timer hver Torsdag Eftermiddag, senere tillige 2 Timer hver Tirsdag Frmd. I 1862 købte Sparekassen sit eget Sted Nr. 232 i Brogade, hvor Kontoret nu er aabnet hver Søndag fra 10—11 og i Terminerne fra 10—12 Frmd. — Ved Oprettelsen bestod Direktionen af 6 Medlemmer. Fra 1881 bestaar den af følgende Herrer: Agent F. H. Glæiser, Agent E. F. Petersen, Overauditor W. Lipke og forhv. Toldforvalter P. M. Launy samt Fuldmægtig Th. Galskjot som Bogholder. Den $1/1$ 1875 stiftedes tillige en Diskonto- og Laanbank med Grundkapital 100,000 Kr. under Bestyrelse af Sparekassens Direktion, hvor Kjøbmand A. Leisner er Forretningsfører og Sagfører E. Frederiksen Bogholder. Ved Udgangen af 1869 indestod paa Interessenternes Konti i Sparekassen 910,790 Rd. og i opsparat Kapital (Reservefond) 63,303 Rd., men efter Regnskabet fra $1/4$ 1885 til $1/4$ 1886 henstod der paa Spareres Konti 2,401,521 Kr. 87 Ore og i Reservefond 290,802 Kr., altsaa en meget betydelig Forøgelse i de 16 Aar. Desuden findes endnu et Pengeinstitut for

Byen og Omegnen, nemlig „Landbobanken i Kjøge“, der stiftedes $25/_{11}$ 1874 og traadte i Virksomhed $1/_{1}$ 1875 med en Aktiekapital af 100,000 Kr. Den bestyres af Procurator H. E. Ritzau (f. $20/_{4}$ 1835) som Direktør og Julius Paulin Glad (født $4/_{3}$ 1842) som Bogholder foruden 6 Bestyrere for Byen og Landet. Udbytten har i Gjennemsnit været over 7 pro Cent.

I Begyndelsen af det 17de Aarhundrede fandt Bogsalg Sted i Kirkerne; thi egentlige Boglader fandtes ikke. Bogførerne betalte en vis Afgift for at have deres Bogskab i Baabehuset. Særlig var det gudelige Bøger, der forhandles, men Tid efter anden tog det Overhaand med Faldbyhelsen af andre Skrifter, hvorfor Kong Christian IV $1/_{10}$ 1638 forbød saadanne flette Bøger som „Uglipil og deslige, saa og letfærdige Boleviser og andre flemme utjenlige Viser, Digt, Fabel, Eventyr og ublu Kjærlighedsbøger, der endog i Kirkerne, mange til Forargelse, udsælges“.

I Kjøge betalte 1637 en Bogførersvend fra Kjøbenhavn ved St. Peders Marked 1 Dlr. i Stadepenge for sit Skab i Kirkens Baabehus og lignende Afgift findes ofte omtalt ved Markederne „for at holde deres Viberi fal“. Samtidig havde Bogbinder Claus Jacobsen i Kjøge sit Skab i Kirkens søndre Baabehus og betalte aarlig 1 Rd. i Afgift derfor. En Snæs Aar betalte han Afgiften, men efter Krigen maa Forretningen have været mindre god, da han fik Afgiften nedsat til det halve. For Aarene 1662—63 hedder det, at „ingen Penge kunde bekommes af ham“, og han maatte da estergives samme.

Der hengik næsten 200 Aar, inden der oprettedes en egentlig Boghandel i Kjøge; thi vel havde Bogbinder Christian Frederik Hesse (født 1773, død $28/_{4}$ 1844) et Lejebibliothek, maaste en lille Boghandel her for 60 Aar siden, men

det hele var uden Betydning. I Gliemanns Beskrivelse anføres, at Lejebibliotheket „ikke indeholder andet, end nogle Romaner og Røverhistorier.“ — Den første Boghandel i Byen grundlagdes 1844 af tidligere Postfuldmægtig Clemen Nørlef Willerslev (f. $\frac{6}{8}$ 1814, død $\frac{20}{5}$ 1881.) Den udvidedes bestandig og drives nu af hans Enke Hansine Bentine Amalie, f. Møller (f. $\frac{10}{6}$ 1835). — Den $\frac{2}{11}$ 1869 aabnede tillige Jens Julius Grottrup Rasmussen (født $\frac{4}{3}$ 1843) en velassorteret Boghandel i Byen.

Aar 1830 fik Byen sin egen Avis kaldet „Fama“, der betegnede sig „Avis for Rjøge og det østlige Sjælland.“ Bladet blev udgivet af Mathias Frederik Hansen (f. 1785, død c. 1836), trykt i firjidet, tospaltet Kvartformat og indeholdt Digte og lignende af Udgiveren selv. Muligvis udfom der kun en Snæs Nr. af Bladet, inden det standsede; det er forgjæves eftersøgt i det kongl. Bibliothek. — Nytaar 1851 begyndte „Rjøge og Omegns Nyheds- og Avertisse-tidende“. ¹⁾ Bladet, udgivet af Sally Dettinger (død i Rjøbenhavn $\frac{27}{6}$ 1879), udfom i første Halvaar, Onsdag og Torsdag, i større 2 spaltet Oktavformat. De første 26 Nr. redigeredes af Kordegn Becker, men senere var Dettinger selv Redaktør. Fra Juli f. A. udfom det 3 Gange ugentlig, Tirsdag, Torsdag og Lørdag. Fra $\frac{1}{2}$ 1853 fik Bladet Titlen „Østjællandske Avis“ og udgik fra Juni i 3 spaltet Folioformat som Organ for Rjøge, Storehedinge og Ringsted, uagtet disse Byer havde faaet sin egen Avis. Boghandler Marott i Storehedinge udgav „Stevens Avis“ fra $\frac{1}{10}$ 1852, og Bogtrykker Christian Schou i Ringsted „Sjæl-

¹⁾ Det kan her bemærkes, at „Berlingske Tidende“ fra $\frac{1}{3}$ 1749 udfik 2 Gange ugentlig, Mandag og Fredag, i lille Kvartformat og vedblev hermed til 1800, da Bladet udfom i Folioformat daglig med 2 Spalter paa Siden. Fra 1846 2 Gange daglig og det er senere udvidet til sit nuværende større Format.

landsposten" fra $\frac{1}{1}$, 1853. — Dettinger folgte Nytaar 1857 sit Bogtrykkeri og Blad til Søren Christian Opffer (født $\frac{22}{3}$ 1816, død $\frac{21}{6}$ 1879), der udgav Bladet under Navn af „Kjøge Avis" og „Kjøge og Omegn's Dagblad"; det udkom nu hver Søndedag og tillige en kort Tid om Søndagen. Efter hans Død fortsatte Enken Udgivelsen, og fra 1882 overtog Sønnen, Frederik Opffer (født $\frac{28}{1}$ 1858), som Ansvarhavende Redaktionen af Bladet. Det udgaar fra $\frac{23}{9}$, 1885 i 4 spaltet Folioformat, som Organ for Østsjælland.

Siden $\frac{1}{10}$ 1876 udkommer tillige i Kjøge „Østjællands Folkeblad", Dagblad for Storehedinge, Faxe- og Kjøgekedsefen. Det udgives af Statsrevisor Hørup og Redaktør Søren Svarre Sørensen (født $\frac{26}{9}$, 1850). Bladet er nogle Gange udvidet og udgaar nu i 5 spaltet Folioformat.

Kjøge Kjøbstad er Valgsted til Rigsdagens Folketing for Kjøbenhavns Amts 4de Kreds. — $\frac{5}{10}$ 1848 valgtes her til den grundlovgivende Rigsdag Professor, nu Dr. jur., Aksessor i Højesteret og Landstingsmand Andreas Frederik Krieger (f. ved Arendal $\frac{4}{10}$ 1817); gjenvalgt $\frac{4}{12}$ 1849. — $\frac{4}{8}$ 1852 Arvefæstegaardmand Peder Hansen i Snoldelev-Hastrup (f. $\frac{2}{3}$ 1812, død ved Badning i Venløse $\frac{15}{6}$ 1861), gjenvalgt $\frac{26}{2}$ og $\frac{27}{5}$ 1853*). — $\frac{1}{12}$ 1854 Farver, Kaptejn og Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn Niels Christian Lind (f. $\frac{16}{5}$ 1812). — $\frac{14}{6}$ 1855 Grev Frederik Georg Julius Molke til Bregentved (f. $\frac{27}{2}$ 1825, død $\frac{1}{10}$ 1875). — $\frac{14}{6}$ 1858 Gaardejer Knud Pedersen i Søster-Svenstrup (f. $\frac{11}{2}$ 1820, død i Ringsted $\frac{6}{2}$ 1876), gjenvalgt $\frac{14}{6}$ 1861, $\frac{7}{6}$ 1864, $\frac{4}{6}$ og $\frac{2}{10}$ 1866 og tillige valgt til Rigsraadet's

*) $\frac{26}{2}$ 1853 stillede sig desuden Forligelseskommissær Borum, Cand. jur. A. C. Schmidt og Sneedersvend Edbard Ryge. Dennes Valgtale lød: „Kjære Vælgere! Betænt engang — 3 Rd. om Dagen, hvormeget kunde det ikke hjælpe en Mand i min Stilling!" — Det er sikkert den forreste Valgtale, der er holdt noget Sted i Landet.

Folketing $\frac{6}{3}$ 1864 og $\frac{30}{5}$ 1865. — $\frac{22}{9}$ 1869 Gjæstgiver Christen Hansen i Kjøbenhavn (f. $\frac{14}{6}$ 1823, død $\frac{18}{4}$ 1884). gjenvalgt $\frac{20}{9}$ 1872. — $\frac{14}{11}$ 1873 fornævnte Knud Pedersen. — $\frac{10}{3}$ 1876 Cand. jur. Viggo Lauritz Bentheim Hørup (f. i Torpmagle ved Frederiksværk $\frac{22}{5}$ 1841, Faderen Lærer dersteds), gjenvalgt $\frac{25}{4}$ 1876, $\frac{3}{1}$ 1879, $\frac{24}{5}$ og $\frac{28}{7}$ 1881, $\frac{25}{6}$ 1884 samt $\frac{28}{1}$ 1887. Hørup er tillige Statsrevisor og Redaktør af „Politiken“. — Ved de 24 Valg har Kredsen sendt 7 Repræsentanter, men ikke mindre end 18 Kandidater have stillet sig uden at opnaa Valg, deriblandt 3 hver 2 Gange.

Om Indbyggerantallet i Kjøge i ældre Tid haves ingen bestemte Efterretninger. Vel formener Professor W. Scharling i Danmarks Statistik, at Folkemængden her i Landet i 12—13de Aarhundrede var omtrent lige med den i 1769, men hvorvidt hver Kjøbstad den Gang havde samme Folketal som i 1769 er dermed ikke givet. Roskilde og Kjøge antages i det 16de Aarhundrede at have været de eneste Kjøbstæder, der den Gang havde omtrent 3000 Indb. (Se nyt hist. Tidsskrift II, 199 flg.). Drager man en Slutning fra Fødsler og Dødsfald i Midten af 17de Aarh., da Kirkebøgerne begyndte, tør det antages, at Indbyggerantallet var større end det er nu for Tiden. I Aarene fra 1646—50 fødtes her ialt 642 og døde 636 Personer. I de 5 Aar fra 1882—86 fødtes her 586 og døde 340, altsaa fødtes 56 og døde 296 mindre end i et Femaar end for 236 Aar siden. Ved Sammenligningen maa det ikke lades ude af Betragtning, at Kjøge i det 17de Aarhundrede flere Gange var hjemløst af epidemiske Sygdomme, der jelsfølgelig medførte Nedgang i Indbyggerantallet. For Aaret 1619, hvori Pesten bortrev mange af Byens Indvaanere, er ikke fundet nogen Optegnelse over de Døde, men i 1637 døde her 501 Per-

foner og i 1654 347. Antager man nu, at der 1637 døde hver 4de Person, havde Byen altsaa 2000 Indbyggere, men døde der derimod kun $\frac{1}{6}$, hvad vel er det rimeligste, var her den Gang c. 3000. I Aaret 1635 antages Indbyggerantallet i Kjøbenhavn at have været 25 000, men Hovedstaden var næppe den Gang mere end 8—10 Gange større end Kjøge; nu derimod 70—80 Gange større.

Den første kjendte Folketælling i Kjøge er foretaget $\frac{24}{7}$ 1753; ialt var her 1436 Personer, 654 af Mandkjøn og 780 Kvindkjøn, hvoraf igjen 998 over og 438 under 15 Aar. 1769 var Indbyggerantallet 1340; 1787: 1366; 1801: 1527; 1834: 1921; 1840: 2086; 1850: 2436; 1855: 2659; 1860: 2751; 1870: 3097 og efter Folketællingen $\frac{1}{2}$ 1880: 3101 Indbyggere,

Efter Kirkeegnstabernes Udvisende døde her fra Aar 1629 til 1645 ialt 2550 Personer, eller i Gjennemsnit 150 aarlig; heraf døde som anført 1637 501, medens der Aaret forud kun døde 71 Personer. De fødtes Antal for disse 17 Aar er ikke angivet, saa Sammenligning mellem Fødte og Døde kan ikke gjøres. Fra 1651 til 1675 fødtes her 1822 (c. 73 aarlig) og døde 2488 (c. 100 aarlig); 1676 til 1700 fødtes 1543 (c. 62 aarl.) og døde 2103 (c. 84 aarlig); 1701 til 1725 fødtes 1454 (c. 58 aarl.) og døde 1755 (c. 70 aarl.) 1726 til 1750 fødtes 1564 (c. 65 aarl.) og døde 1890 (c. 76 aarl.); 1751 til 1775 fødtes 1324 (c. 53 aarl.) og døde 1623 (c. 65 aarl.); 1776 til 1790 fødtes 692 (c. 46 aarl.) og døde 795 (c. 53 aarl.). Resultatet for de 140 Aar bliver altsaa, at der fødtes 8399 og døde 10,654, altsaa 2255 eller i Gjennemsnit aarlig 16 Personer flere døde end fødte.

Indbyggerantallet i Kjøge tør efter det anførte antages at have været i Aftagende i et længere Tidsrum og kun fra Midten af forrige Aarhundrede igjen i Tiltagende, hvad ogsaa de anførte Folketællinger vise. I de sidste 37 Aar

fra 1850 til 1885 har de fødtes Antal været 3961 (c. 107 aarl.) og af døde 2594 (c. 70 aarl.), hvorved altsaa er født 1367 eller i Gjennemsnit 37 Personer aarlig flere end der ere døde, skjønt Tilgangen efter Folketællingerne fra 1850 til 1880 kun viser en Forøgelse af 22 aarlig, hvilket vel hidrører fra, at Resten søger Erhverv andetsteds.

En Oversigt over de uægte Fødsler i Byen viser, at disse fra 1645 til 1661 vare større end nu for Tiden, nemlig for de 17 Aar ialt 260, altsaa i Gjennemsnit over 15 aarlig, hvoraf 31 i 1646 og 33 i 1660. Derefter var Antallet meget nedadgaaende, idet her fra 1652 til 1790 kun fødtes ialt 645 uægte Børn, altsaa i Gjennemsnit i 129 Aar kun 5 aarlig, ja i flere Aar, saaledes 1759, 1771, 1780, 1787 og 1790 slet ingen, medens det største Antal 13 fødtes i 1731. Om Straffen for Ufædeligheden, at „staa aabenbar Skrifte i Kirken“ har været medvirkende til denne betydelige Nedgang, kan ikke bestemt paavises, men tør dog anses for en væsentlig Årsag. I de 111 Aar, fra 1657 til 1767, hvori den efter Kirkebogen ses at have været anvendt, maatte ialt 930 Personer udstaa den, særlig for letfærdigt Levnet, altsaa i Gjennemsnit 7—8 Personer aarlig; det højeste Antal (vel paa Grund af Krigen og Svenskernes Ophold i Byen), der har udstaaet Kirkens Disciplin, var i 1661 med 34 Personer. Aar 1729 udstod ingen Personer Straffen og 1724, 1728, 1735 og 1737 kun en enkelt hvert Aar. Siden 1790 ere de uægte Fødsler i Byen atter tiltagne, og fra 1850 til 1887 er her født 445 uægte Børn, altsaa i Gjennemsnit for 37 Aar 12 Børn aarlig; 1864 og 1885 det største Antal 19 og 1875 det mindste 5.

De Ugteviedes Antal udgjøre fra 1645 til 1790 ialt 2700 Par eller i Gjennemsnit for de 146 Aar mellem 18 og 19 Par aarlig. Vielsernes Antal var i de første 30 Aar (1646—75) 777 Par, altsaa i Gjennemsnit 36 Par (et enkelt

Åar 1646 64 Þar), hvorimod det i de ſidſte 30 Åar (1761—90) kun var ialt 399 Þar, altsaa lidt over 13 Þar gjennemſnitlig (1789 viedes kun 6 Þar. 1756 og 1790 kun 8 Þar), hvilket udviſer en Nedgang omtrent til det halve. I de 37 Åar fra 1850 til 1886 er dette Tal igjen blevet ſtørre. idet der viedes 857 Þar eller i Gjennemſnit 23 Þar aarlig. Det ſtørſte Antal Vielfer 35 Þar fandt ſted i 1851 og 1873, og det mindſte 10 Þar i 1883.

Hvad angaar Indbyggernes ſædelige Forhold i Forſtiden, da gjør man næppe de hedenſarne Slægter Uret, naar man ſiger, at Befolkningen ſtod paa ſamme Trin ſom i andre Byer. Driffældigheden — hvorover Klagerne endnu lyde højt — var næppe værre her end andetſteds. Tidligere be-ruſede man ſig i Koſtofferøl (ſe Utkſik. Nr. 46), ſenere i Brændevin. For Tyveri og Mord var Straffen meget haard, men kunde dog ikke forhindre ſligt. Kun en enkelt Blodſkamshistorie er gjennem 300 Åar fundet omtalt i Byen, og det endda under lidt uviſſe Forhold. En Kjædeſmed i Veſtergade, Adam Tappert, der fik Borgerſtab 1665, levede et godt Forhold med ſin Huſtru, Cathrine Marie Kruse, og var en ret anſet Borger. Den 7. April 1678 blev Datteren Marie gift med Michael Sørenſen, hvem Faderen 3 Dage forud ſkriſtligt havde tilſagt 100 Dlr. i Medgift. Da Summen ikke betaltes efter Afforden, angav Svigerſønnen, at den ſkrev ſig fra Blodſkam. Fader og Datter arreſteredes og bekjendte virkelig, at de vare ſkyldige. De bleve ¹³/₂ 1682 dømte til at henrettes ved Sværd, deres Legemer derefter kaſtes paa Ilden at forbrændes. Den ulykkelige Huſtru og Moder bønſaldt Kongen om, at de Dømte maatte benaades paa Sværdet og ſiden komme i chriſten Jord, men Chriſtian V. paategnede Dommen: Fiat Juſtia ꝛ: Retfærdigheden bør have ſin Gang.

Enkelte spredte Meddelelser, hentede fra Retsbøgerne, ville vi her anføre: En Borger Christopher Troll begik 1589 Drab eller „Mandslet“ paa en Tjstolsfører Jacob Foldcr. Da han saa' Lejlighed til at undsly, blev hans efterladte Gods konfiskeret, og hans Hustru fik kun Lov til af kongl. Raade at beholde det imod at betale en større Sum i Afbigt. — I Efteraaret 1601 forlystede 4 unge Mennester sig en Søndag Aften med at slaa paa Porte, Døre, Vinduer m. m. med store Knipler. En af dem undveg, to bleve dømt til at betale 100 Mark i Bøde inden Mortensdag, og den fjerde blev eftergivet Bøden med Forpligtelse til i 3 Aar at tage Tjeneste hos en „ærlig Mand“ udenfor Byen og i den Tid ikke lade sig se her eller andetsteds blive grebet i lignende Forseelse; thi „da skal han paatages og forskiftes til Slottet og paa det strengeste udstaa Retten baade for det gamle og nye“. — 1665 fik Kaj Pedersen, der forhen havde boet i Kjøge, Færste paa Domkirkeens Gaard i Bjeverskov. Han bar stedje Degen (Kaarden) ved Siden, naar han kom til Byen. I Juni Maaned 1666 traf han sammen i Rasmus Jørgensens Gaard i Kjøge med Hidesfoged Oluf Pedersen fra Herlufstrup. Efter nogen Uenighed, hvor de udfjældte hinanden for „Hundsbot“ og lignende, slog Oluf Kaj i Hovedet med sin Stok, og denne stak efter Oluf med dragen Kaarde. Heldigvis lykkedes det Værten at faa skilt de Kæmpende ad, uden at der skete videre. — I Maj 1674 kom et Selskab, deriblandt flere fra Latinskolen, en Søndag Nat mellem Kl. 12—1 fra et godt Lag hos Laurids Jacobsen i Nørregade. Paa Kirkegaarden kom de i Klammeri. Bartsker Abraham de Vos overfaldt Studiosus Mikkel Femmer (siden Præst i Longelse) og tilføjede ham med sin Kaarde flere Slag i Ansigtet og paa Ryggen, hvilket bevidnedes af Hører Jens Berthelsen Lidemark og Studiosus Simon Schmerz (siden Præst i D. Egesborg). De Vos blev dømt til at „bøde for Næve-

hug“, da han havde forgrebet sig mod Loven. — Stor Opsigt vakte et Mord, der $\frac{7}{10}$ 1670 blev udført ved „Ravneshjerg Na“ paa Herredsfoged i Bjeverskov Herred Mester Jens Pedersen Tifjød under en Hjemrejse fra Kjøbenhavn. Efter at have aflagt et Besøg hos Præsten Cai Michelsen i Terst vilde M. Tifjød kjøre til Kjøge. En Person, Christen Klokke, fulgte Vognen til Hest og tiltalte samt drillede Herredsfogden. Ved Naen laa en anden, Hans Rytter, i „Mordstue“ bag en Grøft. Begge overfaldt ham med Høtjve, tilføjede ham 9 Huller i Hovedet, sønderflog, da han vilde værges sig med sin Kaarde, begge hans Arme, hvoraf der paa den venstre var et gabende Saar, saa at Senerne endog kom tilsynne. I denne Tilstand kjørte Kufften ham tilbage til Præstegaarden, hvortil der blev hentet 2de Bartsfere-Svende fra Kjøge for at forbinde ham. Næste Dag, Lørdag, førtes han til Kjøge, hvor han døde følgende Dag. Hvilken Straf Morderne fik, kjendes ikke. — Et stræffeliggere syvdobbel Mord blev begaaet i Ravneshavehuset i Nørre Dalby Sogn, Natten mellem 2—3 Januar 1730. Næste Morgen fandtes Manden, Skovløber Halvor Pedersen, liggende død i hart Vinned udenfor Døren, Hovedet opædt af Svin, der gif i Skoven. Konen med et spædt Barn i Favnen laa ihjelslaaet i Sengen, i en anden Seng 2de Drengedøtre og i en tredje Seng en gl. Mand, Konens Fader. Kun en 3 Aars Dreng, der laa i en mindre Seng, tilbels under Raffelovnen, var i Live, da Morderen ikke havde bemærket ham. Det hele Udbytte, denne havde faaet af sin gruelige Misgjerning, eftersom Folkene vare meget fattige, var et Par Kobberkjæder, en Læder-Bælt med Sølvknapper og et Par Læder-Buxer. Sægermester L. Svane og Stiftamtmand Holstein anmoder gjentagende Magistraten om paa alle optænkkelige Maader at efterjage de „udædiffe Mennesker, som dette Mord maatte have begaaet“ og ansøger, at en Landsoldat Jens Olsen „ikke ret høj, glat i Ansigtet, før

af Lemmer, undersæt og med et gulagtigt Haar" er mistænkt derfor. Om han var den Skyldige, erfares ikke af Bøgerne i Arkivet, men efter mundtlig Overlevering skal den lille Dreng have gjenfjendt Morderen, der blev henrettet paa en Balle veit for Huset, hvorpaa i mange Aar fandtes Bæle som Levninger fra det oprejste Skafot og Stejlen. — Den 12/9 1743 om Aftenen, da Skovriden i Brandshus Andreas Hegtmann havde været i Besøg hos Sr. Krebs udenfor Nørreport, blev der udfør Spindehuset først affyret et Skud mod ham og derefter blev han overfaldet, slaaet blodig i Ansigt og Hoved. Da han kom udfør Apotheket blev han nødt til at vende om til Krebs's Hus, hvor han blev forbundet af en Barbersvend eiterjom Saaret i Panden synes „farligt og dødeligt.“ Flere Forhører bleve jenere afholdte, men Gjerningsmanden blev ikke opdaget.

At Folk værnede meget om deres Ære, ses af følgende: Mette ialig Peder Christensen Holst's anlagde 4/4 1687 Sag mod Byfogden, fordi han havde sagt, „at hun redede til Barjel i sin Enkestand.“ Skjønt Byfogden erklærede, at han ifølge sin Pligt ved sin Tjener havde ladet forespørge, om det forholdt sig rigtigt, hvad andre havde berettet for ham, blev han dog af 16 Nævningsmænd dømt til inden Bytinget at give hende en nøjagtig Æreserklæring og godtgjøre hende alle Sagsomkostninger.

Med Tillægsbenævnelser til Folk var man ikke sparjom. Haandværkerne benævntes almindelig „Embedsmænd.“ 1682 findes nævnt „ærlig og forstandig Mand Claus Jacobsen, Estræder;“ „ærlig, dyderig og gudelskende Matrone Cathrine Jacobsdatter, ialig Sorgen Berendsens (Apothekers) Efterleverste;“ „ærlig, agtbare, velfornemme og kunsterfarne Mand Mejer Hendrich Lyrer. velforordnet Chirurgius i Kjøge“, og flere lignende.

I det 15de og 16de Aarhundrede omtales et „Kalentgilde“ i Kjøge, oprettet i gejstlig Djemed for Brødrene i Ramsø og Bjeverskov Herreder, men dets Varighed er ubekjendt. 1489 og 1492 findes nævnt „det danske Compagni“ og 1516 „det tyske Compagni“, men i mange Aar derefter er ikke fundet omtalt nogen Forening i Byen, naar undtages et Fuglestydningselskab, hvorfra forskjellige Tabler, forærede af Fugle- eller Papegøjetkongerne, opbevares i Foramlingsbygningens mindre Sal. Selskabet standsede i nogle Aar, men blev 1853 oprettet paany. Den 5. Decbr. 1787 stiftede 17 af Byens og Egnens mest fremragende Mænd et saakaldet „Conversations Selskab“, der senere antog Navnet „Kjøge venstabelige Klub“, hvilket endnu bestaar og $\frac{5}{12}$ 1887 holdt sit 100 Aars Jubilæum.

Den 28de Januar 1839 stiftedes „Det borgerlige Velgjørenheds Selskab“, der alt i 1847 opførte en Stiftelse ved Nørreport paa 12 Lejligheder, hvoraf de 8 ere Friboliger. Selskabet har modtaget Legater af ialt 27,300 Kr. Fra Møller Johansen og Hustru 10,000; Enkefruerne Laurberg 11,000, Kirstine Hansen 4,000 og Gemynthe 1,000 samt fra Kjøge Sparekasse 1,000 Kr.

I Byen og dens Omegn har været afholdt flere større Fester, saaledes Grundlovsfester 1866 og de følgende Aar, 1869, hvor Kong Frederik VII's Statue paa Torvet afløredes (se Pag. 38 foran); $\frac{1}{7}$ 1877 den saakaldte Niels Juels Fest; $\frac{3}{7}$ 1887 en større politisk Fest, hvori et meget stort Antal Medlemmer af Kjøbenhavns 5te Valgkreds deltog, og hvorom afgaves et synligt Minde i et større Fotografi, der efter Byraadets Vedtagelse er ophængt i Retsalen paa Raadhuset, og endelig den 31. s. M. en ligeledes større Fest paa Olby Aas.

C. Kirke-, Skole- og Fattigvæsen.

Byens ældste Kirke laa rimeligvis nær Gammeltjøgegaard, som det foran (Pag. 7) er omtalt. Der har vel ogsaa samtidig i Byen ligget en St. Gjertruds Kirke (eller Kapel) paa det Sted, hvor Navnet endnu bevares i St. Gjertruds Kirkegaard. Deraf var der endnu Levninger 1552, da Kong Christian III skjenkede Borgerne til Hjælp til Raadhushbygningen og Havnen Sten og Tømmer, der findes ved Kapellet, hvorimod Grunden skulde forblive ved Kjøge Kirke.

Uf andre Kapeller i den katolske Tid findes vel omtalt St. Annæ, Margrethe, Vor Frues og Laurids Rodes (katolsk?) Kapel, men Spor af hvor de have ligget har ikke været at opdage. Desuden nævner Frøken F. Carlsen i Efterretninger om Gammeltjøgegaard I, Pag. 43 ikke mindre end 15ten Altere i Kjøge, af hvilke dog de fleste fandtes i St. Nicolaj Hovedkirke.

Uf Klostre i Kjøge nævnes i „Danske Klostre i Middelalderen“ baade et Franciscaner (Graabrødre) og et Carmeliterkloster, men om dette sidste, der antoges at være omdannet til Latinskole, har H. Knudsen i Kirkehist. Saml. I, Pag. 411, paaviist, at det ikke har været til. Utsaa har der kun her i Byen været et Graabrødre kloster, hvilket laa i Vestergade mellem Laen og den daværende Vesterport. Kongsgaarden, hvori det indrettedes, havde tilhørt en bekjendt Mand her i Egnen, Aage Stegh (se Vallø og Omegn Pag. 24), hvis Enke og Arvinger $18/5$ 1429 tilskjødde Erik af Pommerns Dronning Philippa Gaarden.

Ved et Gavebrev af $29/7$ 1484 skjenkede Kong Hans denne Gaard til Anders Glob og Laurids Brandsen af Odense, der „skulle lade opbygge et Kloster af St. Francisca Orden og derudi holde deres rette Regel og Objervants og

tjene den almægtige Gud og troligen og inderligen bede for os, vor kjære Husfrue og begge vore Børn, vor kjære Fader Kong Christiern, og vore Efterkommere Konger i Danmark og for vore Forældres Sjæles Salighed og blive bestandige ubi deres gudelige Bønner og andre gode Gjerninger". — Det følgende Aar blev Klosteret taget i Brug og rimeligvis indviet til „Vor Frue“, da det senere benævnes „Vor Frues Kloster i Kjøge“. (Gl. danske Domme IV, 196).

Kong Hans hndede særlig Graabrødremunkene og blev ogsaa begravet i deres Kloster i Odense. Klosteret i Kjøge fandt ogsaa en Beshytterinde i Kongens Moder, Enkedronning Dorothea. Hun anmodede 1490 sin Fuldmægtig Hr. Ludvig af Germanio om, at han vilde andrage hos Paven i Rom, „at Hs. Hellighed tilstaar hende en Bulle om fuld Afslad paa 10 Aar til det forestaaende Jubelaar (1500) ved Minoriteternes, den hellige Franciscus Kloster i Kjøge, Roskilde Lehn, uden en aarlig Afgift af $\frac{1}{3}$ Del, som Hs. Hellighed mundtlig har lovet hendes Majestæt“. (Geh. Arkivets Aarsberetn. IV, 428). Enkedronningen var tillige den, der væsentlig bidrog til at faa Kirken til Klosteret opbygget og skjænkede Ornamenterne dertil.

Hvem der var den første Guardian (Forstander) for Klosteret, er ikke bekjendt, men det er rimeligt, at man her som andre Steder valgte en ny hvert tredje Aar. I 1493 var Laurits Olsen i denne Stilling; thi han androg hos Hr. Niels Griffen Rosenfrank og hans Hustru Birgitte Thott om, at Brødrene maatte bygge en Aebro imellem Kjøge og Brambroen, menige Almuesfolk til Bedste. (Se Ballø og Omegn, S. 38). Klosterbrødrene synes altsaa ikke alene at have varetaget egne Interesser, men at have haft det Almindeliges Tars for Øje. At de ogsaa vare i Anseelse, tor man vel slutte deraf, at Raadmand Mogens Steen efter sin

og Hustruens Død indfatte Brødrene til Bestyrelse af sin Stiftelse for Fattige.

I Klosteret blev flere Gange holdt Kapitel eller Konvent af Brødrene fra de andre Klostre i Landet. Saaledes 1487, hvor fornævnte Lauritz Brandsen eller, som han ogsaa kaldes, Laurentius Brandere havde Formandsfædet. Senere holdtes der lignende Møder baade 1492, 1501 og 1520.

Klosteret blev ogsaa betænkt med Gaver af Udenforstaaende. Saaledes testamenterede Christian Daa det 1501 tre Ibske Mark, Sidsel Ovesdatter Lunge, Torben Willes Efterleverste af Allinge 1503 to Pund Korn (4 Td. à 6 Skpr.), halvt Rug og Byg, og Kirstine Rosenfranz 1509 ligl. to Pund Korn. (Se Danske Magaz. VI, 187 og Kirkeh. Saml. 3 R. I, 554). Dets Virksomhed var imidlertid kun af kort Varighed; thi efter at Reformationen havde begyndt her i Landet, var det en Selsølgelse, at det gik ud over Klosteret i Kjøge som over alle andre Klostre. Munkene her, som andetseds, lede megen Forfølgelse og Mangel paa Livets første Fornødenheder. Den sidste Guardian var en Svensker, Lauritz Jensen, der flere Gange havde været valgt til Provincial eller Vicarius for samtlige Graabrodrøklostre. Da Brødrene 1530 bleve meget forfulgte, gik de ind paa, at naar Borgerne i Kjøge hjalp dem, vilde de drage bort og overlade Stedet til dem. Denne Overenskomst maa have foranlediget følgende Kongebrev.

Borgmester og Raad i Kjøge fik 1ste Marts 1531 Kong Frederik I's Brev, at naar de Munke udi Graabrodrøkloster have forladt samme, og det ikke længer holde kunde eller vilde derfra velvilligen udgange, da maa de annamme og beholde samme Kloster til deres By til evig Tid, dog saa, at de skulle anvende det udi Guds Tjeneste til et Hospital at lægge og holde fattige, syge og saarede Menneſter udi, Gud til Lov og arme vanføre Menneſter til Hjælp og Trøst.

Det varede næppe mere end nogle faa Maaneder efter dette Brevs Udstedelse, inden Munkene forlode Kjøge, hvilket skete i Overværelse af Provincialen Hans Brun, der inden Sommerens Ophør var afgaaet fra sin Bestilling. Om de drog til Thien, eller hvorhen, er ubekjendt.

Klosterets Gjendele blev imidlertid samme Dag, som Kong Frederik udstedte fornævnte Brev ved et Forpligtelsesbrev, udstedt i Flensborg (ikke Helsingborg, se Aktst. Nr. 5) af Rigets Marsk Hr. Enge Krabbe og Rigsraad Hr. Oluf Rosenfranz tilsaagt Kongen, idet de love: at de Ornamenteer, Klenodier, Sølv, Guld, Kalk, Distte, Monjstranser og andet, som der var i Klostret efter Munkenes Bortgang, skulde komme Kongen tilhænde.

Det er muligt, at en Del af Klosteret blev omdannet til et Hospital, de jaakaldte Steens Boder, men dette er ikke ganske klart, eftersom der i Raadmand Steens Fundats tales om „de Stenhuse-Boder, norden for Graabrødrøkloster's Kirkegaard“. Er Klosteret eller en Del deraf omdannet til et Hospital, synes det rimeligere, at der en Tid lang maatte have ligget tvende Hospitaller ved Siden af hinanden, men herom je vi os ikke i stand til at meddele noget.

Klosterets Kirke (viist et lille Kapel) forblev mulig staaende paa sin Plads; men det er højt rimeligt, at den Tid efter anden forfaldt, maaſke fordi den kun lidet benyttedes, ja maaſke blev helt nedreven.

Tøvrigt hengik der et længere Tidsrum, i hvilket ingen Oplysninger findes hverken om Klostret eller Klosterkirken. I Borgmester Peder Pedersens Fundats af ²⁰/₁₂ 1592 (se Hofmans Fund. VII, 389) anføres, „og er herudi beregnet de 500 Daler, som den Capel kosted, som vi paa vores egen Bekostning lode bygge paa den Kirkegaard hos Steen-Boderne“. — Tages dette hogstavelig, var det et helt nyt Kapel, Borgmester Peder Pedersen her lod bygge for 500 Dlr.

Stjont Bengene havde en ganske anden Værdi den Gang end i vore Dage, og det var et Bindingsværks Kapel, Borgmester Peder Pedersen lod bygge, er der dog Formodning om, at der kan have været Levninger af Klostret eller dets Kirke, hvilke han kan have restaureret eller istandsat saaledes, at det Hele fremtraadte i ny Stand. Fuldstændige Stenhuse vare endnu paa den Tid sjældne, og i Kjøge omtales kun et Par Stenhuse foruden St. Nicolaj Kirke ved 1590.

Klosterkirken blev den fremdeles kaldt i den følgende Tid og den høfliggende Kirkegaard Klostergaarden. Om der regelmæssig hver Søndag holdtes Gudstjeneste der, vides ikke, men der saanedes næppe Kræfter dertil, efterjom der i Byen var to faste Præster, oftere endog 3 Præster.

1630 ses det af Regnskaberne, at der blev udført Reparationer ved Kirken, navnlig blev Gulvet udbedret med hollandske Afstragh. Da nogle tyske Flygtninge, som under 30 Aars Krigen droge til Danmark, toge Ophold i Kjøge, hvor Flertallet af Borgerne vare indfødte Tyskere, fik de kongelig Tilladelse til nogle Aar efter at faa en egen Præst, som holdt Tjeneste i Kirken. Joachim Schlotoué, ansat 1639, blev her kun et Aarstid, hvorpaa han vendte tilbage til Pommern. 1641 blev Justus Tichmejer tysk Præst. Han levede i bestandig Strid, dels med Præsterne i Byen, dels med Borgmester Endold Brochmand, hvem han anklagede for Befalingsmanden Niels Wind og Bispen Jesper Brochmand for, at han paa Raadstuen viste sig som „Thiran“ og behandlede de tyske Borgere paa „thirandijske Wijs“. Tichmejer døde 1645, og hermed ophørte tysk Prædiken i Klosterkirken.

Klostergaarden blev meget benyttet som Begravelsesplads for de mindre formuende Borgere og de Fattige i Byen. I Gjennemsnit begravedes der hvert Aar omtrent Halvdelen af de Døde, enkelte Aar, hvor Pest eller smitsom Syge hjem-

føjte Byen, endog Flertallet. Saaledes findes antegnet i Kirkeregnstabet for 1637, at der dette Aar begravedes ikke mindre end 370 Lig, hvoraf 201 i Frijord; efter Kirkebogen 1646 over 60 Lig, 1647 145, 1650 93, 1651 50, men 1654 259, 1655 67, 1656 99 Lig. I 1637 er der enkelte Dage i Efteraarstmaanederne, hvor der blev jordet 16 à 20 Lig og i 1654 ligeledes i Efteraarstiden næsten daglig 4 à 5 Lig.

Uf Regnstabet for St. Nicolaj Kirke 1659, hvori anføres til „Udgift for Klosterkirkens Ruin, som Svensken lagde øde“, 13 Dl. 2 Mk. 12 Sk., erfares, at den mellem 17de og 30te Septbr. 1659 blev ødelagt, da Volden blev anlagt paa det Sted, Kirken stod, og Kirkegaarden opgravet, da en Stanse blev anlagt der. Alteret, Prædikestol, Træværk, Vinduer, Ligstene med hvad der kunde transporteres, henførtes i omtrent 30 Væs til St. Nicolaj Kirke for at opbevares der. Uf Tag- og gl. Mursten var der ialt 18 Væs. Der anføres, at 4 Karle anvendtes til at opbryde Loftet og 2 til at udtage Stabler og Kramper af Vinduerne, saa Kirken altjaa havde Bræddeloft.

Der kan ikke være Tvivl om, at det er Klosterkirken, Præsten Hjøring i „Lejers-Kranz“ 1660 sigter til, naar han henviser til Kjøge, at Svenskerne der har ruineret Kirker, opgravet de Døde m. v. (Se Vallo og Omegn, Pag. 245). Borgmester Rasmus Schøller fik 1669 udvirket et Kongebrev, „at alle Kirker i Landet skal give Hjælp til at opbygge Klosterkirken med.“ Det var imidlertid ikke meget, der indkom, kun 28½ Dl., ydet i Aarene 1670–72 af ialt 18 Kirker, deraf 2 i Ods Herred, 2 i Strø Herred, 7 i Rambo Herred samt 7 i forskjellige Herreder i Sjælland. Endvidere modtoges en lignende Sum i Gave fra enkelte Rigmænd i Byen og andre udenfor, der vare knyttede til den.

For tredje Gang blev Kirken atter opført og kostede 778 Rdlr. En Del Tømmer forbrugtes og 8000 Tag- og

Mursten hentedes fra Vellinge Teglobn, 11 Væster Kalk à 10 Dl. fra Norge. Voldgravene stode fulde af Vand og i 14 Dage blev der med 2 Vogne aget over 2000 Væs à 4 Skill. Sand og Jord deri. En Sten med Indskrift og forgyldte Bogstaver blev sat over Døren. Kun en kort Tid benyttedes denne Kirke til Gudstjeneste og henstod derefter i henved 50 Aar ubenyttet alene med Undtagelse af, naar der en enkelt Gang blev holdt Vigtale over Afdøde, der begravedes paa Klostergaarden. Magistraten indstillede derfor til Direktørerne, at den brøstfældige og slet forfaldne Kirke, hvis Nedfalden man befrygtede, maatte bortfælges, hvilket ogsaa blev bevilget med Tilføjende, at Indtægten tilfaldt Hovedkirken. Ved en Synsforretning blev det hele vurderet til 45 Rd., men Kaptejn Woldemar betalte $\frac{19}{10}$ 1751 60 Rd. derfor.

Af Forretningen ses, at det var en tarvelig Bindingsværks Bygning, 9 Fag lang og 5 Fag bred med Straagavle og 12 Stkr. Vinduer. Inventariet var derefter: 1 Egedør, et lidet Alter af Brædder med Tavl og Fod; en lille Prædikestol med Trappe og Himmel; 8 Stkr. udhugne Træbilleder; en Skriftestol; 7 lange Kirkestole og 8 Bænke. Loftet var beklædt med malede Brædder o. s. v.

Klosterhaven laa endnu øde i 1684; derimod var Kirkegaarden i Brug, og der blev begravet 101 Lig. Der var kun daarligt Hegn og Vedligeholdelsen saa slet, at den 1707 siges at være begroet saaledes med Ukrudt, at ingen Leje kunde svares deraf. 1719 bestemte Handelsmand Wejbel's Enke, Elisabeth f. Reichen, i sit Testamente 400 Rd. dertil. 1780 var Luffet om den Tjørnegærde, Grøfter og Stengjærde. Nu er den indhegnet med Mur rundt om og i 1865 anbragtes en Jernport ud til Vestergade.

Det er formentlig Klostergaarden, der sigtes til i 1641, hvor det paalægges Gadefogden (ogsaa kaldt Kongen) noje at paase, at Stinderne ikke have deres Skind paa Kirke-

gaarden. Græsningen der blev stedse bortlejet. I 1807 blev den for de følgende 6 Aar solgt ved Auktien og Birkestriver Stehr blev højtbydende med 6 Rd. aarlig; dog maatte han alene slaa og bortføre Afgrøden, da Kreaturer ikke maatte tøjres eller gaa løse der. I endnu i 1845 blev Græsningen bortlejet paa Kirkegaarden.

St. Nicolaj Kirke, Byens nuværende Sognelirke, skal som forhen omtalt (Pag. 13) være opført 1324 og har faaet Navn efter de søfarendes Sktshelgen. Den er en stor gothisk Bygning af røde Munkesten med Kampestens Soffel. Dens Opførelse er næppe sket under et, men af forskjellige Gange og til forskjellige Tider.

Uagtet intet bestemt lader sig paavise med Hensyn til dens Bygning, synes dog meget at tale for, at den østre Del som en mindre romanisk Kirke, et Bedehus eller Kapel, maa være opført først og har ligget frit. Derefter er Taarnet med sit Kridtstensbaand (Vælte), der gaar igjennem hele Murmassen, opført tilligemed de nederste Vindhuller. Herpaa kan godt have været anbragt et passende Spir, men da dette er nedblæst eller borttaget, er selve Bygningen bleven forhøjet med de øverste Vindhuller og en Overdel med aftrappede Gavl. Viist er det, at Taarnet nu kun mangler et Spir for at være en Pryd for Kirken, Byen og hele Omegnen.

Kirkens Midterdel, i Spidsbuestil, maa derefter være opført for at faa Taarn og Bedehus sat i Forbindelse, muligt med Straatag mod Guderne. Samtidig ere begge Sidekibene tilbyggede og Kirken forsynet med Hvælvinger. Men i det hele lader sig nu intet bestemt paavise angaaende Bygningens Tilblivelse.

Kirken er som alle Nicolajkirker delt i et Hoved- og 2 Sidekibe; har 14 ottekantede Piller, er 168 Fod lang og 65 Fod bred indvendig, hvoraf Midterkibet er 34 og hvert Sidekib 15½ Fod. Højden til Hvælvingernes Toppunkt er

i Midten 48 og i Sideskibene 27 Fod. Taarnet er 138 Fod højt og 39 Fod bredt.

Taget over Kirken, der oprindeligt har været Blytag, har i sin Tid dækket baade Hoved- og Sideskibe under ét, men da det har været for meget udsat for Storm, har man delt det i de tre Dele, som det nu er. Sparværket, der alt er af solidt Egetræ, viser tydeligt en saadan Forandring. Aar 1670 blev Taget, da det var meget brøstfældigt og ikke kunde henstaa uden Skade for Tømmer og Træværk, underkastet en Hovedreparation, hvortil udskrevs en Skat af Byen paa 584 Rd. 1702—3 blev ogsaa foretaget en større Reparation derved, og muligt skriver Forandringen sig derfra. 1794 atter Reparation paa Taget og nu (1888) vil Højfirkens Tagværk blive fuldstændig fornyet og samtidig forhøjet nogle Alen. Midt paa Kirketaget stod oprindeligt et større Spir, hvilket vises i Rejens Atlas fra 1677. Ved Reparationer blev det muligt Tid efter anden gjort mindre indtil det i 1794 helt nedtoges. 1690, da det var brøstfældigt, blev det repareret baade paa Bly og Tømmer; Fløjet, Kronen og Knappen blev gjort af nyt og forgyldt. En større ældre Kobberstjerne af 44 Rd.'s Vægt blev ikke mere opsat, men nogle Aar efter bortfolgt. 1755 blev et nyt Fløj anskaffet og atter 1768 foretaget en større Reparation paa Spiret. I dette hængte den saakaldte Spirfloffe, der hyppigt benyttedes ved Begravelser og tillige, naar Præsten gik paa Prædikestolen. Nu er den anbragt i den vestre Gavl i Taarnet. Fløjet med Frederik V's Navnetræk blev 1794 igjen opsat nær Kirkens østre Gavl, men samtidig bleve Kammene borttagne. Ved Gavlens Restauration i 1871 blev Kammene paany opførte i den oprindelige Stil og en Del Grønt (Ejog), der bedækkede den østre Gavlsmur, og den nordre Side paa Kirken og om Sommeren tog sig ret malerisk ud,

blev bortstjålet. Samtidig blev den ældre Ringmur mod Nørregade nedbrudt og opsat et støbt Jerngitter i Stedet.

Saavel Hoved- som Sidefibe ere dækkede med smukke og solide Krydshvælvinger, opførte i det 15de eller 16de Aarhundrede. Disse ville i Midterstibet blive underkastede en Reparation, da de for Tiden trykkes af Bjælkelaget.

Kirken har tre Indgange, nemlig: en mod Vest i Taarnets nederste Etage, en gennem det søndre og en gennem det nordre Vaabenhús. Det søndre Vaabenhús blev først indrettet som det nu er i 1867, da man borttog et ældre noget nærmere Taarnet, hvilket var opført 1794. Tidligere var den yderste Del Gravkapel for Lüzdorps og Schöllers Familier, hvis Billeder endnu findes over Indgangene til Kapellerne i den indre Del, der forhen var Daabskapel. Gravkapellet blev 1676 opført uden Udgift for Kirken mod et Bederlag af 200 Rd. for Skjøde derpaa „til evig Tid“, hvilket udstedtes 17. Aug. j. A. Ved Restaurationen sænkedes Hvælvingerne og Kijterne hvile nu under Gulvet i Vaabenhúset.

Fra Taarnindgangen fører en Vindeltrappe op i Taarnet, der er delt i flere Etager, alle dannede ved stærke Hvælvinger af det solideste Murværk. Klokkestolen i øverste Etage hviler paa et solidt Egebjælkelag, hvor der er anbragt 4 udmærket gode Klokker, der i stille Vejr kunne høres over 1 Mil bort. Den ældste med en ulæselig Indskrift fra Munketiden, støbt 1470. Den anden stænket af Borgmester Simon Pedersen, støbt i Kjøbenhavn 1553 af Kongl. Majst.s Bøksfestøber Lavrids Møken. Den tredje har Raadmand Peder Pedersens Navn, omstøbt 1571, og den fjerde Borgmestrene Thomas Ballefens og Peder Bundes samt Kirkeværge Peder Monsens Navne, ligeledes omstøbt 1571: „Gud til Lov og Ære og Menneffene til Gavn, det er fset i Jesu Navn“. Begge ere støbte af Hans Klokkestøber.

Den østre Taarn-Galvspids har en aaben med smalle Piller forsynet Udbygning, kaldet „Engten“, hvori tidligere var anbragt en Lanterne til Underretning for de Søfarende. I Taarnet findes tillige Kirkens Uhrværk med Skiver til alle fire Sider udvendig. En ældre Skive ind til Kirken findes endnu over Orgelet, men den staar ikke som forhen i Forbindelse med Uhrværket. I 1875 undergik Uhrværket en fuldstændig Restauration ved Taarnuhrfabrikant Bertram Larsen og kostede 2500 Kr.

Kirken er forsynet med 6 Fag Vinduer paa hver Side, alle bestaaende af Fern- og Blysprøjsler med smaa Ruder; desuden 2 Fag og et meget stort Vindue mod Øst. Dette sidste er lige ud for Altertablen, og Blyset derfra giver Kirken indvendig et forskjelligt Udseende om For- og om Eftermiddagen. Endvidere findes der i Taarnet 2de større Vinduer mod Syd og 2de mindre mod Nord, samt 4re i det søndre og 2de i det nordre Vaabenhús.

Kirkens Beliggenhed ved den stærkt befærdede Hovedgade, der tillige er offentlig Landevej, medfører en Del Forstyrrelse. Ved Indtrædelsen fra Taarnet gjør det hele et godt Indtryk, uagtet der mangler noget for Djet til at pynte de nøgne Vægge med paa begge Sider af Alteret. Orgelet mod Vest er opført i en fra det øvrige afvigende Smag. Her var allerede før 1572 et større Orgel, hvilket den Gang blev omgjort og senere repareret forskjellige Gange samt fornyet i Christian V's Tid. 1850 anstaffedes et nyt Orgel for Tøgens Legat, bygget af Marcusen & Søn i Aabenraa.

Altertablen, hvis Toppunkt dannes af Kong Frederik III's Navnetræk, antages at være foræret Kirken af denne Konge. Den har Nrskallet 1652, og efter Kirkeregnskabet fik Kontrasejer Bartholomæus 5 Dlr. for at nedtage den gamle og opsætte den ny Altertavle, og i 1653 fik han 250 Dlr. for Tavlen's Staffering (Maling). Den hviler paa en

høj, muret Soffel, hvis Plade eller Alterbord er en gammel Digsten. I Soffelen findes et Skab, hvori gjemmes nogle smaa Malmlover. Altertavlen er delt i flere Felter, forestillende Scener af Frelserens Liv, udskaaret i Relief. I nederste Række findes Kongernes Tilbedelse; i anden Rækkeren, Korsfæstelsen og Skrinlæggelsen; i tredje Opstandelsen og i fjerde Række Himmelfarten paa en noget fra andre Fremstillinger forskjellig Maade. I et aabent Rum under Baabenskjoldet ses Disciplene knælende og derefter en Sky, gennem hvilken et Par Fodder kommer tilhjne. Desuden er Tavlen prydet med flere fritstaaende Figurer: de 4 Evangelister, Adam og Eva, Moses og Johannes den Døber samt nogle allegoriske Figurer og Byens samt Kirkens Baaben.

Til Madverens Brug findes: en Kalk med Dist, der vejer omtr. 78 Lod, anskaffet af Kirken i Stedet for en ældre Kalk og Dist, der var givet af Cathrine Riber, Enke efter Raadmand Henning Jacobsen; en mindre ditto med Vinbeholder til Sygeberettelser, anskaffet 1743. v. 28 $\frac{1}{4}$ Lod; en Vise til Brødet, givet af Borger Poul Pedersen, med Indskrift og Marstallet 1605; en stor Sølvkande, givet af Borgmester Peder Pedersen og Hustru 1590, omgjort 1711, v. 62 $\frac{1}{4}$ Lod. — Altærtæppet og Messeshagelen af ægte tykt Silkesløj med Guldtresser, givet 1724 af Borgmester Johan Jensen og Hustru.

Brædikestolen har sin Blads paa den 4de nordre Pille fra Choret med Opgang fra Sideskibet. Den har Marstallet 1624, er pragtfuld med et trectages højt Tag. Ligejom Altertavlen er den inddelt i Felter med Begivenheder i Frelserens Liv, men disse ere mere smagfuldt udskaarne. Døren op til Brædikestolen er et lille Kunststykke, der muligvis er af yngre Oprindelse end det øvrige.

Døbefonten, der siden 1866 findes anbragt i Choret, er en udhulet fort Marmorsten, hvis latinske Indskrift beretter,

at den er foræret Kirken af Borgmester Claus Bagger i Anledning af Kong Christian IV's heldige Tilendebbringelse af Kalmærkrigen 1613. Til samme hører et Sølv Døbefad, der oprindelig vejede 273 $\frac{1}{4}$ Lod og er foræret 1635 af Borgmester Hans Christensen Humble og Hustru. 1859 blev det restaureret af Hofjuveler Michelsen i Kjøbenhavn.

Choret er meget rummeligt. Det har siden 1851 et smukt Gulv af hvide og røde Fliser. Chorgitteret, der forhen var meget højt med store Døre til at luffe i Vaas, er nu lavere og uden Døre. 18 Stkr. Vallustre af Malm, der forhen stode ovenover ere nu flyttede nedenunder, og disse i Forening med 12 lignende, der findes i Sidegælderne ere 1682 fjænkede Kirken af en Del af Byens bedste Borgere, hvilket ses af Givernes derpaa indgraverede Navne. En Strifestol findes paa søndre Side og et Sacristi paa nordre Side samt Døre til søndre og nordre Sidegang.

Gulvet i Kirkens øvrige Del bestaar endnu af tildels afflidte Vigstene, blandede med Mursten, imellem hvilke Abningerne ere udfyldte med Kalk og Cement.

Tidligere har der været langt flere Epitafier i Kirken, men senest 1851 ere en Del borttagne. I Choret findes der endnu fire: det Schøllerste af Sten, det Brochmandste, et med 3 Portrætter og Rasmus Brochmands Epitafium. Nedenunder det tredie findes indmuret en sort Marmorsten over Abigael Miber.

I den brede Gang paa den 3die søndre Pille er afbildet Provst Christen Glob med sine 4 Hustruer og Børn. Paa den næste Pille findes indmuret en Marmortavle over Vice-Admiral Lauritz Christopher Ulfeld, der døde 1762 som sidste Mand af denne i sin Tid meget bekjendte Adelslægt. Vigeoverfor Glob's paa den nordre Pille hænger et godt vedligeholdt Maleri, forestillende Christi Strinlæggelse. Det er malet af Rheinholdt Thim i Sorø. Det hængte forhen paa den nederste søndre Pille ved Orgelet, men blev 1851 flyttet

herhen. Dette værdifulde Maleri er 1624 skænket af Borgmester Hans Christensen († 1657), hvis smukke Portræt tilligemed Hustruens findes nederst.

I den søndre Gang findes Marmortavler over Rektor Hans Raalund og Hr. Peter Skivholm.

I Kirken hænger fire Ufsekroner, nemlig 1 i Choret og 3 i Midtergangen. En af disse er foræret af Borgmester Johan Jensen; den største, udfør Brædtestolen, der rummer 36 Uds i 3 Rænder af Arme, er givet af Frands Henriksen Bruunsteen og den nederst Orgelet af Handelsmand Jens Johansen. I 1879 ophængtes foran Døgangen til Choret et Miniatur-Fregatskib.

Over den søndre Indgangsdør findes et Pulpitur, opført 1642 af Christen Steel til Vallo og Fru Birgitte Rud. Det er smykket med 14 adelige Vaabener og benyttes af Gammelfjøgegaards Ejere. Flere Pulpiturer, deriblandt 2de i Choret, paa hvilke efter Danste Atlas fandtes „Jupiters, Saturns og flere hedenske Afguders Navne“, et i Kirken, opført af Fru Edel Rosenkrantz til Totterupholm samt 2de lukkede Stole, byggede af Sognepræst Møssin og Professor Ramus, blevne nedtagne 1851.

Mellem søndre Gang og det tidligere Daabskappel findes et Gitter med 12 Ballustre af Malm, skænkede af Raadmand Jens Hansen Riber og Hustru.

Vangs Midtergangen er der to Rader Stole med Indgange ogsaa fra Sidegangene, og i hvert af Sideskibene er der én Rad Stole langs Muren. Stoleværket er gammelt, men blev 1851 egemalet, da det tidligere havde en lyseblaa Farve. De tre øverste Stole mod Syd bære Christian IV's Navnetræk samt Byens og Kirkens Vaaben. Paa nogle findes indskaarne Navne med Bomærker og Årstal lige fra 1595. Alt Arbejdet er smukt udført og paa flere findes allegoriske Figurer. Paa de saakaldte Englehoveder ud mod

Gangen ere Mæserne overalt afflumpede og denne Vandalsisme tilskrives Svenskerne, der under Krigen 1658—60 skal have brugt Kirken til Magazin og — Høstestald. Efter en Fortegnelse fra 1751 var der ialt 171 Stolestader i Kirken. I sin Tid havde Kirken Indtægt ved Salg og Bortleje af disse og det var ikke sjældent, at der i Dødsboer nævntes 5—6 Stole, der ejedes af en enkelt Mand. Nu har Ingen særlig Ret til bestemte Stole eller Pladser med Undtagelse af de to øverste, der sjældent benyttes.

For Tiden findes kun et Begravelseskapel i Kirkebygningen med Indgang fra nordre Side. Det blev 1778 kjøbt af Hr. Rasmus Carlsen til Gammelhøjegaard, der tilligemed 8 andre af Familien have deres Hvilested her. Et Gravkapel nord for Indgangen i Taarnet, kjøbt 1738 for 100 Rd. af Konferentsraad Frands von der Osten, og hvori fandtes Vigene af 6 Bøgne og 2 Børn blev 1853 indrettet til Vigkapel ved Kirken og Kisterne nedfænkede i det østre Hjørne af Kirkegaarden ud mod Nørregade.

En Fortegnelse fra 1773 over Kirkens „Begravelser og Lejersteder“ viser, at der ikke var mindre end 111 Begravelsespladse i Choret samt Kirkens Hoved- og Sidegange, af hvilke nogle indeholdt flere Vig. Herved havde Kirken en aarlig Indtægt og f. Ex. Abigael Kellinghusen, født Ribes, samt L. C. Ulfeldt skænkede Kirken hver en Kapital for at deres Begravelsessteder skulde forblive urørte til evig Tid. For Begravelse i Choret betaltes 40 Rd., i det mellemste Gulv 36, i Sidegangene 30, under Taarnet og i Waabenhøjene 10 og for et adeligt Vigs Visættelse 10 Rd. Provst Kähler var den sidste, der blev begravet i Kirken i Aaret 1804.

Den ældre Kirkegaard afgav kun Begravelsesplads syd og nord for Kirken, og en Del af denne sidste benevntes Urtegaarden. 1864 blev Kirkegaarden fuldstændig planeret, og siden ere kun enkelte Vig begravne her. Vhen skænkede

samme Aar et Jordstykke paa 2029 □ Al. til en Assistentenskirkegaard, der blev indhegnet med Mur og indviet $\frac{30}{5}$ 1864. Saa Aar efter var den utilstrækkelig til Begravelser, hvorfor der 1872 kjøbtes af Kjøbmand Adam Boferup et Stykke Jord paa 5264 □ Al., tæt ved paa nordre Side. Nu er ogsaa det fuldt optaget, hvorfor der nu (1888) er kjøbt 3 Td. Land af fhv. Forpagter C. Dyrlands Bønge, beliggende udenfor Nørreport, umiddelbart op til og vest for Landevejen til Kjøbenhavn, der indrettes til Kirkegaard.

Da Kirkenes Ejendomme ere højt ubetydelige, kun $38\frac{1}{2}$ Td. Byg i Tiende og Renter af Legatkapitalerne, har Byen stedsse, naar Kirken trængte til Istandsættelse, maattet afholde Udgifterne. Den først kjendte større Reparation fandt Sted 1572 (se Aftstf. Nr. 13), dernæst 1702—3, hvor man forhen havde henvendt sig til Kongen om Hjælp (se Aftstf. Nr. 85—86), igjen 1794, hvor man ligeledes beder Kongen om Hjælp (se Aftstf. 96) og endelig nu for Tiden (altsaa omtr. hvert 100 Aar), da en større Restauration forestaar, har Byen maattet optage et Laan af Kommunitetets Midler paa 12000 Kr., hvilke forrentes og afdrages med 6 pro Cent pro anno i Løbet af 28 Aar, hvorhos der af Ministeriet er givet Tilsagn om en Gave fra Finantjerne paa 5000 Kr. — 1875 blev Taarnet under Ledelse af Arkitekt Sibbern underkastet en gennemgribende Restauration, hvorved Murens Ydre fornøedes, saa at de smukke røde Sten paany kom frem, hvilken kostede 12,000 Kr.

Til Kirken vides efternævnte Summer at være givne (jmlg. Hofmans Fund. VII, Pag. 389—406): $\frac{20}{12}$ 1592 Borgmester Peder Pedersen og Hustru 300 Rd.; (Aar ubekjendt) Hans Mettelstrich 20 Rd.; $\frac{11}{3}$ 1653 Raadmand Hendrik Madsen 100 Rd.; 1658 Feldbereder Hans Beyer $166\frac{2}{3}$ Rd.; $\frac{2}{10}$ 1665 Proviantskriver Morten Michelsens Enke $66\frac{2}{3}$ Rd.; $\frac{17}{7}$ 1688 Barberer Christian Pedersens Gaard

266 $\frac{2}{3}$ Rd.; $\frac{24}{8}$ 1694 Præst i Borup Søren Lemvig's Enke Dorthe Gonsager 220 Rd.; $\frac{30}{10}$ 1706 Peder Jensen's Enke paa Strandegaard Kirsten Ellen Andersdatter 200 Rd.; $\frac{14}{10}$ 1709 Borgmester Christen Casperjen Schøllers Gave 333 $\frac{1}{3}$ Rd.; 1718 Landsdommer Rasmus Schøllers Gave 202 Rd.; omtr. 1728 Niels Willumsen Lenz's Arv (ifølge kongl. Resolution, vist meget gammel, da Faberen W. Lenz 1600 fik Bevilling til Gjæsteri i Rjøge) 301 $\frac{1}{2}$ Rd.; $\frac{15}{10}$ 1728 Andreas Kellinghujens Enke Abigael Riber 200 Rd.; $\frac{26}{5}$ 1730 Handelsmand Jens Johansen 1050 Rd. (desuden 500 til en Ulyskrone og Fløjel paa Prædikestolen). Borgmester Johan Jensen 80 Rd.; $\frac{21}{7}$ 1745 Viceadmiral L. C. Ulfeld 100 Rd.; $\frac{10}{8}$ 1761 Borgmester Ebbe Jacobsens Enke Anne Koed 500 Rd.; $\frac{12}{2}$ 1762 Jomfru Christine Hartmann 200 Rd. Endvidere $\frac{16}{10}$ 1826 Forligelseskommissær Thomas Tøgen (f. $\frac{30}{11}$ 1766, død $\frac{2}{5}$ 1849) og Hustru Cecilie, f. Petersen 7000 Rd. og $\frac{10}{11}$ 1858 Kjøbmand Christian Andreas Ostenfeldt (f. $\frac{29}{9}$ 1804, død $\frac{14}{11}$ 1858) 4000 Rd. Desuden Brovstinde Cathrine Elisabeth Laurberg, f. Mürer 600 Kr. og Fru Marie Catharine Kamløse, f. Venzen 300 Kr.

En Del af de ældre Kapitaler, der 1769 angives til 4870 $\frac{1}{2}$ Rd. og 1816 til 4557 $\frac{1}{4}$ Rd., sank ved Reduceringen 1818 til 2373 $\frac{3}{4}$ Rd. og ansføres nu til 4193 Kr. — For Tiden udgjør Kirkens Kapitaler ialt 29,393 Kr., men dens Gjæld til Rjøge Sparekasse, Ballø Stift og Kommunitetet er 23,906, saa at den virkelige Formue kun er 5487 Kr., hvoraf Graverboligen er regnet til 2200 Kroners Værdi.

Til Kirken hørte fra ældre Tid baade Sognepræstens og Kapellanens „Residenfer“. Da disse af Mangel paa Vedligeholdelse forfaldt, fik Inspektionen 1741 kongl. Reskript at maatte bortsalge Præsteboligen og 1758 Kapellanboligen. Den første laa i den lille Gade nord for Kirken

(Katekismusgade) og angives at være 8 Fag, 2 Etager højt med 2 Stuer, et gl. Hus paa 2 Etag. 4 Fag, samt en Længe til Nørregade paa 16 Fag. Det hele folgtes ved Auktion $^{28}/_7$ 1741 til Provst Mossin for 202 Rd.; hans Søn Pastor Mossin fik Skjøde paa Gaarden $^{21}/_7$ 1755, og Provst Røhler $^{22}/_9$ 1784 Auktionskjøde paa den for 775 Rd. — Kapellanboligen laa i Kirkestræde, var 8 Fag 2 Etag. høj med tilbygget Svale og Kjælber under 3 Fag, en Side-længe paa 9 Fag Grundmur og en Længe i Gaarden; den folgtes $^4/_{10}$ 1758 for 130 Rd. til Kapellan A. S. Curtius. — Til Husleje blev Sognepræsten tillagt $33\frac{1}{3}$ Rd. af Kirken, og Kapellanen 20 Rd. aarlig.

Latinskolen, der laa i det søndre Hjørne af Kirkegaarden ud mod Nørregade, var en grundmuret Bygning med Piller ud mod Kirken. Ved Siden deraf laa et 2 Etages Hus til Bolig for Rektor og Hørere med latinsk Indskrift over Dørene. Over Rektorens Indgang 2de ubekjendte Navne: Jens Stichen og Jesper Stieng. Hvem der har bygget eller stiftet Skolen, vides ikke, med mindre de 2 Navne antyde det. Dens Begyndelse skriver sig rimeligvis fra 1540—50, men at Bygningen skulde have været et Kloster, er, som foran paavist, en Fejltagelse.

Som Løn til Skolen bestemte Kong Christian III $^9/5$ 1555, at „Skolemesteren udi Kjøge skal have af Bor og Kronens Part i Tiende af Højelse Sogn en halv Læst Korn“. Da der senere opkom Tvist derom, blev det ved Landssthingsdom af $^{30}/_3$ 1705 fastsat, at der af dem, der havde Højelse Tiende i Fæste og under Oppebørsel skulde svares aarlig til Kjøge Skole 3 Bund Byg, regnet til $10\frac{1}{8}$ Td. Rug og $12\frac{3}{8}$ Td. Byg.

Indtil 1640 var der ved Skolen 3 Lectier (Klasser).

Rektors og 2 Høreres, men da blev der oprettet en 3die Hørerplads, hvortil Biskop J. Brochmand, der indtil sit 13de Aar havde søgt Skolen, skænkede 300 Rd., hvoraf Renten 18 Rd. aarlig tilfaldt 3die Hører i Løn. Bladsen nedlagdes 1693, og Renten tilfaldt da efter Fundatsen 3 Disciple. Da Ringsted Latinskole nedlagdes 1739, blev der af dens Midler tillagt Rektoren i Kjøge 50 Td. Byg aarlig.

Skolen virkede i omtr. 230 Aar, og mange dygtige Mænd udgik fra den, ligesom ogsaa 2 af Rektorerne bleve Bisper, nemlig Dr. theol. Peder Krog i Trondhjem og Mag. Laurids Thura i Ribe. Discipelantallet var noget forstjelligt. 1612 var der 80, 1629 61 Disciple. 1750 kun 20, men 1763 31, og i 1776 16. Der skal ialt herfra være dimmitteret 353 Disciple til Universitetet. Fra 1764 fik Rektor Sporon Tilladelse til at læse med Disciplene hjemme i sit eget Hus, „efterdi Skolen er saa ruineret og forfalden, at han ej længere kan taale at læse derudi“. Kirken, som skulde holde den vedlige, havde ikke Midler til at bestride en Hovedreparation, og Inspektionen indstillede derfor, at Skolen tilligemed den ligeledes forfaldne Klokkerbolig maatte bortfælges, hvilket ogsaa ved kongl. Reskript af $10/7$ 1775 bevilgedes (se Aktstf. Nr. 94). Hermed var Skolen, til stort Tab for Byen, dødsdømt. Rektor Sporon blev derefter ved et kongl. Reskript af $11/2$ 1776 entlediget med sin fulde Løn 360 Rd. i Pension, og Skolen „indtil videre“ nedlagt, hvilket 8te Dage derefter meddeltes Inspektionen af Biskop Harboe. Mag. Sporon døde allerede det følgende Aar.

Næppe har nogen Sag siden Krigen 1658—60 jaaledes sat Sindene i Bevægelse i Kjøge By, som Latinskolens Nedlæggelse, og det er kun med Bemød, at man 100 Aar efter kan læse Aktstykkerne derom. Strax, da Sagen blev bekjendt, androg 3 af Byens Kjøbmænd med Johan Schwarz i Spidsen om, at Skolen maatte bestaa. Magistraten erklærede

til Biskop Harboe, at det gjorde den ondt, at Skolen skulde nedlægges; thi Byen vilde derved faa et Stød, den ikke kunde taale, eftersom den alt stod paa svage Fødder. Biskoppen maa imidlertid have afgivet en modsat Erklæring, eftersom Konsejlet $^{15}/_3$ 1776 svarede: „Forbliver ved Erklæringen“. Kirkeinspektionen ansøgte derefter Kancelliet om, at en Del af Skolens Kapital maatte henlægges til Kirken men herpaa kom $^{29}/_8$ j. A. det Svar, at der for nærværende Tid ikke kunde reflekteres herpaa. 1783 blev et nyt Forsøg gjort derpaa (se Aktstf. Nr. 96), ligesom Byens „elegerede Mand“ $^{28}/_4$ 1788 ogsaa androg hos Kancelliet om Skolen. Borgmesteren erklærede ved denne Lejlighed, at „Kapitalen nu er saa stor, at den kan underholde Lærere og Disciple langt bedre end tilforn“. Sognepræsten fornyede ogsaa $^{8}/_4$ 1790 sit Andragende til Stiftsøvrigheden, i hvilket han særligt fremhævede, at det er Stifternes Villie, at de givne Kapitaler alene anvendes til den latinske Skole i Kjøge og ikke til andre Skoler eller andet Brug, og hvis Villie maatte anses at have bindende Lovskraft. Alt blev uden nogen Virkning; thi baade Kancelliet, Stiftamtmand og Biskop toge intet Hensyn til Bønkrifter og Andragender fra Byen om at beholde Latinskolen. Af Latinskolens Kapital, der 1788 var voget til 18,393 Rd. og senere angives til 20,000 Rd., fik Byen i 1794 til Kirkens Restauration et Laan paa 8287 Rd. 76 Skill. For denne Sum blev der $^{31}/_{12}$ 1808 udstedt Obligation, og den ansøres endnu 1816 saaledes i Regnskabet, men det næste Aar er den omstrevet til 1004 Rd. 94 Sk. 1832 opføres Gjælden sidste Gang, men bortfaldt derefter, da Kirken ikke kunde tilbagebetale Laanet. Ved fgl. Resolution af $^{22}/_3$ 1807 blev Skolens samtlige Indtægter henlagte til de lærde Skolers almindelige Fond.

Af Legater, givne til Kjøge Latinske Skole, kan anføres (smågn. Hofmans Fund. VII B. 423): $^{19}/_6$ 1570 Borgmester

Thomas Ballefen 525 Rd.; $\frac{20}{12}$ 1592 Borgmester Peder Pedersen 400 Rd.; $\frac{25}{12}$ 1629 Foged Oluf Jensen, Tureby, $83\frac{1}{3}$ Rd.; Fru Anna Rosenkrantz til Søholm (død $\frac{18}{10}$ 1618) 530 Rd.; $\frac{27}{12}$ 1629 Borgmester Hans Christensen 200 Rd.; $\frac{4}{8}$ 1631 Borgmester Søren Knudsen 1000 Rd.; $\frac{4}{9}$ 1631 Borgmester Gregers Hansen $995\frac{2}{3}$ Rd.; $\frac{20}{7}$ 1640 Biskop, Dr. theol. Jesper Brochmand $314\frac{2}{3}$ Rd.; $\frac{11}{3}$ 1653 Raadmand Hendrik Madsen 100 Rd.; $\frac{24}{1}$ 1662 Mag. H. S. Raalund (se Attstf. Nr. 57) $66\frac{2}{3}$ Rd.; $\frac{11}{6}$ 1677 Mag. Oluf Lügendorph 220 Rd.; Borgmester Chr. C. Schøller 200 Rd.; Landdommer R. Schøller 200 Rd.; $\frac{13}{5}$ 1730 Handelsmand Jens Johansen 1000 Rd.; $\frac{14}{10}$ 1737 Viceadmiral Wilhelm Levin 200 Rd. og fra Ringsted nedlagte Latin-skole 895 Rd. Salt 6930 $\frac{1}{3}$ Rd.

Førend Borger-skolen blev oprettet 1808 omtales ikke nogen særlig Bygning for den saakaldte „danste Skole“. Da der omtales „danste Skoleholdere“ lige fra Begyndelsen af 17de Aarhundrede, maa det antages, at de have holdt Regne- og Skrivestole med lidt Læsning i deres egne Boliger, og af Byen ere blevne lønnede med en mindre Pengesum for deres Arbejde og som Bederlag for Lokale. Raadmand Søren Knudsen stjænkede $\frac{4}{8}$ 1631 1000 Rd. til fattige Børn i „den danste Skole“ og 1660 nævnes den at være i Søren Smeds Gaard i Vester-gade.

Skoleholderne ansattes, efter at være prøvede af Sognepræsten, af Byens Magistrat, der gav Tilladelse til Skolehold. Privatskoler foretoges tillige af afstedigede Underofficerer eller andre Militære, ligesom ogsaa af ældre Kvinder. Selv siden Skolevæsenets Ordning har her i Byen været Instituter og Privatskoler, og for Tiden findes her 3—4 af disse sidste, der søges af et ikke saa lille Børneantal.

Skolevæsenet erholdt sin Organisation i 1808, og Undervisningen i den nuværende Borger-skole tog sin Begyndelse den 2. Novbr. med 68 Elever, hvoraf nogle i en Alder af 15—16 Aar. Lokalet indrettedes i den foran omtalte „Præstefidens“. Efter Provst Kølbers Død fik Kjøbmændene Lars Olsen og Andr. Sluffen $\frac{24}{6}$ 1805 Skjøde paa Gaarden og da den sidstnævnte døde blev L. Olsen 1810 Eneejer deraf. Han overlod den i Leje til Skolebestyrelsen, indtil der i 1814 blev truffet Aftale om, at Skolekommissionen skulde købe den for 2400 Rd. Sølv ved at indfri den i Gaarden inde- staaende 1ste Prioritet paa 900 Rd. og betale L. Olsen Resten med 1500 Rd. i Juni Termin 1818. Da dette ikke skete paa den Maade, han ønskede, anlagde han Sag mod Kommissionen, der ved Landsoverrettens Dom af $\frac{6}{10}$ 1820 kjendtes pligtig til at betale ham de 1500 Rd. Sølv med 1968 $\frac{3}{4}$ Rd. i Sedler og Tegn, 25 Rd. Sølv i Sagsomkostninger samt alle Udgifterne ved Skjødets Udfærdigelse m. v. Skjødets udstedtes 12te og thinglæstes 20de Decbr. 1820.

Til Skolens Oprettelse m. v. laantes der af Latinstolens Midler 3500 Rd., som senere omstredes til 1333 $\frac{1}{3}$ Rd. Sølv. 1820 bevilgedes Skolen af Inspektionen for Roskilde Duebrødre-Kloster et Laan paa 750 Rd., hvilket dog igjen blev affagt. Ved kongl. Resolution af $\frac{21}{12}$ 1821 erholdt Skolen som Gave fra Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler det Beløb, som private forðum havde legeret til Latinstolen, hvilket udgjorde 4315 $\frac{1}{3}$ Rd. Sølv, men heri afgif det fornævnte Laan. Kommissionen saa' sig nu istand til at udarbejde en ny Plan for Borger-skolen, hvilken $\frac{17}{8}$ 1822 blev approberet. Dernæst ansøgte om: „at de i Anledning af en Skolebygning's Opførelse og til Skolevæsenets Organisation medgaaende Omkostninger, der efter gjort Over- slag formodes at ville udgjøre 1200 Rd. Sedler, maa i Steden for at paalignes Kjøge Bys Beboere udredes af

dens Skolekasse, hvis Beholdning ansees tilstrækkelig dertil," hvilket Kancelliet 14. Decbr. f. A. bevilgede. Borger-skolen blev herefter for en Del udvidet og ombygget, som den nu har staaet i over 60 Aar. Den blev saaledes Arvtageren af Latinskolens Legater, og Byens Skatteyndere have alle faaet Del deri.

Borger-skolen begyndte med 2 Lærere, hvoraf 1ste Lærer er Kateket og 2den Lærer Klokker og Chordeg. 1824 ansattes en 3die Lærer, der ogsaa blev Organist ved Kirken, hvilken Bestilling han efter sin Entledigelse 1859 udførte til sin Død 1877; nu er Organisten bosiddende i Kjøbenhavn. Ved Skolen er i de senere Aar endvidere ansat 2 Lærere. 1ste Lærerembedet har siden 1884 været ledigt og besørget ved Vikar.

Skolevæsenet modtog efter Th. Tøgers Fundats i 1832 en Kapital paa 15,000 Rd., hvoraf Renten ikke blot skulde anvendes til bedste for den almindelige Borger-skole, men tillige til Oprettelse af en Skole, hvor Forældrene ville give deres Børn en bedre Undervisning. Efter Skolebestyrelsens Indstilling approberede Ministeriet $\frac{20}{5}$ 1857, at en Realskole, den saakaldte „Tøgers Skole“, beliggende udenfor Nørreport maatte opføres. Skolen blev indviet $\frac{4}{2}$ 1859. Der ansattes en Overlærer, 2 Lærere og 1 Lærerinde, men siden er Lærerpersonalet forøget med 1 Lærer og 2 Lærere. Under $\frac{29}{7}$ 1880 erholdt denne Skole Tilladelse til i 3 Aar at afholde Realskoleexamen af lavere Grad, hvilken toges af 19 Elever. $\frac{27}{3}$ 1883 blev det tilladt at tage almindelig Forberedelsesexamen, hvilken i de 4 Aar er taget af ialt 27 (af disse havde 3 tidligere taget Realexamen), 22 mandlige og (i 1887) 5 kvindelige Elever. For Tiden arbejdes der paa, at en ny Borger-skole skal afløse den ældre mindre tidssvarende, og dette vil muligt medføre en Omordning af Byens Skolevæsen.

I ældre Tid fandtes intet egentligt eller ordnet Fattigvæsen, men de fattige og hjælpeløse Mennesker forførgedes ved at gaa om til Andre og bede om „Guds Almisse“. De nøjedes ikke med at gaa til Borgerne i Byen, men thuede ogsaa til Landet, og et Kongebrev af 1532 gav Borgerne i Njøge Ret til, at de fattige, syge Mennesker maa have deres Bud iblandt Almuen i Bjeverskov, Stevns, Faxe og Ramsø Herreder og der begjere Almisse af Almuen (se Frederik I's Registreanter F. 461), saa det var ligefrem tilladt at betle paa Landet. Da de Fattige ogsaa manglede Husly, var Raadmand Steen saa hjærlig at give nogle Boliger til dem ved efterstaaende Fundats af 1ste Maj 1523 (se Hofmans Fund. VII, 441—42).

„Jeg Mogens Steen, Raadmand i Njøge, kjendes og bitterliggjør for alle med dette mit aabne Brev, at jeg med min kjære Hustrues Raad, Billie og Samthffe, udi begges Velmagt, haver undt og givet og med dette vort aabne Brev under og giver fattige Mennesker, som ej formaa at leje sig Hus, de Stenhuse-Boder, som jeg haver opbyggt, norden for Graabrødre-Klosters Kirkegaard, saa at fattige Mennesker skulle besidde dem til evig Tid og ingen Leje give deraf, og jeg og min Hustru skulle selv tilsee og raade over samme Boder, udi og af at sætte, saa længe vi leve, og efter vor Død have vi tiltroet „reenlevende Guardian og alle Brødre i Klosteret“, der ere og kommende vorder til evig Tid at tilsee samme Boder til fattige Mennesker, som ej formaa at leje dennem Hus, som forskrevet staar, og ej skulle begjere derfor af dennem enten Penge eller Penges Værd eller noget Gavn eller Arbejde til Klosteret i nogen Maade, men ville de selv, for Guds Skyld, nogen Tjeneste eller Arbejde, enten med Spinden eller andet gjøre for Brødrene eller Klosteret, da skal det ikke være dem forbudt. Og jeg og min Hustru

forbyder alle vore Arvinger og Efterkommere og alle Andre, hvo som helst de ere, noget at befatte sig med fornævnte Boder, enten at bruge eller tilsee i nogen Maade under Guds største Hevn og Brede. — At det er saa i Sandhed og til ydermere Vidnesbyrd hænger jeg mit Segl nedenfor dette mit aabne Brev med flere Danemænds Segl, kjærligen tilbedendes, som ere: Siger Lauritzen og Hans Rafn, Borgmestre i Kjøge“.

Da Raadmand Steen først døde efter 1541, kom Guardianen for Klostret ikke til at overtage Bestyrelsen af Boderne, men den overgik ved hans Død til Magistraten. I Krigen 1658—60 afbrød Svenskerne de 6 Boliger, som paa ny opførtes i 1661 (se Aftjst. Nr. 56). I Marts 1673 ombyggedes 3 andre Boder, hvortil forbrugtes ialt 11,000 Stk. Kridtsten, 6½ Læst Kalk, 2200 Stk. Tagsten, 6 Td. Haar og 40 Læs Leer m. v., hvilket kostede 210 Dl.

Skjønt der var malet Karstallet 1523 paa den lukkede østre Gavl, vil det heraf ses, at ikke alle Boderne skrev sig fra den Tid. Bygningen laa i Vestergade paa det Sted, hvor nu Klosterkirkegaardens nordre Mur er opført; den var 78 Al. lang, 10 Al. bred udbvendigt Maal og 1 Etage høj. Alle Døre i Boderne vendte ud til Gaden og vare nummererede med Tal fra 1 til 12. Gjennem den lave buede Indgangsdør kom man ind i det lille Kjøkken, der var belagt med Kullesten. Her var intet andet Lys end det, som kom igjennem Døren enten til Gaden eller Bagstuen. Fra Kjøkkenet kom man gennem en Dør, der var saa lav, at man maatte bukke sig for ikke at støde Panden, ind i den ikke rummelige Bagstue, der vendte lige mod Syd (Kirkegården) og her var den egentlige Lejlighed for 2 Personer. Pladsen midt paa Gulvet var ikke stor, da Sengene efter de Tidens Skik vare temmelig rummelige, og Højden fra Gulv til Loft var næppe 3 Alen. — Selvfølgelig var der Grund til Anke

over flige Boliger i vore Dage og i Aug. 1853 fremkom en Artikel derom i „Fædrelandet“, hvilken igjen optryktes i *Byens Avis*, hvori navnlig omtales den uforfvarlige Maade at lade Lemmerne bo i flige Jordhytter. Sagen kom derefter for i Borgerrepræsentantmødet $\frac{6}{10}$ og $\frac{3}{11}$ s. A. valgtes Formanden, Lømrer J. W. Blume og Kjøbmand J. H. Glæiser til at føre den videre og fremkomme med Forslag til en ny Bygnings Opførelse. Boderne bleve derefter nedbrudte i 1857, efterat en ny Bygning, der ogsaa bærer Navnet „Stens Boder“, Aaret forud var opført paa Fennediget. Denne er en net grundmuret Bygning, i hvis Midte findes to lange Korridorer, hvorfra man føres ind i hyggelige rummelige Værelser, der med tilhørende Køkkener afgive Bolig for 12 Par gamle værdige Trængende. (Sfr. *Kjøge Avis* $\frac{10}{4}$ 1876.

Til Lemmernes Underholdning skænkede Frederik II 1579 Kongetienden af Magleby Sogn i Stevns Herred (se *Aktstf.* Nr. 14). Denne Tiende blev rimeligvis oppebaaret in natura af Ejeren af Gjorslev, som igjen svarede en vis Afgift til de Fattige derfor. I Aaret 1618 ses det, at Velb. Ssens Bilde skulde erlægge 7 Bund Rug, 7 Pd. Byg og 10 Td. Havre, der for det følgende Aar leveredes af hans Enke Fru Elline Suel og blev solgt efter Capitelkjøb for ialt 102 $\frac{1}{2}$ Dl. 1649 og 1652 angives at være indkommet noget over 200 Dl. derfor, men for endel af de følgende Aar endog under 100 Dl. For 1658, 59 og 60 synes Velb. Etygge Hoegh ikke at have betalt Afgiften, og 1661 anføres: „Formedeltst Kornet slog fejl og var stor Misvæert derpaa; thi Jorden ej heller var besaaet, fordi Bonden var ruineret af Fjenden, som da i Saatiden var i Landet, hvorfor Kongl. Majestæts Lensmand paa Tryggevælde med Provsten i Stevns Herred Tiden haver ansæet og efterladt den halve Part af Kirketienden estergivet“. I Marts 1663 rejste de Fattiges

Forstander, Jan Hansen, til Gjorslev for at kræve Stygge Høegh, men fik Intet. Derpaa lod han Stygge Høegh „citere til Stevns Herredsting, der Dom at lide“, men Høegh gjorde efter nogen Tids Forløb Opbud og Fattigvæsenet fik Udlæggelse i en Bondegaard. De følgende Aar indtil 1672 findes Tienden betalt med Summer mellem 81 og 138 Dl., men derefter mangle Regnskaberne. I 1743 klager Magistraten over, at fl. Krigsraad, Regimentskriber Jens Bruun havde bortfæstet Tienden for en Afgift af 11 Td. Rug, 22 Td. Byg, 9 Td. Havre og 2 Skp. Byggryn, men Rentekammeret svarede, at dette var stet efter kongl. Resoluition, saa det ikke kunde forandres. Rentekammeret maa dog efter saa Aars Forløb være kommen til en anden Mening; thi ³⁰/₃ 1754 tilskrev det Stiftsøvrigheden, at Magleby Kongetiende, naar den bliver sæjteledig maa udbringes paa bedste Maade til de Fattiges Fordel i Kjøge (Landemodsakten).

Da Sørup By i Magleby Sogn blev afbrudt, blev Tienden derfra inddraget og ved Kongl. Resoluition af 1. Jan. 1687 underlagt Søholm Hovedgaard. Herover besværer Magistraten sig oftere, at dette er et Tab for Fattigvæsenet i Kjøge, men der opnaaedes Intet derved.

I Weinwichs „Beskrivelse af Stevns Herred“ S. 124 anføres, at Tienden paa Grund af, at Sørup By blev afbrudt 1687, er bleven forringet, saa at den for Aar 1774 udgjorde 17 Td. Rug, 20 Td. Byg, 9 Td. Havre og 2 Skp. Byggryn, der anslaaet i Penge udgjorde 186 Rd. 1 Mk. 3½ Skill., og der tilføjes, at Christian V tog en Del af den Gave, Frederik II havde tillagt de Fattige, tilbage, idet Zorderne fra Sørup By med Hartkorn 107 Td. 2½ Skp. dels lagdes under Gjorslev og dels under Søholm og bleve gjort til fri Hovedgaards Tagt. Efter Weinwichs Formening vilde det have været ligesaa billigt at give Kjøge Fattige

Refusion for det Affavn, de led ved denne Forandring, som den blev givet til Præsten i Magleby, men ingen tog denne Billighed i Betragtning, da Gudsjet blev folgt med de Rettigheder, Kongen havde havt det med.

Magleby Sogns tilbageværende tiendehørende Hartkorn udgjør 401 $\frac{1}{2}$ Td., hvoraf Bederlaget blev fastsat ved Amts-Tiendekommissionens Kjendelse $\frac{20}{4}$ 1822, stadfæstet af den kongl. overordnede Tiendekommission $\frac{22}{7}$ 1824. Efter denne Forening er Tienden nu ansat til følgende Ydelse: for Magleby 158 Td. 6 Skp. $2\frac{1}{3}$ Ftr. og for Klippinge 93 Td. 6 Skp. $1\frac{5}{8}$ Ftr. Byg, ialt 252 Td. 4 Skp. $3\frac{23}{24}$ Ftr., som betales efter Kapitelstaxt og for 1884 udgjorde 2869 Kr. 80 Ore, en ret anseelig Sum i Forhold til tidligere.

Lemmerne vare forpligtede til selv at medbringe Sengenklæder og Bohave. Til Underholdning i 1618 fik de 1 Skilling daglig, nemlig hver 14de Dag 1 Mk., men kom de i Uenighed med hinanden, bleve de forbigaaede ved Uddelingen. Der ansøres saaledes i Regnskabet 1625, at 2 Mænd Intet fik „formedelst deres onde Forligelse og Stjænderi“. Til hver Bod leveredes der aarlig 6 Væs Tørv eller tilsvarende Brandsel. I 1616 nævnes, at der indkjøbtes Kul, formentlig Trækul. Sage Hansen i Himlingøje leverede 15 Td. og fik 4 Skill. for Td., og en Del Td. Kul kjøbtes af forskellige Bønder fra Egnen samt „Wiede“ (v: Brænde) fra flere Steder til Boderne. Til Klæder leveredes til hvert Lem enten 6 Al. Badmel eller Værrød. I Tidens Løb er dette selvfølgelig undergaaet tilsvarende Forandringer. Lemmerne begravedes ogsaa fra Boderne, men Begravelsen, de fik, var tarvelig. I Juli 1629 døde et Lem, Beder Bryde, over hvem der blev brændt for 1 Mk. Vys, men for samme Udgift blev antegnet i Regnskabet: „Hafuer ingen Tid været brugeligt, andet end lade dennem begrave“. Ligkisten kostede almindelig 3 à 4 Mk.

Af Lemmerne blev en ansat til at være Opsynsmand og blev udstyret med en egen, kjendelig Dragt. Almindelig kaldtes han „Stodderfoged“, men ogsaa oftere „Konge“. 1620 indtog Anders Unger denne Bestilling, men efter hans Død nævnes Peder Herredsfoged at være det. Da han modtog Bestillingen, blev der 1621 efter Borgmester og Raads Befaling indkjøbt „5 Al. rødt Klæde, hvoraf blev gjort en lang Kjortel til Stodderfogden“; hver Alen kostede 1 D.

Jernkaffelovne fandtes i de Tider næppe i Boderne; thi det anføres i 1628, at der indkjøbtes hollandske Tagsten, der bleve brugte til Kaffelovne. I 1712 anstaffedes der 5 Stkr. Jernkaffelovne, som opjattes i Boderne Nr. 5, 6, 8, 9 og 12, men i de andre fandtes ingen. — Stenbro udenfor synes først at være lagt 1628, da Jens Brolægger fra Taarnby-lille fik Betaling, 6 Sk. pr. Favn, for at lægge 60 Favne udenfor Boderne. Foruden de i Steens Boder værende Fattige var der i Byen i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede en Del saakaldte „gemene Fattige“, der nøde maa-nedlig Hjælp i Penge, 13, 16 eller 20 Sk. efter deres Trang, og som desuden fik Vadmel eller Værrød til Klæder samt noget Fodtøj. Ved 1620 indkjøbtes sort Vadmel i Roskilde og Holbæk for 9 à 12 Sk. Al. og halvbleget samt Blaarlærred i Halland for 8 à 9 Sk. Al. De Fattiges Børn sendtes undertiden til Kjøbenhavns Tugthus, efter at være udstyrede med Klæder og Sko, for at opdrages der. Saaledes blev i 1620 3 Piger og i 1623 8 Drengene sendte dertil. Under Pesten 1619 døde her fra $\frac{10}{7}$ til $\frac{4}{9}$ 46 Fattige. Vigtisterne stode færdige, og Smederen fik 16 Sk. i Arbejdsløn for hver. Forstanderen anfører i Regnskabet herom: „Hafuer Jegh merriidt foraarfsagidt att lade epherskrefne Vigtfister gjøre, som kunde stande færdigh thil fattigh folck deris Viigh, der dend store Bestillendz och Siugdum togh offuer handt“.

Det følgende Aar angives der at være 55, men i 1629 kun 36 „gemene Fattige“. I 1659 begravedes 17 Militære og Soldater af de Svenskes paa Fattigvæsenets Regning. For at grave Graven betalte 10 Sk. og for Bortbæring 1 Mk. for hvert Lig.

Til Bolig for „arlige og uberygtede Borger-Enker“ gav Sara Hansdatter, Johan Kohls Efterleverste, en aaben Gaard paa Jenediget, hvilken indrettedes til 5 Waaninger eller Boliger. Hun døde 1693, og hendes 4 efterlevende Døtre, den Gang alle Enker, udstedte Fundatsen $\frac{11}{6}$ 1694. Skjønt der tillige blev givet 200 Dl., hvoraf Renten skulde bruges til Vedligeholdelsen, forfaldt Boligerne dog Tid efter anden saaledes, at de tilsidst helt faldt sammen. Byens Fattigvæsen købte derfor ved offentlig Auktion $\frac{30}{8}$ 1799 4 Lejeboliger paa den nordre Side i den aabne Gaard i Kirkestræde og betalte derfor 205 Rd. Skjødet derpaa er udstedt $\frac{28}{2}$ 1801. Senere købte Byen de i søndre Længe i samme Gaard beliggende 4 andre Boliger for 250 Rd. D. C. og fik Skjøde derpaa $\frac{12}{12}$ 1810.

Disse Boliger, der indrettedes til Enker eller andre stikkelige, enlige Personer, saaledes at der i hver af de 8 Boliger boede 2 Lemmer, der erholde fri Bopæl og 1 Favn Brænde til hver Bolig samt efter Omstændighederne Understøttelse af Fattigvæsenet, ere almindelig kaldte Enkehuse. Tidligere beboedes den ene Bolig af en Familie, der skulde have dagligt Tilshyn med samtlige Boliger og disses Lemmer, men nu beboes de alle af Enker og andre Trængende, idet Fattigvæsenets Bestyrelse fører Tilshynet. (Sfr. Schacks Fundatsjer I, p. 237).

Aar 1783 tillod Magistraten, at der til de 2 Fattigfogeder i Byen maatte forfærdiges til hver „en kouleurt Badmelskjole, underforet med Multum, samt en Lærreds ditto til Brug i Sommermaanederne, et Par Støvler og et Par

sko, en Hat og 1 à 2 Par uldne Strømper". Hvert Aar skulde de have nye Støvleskaaler, men det øvrige kun fornødes hvert tredje Aar. Paa det at Fattiggæstene igjen kunde erholde Udgifterne, som vare forbundne hermed, dækkede, „kunde Fattigfogederne paalægges daglig at bære i en om Livet hængende Rem en Bøsse, som de kunde præsentere Fremmede eller andre, som de mødte paa Gaden"; det vilde da ikke fejle — mener Magistraten — at disse gjerne lagde nogen Hjælpsveri, efter som der sjældent mødes Gade-Betlere her i Byen.

For at afholde fremmede Betlere fra at komme til Byen indstillede Magistraten til Stiftsøvrigheden $\frac{26}{3}$ 1788, at saadanne maatte blive satte i Halskjernet paa Torvet; „thi, siger den, vi tro, at fremmede Betlere bedst kunde udholdes fra Byen, naar Stedets Byfoged blev bemyndiget til at lade dem sætte 1 à 2 Timer i Halskjernet paa Torvet og derefter at lade dem udføre af Byen ved en Vægter eller Byens Tjener. Kom Betleren anden Gang ind i Byen, kunde hans Straf forøges med en længere Tid i Halskjernet og 1 à 2 Dages Fængsel paa Vand og Brød. Tredie Gang skulde Betleren forjendes til Arbejde efter Forordn. $\frac{18}{3}$ 1778, forudsat at ethvert Sogn eller Herred paany blev paalagt at underholde deres egne Fattige, som lettelig lod sig gjøre, naar Arbejdshuse paa Landet bleve indrettede og samme understøttede ved et aarligt Tilskud af Proprietarerne, Bønderne og andre formuende Landboere og deres Tjenestefolk".

Ordningen af Byens nuværende Fattiggæstene er nærmest sket overensstemmende med Fattigreglementet af $\frac{5}{7}$ 1803. Desuden er der ifølge Rancelliets Resolution af $\frac{18}{10}$ 1823 etableret „en Arbejdsanstalt for Distriktets under offentlig Forsørgelse antagne Fattige". Disse udgjorde den Gang mellem 70—80 Personer, hvilke det blev tilladt at samle i et Arbejdshus ligesom i Slagelse for der at nyde det Nød-tørstige, hvilket de igjen ved forskellige Arbejder, som Kartten,

Spinden, Bævning og desl. saavidt muligt skulde afarbejde. Børn og gamle svagelige Personer skulde derimod vedblive at nyde Understøttelse paa den hidtil brugte Maade. Omkostningerne ansloges til 1000 Rd. for at sætte det i Gang og desuden 600 Rd. til Maskiner m. v. (jfr. Koll. Tid. 1823 p. 631 og Østjæll. Folkebl. $\frac{3}{4}$ 1885).

Arbejdshuset blev derefter fra $\frac{1}{2}$ 1824 oprettet i den Byen tilhørende Magazingaard paa Nørregade, der forhen, medens her laa Rytteri i Indkvartering, havde været brugt som Kaserne. En Del Inventarium, anskaffet af Byen til det militære Sygehus, blev efter Borgmesterens Forslag skænket Arbejdsanstalten. I Forstningen benyttede Fattigvæsenet kun det 2 Etager høje Forhus og 8 Fag af Sidebygningen og betalte 60 Rd. deraf i aarlig Leje, hvorimod den øvrige Del af Bygningen udlejedes til Kornmagazin. I den benyttede Del var indrettet 4 Soveværelser, 2 for Vogne og 2 for Børn, et for hvert Kjon, en større og en mindre Arbejdsstue, en Sygestue og Bopæl for Bestyreren eller Spindemesteren, som han kaldtes, foruden Bryggers, Kjølder, Loft, Materialkammer m. v. De Fattige forsynedes her med alle Livets Fornødenheder. Om Morgenen fik de ved Mar 1830 hver $\frac{1}{2}$ Pot Mælk, om Middagen en Pot varm Mad og om Aftenen $\frac{1}{2}$ Pot Øl, desuden hver Dag saamange Kartofler, de kunde spise, og 7 Pd. Brød ugentlig. Endvidere fik de Klæder, Vask og Sygepleje.

Arbejdet, hvormed man den Gang mest bestjefstigede Lemmerne, var Fabrikationen af Gulvtæppetøj, hvortil brugtes Kvæghaar. Saavel Farvning og Spinding som Bævning besørgedes i selve Anstalten. I 1832 fabrikeredes saaledes omtr. 1600 Al. foruden lidt Klæde. Nogle af Lemmerne udførte ogsaa Spind for Byens og Omegnens Beboere samt sysselsatte sig ved Kurvemagerarbejde. Udgifterne beløb noget over 1300 Rd., hvoraf Halvdelen kom ind for solgte, for-

arbejdede Sager. Opsynsmanden førte under Fattigbestyrelsen det daglige Tilsyn og var tillige Økonom (jfr. Provst Laurbergs Meddelelse til Sterms Bestr. p. 95).

Fattigvæsenets Udgifter har i de 6 Aar fra 1878—83 udgjort et samlet Beløb af 116,161 Kr. eller i Gjennemsnit 19,360 Kr. aarlig. Heraf faldt i 1878 paa Husholdningen i Arbejdsanstalten 7,048 Kr., til Børneforsørgelse 2,152 Kr., til Huslejehjælp 1097 Kr. og til Bygninger og Inventarium 1,431 Kr., tilsammen 11,728 Kr., medens de samme Postor for 1883 udgjorde 5,361 Kr., 2,504 Kr., 1,587 Kr. og 2,754 Kr., ialt 12,206 Kr. Forsørgelsen var væsentlig foranlediget ved større Reparationer i 1883, medens de øvrige Konti omtrent har været uforandrede. I disse Beløb maa dog fradrages Refusioner fra fremmede Kommuner, som i de første 4 Aar udgjorde 5 à 600 Kr. aarlig, men i 1882 1,382 Kr. og i 1883 steg til 1519 Kr. (jfr. Østjæll. Folkebl. ¹²/₁₂ 1884).

Til Fattige i Kjøge er Tid efter anden givet følgende Legater, der nu bestyres af Byraadet (smlgn. Hofm. Fund. VII. p. 426—45): Aar 1554 Pigen Magdalene 300 Mark, nu 155 Kr. 83 Øre; 1571 og ²²/₄ 1573 Borgmester Christen Rasjes Enke 3900 Mark, 1,033 Kr. 33 Øre; 1574 Simon Bryggers Hustru Anna 400 Mark, 132 Kr.; ¹²/₃ 1579 Borger Oluf Madsen 1 662 Mark, 454 Kr.; 1583 Borgmester Peder Mogenssen 800 Mark, 308 Kr. 33 Øre; 1585 Brygger Peder Nielsens Hustru Helle 500 Mark, 233 Kr. 33 Øre; omtr. 1585 Borger Hans Kettelstrich 400 Mark, 133 Kr. 33 Øre; 1592 Brygger Thomas Udzerzens Hustru Anna 400 Mark, 125 Kr.; ²⁰/₁₂ 1592 Borgmester Peder Pedersens Gave 2,800 Dl.; deraf faar Steens Boder 1,200 Kr. og Fattigvæsenet 3,400 Kr.; 1596 Borgmester Thomas Nielsen 400 Mark, 192 Kr. 91 Øre; ²⁴/₅ 1607 Raadmand Jens Pederfen 300 Mark, 100 Kr.; 1627 Dr. theol. Bisshop Jesper

Brochmand 200 Kr.; $\frac{6}{1}$ 1629 Grev Henrik Holdt til Esfildstrup 200 Kr.; $\frac{4}{8}$ 1631 Borgmester Søren Knudsen (til fattige Skolebørn) 2000 Kr.; $\frac{4}{9}$ 1631 Borgmester Gregers Hansen 1993 Kr. 25 Ore; 1639 Rasmus Strøders Hustru 133 Kr. 33 Ore; $\frac{18}{12}$ 1639 Fru Birgitte Broch til Bemmetofte 1000 Kr.; omtr. 1646 Bager Christen Nielsens Enke Anna 524 Kr. 23 Ore; omtr. 1650 Rektor Hans Iversen Kaalund 80 Kr.; omtr. 1651 Proviantskriver Morten Michelsen 166 Kr. 66 Ore; $\frac{11}{3}$ 1653 Raadmand Hendrik Madsen 200 Kr.; 1655 Borgmester Hans Christensen 2000 Kr.; $\frac{13}{4}$ 1666 Raadmand Christen Frandsen 133 Kr. 33 Ore; omtr. 1680 Apotheker Jørgen Berendsen 53 Kr. 33 Ore; $\frac{30}{8}$ 1684 Oluf Johansen 133 Kr. 33 Ore; $\frac{26}{7}$ 1687 Raadmand Jacob Pomeyer og Hustru (4 Boliger) 101 Kr.; $\frac{11}{6}$ 1694 Handelsmand Johan Kohls Enke Sara Hansdatter (til Vedligeholdelse af Boligerne paa Fennediget) 267 Kr. 29 Ore; $\frac{3}{10}$ 1706 Ejer af Strandegaard Peder Ssens Enke Kirsten Ellen Andersdatter 400 Kr.; $\frac{9}{9}$ 1711 Tolder Nicolai Edinger og Hustru 200 Kr.; $\frac{4}{2}$ 1713 Borgmester Christen E. Schøller og Landsdommer Rasmus E. Schøller 800 Kr.; $\frac{28}{6}$ 1736 Snekter Mathias Lauritsen 800 Kr.; $\frac{26}{2}$ 1752 Stadskirurg Jochum Heinrich Karstin og Hustru Anne Christensdatter 100 Kr. og $\frac{5}{7}$ 1837 Kjøbmand Andreas Oluffsens Enke Sophie Hedevig f. West 200 Rd. — § 1728 udgjorde Fattigvæsenets Kapital $9175\frac{2}{3}$ Rd., 1740 var den 9091 Rd., 1830 $6866\frac{2}{3}$ Rd. og for Tiden 15,655 Kr. 61 Ore.

Af andre Legater, nærmest vedrørende Fattigvæsenet, kan nævnes: Forligelseskommissær Th. Torgens og Hustrus Legat af $\frac{16}{10}$ 1826 (Schacks Fund. III p. 595) paa 6000 Kr. til værdige og trængende Enker, der ikke gjøre Krav paa Understøttelse af det egentlige Fattigvæsen samt ligeledes $\frac{3}{3}$ 1837 en Kapital, nu 5201 Kr. 85 Ore, til værdige Familier eller Enker i Kjøge; $\frac{6}{9}$ 1862 Enkesfru Anna Marie Schneiders

Legat til Trængende, 2000 Kr. og $\frac{1}{12}$ 1877 Kjøbmand L. E. Hansens Enkes, Anne Kirstine f. Olsens Legat til Arbejdshuset paa 2000 Kr.

Fattigvæsenet i Kjøge medfører en større Del, omtr. $\frac{1}{3}$ af Kommunens Udgifter. Dette er saameget mere trykkende, som alt maa paalignes, da Byen intet andet har at tage det af, og dog vilde Forholdene i saa Henseende være endnu langt ugunstigere, dersom de fornævnte Legater ikke eksisterede, da større Trang til offentlig Understøttelse derved for en stor Del forebygges.

Den ved Lov af $\frac{2}{3}$ 1856 oprettede „De fattiges Kasse“ har ogsaa ydet stor Hjælp i de forløbne 30 Aar. I Aaret 1887 var Indtægten ialt 943 Kr. 6 Ore, deraf Beholdning fra 1886 48 Kr. 52 Ore, hvilken Sum er uddelt paa 250 Kr. 97 Ore nær, som vare i Behold ved Aarets Udgang.

D. Personalfortegnelse.

Præster ved St. Nicolai Kirke: Hr. Niels Jon-
sen (1426, sidste Gang 1464). — Hr. Hans German-
sen (1468). — Hr. Jens Truelsen (1483). — Hr. Niels
Pedersen (1500, tillige Kannik ved Roskilde Domkirke). —
Hr. Eggert Falkenberg (1517). — Hr. Mikkel Sanger
ell. Hansen (1522 og 1530). — Hr. Søren Mogensen
(underskrev Ordinantsen 1537). — Hr. Morten Thom-
sen, tillige Provst, † 1557. — Hr. Søren Grønbeck, Provst
(blev 1574 Præst i Hillerød, † der c. 1579). — Hr. Rasmus
Nagesen, Provst, † 1589. — Mag. Søren Torndal
(1590 Helsingør, † 1616). — Mag. Lauritz Sighard
Løengi, † 1612, begravet i Kirken. — Mag. Niels Simonsen

Glostrup, Provst, (1616 Helsingør, 1617 Bispe i Oslo, † 1639). — Mag. Christen Lauritsen Glob, Provst (gift 4 Gange, Epitafium i Kirken), † $22/6$ 1633, begr. i K. — Mag. Oluf Bentsen til 1643 († som Præst i Tøndelse i Halland 1648). — Mag. Christian Madsen Taufen, Provst (1661 Bispe i Stavanger, † 1680). — Mag. Niels Envoldsen Randulf, Provst (1665 Præst ved Helligaands K., Kbhvn. og f. A. Biskop i Bergen, † $14/5$ 1711). — Mag. Erik Eriksen Pontoppidan, Provst (1673 Bispe i Trondhjem, † $12/6$ 1678). — Mag. Oluf Christian Lügendorph, Provst, f. $11/6$ 1646, † $29/7$ 1676, begr. $10/8$ i Kirken. — Mag. Emmiche Andersen Nedergaard, Provst, f. 1634, † $1/2$ 1692, begr. $9/2$ i K. — Mag. Søren Rasmussen Sucl, Provst, f. 1657, † $16/10$ 1693, begr. $27/10$ i K. — Mag. Christen Henriksen Blichfeld, Provst, f. c. 1664, † $1/2$ 1709, begr. $8/2$ i K. — Mag. Henrik Nielsen Hjerrild, Provst, f. 1675, † $3/9$ 1713, begr. $18/9$ i Choret. (Hans Hustru Ane Marie Fjellsted, † $11/9$ 1713, begr. $18/9$ i Ch.). — Hr. Morten Hansen Haugaard, f. $19/5$ 1680, † $29/10$ 1740, begr. $4/11$ i K. — Mag. Hans Hansen Mossin, (Provst), f. 1678, † $29/9$ 1755, begr. $7/10$ i K. — Mag. Søren Hansen Mossin, f. $2/12$ 1726, † $20/6$ 1784, begr. $25/6$ i K. — Hr. Andreas Røhler, Provst, f. $29/1$ 1742, † $2/6$ 1804, begr. $8/6$ i K. — Hr. Rasmus Fog, f. $28/11$ 1762, † $6/8$ 1817. — Hr. Tønnes Ditlev Roeskilde, f. $15/9$ 1782, † $6/12$ 1834. — Provst Peter Laurberg, f. $17/2$ 1783, † $2/6$ 1856. — Hr. Carl Louis Christian Georg Glørfelt, f. $15/9$ 1812, entl. $6/2$ 1883, boer i Kbhvn. — Hr. Søren Herman Monrad, f. $4/2$ 1848.

Sognekapellaner: Hr. Jens Ebbesen, † 1460. — Hr. Mathies Ebbesen (1461). — Hr. Hans Lydichsen, Niels Hemmingsen og Niels Hansen (alle 3 nævnte 1464). — Hr. Jep Lauritsen og Jens Jepsen (begge

1468). — Hr. Anders Avesen (1483). — Hr. Anders Lauritsen (1551). — Hr. Jon Andersen (1566). — Hr. Boul (1585). — Hr. L. S. Vøengi (1590 Sognepræst). — Hr. Boul Andersen (1591 Slagelse, † c. 1596). — Hr. Willads Hansen (afgaaet 1604). — Hr. Rasmus Mogensen Hjembaek, f. 1578, † $\frac{7}{11}$ 1629, begr. i R. — Mag. D. Bentzen (1633 Sognepræst). — Hr. Hans Svendsen Narhus, † 1637, begr. $\frac{22}{3}$ i R. — Hr. Peder Christensen Skivholm, † 1671, begr. $\frac{27}{6}$ i R. — Hr. Mads Hansen, † 1690, begr. $\frac{6}{6}$ i Kirkens Funthus. — Hr. Søren Olsen Drjted, † $\frac{5}{3}$ 1709, begr. $\frac{12}{3}$ i R. — Hr. Tørgen Hørvig, f. $\frac{23}{4}$ 1684, † $\frac{17}{12}$ 1732, begr. $\frac{23}{12}$ i R. — Mag. Christopher Nielsen Røeg, f. $\frac{7}{7}$ 1677, † $\frac{26}{6}$ 1757, begr. $\frac{4}{7}$ i Kirkens Chor. — Hr. Hans Otto Foss (1758 Præst i Emmerlev, † $\frac{17}{5}$ 1769). — Hr. Albert Severin Curtius, f. $\frac{18}{10}$ 1710, † $\frac{5}{10}$ 1761, begr. $\frac{12}{10}$ i R. — Hr. Frants Clausen Keenberg (1773 Præst i Præstø, † $\frac{4}{7}$ 1791). — Hr. Jens Winther Bentzen (1777 Frue R., Rbhvn., 1797 Gladjage, † $\frac{19}{2}$ 1823). — Hr. Andr. Køhler, 1784 Sognepræst. — Mag. Nicolai Ulrich Bach (1789 Aalborg, 1801 Søllerød, † $\frac{24}{4}$ 1823). — Hr. R. Fog (1796 Næstved, 1804 Sognepræst). — Hr. Jacob Gjellerup (1805 Korsør, † $\frac{28}{9}$ 1820). Kapellaniet nedlagt efter Reskript $\frac{29}{7}$ 1803, men fra $\frac{6}{1}$ 1809 ordinerede Kateketer og liste Lærere ved Borger-skolen: Hr. Dycho Fuhr (1818 Aalborg, † $\frac{19}{10}$ 1824). — Hr. Andreas Winge (1832 Njted, † $\frac{14}{7}$ 1840). — Hr. Peter Martin Walling Storm (1841 Vetterlev, † $\frac{27}{5}$ 1843). — Hr. Christopher Nyrop (1848 Holmsland, 1866 Udby, entl. 1875, † i Rbhvn. $\frac{16}{3}$ 1879). — Frederik Carl Christian Breinholm (1850 Frelsers R., Rbhvn., † $\frac{11}{8}$ 1854). — Hr. Halfdan Baldemar Holstien (1855 Laurbjerg, † i Rostilde $\frac{17}{10}$ 1859). — Hr. Caspar Marcus Frederik Høegh (1861 Hurup, 1876 Taagerup paa

Dolland). — Hr. Johan Peter Oluf Korff, f. $\frac{5}{5}$ 1826 (1872 Lime, 1877 Mørke i Thyland). — Hr. Johan Henrik Petersen, f. $\frac{25}{7}$ 1840 (1877 Frederiks Hosp., Kbhvn., 1882 ref. Kapell. Holmens K.). — Hr. Soren Mittelfsen Sørensen, f. $\frac{8}{8}$ 1843, † $\frac{4}{4}$ 1878. — Hr. Dve Emil Gottlieb, f. $\frac{25}{3}$ 1854 (1884 Hammel i Thyland). Siden er Embedet ikke besat.

Tyske Præster i Rjøge: 1639 Hr. Joachim Schlotou (1642 til Tyskland). — Justus Teichmeyer, begr. 1645 i Klosterkirken, hvor de formentlig vare Præster. Siden findes ingen ansat.

Foruden de foran nævnte 14 Sognepræster i Rjøge, der have været Herredsprovster, kan tillige nævnes som de øvrige Provster i Ramsø Herred siden Reformationen: 1589—1612 Hr. Jens Basse i Højelse, † 1617. — 1633 — † 1647 Hr. Jens Grønbed i Højelse. — 1713 — † 1722 Mag. Mogens Regel i Borup. — 1722 — † $\frac{17}{1}$ 1746 Mag. Ole Sletting i Ejby. — 1746—1749 Mag. Mathies Birkerød i Højelse, † $\frac{20}{4}$ 1750. — 1748 — † $\frac{11}{7}$ 1771 Mag. Albert Lemvig i Ørsted. — 1771 — † $\frac{21}{2}$ 1778 Mag. Niels Sletting i Ejby. — 1778—1785 Hr. Hans Schack Kraglund i Højelse, † i Hærfølge $\frac{19}{5}$ 1792. — 1785—87 Mag. Knud Bredenberg i Korup, † i Ledøje $\frac{30}{4}$ 1797. — 1804—1807 Hr. Mandrup Kruuse, † i Højelse $\frac{14}{4}$ 1846. — 1807—19 Amtsprovst Dr. theol. Jens Michael Hertz i Roskilde, † som Biskop i Ribe $\frac{2}{6}$ 1825. — Hr. Ejler Hammond i Roskilde 1819 — † $\frac{28}{7}$ 1822. — 1823—46 Hr. Frantz Daniel Møllerup i Greve, † $\frac{4}{2}$ 1847. — 1846—58 Hr. Soren Sørensen i Snoldelev, † $\frac{25}{4}$ 1864. — 1858—82 Hr. Wilhelm Buchard Poulsen i Ejby, † i Roskilde $\frac{19}{5}$ 1887. — 1882— $\frac{8}{9}$ 1886 Hr. Carl Elias Holger Tuxen, † i Højelse $\frac{20}{11}$ 1886. — $\frac{26}{4}$ 1887 Hr. Axel Viggo Christian Rjølhede i Karlslunde, f. $\frac{27}{8}$ 1851.

Rektorer ved Rjøge Latinfskole: Jacob Madfen, c. 1550 Rektor i Bergen, † fom Præft i Sndsvigen i Norge 1571. — Anders Jensen Warde, † 1590. — Mag. Niels Madfen, f. 1570, blev 1598 Præft i Tøllose, † $\frac{7}{3}$ 1625. — Jens Christensen, 1598. — Mag. Hans Pedersen Tikjøb, 1610—12. — Mag. Jacob Andersen, 1613. — Michael Willadsen Malmø til 1618; senere Præft i Trondhjem, † 1657. — Mag. Hans Sjørgensen Koll 1618—20. — Mag. Søren Lauridsen 1620—22. — Mag. Peder Nielsen Tisted 1622—23, blev rimeligvis Præft i Højelse, † c. 1626. — Mag. Anders Jensen Alborg 1623—24, Rektor i Helsingør, † fom Præft i Slagelse 1654. — Hr. Claus Hansen til 1627, vistnok Præft i Hellested, † i Bordingborg 1657. — Christen Nielsen til 1629. — Mag. Johannes Friderichsen til 1633, † fom Rektor i Nostilde $\frac{9}{4}$ 1641. — Mag. Claus Henrichsen Waldfkirch 1633—1637, Konrektor i Lund, hvorfra han under Krigen blev fordrevet, † i Rjøge $\frac{11}{10}$ 1644, begr. i Kirkens Funthus $\frac{16}{10}$. — Peter Christensen Ancher, † $\frac{5}{6}$ 1639, begr. i R. — Mag. Hans Sversen Kaalund fra 1639 til sin Dod $\frac{13}{5}$ 1666, begr. i R. $\frac{30}{5}$. — Mag. Jacob Fos, f. i Lund $\frac{5}{3}$ 1633, 1675 Rektor i Rbhvn., † $\frac{8}{3}$ 1676. — Mag. Hans Adolph Bornemann, f. $\frac{5}{5}$ 1643, blev 1676 Præft i Rbhvn., † $\frac{8}{3}$ 1698. — Mag. Jesper Henrichsen Als, fra $\frac{16}{1}$ 1677 til $\frac{28}{1}$ 1679, Præft i Bordingborg, entl. 1682, † næste Aar; udgav „Den danske Mercurius“ fra 1677—83. — Dr. theol. Peder Krog, f. $\frac{8}{4}$ 1654, blev 1681 Præft i Besfer, † fom Bisf i Trondhjem $\frac{24}{5}$ 1731. — Mag. Laurits Thura, f. $\frac{20}{8}$ 1657, Rektor til $\frac{30}{7}$ 1690, † fom Bisf i Ribe $\frac{1}{4}$ 1731. — Mag. Jacob Oluffen Heininge fra 1690—1703, boede derefter i Nørregade, † 1716, begr. $\frac{12}{6}$ paa store Kirkegaard. — Mag. Erif Christian Lemvig, f. i Videmark $\frac{26}{8}$ 1679, blev 1707 Præft i Mølstrup, † $\frac{31}{5}$ 1740 fom Præft i Ring-

sted. — Anders Pedersen Grønbeck fra 1707—1713. —
Mag. Poul Herzløf, f. 1680, † 1714, begr. $\frac{21}{9}$ i K. —
Mag. Niels Nagaard fra 1714, begr. $\frac{12}{10}$ 1718 paa store
Kirkegaard. — Mag. Bernhard Schnabel, f. $\frac{19}{2}$ 1691,
Rektor til 1726, da han forfl. til Roskilde, † $\frac{16}{11}$ 1760. —
Daniel Søren Pofcholan blev 1729 Præst i Bang i Norge.
— Mag. Nicolai Sporon, f. $\frac{11}{6}$ 1699, Rektor $\frac{4}{6}$ 1729
til Skolens Nedlæggelse 1776, † $\frac{29}{8}$ 1777, begr. $\frac{9}{9}$ i det
nordre Kapel i Kirken.

Byfogder: Johannes Schøtt eller Skotte (1420
og 23). — Sone Tepsøn (1429—31, var Raadmand 1439).
— Jacobus Andreæ ell. Teip Andersen (1432—37). —
Jens Pedersen (1445). — Mogens Bertelsen (1448).
— Mogens Mathiasen (1450—54). — Hemming Peder-
sen (1461). — Laurids Rohde (1466, vist tidligere Borg-
mester). — Jep Tepsøn (1473—82). — Mogens Bertelsen
(1483—86). — Lars Olsen (1492). — Hans Jacobsen
(1499). — Niels Olsen (1500—6). — Peder Nielsen
(1520—23). — Jesper Skindt (1533—38). — Hans
Thygesen (1545). — Jørgen Lauridsen († 1570). —
Peder Nielsen (1570 — † 1587). — Jens Nielsen
(1588—94). — Jens Christensen (1594, † 1602). —
Balger Ottesøn (1603). — Niels Tbsen (1603—18, begr.
 $\frac{10}{12}$ 1644). — Dines Christensen ($\frac{16}{12}$ 1618, † $\frac{20}{5}$ 1621).
— Hans Sierfen ($\frac{22}{5}$ 1621, † $\frac{14}{4}$ 1627). — Christen
Tostfen (Blod) $\frac{20}{4}$ 1627, blev 1632 Raadmand og 1635
Borgmester. — Jacob Børgesen ($\frac{5}{3}$ 1635, † $\frac{17}{11}$ 1636).
— Rasmus Jensen ($\frac{1}{1}$ 1637, † j. A., begr. $\frac{27}{10}$). —
Jacob Hanjen (1638—41, blev Raadmand, Borgmester
1644). — Peder Sonnensen ($\frac{10}{4}$ 1641, blev Raadmand
 $\frac{14}{1}$ 1657, begr. i Kirken $\frac{26}{5}$ j. A.). — Knud Tepsersen
Bruun ($\frac{14}{1}$ 1657, begr. i K. $\frac{25}{5}$ 1682). — Peder Hansen
Marup ($\frac{23}{1}$ 1682, † $\frac{12}{6}$ 1709, begr. paa Kirkegården

$1\frac{9}{6}$). — Anders Nielsen Biering (konst. $1\frac{7}{6}$ 1709, senere Overformynder, † 1742, $80\frac{2}{3}$ Aar gl., begr. i R. $1\frac{1}{6}$). — Jesper Knudsen Bruun (døbt $20\frac{1}{1}$ 1650, beskiftet $4\frac{1}{1}$ 1710, afstod Embedet næste Aar, † $18\frac{1}{11}$ 1713, begr. $24\frac{1}{11}$ i R.). — Ebbe Jacobsen ($6\frac{1}{7}$ 1711, tillige Herredsfoged i Hjerlevskov Herred og Ballø Grevskab samt Viceborgmester). — Christian Vassjen ($25\frac{5}{5}$ 1743, † $28\frac{4}{4}$ 1749, begr. $3\frac{3}{5}$ paa Urtegaarden). — Frederik Ehler (3/6 1749, afstod Embedet 1781, † $13\frac{4}{4}$ 1791, $88\frac{2}{3}$ Aar gl., begr. $20\frac{4}{4}$ i R.). Herefter blev Byfoged- og Borgmesterembedet forenede.

Borgmestre. Disse valgtes i den ældste Tid af Borgerstabet eller efter Forslag af den øvrige Magistrat af Kongen. Erik af Pommern paabød 1422, at ingen Bager, Brygger, Guldsmed, Kræmmer, Slinde (i: Feldbereder), Skrædder, Smed eller Suder (i: Stomager) maatte vorde Borgmester eller Raadmænd, men alene andre Borgere og Kjøbmænd. Dette blev næppe overholdt, om ogsaa de fleste Magistratspersoner i Reglen forud vare Kjøb- eller Handelsmænd eller i andre ansete Stillinger.

Indtil 1682 var her i Kjøge samtidig 2 Borgmestre. For de ældste kan ikke opgives, hvorlænge de have været i Bestillingen, ligesom det i 1ste Halvdel af 17de Aarhundrede var Skik i Byen, at den øverste Borgmester ved Fastelavn rykkede ned til at blive nederste Raadmænd, og de øvrige rykkede op efter Tour. Dette Forhold med „Fastelavn's Borgmestre“ affstafedes af Christian IV 1646 (se Aftstf. Nr. 45), og siden ere Borgmestrene beskiftede af Kongen.

Peder Friis var Borgmester 1420—33, derefter Raadmænd 1433 og 36. — Johannes Knag 1420, Raadmænd 1433. — Jens Peder Jensen 1430—32, Rdm. 1436. — Jep Nielsen kaldet Gyze 1433 og 45, Rdm. 1451—55. Han nævnes endnu som Rdm. 1482. — Laurentz Koldbe eller Kothbe 1433—55; muligt senere Byfoged. — Henrik

Nyljøbing 1434. — Oluf Thygesen og Knud Bertelsen
 1445. — Mads eller Mathies Bendtsen 1450—86, Rdm. b.
 1488—89. — Mads eller Mathies Bosen 1450—89. Disse
 to findes meget ofte nævnt som Borgmestre. — Peder Jen-
 sen Striber 1451. — Sier Fjel 1454, Rdm. b. 1468—77.
 — Anders Olsen 1464. — Jens Pedersen og Peder
 Friis 1482. — Jens Basse eller Basse 1489. — Evert
 Hansen 1492. — Albert eller Bertel Hansen 1489 — †
 1492, begr. i R., men hans Ligsten findes nu i Vale Kirke
 i Jylland (se D. Saml. I. 364). — Peder Jensen 1492
 —94, Rdm. b. 1479—88. — Peder Michelsen 1494—1520,
 nævnt ofte; Rdm. b. 1492. — Laurens Olsen 1499—1511.
 Henrik Moensen ell. Mogensen 1501, Rdm. b. 1489—1500.
 — Hans Jacobsen 1507 — † 1528, Rdm. b. 1501. —
 Niels Basse 1512. — Peder Andersen 1516. — Siger
 ell. Sivert Lauritsen 1523—59. — Hans Rafn 1523.
 — Jens Guldsmed 1534. — Niels Hansen 1541. —
 Simon Pedersen 1553. — Christian Basse 1562, † 1570.
 — Peder Mogensen 1569, † $\frac{30}{8}$ 1583, begr. i R. —
 Peder Lunde 1571—72, Rdm. b. 1560. — Thomas Palle-
 sen 1571, † c. 1575, begr. i R. — Peder Pedersen, født
 $\frac{12}{4}$ 1517, Rdm. b. 1571, Brgm. 1576, † $\frac{16}{3}$ 1595, begr.
 i R. — Rasmus Sørensen Brochmand, f. 1537, Rdm. b.
 1574, Brgm. 1587, † $\frac{20}{1}$ 1599, begr. i R. — Thomas
 Nielsen, Rdm. b. 1592, Brgm. 1593, † 1595, begr. $\frac{23}{12}$
 i R. — Claus Oluffen Bagger, f. 1554, Rdm. b. 1587,
 Brgm. 1590—1620, derefter igjen Rdm. b. til 1627, † $\frac{1}{10}$
 1629, begr. $\frac{8}{10}$ i R. — Anders Jacobsen, Rdm. b. 1588,
 Brgm. 1599, † som Rdm. b. 1624. — Claus Thor Schmede,
 Rdm. b. 1613, Brgm. 1620, † i Udlandet 1632. — Chri-
 sten Pedersen, Rdm. b. 1617, Brgm. 1621, † 1633,
 begr. $\frac{16}{10}$ i R. — Enbold Rasmussen Brochmand, f. $\frac{23}{2}$
 1593, Rdm. b. 1617, Brgm. 1622 og fra $\frac{4}{6}$ 1646 bestandig

øverste Brgm., † 1653, begr. $^{19}/_{10}$ i R. — Morten Madsen Mønboe, Rdm. 1617, Brgm. 1623, † $^{21}/_{1}$ 1624, begr. i R. — Hans Christensen, Rdm. 1619, Brgm. 1624 og fra $^{4}/_{6}$ 1646 beständig, 1653 øverste Brgm., † 1657, begr. $^{2}/_{4}$ i R. — Søren Knudsen, Rdm. 1621, Brgm. 1624, † som Rdm. 1632, begr. $^{13}/_{1}$ i Choret. — Mads Ravn, Rdm. 1621, Brgm. 1625, fjernet som Rdm. $^{24}/_{4}$ 1635, † i Blaataarn $^{24.5}/_{2}$ 1636. — Hans Buch, f. i Koftof 1591, Rdm. 1623, Brgm. 1629, † $^{29}/_{1}$ 1649, begr. $^{4}/_{2}$ i R. — Gregers Hansen, f. i Skoddborg $^{1}/_{3}$ 1561, Rdm. 1624, Brgm. 1630, † $^{20}/_{2}$ 1642, begr. $^{27}/_{2}$ i R. — Christen Jostsen (Blotch), f. i Holbæk 1597, først Byfoged, † $^{14}/_{10}$ 1641, begr. $^{21}/_{10}$ i R. — Hans Christensen Humble, f. $^{7}/_{2}$ 1601, Rdm. 1636, Brgm. 1640, † $^{20}/_{1}$ 1645, begr. $^{26}/_{1}$ i R. — Jacob Hansen, f. i Flensborg, først Byfoged, Rdm. 1641, Brgm. 1644, † 1645, begr. $^{4}/_{2}$ i R. — Christen Casperen Schøller, f. i Trondhjem $^{18}/_{9}$ 1609, Rdm. 1641, Brgm. 1644 og fra $^{28}/_{10}$ 1653 beständig Brgm., † i Rbhvn. $^{10}/_{2}$ 1677, begr. $^{21}/_{17}$ i Rjøge R. — Ditlev Bertram, Brgm. 1657, † $^{28}/_{6}$ 1661, begr. $^{5}/_{7}$ i R. — Casper Eggers, f. 1626, Brgm. 1661, entf. $^{17}/_{3}$ 1683, † $^{18}/_{11}$ 1686, begr. $^{23}/_{11}$ i R. — Rancelliraad og Landsdommer Rasmus Christensen Schøller, f. $^{3}/_{2}$ 1639, Brgm. 1671, entf. 1682, † i Rbhvn. $^{22}/_{11}$ 1690, begr. $^{5}/_{12}$ i Rjøge R. — Cort Plum, f. 1639, Brgm. 1682, eneste Brgm. $^{17}/_{3}$ 1683, † $^{14}/_{8}$ 1688, begr. $^{21}/_{8}$ i R., men $^{14}/_{1}$ 1689 blev Liget ført til Rbhvn. — Preben Rasmussen, Brgm. $^{21}/_{8}$ 1688, forfl. 1692 til Amtsskriver i Ringssted, † c. 1720. — Johan Jensen, f. 1648, Brgm. $^{13}/_{8}$ 1692, entf. $^{9}/_{8}$ 1728, † $^{18}/_{12}$ 1728, begr. $^{28}/_{12}$ i R. — Willads Pederfen, f. i Storehedinge 1674, Rdm. 1711, Brgm. $^{13}/_{9}$ 1728, † $^{28}/_{4}$ 1742, begr. $^{4}/_{5}$ i R. — Ebbe Jacobsen, døbt $^{17}/_{6}$ 1686, først Byfoged, Vicebrgm. $^{16}/_{10}$ 1733, Brgm. $^{29}/_{6}$ 1742, † $^{28}/_{3}$ 1743, begr. $^{2}/_{4}$ i R. — Jan

van Deurs, f. 1713. forjt Tolder og Rdmnd., $\frac{1}{4}$ 1743
 Brgm., entl. $\frac{1}{10}$ 1767, † $\frac{8}{4}$ 1769, begr. $\frac{17}{4}$ i R. — Kan-
 celliraad Nasmus Nasmussen (Mule), døbt $\frac{22}{11}$ 1729,
 Rdmnd. 1766, Brgm. $\frac{18}{9}$ 1767, entl. $\frac{1}{3}$ 1780, † $\frac{20}{3}$ 1809.
 — Kancelliraad Lucas Arffj, f. 1753, $\frac{3}{5}$ 1780 Brgm., †
 $\frac{16}{8}$ 1798, ikke begr. i Rjøge. — Kancelliraad Christian
 Crell, f. i Norge $\frac{1}{1}$ 1762, Brgm. $\frac{19}{10}$ 1798, † $\frac{13}{10}$
 1814. — Kancelliraad Daniel Gottwald Reimer Bentley,
 f. $\frac{13}{12}$ 1786, Brgm. $\frac{25}{7}$ 1815, forfl. $\frac{1}{4}$ 1822 til Brgm. i
 Rbhvn., hvor han † som Konferentsraad og Rmd. af Dbrg.
 $\frac{13}{6}$ 1869. — Justitsraad Mathias Friderichsen, f. $\frac{15}{9}$
 1792, Brgm. $\frac{1}{4}$ 1822, forfl. $\frac{6}{3}$ 1833 til Rbhvn. Amt
 søndre Virk, entl. 1853, † i Rjøge $\frac{12}{6}$ 1858. — Justits-
 raader Severin Brorson, f. 1793, Brgm. $\frac{7}{9}$ 1833, forfl.
 $\frac{16}{2}$ 1849 til Herredsfoged i Hasle m. fl. Herreder i Sjælland
 og 1856 til Byftriver i Helsingør, † $\frac{30}{8}$ 1856. — Justits-
 raad Jens Johan Gether, f. $\frac{24}{10}$ 1802, Brgm. $\frac{25}{3}$ 1849,
 entl. fra $\frac{30}{6}$ 1872, R* og Dbrmd., † i Rbhvn. $\frac{9}{5}$ 1885.
 — Overauditeur William Carl Frederik Lipse, f. $\frac{14}{7}$ 1822,
 Brgm. 1866 i Storehedinge, her $\frac{6}{5}$ 1872, R* $\frac{18}{3}$ 1885.

Raadmænd. Tallet angives forskjelligt. 1420 nævnes
 3, 1476 4, 1541 8, 1572 6, 1600 5, 1646 4. Christian V
 bestemte $\frac{23}{1}$ 1682, at der skulde være 2, men ved Reskript
 $\frac{3}{6}$ 1791 blev Raadmandsembedet inddraget.

Foruden de Raadmænd, der findes under Borgmestre,
 Byfogder og Toldere, kan endnu anføres: 1420 Johan
 Olaffen, Johannes Pedersen og Peder Jacobsen; 1433
 Jsep Pedersen; 1440 Jens Olsen; 1446 Sone Jepsen;
 1453 og 83? Troels Hvid; 1472 og 83 Michel Bosen;
 1482 Oluf Thygesen og Beynt Kemp; 1499 og 1511
 Oluf Esbernson; 1501 og 7 Oluf Tordsen; 1523 og
 41 Mogens Steen; 1527 Mads Michelsen; 1533 Anders
 Nielsen; 1540 Bo Ingvorsen, Hans Thygesen, Peder

Schindkel, Simon Pedersen, Dibrif van Mønster og Sorgen Hanjen; 1549 Michel Madjen, † c. 1570; 1550 Anders Guldsmed, † $\frac{5}{3}$ 1559; Mouritz Windh, † 1577; 1571 Oluf Hanjen, Niels Frandsen, Oluf Bruun og Truels Michelsen; Hans Sverresen, † $\frac{23}{12}$ 1588; 1590 Thomas Holst; 1593 Niels Bendtsen; 1594 Jens Pedersen, † 1616; 1597 Berner Brede, † 1601; 1597 Simon Pedersen, † 1606; 1597 Lauritz Krog, † 1615; 1597 Anders Frandsen, † 1613; 1613 Mads Rasmussen, † $\frac{23}{8}$ 1615; 1613 Hans Rasmussen, † $\frac{15}{11}$ 1616; 1615 Niels Boiesen, † 1617; 1636—40 Morten Michelsen (Thune), blev fgl. Proviantskriver og Raadmand i Kbhvn., f. $\frac{12}{5}$ 1602, † $\frac{13}{2}$ 1665; 1645 Erif Helmers, begr. i K. $\frac{2}{8}$ 1661; 1645 Oluf Sanderjen, begr. $\frac{29}{11}$ 1671; Jost Korinch, begr. i K., † $\frac{17}{4}$ 1648; 1649 Hendrif Madjen, begr. i K. $\frac{21}{4}$ 1654; 1649 Jens Hansen Riber, f. $\frac{13}{9}$ 1622, † $\frac{22}{4}$ 1657, begr. i K. $\frac{23}{4}$; 1649 Erif Christensen (Wagger), begr. i K. $\frac{10}{10}$ 1652; 1653 Johan Ratterberg, † $\frac{3}{5}$ 1676, begr. i K. $\frac{17}{5}$; Oluf Svendsen, begr. $\frac{1}{4}$ 1659; 1657 Christen Lauritzen, begr. $\frac{11}{4}$ 1660; 1661 Jacob Bomeyer, begr. i K. $\frac{25}{1}$ 1683; 1661 Christen Frandsen, begr. $\frac{9}{2}$ 1666; 1661 Jacob Borthig, begr. i K. $\frac{12}{5}$ 1682; 1666 Henning Jacobsen, † $\frac{20}{10}$ 1683, begr. i K.; 1670—83 Niels Lauridsen; 1680 Lyder Siverts, begr. i K. $\frac{27}{11}$ 1693; 1681 Hans Bladh, begr. i K. $\frac{13}{6}$ 1694; 1681 Peiter Hansen, begr. i K. $\frac{7}{3}$ 1692; 1684 Torben Madjen, begr. i K. $\frac{17}{11}$ 1686; 1686 Jens Nielsen Falch, † $\frac{24}{11}$ 1705, begr. i K. $\frac{1}{12}$; 1691 Knud Bertelsen Bruun, begr. i K. $\frac{22}{5}$ 1711; 1704 Hendrif Peitersen (Kolt), † $\frac{6}{3}$ 1705; 1728 Jens Mortensen Borrebne, tillige Bykriver; 1743 Thøger Rosenberg, begr. $\frac{15}{5}$ 1745.

By- og Raadstueskrivere: 1494 Peder Griis;

1587 Rasmus Folchmar, † 1596; Niels Tjfen 1596—1603 og 1618—32, se Byfogder; Hans Lucasjen 1603—7; Hans Larfen 1607—10; Niels Pedersen 1610—18, † 1631; Jens Frandsen 1632, begr. $\frac{1}{12}$ 1635; Poul Lauridsen 1636, begr. $\frac{10}{11}$ 1648; Knud Jespersen 1648—57, se Byfogder; Knud Lauridsen 1657—64, † $\frac{6}{2}$ 1687; Anders Nielsen 1664—73, † i Kbhvn. c. 1683; Poul Sverfen 1673—82, flyttede til Kbhvn.; Peder Christensen Roed 1682, † $\frac{11}{2}$ 1718, begr. i K. $\frac{18}{2}$, 62 Aar gl; Jørgen Jørgensen Schmidt, begr. i K. $\frac{19}{9}$ 1735; Jens M. Borrebye, døbt $\frac{8}{1}$ 1694, † $\frac{17}{3}$ 1743, begr. i K.; Frederik Ehlers. tillige Byfoged, hvorefter Embederne bleve forenede.

Toldembedsmænd. Toldere: Knud Tolder 1556. — Hendrik Fresche fra 1590. † 1617, tillige Raadmand 1596. — Mads Ravn 1617—31, se Borgmestre. — Augustus Bellow, † 1647, begr. $\frac{20}{4}$ i K. — Jens Hansjen, † 1654, begr. $\frac{17}{10}$ i K. — Jørgen Bremer, † 1659, begr. $\frac{16}{2}$ i K. — Jørgen Helt, † $\frac{7}{8}$ 1680, begr. $\frac{11}{8}$ i K. — Peder Davidsen Foss, † 1708, begr. $\frac{5}{6}$ i K. — Nicolai Edinger, f. 1658, begr. $\frac{18}{11}$ 1727 i K., tillige Raadmand. — Poul Nielsen Opleuf, † $\frac{1}{6}$ 1739, begr. $\frac{6}{6}$ i K., tillige Rdm. — Jan van Deurs 1737—69, se Brgm. — Thomas Schat, † $\frac{28}{11}$ 1774, 62 Aar gl., begr. paa „Urtegaarden“ $\frac{6}{12}$. — Thøger Schat, døbt $\frac{11}{11}$ 1749, † $\frac{4}{10}$ 1796, tillige Konsumtionskasserer og Prokurator.

Inspektører: Georg Benjamin Bartholdy fra 1780, f. 1745, begr. $\frac{22}{5}$ 1806. — Kammerraad Søren Egeriis, f. 1760, † $\frac{14}{9}$ 1833. — Major Niels Christian Rosenfranz v. Holstein, f. $\frac{21}{8}$ 1776, † $\frac{18}{7}$ 1843. — Krigsraad Jacob Peter Lemvig, f. 1790, † $\frac{7}{6}$ 1851.

Toldforvaltere: Justitsraad Hugo Adolf Jacobi, f. $\frac{14}{11}$ 1803, entl. 1876, R* $\frac{24}{7}$ f. A., boer i Kjøbenhavn. — Poul Martin Launy, f. $\frac{19}{4}$ 1818 R* $\frac{11}{12}$ 1885, entl.

fra $\frac{1}{2}$ 1886, boer i Rjøge. — Sorgen Nicolai Scheel, f. $\frac{10}{12}$ 1833.

Told- og Konjunktions-Kassjerere: Ole Tønder Ulrich, f. 1758, begr. $\frac{11}{2}$ 1799. — Simon Peter Groth, afgik 1806. — Johannes Schroder Nyholm, f. $\frac{24}{2}$ 1747, † $\frac{12}{8}$ 1819. — Christian Møller, afg. 1837. — Kammerraad Andreas Clemmensen, f. 1780, † $\frac{24}{12}$ 1846. — Prokurator J. A. B. Kuhlmann til 1851, da Konjunktionen blev ophævet.

Toldkontrollører: Peter Kierulf, begr. i R. $\frac{10}{3}$ 1699. — Johan Brobeck, † $\frac{17}{11}$ 1708. — Hans Jensen Fogh, f. $\frac{5}{2}$ 1674, † $\frac{17}{10}$ 1723. — Løjtnant Nicolai Mahler, entl. 1751, † $\frac{15}{2}$ 1764, 78 Aar gl. — Johan Jesøsen, † $\frac{9}{1}$ 1785, 62 Aar gl. — Johan Henrich Riøhl, † $\frac{5}{11}$ 1791, 58 Aar gl. — T. Schat til 1796, se Toldere. Derefter ingen til 1851: Krigsraad Georg Frederik Sophus Drejer, j. 1799, † $\frac{25}{3}$ 1861. Fra 1861—64 konst. B. M. Launby; derefter Embedet nedlagt.

Postmestere: Johan Kohl 1664, begr. i R. $\frac{7}{3}$ 1676. — Hans Beiterfen 1686, begr. $\frac{11}{6}$ 1690. — Rasmus Nielsen (Mule), † af Pest 1711, begr. i R. $\frac{5}{8}$. — Johannes Rasmussen (Mule) 1715, begr. i R. $\frac{28}{6}$ 1737; hans Enke Birgitte Kirstine Ursleben, begr. i R. $\frac{7}{3}$ 1749. — Sorgen Larsen Elsberg, † $\frac{18}{5}$ 1749. — Organist Vendsel Sørensen Lund, † $\frac{28}{6}$ 1757. — Apotheker Hercules Weyer 1767—98, † i Rbhvn. 1800. — Jens Albeck, † $\frac{9}{7}$ 1799. — Johan Christian Becher Topp 1800—1803, † $\frac{21}{11}$ 1828. — Løjtnant Mathias Thye 1804—10, † i Bringe $\frac{28}{12}$ 1833. — Krigsraad Peter Wittrup, f. 1775, † $\frac{25}{6}$ 1829. — Ritmester Johan Andreas Mühlenstedt 1829—35, † som Branddirektør i Ringkjøbing 1842. — Ritmester Henning Andreas Gether, f. 1800, † $\frac{27}{9}$ 1854. — Justitsraad Diderich Carsten Petersen, f. 1800, † $\frac{26}{5}$

1873. — Kaptejn Lorenz Lotharius Jørgen Orholm, f. $^{10}/_{12}$ 1817.

Wartstærker og Læger: Jacob, † c. 1580. — Henrik Nyttersen 1588, † 1591. — Frederik Blanch 1590, † 1600. — Hans Schurk 1597, † 1619. — Raphael Marschen, † 1620. — Jørgen Stein 1625, begr. $^{14}/_6$ 1638. (Han var 1630 Læge hos Entefronning Sophie). — Poul Hansen, † 1630. — Hans Thomsen 1629—31 og Hendrik Beiteresen 1631, begge beordrede i Kongl. Majst. Tjeneste. — Blasius Møller 1631—33, flyttede til Kbhvn. — Hermand Rode 1612, begr. $^{26}/_{11}$ 1640. — Hans Anthony 1615, begr. $^1/_6$ 1643. — Casper Hansen Schurk 1619, begr. $^5/_10$ 1645. — Augustinus Andersen, tidligere Præst ved Lunds Hospital, udøvede Lægekunst som „Bønhæjer“ her 1648—50. — Johannes Walthers 1650—54. — Johan de Vos 1638, begr. $^{23}/_{11}$ 1656. — Christian Brede 1644—69. — Christian Pedersen 1664—71. — Jens Andersen Frost 1640, begr. $^{25}/_2$ 1676. — Chirurg Hendrich Lyrer 1660, begr. $^{23}/_4$ 1686. — Mester Henrik Jacobsen S. skriver, forh. Kgl. Majest. Chirurg og Barberer, † $^{30}/_3$ 1689, 61 Aar gl. — Andreas Hendrichsen Lyrer 1686—94. Levede i Kbhvn. 1706. — Chirurg Abraham de Vos 1678, † $^{11}/_6$ 1710. — Chirurg Johan Fischer 1687—1711. — Dr. Wilhelm Hahn 1732—39, † $^{15}/_2$ 1802 som Medicus i Holland-Falster.

Distrikts-Chirurger og Læger: Chirurg Jochum Henrik Karstin 1711, fra 1738 Læge ved Ballø Stift, † $^{14}/_9$ 1757. — Adolph Petersen 1752, tillige Læge ved Ballø til 1787, begr. $^{15}/_3$ 1792. — Johan Jacob Lund, f. 1766, † $^{20}/_5$ 1801. — August Schulz, f. $^{29}/_3$ 1750, † $^{13}/_9$ 1824. — Christen Skaarup Christopher Westergaard, f. $^{23}/_3$ 1787, † $^3/_7$ 1848. — Krigsraad Carl Frederik Nam-

løse, f. 1794, entl. 1864, † i Rbhvn. $^{12}/_2$ 1867. — Henrik Johan Matthiesen, f. $^9/_9$ 1815, R* $^1/_11$ 1882.

Praktiserende Læger: 1801 Jørgen Høeg, f. $^6/_4$ 1734, † $^{31}/_7$ 1813. — 1816 Jørgen Fog Steenberg, f. $^{18}/_{12}$ 1791, Stiftslæge p. Ballø 1817—56, R* $^4/_5$ 1838, † som Etatsraad i Næstved $^{30}/_9$ 1859. — 1829 Friedrich Heinrich Georg Klocke, f. $^{13}/_{10}$ 1803, † $^{29}/_1$ 1873. — 1839 Ove Walling Gierding, f. $^{20}/_6$ 1813, Stiftslæge p. Ballø 1856—78, R* $^{24}/_4$ 1879, boer i Rbhvn. — 1852 Johannes Peter Rasmussen, f. $^{10}/_2$ 1825, † $^{30}/_4$ 1864. — 1860 Hans Baldemar Birkerød, f. $^4/_7$ 1834, Distriktslæge i Nyborg $^{24}/_1$ 1881. — 1864 Niels Westy Borch, f. $^1/_3$ 1825, † i Rbhvn. $^7/_1$ 1885. — 1868 Gustav Valentiner, f. $^{21}/_8$ 1837. — 1877 Schack August Steenberg, f. $^{20}/_9$ 1848. — 1881 Carl August Borries, f. $^{26}/_3$ 1853.

Apothekere: Jørgen Berendsen fik $^{30}/_9$ 1646 fgl. Bevilling at oprette et Apothek. Indtil 1662 var det i Brogade, vestre Side, men senere i den af ham opbyggede Gaard ved Torvet; † 1682, begr. i R. $^7/_2$. — Jørgen Hervig, begr. $^{12}/_3$ 1708 i R. — Andreas Winther 1708—19. — Erik Christian Hervig 1719—30, † i Rbhvn. 1752. — Adolph Drøge 1730—48, begr. i R. $^9/_5$ 1757. — Frederik Junck 1748—53, begr. i R. $^{30}/_3$ 1764. — Hercules Weyer 1753—90, se Postmestre. — Nicolai Nielsen Blumenjaadt 1790—99, købte Loveapotheket i Odense, † $^{18}/_9$ 1845. — Christian Peter Rold 1799—1801. — Peter Hersleb Frich, † $^{18}/_4$ 1802. — Jørgen Hendrik Dichter, f. $^{20}/_8$ 1768, † $^{30}/_5$ 1813; derefter hans Enke Karen Lang til 1833. — Adolph Christian Winderklev Schwings 1833—56, † $^{11}/_7$ 1865. — Laurits Alfred Andrejen, f. $^7/_11$ 1833. (Professor Christian Ove Bendixen, f. $^{20}/_8$ 1851).

Prokuratorer: Jacob Slange, † $^{23}/_2$ 1675. — Jacob Jensen Holstug, † $^{18}/_{12}$ 1694. — Michel Steensen,

begr. $27/3$ 1719. — Lars Weibel, f. 1682, begr. $17/12$ 1727. — Peder Riis var her 1738. — Niels Pedersen Marup, døbt $29/10$ 1687, begr. $23/1$ 1743. — Otto Christian Brasch, begr. $11/3$ 1744. — Abraham Brasch, † $5/5$ 1759. — Niels Krag var her 1754. — Thøger Schat, se Toldere. — Ole Bruun, Herfølge, 1778 og 1781. — Bendix Ramphøvcner, f. 1760, † $1/8$ 1846. — Johan Anton Braem Kuhlmann, f. $19/8$ 1785, † $25/10$ 1860. — Overkrigskommisær Nicolai Christian Dahlstrøm, f. 1787, † $19/11$ 1824. — Johannes Erichsen, f. $24/11$ 1792, † $17/4$ 1828. — Svend Emil Glæijer, f. $24/6$ 1807. — Hans Cornelius Ritzau, f. $20/4$ 1835.

Sagførere: Frederik Johannes Christensen, f. $22/3$ 1846, † $4/6$ 1878. — Frederik Carl Christian Frederiksen, f. $6/10$ 1852. — Hendrik August Baldemar Peterjen, f. $18/8$ 1862.

Klokkere: Oluf Klokker, † 1595. — Niels Sørensen, † 1601. — Jacob Clausen, † 1615. — Gregers Klokker, † 1619. — Hans Sluffen Bilde afgif 1630, † 1633. — Claus Jacobsen til 1637, senere Bogbinder og Væstøber, † $7/5$ 1670. — Thomas Jensen, begr. $11/11$ 1652. — Hans Tonnejen, † 1653. — Jens Hansen Østvad, rømte Pintsedag 1661. — Jesper Jørgensen Smidt, begr. $15/12$ 1665. — Peder Jensen Hviid, begr. $16/7$ 1669. — Peder Christensen Mørjing, † $10/12$ 1672. — Mads Hansen Minche, begr. $3/12$ 1691, 57 Aar gl. — David Hansen Bladg, døbt $29/10$ 1651, † $12/2$ 1712. — Niels Andersen Grønerup, begr. $31/3$ 1727. — Frands Pedersen Biering, begr. $23/7$ 1759. — Niels Rønning, blev $1/10$ 1770 Klokker ved St. Olai Kirke i Helsingør. — Jørgen Schoulund, begr. $17/3$ 1801, 70 $\frac{1}{2}$ Aar gl. — Christian la Motte, begr. $20/6$ 1808, 53 Aar gl.

Kordegne og Kantorer: Cand. theol. Christian

Busch, begr. $\frac{20}{6}$ 1808, 80 Aar gl. — Mads Christensen, f. $\frac{21}{2}$ 1785, forfl. 1814 til Raadvad, 1815 Lærer i Ladbby ved Næstved, † $\frac{20}{12}$ 1873, DM. — Jens Mortensen, forfl. til Kbhvn. 1827. — Peter Emil Becker, f. $\frac{25}{4}$ 1799, entf. 1869, † $\frac{23}{9}$ 1873, DM. og Kammerassessor. — Poul Gottlieb Frederik Schneider, f. $\frac{4}{9}$ 1818, † $\frac{5}{2}$ 1885. — Hans Joachim Petersen, f. $\frac{12}{10}$ 1826.

Overlærere ved Tøgens Skole: 1859—69 Tycho Immanuel Spang, f. $\frac{2}{10}$ 1830, nu Sognepræst i Mern. — 1869—74 Anders Jensen, f. $\frac{22}{2}$ 1843, nu Provst og Sognepræst i Bobilster-Negø p. Bornholm. — $\frac{27}{4}$ 1874 Cand. phil. Kristian Pedersen, f. $\frac{1}{8}$ 1841.

Organister (først kaldte Aрге- eller Orgelmestre): Anders Jensen, forfl. 1597 til Slagelse. — Poul Jensen Bagger, begr. $\frac{14}{8}$ 1633. — Lauge Ibsen, † 1644. — Bernt Schmerb, begr. $\frac{14}{1}$ 1685. — Peter Ratterberg, døbt $\frac{29}{2}$ 1656, begr. $\frac{3}{4}$ 1727 i K. — Wendel J. Lund, afg. 1753, tillige Postmester. — Peder Jensen Holm, begr. $\frac{27}{2}$ 1772. — Georg Frederik Bruhn, afg. $\frac{1}{4}$ 1773. — Laurits Scwerin, † $\frac{27}{3}$ 1787, 51 Aar gl. — Laurits Krebs, tillige Stadsmusikant, døbt $\frac{1}{3}$ 1753, † $\frac{25}{1}$ 1821. — 1824 Poul Christian Ersklev, f. $\frac{21}{3}$ 1799, † $\frac{30}{10}$ 1877, DM. — 1877 C. A. C. Jensen, boer i Kbhvn.

Danste Skolemestre og Lærere. 1612 Niels Jensen. — 1613 Peder Storm. — 1615—18 Jacob i Byesgaard. — 1625 Hans Clausen. — 1627—31 Christen Nielsen. — 1632—36 Thomas Hansen. — 1634 Peder Lauridsen Sommer, begr. $\frac{8}{9}$ 1657. — 1646 Laurits Nielsen. — 1646 Jacob Hansen Koch, begr. $\frac{7}{10}$ 1659. — 1655 Laurids Sommer, begr. $\frac{18}{6}$ 1675. — Laurits Andersen, begr. $\frac{8}{3}$ 1657. — 1660 Rasmus Nielsen, afg. 1680. — 1660 Søren Pedersen, begr. $\frac{17}{4}$ 1672. — Cort Philipfen, begr. $\frac{22}{4}$ 1676. — 1661 Laurits An-

derjen Juul eller Vinther, begr. $\frac{9}{10}$ 1694. — Hannibal Pederfen Blof, kaldet „hæderlig, vellærde“, begr. $\frac{10}{9}$ 1684. — 1685 Jacob Rasmusfen Kallundborg, begr. $\frac{11}{5}$ 1686. — 1685 Christen Thomesfen, begr. $\frac{11}{5}$ 1696. — Hendrif Johansen Vogel, tillige Underfoged, † $\frac{22}{4}$ 1697. — 1686 —95 Jacob Nyderfen. — 1699 Gulich Gulichfen, begr. $\frac{29}{1}$ 1706. — Daniel Anderfen, begr. $\frac{28}{5}$ 1703. — 1705 Hans Madsfen Lecgaard, f. i Kværndrup 1670. † $\frac{13}{8}$ 1730. — 1730—32 Rasmus Sørenfen, aftakket Rytter. — 1730 Hans Lindholm blev 1734 Forvalter paa Skjoldenæsholm. — 1734 Soren Christensen, † $\frac{19}{4}$ 1768, 66 Aar gl. — 1734 Nicolai Lund, † $\frac{19}{9}$ 1757. — 1758 Arnoldus de Fine, f. i Fensmarf. — Boul Broderfen, f. i Holften 1717, fra 1752—58 Skoleholder i Olby, † $\frac{6}{1}$ 1773. — 1773 Peder Gandrup, fhv. Skriver i Sø-Kommisariatet, fratraadte 1784 paa Grund „af den Besværlighed, Møje og Uro, der følger med Skolestøvet, ligesom Styggen følger Legemet“; begr. $\frac{24}{3}$ 1798, 72 Aar gl. — 1784—93 Johannes Holm. — 1793 Daniel August Huenæus, fhv. Urtefræmmer i Kbhvn., † $\frac{15}{11}$ 1808, 55 Aar gl.

Lærere ved Borgeriskolen. 1ste Lærere, se Katefeter; 2den Lærere, se Kordegne; 3die Lærere, 1824—69 P. C. Ersklev, se Organister; 1869—85 H. J. Petersfen, se Kordegne; 1885 Niels Sophus Ahlgreen Marius Kornbeck, f. $\frac{9}{2}$ 1857. — Bifar i Kafeketembedet siden 1884 Hans Tørgen Nielsen, f. $\frac{18}{11}$ 1833, tillige Fotograf. — Lærerinder, Frøken Caroline Amalie Olsen, f. $\frac{20}{3}$ 1849 og Christence Charlotte Vinther, f. $\frac{1}{3}$ 1858.

Lærere ved Tørens Skole. 2den Lærer: 1859 P. G. F. Schneider, se Kordegne. — 1870 Hans Larsen Hansen, f. $\frac{22}{6}$ 1845, $\frac{28}{2}$ 1882 Translatør. — 3die Lærer: 1859 Lauritz Laurfen, f. $\frac{3}{6}$ 1828, forfl. til Gammerød f. A., † $\frac{12}{2}$ 1887. — 1859 Peter Thorvald Nielsen,

f. $11/10$ 1839, forfl. 1869 til Himlingøje, nu i Bridesløse-
magle. — 1870 Jens Christian Emil Clausen, f. $17/12$
1846, $20/7$ 1885 Trauslåtør. — 4de Lærer: 1861 Laurits
Frederik Theodor Larsen, f. $18/1$ 1841, forfl. 1871 til
Ørsted, nu i Taarbæk. — 1876 Ludvig Julius Viktor
Clausen, f. $31/12$ 1850. — Lærerinder: Froknerne H.
Wahl, fratruadt 1861; Christiane Anthon til 1865; Char-
lotte Marie Henriette Lübbers, f. $25/2$ 1832, † $19/10$ 1886;
1865 Amalie Winecken til 1867; E. Jesen til 1869;
Wilhelmine Galschiot, f. $10/10$ 1835, forfl. 1881 til Hel-
singør; Ebba Olympia Schandorff, f. $8/5$ 1856; 1887
Ellfabeth Mariane Wørring, f. $3/6$ 1842; 1882 Emilie
Caroline Marie Friderichsen, f. $28/10$ 1864.

Bejere, Maalere og Bragere. Vinhandler Ole
Johan Herløv Olsen, afg. 1830; derefter Postmestrene
Mihlenstedt og Gether til 1854. — Kjøbmand Johan
Nicolai Frederik Grønbech, f. 1788, † $17/4$ 1868. — Wil-
helm Henrik Valdemar Thomsen, f. $17/4$ 1833, † $4/6$ 1884.
— Ludvig Emilus Ferslev, f. $21/5$ 1829, † $20/4$ 1888. —
Lauritz Julius Villumsen, f. $12/12$ 1849.

Mæglere. Peter Julius Haagenjen, f. 1811, † $5/7$
1865. — Hans Carl Bandal Hansen, f. 1837, † $20/11$
1876. — Joseph Ephraim Bernadotte Ohlson, f. $5/4$ 1836,
fiden 1884 tillige Ræmner.

De foregaaende faste Ræmnere har været: Frederik Chri-
stian Friderichsen, f. $16/8$ 1794, † $8/9$ 1867 og Niels
Christian Egeriis, f. $27/3$ 1802 † $25/10$ 1887.

Stifts-Befalingsmænd.¹⁾ Kjøge har fra Arilds
Tid staaet under Slots herrerne i Kjøbenhavn, senere

¹⁾ Tilbels efter Pontoppidan: Origines Hafnienses S. 137. — Dr.
Kr. Erslev: Danmarks og Norges Lensmænd 1518—1660, samt
efter Udbrug af Dokumenter og trykte Skrifter.

faldet Stiftsbefalingsmænd og Stiftamtmand over Sjællands Stift.

1349 Olavus Ebbesen; 1389 Folmer Jacobi til Høgstrup; 1401 Jacobus Johannes; 1406 Andreas Laurentii; 1453 Ridder Eggert Trille; 1454 Ridder Joachim Griis; 1468 Bæbner Erik Jensen; 1482 Jesper Krabbe; 1493 Johannes Griis; 1503 Ridder Thge Krabbe († $23/6$ 1541); Peter Ugerup eller Moltife († c. 1520); 1510 Ridder Ege Bille († $11/2$ 1552); 1514 Torben Dye, henrettet $29/11$ 1517 (Dyboke-Sagen); 1517 Jacob Tidemand, † 1519; 1519 Roluf Madsen; 1520 Hans Mikkelson, Borgm. i Malmø († 1532); 1523 Henrik Gøye († 1533); 1523 Mouritz Jespen Sparre; 1525 Johan Urne († 1537); 1535 Gabriel Gyldestjerne († 1555); 1536 Iver Krabbe til Albæk († 1542); 1538 Peder Godtke til Videmarkgaard († $23/2$ 1556); Poul Hvitfeldt († paa Tryggevalde $21/9$ 1592); 1560 Mogens Gyldestjerne (f. 1485, † 1569); 1561 Herluf Trolle (Admiral, f. $14/1$ 1516, † $25/6$ 1565); 1562 Frants Brockenhuus til Egeffov (f. 1518, † $14/11$ 1569); 1564 Jens Trubsen Ulfstand, † 1566; Bjørn Andersen til Stenalt og Bjørnholm (f. $30/7$ 1532, † $15/10$ 1583); 1572 Morten Venstermand († 1610); 1575 Christen Bind til Endrupholm († $23/3$ 1605); 1585 Christoffer Rosengaard til Herlufsstrup († $17/5$ 1593); 1588 Ditlev Holck til Høygaard (f. $21/1$ 1556, † $22/9$ 1633); 1595 Carl Bryske til Margaard (f. $4/2$ 1547, † 1613); 1597 Børge Trolle til Trolholm († 1610); 1599 Knud Rud til Vedby († 1611); 1602 Lauritz Ebbesen Udsøn til Tullstrup († 1646); 1608 Jørgen Raas til Gjelstov († $8/5$ 1619); 1614 Christen Friis til Kragerup (nedenfor); 1615 Ragn Ragnow til Ragnowsholm (f. $6/7$ 1591, † $5/4$ 1623); 1620 Christen Friis til Kragerup (f. $4/11$ 1581, † $1/10$ 1639); 1624 Mogens Raas til Frøstrup († 1639); 1629 Ridder Mogens

Sehested til Højris (f. $13/9$ 1598, † $15/2$ 1657); 1632
 Jochum Beck til Gladfaxe († 1682); 1634 Niels Trolle
 til Trolholm (f. $19/12$ 1599, † $20/9$ 1667); 1641 Niels Wind
 til Grundet (f. $10/8$ 1615, † $3/12$ 1646); 1646 Oluf Frandsen
 Brockenhuus til Hjulebjerg (f. 1611, † 1672); Ridder
 Aigel Urup til Beltebjerg (f. $17/9$ 1601, † $14/3$ 1671); 1655
 Frands Brockenhuus til Sebbertkloster og Svandholm
 (f. 1623, † $7/4$ 1660); 1658 Johan Christoph von Korbisg
 (f. $13/8$ 1612, † $20/8$ 1682); 1682 Gehejmerraad, Ridder Otto
 Krabbe til Holmegaard (f. $1/1$ 1641, † $13/7$ 1719); 1717
 Gehejmerraad Frederik Christian Adeler til Bradsbjerg
 (f. $13/10$ 1668, † $19/1$ 1726); 1721 Konferentsraad Rudolph
 Baron Gersdorff (f. 1660, † $11/9$ 1729); 1729 Gehejme-
 raad Christian Frederik v. Holstein til Cathrinebjerg (f. $8/5$
 1678, † $29/12$ 1747); 1730 Gehejmerraad, Greve Johan Ludvig
 Holstein til Vetraborg (f. $7/9$ 1694, † $29/1$ 1763); 1735
 Gehejmerraad Nicolaus Friherre von Gersdorff (f. $7/1$ 1688,
 † $7/12$ 1748); 1749 Gehejmerraad Conrad Ditlev Revent-
 Low, Friherre til Brahetrolleborg (f. $23/7$ 1704, † $24/7$ 1750);
 1750 Gehejmerraad Holger Skeel til Birkelse (f. i Kjøge $2/4$
 1699, † $9/3$ 1764); 1764 Kammerherre, Greve Eggert Chri-
 stoffer Knuth til Knuthenborg (f. $10/10$ 1722, † $26/2$ 1776);
 1776 Gehejmerraad Henrik Adam Brockenhuus (f. 1720,
 † 1803); 1787 Gehejmerraad, Greve Gregers Christian
 v. Haxthausen (f. $1/2$ 1732, † $10/7$ 1802); 1790 Kammer-
 herre, Greve Johan Henrik Knuth til Gyldensteen og
 Knuthenborg (f. 1746, † 1802); 1802 Gehejmerraad Frederik
 von Hauch (f. $25/8$ 1754, † $27/10$ 1839); 1810 Gehejme-
 raad, Greve Werner Jasper Andreas Moltke (f. $15/9$ 1753,
 † i Kjøge $15/8$ 1835); 1816 Kammerherre Christopher Scholler
 von Bülow (f. $1/11$ 1770, † 1830); 1818 Kammerherre
 Frederik von Lowzow (f. $27/8$ 1788, † paa Sjøllund $7/8$
 1869); 1831 Kammerherre, Greve Friederich Christian Julius

Rnuth til Bonderup (f. $12/7$ 1787, † $30/10$ 1852); 1850 Kammerherre Peter Jacobsen Tetens (f. $12/8$ 1797, † $9/10$ 1859); 1859 Kammerherre Carl Frederit Simony (f. $28/4$ 1806, † $30/11$ 1872); 1872 Kammerherre Johan Christian Baron Wille-Brahc til Svanholm, f. $2/7$ 1819. Storfors af Danebrog og Danebrogsmænd m. m.

Trykfejl og Rettelser.

Side 4, Linie 9, læs: Koghc ligl. 1457 og 1248 Kote. — **Side 12**, L. 26, fremførte, læs: for anførte. — **Side 15**, L. 21, Nederlag, læs: Bcderlag (Samkvem udgaar). — **Side 16**, L. 7, 1406, læs: 1496. — **Side 19**, efter L. 8 tilføjes: 1867 opførtes et Gasværk og Gasbelysningen tog sin Begyndelse 8. Novbr. i. A. — **Side 26**, L. 23, April, læs: Maj. — **Side 46**, L. 24, 1759, læs: 1749. — **Side 78**, L. 6, 1779, læs: 1777 og L. 17, Joh. Martin, læs: Georg Benjamin. — **Side 79**, sidste L., kjøbes, læs: jølgetes. — **Side 90**, L. 29, Murmester, læs: Tømrer mester. — **Side 125**, L. 15, Forflage, læs: Forflaget. — **Side 162**, sidste L., 1820, læs: 1813. — **Side 176**, næstsidste L., Hensch, læs: Hænd. — **Side 204**, Anm., Ryge, læs: Ryde. **A Side 7**, L. 3, Helsingborg, læs: Flensborg. — **Side 8**, L. 17, 1556, læs: 1554 og L. 22, vidi, læs: rede.

Aktstykker.

En Udtalelse om Kjøge Byes Alder.

Af Stenstrup's Studier over Kong Baldemars Fordebog, pag 451—52.

Kjøge regnes sædvanligvis til de Kjøbstæder, som blomstrede i det 13de Aarhundredes Begyndelse. Erik Blømpenning skal ifølge Suhm (X, 25) allerede 1243 have givet Byen et Privilegium med Hensyn til Tolderlæggelsen. Eftersec vi imidlertid Afskriften af dette Privilegium i Geheime-Arkivet (Originalen findes ikke), viser Brevet sig dateret 1343, og det er altsaa ved vilkaarlig Rettelsete, at det sættes 100 Aar tilbage i Tiden for at kunne anbringes i en Kong Eriks Regering. MCCCXLIII kan ganske vist med Udeladelse af et C blive til 1243, men langt nærmere ligger dog den Antagelse, at det som L læste Tal skal være I, hvorved faaes 1314. Privilegiets combinerede Regler om Bevis for de Anklagedes Renselse for Toldsvig synes desuden at tyde paa en sildigere Tid, og sammenholder man det endelig med et af Erik Menved givet Privilegium for Kjøbenhavns Borgere af 17de Maj 1319, vise Privilegierne sig i de fleste Punkter enslydende. (Det latinske Privilegium ubelades her).

Det ældste Privilegium for Kjøge bliver da Privilegiet af 1288, som efterfølges af Privilegierne af 1293 (tvende),

1299, 1302, 1321 o. s. v. I et af Privilegierne af 1293 omtaler Erik Menved, at hans Fader har givet Byen den fornødne Græsgang, men hvis Erik Slipping har givet Staden noget skriftligt Privilegium paa Benyttelsen af denne, da har dette allerede været tabt i Slutningen af det 16de Aarhundrede, da det ellers vilde have været anført i en Rætteringsdom om samme Sag 1590 (gamle danske Domme IV, 193), hvor de ældste Privilegier citeres. Som forhen omtalt var en Forde eller en Græsgang noget af det første, en opstaaende By søgte at faa sig sikret, og vi kunne vist derfor med Sikkerhed skrive Kjøges Oprindelse til Slutningen af det 13de Aarhundrede, og Byen maa saaledes finde sig i, at den gjøres et halvt hundrede Aar yngre end hidtil har været antaget.

Nr. 2.

Sjællands Landstings Vidniise af 30 Juni 1434 af Privilegier for Kjøge af den udvalgte Kong Valdemar 18 Juni 1329 og af Erik af Bommern 1 Januar 1414. — Originalen paa Latin, skrevet paa Pergament, findes i Kjøge Byes Arkiv. (Se i Oversættelse).

Lauritz Fiend, Styrrer (Præsident) for Sjællands almindelige Landsting, Benedict Wille i Allindemagle, Peder Johansen, Hovedsmand paa Skjoldenæsholm, Peder Andreæ, Advokat i Kjøge, Jacob Skriver i Torpet, Bøvnerer, [?] Johannes Hemmingsen, Byfoged i Ringsted og Gerefinus Diegn, Notarius sfteds., hilse evindeligt i Herren alle dem, der ville faae nærværende at see eller høre, alle Nærværende og Tilkommende skulle vide, at i det Herrens Aar 1434, ottende Dagen efter den hellige Døbers Johannes Fødselsdag, vare vi tilstede ved Sjællands almindelige Landsting, faae og hørte sandsfærdigen, at Henrik Nykjøping, Borgmester i Kjøge, blev fremstillet for os og de mange øvrige troværdige Mænd, der vare tilstede ved det samme Landsting, med sin egen Haand fremstillede og fremdrog nogle kongelige aabne Breve,

hele og uftadte, vel holdte, ikke udstrabede, ikke overstregede, ikke rettede, ikke i nogen Del beplettede, men manglende enhver Fejl og Mistanke, forseglede med hele og rigtige Segl, hvilke han lod omhyggelig oplæse og undersøge, hvis Indhold følger efter Ord for Ord og hvis første Indhold er saaledes:

Valdemar, af Guds Raade de Danstes og Slavernes Konge, hilse Alle, der see dette Document, evindeligt i Herren. Vi gjøre vitterligt for alle, at vi paa Begjering af vore nærværende elskelige Borgere i Njøge, hvilke vi have paa= taget os særligt at forsvare under vor Fred og Beskyttelse tilligemed alle deres Ejendomme og dem tilhørende Familier, bestemme, at de saavel i Fritagelse for Told som i deres enkelte Rettigheder, Love, Raadesbevisninger, Privilegier og Statuter skulle være lige med vore Borgere i Roskilde, og indrømme, at alle og enkelte Friheder, Raadesbevisninger og Fritagelser, som de naadigt have havt af vore Forgængere, Kongerne i Danmark, skulle de efter vor Villie have faste og uroffelige, disse stadfæste vi med de Nærværendes Samtykke, hvorfor vi ved vor Raade bestemte indstærpe, at ingen af vore Embedsmænd eller deres Tjenere eller nogen anden, af hvad Stilling og Stand han end er, maa vove i nogen Raade at frænke eller forstyrre vore fornævnte Borgere i Njøge imod de dem af os naadigt udgivne og skjenkede Friheder, naar han vil undgaae vor Uvillie og kongelige Straf. — Til Vidnesbyrd om denne Sag og til større Tydelighed have vi villet, at vort Segl skulde hænges ved dette Brev. — Givet i Njøge Herrens Aar 1329, Trinitatis Søndag. Som Vidne Hr. Gerhard, Hertug i Fylland, Greve af Holsten og Stormarn, vor Onkel og Formhnder.

Wij Eric, meth Guz nathæ Danmarks, Sveriges, Norges, Wendes oc Godhes konung oc hertugh i Pommæ=

ren, hellsæ alle, som thetta breff see æller høre læsa, ewhnneliche met Gudh. Thet skal alle mæn witherlicet ware, at wij bekennes meth thetta wort opnæ breff, at alle the preuileghia, frælsæ oc frihet, som wore forsædtræ oc forældræ, koninghæ i Danmark, aff therres kærlich oc goth wilia oc synnerlich nathæ wnt oc giwit hawe wore kærlicæ wndhersathæ, bymæn i Røghæ, the same preuileghia, frælsæ oc frihet wnnæ wi them framdeles aff wor synnerlich nathes wehna oc them stadfæsta wi meth thetta wort opnæ breff i alle madhæ, som therres preuileghia oc friheet ludhæ, som thetta wort breff ær widher hengt. Thij forbiudhæ wi alle wore søgedæ oc æmbizmæn oc alle andre, hwo the helst ære, them i mooth thetta wort breff at hindhræ; men i alle madhe at fordhe, som forescreffuet staar, oc til bewaring thisæ forescreffnes styckes hawe wi wort jncigle hengt for thetta breff. Giwit aar æffter Guz fødelæ thusænda firæhundræthæ pa thet fiorthendæ i Roskilde pa then athendæ dagh julæ.

Nr. 3.

1485. 5 Sept. Hr. Bent Bille tildømmes Billum Jensen's Gaard i Rjøge.

Vi Hans etc. Gjør det vitterligt alle, at paa vort Retterting var skiftet velbyrdig Mands Bud Hr. Benct Billes Ridder, med vort Stadfæstelsesbrev paa den Gaard i Rjøge, som Williom Jensen iboede, hvilken Gaard forne Williom Jensen havde undt og opladt, solgt og skjødet forne Hr. Bent Bille og hans Arvinger til ewindelig Eiendom, i Længde og Brede fra Anders Tegslagers Gaard og den Gaard, som Gunner Stræder iboer paa den nørre Side, og det Hus, Jord og Bygning, som Mads Hansen haver i Leie af forne Williom paa den nørre Side op til den Gaard, som forne Gunner Stræder iboer, efter de som forne vort

Stadfæstelseshbrev ydermere udbiſer. Derimod er ingen Brev tagen af os. Thi tilbømme vi nu første Sinde for^{ne} Hr. Bent Wille etc. Datum in curia nostra Tryggebølge anno domini Mcdlxxxvinto feria secunda proxima ante festum nativitatis beate Marie virginis gloriosæ. Teste Efferardo Grubbe, justitiario.

(Original paa Papir i Topogr. Saml. Kjøge Nr. 1).

Nr. 4.

1530. Magestifte mellem Hr. Oluf Rosenkrantz til Ballø og Kjøge Kirke om Gods i Salby m. v.

Vii effterscreffne Michil Hansson Sogneprest i Kjøge, Hanss Jensson och Jesper Skindell, Raadmænd, Kirkevære ther samme stædt kendes mett thette wort obne breff, at wij effter vor kærste nadige Herris Breffs Yndelſke haffue beſeet och offuerlaght theſke two efftirſcreffne gorde, en liggendes i Jagherrit i Olstrop, oc en anden liggendes i Ramphøherrit Salbytorp met theris eyendom oc lenlighed, som erlig velbyrdig Mand oc strength Riidder Her Oluf Rosenkrantz tiil Ballø, haffuer igien giffuit tiil vedherlag tiil Sancti Laurencii altere i Kjøge Kirke, emod en gord i Tolstrop¹⁾, som før laa tiil samme Altere, ſaa at samme two gorde ære ligæ gode emod then gord i Tolstrop vdi Vandgilde, oc hwo ther boor i then gord i Olstrop, haffuer altid hafft och ſkal haffue Oldengeld quitt oc frii tiil ſinæ eyne hiemeſøde Swin, oc hwo ther boer eller boendis wordher i then gord i Salbytorp ſcal nyde quit oc frii oldengeld paa for^{ne} her Oluffs oc Hanss arffuinges ſtomge tiil ſinæ eyne hiemeſøde Swin ſaa længe som samme gord liggher tiil for^{ne} Kirke oc altere. Oc effterthij at ther gaar dwbelt ægh, arbejde oc oldengeld aff the two for^{ne} gorde, som for^{ne} Her Oluff haffuer igien tiil vedherlag giffuet emod then gord i Tolstrop

¹⁾ 3 Sædder Sogn. (Sfr. H. Knudsen, Joachim Rønnow, pag. 50).

tha thydes oss, saa oc forfaret haffue i Sanningen, at for^m
 Her Oluff ther met haffuer giort Kirken oc alteret skiel oc
 fylleste, oc ydermere, at saa ær i Sandheit oc tiil ydermere
 vindisshyrd henge wore Indhenglé naden for thette wort obne
 breff. Giffuit i Røge, første Mandag i Faste Mar M^o.
 D^o. xxx^o.

(Afskrift i Langebets Excerpter Nr. 41. Hvor Originalen findes,
 anføres ikke).

Nr. 5.

1531. Forpligtelsesbrev, hvorefter Ornament, Guld, Sølv m. v.,
 som findes i Graabrødreloster i Rjøge, i sin Tid skal afleveres til
 Kongen.

Wij effterschreffne Tyggi Krabbe, Danmarks riigis
 Marst, och Oluff rossentrannts till walø, rittere, Giøre alle
 witttherligt och kiendes mett thette wortt opne breff, att wij
 haffue loffuid och tilfagt och nu mett thette wortt opne breff
 loffue och tilfage Stormegtigste Høgborne fførste och Herre
 Her ffrederich mett Guds naade Danmarks och Norges
 Konge etc. wor allernaadigsche Herre, att hues ornament,
 clenodier, guld, sølff, falche, dische, monstrancer och andett,
 thed mindste mett thed meste, som nu er udi graabroder
 closter vdi Rjøge skall beschriffuis och bliffue tilfede vfor-
 gebett effther som hanns Naade tilforrn befalett haffuer.
 Och naar the Munde och brødre, som nu ere vdi samme
 closter, udeganng och closterett forladendis worde, tha schulle
 samme ornament och clenodier komme Hanns Kongl. May.
 till Hannde. Sameledis haffue wij och giffuit forbeneffuinde
 Kongl. May. wor naad^he Herre tilkiende, att Borgemeister och
 raadmend vdi for^m Rjøge skulle haffue wdlagt och hiolpett
 Hans Naade mett ennd Sum penns som schall beløbe sig
 wed XIII^m(?) March som the haffuer register, bepligtelse-
 breffue och andre Breffue paa, huildæ breffue och regijter
 wij bepligte oss att schide Hanns Naade till Hannde mett

thet allerførste. Till ythermere widnisbyrd trycke wii wore Signetter nedenn for thette wortt opne breff Som er giffuen wdj Helsingborg (?) Otthensdagen nesteffter Søndagen In-nocauit (1531).

(2 Segl under.)

(Gehejmearkivet. Kjøge Nr. 4.)

Nr. 6.

1533. 24. Marts.

Alle Mænd dette Brev see eller høre læse hilse vi Jesper Skinde, Byfoged i Kjøge, Siger Laurfen Borgemeister, og Anders Nielsen Raadmand der sammesteds evindeligen med Gud. Gjøre alle bitterligt med dette vort aabne Brev, at Nar Mdxxxiii Mandag næst for vor Frue Dag Annunciationis paa vort Bything i Kjøge, for os og flere gode Mænd og Almue den Dag Thing første, stiftet var Gert Jan Anthen, vor Medborger, og da fire samfulde Thing lovbød den Part, Hus og Jord i den Gaard, som han fik med sin Husfrue, saa meget som hannem tilhør, om nogen vilde købe, da være han fal, og Ingen kom, som begjerede at købe samme Part, Hus og Jord, uden hans Broder Willom, han først og saa hans Dmbud alle for^{ne} fire Thingdage bød Guld, Sølv og Penninge for for^{ne} Part, Hus og Jord. At saa er Sandhed, trykke vi vore Indsegle neden paa dette vort aabne Brev. Givet som skrevet staar.

(Original i Gehejmearkivet med 3 Segl, hvori Bomærker og Omstift).

Nr. 7.

1552. 14. Oktober.

Ansøgning til Kongen fra Borgemeister og Raad i Kjøge. Dengang Kongen laae i Veir for Kjøbenhavn, laante de ham 11,000 Mark „smoo“ til at betale Krigsfolkene med. De have erfaret, at andre Byer, som ligeledes forstreckte Kongen, ere for længe siden blevne betalte, men de ikke. Dette forlange

de forøvrigt heller ikke; men paa Grund af den store Besværing, som Kongen paalægger, ville de med god Villie skjænte Kongen hans Brev paa samme Benge. Derimod ansøge de om, ligesom altid tilforn, at maatte blive tagerede lige med Roskilde, da de nu i nogen Tid have været tagerede dobbelt saa høit, og det endskjøndt i denne dyre Tid Fiskeriet er taget af og Næringen er ringe for den Fattige, baade inden- og udenlands. Endvidere ansøge de om, at Kongen til deres Havns Forbedring vil komme dem til Hjælp med de to forfaldne Huse, som staae der i Klosteret, thi de vilde gerne lægge Vind paa at forbedre deres Havn, naar Tiden engang bliver bedre; endvidere ansøge de om, at faae gammelt St. Gjertruds forfaldne Kapel til at forbedre Byens Skole og Kirkegaard med. Dat. Kjøge St. Galixti Dag Mar 1552. (Origin. i Top. Saml. Kjøge Nr. 6).

Nr. 8.

1556. Kongebrev om Mønstring i Kjøge.

Christiann III. met Guds Raade Danmark, Norge, Wendis oc Gotthers koningh etc.

Wor gunst tilforn: Wiid at som ethir wilfortinder wij tilforn haffue fangit wor schriftuilszi atj skulle skiddi till vidi och haffui ithirs harnisk oc wirghi wdj god forraad om nogit hastigen paakomir. Tha haffui wij mz wor ilskl. minighi Danmarks rigis Raad som herhos ofs tilstede er biuilgit oc samthekt, at minighi køpstidsmind offuer all wort righi Danmark skulli hvirt aar munstris thin ottinsdagh nist ipther s. toruns philippj et Jacobj apolorum Dag. Thij bede wij ithir och willi atj mitt ithers harnisk oc godi wirghi giøer ithir firdige oc ithir paa for^m Dagh forsambli mitt szami harnisk oc wirghi paa thin plætz oc stidt wdj ofs ilskli. pider godskis, wor mand oc thiinirs leen ihuor hand ithir tilskjigendis worder, oc aff hannum lade ithir mustres oc huir wid naffn ladi ithir upschriftue, oc huad Rustning

oc wirghi huir mitt fremkommir. Hir wiid ithir altingr
ipther at ritthe, thij ladir thitt ingenlunde. Bisaler ither
gud. Giffuit paa wor gaard wdj ottinzi stj Michils Dag
Nar Chr. Mliiij Wnder wort ifignit. (L. S.)

(Udskrift). Dff Elskel. Borgemester, Raadmendt och
Menighi borggere wdj wor kœpftidt kœghe.

(Original i Kjøge Raadstuearkiv).

Nr. 9.

1570. 19. Juli. Kongebrev angaaende den Jord, hvorpaa Raadhuset
i Kjøge er bygget, hvilken tilhørte Sorø Kloster.

Frederich thennd Anden etc. Wor gunst tilfornn, Wiider
att effther som i for nogen tiid jidenn haffuer giffuitt off til-
fiende om nogen Nars Jordschylt som borgemester och
Raadmend wdj wor fiøbstedt Kjøge paa Byens wegne staa
tilbage med aff nogen Jord och grund, som Soer Kloster
haffuer ther wdj Byenn, Och en partt aff theris Raadhus
er bygdt paa. Tha haffuer for^{ne} Borgemestere och Raad-
mend ther sammesteds nu ladett handle med off, Saa att
wij thennom samme Jord haffue vndt och bevilgitt till
Byenn att mue beholde, Och med thennom omdragitt hues
Jordschylt the ther aff med tilbage staa. Thij bede wij
ether och wille Atti lader for^{ne} Borgemestere och Raadmend
jollige samme Jord och eyendomme, som theres raadhus
er satt paa, Och icke wiedere deeler eller tilthaler thennom for
hues Jordschylt som. ofs for^{ne} Grund efftherstaa. Thermed
steer wor wilge. Thij lader thz Ingenlunde. Schreffuit paa
worth flott Nykiøping thennd xix Dag Julij Nar Mdlxx.
Wnd. wortt Signett. Friederich. (Segl.)

Udskrift: Dfs Elskl. Hederlig Mand Mester Northenn
Bederssen Abbedt wdj Soer Kloster.

(Original paa Papir i Kjøge Raadstue-Arkiv).

Nr. 10.

1571. 30. Martz. Udkast i Geh. Arkivet angaaende en Skat til Kjøge Havns Sjandsættelse.

. . . Giøre alle witterligt: alt effterdi Borgemestere og Raadm end wdj wor Kiøbsted Kjøge for os haffuer berett huorledis theris Bye paa Haffnen, Bulwerkett oc wdj andre Maader skall were møgget bygfalden oc paa thett att the saa møgget thesbedre kunde komme thermett till rette oc ide wdj Fremthiden skulle liide theroffuer forderffuelig Skade, Tha haffue wij aff wor synderlig gunst och Raade wndt och tilladt Och nu mett thette wort obne breff wnde och tillade at for^{ne} Borgemestere och Raadmend wdj Kjøge mue lade sette (Skat) paa huer Pund malet (Byg), som forbrygges ther wdj Byen viij Skl. Dansche och samme Pendsche till thennem anamme och oppebere til sig, saalenge wij ey anderledes therom thilsigendis worder. Thislig^{ne} til paa huer Lest Korn som wdskibes eller indføres ther for Byen viij þ Dansche, dog saa att de aldeniste skulle forwendis til Byens oc Haffnens Bygning och anden Byens Nytte och fordeel, och skulle the aarlig giøre derfor god Rede och Regenstaff, Saa at mand ther af kand forfare, huortill samme Penge wdleggis och forwendis.

Hafnice 30. Martij A^o. 71.

Nr. 11.

1571. Tingsvidne ang. Maren Rasses Gave til de Fattige i Kjøge.

Wij epths^{ne} peder Lunde, Borgmester y kiøge, Oluff Hanssen, Niels frandsen, Oluff Bruvnn, peder Mogenssen, Raadmænd, peder Nielsenn, Byeffogid, same stedz, Giøre alle witttherligtt och kiendes mett thette wortt obne breff, Mar mdlxxj Løffuerdagen n ist effther Johan Bayptist dag paa wortt Raadhuis her y kiøge for oss skicket war Uerlige mendtt Thamiy pallisen, peder pedersen wore mettbrødre: Giffuenn-

thess tilkiende huorledes att nogen fidenn fortidenn haffer Marine Christiann rafs salig med gud Gud effther thennem och tilkiendegaff huorledes att hund sig mett gud Aldmectigste haffde Viraadslagid vdi saa maade, att hund gaff frann sig och sine arffvinger halffparten af hinded efftherladendes goudz vdi gaard, Husz, iordtt, Voi och Voustfaff, Rorindes og wrorindes, indenn och vdennd bysz Intid wondertagid: Och till Fattige Husarme Mennecker her y kioge som hielp och trost behoff haffuer: Till fattige thiennefte piiger her y kioge, theriblandtt naeffnede hund tuende syne piiger, thend ene stulle haffue xxx Daller, thenn andenn xx Daller: Och till ett Husz att opbygge her y kioge som fattige Huszarme kunde haffue vdi Hielp och trost till Gvinlig eye om thett sig saawidtt tilstræcke kunde: Och her vdi thennem formanede att wille wære hinded Testamentarij: effther som thii hindis salige hosbonde tilfornd loffuit haffde, att vdfordre samme for^{ne} goudz till for^{ne} fattige folk, som thii wille hende for gudz domstoull anttssuare, vdi diisse Wrlige folks Nærværelse, som er her Scvrin grønebeck, wor sogneherr, firstine Rafsmus schriffuers, Anne Jacob Windzis, Marine Mossin guldsmeds, Anne Maidz Sensens: huilcke y dag bleffue fødrede for oss Och therom tilspurde: Tha framginge huer yær mett oprachte fingre bade thennem saa sandtt gud hjelpe, att thii hoff waere, saa och hørde, att for^{ne} salige Marine rafs gaff halffpartenn af hinded efftherladenthis goudz som forschreffuit staar till fattige huszarme folk och fattige thiennefte piiger Och till itt husz att opbygge som fattige folk kunde vdi haffue hielp och trost, om thett sig saawitt tilstræcke kunde: Och fic Thamis pallisen, peder pedersen therpaa hynn hond och thennem formanit ther vdi att giøre saawiettt thennem mest mueligtt kunde wære som thee wille hinde for gudz domstoull att suare. Huilcket thii hinde och same tiid loffuede att giøre saawiettt som thennem

mueligt kunde være. Och ythermere wandtt for^{ne} her Sev-
rinn: Att förind hand hinde sacramended wddelte, tiilspurde
hand hinde om hund icke for had eller Auind schyld haffde
giiffuit thø (? thee) fattige hinded halffue efftherladendes
goudz: Tha sagde hwnnd nye, att hwnnd icke haffde had eller
auind till nogenn, huercken hendes arffvinger eller andre
Weller thett therforre giortt haffde: Wenn wille att gud ald-
mechtigste skulle saa blidelig tage emod hinded siæll, som
hwnnd haffde tiilgiiffuit alle thee som hinde haffde imodbrutt,
Och ingenn wille heller att skulle haffue hinded halffue eff-
therladenthes goudz End for^{ne} fattige folk her y Kiøge. Till
for^{ne} wiidne waar Dittløff fog, som er en aff arff^e giffuct
mett tuende wore mettborgere, som er Maadh Jensen och
hendrich guldsimid, Aduarfill vdi saa maade, att thii bade
thennem saa sandtt gud hielpe, att thee war vdi gamlekiøge
och wille giffuitt hannem Aduarfill, tha laa hand paa en
feng och soff, jaa att thee icke motthe hannem for hustruen
wicke, menn ginge saa hiid til kiøge och sagde hans hustru
thett och begge hans Rabo: Och stod y dag Niels Sjørgensen,
som er enn aff arffvingerne, paa Raadhussit och gorde same
wiidnisbyrdtt och Anted imod sagde imod thett som melthe
er. Till ydermere wiidnesbyrdtt haffuer wij thrøcht wore
Signetter her wnder. Schriffuet y Kiøge Aar dag etc.

Herunder 6 Stk. Segl hvori Bogstaverne:

PL OH NF OP PM PN.

Udenpaa staar: Tiisse breffue erd om thind halffue
hoffuidt lodtt som salig Marine Kajs gaff fattige.

(Original paa Papir i Kiøge Arkiv).

Nr. 12.

Dmtr. 1570—71.

Ex copia Mylii.

Extract af Magisttratens i Kiøge, uden Datum givne
Panteforskrivning til Borgemester Peder Pederson, skreven
paa Pergament, med 7 Indseigle for, ude Bog.

Tomis Vallejen, Borgemeſter i Kjøge, Niels Franzen, Oluf Bruun, Peder Mogensen, Truels Michelsen (eller Griſſen) og Niasmus Søffrenſen, Raadmænd ſammesteðs, pantsætte til Peder Perſen, Borgemeſter i Kjøge, den lille Krambo i den nørre Ende ved Raadhuſet, ſom Claus Hylzemand udi ſtaaer med den Kjælder derved, hvilken Bo og Kjælder bemeldte Borgemeſter Perſen og hans Arvinger ſkal for et frit brugeligt Pant nyde, bruge og beholde, og ſætte der i og af hvo ham lyfter, og opbære Leien deraf, indtil han eller hans Arvinger bliver fornøiet, og Summen afbetalt, ſom er halvandet hundrede enſente Tjochimſdaler tilhobe, det er at ſige, Et hundrede Daler laant Magiſtraten og Byen til Kjøge Raadhuſes Opbyggeliſe imod forrige Øvrigheds Forſkrivning af 1554, og ti Aars reſterende Rente a 5 Dr. er 50 Dr. Thi ti Aars endnu reſterende Rente eſtergav Peder Perſen, for at ſaae Hovedſtolen 100 Daler og 10 Aars Renter 50 Daler ved ommeldte Pant i Sikkerhed.

(Efter en Afſkrift i Langebeks Excerpter 41).

Nr. 13.

Indſkrift paa en Trætavle i det veſtre Vaabenhus i Kjøge Kirke.

Nar Tuſind femhundritt tho oc halffierdzindztiu
 Tror du foruift Jeg will Icke Liue
 Denne kiercke oc Torn albsamen till lige
 Bleff lechthet oc tect Dett Will Jeg ſige
 Oc Renoueret Jnden Fuld Well
 Med kalck oc huad ther hører till.
 Thett Nar Halffierdzindztiu Oc Trej
 Bleff Thenne taffle Giortt aff Nhg
 Bleff oc orgemercket Samme Tied
 Renoueret Med ſtor Flied.
 Peder lunde, Peder monſen, tho danemen goede

Samme Aar tiercke Berge Baade,
 Denne Taffle att Bekoste till hielp komme
 Thisse Efterschreffne danemen Fromme
 Thomis Pallefen, Peder lunde, Borgemester till lioe.
 Peder Bersen, Niels frandzen, dett will Jeg siqe,
 Oluf Bersen, Peder Monsen, thett Er sentt,
 Troels Ericken, Rasmus sørensen, alle raadmentt,
 Thertill Peder Nielsfen, Byfogitt Medt,
 Gud were med alle huer y Sin Stedt.

(Emlg. Marm. Dan. I, 193).

Nr. 14.

1579. 15. Novbr. Frederik II's Gavebrev til de Fattige i Rjøge af
 Magleby Sogns Korntiende. — Emlg. Hofmans Fund. VII, 442.

Wij Frederich thend Anden med Gudz Raade Dan-
 marchis, Rorgis, Wendis och Goetis Konning, Hertug wdj
 Slessuig, Holstenn, Stormaren och Dyttmerschen, Greffue
 wdj Oldenborg och Dellmenhorst, Giøre alle witterligt: Att
 wij aff wor Synderlige gunst och Raade haffue wndt, be-
 uilget och thilladt Och nu mz thette wort Obne breff wnde,
 beuilge och tillade, Att forstanderne for the fattige och Hus-
 arme wdj the Nye Boder wdj wor Riøbsted Riøge Mue och
 schulle hereffter Arligenn bekomme och Lade opbere affgifften
 aff wor och Kronens part aff Korntiendenn aff Magleby
 Sogen wdj Steffuensherret wdj wort Land Sielland, och
 thend haffue, Nyde, Brugge och Beholde thill for^{ne} the fat-
 tige och Husarmis behoff ther sammesteds, quit och frii, thil
 faa lenge wij Anderledis therom thilsiwendis worder. Thij
 forbiude wij wore Fougither, Embizmend och alle Andre
 for^{ne} forstandere paa the fattiges wegne heremod paa aff-
 gifften aff for^{ne} wor och Kronens part aff Korntienden aff
 for^{ne} Magleby Sogen Epthersom for^{ne} staar att Hindre Eller

wdj nogle maade forfang att giøre. Under wor Hyldeste och Raade. Giffuit paa wort Slot Skanderborg thend xv. Nouembris Aar Mdlxxix.

Friderich.

Under wort Sig^{tt}

(L. S.)

Udskrift: the fattiges forstander wdj Kiøge.

(Læst paa Steffns herris Ting den 24. Martij 1663. — Udi Commissionen paa Walløe prob. den 23. May 1702).

(Original paa Papir i Kjøge Bys Arkiv).

Nr. 15.

Stiøde, som Mester Claus Vnstander i Herfølge fik af Anne Jens Thorbenjens i Kjøbenhavn paa en Hestemølle m. v. i Kjøge ²⁵/₁₀ 1593.

Wij Epther^{ne} Sienns Kjelsfen, Buefogidt vdi Kiøge, Rasmus Seffrensen, Borgemester, Anders Jacobsen, Niels Bennetzenn, Raadmendt, och Rasmus Folchmar Buestriffuer ibidm. Giøre Witherlicht for alle vdi dete wordt obne Breff, Att Aar Effer Gudsj byrdt 1593, Manddagenn denn 25. Junij, Paa wordt Buetinng her vdi Kiøge For osj och meininge thinnngmendt, som da thilstede ware, Schicked War Erlig Mand Hendrick Avelhoff, woris meddborgere och Paa Hederlig och wellert mandt Mester Claus Christofferjenns Sogneprest thill Herføile och seder Sogne, Prouist vdi Dieffuersche Herrit, Hanns Wegne, Eschidt och begierit Stiøde och foruaring Aff Anne Jørgensdaater, Salige Affganggene Jenns Thorbojsenns Efferleuersche vdi Kiøbenhaffuenn, Eller aff Hinddis fulmechtige Paa denn gaerd, grundt och Heste Mølle medt gardz Rum och Hawerum, dissligeste Enn Ennge Haffue Nordenn for Kiøge, som handt hennde Affkioffdt och betalledt Haffuer, daa wor her Personlig thilstede Erlig mandt Thourdt Hanssen, Borger her samstedt, medt Schrifftelige fulmacht, breff och Segell Aff for^{ne} Anne Jørgensdaater, som handt y dag liudelige Inn denn thinnge

lese lodt, Schiodte och Affhennde fra for^{ne} Anne Jørgenns-
 daater fra Hennde och Alle hinndis̄s̄ sannde Arffuinnge och
 thill for^{ne} Mester Chlaus Christoffersenn, thill Hannom hanns̄
 Hustrum och begge deris̄s̄ sannde Arffuinnge, thill Ewig
 Egenndom Utt Nyude, beholdde och Eye schuldendis̄t enn
 Hindis̄s̄ gaardt, grundt och Egenndom med Hestemølle,
 gardhrum och Hawerum, alldoch gannge som hundt y hendis̄s̄
 Salige Hojsbundis̄s̄ Jenns̄ Thorbosenns̄ och Hindis̄s̄ tidt
 begreffuenn och forfunnden wor, ligenndis̄s̄ her vdi Kiøge
 vdi Lomportestrede, Sønndenn gadenn Emellum Konng:
 Mayts̄ denn odc̄ forfaldenn gaardt, som liger vnder Wor-
 inngborig Slott och Jørgenn lauwrikenns̄ gardt y Enne-
 schloff, och Strecker sig same gaardt och Mølle med Haffuenn
 y lengde och brede Effter enn Afffigt Som for^{ne} Jenns̄
 Nielsenn, Hendrick Avelhoff, Anders̄ Wazenn och Thourdt
 Hannsenn schriftteligenn vnnder dieris̄s̄ beseiglennde Fra sig
 giffuidt hauffuer, som bleff lest her Inndenn thinnge, som
 Effterfølger: Møllenn medt gaaerdenn och Haffuerum y jinn
 Nete lengde Vdt thill gadenn, Aff Øster fraa Jørgenn
 laurikenns̄ y Enneschloff hanns̄ gaaerd och y Westre till
 Konng: Mayts̄ denn Odc̄ forfaldene gaaerd, Er Halffemte-
 sinnds̄stiuuffue och halff ottene Alne. Fra gade Borten
 Igennem gaardenn vdi nor och Sønnder Neder till Niels̄s̄
 Bagger̄s̄ Plannckuerck Er halffierdesenndȳ tiuffue Enn halff
 Alne. Fra gadenn Igennem denn øster Haffue fraa Nor
 och y Synnder thill Abram Jenns̄sens̄ Plannckuerck Er 3dt
 Hundrit fire Alne och fire finngers̄ bredt. Fraa Bagstredit
 Neder y gaardenn Aff øster och y Westre Enntill Niels̄s̄
 Bagger̄s̄ Plannckuerck Er 3dt halff Hundriu Alne och fiere
 finngers̄ bredt. Item igennem laden och igennem staldenn
 och igennem Mølle Haffuen fra øster och y westre Inndtill
 Hendrick Frijs̄chis̄ gaardt, Simenn Pottemagere nu y boer,
 Er 3dt Hundrit halff tridie Alene Rinnger en finngers̄s̄

brede. Fraa gadenn Aff Nør y Sønder Nøder igenom møllenn och møle Haffuen Ennd thill Niels Bagger's goule Hus er tredsfindt iuffe tre Alne Rinnger en quortier. Disligste Enn Ennge Haffue vdi sinn widt och brede Effter som denn med gierre och grofft ind nu indhegnit och for sunndenn Er. For Huilckenn for^{ne} gaaerdt, grundt med Hestemølle, gaardgrum och Haffuerum, disligste med for^{ne} Ennghaffue for^{ne} Anne Jørgensdaater kiendis sig y denn fulmacht, hun for^{ne} Thuordt Hanskenn giffuit haffuer, Aff for^{ne} Mester Claus Christoffersenn Adt haffue Annamit och opeborit syliße och fulwerdt och thill fulde niøge Adt were Affbetalt, Saa hunn tackede Hannom for guod Redelig Betallinge y Alle maade, Huorfor hunn beplighted sig och alle sjine Arwinnges adt frvhiemle och Fuldkomelige Adt tilftaa for^{ne} Mester Claus Christoffersenn, hannom hanns Hustru och begge dieris sannde Arffuinnge for^{ne} gaardt, grundt och Egenndomb med gaardgrum och Haffuerum, Hestemølle och møle Haffue och for^{ne} Ennge Haffue, Sundenn och Vdennbyes med Alle dieris Rete tilberige, Och disligste y lengde och brede Vp och Nøder ligge som de Effter gamell Hæfd och breffue nu begrebenn och for sunnden Er, och effter Kiøbebreffs liudelsse Slet och Aldeljs Intedt vndertagenndis, for huer Mannh y tiltale Eller gienssigeljsse som der nogenn tidt medt med rette Baatalle kandt y Nøgenn maade, och der som same Gardt, grundt och Egenndomb med Gaardgrum och Haffuerum, Hestemølle och Mølle Haffue, eller och for^{ne} Ennge haffue Eller Nøgit dieris Rete Thil ligelse eller behøringge, som dermed Rete bør Adt tilligge, Nøgenn tidt bliffue for^{ne} Mester Claus Christoffersenn Eller hanns arffuinnge med nogenn loug Eller Domb Affwenden, Formidelt for^{ne} Anne Jørgensdaaters Eller hinndis Arffuinngers Wannhiemles, brost, schyldt, Thaa y dag y for^{ne} fulmacht tilbandt for^{ne} Anne Jørgensdaater sig och alle

hindis Arffuinngæ att holde for^{ne} Mester Claus Christoffers-
fenn och Alle hans Arffuinngæ dette for^{ne} schadisløss y
Alle maade. Och Effterdi for^{ne} grundt, Gardt, Hestemølle,
gordhrum och Haffuerum, Saa og for^{ne} Ennge Haffue luog-
lige till fierde samfælde thinng Opbodenn fall adt mere, och
innenn modsigelse war, Meltis for^{ne} Skøde y dag Stadigt
och fast offuer Alle fiere thinngstøck. Thill ydermere Winn-
desbhyrdt lader wy henngæ woris Signeter her Nedenn
Vndertrøgt.

(Af Bante- og Skjødebog Nr. 130).

Nr. 16.

1596. 21. Juni. Ett Skifte Breff paa Fordeguodhs Emellum Mester
Hindrichs Son, Hindrich Hendrichson och hans Suoger, Charll Clauson,
om Fordeguoh som di Stadtsfeste huer Andre Indenn thinge.

Jenns Christennsøn Bysuogid y Kiøge, Anders Ja-
copssønn och Hendrich Fresseck, Raadmend ibid: Och Niels
Zbsønn vdi Byschriffuerenns stedt. Wij Giøre mitterligt:
Nar effter Gudhs Biurd 1595, Mandagenn thend 21. Junij
Paa wortt Bything her i Kiøge, For oss och mennige
thingmend, som tha thillstede waare, Skickett waar Erlig
mand Carl Clauson, Borger her sammesteds Paa thend
Enne, saa och hans Høstrues Broder Hendrich Hend-
richsen paa thennd Andenn sside, huilcke kienndis thennom
mz huer andre, att haffue giortt En endeligt Skiffte Emellum
thennim, Om huis Gaarde, Vuoder och Haffuer som then-
nom er sampttligenn thilsalden Effter deris Affganngne For-
eldre, saaledis: Att Hendrich Hendrichsønn for sin broderlodt
skall haffue, Ryde och beholde ssin fæderne gaard Diten vid
Thorgidt, som Carl nu vdi boer, Emellum Anders Jacobs-
sønns och Oluff Bruns gaarde, Medt Haffuen neder thill
Woldenn, Quidt och Frij, ligesom thend nu er forjundenn,
Aldelis indthet theraff Vnderthagendis i nogenn maade.

Ther Emød skall Charll Clauszønn Baa fsin Hoftruis Anne Hendrichsdathers veggne haffue, niude och beholde Thend gaard paa Hiørnid, som Jennis Fallenthin forðum Aadtte, Och Anders Nielzønn nu iboer. — Thizlig^{te} dj femb Buoder vid Kircke-Røstenn, En buolig paa Jennemigh Och thennd buolig paa Bierre. Sameledis thennd store Hauffue vid Strandenn och thennd Anden lille Hauffue, som nu liger ode. Och hues Huuslehe och All thilstaacendis giæld fand Anlaunge, Therr er dj med huer Andre om forligtte. Hvildett skiiffte dj mz huer Andre vdi deris Suogers, Erlig mand Niels Bendtzønns, Borgemester i Roskilde, hans nerverriksse, giortt haffuer, Saa dj vdi Dag herfor Kette medt Haand och mundt Giorde och gaff huer Andre Ett wrogeligt Afsaldt for fødde och wsfodde For Aldt huis thennom vdi Skiiffte epther Fader och Moder och deris Søster Margrette Hendrichsdatter Emellum werrit haffuer, Ladendis huer Under Quidt och Kraffuisløse Och thadede for ett venligt Skiiffte och Jeffnidt Thennom paa Begge sziider, Om Aldt Forschreffne Skiifte Kett well fornoiget att werre i Alle maade, Huoreffter dj Sampttligenn Bedist och finge Ett wuildigt Thingswinde Af xij lougfaste Dannemendt, som erre Christoffer Jørgenssen, Stij Pederszønn, Clemind Skinder, Rafsmus Falsstring, Soffren Jude, Swend Lauritzøn, Hans Keilsmid, Lauritzs Stomager, Jørgenn Bodicker, Claus Haddeller, Simon Pottemager och Jens Dieffuerskouff, Alle Borgere her sammesteds. Huilcke Alle Endregteligen, saa well ssom och wij vdi Dag haffuer sseedt och hørdt Att her inden thinge er gaaedt och Faridt i Alle maade som Forschreffuitt staaer. Thz thill ydermere windisbiurdt er woris Forsseylinger her wnderthruftte.

datum vp supra.

(Efter Afskrift i Kjøge Byses Arkiv).

Nr. 17.

1597. 22. Marts. Stifftte emellum Lauritz Krogh och hans Stifsbørnn Jacop och Anne Windpiz, Om huis then^m med Kette kaand thilkomme Epth. Halffsøsteren salige Anne Thomis datz. Och epth. deris salige Fader Mouritz Windpiz, forðum Raadmandt h. i Kiøge.

Wij Eptherschreffne Rasmus Soffrensøn och Claus Wagger, Borgemeistere vdi Kiøge, Anders Jacobsøn, Jenns Pedersøn, Hendrich Frefede och Bernner Brede, Raadmend Ibid: Giøre for alle Witterligt: Ar epther Gudz Biuro 1597, Fredagenn thennd 22 Martij her i Kiøge waar wij forsamblett offuer en vennlig forhandling och Stifftte Emellum Erlig och Gudfrøctig Quinde KARENNE Thomis datther, Salige Mouritz Windpiz, Forðum Raadmand her samestedz, Hans Eptherleffuersche Paa theund ene, Och hendis thuende Børnn, Jacop och Anne, Paa thend Anden sziide, Om Huis then^m kunde laadne och thilsalde Epth. Hendis Salige Datther, deris Halffsøster. Thizlig^e hues thenum Kunde laadne och thillsalde Epther Hindis Høsbunde, deris Fader Salige Mouritz Windpiz. Offuer werindis Erlige mendt Simon Pedersøn, Raadmanud her samestedz, for^m Børns Wergie och formyndere, Och Lauritz Krog Børnenes thilkomendis Steffader. Tha først waar for^m salige Anne Thomisdatter thilsaldenn thill fæderne Epther Hindis affgaungne Fader Salig Thomis Ibsøn, Otte Hundrett Daler, Epther Stifftte Breffs Liudilse, Daterit thennd 19 Augustij Anno 1577. Huorudaff Hindis Moder och Broder thilkomer epth. Hinde huer en Broderlaad, Och Søsterenn En Søsterlaad, Huorthill Eiendomen som Moderen haffde Bleff wurderit aff disse eptherschreffne Dannemendt som Erre Hans Jensøn, Soffrenn Lauritzsøn, Anders Madhøn, Meister Hans Schurs Vardster, Peder Bagere, Skipper Thoer, Oluff Bryggere och Jacob Skoug, Borgere her samestedz. Hoffuidgaardenn i Brofstrede først wurderit for vj^e Daler, Fem Buoliger paa

Fennedige for lx Daler, End tho Buoliger paa fennedige — xl Daler, Strandhauffuenn for xxx Daler, Enghauffuen vden Nørreport for iij e Daler, Wehermøllenn for ij e Daler. Therthill med Indhaffuends guoidhs, Buo och Buostaff, Solff, Guld, Raaber, thin, Messingh, Linkleder, vldennkleder, Thræfang, Queg, Medt iij Stolestader i Kirkenn, Och aldt andit, huis hun haffde vdi Buodt och vden, Bleff Tagerit for ij e x ij Daler, Beløffuer sig vdi en Summa 1342 Daler. Ther epther fandthes Vorttskyldig Giæld, Som her epther følger: Thil Kirkenn ij e Dal. Hoffuidstoell, thill Nasmus Søffrennsøn Borgemester xx Daler, Thill Allhed Peder Pedersøns xxx Dal. Thill Claus Bager Borgemester 78 Dal. Thill Hans Kremer xxx iij Dal. Thill Frue Sigelle xxx Dal. Thill Bergitte thoers x ij Dal. Thill Bernner Brede xv iij Dal. Thill Oluff Brygger x Dal. Thill Mester Hanns vj Dal. Thill Pouell Pederson x ij Dal. og thill Søffren Lauridsøn x ij Daler. End haffde Lauridhs Krog laanntt hinde thilfornt ij e x iij Daler, Som hun Beretter att haffue Bethallett adstelig Giæld med, som hun therforudenn waar gott foldt Vorttskyldig. Er vdi En Summa vj e xxxv Daler. Thill forn^e giæld er vblagdt vdi Hoffuidgaarden Samme vj e xx xv Dal. Huilkenn Bartt forn^e Lauridhs Krog thill sig annamidt ald forn^e giæld med att afflegge och Bethalle, Saa bliffuer igicnn beholdet aff gaardenn, Moderenn och Børnenn till Deling och Stiifte xx vj Daler, Och der thill ald forn^e Eiendom, Løssøre, Bo och Buostaff jom forskreffuit staaer Beløffe sig vdi en Summa vii e lx viij Dal. Som kommer Moderenn och forn^e henndis Børnn thill Delingh som forskreffuit staaer, Huorvudaff forn^e begge Børnn thilkommer iv e lxj Dal. huilkenn bleff thennem vblagt aff Eiendommene som epther følger: Enghauffuen vden Nørre Vortt for iij e Daler, di vij Buoder paa Fennedigett for j e

Dal. Strandhauffuen for xxx Dal. End vdi Røde Pennges xxx i Dal. Som deris thilkomendis Steffader Lauritz Krogh skall thenum Erlegge. Och haffr forne Børnns formynders Simon Pederjøn Indstillet aldt forne Børnns Anparth thill Lauritz Krogh vdi Hauffuendis wergie att beholde Och vidligeholde saa och Hanum theraff paa Børnnes Begne att giørre aarlig Regensstaff. Saalenge hand thz vdi Hæffdt och Brug beholder. Saa thilsaltdt Moderenn for hendis Anpartt iij o vij Dal. For huilfett hinde er vdlagdt forne xx vj Dal. som i gaardenn er beholdtett offuer gielden. Tislige Weyermollenn, Duegidt, Stolestader och aldt Andett Buo Och Buostaff som forskreffuit staaer, Huormed di Noigedis paa alle sziider. — Thill ydermere Windesbiurdt er woris Signetter her vndertruffte.

Datum vt supra.

(Efter Afskrift i Kjøge Byes Arkiv).

Nr. 18.

Borgmester og Raad m. fl. afhænder et Stykke af Kjøge Byes Jorder til Oluf Rosenparre til Skarholt og Vallo.

Torsdagen den 1. April Ao. 1599 Borgmester og Raadmænd, som er Claus Bagger, Borgmester, Anders Jacobsen, Simon Pederjøn, Hendrik Frefede og Børner Brede, Raadmænd, med efterskrevne Borgere Christopher Tørgensen, Hendrik Skomager, Peder Bagger, Hans Skriver, Skipper Thord Jacobsen Jyde, Anders Madsen, Søren Lauridsen, Hans Jensen, Anders Frandsen, Lauris Krogh og Oluf Brygger paa Menighedens Begne her i Kjøge, deres Raad og Samtykke haver folgt og afhændet her fra Byen, og til Niels Boiesen, Borger her ibdm., paa velbyrdige Oluf Rosenparres Begne til Skarholt, til hannem og hans Arvinger at have, nyde, bruge, beholde og til evindeligt Ejendom, Eje ikfullende, et ledigt Stykke af Byens Jord,

liggende mod vest næst op til fornævnte gode Mand's Gaard her i Kjøge, som Niels Boiesen iboer, udtil det lille Bagstræde som løber til Aaen, saa vidt som der nu fra samme Aastræde er indbygget med Borgemester og Raads Villie og Borgernes Samtykke til fornævnte Gaard. Og gav han Byen sex Daler for samme Stykke Jord, hvilke ere komne Byen tilgode, som Byens Regnskaber ydermere skal udvise. Og dersom fornævnte lille Stykke Jord nogen Tid blev igjen fornøden at bruge til Byens Gavn, og endelig efter uwillige Dannemænds Tykke skal udlægges, da skal bemeldte Oluf Rosenparre eller hans Arvinger have de sex Daler igjen og et billigt Vederlag for sin Hævd af Kjøge Bye inden sex Ugers Dagen efter fornævnte Borgemester og Raads Brev, daterit ut supra.

(Af Kjøge Raadstuebøger).

Nr. 19.

Fredagen thend 19 Octobris Ao. 1599 (Kjøge Raadstue) Welbiurdige Hans Pedersøn till Sem, Norgis Rigis Rangler, hans fuldmegtige Mags Delsøn i Dag Berette Att hanns Høshundts Hoffuidbreff paa thz Thusfind Daler hand er Velb: Niels Friis skyldigh Er Daterit thill Michaelj Ao. 1570. Disligte Berette hannd, att fra thend Dag Hoffuidtbreffuidt er Daterit, och till thend Dag the gjorde Regnnskab mz huer Andre, som er thend 20 Junij Ao. 82, Tha meener hand att Hans Pedersønns skall vere bleffuen Niels Friis ij Mars rendthe skyldig, Som skall vere ij c Dal. Och bleff han^m och Anne Hindrichs emellem dømt.

(Af Kjøge Raadstuebøger).

Nr. 20.

Byfoged Jens Nielsens Entes Stiftebrev 13. Februar 1600.

Wij Eptherschreffne Claus Bagger och Anders Jacobsen, Borgemestere vdi Kjøge, Berner Brøde, Lauris Krogh,

Anders Frandsen, Raadmend, Jennis Christennsen, Byesuogitt, oc Niels Ibsenn, Byeschriffuer Ibid. Giørre witterligt: Utt Aar efter Christij Fødsel 1600 thennd 13. Februarij ware wij Dffueruerrindes att Registrere oc Dffuerssee Hues Guoitzs Salige Wrsela Franndtzsdatter Affgannne Jens Nielsenn, fordum Byesuogitt her i Kiøge, hanns Eptherleffuerste haffde laditt epther sigh, The Gott folk alle sammens thil gaffin oc beste Som thilstaaer deres bethalling Epther for^{ne} Jens Nielsen oc hanns Hustrue, Saa wiidt thz kunde sig forstrecke, Vdenn nogenn for Gudzs skyld wille eptherlade deris Fattige Barnn samme giæld, Som en partt Allerede for Gudzs skyld haffr. Tha er quoidgidtt vdi Hanns Jensen Skomager, som er samme barnns Formyndere, hanns Neruerrilsje Thagerit och murderitt af Dluss brogger, Soffren lauridzenn, Hanns Hadeller, sctreder, oc Hans Keillsfmid, Borgere her i Kiøge. Først vdlagdis for^{ne} Drenngh till beste Emod huis som Konge: Maytt Raadigste haffuer hann Eptherlatt vdi Moderenns leffuendis liiffue. Disligte Velbiurdige Dluss Bilde oc Andre gott folk flere. Udskelligt gammilt oc Nytt sølffue Forghldt oc wforghldt, heeldtt oc Brodett thilsamens for 1 xxx Daller. Noch iij Kroner, j Keysferghlden, en Ducatt oc enn Broden Rosenobbell thilsamen for x ij Daller, dereblandt indregnid en paddersteen vdi guld. Therforuden fandtis thett eptherschreffue Som Hanns Jennssen till sig annamid oc gjorde vdi Penge som epthersfølger: Thinned bleff murderitt oc beløff sig thilsamens xj Dal. xx β. For Keillkobber xj Dr. ij ʒ iij β. For Grydekobber vj Dal. ij ʒ vj β. For Messingh xj ʒ vj β. Sengkleder, Bennkleder oc Hiuffuind for xxx ij Dal. iij β. Lagern, Duge oc Linkleder for viij Dal. iij β. Gangekleder for xx vij Daler j ʒ. Thraware som kunde selgis beløb sig xvj Dal. xij β. Item vdi Kierkenn threj Stolestader bleff huertt soldtt for vj Dal. Er xviiij

Dal. Fjernsenge for iij L i β . End Annamid Hans Jensen aff Velb: Fru Alhed Rosengaardt thill Thogerød for eet Mars Jordstyld aff Ringsbierig Eng vj Dal. End som Velb. Somfru Thale oc Somfrue Margrette Rosengaarde till Herlustrup forærid Drengen ij Dal. Aff Anders Frandsen for nogitt Flest oc giedefiød v L . Summarum aldt forstne er Pendinge ij c xxx iij Daler.

Aff forne Summa er Vdlagtt oc Bethallitt till S. Brselis Fordeferdtt pendinge x ij Dal x ij β . Thill Raadstuen ij Dal. Item huad thend Borttstyldige Gield her Emod belauger sig, Tha befindis Salig Jenns Nielsjen att were Borgemester Claus Bagger Styldig nu till Paaste No. 1600, Epther hanns Handschrifts Viudelse No. 1588 thend 12 Aprilis vdgiffuidtt, Er $442\frac{1}{2}$ Dal. $1\frac{1}{2}$ L , Som hannd haffuer hans Gaard medt Buodenn paa fennedige Och thennd Hauffue paa Bierre i Panndtt fore. Noch londthe pendinge xv Daller. Thisligte vj Kielder Register till sig oc Andre vdhagitt Otte thønnder Kostochs øll, som hannd siden haffr bekommitt er xx Daler. Er thilsamen vj en Summa vij c xx viij Dal ij L .

Theremod befindis Ehendommen som hand maatte nu annamme i sin bethalning att were murderitt Epther eet thingswindis Viudisse aff Riøge bything thennd 11 Nouembris No. 1594. Forst gaardenn mz Hauffuen vid gaarden for iij c Dal. Thennd Buoid paa fennedige for xl Dal. Thennd Hauffue paa Bierre for xxx vj Dal. Beløber sig tilsamens iij c xxxj Daler. End dog att samme ehendom siden den thiid som er nu paa siette Mar Er mögitt forfalben Huorforre Blegg Claus Bagger beuilgett att beholde thill Gaardenn forudenn Fjernkafelloffnenn Udskelige ware oc bostaff for 8 Daler iij β . Paa thz att Gaardenn icke nu Igien skulde murderis Drenngenn thill skade eller geldenerne. Oc befindis Borgemester endnu aff forne sin tilstaaendis

Gield att Reste lij Dal ij \mathcal{L} . Som hand haffuer stengditt oc giffuitt Barnidt Niels Jennisfenn att skulle beholde Saa wiidtt hannum theefore vðaff hanns forældris guositzs kannd thilkomme lige vid andre for sin Anpartt.

End Befindis Thenne Epterstr. Borttstydige gield Som disse Gottfold i lige maade haffuer Stengtt oc Giffuitt Barnid till forfremmelse, saa wiedtt huer for sin Anpartt kand thilkomme dersore vðj hanns forældris goitzs Som eptersfølger: Bernner Brede, Raadmand i Kjøge xv iij Dall., Buoid, S: Rasmus Schriffueris, vid hendis Sonn lod angiffue den 20 februarij, som hinde tilstod: forst Medepenge 20 Dal., theforuden j lest Sild, er thilsamen 1 Dalr. — Hanns Jennisfenn Stomager xx iij Dal. Jennis Christensen byefuogit ix Dal. Niels Boicsen ij Dal. j \mathcal{L} ; Lauris Krogh iij \mathcal{L} ; Niels Lauritzsen Bager vj \mathcal{L} . Saa beløber sig huis Gield forne gottfold aff deris gode wilge haffuer foræritt barnid forvden huis Kong: Maytt: oc Velb. Sluff Bilde hanum oc thilforrn haffr eptherlatt thilfammens: er dette forne Bendige ij c vj Dall ij \mathcal{L} .

De Er Hanns Jennisen, Barnens formyndere, vðaff Borgemeister oc Raad forlagtt att haffue grandgiffuelig Dpfiun mz huis Barnens Rettighed kand were vðj then eyendoms goitz vðj Ringsbierig, att hannm deraff indthet forfortis, De føre till Rigtig Regnschab huis hand till barnens nødthørfft vðgiffuer Som hand for Gud oc gottfold vill andsuare oc werre Bekiendtt.

(Efter Aftskrift i Kjøge Byes Arkiv).

Nr. 21.

Mester Claus Christoffersens Vnsstanders Tingsvidne om Arv efter salig Niels Winde.

Onsd. 20de Febr. 1600 paa Kjøge Raadstue.

Mester Claus Christoffersen i Herfølge, hans Kalds-

mænd ved Navn Lauritz Jüde og Peder Rasmusen i Herfølge, de fremkom og i Dag her for Retten vunde efter Loven, at de vare i Raakføv udj Saaland den Lørdag før Suleaften hos Otto Christensen, anden Suledag vare de i Næstved hos Anders Skrider, Borgemester, Hans Willadsen og Peder Willadsen, Guldsmede ibid. Den Fredag efter Nytaarsdag vare de udi Kjøbenhavn hos Torbern Jensen, den Onsdag efter Helligtrekongersdag vare de udi „Jensløff“ (Enderløv) hos Jens Jørgensen, om Torsdagen derefter vare de paa Rneggaard hos Velbyrdige Johan Bernekous Fuldmægtig, og gave alle dennem lovlig Varjel at møde her paa Kjøge Raadhus i Dag om de havde noget at svare mod Vindesbyrd som forbemeldte Mester Claus Christoffersen agter her at føre, anlangende den Arv efter salige Niels Winde. Dernæst fremkom her for Retten Lisbeth Jørgensdatter, nu værendes her i Kjøge og er kommen fra Kjøbenhavn. Hun vandt efter Loven med oprakte Fingre og højeste Ed: at hun er fød sammesteds og haver kjendt Kirstenne Mester Claus Forældre, og af Barnsben med dennem er opdragen, og er hende witterligt i Sandhed: at Niels Windes Fader, Kirstine Knud Bryggers og Jens Portner i Kjøbenhavn de vare ret ægte Søskende. Og deres Fader hed Oluf Balleføn og boede i Glostrup og blev der ihjelslagen. M. Claus begjærede det beskrevet. Peder Nielsen i „Vemindrup“ (Vemmedrup) paa Velb. Johan Bernekous Vegne, og Oluf Brygger her i Kjøge paa Thorben Jensons Vegne begjærede hver en Gjenpart udaf fornævnte Vidnesbyrd.

(Af Kjøge Byes Raadstuebøger).

Nr. 22.

Tingsvidner angaaende Overtro i Kjøge.

Mandagen thend 27 Julij Anno 1601. Paa Raadhuussidit bleff denn quinn vid naffn Elline forhørtt som

Peder Krumfagebager paaflager, att hun haffr forgiortt hanm. Och samme Elline beraaber sig Icke att haffne giortt Anditt wed hanm end hun saa att Karenne muremesters wdj Boderne gjorde vid Jenss Bieffuerskoug, der hand var siug.

Tha i dag derom bekiende Karenne Muremesters, Att Anne Jenss Bieffuerskougs kaldet hinde Ind till Hindes Hofsbund forne Jenns Bieffuerskoug, oc begierit hun vilde hielpe hanum wdj hanns Siugdomb, oc hun gick ind till hanm, Oc hand gick thre gange Baglengs Auffsuid omkring hans Vuord oc Wd aff Dørren oc thz skiede thienndis. Dog sagde Karenne neyg Att hun icke bad Jenss Bieffuerskoug giøre dett, huortill Elline suaridt oc sagde, Att hun hørde att Karenne bad hanum giøre dett ssaaledis som forbemeltt er. Sioid Jenss Bieffuerskoug till Bedermele, Oc selff Berette Att Inger Jordemoders i Boderne hadde sagtt for hanns Hustrue, Att der hun thienndthe paa Throggeuelde, da war der en som fick saadan Siugdomb, oc dj brugtte slige Raad wdj ett Huus, der war thre Dørre lige emod huer andre, oc der aff fick hand bedre. Saa bad hans Hustrue att forne Karenne vilde gaa ind oc bruge dj middel. Saa kom hun derind oc fick hanum vid Klederne, oc lidde hanum saa Auffsuid omkringh Skibenn oc Wd ad Dørren thre gange thienndis.

4 Decembris 1601. Elline Peders som Peder Krumfagebager loid ssette, hun i Dag bekiende for Presten wdj forne Dannemendh (Borgmestrene og Raadmænds) paahörilse Att den Jacop, som thienner Hindrich Fresede, hand hagde forthørnid hinde Wens hun war wdj Hindrichs thienniste i gamle Kjøge. Da thenckte hun att milde lade forgiøre hannum, Oc vilde hun giffue Karenne Raers it par sto for hun skulde forgiøre hanum.

(Af Kjøge Byes Raadstuebøger).

Nr. 23.

Raadmand Berner Bredes Skifte 15 August 1601.

Wij Epterſchreffnne Claus Bagger oc Anders Jacops-
fenn, Borgemeſtere i Kiøge, Simen Pedersfenn, Jens peder-
fenn, Laurſ Krog oc Anders Frandsen, Raadmend ſame-
ſtedhø, Giøre Witterligt for Alle mz dette wortt obne
breff, Att Nar epther Chriſti Fødsell 1601 thend 15 Augustij
Tha warc wij ſamptt oc meſteparttenn aff Salige Berner
Bredis Creditores oc Deris fuldmegtige forſamlede vdi
affgannne Berner Bredis Huuſs her i Kiøge, Om huiſ
gield thenum thilſtoidt epther hanum. Tha paa thz thend
fattige Quinde, hanns eptherleffuerſte Jehanne Nielsdatter,
Maatte niude nogidt igien aff Aldtt hindis federnne oc
modernne, Som hun der vdi hindis Høſabundhø boe
haffuer Indført. Tha er beuilgett oc aff ſtoriteparthenn
Creditores oc deris fuldmegtige Sambthødt, Att Willum
Lendhø, Borgere her i Kiøge, ſom haffuer bedit och begier-
ritt bemelte Jehanne Nielsdatter att ville haffue til ſin
Egte Huſtrøe, Hannd ſtall till ſigh annamme Aldt aff-
gannne Salige Berners Epterlandendis Guoizø oc thill-
ſtaaendis gield, Indenn Byenn oc vden byenn, Oc theremod
igienn affbethale Halffparthenn aff Aldtt Berners beuiſſelige
borttſkyldige gield, Oc haffuer hannd thilſornn medt en Deell
af dj andre Creditores therom forligt ſigh paa therminer
att afflegge oc bethalle dennum Epther hanns vdgiffne
Handſchriſters Diudelſe. Och Eptherdj Hindrick Dunne-
mannnd till Lübeck med fuldmagtt aff en Deel Lübsche, Be-
ſynderligenn aff Salige Berners Eigenn Søſter oc Søſter-
manhø Arffuinger Hand icke her vdi wilde Sambthøde,
Mens Endeligenn haffue ſin Bethalningh vdi Salige
Berner Bredis eptherlandendis goizø, Tha er aff oſø Samptt
alle bemelte Creditores, Som tilſtede warc, therom ſaaledis

Affsagtt: Att eptherdj forne Hindrick Dunnemand Vdenn alle Creditores Wilge oc Bidstaff haffuer ladet wurdere ix Vuoder, Som Salige Berner brede thilhørde, liggendis vdi Kiøpne-haffn vdi Wognmandhøsgadenn, Som bliffue Tagerit for vj c Daler, Tha ftall hannd vdi samme Vuoder Annamme fin bethalingh, Saa wiidtt hanum paa dj gottfolckes wegne Som erre Johan Spangebergs Arffuinger, Anne Spangebergs, Anne Stheens, Hindrick Stheenn, Jochum Buck, Hanns oc Gierdt van Sendenn oc Johann van Ringen, huer for sin Anpartt kand thilkomme som hand haffuer fuld-machtt vdeff, Som er dj tho parther: Epthersom er Offuer-flagitt, at enhuer for sin anpartt Mifter thredieparthenn aff ald deris Summa, Som endelige vdi Salige Berners Eptherladendis goihs wille søge deris bethalningh, Och icke wille noigis mz thend Contrachtt som di andre gottfolck haffuer Indganget att wille noiges medt. Disz till ydder-mere windisbiurdt vnder wores forseilinger. Datum ut supra. Dette forne er om Salige Berner Bredis epther-ladendis Guodhs och Gieldtt.

(Efter Afskrift i Kiøge Bøes Arkio).

Nr. 24.

Vyfoged Jens Christensens Skiftebrev.

Anno 1602 thennd 4 Martij Giordis Skiffte Epther Salige Affgannne Jenns Christenssen, fordm Bysfogitt her i Kiøge, Emellum Hans eptherleffuerste Dissebett Hanns-datther oc hindis Steffbornn vid naffn Thomas Jenssenn, Christen Jenssenn, Pouell Jenssenn, Mette Jensdather Simen Rodis Hustrue Oc deris brodersønn David Andersen, Om huis dennum kunde tillkomme epther deris Fader forue Salige Jenns Christenssenn Som war forne Davidtt Andersen Jarfader. Offuerwerrendis Claus Bagger oc Anders Jacopsenn, Borgemestere i Kiøge, Simen Pederssenn,

Laurz Krogh oc Anders Franssenn Raadmend, Oc Baldger Ottesfen, Bysfogitt ibid., Oluff Nielsenn, Brøggere, Borgere her samesteds, thilforordnidtt att werre wergie oc formyndere for forne Daudid Anderssenn. Oc Eptherdj Simen Rod, Mette Jennsdathers Egthe Høsbunde, Icke vilde befatte sig mz nogit aff huis hinde kunde tilkomme epther hindis Fader, Formidilst thend thretthe om Skilsmisse paa deris Egtefka, Tha haffuer Kong: Matz. Bysfogit Baldger Ottesenn mz Simen Rodis Sambthøde Registeritt hendis Anpartt paa en Kett thill Sagenn therom mz Capitils Dom till Ende kommer.

Wurderingsmend Søffrenn Lauritzen, Morthenn monbo, Jacop Bodter, Niels Grydestøbere, Skiper Thord, Peder Hemsneider, Oluf Hammer oc Jens Olsenn, Alle borgere her sammesteds.

Bortstyldig Giæld: Forst som S. Jenns Christenssenn Udaff hanns Regensfka er Kong. Matz. styldig. Oc Epther Her. Rentmester, Velb. Siwardtt Beckis beuijs Endeligenn till Restekommindis Philippj oc Jacobj dag skall affbethallis, Oc er Sumen Bendinge iij c xlvi Dal i 1/2. j alb.

End tilkommer Kong: Matz. Epther S. Jenns Christenssenns Regensstaff Aff huis hand haffuer Opborritt Sidenn thend 24 Octobris No. 1601, Som hanns Sidste offuergiffne Reg^b er besluttidt, Oc till hannd med Døden Affgic Bendinge ix Daller. — (S Magnen) Disse ix Daler skal leueris till Hindrich Frefte. — Er thilsammens iij c v Dal i 1/2 j alb. Thill thenne forne Høibete Kon: Matz giæld Blegg Gaardenn mz begge Fern Kackeloffne vdi di tho stuer oc benndenne der samestedz med et fka i thend enne stue, Disligiste Haffuen uden for byen thillsamenn murderit for v c Dal.

Saa er end tha tiloffuers vdi gaardenn lxxxxv Daler j 1/2 vij 1/2 j alb. Huor vdaff Arffvingerne thilkomer den

halffue partt er xlvij Dal xij \mathcal{L} . j alb. Huorvdj forthis denum Emod Faderens Fordeferd som Vissebett skall vederlegis aff deris partt xxx vj Dal j \mathcal{L} . End nu Korthis denm emod deris Faders Kleder, som dj fandis bedre end hindis, vj Daler. Ther foruden tilthog Vissebett sig paa Arffvingernes vegne, som denm tilkom, att bethalle Adskelig Smaagield oc bekostningh beløb thilsamen vj Daler iij β . Dermed haffuer Vissebett Fornoiget Arffvingerne Ald Deris Anpartt vdj forne Gaard oc Haffue, saa hun thend skall beholde, ligesom thend er wurderit, Och hun theremod skall affbethalle Kon: Mtt: oc deris Faders Fordeferdtt.

Sammeledis befaandtthis Salige Jennis Christenssen ityldig att werre till Niels Christenssens, En Kong: Mttys: Bøssfestiotter vdj Kiøbnehaffn, for huis hanum end Kester Wdaff thed bornnegoit hand paa S. Matz Kennesnidens Sonn Laurijs Madssens wegne, hagde Opboritt Epther Regenscaff oc Jens Christenssens egit breffs Indholdt belober sig Samme Kest Pendinge ij c xx Daler. Derthill bleff Niels Christenssens wndt, wurderit thette epterjchreffne: Vdj Kircken thuende quinde stolestader som er Vissebets: huertt for vj Dal., er xij Dal. S: Jens Christenssens itolestade for v Daler. S: Jennis Bowilssjenns stolestade for iij Dal. Ett Stobekar for iij Dal. Ett Broggekfar for vj \mathcal{L} , Ett broggekfar for iij \mathcal{L} , Ett lidett Kar for j \mathcal{L} , Broggekfeilenn weier till viij Dal. j \mathcal{L} , 2 Sortte Kior, wurt begge for x iij Daler, Aldtt wdenn vdj gaardenn for x vj Dal., Maltt 25 tr. 2 Skpr, huer tdne vj \mathcal{L} , er xxx viij Dal., Rug 15 Tr. 2 Skpr, huer Skpr 20 β , er 28 Dal j \mathcal{L} . Biug 1 pund for v Daler; 9 Solffkieder, wog 24 Lod, for x ij Dal 1 Solffstob oc it solff Komertt, wogh tilsamens 19 Lodtt, er x Daler; En broggekfeill till Anders Strobhes for ix Dal., 2 Skiiber, j Foldstoell for x viij \mathcal{L} . Summa er ij c xx Daler.

Thette for^{ne} Niels Christenssens thillmurdere guodys skall Lisæbett beholde oc selff giøre vdi penge Oc affbethalle hanum thz meste mueligtt er aff for^{ne} ij o xx Daler till neste komindis S: peders dagh. Oc huis hun icke the kand bethalle, Thed skall hun der epther for Renthe han^m paa ett Marssthiid. Oc altt hindis bo oc bostaff skall dismidellerthiid stande hanum for Hoffuidstoell oc rendthe till Underpandt, Oc ther som hun med Døden affgick, før end samme borne penge bliffuer Affbethalitt, Tha skulle hindis Arffuinger icke verre megtige att befatte sig nogit mz hindis eptersladenndis guodys Føerend ald for^{ne} Enmma Hoffuidstoell oc rendthe Bliffuer Niels Christensen eller hans Arffuinger Vden ald deris Skade oc forsømmilse bethaldt oc fuldgiortt, som dz sig bør i alle maade.

Endnu fremdelis befindis Alt salig Jenns Christensen haffuer till sig vdi boedt Annamidt Epter S: Kirstenne Hanns Jonnsens som offuerbleff i beholdning, der hendis Fordeferd wor Bdlagdth, Pendinge x x ij Dal viij β, huilcke thilkommer Kirstenis datherbøren vdi Norge. Huorndaff befandthis paa horigenn Adskeligt goitjs att verre tilstede, beløber epther Registers Liudilsse xiiij Dal viij β. Saa Rester derudaff Som icke kunde findis for Pendinge ix Daler. Derforuden anden borttshldig giæld som eptherfølger: Jacop wrampe for j t^{ne} barsøll vij β. Borgemeister Claus Bagger for 1t^{ne} thierre oc Resten aff 1t^{ne} sildt xvj β. Kirstenne Mazdather Rest aff Hendis Lønn, pendinge vj Dal., thennd anden pige vid naffn Kirstenne Get Mars lønn er iiij Daler. Jacop Jennsens Rester aff sin lønn viij Daler xiiij β. Fogdesuenden peder Rester aff sin lønn x β. Item thill Raadstuen, fogdenn oc schriffueren for deris wmage paa Skiffetid iiij Daler. Summa for^{ne} bortshldige giæld Er Pendinge x x x vij Daler ij β vj β. Ther Emob befindis Thilstaaendis Giæld som Lisæbett skall Opberre oc bethalle

dette for^{ne} bortskyldige giæld m^z Saa wiidtt thed fand thil Kecke. Vdaff Hindrick frestide x x Daler; Fochum Meyer Rester ix Daler j \mathcal{L} ; hoes Jennis Pederssøn Raadmand vij Dal j \mathcal{L} iiij β . Er tilfemens thilstaaende giæld, Pendinge xxx vj Daler iiij β . Derfor Vdenn bleff Liszebett aff Fellishoe Vdlagt: Eet Kandestab vdi Stuen for ij Daler, No^c en Kobberkeill for iiij \mathcal{L} ij β . Dermed haffuer Liszebett Annamidt fuldtt Vederlaug emodtt for^{ne} 38 Daler ij \mathcal{L} vj β . Saa oc for ald andenn bortskyldig giæld, som forschreffuidt findis, som hun selff allenne stall bethalle, Oc der Vbinden stall hun holde hindis stebørnn oc deris Arffvinger Skadisløfs i alle maade.

Sidenn er Offuerbleffne Bo oc Vostaff deeltt og Skiifft Huorvdaff S: Jennissis Børnn Annamidt denn halffue parth. Oc Skifte emellum dennum saa ad deris brodersønn David Anderszen thilsaldtt epter hans farfader dette epterschreffne som hans formyndere Oluff brøgger Annamidt som eptersfølger:

Thin for ix \mathcal{L} vi β ; Grydekober for ix \mathcal{L} penge; Vinfleder for ij \mathcal{L} penge; Gangfleder for xlvij \mathcal{L} vj β ; Sengefleder oc benckefleder liij \mathcal{L} ; Thraeuare, themmer, Begther oc Andit Udskeligt, thilsammens for xxxix \mathcal{L} iiij β . Thilsaldtt hanum af xv Dal Redependinge for øll wdaff Kielderenn iij Dal vj β ; Vdi ett Seyerverd iij \mathcal{L} ; Vdi nogit lerit bleff soldtt thilkom David ij \mathcal{L} vij β . Er thilsammen ijxxvij \mathcal{L} v β . Huilckett Oluff brøgger haffuer loffuid att holde for^{ne} barnn til gode oc fremtharff, Saalenge som hand er hanns formyndere oc haffuer hans goiz hoes sigh.

Huad som Mette Simen Rodis Anpartt er belangendis, stall bhesogden Baldger Ottesønn paa en Rett opberre, oc giørre Regenskab for till denn som th^z vdi fremthidenn fand thilkomme med Rette.

(Efter Afstrift i Rjoge Byes Arkiv).

Nr. 25.

Fredagen den 20de Augusti Anno 1602, Huskorset vedkommende.

Efter mangfoldige Chlagemaall oc beskyldninger som er giffuen oc Chlagitt paa Kirstenn Snidkers oc beskynderlige nu aff den besette pige paa sænnedige som saa ynckeltigen plagis, oc beskylder Kirstenn Snidkers derforre, kalder hinde Frue, Att hun haffuer giordt och paafordt hinde den onde oc ingen anden. Er hun oc saa for Troldombs gierningh wdlaugtt aff dennom isom haffuer Endt for deris misgierning, att hun med dennom haffuer werit i Raad oc gierninger. Er hun derforre nu aff Borgemestere oc Raad forelaugdt sig for den Sigtilsæ och beskylding Gedelige med Ræffin at skulle Erklere. Oc hinds Hofsbunde Niels Snidker derforre nu for Rættten thillbuden for hende at stille nøig Actig Borgen, louffuen oc wijsenn. Att hun dismidlerthiid till lousg ende skall bliffue thillstede och wdstaae Retten i den sagh.

(Af Kjøge Raadstueböger).

Nr. 26.

Raadstuevidner m. v., Huskorset vedkommende.

Fredagen den 28 Augustij Anno 1612 (paa Kjøge Raadstue i Overvarelse af) Claus Bagger (og) Anders Jacopson, Borgemestere (samt) Jens Pedersjon och Lauris Krog, Raadttmendtt, Dines Christensson och Hans Bud, Borger och Kirdeurger her i Kjøge, de i Dag her for Retten loede indføre en fange Width naffn Kirstin Laurisd: som siger ath Berre barnfødt Wdj Judttlandtt, Wdj Liusgaardtt Herridtt och Seersløff Sogen, Wdj en Enstige Gaardtt Kaldis, hvuilden for nogen titdt siden foreleden haffuer tientt Jehanne Thomesis i hjesgaardtt *) och

*) Jens Nielsen var hendes Mand, nævnes „Jens Nielsen Johanne Thommesis Husbonde.“

aff hinde er Vdttlagtt att verre lige saa guodtt i Troldoms Konnst som nogen Trolquinde kand verre. Hun Endtnu i Dag bekiende och bekrefftidt huiſ hun tilforn thend 24 Augustij Vdj hvefougdenſ Huuſs Vdj godtt foldiſ paahøriſſe ſelffuilligen haſſr verritt bekiendtt, ſom er førſt:

Att Jehanne Thommeſiſ kiøppte hinde till Emedttler tiidtt hunn tiendte for^{ne} Jehanne att giøre thend ſlemme Vhørlige gierning ſom bleff giortt her i fundten, och gaff hinde derforre 5 allen ſkønnſte Valmell, ſom hunn i Dag viſte ſig deraff Endttnu at haſſue itt Underſjørtt, Och att Marren Kingſbiergis Var till Jehanne Thommeſiſ ſamme Dag ſom vor en Onſdag, der hun for^{ne} ſlemme gierning gjorde. Derneſt att Marren och Jehanne gjorde hinde viiſ, att naar hunn ſamme gierning haſſde gjortt, kunde Marren Kingſbiurgis ſlye Kirſtine bedre Vdj hindis laaer ſom hunn tha var vanføer Vdj. Doch hun icke der aff bedre, Mens M: Albritt Vdj Kiøffuinhaſſu ſlyede hinde bedre. Bleff och ſamme tiidtt for^{ne} Kirſtin tilſpurgt huem hinde hialp op i fundten [ſom er høij:] epterdj hunn var vanføer Vdj hindis laaer, huortill hunn ſuarritt, at Lauris prammaandt, Jehanne Thommeſiſ ſlegtning, hialp hinde op, ſom Jehanne och Marren Kingſbiergis hannom befoel, och ſtrag var ferdig, och gidt forhenn i Kircken och der fortoffuitt till Kirſtin kom och ſaa hialp hinde op i fundten, ſom hand Jehanne och Marren loffuidt haſſde. Och derpaa Wilde hunn døe, Och hindis ſiell ſaa Wiſt att komme i gudꝫ Riige ſaa i ſandttthedtt att verre och herudj icke att haſſue løyett. Och Var for^{ne} Lauris møtt till Bedermælle, och Vidtt høyeſte Eedt thette for^{ne} benegtidtt, och att for^{ne} Kirſtinn hannom ſkiendtligen dett paaløij: for^{ne} Dineſ Chriſtensſøn och Hans Buch begierritt dett beſchreffuidt paa Kirckens Vegne.

Fredagen den 16 Octob: Anno 1612 (Kjøge Raadstue) Claus Bagger, Anders Jacopson, Borgemestre, Jens Pedersøn (Raadmand).

Matz Jensøn paa Hans Kremmers Begne i Dag Vdj Rette førde Mætte Banghorfs. Hun bekiende som effter følger Vdj Welb. Folger Rosenkrandz til Rosenholm, Saa och Søffren Knudzøn fougittt paa Valløe, Deris nærverrlisæ och panhøere.

Først da bekiende hun, att nu vidtt 6 Aar siden forleden, stickett Jehanne Thomeszis i Byesgaardt budtt effter hinde Medtt hinds søn Peder Thomeszøn, och der hun kom till hinde var Boill Peder Anderszis, Marren, Thomis søster i Gjøffue, och Annicken tillsammans Vdj Jehanis gaardt vidtt hinds brønd, thaa saae hun att de haffde thend onde Vdj Rødt pung Emellom thennom, och saac hun hannom Vdj en Røttis lignilsæ huilcken de manede op aff Johanne Thomeszis Brønd, Och de badtt Mætte att hunn vilde berre hannom ind til Hans Kremmers, Och Mette vilde icke, saa bar Jehanne hannom selff derind, som Endtnu er der, som hider Bibber. Och gjorde de dett for Jehanne kunde icke bekomme thend gaardt Hans Kremner iboer, Och att thend samme slemme Compan er Mettis Appostell, och att hand bliffuer der saalenge Mens de leffde som varre om att Mane hannom op aff brønden, aff huilcke nu icke flere ere leffuendis endt Annicken och hun selff, och naar de ere borttdøde bliffuer hand der icke lenger. Och gaff Jehanne Mette en Rulleff for hun hialp till att mane thend onde op. Och er dett 6 Aar siden att hun lerde Trolldom, och Jehanne och Annicken lerde hende dett, och Annicken leste for hinde Udj en boeg.

Bekiende hun och att en gang hun kom gaacendis ther fra byen og Wilde gaae hjem Vdtt till bangford, tha saac hunn att Jehanne Thomeszis och de andre stoede Vidtt thend beæ som løber bag Mester Hanszis Søffue, och de

faldett effter Mette; der hun kom till thennom, faae hundt att munndenn gick paa thennom och de leste, och manitt thend onde op aff samme bek, och att Jehanne thog hannom op och var hand som en Vand-Røtte och hedtt Beltzebub, och var thend Jehannis appostell, och der Jehanne bleff brendtt, kom hand bortt aff Hans Kremmers Hus.

Derneft bekiende hun, att Jehanne Thomessis, Thomis Søster i Egnøffue, och hun, de gick tillsammans her i Kircken och neder i Thornitt ther forsuor hun gudt och Daaben och sagde effter som lige som de sagde forre.

Bekiende hun och att for 6 eller 7 aar fiden kom hun till Kirstin Brofsagtis i Westerstede och Wilde kiøffue nogen mast, gick hun Vdtt att Wilde see masten, saa sandtt hun i masten, tha fick hun fatt paa en heel menische Rødt som laae Vidtt Tappen. Der Kirstin faae dett, thog hun Mette bag i Riorttellen och drog hinde tilbage, och att Kirstin bruger thend for hun schall saa løcke att selge oell.

Och Birgitte Rodemagers haffuer 9 Mandys løcker.

Disligæ bekiende hun att Marsager er naar de giffuer thennom fanden i Bold, er for att de kunde bliffue Rige.

Bekiende hun och att der hund Wilde haffue Rømppt, sagde hendis Husshonde Christoffer Bastrup till hinde, Mette bliffuer tilstede i schall ingen breek haffue. Madys Jenssøn paa Hans Kremmers Begne begierritt dett beschreffuit.

(Af Rjøge Raadstuebøger).

12 Jan. 1613. Unnamit paa Byens Begne effter Johanne Thomessis, som bleff Brent for Throldom, dete effterstræ: i bolster Dyne for vj Dlr., i huid Dun-Dionne, for ij Dlr. i Skind bendediøn, for j Dlr., i Lidet Hionde, for ij L, 2 Lod gamelt Sølf, for 1 Dlr. Røde penge xj rigz; Røck vdi Dotfener v Dlr., Hørlerit vij allen i quartier, allen

for 12 β , er penge v \textasciix vij β , j Hørgarns Dugh for j Dlr. iij allin grofft Hørlerit, allin 7 β , er peng. 1 \textasciix iij β , Hølfpartin i it Blargarns Lagin, peng. j \textasciix , Wdij Thinnit, peng. iij \textasciix , Wdij 3 Thylter Dieller, Niels Ibsen bekom tilkom Vhen der af peng. iij \textasciix iij β . Annamidt af Hindis Høsbonde Jens Nielsenn, for bou och boeschab, Saa och for Hindis Gangkleber, til Vhens part, peng. x Dlr.

(Af Ræmnerregnskabet for 1613).

Fredagen den 14 Juli Anno 1615 (paa Rjøge Raadstue) Claus Bagger, Anders Jacopsøn Borgemestere, Jens Pederjøn, Madz Rasmusøn, Hendrich Frescke og Niels Boiesen, Raadttmændt.

Niels Ipsøn hufougitt i Dag indførde Raldzmandtt som erre Peder Søffrenjøn och Christen Thommisjøn, Vhens och fougdens tiennere, de Bunde effter lougen medt opragte fingre Widtt therrijs Salighedtt, att de gaff Peder Høltue och Oluff Rockemager medt therrijs Hustrøer louglic Barjell Emoedt Windijsbjrdtt hand agter i Dag att føere; først da fremkom:

Oluff Vøllicke, Borger her i Rjøge, hand vunde effter lougen, Att nogen tiidt før Lauriz Krog bleff omkommen, sende hand budt efter hann, hand haffde nogitt at Vilde tale medtt hannom. Och der hand kom, badtt Lauriz hannom jibe, och loidtt hentte en Kande vøll indtill hannom, Saa drack Oluff Lauriz till, och gid till hannom medtt Kanden til hans bord Ende, och badtt hannom dricke medtt sig, da jadt Lauriz medtt Haanden vedtt Kinden Och badtt Oluff att hand schulde beholde Kanden huøjs sig selff; da klagitt han sig for hannom och sagde, at hand nu Vor bleffuen saa møgitt Vnderlig och jelsjom, som hand aldrig tilforn haffuer Berrit. Jeg troer Vist min enboe quinne er Varsage dertill och ingen anden.

Hans Jenzøn som tilfornn tiennte Lauritz Krog Bunde, att nogen tiidt for Suel sist forleden, da sende Lauritz Krog budtt efter hannom och badtt hannom att hand vilde drage Bødt paa Landzbyen och indkreffue nogen giæld huvs bønderne, som viske vare. Tha gaff hand sig haardeligen och sagde, ieg Bedtt icke huadt ieg schall tencke, kand onde mennsker giøre huadt de Wille, da haffuer de vist giortt mig dett onde och den banghedtt som ieg haffuer [:gudt bedre mig:] Er dett och som mig bleff sagtt i Byen, da er min neste enboe quinne mig verst. Kand hunn noget medtt Dieffuels Konst, da troer ieg Vist, att hun haffuer tagitt min fornufftt och magtt fra mig, dogh troer ieg, att gudtt i Himmellen er mig icke saa Bredt, att hand legger mig saadan banghedtt paa som ieg er stedtt medtt. Jeg Bedtt selff icke huliden stedt ieg vill Verre paa.

Rasmus Raffn her sammesteds Bunde, att 14 Dage effter S. Morttensdag sadtt hand till Lauritz Krogs och fuoritt en Kiorttell. Da sadtt Lauritz Bidtt sitt boerd medtt Handen Under Kinden. Da sagde hand till Rasmus: Jeg troer att du maatt legge Kiorttellen fra dig. Jeg tror vist at ieg Slider den aldrig, fordi saa, Att dersom dett er som Fold siger for mig, Da er min enboe quinne paa den syndre side mig Verst.

Boill plougs her sammesteds Bunde, Att hindis forrig Husbonnde, Hans ploug, Bdi hans languarrende siugdum, som huer mand her Bitterligt er, hand var medtt belatt, Sagde hand tiidt och offte til for^{ne} sin Hustru, och Alagitt sig for hinde och tennckte Elise Holtuis till att Verre Arfage Bdi hans languarrende siugdum och Skrøbelighedtt.

Lauritz Andersøn i Solrødt Bunde, at nogen tiidt forleden kom hand till Peder Holtuis att Wilde kiøffue nogen Hiullegger, da gid Elise op paa hinndis lofft medtt hannom och loidtt hannom see en heell Hob, och de icke

kunde forliges om Kiøffuet. och de gick under igjen, bleff Elfsæ Bredtt och sagde: Worre dett icke som det er, skulde du komme ihu att du haffr Bmagitt mig herop och icke Wilde kiøffue med mig. Ydermere vunde hand, att en gang kom Peder Holtue till hans, och fick Burdering i hans boe for j Tønde sild hand haffde kiøbt aff hannom, och Emedlertidtt komme de i Klammerij medtt huer andre, saa att Peder tog en slede Kiep och løff omkring i gaarden effter hannom medtt och sagde tro mig lange lasse du skal saa skam; dereffter gick peder ind till Lauriges enboe, och sagde der lige saa att hand schulde saa skam. Dereffter fick hand saa ondt i sine been, att hand laa paa sin seng i 15 Ugger och icke kunde komme nogenstz fra thend, och hans been bleffue saa fortte som tierre, och icke att haffue Endtnu foruundtt samme siugdum i sine ben, Sæ helder Endtnu att kunde haffue stve paa thennem, som i dag her for Retten vor tillsiunne. Och strax 3 eller 4 dage effter att hand haffde bekommit samme onde i hans been, kom Peder der igjen till byen, och talde mz Laurigis enboes pige Boill Hansdaatter, som nu boer i Mofsede, och tilspurde hinde huor dett Borr nu fatt medtt Lauriz, hun suaritt, dett er nu saa fatt medt hannom som i haffuer lofft hannom. Da sagde Peder, hand schulde icke trette mz Peder Holtue. Siden kom Lauriz hen til Marren Ringsbiergs och fick der nogen Raadtt till, Och sagde maren till hannom, att onde sold haffde giortt hannom det, dog hand Bor icke guordtt forre att staae dennem Emodtt. Siden dereffter troff hand paa Krøeter j threy aar, och indtett kunde hielppe sig selff. Och for samme sin Bløde och Siugdum skulditt hand Peder Holtue och hans Hustru fuld och fast forre att Berre Arfage till och ingen anden, effter som hand och tilforn loffuidtt hannom. Peder och Elfsæ dett høyligen benegtitt, Mens Peder icke kunde benegte, at hand So var i Klammerij med for^{ne} lauriz.

Oluff Andersson i Stienbzit han Bunde, att efftersom han her for Retten bleff tillspurt om hans Hustru, som bleff Rettit her for byen, vor Wdj hans Berge nogen tidt gallen eller affindig, huortill hand suaritt och suor Widtt høieste Gedtt, Att han aldrig kunde fornemme hinde att haffue Berritt affindig eller gallen. Engang kom Peder thill Oluff Widtt Hindrich Triffis døer, och tillspurde hannom och sagde: Oluff, de siger, att etters Hustru er gallen, dersom ieg trenger i fremtiden till etter och om Bindisbhyrdtt, Att da Wille verre dett bistendige. Yddermerre Bunde hand, att thend tidt hans Hustru bleff Wdttførtt til Rettersteden, da vor hun huerden gall eller affindig, Mens Raadde hannom, att hand schulde tage sig Vare for de andre dieffler som nu erre tilbage, thj de setter effter hannom att Wille føere hannem Bløede paa och Wille haffue hannem hengtt och att han torde aldrig Widtt att sette Berge, thj hand bleff aldrig Wilder. Derneft badtt hannom om forladelse. Niels Ipsøn begieritt dett beschreffuett, Peder Holtu begieritt en gienpart. Vorre tilstede som schulle giffue for^{ne} beschreffuitt: Anders Jacopsøn, borgemester, Jens Pedersøn, Hindrich freske, Madz Rasmuson, Niels højesøn, Raadtmendtt. — Anders Jacopsøn, borgemester, i Dag her for Retten tilspurde Giertt Hermandsøn om hand haffde nogen befalling aff Lehnsmanden, Borgemestere och Raadtt och Kongens fougitt att suare for Elise Holtuis och Birgitte Roefemagers i therris sager som de nu erre fengsligen ahnholden fore, Effterdj de selff haffuer therris Hofsbonder leffuende, och selff siidt her i Dag till Wedermelle, Huortill for^{ne} Giertt Hermandsøn suaritt ney. Niels Ipsøn, hys fougitt och Niels Andersson hys Kiennere begieritt dz beschfft.

(Af Rjoge Byes Raadsuebøger).

Nr. 27.

Kjendelse af 6te September 1613 ang. Markstjæl mellem Kjøge By og Gammelkjøgegaard.

Vi Eptherstreffne Mogens Blfeld till Sielsøe, Breide Randzow thill Randzowholmb, Oluff Rosenspar thill Scharoldt, Ditleff Holdt thill Eschildstrup, thiltagen Vdij Erlig och welbyrdig Mand Agell Brahe thill Gluide, hans Sted, Ebbe Muncd thill Fiellebroe, och Peder Basse til Siørup, tiltagen vdi Erlig och welbyrdig Mand Anders Drefselberg, hans Sted. Giøre hermed vitterligt, Att epther som wi hafr bekommet Kongl. Mahestt: vores Allernaadigste Herris Befaling, Dateret Kiøbenhaffn thend 19 Dag July 1613, Anlangendis huis Iringer och Thrette som sig begiffuer emellom Erlig och Welbyrdig Mand Sorgen Raas till Gielschouff, Befalingsmand paa Kiøbenhaffn Slott Paa Borgemeistere och Raads och Menige Borgerschabs Wegne vdi Kiøge paa den ene Och Erlig och welbyrdige Somfrue Bissebett Bilde vdi gammel Kiøge paa den Anden Side Om Markschicll emellom for^{ne} Kiøbsted Kiøge och gammell Kiøge, huorum Oldinge waare optreffuet att schulle giøre och suerge rett Stell emellom for^{ne} Byer, deris rette grund och Fang. Och eptherdj Høigbr: Kong: Maht: woris allernaadigste Herris Befaling Ds tilholder, att wi schulle begiffue ofs paa for^{ne} Aasteder och dennom om for^{ne} Iringer och thrette enten thill Mindelighed emellom forhandle eller och wed domb och Rett afschille, som samme hans Mahestt: befaling widere Indeholder och formelder. Tha hafruer wi for^{ne} werret forsamlet paa for^{ne} Aasteder och for ofs vdi rette kaldet saa mange aff Lodheigerne som paa denne thid waare tilstede Och med yderste flid Vdi dag som er den 6 Daug Septembris den Leilighed forfaret. — Och eptherdj Borgemester och Raad saawell som menige Borgerskab

wdi Kiøge icke haffuer willet indgaa nogen forligelsse Och icke heller for Dis er bleffuen beuist, Att alle Lodtzeigerne som haffuer Baaløb paa den Eiendomb omtrettis schulle haffue bekommet loulig wardsell imod Dbinger och Ridementz Optreffuelsse saa och Parterne icke haffuer kundet necke, At der io Altid haffuer weret en sælledz Grefsgang baade till Kiøge och gammel Kiøge och Andre Byer, Och att det wilde komme omliggende byer till Affbreck och Skade, om Dbinger schulle gaa. Tha kunde wi epther sliq Veilighed icke thillstede nogen Dbinggang paa samme Grund; Men for Rette affsagt: at huis de paa nogen aff Parterne haffuer Indhegnet aff Offuerdreffuet wden loulig Hæffd, som er Under thiffue Nar siden, Dette finder wi dennom thill igien at vdlægge thill fri fellid som det aff Arrildgthid werret haffuer wden nogen dennom med nogen Andre Kongelige breffue eller loulig Adkombst [:end som ofs nu er forkommen:] kunde sig det thillberettige, Och det siden herepther wtiært at bliffue thill sællidz Offuerdreff som det thillforne paa Alle Parterne aff Arrildgthid werret haffuer. Thill widnißbyrd haffuer wi samptligen her neden fore trogt woris Signetter. Datum Kiøge den 6 Septembris Anno 1613.

L S

L S

L S

Mogens Wiffeldt
egen handt.Breide Ranzow
egen Handtt.Oluff Rosenspar
Egen Handt.Dittløff Hold
Egen Handtt.Ebbe Wund
Egen handd.Peder Basæ
Egenn Handt.

Anno 1614 thend 6 Julij er thenne dom mig Anders Jacopsøn tilhendetommen paa mehnige Borgemester och Raadtz Begne och buditt giffuet en beuiss derpaa. Lest paa Kiøge Byeting Mandagen thend 11 Julij 1614.

— Paa Ramjøe Herredsthing 18 Julij, 25 Julij, 8 Augustij og 15 Augustij 1614.

(Efter Original paa Papir i Kiøge Raadstueartiv).

Nr. 28.

Slotsherrens Raabud om Kirkegang, Orden og Lydighed m. v.

Thorsdagen thend 25 Septembris Anno 1628 paa Kiøge Raadhuus offuermerendis Velb. Mogens Raas till Frøstrup woris gunstige Slotssherre, for samptlige Borgemestere och Raadmend opleste en Forteignelse Ord fra Ord liudendis som eptherfølger:

Jeg will haffue Eder Borgemestere och Raadmend med Bysfogden her vdi Kiøge flitteligen paamindt, at I icke Alleniste selff flitteligen søger Kircken i Bedethimen, Bededage och Hellige Dage, men endochsaa Almuen det samme at giøre allffworligen thillholder; thi uden Gudsfrychtt fand inthed godt eller fruchtbarligt forrættis. Dernest att I Eder vdi Eders Bestillingh paa Raadhuusit och ellers flitteligen forholder, haffuendis allffworlig och goid Inspection, att Hans Kongel: May^{tt}: Forordninger holdis och eptherkommis, och deris Offuertredelse thilbørligen straffis.

Derfom och nogen aff Eder kunde restere med Skatter, louglig bevilgit eller paalagt, att I da inden otthe Dage dennum wdlegger, paa det andre Borgere deraf icke skulle tage Thilsaldt sig i ligemaade att forthrøcke. Her forvden will ieg haffue Eder paa det flittigste och høigiste formanit, att I beslitter Eder paa Fred och goid Enighed indbyrdis och entholder Eder vdi Rettergangh och ellers ald Parlamenteren och Skiendgord, ahnseendis saadantt er Gud till Fortornilse, Mennistene till Forargilse och sømmer icke Offrighedis Personner eller dennum som er aff nogen Qualitet. En thiufflendis I Eder jo hereffter forhollandis worder eptherfom forsuarligt fand werre. Dette will ieg saa forteligen och wenligen Eder haffue forholdet. Och gjør for min

Person ellers gierne huis Eder er fiert. Uff Kiøge den 25de Septembri Anno 1628.

Mogens Raas. Chandt.

(Uf Raadstueboerne).

Nr. 29.

Mads Ravn och Hustrues Anne Hansdatter Holsts Skifte, dat.
24 og 26 Febr. 1630.

Hans Buck, Gregers Hansen Borgemestere vdi Kiøge, Hans Christensen, Søffrenn Knudsen, Christen Pederfenn och Envold Rasmussen Raadmend, Cort Rigter offuerformønder, Christen Joetsen, hvesougett, och Niels Isfenn, hveschriffuer, sammestedes, Giøre witterligt: Att Uar effter Christj fødgell 1630 dend 24 och 26 Februarij ware wij Offuer Schifte och Deelingh, som bleff giortt Imellum Erlig och wellagt mand Madzs Rauffn, Raadmand och Kong: Mads: Tholder her i Kiøge paa denn enne och hans Kierre Daatter Gudyrchtige pige Margrethe Madzdaatter vdi hindis forordnede wergie wellagt mand Ander Hansen borger ibid. hans Neruærelse paa den anden Side, Unlangendis huis hinde med Kette kunde tillkomme effter hindis salige moder Anne Hannsdaatter.

Wurdeeringsmend: Hans Lauritzen, Aarent Koch, Skipper Oluff Jensen, Skipper Rasmus Pederfenn, Voerendz Sonnichsen, Søffrenn Joensen, Christen Nielsen, Bager, och Peder Speigell, borgere her i Kiøge. Huilcke forsk^{ne} denn 24 Februarij haffuer murderitt Mads Rauffns Eyendomb, Hunsgeraad, boe och boeshab, som her effterfølger:

Hoffuidgaarden Mads Rauffn iboer med enn Hauffue emellum Naen och Thudkegraffuen sampt et lidet stœcke, som er indtagen aff Thudkegraffuen, kiøbt fra byen, stall och følge gaarbdenn. Brøgge-Redskab, Kiellkar

och Støbefar, Jernkædehoffuen, pannilleuerch och Uttt huis Naglefast er wdj stuffuen och Andensteds for flett mønt	3500	Daller.
Den gaard i broestrede Ancker Hansen solde til Mads Rauffn m3 ald sin tilbehoering for	1200	—
En Haffue wed stranden med fire nye bo- liger for	600	—
Den store Enghauffue Uden Nørreport med dett Huus, for	1000	—
En Weirmølle med Huus og Haffue som Michell Møller Iboer for	300	—

Stolestader i Kirchen.

En stoell i Kirchen med 3 Man3-stader Udj som er den ellufte stoell fra borge- mestere och Raad3 stoelle paa den søndre Side for Bendinge	50	—
Noch ett Quinde stade isom er det femte stade wdj Den isiette stoell fra Choret for	30	—
Noch det Øffuerste stade wdj den tredie stoell Westen fra predichestoellen for	60	—
Noch det Nederste stade wdj isamme stoell Wurderit for	30	—

Sølf.

1 stoer Kande paa thuo potter, Weiger	96	Loð
1 Sølf Kande paa thuo potter —	96	—
1 Kande paa en Bott, dreffuin paa Loget og Foden	52	—
1 stort Kouschen med et Logh paa	87	—
1 liben Kouschen	32 ¹ / ₂	—
1 forgyllte Greteng	39	—
1 Dufsin Sølfsscheeder	37	—

1 liden forgyldt Kannede	35	Lod
1 Guldbelet (?)	22	—
1 forgyldt fischbejer m ₃ et Log paa	21	—
1 Perlemoder	116	—

Er thillsammen m₃ perlemoderen 633½ Lod, huert lod offuerhoffuid wurderit for 3 \mathcal{L} . Er wdj Slet mynt Pendinge 475 Dl. 8 β .

Veffuindes Quegh.

5 Par Ogen smaa och store, huert paa offuerhoffuid for 30 Daler, slet mynt er	150	Daller
3 gamle Rixer huer for 8 Sletdlr. er	24	—
2 gamle brune Bildinger, wurderit begge for	40	—

Schiffuer och Træuahre.

(Herunder en Del „Schiffuer“ o: Borde, — Senge, Rister, Skrine m. v.).

Brugeligt Thin.

13 Fade weiger 42 pund, pundet for 1 \mathcal{L} er..	10½	Daller
1 Wandfad, 2 Stierner, 1 Wandbecken, 9 Thinfade weiger Thillsammen 36 pund	9	—
37 Thintallerchen, weiger 42 pund	10½	—
38 Thintallercken, — 48 —	12	—
1 stor tinkande, 1 Winpot, 1 Smorkande, 2 ismaa Winpotter, 1 lidet Wandbecken, 3 isarskirchen, 1 Smørbrichen weiger thillsammens 22 pund	5½	—
3 Thin Tiussstager, 2 tinkander, en Voghlofs Thinkande weiger 22 pund	5½	—

(3 Boet desuden noget ubrugeligt Tin, en stor Del Mæsning, Rjedekobber, Grydekobber, Sengenklæder, Bænteklæder, Lagen og Vinklæder, saa at „Summarum offuer ald Eghendom, Søllff, Huussgeraad, boe och boshab wdj Slett mønt er Pendinge 8369 Dr. 1 \mathcal{L}).

Och Madz Rauffn tilbød Under Hansen nu paa Skifte alle hans Nøgler til Kister, Skrine, Loftt och Kieller och Andensstedz att skulle forfare, om Nogett ydermere kunde findis, som hans Daatter kunde werre berettiget vdi, och skalt dett werre hannem i alle maader frit och wformeent. Ehr dog intet befunden widere end som forshru staar.

Haandschriifter paa thiljtaeendis giæld som effterfølgr.

Frederich Reises breff, daterit Sanchte Martini Dag, paa Hoffuidstoell	1000	Dl. R.
Jacop Wlfffeldz breff till Juell daterit, Hoffuidstoell	1500	Rygd.
Franz Lynkes breff daterit til Midfaste, paa Hoffuidstoell	1500	Rdr.
Frue Visebeht Signuort Beckz breff till paasche daterit, paa Hoffuidstoell	1000	—
Signuort Brnis breff daterit til paasche, paa Hoffuidstoell	1000	—
Wincenz Bildis breff, daterit til Nyet Marsdag paa Hoffuidstoell	200	—
Peder Baggers breff, daterit til Bartolomej Dag, paa	300	—
En Anden som er schuldig och skalt betale till Nyet Marsdag Anno 1631.	350	—
Summa Paa forschreffne Haandschriifter pen- dinge	6850	—
Anne Hans Holtes i Kiøbenhaffn er schuldig aff Skifte effter salig Hans Holst foruden Resterende Renthe fra Juell Anno 1623	600	—
Dend gaard i Ormele i Skaane, Jacob Jensen paaboer, som Madz Rauffn med Ridemend er Indfortt vdi for	438 ¹ / ₂	—

Noch haffuer Madz Rauffn vdtagid till Ride-
mend 60 Rixdr, som hand haffr Anparth i
gaarden fore.

Summa Summarum ald boens formue er... 13468 Rixdl.

Anden tilstaaendis giæld.

Dennd gaard i Kiøbenhavn, som Anna Hans
Holtis iboer, er murderit for 3000 Rixdr.,
tillkommer Madz Rauffn och hans Daatter
Halffparten deraff er..... 1500 Rdlr.

Dog Anne er beuilgett gaarden vdi hindis
liffstid effter schifftebreffuit.

Laandt Kong: Mazh: 300 lod Sølf, lodet
aget for 3 R er..... 150 —

Otthe Brahe Pedersen er schyldig bleffuen effter
den Affslaug med hannem giort er..... 3000 —

Aff denn Ost-Indische Handel och indlaug der
vdj arffuit 1000 Rdr. och Madz Rauffn
selff Indlagde 200 Rdlr, er..... 1200 —

End fire Rest Zeddeler Madz Rauffn haffuer
bekommit aff Krigs Officrer er..... 224 —

Peder Rauffn, nu boendis i Kiøge, hans breff
daterit den 26 Aprilis Anno 1626 paa ... 84 Sldr.

Lauriz Rauffn, boendis i Hadersløff, hans
breff dateret 8 Dage effter paasche 1619 paa 125 —

Ingeborge Casper Schmidz i Kiøbenhavn,
hindis breff den 17de Aprilis 1627 paa... 100 Rdlr.

Anders Skoelholder ibid..... 14 Sldr.

Karren Jffuer pouelsens 2 pund malt.

Mester Christen i Kiøge..... 34 Sld. 8 β

Summarum forskr^{ne} denn anden tilstaaende
giæld vdi Rixmynt bereignet er

Pendinge... 6345 Dr. 1½ ort 4 β .

Malt..... 2 pund.

Bortskyldige giæld & Beddeler.

Thorrt Riger	127	Di. 3	⌘ 1½	β
Soffren Nielsen Holst	20	Dr.	ringere	4 β
Henrich Rosenmejer	9	Dr.	2	⌘ 3 β
Erik Helmers	111	Dr.	14½	β
Gregers Hansen	24½	Dr.		
Biug 1 Løst er	60	Rdl.		
Werner Klaumand	13	Dr.	1	⌘
Sørgen Houschen.....	33	Dr.	÷	1 β
Anders Bagger.....	69	S. Dr.	÷	8 β.
Oloff Thostolsfører	60	S. Dr.		
Jens Pouelsen wid thorgid	23	Dr.	12	β
Soffren Krenmer	36	Dr.	1	⌘ 15 β
Jnger Jens Madzens lader foedre effter Annes Haandschrift	70	Dr.		
Dog Maꝯ will icke dertill suare, vden hand mꝯ Ketten tilfindis.				
Ander Hansen.....	18	S. Dr.		
Thill Raadstuen forærit.....	4	Rosenobelers		
Fougden och Skriffueren	4	Rosenobelers		
Wurderingsmænd.....	4	Rizdr.		
Byes Thiennere for deris Bmage ...	2	Rdr.		
Summarum Bortskyldige giæld wdi Riz Species myntt bereignet er Bendinge.....	532	Rdr.		

Thill Beslutnings.

Eyendommen, Solff, forghlt och wforghlt sampt Huusfgeraad, boe och boeschabff wdj slett mynt beløber 8369 Dr. 1 ⌘, ehr wdj Rizmønt ...	5579½	Dr.
Wiise Haandskriffter	6850	Rdr.
Hoes Anne Hans Holstis.....	600	Rdr.
Denn Gaard i Ormele	438½	Rdr.

Saa er denn gandsche wisse formue vdi Rixmynt bereignet vdi en Summa 13468 Rdr. in spe.

Derfra Thages bortschylde giæld 532 Rdr.

Bliiffuer saa igien beholden til Deelling emellum Madz Rauffn och hans fiere daatter 12936 Rigsdr., barnet deraff tilkommer denn Halffuepartt, som er 6468 Rixdaller, huorvdaff Madz Rauffn uden Nogen rentte beholder 1468 Dr., formedelst hand schal holde for^m hans fiere daatter med Kost, Kleder, och Andre tilbørligh opdragelse till hun bliiffuer Hindis 16 Aar gammell, om Gud will spare hinde lifuit saa lenge, Ald hendis Hoffuidstoell wforkrendet, Mens de femb tusinde Rixdr. skall Madz Rauffn Aarlig forrente effter Recessen, nemblich 5 Dr. aarlige aff huer tt Hunderit Daller till Rentte. Den Anden tilstaaendis giæld, som her och tilforn er Specificeret bereignet och vdi Rixmont In specie er vdi enn Summa 6345 Dr. 1½ ortt 4 β, Malt 2 pund, Huilcken giæld Madz Rauffn och hans fiere Daatter samptlig tilkommer, Och paa deris Beføstning schall Indkressuis, som Madz schal giøre sin flid Dend med dett fordeligste Rand bliiffue Indtrauffd, saa witt mueligt er, der aff at kunde bekomme, Och igien till guode wisse solch for Aarlig Rentte effter Recessen Rand bliiffue vdsætt dennem begge till gauffn och beste.

Item huis som meenis schall findis hoes Anna Hans Holstis i Kiøbenhavn, som hindis Daatter Anne Hansdaatter, aff hans boe schal haffue henførtt, Kleder, Guld och anden Glenobier, derpaa skal giøris Anfordring, Och Madz Rauff der vdi med sin Daatter, paa begge deris omkost tilige werre berettiget.

Och for dett sidste, att dersom widere tilstaaendis giæld her effter Rand findis, Skall Madz Rauffn och hans Daatter deraf bekomme huer sin Anpartt.

Dersom och hereffter meere borttschyldig giæld findis

Kand, som louglig, oprigtig och Sandferdeligen Kand Krefuis och med Rette bør att betallis, widere endnu er angiffuen, Daa skall Madz Rauffn och hans Daatter i lige Maade deraff huer sin Anpartt betale, som dett sig med Rette bør. Och dermed ehr dette Skifte till ende Kommen och sluttidt den 26 February Anno 1630. Thill Widnißsbjurd under worres forseiglinger Datum ut supra.

Nr. 30.

Kongl. Majz. Missive af 1°/₂ 1631 thill welb. Rogens Seestedt worres gunstige Sloz Herre, at Madz Rauffn shall werre wilsthaltdt.

Christian den fierde etc. Wor Gunst thilsorn. Effterjom Du for kort thiid sidenn haffuer bekommit woris Raadigste befalingh att schulle thilltalle Madz Rauffn, Tholder wdj wor Riobstedt Kiøge, for huis Korn hand der fra Byen haffuer thilsted att wdføris. Och Hand nu ogs for samme forselke haffr thiefsrik Stillit, saa wij Raadigste hannum samme forselke haffuer Thillgiffuit och effterladt, da bede wij dig och wille Att for^{ne} Madz Rauffn Gandse och Udelis lader werre wthillthaltt. Dermed stier wor wilgie. Befallendis dig Gud. Schreffuit paa wort Slott Riøbenhaffn den 18de February Anno 1631. Under wort Zignet.
Christian.

(Af Kiøge Kopibøger).

Nr. 31.

a.

Kongebreve etc. angaaende de Brandlidte m. v. i Kiøge efter Branden Trefoldigheds Søndag 1633.

Wij Christian dennd fierde etc. Giorre alle witterlig: Att eptersom wor Riøbsted Kiøge med Uldebrand er bleffuen hiemsogt, saa worre Bnderfaater der sammesteds dermed stoer schade er tilføyet, Da haffuer Wij Raadigst beuilget och

tillat, och nu med dette Wort obne Breff beuillger och tillader att dij andre worre Kiøbsteder her udj Riget om nogen Hiølp och Vnndsetning till dierris Woninger igjenn at kunnde lade opbhgge mue lade besøge. Och erbiuder de sig i lige tillfallde [: om nogenn dennom dett gud Allermegtigste Raadeliggenn Affuende:] Saadann Vlycke och schade tillføyedis saadanne at recompensere. Thi begiere wij Raadigt at di forbemelte Kiøge Borgerre noget effter dierris egenn Willie och Sambtycke wille till hiølp komme. Giffuet paa wort slott Kiøbeenhaffn dend 11 Octobris Anno 1633. Under wort Signnett.

Christian.

b.

Kongl: Maj: Raadigte Frihedjs Breff giffuet dennom som aff Ildebrannnd haffuer lidit stade wdj Kiøge Anno 1633.

Wi Christian dend Fierde etc. Giorre alle witterligt Att effterjom enn deell worre Vnnderfaater Wdj wor Kiøbsted Kiøge nu Nyliggenn Aff Ildebrannnd haffuer lid stoer schade dieres Huse och gaarde at werre affbrennde och desformeddelt kommenn meget till Agters. Och dj nu Vnnderdannigt er begierrenndes paa nogle Mars tider att maae werre frij och forschaanned for schat och Anddenn borgelige Thynnge och besuerrinnger. Da paa det dj nogennlununde gienn kunnde komme paa foede, haffue wij aff synnderlige gunst och naade Raadigt beuillget och tillat, saa och hermed beuillger och tillader, att alle dj som i saa maader erre kommenn till Agters och Aff Ildebrannnd lid schade maae for schatt och alld Anddenn borgelig och bhens tynnge och besuerrinnger paa trei Mars tid werre frij och forschaannett att Wdgiffue pro quota. Dog di andre borgerre som ingenn schade lid haffr aff Ildebrannnd ide hermed meenntt. Forbiudenddis alle och eenhuer ehuo de hellst erre eller werre

kunnde for^{ne} worre Wundersaafter wdj for^{ne} wor Kiøbsted
 Kiøge, som aff Ildbrandd haffr lid schade, heremoed effter-
 som forschr^t staaer att hinndre eller i nogenn maade for-
 fangng att giørre Wnder wor hylift og Raade. Giffuet
 paa wortt flott Kiøbennhaffnn dennd 27de Octobris
 Anno 1633.

Wnder Wort Signett.

Christiann.

9/, 1634, dat. Skanderborg, fik Slotsherren, Jochum Bøch, kgl.
 Maj. Misive, at naar Hjælpen fra Kiøbstæderne i Anl. af Ildbran-
 den i Kiøge tilstilles ham, skal han lade Borgm. og Raad tage til sig
 de af Borgerne, der ikke have lidt Skade, og uddele til dem, der have
 lidt Skade „eftersom de vedtørfstig er og bedst fornøden haver“.

c.

Supplication til Kongl. Majestæt.

Stormægtigste, højbaarne Fyrste, Allernaadigste Herre
 og Konning! Eders Kongl. Majst. fattige Undersaafter
 udi Kiøge højiligen foraarfages for Eders Kongl. Majst. paa
 det allerunderdanigste at andrage: Eftersom den store, for-
 færdelige og stadelige Ildbrand forleden Aar udi vores By
 grasserede, og de fornemste af vores Borgere en stor ubodelig
 Skade tilføjed, hvilke og af des Aarsage med Eders Kongl.
 Majst. Brev naadigst ere privilegerede i tre Aar for Stat
 og al anden borgerlig og Byes Tynge og Besværing at
 være fri og forskaaned. Saa endog vi Eders Kongl. Majest.
 Skatter for deres Qvota gjøres Afkortning, er her dog anden
 Byes daglige Udgift med al den Bognleje og andet mere,
 hvilket sig paa det andet fattige Borgerfsab indtrænger
 og falder dem fast umuligt at kunde affstedkomme, hvorudover
 den ene med anden ganske ruineres og undergaar. Derfor
 af Eders Kongl. Majestæt vi paa det allerunderdanigste
 beder og begjerer, at for deres Qvota, som det er brændt
 for, saavidt det sig udi Byens Tynge kan bidrage, udi Eders

Majest. s Skatter maatte kortes og afdrages, paa det de andre fattige Borgerstab nogenledes kunde blive ved Magt.

For det andet: efterjom højbemeldte Eders Kongl. Majst. s Benaadningsbrev medfører, at de som have mistet deres Huse og Gaarde og i saa Maade til Agters kommen, for kongelig og Bys Tynge udi tre Aar att forstaanes, saa er her nu mange som have boet udi Leiehuse og deres Gods mesten faaet hjerget og igjen kommen til Næring og Brug. Item nogle haver mist nogen smaa Leiebode og dog haver deres Hovedgaarde, de udi boer, med anden god Formue beholden, hvilke dennem ogsaa samme eders Kongl. Majst. s Benaadning tilegner og for Skat og Tynge sig ganske endtslaaer. Hvorfore af eders Kongl. Majestæt vi allerunderdanigst ere begjerendis, at vide hvorledes Kongl. Majest. Brev i saa Maader skal forstaaes. Om saadanne som ikke haver mist Hus og Gaard og ikke aldeles til agters kommen skal ganske være skattefri, eller og at tagres udi Skatterne efter ders Formue.

Forventer herpaa fra E. R. M. et naadigt, gunstigt og mildt Gjensvar, hvilket Gud vil belønne. og vi altid som vi desforuden pligtig er med Liv og Blod efter vore ringeste Evne og Formue findes E. R. M. tro, villige Undersaatter. Og dermed til et langvarigt og lykkelig Regimente ønsker og averantvorder Eders R. Majest. udi den højeste Guds Bestjermelse.

Aff Kjøge den 19 December Anno 1634. Eders Kongl. Majest. tropligtige og villige Undersaatter: Borgmestre og Raadmænd.

d.

Kongl. Majest. s naadigste Resolution og Gjensvar paa forskrevne Supplication, Slotsherren Velb. Niels Trolle tilskreven.

Christian den Fjerde etc. Vor Gunst tilforn: efterjom Borgerstabet udi vor Kjøbstad Kjøge, som for nogen Tid

siden haver lidt Skade af Ildbrand, haver bekommet vor naadigste Benaadning og Frihed paa tre Mars Tid at være fri og forstaaned for Skat og al anden borgelig og Byens Tynge og Besværinger, og vi forfarer at vores Benaadningsbrev udthyes, at alle dennem som haver lidt Skade af Ildbranden ville være fri, enten de haver lidt stor eller siden Skade, og Besværingen derover skal komme de andre saa stor, at de den ikke kan taale, og Borgmestre og Raad sammesteds hos os underdanigst haver ladet anholde: Først at de som ere brændt fore maa for deres Qvota, saavidt det sig udi Byens Tynge kan bidrage, udi vore Skatter kortes og afdrages paa det at andre nogenledes kan blive ved Magt. For det andet at man underdanigst forstændiges, om saadanne som ikke haver mist Hus og Gaard, og ikke aldeles tilagters kommen, skal ganske være skattefri eller og at tagere udi Skatterne efter deres Formue. Saa ville vi, at dermed saaledes skal foreholdes, at de som ere brændt fore maa for deres Qvota, saavidt det sig udi Byens Tynge kan bidrage, udi vore Skatter kortes og afdrages, dog at Du grangivelig Indseende skal have, at hver forstaanes for Skat og Byens Tynge aarligen udi foreskrevne tre Aar, som han haver lidt Skade til, og aldeles at have udi Afgt, efterjom enhver er kommen paa Fode og udi Næring og Brug. Herefter Du Dig haver at rette. Dermed steer vor Willie. Befalendes Dig Gud. Skrevet paa vort Slot Koldinghus den 7 Januar 1635. Under vort Signet.

Christian.

e.

Kongebrev anlangende Borgerre, som haver lidt Skade ved Ildbranden.

Christian den Fjerde etc. Vor Gunst tilforn. Efterjom vi No. 1633 den 27. Okt. haver udgivet vores naadigste

Bevilling, at Børgere og Indvaanere udi vor Kjøbstad Kjøge, som af Ildbranden haver lidt Skade paa deres Huse og Gaarde at skulle være stattefri udi tre Aar efter samme vort Brevs Dato, og os foregives, at en Deel Børgere, som der sammesteds haver sidt ned i Lejehuse og iffun lidt Skade paa deres Gods og Løsøre, og dog alligevel at ville holde sig til samme Frihed, da ville vi, at dermed saaledes skal forholdes, at hvo som deres Gaarde og Huse er afbrændt for udi Grunden, derudi vor Kjøbstad Kjøge, med hvis de ejede, skal nyde fornævnte Frihed. De andre som haver siddet udi Lejehuse og ikke nu lidt Skade paa deres Gods og Løsøre, skal forstaanes eftersom de haver lidt Skade til. Hermed skeer vor Villie, etc. Skrevet paa vort Slot Kjøbenhavn, den 20de Maj Ao. 1637.

Under vort Signet.

Christian.

Nr. 32.

Kongl. Maj. Wijsne Slodsheren Welb. Niels Throlle tilstreffuit.

Christiann dennd fierde etc. Wor gunst thillformn. Epther som wij med det første formoede Nogle førstelige personer her Innd till vß och de igjennom vor Kjøbsted Ringsted dierres Weh tagger, da bede vi dig och Wille att du tillholder nogle de formuffucnnste borgerscher Bøj vor Kjøbsted Kjøge, at de till for^{ne} Ringsted thagennde med dennem fengckleder, laggenn, dugge, thinn, Raaber, Mefinn, hiunder, bennckdyenner, Bagstoelle och Anndett som der tillhører och der at opuarte saauell paa hid Innd Keijsenn som tilbage Keijsenn. Dermed scheer Wor Willge. Befallendes dig gud. Skreffuet paa Wort slot Kjøbennhaffnn dennd 1 July Anno 1634. Under wort Signett.

Christian.

Nr. 33.

Kongebrev af %, 1634 angaaende Mads Ravn's Sag.

Wij Christiann dennd fierde etc. Giørre alle witterligt: Att efftersom oß Elschelig Niels Throlde till Throlldholm, vor Mann, Tierner och Embidzsmann her paa wort Slott Kiøbenhaffn haffr. bekommet vorris naadigste Befaling att schulle paatalle och forføllge dennd Sag med Madz's Rauffn vdi Kiøge annlangennid's hanns Daatters Død, och for^{ne} Niels Throlde formedelst dette thillstaaennid's Bilagger och andre adschillige vorre Bestillingen erre forhinndrett, saa hann samme Sag nu icke kann thill ennde forfølge som dett sig burde. Da ville Wij naadigst haffue befallett, saa och hermed befaller, att samme Sag. schal sig beroe inndtill jaalenge dette tilstaaendes Bilagger er forbie, och siden derpaa igien att taell och dennd forføllge. Dog schall huiß Warsell allerede giffuen er vdi dennd Sag stannde forfullde, Naar Bilageret er offuerstaanden och derpaa schall talles, huorom for^{ne} Madz's Rauffn schall aff for^{ne} Niels Throlde aduaris. Forbiudendes alle och ennhuer herimod nogenn Hinnder eller Forfanning att giøre vnder vor Hylidist och Raade. Giffuet paa wort Slott Kiøbenhaffn dennd 2. Augustij No. 1634. Under vort Signett.

Christian.

Nr. 34.

Kongebrev af %, 1634 ang. Mægling mellem Søren Jensen, Kræmmer i Kiøge, og hans Søn Claus Sørensen, Borger i Kiøbenhavn.

Christian den fierde etc. Wor gunst tilforrn: Wider at Claus Søffrennsen, borger och induohner heri vor Kiøbsted Kiøbennhaffn, vnderdanigst for D's haffuer ladit andrage, huorledis det begiffuer sig nogen misforstand imellem

hans Fader Søffren Kremmer, Borger och Induohner derudi wor Kiøbsted Kjøge, och hannem, Anlangendis nogen Løn hand formeener hans Fader hannem pligtig er for nogle Aar hand hannem som en fremmidt tient haffuer, och hand iche gierne med for^{ne} hans Fader ville bruge nogen proces til Ting eller Raadhuus, wnderdanigst derfor begierenndis woris naadigste Befalling til eder at wdneffne fire mend som dennem derom emellom kunde forene. Thi bede wi eder och wille, At i fire mend derudj Byen wdneffner och dennem befaller for^{ne} parter for sig at fordre och deris flid Anuende at de dennem om for^{ne} Løn kunde forene. Dermet scheer wor vilge. Giffuet paa wort Slot Kiøbennhaff denn 9 Septembris Ao. 1634. Under wort Zignet.

Udfkrijt: Djs Elsche^t Borgermestere och Raadmend wdj wor Kiøbsted Kjøge.

Christian.

(Efter Original paa Papir i Kjøge Raadstuearkiv).

Nr. 35.

Bisop, Dr. theol. Jesper Brochmands Gave til Kjøge Byes Fattige.

Borgemestere och Raad udi Kjøge Kienndis og hermed for Alle witterligt gjør: Aff hederlige och høilderde Mand Doctor Jesper Rasmussen profefvør vdi Kiøbenhaffnns Univerfitet Att haffue Annamitt och oppebaaritt 100 goede Enchende Daller, som hand till fattige her udi Kjøge giffuet och Junderit haffuer, Loffuer och bepligter derfor os och woris effterkommere Borgemestere och Raadmenn her sammesteds same 100 Enchende Daller till gaatt wederhefftig wis folck paa Kenntte att wdsette Marligen for 6 ligesaadanne Daller och derforre nøiagtig panntt och forfekring Annamme. Och siden Kenntten Marligen till huer Juule=Afftenn wid de fattiges forstandere Att lade leffuere till det fattigste och

Ellendigste hjælpeløse Menneske her i byenn. Efftersom welb^{te} Doctor Jesper Rasmussen Brochmand dett sielff saaledis forordineret haffuer, och det udi de fattiges Regenschab Arligen laede Indføre, huoraff forfaris kannd hucm samme Rente Arligenn bekommer. Saa det schall bliffue de fattige Schadisløesholdenn. Deß till widnißbiurd haffue wi for os och woris effterkommere Borgemestere och Raad throggt woris Statt Signette her nedenn wnder. Actum Kiøge den 14de Novembriß 1637.

(L. S.)

(Af Kiøge Kopibøger).

Nr. 36.

Raadstuevidne ang. Trolddom m. v. i Anne sal. Cort Richters sidste Levetid.

Tirsdagen den 10de Januar 1643 paa Kiøge Raadstue.

Nærværende: Hans Christensen og Euvold Rasmussen, Borgemestre, Hans Buch, Christen Caspersen og Hans Christensen Homblet, Raadmænd.

Hans Madsen, Universitetets Ridesfoged i Kjøbenhavn, paa Doctor Niels Poulsens Begne der sammesteds, bevisste med Raldsmænd Søren Jensen af Kjøbenhavn og Anders Christoffersen i Olbh, hville hjemlede efter Loven med Ed og oprakte Fingre, at de lovlig havde hidkaldt i Ketten efterstrebne, nemlig: Margrete Hermandsdatter, som var til Anne sal. Cort Richters, Soest Korning, Kræmmer, Hans Buch og hans Hustrue Lisbeth, Peder Holst, alle her sammesteds i Dag at møde, deres Sandhed at vidne og gestendig være, anlangende hvis de den 20de Juli 1641 her paa Raadstuen haver udsagt om Peder Lauridsen af Menstrup som Hans Madsen nu haver til Bedermæle, hans Berctring om Anne fl. Cort Richters Sygdom og hvor hun den havde bekommet.

Samme Kaldsmænd hjemlede og at de havde hidkaldet Ellen Nielsdatter, som og nu var til Bedermæle. Da blev forbemeldte deres Beretning oplæst. Og mødte her for Retten Hans Buchs Hustru, Margrete Hermandsdatter, Joest Korning, Cort Richter og Peder Holst og ved deres Ed bekræftede at saasandt Gud og hans hellige Ord dennem skulde hjælpe, at det er udsagt, skeet og gjort af Peder Lauridsen i Menstrup som de tilforn bekjendt haver efter den Fortegnelses Indhold som nu for Retten blev læst og paaskrevet.

Peder Lauridsen af Menstrup udsagde, at Margrete Hermandsdatter var tvende Gange hos hannem i Menstrup og den sidste Gang fulgte han hende her hid til Kjøge udi Anne sl. Cort Richters Hus og gjorde dennem Undervisning om det nedgravede Tøj og stod hos, da Joest Korning opgravede det Balborg Nat sidstforleden 1641. Og var det udi et Horn med al Slags som ombekjendt er. Og nu her for Retten pegede paa Ellen Nielsdatter med Tilnavn Raadmands og sagde, at det var hende, der havde været med og forgjort Anne Cortes, og sagde: saasandt han vilde blive et Guds Barn og forsvare det for Guds strænge Dom, da haver han ikke løjet hende det paa og det kunde han vide at han kunde see det i sin Bog. Thi havde han Bogen her, da skulde Borgemeister og Raad og alle andre som saae derudi see deres Skikkelse som haver forgjort Anne Cortes, og var i alle Maader gestendig hvis Vidnesbyrdene omvunden haver uden alene udi Cort Richters Bidne fragif han saavidt, at han ikke haver sagt, at den Enke som havde forgjort Anne Cortes boede ikke uden et Hus, 3 eller 4 fra hende; thi han vidste ikke hvor hun boede, saavel som han ikke havde sagt, at der var 12 i Raad, som haver forgjort Anne Cortes, men alene 2. Udi Peder Holstes Bekjendelse og Bidne vedgif han saavidt, at han gjorde Peder

Undervisning at det Tøj var nedgravet i hans Have og var hos, der Peder gravede det selv op. Dog han ikke kan komme ihu hvad det var for Tøj, der blev opgravet. Sammeledes benægter han ej at have sagt, at der var en stor Potte tillavet fuld af Djævelskab, som skulde sættes neder i Peder Holstes Hus. Og sagde Peder Lauridsen nu for Retten, at han vel, næst Guds Hjælp, kunde fly Peder Holsts Qvinde bedre for hendes Blindhed med Urter.

Ellen Nielsdtr. var ogsaa her til Vedermaele og gjorde Benægtelse imod hvis Peder L. haver paa hende udsagt og bekjendt. Da svarede Peder Lauridsen, at der han var hos Anne jal Cort Richters og var udgangen i Byen, da mødte Ellen Nielsdtr. hannem her paa Kirkegaarden og spurgte hannem ad om han var den, der kunde vise igjen, og spurgte fremdeles ad, om han var neder hos Moder Anne Cortes, svarede han jo. Og da bad hun hannem for Guds Skyld, han ikke skulde lægge hende ud; hun vilde give hannem derfor 1 Rdlr. Og da Ellen sad fangen her i Kjælderens, fik han nogle Bud og et Brev fra fornevnte Ellen Raadmands og havde Brevet endnu i Menstrup udi hans Hus liggendes. Det formelder, at han ikke skulde komme til Rjøge fordi da blev han brændt. Og kom han ikke, da kom Ellen ud. Derforuden Peder Holst havde undsagt hannem, at han vilde stude en Kugle i hannem, fordi han ikke kunde fly hans Qvinde bedre. Ydermere bekjendte Peder Lauridsen, at Ellen Nielsdtr skulde have sagt, at hun vilde fly hannem en af hendes Linhatte, og kunde han da sige tilvise om hun var en Troldkone („Throldkone“), da vilde hun holde hans Kunst „frichs“. Men hun sendte hannem til Røstved ikke sin egen Hat, men en Piges Hat ved Navn Johanne, som tjente Anne Cortes, hvilken Hat han endnu haver hjemme i hans Hus. Ellen dertil svarede: at det var ikke hendes Linhat, der hun omtalte, men det var hendes „Halskludt og Bryjt-

dugh", hvortil Peder svarede, at det fik han intet af, men Satten fik han og det saae han i hans Bog, at det var Bigens og ikke Ellens.

Ellen Nielsdtr. svarede: at hun aldrig haver seet Peder Lauridsen anderledes end bag paa, førend nu, hun seer hannem i hans Ansigt her for Retten, hvorimod Margrete Hermandsdtr. og Joest Korning vandt med opragte Fingre og Ed efter Loven: at der Margrete havde hentet Peder i Menstrup og de kom og ville gaa ind til Anne Cortes, da var Krogen paa Døren og Ellen Raadmands tog Krogen af Døren og lukte Døren op for dennem. Dog om hun saae Peder i Ansigtet eller ej, det kan de ikke vidne. Peder Lauridsen tilspurgte fornævnte Vidner om de havde seet hannem bruge nogen Djevlels Konstler eller seet hannem mane eller signe, hvortil de svarede: at de ikke haver seet hannem andet at bruge end som de ombundet haver, ejheller begjeret noget for det han gjorde. Hans Madsen var derefter Raadstuevidne begjerendes, Peder Lauridsen, Peder Sonnefen (Byfogden) og Hans Buch (Raadmand) samt Peder Holst hver en Gjenpart.

Endnu ydermere bekjendte Peder Lauridsen, som dog ikke kan stedes af Bogen under vores Beseglinger bestrebnne førend derfor gives lovligt Kald og Barjel som det sig bør. Først at den Bog, som han kan see udi hvem der haver forgjort Folk og ellers andet Ondt beganget, den haver Sorgen Smed i Menstrup for hannem at gjemme, som han fik af hannem for 6 Uger siden og tilforn havde den udi 19 Uger. Og kom Sorgen Smed hannem til at „Rohme“, der Doktor Niels Poulsen havde Bud efter hannem; thi han sagde, at Niels havde givet hannem to Mars Landgilbe efter formedelst han skulle fly hannem fat, og kundgjorde hannem det om Morgenen førend han lod nogen af Bymændene det vide

som skulde have flyed hannem frem. Siden kom de andre Mænd, da var han bortkommen udaf et Vindue og bad Tjungen hannem løbe. Forbemeldte Bog, som Peder haver ombekjendt skal findes hos Tjungen Smed, er saa stor og tyk som en „Douguoszer“ og er præntet, hvilken han sagde han vel kan læse. Og nu blev hannem forelagt en præntet Bog som var Lovbogen, at man deraf vilde forfare om han kan læse Prænt. Da kunde han ikke kjende alle Bogstaverne, fast mindre stave eller læse. Og bekjendte han at hvem der seer i samme Bog, de kan see derudi hvem der er skyldig og haver noget Ondt, og skal have bekommet samme Bog af Peder Nielsen i Grumløse, som er ved Døden afgangen, som for hannem haver berettet, at han fik den i et Bjerg, og staar i samme Bog, hvorledes man skal vende sig og tage Urter op og hvad Urterne hedder og hvorledes de skal bruges til at fly Folk bedre som er forgjort eller haver den „Slemme Syge“, og staar paa nogle saa af Bladene, som han sagde 3—4—5 eller 6, som han nu ikke kan komme ihu, og det er firfantet og ligesom en Hinde; naar han helder Urterne imod samme Hinde, da kan han see hvilke der duer og hvortil de tjener. Fremdeles bekjendte han at det er en Urte som kaldes „Fann Behre“ og naar han vil tage den op, da tager han hende ved Toppen og siger: Vor være du! jeg tager dig i din Top, du skal gaa op i Navn Gud Faders, Søns og Helligaands, Amen. Og saa sandt og saa vist som Sønfru Maria fødte Jesum Christ, den Urte tjener til dem, som er galne og forstyrrede i Hovedet og tjener ogsaa dem, som have den slemme Syge naar de haver en anden Rod til som kaldes „Hellelauffre Rod“, saavel som naar de skal bruges, da skal de lægge dem for i Panden, for de som er forstyrret og for den onde Syge skal de hakke dem og komme dertil af den Syges eget Vand, ikke af det første, ej heller det sidste, men det mellemste og ligge i Mørke og vende sit

Ansigt i Osten, naar de fortærer det; thi de skal saavel tage deraf som lægge det i Raffen. Fremdeles bekendte Peder Lauridsen: at det Brev, som kom fra Ellen Raadmands, det bragt en hannem ved Navn Niels Thyde, som berettede da at tjene Skipper Oluf og havde tærstet for hannem om Vinteren, og var samme Karl tvende Gange hos hammen paa Ellen Raadmands Begne, den ene Gang med Brevet, den anden Gang bad hannem mundtlig, at han ikke skulde komme til Skjoge. Ydermere bekendte Peter Lauridsen, at der er en affstediget Præst ved Navn Hr. Knud, kommen fra Fensmark og Rislev Sogne, det var vist, at han haver sin Kunst af Djævelen; thi han havde det selv seet af hannem, at han gjorde det til Jens Flintes, Kræmmer i Nestved („Nestedt“). Da kom Djævelen derind først ligesom en liden Dreng og siden blev han større og større. Og der Peder Lauridsen saae det, blev han forfærdet og løb ad Døren ud og hen til Peder Nielsen af Grumløse, som da var til tyske Hans Smeds der ibid. og forkyndte Peder Nielsen det. Da slog Peder Nielsen ham et Slag paa Munden og sagde om han ikke havde andet at gjøre end sladre derom; og det er vel 9 Aar siden det skete og Jens Glinte skal og have seet det. — Bemeldte Hans Madsen tilspurgte fornævnte Peder Lauridsen hvor længe det er siden, han var i Slagelse Hospital og hvem der var efter hannem? Dertil P. L. svarede: at han for nogen Tid siden havde været i Slagelse i Hospitalet, da Forstanderen var yng og gjorde hans Dvinde Underretning, at der var sat Trolddom og saadant Skarn paa Manden, og da fandt de en Krulle i Høet med et „eegh“ og en heel Hob Djævelstab ubi, og der de fandt det, da stod Peder og saae i sin Bog, og „Eget“ foer frem og tilbage paa Jorden. Ydermere bekendte Peder Lauridsen, at han haver aget en Person ved Navn Peder Jensen, som er i med Hr. Knud, til Hans

Andersens i Tjæreby. Videre bekendte han at han flyede Peder Pedersen, som var Foged paa Trudsholm, bedre i sit Aar med nogen Urter, han flyede hannem dertil. Og eftersom han tilforn haver bekendt, at han haver været i Bjerget og berettet, hvorledes de Folk ere der og viist os for Retten deres Højhed, da bekendte han endnu at have været derinde to eller tre Gange og er der „huelte“ derinde, dog ikke større end et Bæggerum Hus, og brænder der udi en Steen som et Uds og er der 8 smaa hvidklædte Somfruer derinde udi „Smatt lecret som Camerdug Klede“ og disse Somfruer haver bedet hannem, at han skal hjælpe syge og strobelige Folk for Guds Skyld tilrette. Bekendte Peder Lauridsen ogsaa, at hans Qvinde veed, at Tjergen Smed har hans Bog.

Ellen Nielsdtr., som kaldes Raadmands til Tilnavn, har i Dag frivilligen sig tilforpligtet paa Liv og Hals's Fortabelse ikke at tage eller nogen Sted entvige her fra Byen, men være tilstede om nogen haver eller kan have hende for noget at tiltale for denne Peder Lauridsens Sigtelse.

(Af Kjøge Raadstuebøger).

Nr. 37.

Christen Steels Brev af 14 Juni 1641 til Borgemestre og Raad, ang. Haverne ved Kjøge.

Ephtherjom der tillforne haffuer begiffuedt sig Thrette imellumb Sal. Somfrue Viesabett Wille till Gammell Kjøgegaard och Borgemestere och Raad i Kjøge paa Byenns Weigenne, om nogen Ghendom och Hauer som for Kjøge aff Viungitt ehr inndtagett, och da sex goede Mennd effter Ko: Mahst. naadigste Befalling haffuer dømbt och for Retten afflagt, att Partterne paa begge Sieder schulle wdlegge att huis som wvnder tiuffe Nar wahr indtagett, huillchett Sal.

Tomsfru Viſsbett Wille ſtrag (ſom billigt) haſſuer effterkommett. Derimod haſſuer de Kiøge Borgere icke alleniſte beholdt berres Hauffuer imoed de goede Mennds Domb, menn endda ſiedenn dend Tied indtagett flerre och nogle forbedret, wanſett att ſ. Tomsfrue Viſsbett Wille ſig deroffr beklagett, ſom med Thingswinde ehr att beuiſſe. Saa tuiller ieg icke paa, att de Dannemennd ioe ſlagger dennem ſiellff tillrette, att effterdj dett ligger i ſelledt med gammell Kiøgegaard och Bye, att wij ioe ſaauell motte niude worres Rettighed ſom de och enndten pro quotæ inndtage aff Liunggett eller ochſaa att Hauffuerne effter Commiſſariernes Domb motte wdlegges. Doeg wilde ieg icke gierne, att ieg ſchulle mehre Marſage till att de gott Follch ſamme Hauer ſchulle wdlegge dennem till ſtoer Schade, menns wille heller i alle Maader beſlichte mig paa att huis till goed Raboefchaff och Wensſchaff kand giffue Marſagh, ſaaſrembt mig dett Samme maa wederfarers. Saae derforre helljt (derſom dennem ſaa gott ſiunes) att ieg maatte och inndtage mig en Haſſue for min egen Eyendomb imoed de mange Haſſuer ſom ehre inndtagett och forbedrett baade for och effter Commiſſariernis Domb, ſaa wille ieg mig Reuerſere och forpligte, at Jeg eller minne Effterkomere alldrich wiedere ſtulle begierre att inndtage, ſaaſrembt de Kiøge Borgere icke wille gribe wiedere om ſig, och de gott Follch kand well ſiellff betenche, att ded ehr Wrett om Wi paa vor Siede icke maa gjøre ofs Worres ſaa nøttig ſom dee; derſom dett kom widdere till Dombz (huillchett ieg nødig wille), da will Commiſſariernes Dom endten effterkommes eller will beuiſſes att ieg ehr inngen Lodscher effterdj ieg maa icke ſaauell niude min Rett ſom de; och ehr ieg gierne begierrendes att wellachte Borgemeſter och Raad i Kiøge wille ſig derpaa erclere och paa dend Wiſs, att Klammer og Thrette kunde forbjgaaes, och goed Raboefchab och i Lenngdenn ſtedwarrenndis

Wensjhab kunne medligeholdes, huorpaa ieg icke heller thuiller. Seg for min Personn schall altied derimod mig forholde, saa Inngenn aff de gott Folds sig billigen offuer mig schall haffue att beklage. Will hermed haffue dennem samptligenn onschett een lochfallig goed Daug.

Datum Walloe dend 14 Juny Anno 1641.

Christenn Sticel As.

Af Raadstuebogen, den 10de Aug. 1641.

Nr. 38.

4de Octbr. 1641: Dom affagt mellem Welb. Christen Steel paa den ene og M. Oluf og Hr. Peder paa den anden Side.

Da er der saaledes paakjendt og for Retten affagt, at efter som Niels Oluffen (Ridefoged paa Ballø) sætter i Rette paa hans Høsbonds Welb. Chr. Steels Begne, om han icke bør at være quit for Tiende at give af tvende øde Gaards Jord., som han har lagt under hans Gaards Tagt i Rjøge, efter Haandsæstnings 34 Art., til Præsterne her i Rjøge, nemlig hæderlig og højlærdt Mand M: Oluf Bentsen og hæderlig og højlærdt Mand Hr. Peder Christensen. Da efterdi forbemeldte Haandsæstnings 34 Art. nok som den gode Mand befrier at give forbemeldte Præster nogen Tiende af sine Sædegaarde, hvor han selv holder Hus eller haver Jorden selv i Brug under hans Gaards Tagt, vides icke Hs. Velbhd. tilkjendt pligtig at være at give Tiende af de tvende Gaarde, efter som bevises med Tingvidne 27 Septbr. at han haver lagt samme Jorder under Gammelfjøgegaards Brug, uden hvis Hs. Velbhd. godvilligen forb^{me} Præster vil betænke.

(Af Rjøge Tingboger).

Nr. 39.

Velb. Morten Wenstermand tilbyder $\frac{19}{11}$ 1641, da han paa Grund af sit Adelskab ikke vil sværge Borgerkab, at svare aarlig 15 Daler i Skat til Bhen.

Thisdagenn dend 16 Novembris No. 1641:

Wellb: Morten Wenstermand her i Daug for Retten fremkomb och begierde hand maae bruge her ibd^m nogen ringe Riibbmannschaff med Kornkiøb och Ulfall och ej andet begjerer at bruge. Och efftersom hand ej will suerge Borgereschaff for sin Adelschaff, daa erbiuder hand sig att giffue det første Aar for sig hans Brugh fra Mortensdag nestforleden och thill Mortensdag igien Femtten Sletedaler thill Bhen. Och effter sig hans thillsagn, daa haffuer wi paa Øffrighedens Raade och gode behaug det hannem beuilliget.

Mortten Wenstermandt.

Egen Hand.

(Uf Rjøge Raadstuebøger).

Nr. 40.

Slotsherren Niels Birnds Brev af $\frac{1}{12}$ 1642 ang. Tolden af Øl og Malt.

Øphersom Gabriell Jacopsen, Borger och Indvonerer i Rjøge haffuer sig beklagit, at med Øll och Maltes Angiffuelse wregtigen schall tillgaa vdi for^{ne} Rjøge i det en Deel forsuiges, saa hand icke kand bekomme Hans May^{ts} wdloffuede Thold effter hans Forpachtnings Breffs Indhold, huorfor ieg will haffue Møllerne befalidt, saa mange som Hestemøller haffuer, at Ingen sit Malt schall aff Mølle lade werre sølgagtig førend Tholdbedelen Eder derpaa fra forschreffne Gabriell Jacopsen bliffuer leffuerit, saafrembt I icke selff derfor vill

stande thil Rette og straffes som medbør. Actum Kopenhagens Slott dend 1 Decemb. 1642.

Niels Bind.

(Af Kjøge Kopibøger).

Nr. 41.

Borgmestere och Raads Bestalling for Skarpretereren.

Borgemejsterre och Raadmend i Kjøge Kiendis och hermed mitterligt giører, Att wij haffuer Untagitt paa Kjøge byes Weigne Mester Laurids Hendrichsen scharpe Richter boendis i Næstued Wdi jaa maader, att saa mange Ridgedere som borgeschabit her for Narbagis at lade sache Execution offuer schall hand bortt Rette. Och schall saa haffue af dennem, som hans thiennefte fornøden haffuer for huer hand med Suerdit eller strichen hen Retter Threj Ridaller, Och for huer hand Kagstruge Thou Ridaller. Der fornøden schall hand haffue for schorstenerne at fegge, som er for itt thow Vofft høigt Hufes schoerften — En march, for it Vofft høigt Hufis Schoersteen thollff schilling. Och offuer alt naahr hand sig flittig och willigh lader befinde, schall hand haffue her Aff byen Warlig Thi Ridr., Halliparten till Michaelt och Anden Hallffue partt till Baasje, emeden hand er udj samme worris byes bestellingh. Deremoed Unloffr hand och tillforplichter sig, att naahr paa eschis eller behouff giørris, at hand daa her tillstede schall Komme och med ald flittighed och Wellighed udj hans thiennefte lade befinde, saa ingen med Rette offuer hannom schall haffue at beklage. Och for wden schall hannd i Sønderlighedt med hanns folck Komme her thuinde gange om Warrit, som er omb paasje och Michallj Thider, Och ellers effter Veiligheden Baa det omb nogen Rand haffue derris tiennefte i behouff enten med Rattegierning eller i Andre maader, at de da

Rand werre thilstede. Mens derksom hand i sin Bestilling her sammesteds Motuilligen heller i Andre u-bequommelige maader sig forholder Daa denne hans bestilling at werre forbrudtt; — schall hand ochsaa haffue magt her aff byen at for Jage Andre som i hanns bestilling will Indfalde, Dog dennom paa Liffuet ej at beschade wden hand for Marjagis Aff Nødwerge sit Uget liff att fordedige och Defendere. Dik till widuifbiurd wnder worris Stadz Ind Zeigel. Actum Skjøge den 11 Aprillj No. 1643.

(Kopibog, fol. 219).

1ste Juli 1651 fit Mester Osvald Rebelst, boende i Rostilde, ligelystende Bestallingsbrev for Skjøge. Peri var dog tilføjet: „for en Hest, Ko eller andet queg, som stalt wdlebes med Heste for Stødet i Rixdr., for Suin eller Andenn smaa queg Støchet 2 $\frac{1}{2}$ och for Hunde och Katte for Støchet at wdlebe 1 $\frac{1}{2}$.“ — „Disligeite at huerken hans solch eller Andere schall thage aff gotfolches gierder eller Planchuecher her ubi Byen at forbrende“ (efter Nattegering).

21 Septbr. 1652 fit Mester Aage Pederjen, boende i Nestved, ligl. Bestallingsbrev, hvor dog er tilføjet „saa mange Rixdedere som R. o. M. a. eller Borgerstabet“ osv.

Nr. 42.

Skjøge Byes Forstrækning af Solv i 1644 til Kongens og Landets Tarrv og Nytte.

Onsdagen den 31 Januarij 1644 (paa Raadstuen);
 Nerruerende Gnuold Rafsmusen och Hanns Buch Borgemestere, Jacop Hanssenn och Hans Christenssenn, Raadmend.

Efterjom Slodgherrrens Brev bleff for borgerstabet kundgiort Mandag nestforleden och dennem forelest och forholden, at de til i daug schulle møde her paa Raadstuen och dennem erchlere till i daug klochen wahr otte, hvad de ville goeduilligen forstrecke Konng. May. thill Vandzens Tarrv med gullb, søff eller penge wdi denne farlig och besuerlige thid till Krigsfolches Verffuing och Underholdning, saa wille

Kong. May. denom det forrentte och igien betalle, naar Rigerne kom igien thill Kollighed og stillestand. Daa er her alldeles Ingen aff borgerſchabet fremkommen w-anſeet wi dennom haffuer forbiede till Klockenn wahr thi.

Onsdagen den 14 Febr. 1644.

Effter^{ne} ſollff haffuer borgerſchabet i daug forſtracht Hans May. og nu her paa Raadſtuen leffuerit, nemblig: Niels Weffr 2 loed, Søren Weffuer 1, *) Anders Karlsſen 2, Raſmus Pouelſen 4, Hans Lauridzen, den ældre, 10, Hans Helmerſ 16, Lauridſ ſchreder 10, Laurig Thorſtenſon 4, Frandz Hendrichſen 20, Jens Lauridzen 6, Thomas Bager 4, Peder Iffuerſen 4, Jacob Sønderborg 4, Hans Bager 8, Hans Hansen 4, Baldger ſchinder 2, Chriſten ſchinder 3, Rasmus ſchoemager i Kierckſtrede 4, Jens Pouelſen 50, Mattis Thomeſen 16, Peder Knudſen 2, Søren Thyggeſen 8, Markus ſchoemager 2, Niels Kniffſmed 10, Thygge ſchreder 2, Thruels guldsmed 3, Oluff ſchreder 4, Søren Hadeler 4, Jojt Kørning 2, Gilleſ Kollendall 10, Karren Hennings 6, Oluff Sandersſen 8, Hans Pedersen, ſchoemager 3, Suend Oluffſen 20, Sorgen Kleinsmed 4, Direch Suerſen 8, Sorgen Mortenſen Lybich 6, Jochum Holft 10, Pouell feltbereder 6, Hans Rauffan 10, Jacob pomcher 4, Chriſten bager 8, Johann Katenberg 10, Claus Kremer 10, Jens Arendzen 8, Inger Søren Joenſens 8, Giert borgendinch 6, Rasmus tholdſhriftr. 4, Rasmus ſchinder 6, Anders Thommefen 12, Thoneſ Køring 4, Chriſten ſchoemager paa Thorffuit 4 Loed 3 qtin, Niels Nielsen 10, Suend Pouelſen 10, Jesper Michelſen 3, Zacarias Løtkenn 3, Alex. Hattemager 6, Hans Bladz 20, Jørgenn Hauſchenn 100, Siffuert Allers 2, Michel Sorgen-

*) Lod ſaavelſom Talordet er udeladt.

sen 3, Hanns Bouellfenn 4, Jacob Hatstaferer 2, Niels Hansen 4, Peder Sonnenen (Byfogden) 10, Peder Steffensen, Bøcher 2, Clausz Schreder 2, Erich Helmersz 31, Sille, s: Søren Holstes 10, Cort Richter 16, Boell, Peder Ibsens 3, Jacob Sørensen 10, Narendt Hendrichsen Koch 10, Jens bøcker 4, Rasmus Holst 3, Lauridz Henningsen 2, Zahan Stienhuger 2, Hansz Feldbereder 4, Hansz Christensen, Raadmand 50, Iffuer Caspersen haffuet sig erkleret at wil sielff leuchret siet i Kiobinghauffnn, som er 200 Lod, Sorgen Willumfsen, Lederthouger 4, Jacob Brandenburg 2, Michell Lederthouger 4, Jens Dall, Glarmester 4, Lauridz Lauritzen 2, Peder Oluuffszen 2, Christen Thommesen 4, Joen Fischer 2, Skip. Oluuff Jensenn 8, Willum Bottemager 2, Lauridz Spill 4, Peder Sørensen i Besterstred 3, Erich Christensen 30, Anders Thonnessen 10, Jacob Bager 2, Jensz Bager 8, Hansz Derichfsen 8, Peder Søffrensen 12, Christen Silkeborg 2, Nielsz Rauffnn 4, Anders Abraham 8, Hermand Richter 4, Enuold Rasmuszen, Borg: 100, Hansz Buch, Borg: 20, Jacob Hansen, Raadmand 20, Christen Caspersen, N. 30, Hansz Christensen Homlitt 100.

Suma paa jorⁿe Sølf, foruden Iffuer Caspersens, beløber sig 1104 Lod 3 qtin.

(Af Rjoge Raadstuebøger).

Nr. 43.

Tingsvidne om Brochmanners Hertomst, optaget paa Rjoge Byting
2°/4 1646.

Enuold Gundersen, Smedker, beviste med Byens Tjenere, at de lovligt 8 Dages Varsel haver givet Enuold Rasmuszen, Borgemester, Birgitte Ancher Hansens og Anne, fl. Christen Bagers, til i Dag at møde, deres Sandhed at vinde, om de haver hørt, at fl. Christen Nielsen Bager udi

hans levende Live haver bekjendt, at bem^{te} Envold Gundersen var hans Møsterson og rette Arving. — Da fremstod B. Envold Rasmussen og vandt med opragte Fingre og Ed efter Loven, at for nogen Tid siden, førend Christen Bager blev syg og fik hans Hølsot, kom han en Dag ind til hannem, og iblandt anden Tale sagde Envold Rasmussen til hannem: Christen, I seer meget svag ud, om Gud kalder Eder, hvem er da Eders Arving? Da sagde han: det er Envold Gundersen, om han lever! Et hannem og bitterligt, at Christen Bagers Moder og Envold Gundersens Moder var tvende ægte Søstre og deres Fader hed Envold Sørensen, som boede i „Vienou“ i Silkeborg Len.

Nok blev fremlagt et Tingsvidne af Standerborg Virketing, udgivet nærværende Aar, Fredagen den 10 April, iblandt andet formelder: at Jørgen Sørensen, Envold Lauridsen. Otte Jørgensen Drejer, Laurids Pedersen, Smed i Skanderup, gl. Peder Laursen og Peder Rasmussen i Illerup dertil Virketinget haver vundet efter Recesjen: at det dennem udi Guds Sandhed fuldt bitterligt er det afg. Dorette, Gunder Bødichers; Poul Jensen i Illerup, afg. Morten Jensen, Niels Sørensen, „Dochter“ Jesper Rasmussen og Borgm. Envold Rasmussen var alle fuldkommen Søstendebørn, og for^{te} Dorette, Gunder Bødichers Fader var Envold Sørensen, for^{te} Poul Jensens og afg. Morten Jensens Moder var Kirsten Sørensdatter, Niels Sørensens Moder var Maren Sørensdatter, Dr. Jesper Rasmussens og Envold Rasmussens Fader var Rasmus Sørensen, forige Borgm., som boede og døde i Kjøge, fire fuldkommene Søstende og var barnfødt „i Bougenseggaard i Taufngyde i Fernhered (Gjern Hered?) i Schanderborig Lehn“. Samme Tingsvidne udstedt af Jens Jensen i „Kindeløff“, Virketfoged i Standerborg Virk, Rasmus Knudsen i „Wanggaard og Thomas Pedersen i Stan-

derup, haver de og med deres Forfølginger bekræftet. De andre tvende Vidnesbyrd blev berettet at være nederlagt ved deres Sygefeng, hvorfor af Tinget blev udmeldt Jørgen Thomsen Fage og Niels Jensen Bæver, som skulle gaa neder og forhøre deres Vinde og igjen for Retten affige. Da fremkom for^{ne} tvende Mænd, de vandt: At de var hos Birgitte Anders, som vandt for dem, at fl. Christen Nielsen Bager haver berettet for hende, at dersom Vor Herre kalder hannem bort, da er Envold Snedker hans Arving om han levede, men var han død, da var Dr. Jesper Bisfop og Borgm. Envold Rasmussen efter samme skriftlige Vindes Formelding. Alligemaade berettede Anne fl. Christen Bagers for dennem: at hendes fl. Høsbonde det samme berettede for hende i hans Belmagt.

(Af Kjøge Tingbog).

Nr. 44.

Kongebrev af 28/4 1647 om de øde Gaarde og Pladser i Kjøge.

Vi Christian den Fjerde etc. Gjøre alle vitterligt, efterfom vi kommer udi Forfaring, at udi vor Kjøbstad Kjøge skal findes mange øde Gaarde og Zorder, som efter den ulykkelige Ildbrand for fjorten Aar siden ikke igjen ere opbyggt uanset de vederheftige Folk tilhører som dennem nokfom kan opbygge, hvoraf vi saavelfom Byen siden for^{ne} Tid haver misted Skat, hvorved vores saavelfom Byens Rettighed formindstes og forkortes. Da paa sliq vor og Kronens og Byens Skade udi Tide maa forekommes, byde vi og alvorligen befale alle og enhver som for^{ne} øde Steder og Pladser tilhøre, enten de i for^{ne} Kjøge eller udenfor bosatte ere, at de endeligen være tiltænkt, inden 3 Aars Forløb fra dette vort aabne Brevs Dato beregnet, for^{ne} øde Pladser og Zorder med Kjøbstadsbygning at bebygge eller dennem til andre, som det ville gjøre, at afhænde. Og hvis

de inden samme Tid, dennem nu forelagt er, samme øde Gaarde og Jordsmon ikke foreligge, da skal der med samme deres Gaarde og Jorder være forbrudt, Halvdelen til os og Kronen og Halvdelen til Byen. Hvorefter sig alle og enhver kan vide at rette og for Skade at tage sig vare. Givet paa vort Slot Kjøbenhavn, den 28de April No. 1647.
 Under vort Signet.

Christian.

(Efter Kjøge Kopibog fol. 231).

Nr. 45.

Fastelavns-Borgmestrene i Kjøge affattes af Slotsherren Oluf Brockenhuus 1/6 1646.

Christian den IV etc. Vor gunst thilsornn: Vid att Wi naadigst for Vigtig Marsag Schiuld haffuer for gott anseett att fastelauffniss borgemestere wdj wor Kiøbsted Kjøge herefter schal affschaffues. Thi bede wi dig naadigst wille, att du thuende weederhefftige och forstandige Dannemend thil borgemestere iigen der sammesteds forordne, som samme bestilling wdj Alting kand betienne och enhueer loug och Rett administrere, som de achter att forsuahre och veyre bekiendt. Dermed scheer Vor Willie. Befallendes dig gud. Streffuet paa wortt Slott Kiøbinghaffnn den 31 May Anno 1646.

Under wortt Sieguete.

Christian.

Efter saadan Kongl. Mayst høje Befaling haver Hans Welb. (Oluf Brockenhuus, Slotsherre, paa Kjøge Raadhus Torsdagen den 4 Juni 1646) forordnet og tilsat Envold Rasmusen og Hans Christensen, som skal altid være Borgmestre. Derhos: at Hans Buch, Christen Casperen, Eric

Helmers og Oluff Sandersen skal betjene deres Raadmænds Bestilling, efterfom de er forordnede og kommen i Bestilling til.

(Raadsstuebogen).

Nr. 46.

Kongl. Majestæts Brev af 20/6 1647 til Slotsherren Oluf Brodenhuus anlangende Bryggerlauget i Kjøge.

Christian IV etc. Vor Gunst tilforn. Vi bede Dig og naadigst ville, at Du med Borgmestre og Raad udi vor Kjøbstad Kjøge paa vore Vegne taler, at de med menige Borgerstabs og Brygger-Lauget der udi Byen handler og af dennem fornemmer hvad de aarligen til os og Kronen vilde udgive, dersom vi Kostocker-Ol, som udi Mængden indføres, ville affaffe og herudi Riget at indføre forbyde. Hvorom Du Dig med forderligste imod os haver at erklære og Erklæringen i vor „Ganndselich“ indskikke. Dermed steer etc.

Frederiksborg den 20de Juni 1647.

Under vort Signet.

Christian.

(Efter Kjøge Kopibøger).

Nr. 47.

Brevvevling angaaende Capellanens Jord i Kjøge 1647.

Slotsherrens, Oluf Brodenhuus' Skrivelse til Borgmester og Raad i Kjøge.

Næst min venlige Hilsen samt al Lykhaligheds Ønske og min villig Tjeneste. Kjære og velvise Borgmestre og Raad! ... Herforuden efterfom jeg og før haver talt med Borgmester Euvold Rasmussen (Brochmand) anlangendes Capellanens Jord i Kjøge, Christen Steel for Vederlaug begjerer, som Bispen og jeg haver faaet Kongebrev om, og Forord-

ningen eller den ny Recess tilholder Borgmester og Raad med Kirkejorden at have Inspection og Opsigt med videre etc. Da begjeres venligen, at med Capellanen maatte af Eder tales og des Bestaffenhed mig forstendiges. Og efterdi Christen Skeel erbyrder sig fuld Vederlæg at gjøre, begjeres at vide om saadan uden Capellanen og hans Efterkommeres „Prejudz“ Kirken uden Skade kan ssee, og mig med Eders gode Erklaring herom underrette. Vil Eder hermed have Gud den allerhøjeste i Vold befallet og Eders gode Ven altid. — Kjøbenhavns Slot den 19 Aug. No. 1647.

Alle Brockenhuus.

Svar. — Borgmester og Raadmænd i Kjøge kjendes og hermed vitterligt gjør: At efterjom vores gunstige Slots-herre, erlig og velb. Mand Alle Brockenhuus til Hiulebjerg hans skriftlige Misssive er os tilhændekommen, at efterdi Forordningen eller den ny Recess tilholder Borgmester og Raadmænd med Kirkejorder at have Inspection og Opsigt, da begjeres hans Velb. at vi med Capellanen ville tale og dets Bestaffenhed lade hans Velb. forstændige, anlangende nogen Jord og Eng, erlig og velbyrdig Mand Christen Skeel til Vallø begjeres for Vederlaug at maatte bekomme, som Capellanen her til Kirken haver udi Brug, saavel som udførligen erklære om samme Jords Afhændelse uden Capellanens og hans Efterkommeres Prejudz og uden Kirkens Skade sse kan etc. Efterjom hans Velb. og Bispen derom Kongl. Majests. naadigste Misssive og Befaling haver kommet. Saa er herpaa vores underdanige Svar og Erklæring, at efterdi her til Byen er ingen Avling, Capellanen som samme Jord og Eng udi Brug haver, haver intet synderlig andet at holde et Par Heste og en Ko til Fodring paa og Kongl. Majests. naadigste Mandat er udgangen, at Bønderne imod Recessen sit Hø eller Foder fra sin Gaard ikke

maa sælge eller afhænde, derfor synes os, at han eller hans Efterkommere uden deres Skade det ikke kan undvære for Fodrings Skyld. Og dersom den gode Mand, velb. Christen Steel, sig end vilde erbyde aarligen udi Fodring at lade til Capellanen yde saa meget af samme Jord kunde indhøstes, og ingen Tvivl er herpaa at det redelig og rigtignof udi den velbemeldte gode Mand's Tid jo fremkom, hvis han udløbede, saa vides dog ikke hvad hans Efterkommere i Fremtiden kunde eller vilde gjøre, maaske ikke noget uden med Trætte og Rettergang lod fremkomme, og jørend Præsten nogen vilde fortørne, lod han det heller upaatakt og upaaanket henstaa, saa Kirken og alle efterkommende Præster udi Længden derover kunde baade miste Jord og Afgiften. Dette er vores ringe Betænkende om samme Jord. Hvad Capellanen belanger, haver han selv derpaa sin skriftlige Erklæring til os indlagt, som vi velb^{mt} vores gunstige Slotsherre haver tilstillet.

Actum Kjøge den 28. Augusti No. 1647.

(Efter Kjøge Kopibog fol. 260).

Nr. 48.

Magistratens Forbud af $\frac{1}{2}$ 1653 mod Barjel-Køst etc.

Borgemeistere og Raadmænd samt Kongl. Majst. Byfoged lader tilløse: Efter som erfares her udi Byen tvertimod Recesssen og kongl. Forordninger nu at gaa udi Svang med Gjøstebuds Urrettelse, baade naar en Danneqvind har gjort Barfel saa og samme Dag. Barnet er bleven dødt, saa lader Borgm. og R. saa og kgl. Maj. Byfoged enhver, som det vedkommer, hermed advare, at de tiltænke Kongl. Forordning at efterleve og sig udi alle Maader derefter at forholde som udi Ordene saaledes medfører: Barjel-Køst skal aldeles være afstøffet, at ingen Mad eller Drikke, Ost eller Bagning, Confect, Brød eller andet, enten før Barnet bæres

til Kirken eller naar det hjem er baaret, ikke heller før, efter eller imidlertid Barjel gjøres og Barjelqvinde forløses eller besøges maa uddeles til nogen som indbedes eller at besøge i Huset indkommer, Mands eller Qvindes Personer. — Findes nogen imod det forskrevne sig at forgribe eller og vitterlig med Raad og Forsæt hjælper at fulddrive og sætte udi Værk saadan Forseelse som herimod gjøres, da skal den eller de have til Kongen og Byen to hundrede Rigsdaler forbrudt, hvorfor enhver tiltænker at rette sig derefter, saafremt baade de som Gjæstebuddet anretter og de som sig dertil lader finde ikke vil tiltales og straffes som forbemeldt er. — Enhver som det vedkommer burde vel billigen bedre at betænke sine Vilkaar i denne dyre og besværlige Tid, efterdi det dennem ved fgl. Forordn. er forbudt, da havde en Del bedre Middel til at udgive det til Gudstjeneste med at opholde, saa og Stat og anden Tynge som de til Kongl. Majst. og Byen pligtige ere i den Sted man nu med allerstørste Besværlighed kan hos dennem bekomme enten til Præstens Løn eller anden Udredjel, som de uforbigængelig til Kongen og Kronen pligtig er at udlægge. Hvorfore enhver betænker sin egen Vilkaar og derfor endnu som tilforn hermed advares sig for Stade at tage Vare saafremt de ikke vil som forbemeldt er tilbørligen straffes.

Dat. Kjøge Raadhus den 8 Februar 1653.

(Efter Kjøge Raadstuebøger).

Nr. 49.

Trommeslagernes Beklædning 1653.

9 Marts 1653. Efter Borgemeister och Raads befaling och Seddell Haffuer ieg (Kæmneren) wdtagget och Betalt Jacop poemejer: for 9 Allen rødt Klede Som tuende tromsflaer Herudj byen bekom huer till en Klenningh baade med Suenfch Roch, bogfser och Hoeser Sampt 9 Allen blor-

lerrit till wnderfoer och Huer, en graa Hatt och et pahre Mandfelde schoe; giffuet for Allen aff

Kledet 6 L , Er.....	13 Dr.	2 L	" β
9 Allen blorlerrit — allen —	10 β er	" —	5 = 10 =
Hegter til samme Kleder for.....	" —	" =	8 =
giffuet til Arbeidsløn for begge Klen-			
ningerne at She.....	" —	10 =	" =
2 pahre Mandfelde Scho a i Dr. er ..	2 —	" =	" =
2 graa Hatte huer 3 L er	" —	6 =	" =

Altsaa ialt for 2 Klædninger..... 21 Dl. " L 2 β
(Uddrag af Ræmnerregnskabet).

Nr. 50.

Raadmand Hendrich Madsens Gavebrev af 11te Marts 1653.

No. 1653 fredagen dennid 11 Marts Haffr ieg mich Vnderschreffne i den Allhommechtigste Gud fader Sønn och hellig Andz Raffn betencht At efftersom ieg er Suag och vel muelig leffr Lenge eller Stacket Thid effter Goudz Gudsommelige forstun Huormed ieg lader mich Røye. Da siger (?) Seg Hermed och giffuer til Kiende At naar wor Herre haffr bort Kaldet mig, da schal der Vdgiffues aff min. boe och formue til de fattige her i Rjoghe Att settes paa Kennde Itt Hunder Rixdl.; til Kirchen Itt Hunder Rixdlr. och til scholen Itt Hundrede Rixdaler Huormed øffrighedenn haffr Indseende her i Rjoge som de Kunde best och med en Goed samuittighed och de Agter for Gud i Himmelen at forsuare paa den Yderste Dag. Huo dette mit Gudelig forset och Meening Hinderer eller Hindere lader den eller de Straffer Gud i Himmelen. Amen!

Actum Rjoge ut supra.

Hendrich Madsen.

(Affskrift efter Rjoge Skiftebog Nr. 127, fol. 129).

Nr. 51.

Kongebrev af $\frac{9}{10}$ 1653 om et Kornmagazin i Kjøge.

Frederich den Tredie etc. Vor synderlig Gunst tilforn: Wider at efftersom wj Raadij Erfarer ofs Elschl. Christen scheel til Walløe wor Mand Raad och befallingsmand paa wor Gaard Thryngewelbe at haffue accorderet med En wdj wor Kiøbsted Kjøge som schulle tage det Korn wdj forwaring Som Adelen haffuor beuilget til Magazin at wille frem- schiche, och at ingen aff hans egen solch er der saa nehr til- stede som dermed kand haffue Indseende. Thj bede wj Eder och Raadigt wille, at i med Borgemester och Raad i for^{ne} Kjøge handler, at de dermed wille haffue Inspection at samme Korn wdj goed forwaring och waretegt Indtil paa wiidere Anordning forbliffr. Dermed scheer wor willie. Befallendis Eder Gud. Schreffuor paa wort slot Kiøbenhaffn den 8 Octobris Anno 1653. Wnder wort Zignett

Friderich.

Udskrift: Ds Elschl. Erlig och welbiurdige Her Argl Wrup til Belteberg, Rider, wor Mand tienner och Embidz- mand paa wort slott Kiøbenhaffn.

(Originalen paa Papir i Kjøge Raadstuearkiv).

Nr. 52.

Forordning om Adelens Brylluper og Begravelser.

Vi Frederik III etc. gjøre alle vitterligt: At efter som jo langt mere befindes adskillige Overflødighed i Bærtstaber, Klædebragt og Fortæring med Rejsen stor Forsømmelser, Tid

og Pengepilde dagligen at tiltage og formeres, hvormed Gud den Allerhøjeste til Brede og Landeplager foraarjages, Underfaatterne selv forarmes og alle Penge i Landet samles for fremmed Pragt og Vare at bruge af Landet til fremmede udføres, ja Guds runde Betsignelse til Guds store Fortørnelse og fremmede med at beriges henvendes, og Underfaatterne fast saaledes sig selv de Midler betager, hvormed de i Nødens Tid deres Fædreneland kunde komme til Hjælp, da haver vi ikke kundet forbigaa vores billig Omsorg herfor at give tilkjende og foruden hvis tilforn unødigt Bekostning og Overslødighed med at affaffe er paabuden efter vores elskelige Rigens Raad og Begjering blandt Adelfstanden denne Anordning som følger ladet gjøre og forfatte:

- 1) Vilde vi herefter saaledes forholdet have at hvem nogen Bryllup vil gjøre maa dertil ikke videre indbyde end dennem som boer i den Provinds som Bryllupet gjøres, uberegnet Forældre, Søstende, Svogre, Søstendes Mand og Kone, Farbrødre og Morbrødre, Fæster og Møster, Broder- og Søsterbørn; saafremt at nogle af forstrevne som boer udi andre Provindsfer haver Døtre eller Sønfruer i deres Hus og daglig Brød, da forbydes dennem ikke hermed deres Fruer at følge. Til Bryllupet maa ikke være flere end fire Drage-Fruer.
- 2) Det skal være enhver tilladt at gjøre Bryllupet enten paa sin Gaard eller udi Kjøbstæderne og at lade holde Brudevielsen enten paa Salen eller udi Kirken hvor dennem lyst, dog at Prædiken og Gudsstjeneste ikke forsømmes.
- 3) Spisninger skal være med kold Kjøkken, som tilforn brugeligt haver været, saavidt paa Bordet kan faa Rum og ikke et Fad at sætte paa et andet; tillades ikke heller at bruge „Confiture“ eller nogen Slags Sultetøj i Postejer eller paa anden Maade. Det Maaltid og den

Spisning, som gives og bekostes om Mandagen til Bryllupperne udi Kjøbstæderne, skal aldeles herefter være afftaffet, efterdi vi naadigst eragter det at være ganske uforuden formedelst Gjæsterne da haver ladet sig (be-)spise udi deres Logementer. Desligeste skal om Torsdagen eller Tirsdagen ej maa holdes Gjæstebud ej heller (be)spises nogen uden de som logere udi Brudehuset, og Brudgommen tilstedes ikke at gjøre Særgjæstebud.

- 4) Og efter som herudi stor „Egces“ begaaes, at Bigers og Tjenestefolks Brylluper tit koster saameget som en Adelsmand kunde gjøre sin Datters Bryllup for, da tillades det ej flere at indbydes end 4 Par af Adelsstand, enten det er paa Gaarden eller i Kjøbstæderne, og ti Par i det højeste af gejstlig og borgelig Stand; maa ej heller Bryllupet vare længere end een Dag.
- 5) Begravelserne anlangendes maa ingen bedes videre end de som boer i den Provinds hvor den Afdødes Arvinger agter at gjøre Begravelsen, foruden Forældre, Børn, Søskende, Svogre, Farbrødre, Morbrødre, Farster og Mofter og den Dødes Søskende-Børn og rette Arvinger om nogen af dennem udi de andre Provindsjer under Sjælland regnes, Laaland og Falster, under Fyen Langeland og under Skaane Bleking.
- 6) I Kjøbstæderne tillades ingen Værtskab eller Bekostning med Spise og Drik for de Indbudne videre end for dennem, som ligge i Begravelsesgaarden og Dragefruerne, naar Liget er i Byen og ikke de Dage tilforn, og det med otte Retter og ikke derover enten Begravelsen sker i Kjøbstæderne eller paa Gaardene.
- 7) Dragefruerne, som ikke maa være uden sex, eller andre tillades ikke at drage og ganske omklæde Ligstuen som nu brugeligt er, men alene at bruge en Himmel over Liget og dække og drage Vorde og Bænke med hjemme-

- gjort Drejl og Lærred, og al Rigsbegængelse og Beføstning ikkun at vare en Dag. Hermed ikke meent de Dage Riget føres til og fra Byen; maa ejheller videre Beføstning med Drik og Spijsning derpaa anvendes end for dennem som ligge i Begravelsesgaarden.
- 8) Ingen maa klæde flere Tjenestefolk i Sørgekæder end 10 eller 15 i det højeste, hvem ringere vil staa hennem fri.
- 9) Beslag paa Rigkiste maa ikke være uden den Dødes Baaben og Gravskrift, med sorte Jernhængsler paa Rigkisten.
- 10) Alle Traadknipling, ingen undtagen, hvid Sømstikning og Udfyning paa Vinnet skal være affkaffet og ikke til nogen Bryllup, Begravelse eller anden Værtstaf herefter bruges.

Hvo herimod gjør haver forbrudt femhundrede Rigsdaler til Landkisten som efter den Forordning Anno 1651 udgangen skal indkræves. Hvor efter alle og enhver som vedkommer sig kan vide at rette og forholde og for Skade at tage Vare. Givet paa vort Slot Koldinghus den 11 Juli Anno 1654.

Under vort Signet

Frederik.

(Efter Kjøge Kopibog).

Hermed kan sammenlignes:

Chr. V. Reglement af 15. April 1699 om Sørgebragt af hvad Slags Klæde, hvorlænge den maatte bæres og hvem den maatte bæres for.

Sammes Forordning af 22. April 1699 bestemmer hvem der maatte bære, „flammerede og baldhyrede Klæder“.

Nr. 53.

Kommisfarierne Niels Trolles og Christen Skeels Ordre af 10/5 1655 ang. Baunerne's Istandsættelse m. v.

Kjære Otte Bovich! Næst vores venlig Hilsen, Takfælgelse og villig Erbydelse til alt godt. Lader vi Eder ventligen vide, at efterdi Sæden herudi Landet formodes nu med det Første at skulle komme udi (Hus) og tilforn vedtaget er at Landet altid skulle forblive udi god „Positur“, saavidt mulig og gjørlig efter des Tilstand og Lejlighed til at forsvare sig mod al fjendtlig Angreb, da er for raadlig befunden |: endog vi os Gud være Vre intet saadant nu at formode :| at begjere af Eder, at I ville udi Eders „Quartall“ lade gjøre Anordning, at Baunerne paa tjenlig og fornøden Steder igjen repareres og derhos holdes flittig Vagt. Desligeste at al Almue, saavel i Kjøbstæderne som paa Landsbyerne paa belejlig Steder „exerceres“ hver fjortende Dag om Søndagen efter Prædiken og Gudstjeneste er forretted med flittig Tilsyn, at de have godt og brugeligt Gevær med tilhørende Munitioen efter forrige derom, udgangne Ordre, saavel som andet mere dertil hørendes, saa og at Sognerytterne samt deres Gevær og Heste holdes udi god Beredskab og hvor fornøden undertiden paa belejlig Steder exerceres. Item de forfaldne Skandser og Brystværn, hvor Højfornødenhed udkræver, igjen med forderligste repareres og til den Ende Enhver Fuldgaards-Mand at tilholdes at have en Spade, en Halvgaards-Mand en Haffe, hver Gaardsede-Mand, Husmand eller Indesteder en Skovl med en langstafet Øxe, som tilforn forkyndet og anordnet er. Ej tvivlendes om, at hver Lensmand jo udi sit Len efter forrige Kongl. Maysts. udgangne Misfve derom tilhjælper saadant at befordre og iværkstille. Vi for vores Personer gjører altid gjerne hvis

Eder til velbehagelig Tjeneste kan være og vil hermed have Eder med alt hjært Gud Allermægtigste til Sjæl og Liv tro- ligen befalet. — Gammelkjøgegaard den 10 Maj 1655.

Niels Trolle. Christen Skeel.

(Kjøge Kopibog).

Nr. 54.

Ravnshøj Have pantsættes til Herredsfoged Peder Gad i Karløse.
Den 26 January 1657.

Peder Gad udi Karløse, ved Hannß fuldmæchtig Ber- rendt Mathiesen, for Ketten loed Læse Kundgiøre, och pantsriffue it pandtebreff Oluff Sanderßen Raadmand her i Kjøge til hannem den 11 December 1656, haffuer vdgiffuit formelder paa 500 Rixdr. in specie, Som hand hafft. at wil betalle, til nu førstkomendis Threfoldigheds Mandag, Epter derpaa Ro: Ma: Raadigst Vdgangne forordning, med Sin Kendte fra denne dags Dato och Derfom samme penge frem- dellis, hoes Oluff Sanderßen bleff bestaaendis, da forpligter hand Sig til, Karligen deraff til Sin Kette Tid af termin, Kendten at Erlægge, Remblig — 6 procento, aff huert Hund- drit och til forsichring haffuer hand pandtfat for^{ne} Peder Gad, hanns Haffue, med hoesligende Huese som och ligenndis Norden for, hoes Kjøge Bye, Kaldis Rauffnsborig, huil- ken forstreffne Haffue, och tilligendis Huse med ald sin Kette tilbehøring, wdi lengden och Breden, som den nu udi Grund, bygning, och Indhegnellike befinndis, och loffuer for^{ne} Oluff Sanderßen, at wil holle samme Haffue, och Huse wed goed Hæffd, och macht, med gierde och Anditt Saa de icke stalt bliffue forringitt. Och ellers i Alle maader holde for^{ne} Pe- der Gad, stadisløf effter samme pandtebreffs widere indhold,

— Mødte ingen Som herimod gjorde nogen Gienfigellse effterjom paabbeffraabt bleff —.

(Efter Kjøge Pantebog).

Nr. 55.

Lyder Siverts Andragende af ²⁵/₆ 1659 til den svenske Konge om
Byen maa forstaanes for at udrede 4000 Td. Korn og
500 Rdlr:

Stoer Mechtigste Herrc. Allernaadigste Konningh.

Wij fattige Indbyggere i Kjøge haffuer Dsß atter Aller-
Underdanigst att beklage anlangende, at aff Dsß Indbyggere i
Kjøge Effter Cammer: Ordre begieres 4000 Tdr. Korn, som
Her Criges-Commisarius Echoer med Dsß ombhandle schall.
Tligemaades Ger Dsß Paanlagt att Wij Inden 6 Dage schall
vdgieffue 500 Rdl. Reede Penge, Saa Gere Wij fattige foldt
aller Underdanigst och ydmuygeligh aff Hansß Kongel. Mage-
stet begierendess, att Wij for samme Korn-Handel och Ru
Paabøden Penges Vdgiffter maa forschonnes, Annscender Wij
Vdj 12 Maaneder haffuer Vdgiffuen i Brantschatt och Con-
tribution 32,000 Rdl. och dersforvden leffueret och Mott vd-
giffue i Penge och Materialer effter thilforne thill Feders
Kongel. Magestet offuer leffuerede Spetifications wiedere for-
klarringh offuer 9000 Rdl., vansect att Worress store Ind-
quarterinnger forvden forschreffuen Vdgiffter oss langdt
høyere haffuer beswergett; och efftersom Byen deroffuer Ger
gieraden 3 Armoed, saa tungen nu bestaer Paa Nogle saa
aff Borgerschabet, huis Midler erre Employerede i Korn och
Wij ej haffuer haft frijheed Noeget deraff att selge eller Paa
frij Steeder dett att vdschiebe, huorforre all worress Mittel
deri bestaer, huoraff wij maa Manetlig Brügge och Bage,

ſaa dett Continewe formindsches och Huor Wge well 500 Tdr. conſumeres. Eher wij deerforre ydmygeligt och Aller-Underdanichſt aff Hanss Kongel: Mayeſtet begierendes wij for ſamme Korn-Handel och Penges vdgiffter Nadigſt maa forſchonness. Gud I Himmelen Will ſadan Welgierningh Hanss Kongel: Mayeſtet och Gandsche Kongelige Huſs Kigeligen belønne, Under huiſs Beſchiermeſe wij Hanss Kongel: Mayeſtet throeligen thill Leegem och Schiels wellferdtt befaller.

Hanss Kongl: Mayeſtets ydmyge och allerunderdanigite Dienere.

Actum Helfſinghør Den 25 Auguſtij 1659.

Paa Kiøge Byes weigne

Under Siffuers.

(Efter en Kopi i Byens Raadſtuearſiv).

Nr. 56.

Gjenopforelſen af 6 ny Fattigbøder i Veſtergade i Kiøge 1661.

Er dene Sommer opbyggt och forſerdiget 6 Ny Bolliger till de fattige i Steden for de ſom Swenschen afbrut formidelt Fortificationen. Och effterſom ſallig affgangenn Hans Chriſtensen, fordomb Borgemeſter herudi Kiøge, haſſuer aff Chriſtelig betenkende Teſtamenteſet och giffuet till de fatige her ſammesteð 1000 Rxdlr. Capital, ſom ſtod paa Kendte hoes Welb., nu ſallig Frandz Lyde, huoraff Kendten, ſom er aarlig 60 Rxdlr., till huer S: Hans Euangelifte Daug ſchulle wddeelles till 10 fatige Endæ. Och effterſom dend ſallige Mand døde 1657 in Martio och Krigen dereptr. ſirag paafuldte, ſaa Kendten icke bleff erlagt, ſom ded ſig burde |: fra dend Daug denned ſallig mand døde (20 Marty 1657)

och siden aarligen effter Fundagens Indhold, som w. w. Borgem. och Raad bleff offuer antwordet:| Indtill in Julio 1662 dae der scheede Wdleg aff sal: Welb: Frandz Dydes Søn Reyes Formue, huor samme Benge war bestaaende och desz Kendte till 10 fatige Endter er Testamentirt och ey formildest Krigens Tid, som meldt er, bleff wddeelt. Saa effterdj de Fatiges Boeder i dend Tid bleff ruinerit och afbrut haffuer melw. Borgemestere och Raad ordinerit samme resterende Kendte |: ansecnde ey anden Midell wor forhaanden:| 6 Boeder till fatige Endter igien at lade opbygge med dend fallige Mand till en ewig Thukommelse och amindelse och er befestet paa samme Boeder som følger. . . 317 Dr. 2 f. Huortill er forbrugt effterschreffuene Materialier: Kalsch 11 Laster, Haar 6 Tr., Tagstiene 3000, Sand 41 Vess, 16 Allen Tommer 16 Støcher, 12 Allen Tommer: 4 Tylbter. 5 Støcher, 10 Allen Tommer 25 Støcher, 7 Allen Tommer 2 Støcher, Deller 19½ Tylbter, Legter 28½ Tylbter, Legtesjomb 950, Lofftesjomb 850, Sperjsomb 56, Storresjomb 20, Stang Jern 26½ f, Leer 33 Vess, Kalschaller 4, Tomme Tønder 4.

De 6 ny Boder bleve opførte „vesten op til de 3 gamle i Westergaede“ som vare grundmurede og i brøstfældig Stand, hvorfor de samtidig repareredes „paa Thaget och ellers huor fornøden giordes.“

(Efter Byens Fattig-Regnskaber 1661—62).

Nr. 57.

Mag. Hans Iversen Kaalunds Gavebrev til fattige Disciple i den latinske Skole i Kiøge.

Jeg Underst^{ne} Kiendes och gjør hermed for alle Bitterligt, at ieg, til Guds Ære og fattige Latinske Skoleborns Nødtørfftige Underholdning, med frj Willie och velberaad Hue, hafuer fra mig och mine Arfvinger gifuet och foræredt och med dette mit obne bref forærer och gifuer it hundrede Eldr., huer Daller til 64 þ dandske beregnit, til den Latinske skole udj Kiøge Euindeligen at staa paa Rendte, och deß Aarlig Rendte Nemblig 6 pro Centum, at komme til dend Kofstes betalling Huilken voris Erverdige her biscopt tilligemed Welfornehme Borg^m och Raad udj Kiøge, af it Christeligt forsette til nogle dend Latinske Skoles Disippeler derfamlesteds, nu nyligen haffuer foræridt. Men om saa skeede Vdj frembtiiden, at samme for loulige aarsage schyld ej bleff Continuerit at de sex Dr., som skal vere det hundrede flette Dallers aarlige Rendte icke til dend brug Kunde behøues, schal det mere Welb^{me} Borg^m och Raad i Kiøge som nu erre eller blifuentes vorder frit for Rendten af samme Hofuetstol at anvende paa huilken brug det dennem siunes kand, de Latinske Skoleborn til deris Welbegyndte Studeringers forfremmelse gavnligt at blifue, och schal dette Hundrede Eldr. paa dend Daug og tiid naar ieg omsider Ved Guds forsiun och min Erverdige Her bishops faders och højforfremmeris Willie schal min betroede bestilling Resignere, eller och Gud Allermegtigste mig ved dend Timelige død heden Kalder at ieg ej Resignerer, Vdj goede gangbar Sølfmønt af mig eller mine Sande Arfvinger til Welfor^{ne} Borg^m och Raad, som er dend Latinske Skoles Rette inspectorat eller formyndere, nøhagteligen blifuer Erlagt. At De strax dennem hoes en vederhefftig Borgere herudj Kiøge

ſaa kand och vil holde de fattige Latinſche Skolebørn i alle maader Stadesløſ, paa Rentte ſetter at gifue deraf Sex pro Centum, ſom bemeldt er ſaalenge ſom Verden ſtaaer, effterſom fundagen, huilchen derpaa ſchal gifues, videre derom ſchal formelde. At dette Saaledis Udj Sandhed er, och ſchal af mig och mine Arffvinger Bliue B-ruggeligen holdet Vnder ſchriffuer ieg min egen Haand og Vndertrøche ieg mit wonlige Signet. Kiøge Kyndelmisſe Dag ut. 42. Hans Iffuerſen Eghd. (L. S.).

Naar Tiden Kommer, ſkal dette breff bliffue effter Kommit, och en fuldkommen Fundag derpaa følge.

Actum Kiøge d. 24 Januarj 1662.

Hans Iffuerſen M.

(3 Mag. Hans Iverſen Naalunds Skifte, Fol. 182—83 Nr. 115).

Nr. 58.

Synsforretning over Bodil Madsdatter (Kavns) Fædrenegaard i Brogade i Kjøge, ſaaledes ſom ſamme fandtes at være ved Maret 1662, da hendes Huusbond Maq. Rasmus Brochmand var afgaaet ved Døden.

(10 Novbr. 1662). Jacob Vortig, Raadmand heri Kiøge, ved Hans Sønn Jacob Jacobſen Vortig For Retten frembragde en Miſſiue, Voeld Madsdatter Sal: M: Rasmus Endwoldſens Brochmands effterleffuersche i Kiøbenhavn bemeldte Jacob Vortig dend 14 8de Neſtforleden haaffuer tillſchreffuen Huor udj Hun er begierendis att offnbemeldte Jacob Vortig Wille lade till Kiøge Byeting op kreffue 4 Wvillige dannemend ſom hindeſ federne gaard liggendis heri Kiøge i Broegade Kunde fiune och beſigtige, Huis Brøſtfeldighed derpaa Kunde findeſ effter ſamme Miſſiues Widre Indhold leſt och paaschreffuet; Huoreffter Jacob Vortigs ſøn war 3

uwillige mend begierendis, som samme gaard Rand siune och besigtige. (Retten udmeldte de 4 Mænd 22. December 1662). Hans Lauridskenn Holtoug paa sin egne och efftersølgende 4 (skal være 3) Mend Nemblig Underk Borgekenn, Clemend Jacobkenn, och Søffren Tommeken, Borgere ibm. for Retten først fremblagde deeris Medgiffuene Taxt Wdsted heraff Bysetinget dend 10 Nouembr. Nestaffwigte i meeningen, at de dae er Wdneffnt at begiffue dennem till dend Gaard sal: Erich Christensen ende och iboede Och er sal: Mester Rasmus Endwoldken Brochmands effterlatte Hustrue Boeld Madzdaetterk Federne Gaard, som Hun er prioriteret Wdj. Och samme Gaard at siune och besigtige, Huis Brøstfeldighed derpaa Rand findeß och ded Stochwiisk att specificere. Saa och ded med forderligste herpaa inden tinge giffue beschreffuen, som forsuarligt Rand werre, som samme Taxt i meeningen indholdt. Huorpaa deeris schriftlig Underchreffuene affsigt findeß schreffuen och i ligemaade i meeningen formel-der som følger: Att de haffue werrit paa aastedett och samme gaard besigtiget. Da findeß: at Twinde Høystene i Bieslaget er i støcher, j Tauffle slet Wde i dend liden boed, Bieslaget offuer dörren gandsche brøstfeldig sampt dend lange boed, Wnder Winduerne offuen och Neden paa deller och dørre och mur meget brøstfeldig. En steen langs Wislagett wed siden i støcher, i stuen wde och brechett 20 Ruder, i dend Offuerstue — Brechet och borte Rudder 30, Saa och fateß bly i dend lille stue wed portene, er borte och brechett 16 Rudder, i Cantorit Thou Winduer gansche Brøstfeldig Och fieller slagne lanngs op fore, i ded lille Kammerk wed porten 14 Ruder ude och blyet borte, — 7 Laaße findes brut fra och borte fra dørene, Skodder och lemmene till Kielderenn och stuen och Kammerkene derwed i Stegerket findeß brechet och borte, 16 Ruder i spiße Kammerit — 15 Ruder borte och i syndre j windue borte och Fernet i Thu brot, Laaßene

fra dørre. 8 Kudder i det lille Winduffue borte, i Badstuen 2 Winduer borte sampt dørre, Grønstuen 10 Kudder borte och it Windue offuer slet wdslagenn, Laaßen fra bemeldte Grønstue Indtill Secreted frabrødt, Parnellet brøstfeldig Saa och Laaßen indtill begraffuelße Stuen frabrøt och Wegene i samme begraffuelße meget forfaldene, j list borte, 4 Winduer gandsche borte, i Skollen er Laaßene fra dørre frabrydt, Gulvet meget brøstfeldig sampt weggene, Winduffuer Indtill dett Mørke Kammerß baeg wed slet borte och de andre megget brøstfeldig. Det lille Kammerß bag wed brøgerßdøren: 2 Winduer gandsche borte, Laaßen fra dørrn, i Brøggerßet Kiell nuren Saawellsom Staarsteenen Neden till meget brøstfeldig, Laaßen til dørrn borte, 3 Hengßell aff dørene afbrudt Trappen till Loffted brøstfeldig Saa och de træpiller till gaardenn. Wed Hußet neden wed Brøggerßet: Laaßen till døren borte och Tou Winduer gandsche wde; Pachhußet wed brøggerßet: Laaßen fra døren, 4 Winduer gandsche brøstfeldig Och schall ny omsetteß; Dette Kammerß Nedenfor: 4 winduer gandsche borte, i Porten Nesthoß: wegen meget brøstfeldig; i Stalden findeß meget brøstfeldig baade paa Dørrne, spilkou, Krøbberne, Skilleromb; Wegene saawellsom Winduffuerne til Baggaarden meget forderffued och Ned Nessuen, Baghuß gandsche Brøstfeldig. Saa alt Loffted er borte och mest alle taufferne wdsalden, Laaßen fra dend Nederste port borte. Begge Dreng Kammerßerne i porten: winduffuerne gandsche borte och en dor, Laaßen fra dend anden; secreted Nede i gaardenn: Laaßene fra begge dørene. Paa Trønborg: Otte Winduer gandsche borte, Laaßene fra begge dørene och Trappen meget brøstfeldig. Brøndens offuerdeelle brøstfeldig, Sampt pumpenn dends till Hør borte, Sampt Junger och Fern Venchen i brønden borte, Laaßene fra begge Kielberdørene i Gaarden; paa loffted: det Nederste lofft Offuer stalden meget brøstfeldig Saa och it Windue

borte och it wdslagen; paa dett Offuerste lofft lemmene borte och en deellt paa loffted brøstfeldig. Dett Nederste lofft fra stalden op ad gaarden 5 dørre borte och j tauffll wde. Loffted meget forroedned, Wind och winde Reeb borte. Dett offuerste lofft fra staldenn op til Riøllen gandsche affbrechett och borte, alle Riøllefiellene och Tvinde Døre borte, Saa och dørren til gaarden borte. Windeltrappen till fallenn meget brøstfeldig, paa fallen 60 Ruder brechet och Wde, i gangen wed fallenn 4 Winduer borte och 12 Rudder borte i de andre; det Kammerß Offuer stegerßet 6 Ruder Wde och Laaßen til Sallen borte. Hauffuen ud till Woldenn fattiß en stoer Deell Torn och Stauffrer och Ellerß findeß paa mur, wegge, foed stoer Saawellsom dend gandsche gaard med Stiellning och Mogle Hundrede tagstienne at isette brøstfeldig och andet meere som iche for Witløfftigheß Kand specifi-ceris, Som samme affigt Indholdt lest och paaschreffuen. Huoreffter Jacob Bortig, Raadmand, paa Woeld Madßdaeterß weigne begierede Afffigt beschreffuen.

(Efter Kjøge Tingbog 1662.)

Nr. 59.

Barbra Enwoldsdtr., fl. Ditlevs Bertrams Pantebrev af 1/9 1662.

Rasmus Dølken i Aabøye wed swend Andersen, Underfougett heri Kjøge, for Ketten loed lese, kundgiøre och paaschriffue en Obligation och pantebreff, Barbra Endwoldtsdaater, sal. detleß Bertram, Fordomb Borgmester heri Kjøge, hanß effterleffuersche, till bemeldte Rasmus Dølken i dag, som er dend 1. Febr., haßfuer wdgiffuet, Vhdende paa 500 Rixdtr. in specie, Capital, effter hindes sal. Wands derpaa

udgiffuenn Handschrift, Dat. dend 11 Juny 1657, Huilche forstr^{ne} 500 Rxdlr. Hun paa hinded goede Wre, och Troc, loffuer och bepligter sig och sine arffvinger att betalle och contentere Rasmus Delßen eller hanß Arffvinger udi goede Ncede penge och Tngen anden ware, till dend 11 Juny forstkommende 1663, och paa det Rasmus oelßen och Hans Arffvinger deß bedre Kand werre forfichret, pandtfatter hun till hannem Thrinde Hinded sal. faders waaninger, med medfølgende Hauffue, liggendis paa S: Giertrueds Kirchegaard, Noch Twinde waaninger, som Rasmus Knudßen och Hans Knudsens Hustruer iboer, liggende der neben foer i samme strede, der foruden och dend waaning, Anne Joenß nu iboer, liggende heri Kirchestrede Vest op till Peiter Hanßens Boelig, hand nu sielff udi boer Sampt och sal. Peder Tbbens Gaard i Nørregade, som nu till Hørrer M. Hanß Tffuerßen, nu Rector herudi Kiøge Skolle, och er falden i hanß loed effter Sal. M. Rasmus, med Hauffuerom, Tern Rachelouffne och anden tilliggende Løfhøre och alt andet, huis der nu Thilligger och tilførne tilligget haaffuer, Tndtet Wndertaggendis i nogen maade, Och det med Welbemeldte M: Hans Tffuerßens Samtoche paa schriftlig fornøyelße derimod, Och Loffuer Barbra, sal. Detleff Bertrambs, att for^{ne} waaninger, Hauffue och gaard med ald deris tilbehør, huercken er eller schall pandtfættes, selges eller affhendis fra sig eller sine Arffvinger Tjørend forstr: Rasmus Delßen och hans Arffvinger stadislost bliffuer affbetaldt i alle maader, Och imidlertid samme penge med derris willie bliffuer bestaaendis, aarlig at giffue deraff till Rendte 6 procento. Och Loffuer at holde Rasmus Delßen och hans arffvinger, stadislost i alle maader effter samme Handschrift och pandtbreffs widere indhold. Møtte ingen som herimod gjorde nogen giensigelse efftersom paa bleff Raabt, Huor effter Svend Andersen paa Rasmus

Dølsens weigne begierede Tingsvidne beschreffuen, Och tog Breffuuet med sig fra Retten.

(Efter Njøge Tingbøger).

Nr. 60.

Taxeringsforretning $\frac{1}{8}$ 1662 over de Gaarde m. v., der vare ruinerede i Krigens Tid.

. Niels Rasmussen paa sin egne och samplig medfølgende Otte Mænd, derris weigne; Først fremblagde deris medgiffuene Taxt, Wdsted her aff Bhyetinget dend 21 Jullij Næstforleden, i meeningen formeldende, att Lyder Siffuerß, de fattiges Forstandere, fuldmægtig paa Casper Eggerß, Borgemester och Kirchewerge, sampt Skollens forstandere heribim: War begierendis, att heraff tingett maat wdmeldis 8 Wwillige Dannemænd, som kunde worderre och Taxere Presternis, Kirchens, Skollens och de fattiges Eyendommer heri Njøge effter Kongl: May: Naadigste Bemillings och tilladelses breff daterit dend 7 Juny 1662. Formeldende att Hans May: Naadigst haffuer tillatt, effter andragelse och begiering, at de Huse och gaarder som presterne, Skollen, Kirchen och de fattige tilhørrer och i forleden Krigstid er bleffuen ruineret, saa well som de pladzer ingen Biugning er paa man siunefß och Taxeris och dereffter att maa selgefß och affhendesß til Huo derforre meest giffue wille, Presterne, Kirchen, Skollen och de fattige till gauffn och Nøtte, Huorforre Forschreffne Otte mend er wdmeldt denem paa aasterderne att begiffue och Forbem. Eyendomme at wordeere och Taxere som samme Taxt i meeningen indholdt, Vest och paaschreffuit. Dernest fremblagdes deeris schriftligt Wnder-schreffneue afffigtt iligemaade i meeningen formeldende, att de

dend 18 Augusty haffuer werit paa aafteberne, samme Eghendomme — Taxerit som følger:

Jacob Kortef Ødepladg Taxerit for 18 Sldlr., Hans Poffuelsen aaben gaard med 5 bolliger med Hauffuerum, som ligger paa fennediget 150 Dlr., Birgete Dysterf gaard 360 dlr., Marren Skinderf gaard 500 dlr., Ancher Hansens gaard 600 dlr. och Johannes Falcheff gaard 800 dlr., Hindrich Arvedkens gaard 300 dlr., Peder Lolliches Ødepladts 6 dlr., Anderf Swenheff Ødepladts 12 dlr., Søffren Smedg 80 dlr., Wrtposkementmaggerf gaard 100 dlr., Hans Knudsen Skoemaggerf gaard 30 dlr., Arild Anderfens gaard 200 dlr., Jørgenn Draumerf gaard 130 dlr., Peder Jydeff gaard 15 dlr., Rafmus Schrederf gaard 300 dlr., Hindrich Smedichers gaard 200 dlr., Nielf Bodichers gaard 230 dlr., Olle Schrederf gaard 180 dlr., Hindrich Schrederf gaard 200 dlr., it quinde stolle stade i dend 14 stoell fra Corret udj de Lannge stolle, som er det Øffuerste stade, 80 dlr., It quinde stade i dend 6 stoell fra Corret ochjaa i de Lange stolle, som er det andet Rest det Øffuerste 60 dlr., Erich Helmerf Bachhuß med strandenn, pladtsen 20 dlr., Noch er aff Hans Hauffue liggendis paa hierget med woldenn med Hußet 100 dlr., Matieff Jocumfens Hoffuidgaard, først Tømmerit som er i biugningenn, der endnu findeff en deel deraff ligger paa Jordenn och en deell deraff staar — 30 dlr., Noch Jorßmonnet och Grundenn dertill, saawit dertill hørrer, 100 dlr., Dend pladts som det ny Huß paa stoed — 30 dlr., De 4 bolliger, de fattige Encher udj bewaandede, liggende udj Vouportstred, deff Huße som derpaa findeff och dog meget Ilde ruineret, och findeff deraff endnu 18 Weggeromb och er nu worderit for 80 dlr. Noch Grunde med Hauffueromb dertill 40 dlr., Laurids Jenfens Kielderjuends Øde pladts for 30 dlr. En Hauffue Wden for Nørreport, som de fattige tilhor, 240 dlr., En Hauffue, jal: Erich Christenfenn tilhorde med hngituenn

med stranden och nu ode 10 dlr. Karren Hans Doeterß Hauffue er it lidet Forþmon med sygituen, och ded Forþmon de Thwinde waaninger paa stued 20 dlr. Karen Hansdoeterß Strand Hauffue, som er slet Odde, 300 dlr. It Quinde stolle stude i dend 14 stoell fra Corret, som er det andet Nest Offuerste 70 dlr. Hans Böchers Hoffuedgaard, som er meget forfaldene — 1000 dlr. Karren Hansdaeterß gaard, som er meget ruineret — 800 dlr., Hans Potmaggerß gaard Wdi Louportstrede for 150 dlr., sal. Willomb Potmaggerß Gaard Wdj Nørregaede for 250 dlr., Jacob Hansens gaard, som er meget ruineret, 800 dlr, Arndt v. der Marscheß gaard 700 dlr. Karren, sal. Johan Badschers gaard for 800 dlr.

Utt saaledis aff dennem forrettet er, betiende de med derris Hands Wnderchreffuit som samme derris affsigt Indholdt, och saa lest och paaschreffuitt. Mot ingen, som herimod gjorde nogen gienjigelse. Effter sliq leilighed begierdtis Tingwinde beschreffuen.

(Af Kjøge Tingboget).

Nr. 61.

Dom af 7°. 1662, hvorved Mathies Jochumsens Gaard tildommes de fattige.

Domb affsagt imellem Nyder Siffuerß, de fattigeß Forstandre heri Kjøge, paa dend eene Och Matieß Jocumß paa den anden side efftersom saegenn Fra i dag Otte dage dend 1 7br. Nestforleden haffuer werreit optaggenn. Dae bleff derpaa for Ret affsagt: Epterdj bewißeß med Twinde Handchreffter och pandtebreffue: dend ene aff Matieß Kroll snedicher dend 1 8br. 1617 Wdgiffuen, Formelder paa 125 Rixdlr, Dalleren til 4 Rix $\frac{1}{2}$. Den anden aff Jocum Holdst, Wdgiffuit

dend 16 9br. 1641, Lydende paa 100 Sletdr och aarlig Rendte 6 procento aff begge Capitaler, Huor fore er till forsichring Och Wnderpandt Matieß Jocumsenß Hoffuetgaard, Liggendis heri Kiøge i Nørrestrede, Westen gaedenn, Saa och en hanß Bollig liggendis imellom be^{mte} gaard paa dend syndre Och 3 hans Bolliger paa dend Nøreside, Och førit derudj prioriterit Effter samme Handschreffit och pandtebreffis wider formelding, som inden Kiøge Bhyeting Louligen er forfyndet, Bewiæes och med opsigelße, Daterit dend 3 Martij Nerwerrende Mar 1662, at fors^{te} Capitaler med effterstaaende Rendte Er bemeldte Matieß Jocumßen Louligen opsagt. Endoch bewiæes med R: M: Raadigste breff, Dat. Kiøbenhavnßs flott dend 7 Junij Nerwerrende Mar 1662, att Hans R: M: Raadigst haffuer bewilgett att Huiß gaarder och Huse Presterne, Kirchen, Skollen och de fatige tillhørrer heri Kiøge och nu forleden Krigstid schall werre ruineret och forderffuit att ded aff wwillige mend Maa Taxeris, Saamel de pladstjer ingen Biugning er paa, Som de der biugning paa findeß Och dereffter att maa selgeß och affhendeß. Saa och bewiæes med Otte wwillige Mendß Taxering och wordering Dat: dend 18 Augustij Nestforleden att samme Ehendommer (som nu befindeß ruinerit) att werre wordeerit med Jordsmon och tømmerit for 160 Sletdl., her foruden bewiæes med en Reigning Wdi de fatiges Forstanderß Hand at beløbe sig 311 dr. 2 p 4 β .

Effter sig leilighed och documenters Formelding till dømmæß de fattige Hufarmer Fors^{te} Ehendommer med deß Ret tilbehøring som nu forefindeß effter Breffuernis Indhold, att haffue till Ewindelig eye Effter R: M: Raadigste breff och de Otte mendß wordeering, Dog om nogen Jordschuld deraff her till Kiøge sogne Kirche ganger Wformendt. Huad sig Resten 151 dr. 2 p 4 β , som pandtet icke land tilstrecke, anbelanger, Dae effterdj pandtebreffuene udtrycheligen

formelder, att dersom pandtet bleff forderffuet, affbrendt eller i andre maader Odelagt, schall det icke kortes i Hoffuitstoel eller Rendte och Skadegield, Menß de och derris arffuinger som gielden skyldig er, Dend skade att Vide och wdstaa, Huorforre Matieß Jocumbßen tilbømmes forst^{re} Rest med billig om kostning inden 15 dage at betalle heller siden der fore at Vide Namß och Wordcering i Hans boc, goeds och formue, huor det findeß — effter recessen.

(Af Kiøge Tingboger).

Nr. 62.

Tingsvidne af $17\frac{1}{2}$ 1662 ang. Gods, der var borttrovet af Sjenden i den første Krigstid.

Barbra Endwoldsdaeter, jal. Detleff Bertrams effterleffuersche heri Kiøge, wed Hindeß tierner, Giert Willomßen, bewiste med Hans Delßenn och Peder Hanßen, Fougden og byenß tiennere, som hiemlede effter Louwen, at de Loulig Otte Dags Skald och warßell haffuer giffuet Johan Kohl heribd., som er Marren Hindrichsdaterß¹⁾ formhynder, i dag at møede, Windeßbyrd at Paahorre Anlangende Huiß aff Hindeß tillfaldene Arffue goeds med en decll aff deeris eget, som i dend første Krigstid er borttagen aff fiendenn, Dae Hans K: May: af suerig med sit Hoff indtog deeris Huß och werrelßer, Om bew^{ndte} Johan Kohl derimoed haffuer noget at sige. Deßligeste hidsteffnt Elße Reinholdzdater och Kiersten Frandsdater heri Kiøge, deris Sandhed wed wd effter Louwen at afflegge och wedstaa Huad dennem derom

¹⁾ Det er formenlig Margrethe, Mejnert Hendriksen's Datter af welsingor.

bewist er, Med alt Hviß wider foer Ket kand foregiffueß effter en Kaldsedelß formelding, lest och paaschreffuit. .

Dae derom at winde Frembkomb Elße Reinholdzdater och Kiersten Frandsdatter, dae Berrendis till sal. Borgemester Detleff Bertrambs, och wandt en huer for sig med opragte fingre och æd epter Louwenn, Att dennem udj Gudts sandhed witerligt ere, at det første swensche indfald Her udj Landet, som war 1658 in Febr., Dae borttog fienden aff Marren Hindrichsdaters goedg, som bem^{te} B: Detleff Bertram war formhynder for, En deell borttog och en deell opbrendt, Guildet er som følger: i hysengested 2 dlr. „ 2, i Korffue feng i 2, i dandziger stoell i dlr., 1 barn gang wogn 8 β, i arbeidswogn med Seeller och Hammell 10 dlr., 1 dandziger stoell 1 dlr., 2 Lauffue ditoer 3 2, i waad — i 2, i sadell 6 2, i sluffe 2 2, i Hæfelstetjste 3 2, 14 Fernwegre 6 dlr., i g-grøn schiffteppe 3 2, i Biørnestind for 2 2, i trappe i 2, i trefoed i 2, i Blad ichtenß Wnder dyne 3 2, i Huid Hoffuit dyne i dlr., i Huid Wnderdyne 3 2, En Bla Randet Wnder dyne 5 dlr., 3 Hollandsche Wrtepoter 3 2, 4 Hollandsche Steinhæste 2 2, 5 Hollandsche Confect fade 5 2, i sort speill 3 2, 4 wandglasß i 2, i Bla Randet Hoffueddyne 2 dlr., i woggenbøße 3 dlr., i grynbøte 4 β, i Hegle 8 β, i fulbur 8 β, 3 Støcher sperlaggen med Kopper 6 2, i trøgt schiffteppe i 2, i wedøgeß 8 β, i dandziger Stoell 12 β, i stoer Røst 2 2, i stoer Taschelaas 2 dlr., i Korffuefeng i 2, i Kamell 4 β, som beløber sig — (ikke opgjort).

War møet Johan Kohl och hæfde her indtid till at sware. Giert Willombßen paa Barbra, sal. B: Detleff Bertrambs weigne war tingswinde begierendis.

(Af Kjøge Tingbøger).

Nr. 63.

Slagter Hans Holtug i Kjøge, der har tjent og boet i Kjøge i 26 Aar, dømmes til at tage Bopæl paa hans Fødestavn, Welb. Stygge Høegs Gods.

Welb. Stygge Høeg til Giorzløff med sin fuldmæchtig och Ridefouget Peder Christenken i Strøehye, mødte och bevijste med Hans Delken och Christen Mouridkenn, Fougden och Byens tiennerre, som hiemblede efter Louwenn, att de loulig Otte dags Kald och marsell haffuer giffuet Hans Lauridken Holtoug, Borger heri Kjøge, i dag at møde till it Tingswinde at hørre, læse och paaschriffue och till en domb att lide, anlangende hanß fødested, Hand sig fraholder, efftersom Hand er Barnføed paa Giorzløff goeds, Om Hand will Haffue noget dertill at suare, effter en Kaldfødelß formelding, lest och paaschreffuit.

Derneft fremblagdis It Tingswinde Wdsted Steffus herrids Ting den 9 Julij 1661 i Meeningenn, att Oluff Hemingsen i Holtoug Haffuer wundet med Wed effter Louwen, att Hannem udj Gudts sandhed witerligt er, att for^m Hans Lauridken er barnføed i Holtoug, i dend gaard som Jens Michelken paaboer till Giorzløff liggendis, Och at hand war fadder till Hannem, der Hand bleff Christnet i Holtoug Kirke. — Laurids Hanßen, Dein i Holtoug, Haffuer wundet med ligge foren æd, ligge saa at werre bewijst, som Oluff Hemingsen Før Hannem wundet haffuer. — Peder Lauridken i Holtoug haffuer och wundet med lige foren æd, at Hannem witerligt er, at Hans Lauridken er føed i Holtoug, i dend gaard, som Jens Michelken paaboer, som samme tingswinde i meeningen indholdt, och læst och paaschreffuet. — Peder Christenken paa Forbemelde Hans Welb: Hoesboends wejne Saet i Ketten och förmeendte, at effterdj med Rigtig Tingswinde bewises, Hans Lauridken er Barnføed paa Welb. Stygge Høegs goeds, til Giorzløff liggendis, att hand da med sin for-

mue bør att werre følgagtig och Boe udj Huß eller gaard paa Giorssløffs goeds, Huor det hannem aff Welb: Stygge Høeg heller Hans Fuldmchtig bliffue forelagtt, saa som andre Kette wærende, Och er derpaa Endelig domb begicrendis. — War mødt Hans Lauridßen Holtoug och hertil swarede, att Hand haffuer forjt 'goed i Stolle heri Kiøge, tiendt och hafft sit borgerfchap heri byen paa — 26 Marß tid, fchatet och fkyldet och holdt Kongl. May: Tynnge lige med hans andre medborgere effter hans midell, Saawell som endnu haffuer en deell K: May: fchater at Indfordre, Endochjaa er paa lagt adtschillige Wmhyndigeß børnegoeds, Tillmed icke heller werit anmoedet aff velbr^d och Welb. Offrigheder paa giorssløff eller derris fuldmchtiger om fødstedett førend nu, Formoeder derforre Welb: Styge Høeg, som en Retsindig adelsmand, ey begierer goeds fra Hans K: M: Frihed Kiøge, anfeende Hand derudj saa lang Tid haffuer fchattet och fkyldet och Merret sig aff det Kinge Handwerch, som er flagteri, och begierede att faegen udj — 6 Wgger maate optaggeß; — Saegen optaggen i 6 Wgger, och parterne Forelagt till 4 wggerß dag at indlegge, Huis de widre i saegenn Rand Haffue.

Domb affagt (6te Octbr. 1662) imellom Welbiurdige Stygge Høeg till Giorssløff paa dend ene och Hans Lauridßen Holtoug, heri Kiøge, paa dend anden side, efftersom saegenn fra dend 25 Auguith Ræstforledenn haffuer werit optaggen, Der bleff derpaa for Kette affagt, Effterdj wed Tingwinde, Wdsted Steffnherrids Ting dend 9 Jully 1661, Bewiises, at Hans Lauridßen er Børnsfød i Holtoug, i dend gaard som Jens Michelßenn paaboer, till Giorssløff liggendis, och er Christnet i Holtoug Kirche, Effter samme tingswindes for-melding. Saa endog bemeldte Hans Lauridßen haffuer sig herudj Whenn for nogle War Nedersatt och wundet (Borgerfchap), Midlertid med andre sine medborgere Schattet och wd-

ftoed atfchillige Byenns Tyngre och befværinget, Wißte ieg hannem dog ey at Kunde befrie, Menß till dömmetß att mere Well: Styge Hoeg følgachtig, att boe paa Giorzløff goeds Huor Hans Welb: eller fuldmegtig hannem forre-wißenðis worder effter Lands Voug, Naar bemeldte Hans Holtoug for Kongl. May: och Byens. fchatter hannem er paalagt och betroed att indfordre Sampt formyndersfchaber haffuer giort Endelig Richtigkeit.

(Af Kjøge Tingboger).

(Hans Lauridien Holtug vedblev dog at bo i Kjøge og nævnes ofter efter den Tid, som Synsmand m. v., ligesom han ogsaa i Byfkriverens Sted blev forordnet at betjene Retten i Kjøge, saaledes til Gy. 11/11 1667. Han døde 1676, begravet 30. Januar med alle Klosters Ringning).

Nr. 64.

Borgmeister og Raads Forbud mod Landprang, hvorved Enhver fremtidig skal fore sine Varer til Kjøge Byes Aeltorv.

Kjøge Byting, 6te Oktober 1662. Er i Dag Borgemeister och Raads loulig forfulde fierde ting De haffue ladet forbyde Borgesfchabet icke maa gjøre nogen Landprang dend eene ded andre till affbrech. Medenß en huer att Kiøbe paa Aeltorffuett effter een Schrefftilig Forbud Bydenðis som følger: Efftersom fornemmetß att Stoer Mißbrug begaæß baade med Landprang Och Hellerß en Deell op Kiøber her uden for Byen, huis her ellerß Billigenn Kunde til Torffuet komme, Saa Endog sliht tillforne er med flid afflyst och forbodenn Thill med er och wed dannemennnd udj huer fierding for Borgerfchabet aff Kyndiget och forbudenn, Dae paa det sliht Kand worde affschaffet, saa dend eene icke schall gjøre dend anden fchade eller Huer andenn gaa i for Kiøb, Medenß

dend eene att haffue lige Ret wed dend andenn och samme Mißbrug Kand worde affschaffet Och dend Orden och stich Herreffter Kand komme Wdj sin rett, Saa Hermed endnu ydermeere till en Huer deeris effterretning afflyhes och forbydes, att ingen effter denne Daggh schall sig tillfordriste Sielffuer eller och deeris tiennere Her uden for Byenn at giøre nogen landprang eh Heller at lade sig finde wed porterne, Wonderne att opholde eller der at op Kiøbe nogett, werre sig, Huad det er eller werre Kand, Indtet Vndertagenn i nogen maade, Medenß att Wonder och andre att Kiøre her paa Ughelltorffuet Der deris Ware at sælge och forhandle, som aff Arilds tid pleier at Stce, Saa dend eene schall icke Haffue sig offuer dend anden at beschwerge. Saafrembt nogen sig Vnderstaar Herimoed at giøre dae att Straffes effter Stadts Rettenn Och haffue forbrudt warene till Byenn, som dend, der wolulig Haffuer Kiøbt, Saa och att giffue 10 Rydlt till de fattige. Dersom de icke haffuer att betalle med, dae att Straffes i Kielberenn till Wand och brød Heller och nogle timmer i gabstochenn att lide andre til Exempel och affschye Effter som forseelßenn befindeß till, Huor effter alle och en Huer som sig Her Vnder Byenß beschermelße op Holder Haffuer att rete och for Stade at tage warre; att saaledis holdeß schall, Dae besalles Hermed Swend Underßenn, Vnderfouget, och Samplige Byenß tiennere, att de dermed flitig Indseende Haffuer, att ingen sliig mißbrug Her effter begaar, Och Huo de der med antreffter schall dennem giffues aff en Huer 2 ½ danjsche for deeris wmag de udj saa maade. Att dett saaledis effterkommeß schall Haffuer wij woris Stads Indseigell her neben fortrøgt Och effterschreffuene Borgere det med egen Hender Vnderschreffuen, Saa och tingswinde dereffter til 4de ting tage beschreffuenn.

Kiøge, den 5 Septembr. Anno 1662.

(L. S.)

Hanß Bladts. Mourids Dreier. Lyder Siffuerß. Niels Raß-
mußenn. Jan Hanßenn. Jens Nielsken Falck. Hanß Frederigßenn.
I: B: S: Henning Jacobßen. Jacob Slange. Jørgenn Mortenßenn.
Arndt v. d. Marsch. Peder Christenßenn. Laurids Velskenn — som
samme aff Kyndelße indholdt som i Trej Ting och i dag det fjerde
er Iydeligen oplest och paaschreffuet till en Huerß efterretning; Huor-
effter Christen Frandßen, Raadmand, paa samplige B: och Raads
veigne war tingswinde begierendis. —

Nr. 65.

Skjøde af $\frac{1}{2}$ 1663 til Johan Kohl af Rjøge paa Fordegods i Jylland.

I den Herre Jesu Navn, Amen! Hans Kongl. Majht^s
vores allernaadigste Konges og Herres, vi understrevne til-
forordnede Commissarier over Kejes (som kaldtes Løche) hans
fradømte Formues Uddeling, Gjøre hermed bitterligt for alle
og enhver, hvorledes vi efter den Commission vi af højst-
bemeldte Hans Kongl. Majestæts naadigt er given Sub
dato 4 September 1661 haver gjort Afregning med ærlig og
velfornemme Mand Johan Kohl, Borger og Indbaaner ubi
Rjøge, anlangende en Capital paa 4000 Rdlr., som hannem
paa sin egen og umyndiges Behne hos Keje tilkommer efter
Obligation under fl. Frands Lyches Haand og Segl, dat.
11te December 1655, udgiven til fl. Borgermester Hans
Christensen i Rjøge. Nok tilkommer dennem efter rigtig Be-
vis for tvende Heste, Rey haver bekommet af fl. Hans Chri-
stensen, 77 Rdlr. 15 β , Og beløber deres ganske Fordring,
Capital og Rente, til 1 Maj 1662 fem Tusinde, tre Hun-
drede, Halvfjerdstinstyve (og) syv Rigsdaler 13 β . Til hvilken
Summs Afbetaling og Fyldestgjørelse dennem er udlagt ester-
stene Fordegods „ubi Sutland, som indtil hafuer henført
vnder Heuffring-Holms Høvedgaard, nemblig Røye Herrit,
Ørsted Sogen, Heuffring Bye“ Jens Christensen Koch skulder

aarligen 1 Ørde Rug, 1 Ørde Byg, 1 Otting 2 ½ Smør, 1 Fjoernød, 1 Brændsvin, 1 Lam, 1 Gaas, 4 Høns, 20 Æg, 3 Stob Honning „Woigarn XXV Schiepper“ (ligl. omtr. for Anders Jensen, Jens Sørensen Skoll, Niels Mortensen, Peder Espensen, Tommes Nielsen, Jens Lauridsen, Niels Jensen, Rasmus Christensen Kraegh, Niels Christensen Krag, Christen Woldsen, Rasmus Pedersen, Peder Sørensen, Rasmus Terchelsen). Søren Roed, Jens Hjulmand, Jens Brun og Anders Rasmussen hver 1 Bund 4 ½ Smør samt 5 Huse Niels Christensen, Jens Rasmussen, Jens Bondefoged, Rasmus Hiordt og Simon Snedker beløber tilsammen i Hartkorn 114 Tdr 3 Skpr. 2 Fdkr. 1 ⅓ Alb. Tønden, anslagen til 50 Rdlr., gjør tilsammen 5,722 Rdlr 6 ρ Alb. Og befindes at bemeldte Johan Kohl haver formeget paa dette Udlæg 344 Rdlr 3 Ort 17 ρ 2 Alb., som han haver at fornøje en Creditor, hvem hannem vorder anvist. Hvilket fornævnte Tordegods med al tilliggendes Herlighed og Rettighed, som det nu forefindes, vi underskrevne paa meerhøjst^{me} Hans Kongl. Majest^s Begne efter vores Commission til for^{ne} Johan Kohl og hans Arvinger skjøder og udlægger til fuldkommen Ejendom det at nyde, bruge, beholde og sig saa nyttig at gjøre som han eller de efter Landsloven bedst kan og vil, lige saa fuldkommelig som Kæne det tilførne for hannem havt haver hvis Rettighed angaar fra næstforleden Phillipi Jacobj Dag.

Til Vidnesbyrd haver vi dette med egne Hænder underskrevet og vores Segl undertrykt bekræftet.

Kjøbenhavn, den 5te Februar Anno 1663.

Jorgen Bielche. Diffe Schadc. W. Lange. Christen Steensen.
(L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)

Confereret og ret beregnet. Lauritz Justjen.

Væst paa Viborg Landsting den 2 Decbr 1663. Hen-
drich Sensen.

Væst for Overformynderne i Kjøge Anno 1668 — 20
Februar.

(Af Kjøge Raadstue-Arkiv).

Nr. 66.

Kong Fr. III. Brev af 15de Decbr. 1664 om, at Borgemestre og Raad i Kjøge maa oppebære 1 ρ dansk af hver Rdr. Værd, der ind- eller udfribes i Kjøge, samt at Enker efter Borgemestre og Raad maa være fri for Skat til Byen.

Fr. III etc. Gjøre alle witterligt, at efftersom ojs G-
schelig Borgemestere och Raad i wor Kjøbsted Kjøge hos os
Vnderd. haffuer ladet anholde och begiere, at dennem for
deris Vmage och besuering paa Raadhuußet Raadigst maatte
beuilges En schilling dansk aff huer Rixdr. werd som
dersammesteds ind och Vdschibes, effterhom de ingen anden
løn derfor niuder, Da haffuer wj effter saadan ansøgning
och begiering Raadigst beuilget och tillat, saa och hermed
bcuilger och tillader, at de hereffter indtil paa wiidere Naa-
digst anordning aff huer Rixdr. werd som derfor byen
baade aff Fremmede och Indlendische ind- eller Vdschiber
maa lade oppeberge En schilling Dansk, Gulche penge
Borg^m. och Raad dersammesteds for deris Vmag och be-
suering til Deeling schal komme och wed en aff deris middel
oppeberges. Herforuden maa och for^m. Borgemestere och
Raads effterleffuende Enker were frj och forschaanet for ald
Byes Vdgift och besuering, saalenge de bliffuer besiddendis
i deris Enche Sæde och ingen Borgerlig Næring bruger.

Thi forbyde wj alle och enhuer herimod efftersom for-
schreffuit staar at hindre eller Vdi nogen maade forfang at

giøre, Under vor Hyllest och Naade. Giffuet paa wort flott Kiøbenhaffn dend 15. Decemb. A^o 1664.

Under wort Zignet

(L. S.)

Fridericb.

(Kopi i Kjøge Byes Tingbog, Fol. 47).

Nr. 67.

Tagering af Kirkens, Skolens og de Fattiges Ejendomme, fremlagt paa Kjøge Byes Ting den 1ste Februar 1664.

Beiter Hanßen, Kirchwerge och Schollenß Forstander heri Kjøge, bewiste med Christen Mouridßenn och Peder Hanßenn, Byenß tiennere, som hiemlede effter Louwen, at de loulig 8 Dags Kald och warßell haffuer giffuet Epter-schreffuene, Remblig: Peder Christenßen, Poffuel Tranne, Frands Kremmer, Claus Flenßborg, Peder Søffrenßen, Oluiff Maller, Clemend Jacobßen och Mads Lystrup, Borgere heribb^m i Dag at møede, deeris affigt at fremblægge paa Kirkens och Skollens Eyendommer de haffuer werit Wdneffnt att Tagere. Saa war møet Peder Christenßen paa sin egen och samplige for^{re} Otte mends weigne och først fremblagde deeris med giffuene Tagt Wdstedt heraff Bye-tinget dend 30 Nouembr 1663 i Meeningen, at de dae ehr Wdneffnt at begiffue dennem til Kirchenß, Skollenß och de fatigeß Eyendommer och haffuer som dennem aff Kirchwergen bliffuer forewijt och samme Eyendommer sampt Odepladser med prioriteter at tagere och wordeere, som Net och forsuarligt Rand werre, som samme Tagt i meeningen indholdte. Dernelst fremblagde deeris schriftlig Vnderschreffuene affigt i meeningen formeldende, at de dend 7 January Nestforledenn deeris Tagt haffuer effterkommen och samme Eyendomb Wordeerit som følger: Jacob Kocheß Odeplads = 18

Dlr; Karren Hanßdaeterß gaard 500 Dlr; Hindrich Arntßens gaard 250 dlr.; Jenß Slagterß Bollig for 50 dlr.; Peder Poliches øde plads 6 dlr.; Andrefß Swenscheß øde plads 10 dlr.; Jenß Fristes øde plads paa S: Giertruds Kirchegaard 12 Dlr.; Hanß Knudßens Skoemaggerß gaard 30 dlr.; Peder Thdeß gaard 25 dlr.; Hindrich Snedicherß Gaard 180 Dlr.; Niels Bødicherß gaard 180 Dlr.; Olle Schrederß Gaard 150 Dlr.; Hindrich Skrederß gaard 150 dlr.; Willom potmagerß gaard 250 dlr.; Arndt v. der Marchesß gaard 700 dlr.; Hanß potmagerß gaard 150 dlr.; Karren Hanßdaterß Strandhauffue 300 dlr.; Karen Hanßdaeters Hauffue wed Sygestuen 20 dlr.; j quinde Stade, som er det 5te Stade i dend 6 Stoell Nest popelturet som tilhører B: Christen Casperßen och Hand till Kirchen haffr foræhret 16 dlr.; Under det Nøre popeltur 3 Stader Nest Capellet for 15 dlr.; 4 Staeder i dend Stoell Nest Cappellet paa Nørefide 32 dlr., Dend anden Stoell Nest Capellet paa samme Side 4 Stader 32 dlr.; i dend 23 Stoell fra popelturet 3 Stader 36 dlr.; dend 1 Stoell i Mandstader^m paa dend Synderfide, Nest wed fundten, Twinde Staeder, som er det andet och Tridie Staede for 24 dlr., som samme deeris Taxt i meeningen formeldt, lest och paaschreffuet. Derimod bleff fremblagt B: Christen Casperßens tilbud, i meeningen, at hand erbyder sig at will giffue for Jenß Nielsßen Slagterß Bollig i westergaede effter wordeeringen 50 dlr. och offr alt Foræhrer till Kirchen det Dffuerste staede synder op til Muren, som Hanß Jenßenn, Skoemagger, nogen Tid haffuer paastanden, effter samme Hanß erbydelßes widre formelding, lest och paaschreffuet. Huoreffter Beiter Hanßen Kirchewerge war affichten begierendis beschreffuen.

Under 7de Marts i. A. begjerede Beiter Hanien tilført Tingbogen, at han tilfjøs har ladet opbyde de nævnte Ejendomme, men ingen vilde kjøbe noget deraf.

Nr. 68.

Hr. Peder Christensen Skivholms Bønge m. m. afhændes til Velb. Otto Steel til Ballø 1665.

18de Septbr. 1665 (Fol. 93). Velb. Otte Steel til Ballø ved hans Fuldmægtig og Ridefoged Jens Pedersen Bernstrup for Retten lod læse, kundgjøre og paaskrive et Hr. Peder Christensen Skivholm, Medtjener udi Ordet udi Kjøge, til Velb. Otte Steel udgivne Kjøbebrev i Meningen formeldende, at han med sin Hustrues Samtykke haver folgt og afhændet og hermed sælger og afhænder fra sig, sin Hustru og begge deres Arvinger til ærlig og velb. Mand Otte Steel Christensen til Ballø etc. og hans Arvinger en hans Enghave liggende norden op til Kjøge imellem Vester- og Nørreport (med des Huse, Bygning og Parter, som derudi findes), som enten kan kaldes den gamle Byes Grave som forhen laa til Kjøge, den store Enghave, Raalhøve og Abildhøve som sal. Reinholdt Clausen Torfmede forudm tilhørte, den Enghave, som sal. Christoffer Sambjng og det Stykke Jord som før var Raalhøve, som sal. Søren Jensen, Kremmer tilforn tilhørte, tilfammen udi Længde og Bredde som det nu udi Et forefindes indluffet og begreben er (samt fri Kjørjel i samme Høve paa den østre og vestre Side og fri fælles Indkjørjel udi det Stræde ved M. Hans Iversens Høve) med al sin Herlighed og rette Tilliggende med Huse, Bygninger og Parter, som forefindes og derude tilligger og af Arilds Tid tilligget haver, ganske og aldeles intet med alt undertagendes i nogen Maade efter derpaa forrige højlovlig Kongl. udgivne Skjøder, Konfirmationer og andre gamle Udkomstbreve fra Kjøge By at være enten givet, folgt, skjødet og afhændet som de i sig selv videre indeholder, hvilke jeg allesammen til velb. gode Mand Otte Steel Christensen leveret haver, som eragtet er til samme Ejendoms Defension (Forjvar). Hvilkent forstr.

Ejendom med al sin Tilhøring velb. gode Mand Otto Skeel Christensen og hans Arvinger nu strax maa annamme og fiden have, nyde, bruge og beholde og dennem saa nyttig at gjøre som de bedst veed og kan til evindeligt Ejendom og Eje skyldendis. Og bekjender Hr. Peder Christensen, at efter denne Dag, da haver hverken Hr. Peder, hans Hustru eller deres Arvinger nogen Lod, Del, Ret eller Rettighed til eller i forefætrene Enghave, Huse og tilliggende Herlighed og Ejendom i nogen Maade, mens for al forfætrene Ejendom at have annammet og oppebaaret Fyllest og fuld Værd efter hans Villie og Nøje, saa han for sig og sine Arvinger takker forb^{mte} gode Mand Otte Skeel Christensen for god og oprigtig Betaling i alle Maader efter Kjøbebrev, dateret den 11. Septbr. Anno 1665, videre Formelding. — Var mødt Casper Eggers, Borgmester, Oluf Sandersen, Johan Ratterberg og Christen Franzen, Raadmænd, og svarede paa deres egne og menige Borgerskabs Begne, at efterdi det Hus, som staaar paa Hr. Peders Grund haver staaet til Byen, saa og Haven dertil er regnet i Kjøge Byes Matricul baade efter det Odense-Møde saavel som ogsaa siden Matriculen er gjort og deraf udgivet sin tilbørlige Kontribution, hvorfor de formener Velb^{mte} Velb. gode Herre Otte Skeel herefter jo lader udgive deraf den tilbørlige Udgift, som herefter paahydes, saavidt at den kan tilkomme at udgives og det til Byens Kjemnere at lade herefter levere. — Jens Pedersen herimod svarede og formodet, at Hr. Peder Christensen, som hans Velbyrdig Høsbond forbe^{mte} Enghave, Hus og Ejendom solgt haver ved sit udgivne Kjøbebrev Maintinerer og hvis velvise Borgmester og Raad haver enten hos velb. gunstige Høsbond eller Hr. Peder Christensen til at tale eller anke paa deres oprettede Forhandling, de da efter lovlig Medfart først at lade dennem citere, og hvis Contribution som de foregiver deraf at kan gange paa sine tilbørlige Steder at søge. —

Borgmester og Raad, som tilstede var, paa deres egne og menige Borgerstafets Vegne endnu hertil svarede og formenter, at Hr. Peder Christensen ikke er mægtig til at følge faa fuldkommelig indbemeldte Hus og Ejendom, at jo herefter bør at udgive den rette tilbørlige Kontribution som tilforn indført er, som til Byens Rjemnere bør at leveres til Hjælp til Byens maanedlige Udgifts Afslæggelse. — Sæns Pederfen formenter, at dersom velvise B^m og Raad haver noget paa forstrevne Kjøb at prætere, de da som forhen er meldt at citere hans velbyrdig Høsbond og Hr. Peder Christensen, da skal dertil tilbørligen blive svaret og vil formode det oprettede Kjøbebrev staa fri og angerløs for hver og alle efter bemeldte Kjøbebrevs videre Indhold. — Borgm. og Raad endnu ydermere svarede: at Kgl. Maj^{te} paabudne Kontribution bør deraf at udgive uden nogen Citation efter Kgl. Maj. til dennem udgivne Brevs videre Formelding. Sæns Berndrup endnu hertil svarede, at hvis Skatter eller Kontribution deraf ved Retten kan gange efter Kgl. Maj. naadigste Paabud kan søges paa sine tilbørlige Steder.

Endnu lod Sæns Berndrup læse, kundgjøre og paaskrive et M. Hans Iversen, Rektor i Kjøge Skole, til hannem udgiven, nemlig til Otte Skeel udgiven Kjøbebrev i Meningen formeldende, at M. Hans Iversen med hans kjere Hustrues Samtykke haver folgt og afhændet fra dennem og deres Arvinger til ærlig og Velb. Mand Otte Skeel Christensen til Ballø og hans Arvinger en hans Enghave, liggende mellem sal. Morten Michelsens Have paa den ene Side, og paa den anden Side tørnede baade paa Velbaarne Otte Skeels Have faa og Oluf Svendsens Have, strækkendes sig udi Længden ud til Kjøge Lyng, ligesom det nu indhegnet er og af Arilds Tid indhegnet haver været, ligesom det paa Søndfende-Skifte efter sal. Enevold Rasmussen, fordum Borgmester i Kjøge, med fri Indtjølse og al anden Rettighed til hans Arvinger

forfalden er og han udi Possession havt haver, ganste intet undertagendis i nogen Maade. Dog paa sliq Kondition, at forbemlde velb. Otte Skeel skal selv affordere med Lyder Bachmand, Tolder i Holbek, om den syvende Part*) i samme Enghave, hvilken hannem er udlagt paa Sødsfende-Skifte paa hans Hustrues Vegne efter afg. M. Rasmus Brochmand for Halvfemtsfindsthye og syv Slettedaler. Og bekjender Hans Iversen at efter denne Dag, da haver hverken han, hans Hustru eller deres Arvinger nogen Lod eller Del udi bemeldte sex Parter til samme Have, men uden al Hinder for M. Hans og alle sine skal staa Velb. Otte Skeel og hans Arvinger fri for som deres evindelig Ejendom at eje, nyde, bruge, beholde og gjøre sig saa nyttig som de bedst vil og kan upræjudicerlig for Kjøge Byes Indvaanere og alle andre som derpaa ville præterdere, derjom nogen kunde findes, som ikke formodes, der herudi ville gjøre nogen Indpas eller Forhindring, da bepligter Hans Iversen hermed sig og sine Arvinger, en for alle og alle for en, at oprette Velb. Otte Skeel og hans Arvinger al deraf opvøgende Skade, og om den blev hans Velb. afbunden at staae saa god og velbeleylig en Enghave paa Størrelse, Gierjel og Hævd for Kjøge By inden sex Uger dernæst efter. Efter at velb^m gode Mand redelig og vel for bem^{te} sex Parter i samme Enghave ejter hans Nøje hannem contenteris og betalt haver efter Kjøbebrev dateret den 11 Septbr. 1665 videre vidtløftigere Formelding.

Nof haver Jens Verndrup for Retten ladet læse, kundgjøre og paastrive paa sin gunstige Husbond Velb. Otto Skeels Vegne et Niels Pedersen, Handskemager her i Kjøge, hans til Velb. Otte Skeel udgivne Kjøbebrev i Meningen

*) Ved Kjøbebrev af 24de Febr. 1667 fik Otto Skeel denne Part af Lyder Bachmand (læst $\frac{1}{3}$ 1667).

formeldende, at han haver folgt og afhændet paa hans umyndige Kirsten Dlusfbatters Begne, som hende efter hendes Forældre arveligen tilfalden er, til Otte Steel Christensen til Vallø en Enghave liggende uden Vesterport her for Kjøge norden op til den gode Mand's egen Enghave, som Hr. Peder Christensen forhen ejede og besten for M. Hans Sverfens Have ud til Vynngen udi Længde og Bredde fri Indkjørsel med al sin rette Tillig af Arilds Tid efter gamle Adkomstbreve og lige saadan som sal. Dlus Svendsen den tilforn udi Possession havt haver og som den nu indhegnet, begreben og forefunden er, ganske og aldeles intet undertagendes i nogen Maade, velbemeldte Otte Steel Christensen og hans Arvinger skal have, nyde, bruge og beholde til evindelig Ejendom og gjøre sig saa nyttig som de bedst ville og kunne upræjudicerlig for alle, og lover at skal strax levere velb^{ndte} gode Mand alle de tjenlige Documenter og Breve til samme Haves videre Defention. Og kjendes jeg, nemlig Niels Pedersen sig og sine Arvinger paa den Umyndiges, sal. Dlus Svendsens Datters eller hendes Arvingers Begne efter denne Dag ganske ingen ydermere Lod, Del, Ret eller Rettighed at have til eller udi forⁿ Enghave, mens derfor at have annammet og oppebaaret af for^{ne} Otte Steel Christensen Fyldest og fuld Værd efter hans Villie og Nøje, saa han takker Hans Velb. for god og redelig Betaling i alle Maader og ellers lover at holde Velb. Otto Steel stadesløst i alle Maader efter Kjøbrevet dat 13 Septbr. A^o 1665 vidtløftigere Formelding.

Ovenbemeldte Borgmester og Raad svarede imod disse tvende Kjøbbreve ligesom til det første og som tilforn er indført. Jens Pedersen ogsaa svarede ligesom til det første og som tilforn er indført, og i alt formoder paa hans gunstige Husbonds Begne forⁿ Kjøb at staa fri og angerløst

for hver og alle i alle Maader, hvorefter han paa hans gunstige velb. Herres Begne var Tingsvidne begjeredes.

9de Oktbr. 1665. Er i Dag Velb. Otto Skeels lovlig forfulde 4de Ting han ved sin Fuldmægtig Jens Pedersen Bernstrup haver ladet forbyde, eftersom han sig nogen Ejendom og Enghave af hæderlig og vellærd Mand Hr. Peder Christensen, Guds Ords Medtjener til Kjøge Kirke og høj- lærd Mand, M. Hans Iversen, Rektor udi Kjøge Skole og af erlig og velagtede Mand Niels Pedersen, Borger her ibdm, liggende uden for Kjøge mellem Vester- og Nørreport, saa vil han efterstr. Poster aflyst og forbøden have: 1) at ingen tilfordrister sig at have nogen Færdsel igjennem for^{ne} min Enghave, enten til Hest, Vogns eller til Fods at lægge eller gjøre nogen Vej eller Sti derudi; 2) at ingen fordrister sig til at nedtræde langt mindre at tage Staver eller Gjerdsel eller og at opslaa Vedde, Laase eller Vuffelse. 3) Ej heller tilstedes nogen at slaa nogen Slags Dvæg derind imod hans Vidende og i Særdeleshed Svin, at de ikke skal oprøde Jorden og fordærve Enghunden derudi. Og dersom nogen modvilligen forseer sig eller fortrædeligen handler herimod, være sig hvo det være vil og de derefter lider Fortræd eller faar Skade, da de at have Skade for Hjemgjæld efter hans Forbuds Formelding, læst og paastrevet, som i tre Ting og i Dag det fjerde er forbuden. Hvorefter begjertes Tingsvidne.

18 Decbr. 1665 (fol. 117). Endnu lod Velb. Otto Skeel læse Kongl. Maj: naad: Brev dateret 29 Novbr. 1665 i

Meningen formeldende, at efterjom Otto Steel sig nogle Eng-
 haver af Mester Hans Iversen, Skolemester, og Niels Peder-
 sen, Handstemager i Kjøge, og i Særdeleshed af Hr. Peder
 Christensen, Guds Ords Tjener dersammesteds en Enghave
 med isdes tilhørigte Huse og Baaninger, deruden for Byen
 liggendes, sig skal have tilforhandlet, da saasom ikke aleneste
 Dom af Kjøge Bhting, samt Borgmester og Raads udgivne
 Skjøde, medens endog den foruden Konning Frederik den
 andens trende Konfirmationer og Skjøder skal findes, at
 forst^{ne} Enghaver fra bem^{te} Kjøge By solgt og skjødet er,
 haver Kongl. Maj: forb^{me} Otto Steels anl. forst^{ne} Eng-
 haver, Baaninger og Ejendom gjorde Kjøb og Forhandling
 efter underdanigste Ansøgning og Begjering naad. confirmeret
 og stadfæstet, samt derhos bevilget og tilladt, saa og hermed
 bevilger og tillader, at forb^{me} Baaninger og Ejendomme fra
 Kjøge By ganske fri og exempt skal være og bem^{te} Otte Steel
 alene at svare, dog skal han efter egen Erbhjælp forpligtet
 være, hvis Skatter eller anden Kontributioner, som allerede
 paabudet er eller herefter paabudet vorder samt deraf ud-
 gives bør ligesom af andet hans Fordegods (og ikke til
 Kjøge) hde og levere, som samme Kongl. Brev i Meningen
 indeholder, læst og paasrevet.

Mr. 69.

Forbud af ¹⁴/₄ 1668 mod, at Borgerne nedsætte sig udenfor Byen.

^{Stempel}
 4 Risdaler.

Wii Friderich III. etc.: Gjør alle Bitterligt, at efterjom
 Wii Raadigst erfarer, at nogle af Borgerstabit i Vor Kiøb-
 sted Kjøge, formedelst borgerlig besværing skuld paa fremmed

grund derfra uden byen skal udflytte oc der borgerlig Nær-
ring, byen til forprang oc afbrect, at bruge, Da Wille wi
Raadigst hafue forbudet, saafom vi oc hermed forbyder alle
oc enhver som paa faadan fremmit grund allerede boendis
ere eller hereffter der boendis Border, nogen borgerlig næ-
ring eller Handtverck at bruge under straff som Wedbør.
Huoreffter alle oc enhver Bedkommende sig underdanigst
hafuer at Rette oc forholde. Giffuet paa Bort Slot Kiøben-
hafn dend 14 Aprilis A^o 1668.

Under wort Zignet

(L. S.)

Friderich.

(Originalen i Raadstueartivet).

Nr. 70.

Kong Frederik den III.'s Brev til Byfogden i Kjøge, hvorved Borg-
mester Casper Eggers og Johan Kohl aflættes fra deres Værgemaal
for Jens Ribers Børn.

Frederik III. Vor Raade tilforn. Vores naad. Wille
og Befaling er, at Du efter os elskelige Borgmester og Raad
i wor Kjøbstad Kjøge deres hos hos underdanige Ansøgning
og Begjering forstaffer afg. Jens Ribers Børns nu for-
ordnede Formynder nøjagtig Fyldest og Udlæg til Forsikring
udi os elsk. Borgmester Casper Eggers og Johan Kohls Bo
og Midler i wor Kjøbstad Kjøge, for hvis derefter Over-
formyndernes gjorde Liquidation og Regnskab til samme Børn
for deres Patrimonium med Rette skyldig er, indtil de til-
børligen betalt vorder. Men. saafremt ej nøjagtig Fyldest
udi deres Bo erlanges kan, haver Du for Resten saadan
Caution af dennem at tage, som Formynderne efter Borg-

mester og Raads og Overformyndernes Sigelse billigen kan være med forsikret og derefter forskrevne Udlæg og Forsikring saaledes til for^m^l^de Børns nuværende Formyndere at levere. Dog andre, som i forⁿe Casper Eggers eller Johan Kohls Bo og Midler tilforn efter sædvanlig Lands Lov og Maade lovligen befindes at være prioriteret, deres Ret hermed ufor-
krænket. Dermed skeer vor Villie. Befalendes Dig Gud.
Skrevet paa vort Slot Kjøbenhavn den 15 April 1668.

Under vor Signet

(L. S.)

E. Krag.

Friberich.

Den anden Borgmester og de 4 Raadmænd fremlagde dette i Bytinget den 2°/₄ 1668 og meddelte tillige, at efter Kongebrev af 2. Januar s. A. var Sorgen Berentsen, Apotheker, Niels Nielsen, Jan Hansen og Jens Nielsen Falck beordrede til at overtage Bærgemaallet.

Nr. 71.

Syn over Raadhuset angaaende en Istandsættelse derpaa i 1668—69, udført af Tolder Sorgen Helt.

Den 8de Febr. 1669 begjærede Raadmand Jacob Bortig paa samtlige Borgmestere og Raads Begne efter Kongl. Maj. naadigste Brev af 23 Decbr. 1668 angaaende Betaling til tgl. Tolder Sorgen Helt for den Bekostning han paa Raadhusets Reparation til vores Tjeneste gjort og anvendt haver, at der maatte af Tinget udbælges otte uvillige Mænd som samme Reparation forsvarligen kan tage. Disse otte Mænd fremlagde deres skriftlige Affigt i Bytinget 22de Marts saalydende: „at de haver været paa Raadhuset og udi det Kammer til Hans Kongl. Majestæt er bleven forfærdiget og af nyt omgjort; først Gulvet derudi tageret som befandtes med Mandssten lagt, og er udi Længden 14 Al. udi Bredden

9 Al., er tilsammen 126 Al. og alle af samme Sten 12 β , nok for alle af den at fante og nedlægge 8 β , er tilsammen for alle 1 \times 4 β , beløber sig i Penge 39 Dlr. 1 \times 8 β . Til Skorstenen i samme Gemak kan være forbrugt 4000 hollandske Klinker a 6 Dlr. 1000 er 24 Dlr., 16 LF Jern til Anker og Stænger derudi er 12 Dlr. Arbejdsløn for samme Jern 4 Dlr. En huggen Skorsten af Gullandssten for 8 Dlr.; Arbejdsløn for samme Skorsten fra Grunden at opsætte 20 dlr. Den Grund under samme Skorsten fra Kjældergulvet og op til Stuegulvet, som er opfyldt med Kampesten, og samme Grund taxeret for Penge 10 dlr. Og til samme Skorsten er forbrugt Kalk, saavel og til Gulvet i samme Gemak i ligemaade til Dønikke derude ungefær 8 Læster a 3 Dlr. er 24 Dlr. Nok Mursand til samme Arbejde 30 Læs a 6 β er 2 Dlr. 3 \times 4 β . Leer til 50 Læs til Skillerummet, Gulvet og Skorstenene a 6 β er 4 Dlr. 2 \times 12 β . Nok er gjort et Skillerum i samme Kammer ind til Bejershuset, hvortil er forbrugt 10 St \times 16 Al. a 2 \times er 5 Dlr. Tømmermandens Arbejdsløn derpaa Penge 3 Dlr. 8 Tylter Lægter til Steg at kline Leer paa a 1 \times 4 β er 2 Dlr. 2 \times . 21 Tavl derpaa at kline a 8 β er 2 Dlr. 2 \times 8 β . Nok Muren som er brudt til Vindueskarmene, saavel og til en Dør ud til Gaarden, og igjen det forfærdige til Arbejdsløn derfor 9 Dlr. 3 Vindues Karme af Egetømmer, for Tømmer og Arbejdsløn a 6 Dlr. er 18 Dlr. Vindues-Skaaderne til samme Vinduer for 10 dlr. 2 \times . Nok Frester 30 Al. om i Stuen eller i samme Gemak, saa og Posten og Lister, som gaar i Vinduerne saavel og Dretter, Lister til samme med Tømmer og Arbejdsløn 10 Dlr. 1 \times 8 β . 3 indfattede Døre dertil med Tømmer og Arbejdsløn a 3 Dlr. 2 \times er 10 Dlr. 2 \times . Den flette Dør som var uden for den anden ud til Gaarden 2 Dlr. Skaader i Skorstenen 3 \times . Vinduerne udi samme Kammer eller Gemak som er 3 med Karme til-

fammen 24 Dlr. Beslag til samme Vinduer, nemlig over Glasjet, Buernes Beslag, Bolte med Splitter, Kramper, Kroge, saavel Skaaderne dertil med Hængsler og Stabler, og alt dette Beslag derpaa tilfammen 18 Dlr. De forskrevne 4 Døre med deres Beslag, Hængsler, Klinker og Skaader saavel og trende Luffe-Laase tilfammen 7 Dlr. 2 $\frac{1}{2}$. Hof 30 Al. grønt Klæde omdragen i samme Gemak a 3 $\frac{1}{2}$ er 26 Dlr. 1 $\frac{1}{2}$. Smaa Søm til samme Klæde det med at opflaae 1 Dlr. Malingen og Stafferingen i samme Gemak, Loftet, Vindues-Karmer og Skaaderne, Frejer og Poster saavel og Døre tilfammen 10 Dlr. Er tilfammen in alles Penge 309 Dlr. 3 $\frac{1}{2}$ 8 β , som samme Afsigt formeldte tilligemed Taxten, læst og paastrevet. Hvorefter begjertes Afsigten bestreben.

(Kjøge Tingbog, Fol. 146).

Nr. 72.

Kvittance for Byens Kontributioner fra 1663—69.

Steen Hondorff til Rønneholmb, Mogens Friis til Boller och Farschouf, Heinrich Müller til Dragholmb, Sambelig Kongl. Ma. Cammer-Raad, Rentemestere och Assesjorer vdi Cammer-Collegio Giøre witterligt: at Erlige och welforstandige Borgemestere og Raadmend vdi Kjøge, hafuer nu paa Ko. Ma. woris allernaadigste Herres wegne giort os Reg^b och bejsheed for deres byes Contribution effter Ko. Ma. Raad. Udgangne Skattebreff beregnet fra dend 1 May Anno 1663, deres Byes Contribution først til Søestaten er Destineret och til dend 1 Novembr. næstforleden vdi Reruerende Aar 1669 och beløber sig samme deris byes schat aarlig fra for^{ne} dend 1 May och til Nytaarsdag Anno 1665 1500

Rixdrl. och fra for^{ne} Daug til dend 1 Novembr. nestafmigte aarligen 1600 Rdlr. Sammeledes hafuer de och nu tillige med forklarit de tuende Maaneders allernaadigste paabudne forschud Anno 1666 som er $266\frac{2}{3}$ Rdlr. I ligemaade de 15 Baadsmend som de deraf byen aarligen schulle forschafe A^o 1666 och 1667, huer Person at beregne for 10 Rdlr. som er 300 Rdlr., och Endelig for Saltfatten som de aarligen for A^o 1666, 1667, 1668 och 1669 schulle vdgifue, som bedrager sig 498 Skepper. Beløber saa ald deris indtegt imidlertid Penge 10800 Rdlr.; hertil beregnes for antegnelse 8 $\frac{1}{2}$ Rdlr. 6 β, gjør saa tilhaabe Tii Tufinde otte Hundrede och halfniede Rixdrl. 6 β. Salt Fiire Hundrede Halffembtfindstiuge och otte Skepper. Huorimod herudi Rente-Cammerit er indleffuerit fra dend 3 Juni 1663 til dend 29 April 1669 $5666\frac{3}{4}$ Rdlr. 19 β; tilstilled mig Mogens Friis imod Reede penger forschud til Søestatten effter heraf Skat Cammerit Udstedede Afsignation dat. 25 April, 19. 29. Juni och 24 Sept. 1666 $954\frac{3}{4}$ Rdlr. 16 β. Efter Afsignation de dato 23. July 1667 tilstilled Henrich Müller den yngre 800 Rdlr. 32 β, David Meling I ligemaade effter Afsignation dat 24 May 1667 533 Rdlr. Jens Jensen Wisling efter Afsignation dat 31 Marty 1666 $133\frac{1}{3}$ Rdlr. A^o 1666 dend 2 Marty, A^o 1667 d. 22 Febr. och 29 Octbr. saa och 19 January 1669 leueret Hans Hanssen Proviantschriffuer 498 Skepper Salt. Anno 1659 dend 1 May leffueret en Baadsmænd paa Bremmerholm, huorimod fortis 10 Rdlr. Kortis for de Norske Officerer och Soldaters Underholdning Anno 1668 och 1669 $2601\frac{1}{2}$ Rdlr. 10 β och ellers Vdi andre adskillige maader $108\frac{1}{4}$ Rdlr. 17 β. Beløb saa ald Udgifften tilhaabe Penge Tii Tufinde otte Hundrede og Halfniede Rixdrl. 6 β. Salt Fiire Hundrede Halffembtfindstiuge och otte Skepper. Befantis saa effter ligningen Indtegten mod Udgifften at gange liege op, saa

der her herpaa aldeelis intet schyldig bleff. Til Widnesbyrd vnder voris Signeter. Datum Kiøbenhafn dend 8 December A^o 1669.

Quitanken er imod Regenschabets Extract Confererit, saa och nu Registreret och Indschreffuen.

Steen Hondorff, Mogens Friis, Heinrich Müller,
 Johan Steenkuhl, Jørgen Hansen, Jørgen Carstensen,
 (L. S.) (L. S.) (L. S.)

Anderz Søfrensen.

Mr. 73.

Tageringsmænd udnævnes til at sætte Byens Beboere i Stat til de 3000 Rdlr., der efter Kongebrev af 20. Februar 1677 skal udredes af Kiøge By.

Den 5te Martz 1677. — Jacob Bortig Raadmand paa samplige Borgemeistere og Raads Beigne i Kiøge fremkom her for Retten og i Rette lagde Hans Ko: Ma: Allernaadigste Breff om Krigsstyre udgangen de dato 20 Febr: 77, hvorudj Meldes at Kiøge By tilkommer att udrede och erlægge 3000 Rixdlr.; derudj bereignet afg: Christen Casperkens Arffuinger for huis de udj same qvontum lige med andre sammesteds Billigen Kunde Settes og Tageres. Endog befaler Højsthem^{te} Hans Ko: Ma: Allernaadigste Breff at bem^{te} Qvantum schall her i Kiøge udfindes og Tageres offuer samplige Indbyggere være sig Christelige eller Verdhylige, Magistraten og andre Kongelige Tienere, Borgere og Indvaanere aff Hvad stand de kunde være og her udj Byen boer og sig tilholder, ingen vndtagen effter Enhvers ehendom, formue og Middell, saag bestilling, Rentepenge og Anden Mæring og det at forrettes aff dennem som aff Ko: Ma:

Stifts-befalings-Mand eller Hvem udi hans loulige forfald aff hannem dertill befuldmegtiges til Ting opnæfnt vorder, som schall bestaae aff Borgemeisterne og Raad=Mændene, Sogne=Præsten og Høylærde saavg Ko: Ma: eigne Tienere sampt Byfogeden og andre uvillige Taxeremænd, Halffparten aff de Fornemmeste som Kunde haffue Middell og dend anden halffve part aff Andre Kyndige og forstandige Borgere af Ringere tillstand som i saa Maader effter aflagde Eed sig først forsvarlig sellff schulle Sette og Taxere, saasom de Andre med ett got og berømmeligt exempel Kunde forregaae og dereffter alle øfrige Indbyggere uden Vnderscheed som forschreffuet staar, saa at aldtning med bedste og Mueligste lighed og Moderation tilgaar etc. som same Hans Kongl. Maj: Allernaadigste breff vitløfftigere indeholder og omformelder. Effter saadan beschaffenhed, da var nu Jacob Bortig paa samplig Borg^m og Raads veigne begierende at effterschrefne Borgere maatte bliffue udnæfnt til Sligt at forrette som Hans Maj^{ts} breff ommelder, Nemlig Uyder Siffuerk, Beiter Hanßen, Jens Falck, Peder Christenßen paa Torffuet, Povel Svendßen, Hans Beyer, Felbereder, Lauridz Hanjen, Garber, og Niells Pederßen Knippell, samplig Borgere her samestedts. Hvilke forschreffue Dannemænd sig effter Højestbe^{mt}e Hans Kongelig Maj^s Allernaadigste breff allerunderdanigste att Rette og forholdde haffue, som de for Gud og Hans Maj^s agter at ansvare og ville bekiendt være.

(Bytingets Kopibog, Fol. 163).

Nr. 74.

Borgmester og Raad tilbømmes at betale 1429 Dlr. 1 $\frac{1}{2}$ 10 β , som Restance fra den svenske Krig 1658—1660.

Dom 31te October 1681. — Effterdj udj Rette legges En obligation under Kiøge Byes Indseigell med Borg^{m^{tr}} och Raad, deris Hænders Underskriffvelse, Dat: Kiøge dend 28 Junij 1660, hvormed bevifis, at de Kiendes schyldig at være paa Byens weigne til Jacob Stahl, da Commandant her i Kiøge — 400 Rixdr., som haffr loffuedt til St Martini nest effter at betale. Bevifis med opschrift derpaa vnder Welbiurdig Enwold Parfbergers haand, aff Dato dend 17 Febr. 1674, at bem^{te} Rasmus Schiøller paa Kiøge Byes weigne effter endelig Imellum Forhandling haffver betalt till bem^{te} Obrist-Vicuten: Stahl — 928 Eldr. udj Croner. Endoch bevifis ved En obligation, Dat: Kiøge dend 17 Martij A^o 1671, som Endcell Borgere deris Hænders Under-teignelse, at da Borgm^{tr} och Raad Kiendes at være schyldig till Rasmus Hansen Rafn, hannem tilkom af Kiøge By, be-reignet Capital och Rente til dend 11 X^{br} 1670 Penge 324 Eldr., som de haffver loffvedt for dem och deris Effter-kommere Borgm^{tr} och Raad-Mænd her i Kiøge, at betale Rasmus Hansen Rafn eller hvem denne obligation er be-troedt til dend 11. Decembr. 1671 med Recde penge, med da it Aars rente, och dersom de lenger bleff bestaende, da dennem at forrente 6 pro Cento, saa at Rasmus Rafn af Borgm^{tr} och Raad och deris Effterkommere Borgm^{tr} och Raad-Mænd schal være schadesløs i alle Maader. Bevifis och med En Transport, Dat: 18 Martij 1671, Vnder Rasmus Rafns egen Haand, at Hand same obligation och giæld till Rasmus Schiøller haffver offverdragedt, efftersom dend aff hannem Richtig var betallt. Wiidere Bevifis med El. Høylofflig ihukommelse Konning Friderich dend 3die

Naadigste breff, dateret Kiøbenhafns Slot dend 22 Juli 1661, hvormed er Unbefalett Borgm^{re} och Raad, at de obrist-Lieutenant Stahl, for hvis Retmefig Fordring Hand Kand haffve Contenterets, faa Hand sig dereffter med Rette ey schall Kunde haffve at besverge. Ydermere med Kongl: Commiss: Welb. Envold Parßberg och Borgm^{re} Titus Bulche dend 2 Junij 1674 bevises, at da Rasmus Schiøllers Fordring beløb sig 1419 Dr. 1 $\frac{1}{2}$ 10 β , som Borgm^{re} och Raad her i Kiøge hannem enten aff Restandger eller schatter, som nu til Byens Gields Affbetaling er afflagt, Nødagtig imod obligations Leffvering haffver at betale. Herforuden Bewises med Ko: Ma: Allernaadigste breff och befaling, Dateret Kiøbenhafns Slott dend 30 Aprilis 1677, hvormed Borgm^{re} och Raad her i Kiøge Naadigst er anbefalett at de strag inden 6 ugers forløb fra same Ko: May^{re} Allernaadigste breffs Dato til Borgm^{re} Rasmus Schiøller erlegger och Skadebløs afbetaler, hvis hand aff Kiøge By formedelst derudj jenefte feyde med Recde penge gjorde forstrefning med Reth haffver at præterere. Effter sliq Venlighed och bewiisninger til dømmes Borger-Mestere og Raad-Mænd, som nu virkelig erre, forst^{ene} Capital effter indlagde Documenter och Kongl. Commissariers Liquidation, som da beløb 1429 Dr. 1 $\frac{1}{2}$ 10 β med sin Rente og Rentens Rente, schadebløes att betale med Recde penge efter Kongl. May^{re} Allernaadigste Breff och befaling, och da igien at søge deris regres af Byens Restandg och giæld, som de bedst Weed och Kand.

(Efter Kiøge Tingbog, Fol. 251—52).

Nr. 75.

Kongebrev af 21 Martz 1685 til Rjøge Byes Indvaanere ang. Stolestader i Kirken.

Wii Christian V. etc. Giøre alle vitterligt, At saasom endeel Indvaanere i vor Riøbsted Rjøge for Os aller underd. hafver ladet andrage, hvorleedis Stolestaderne udi Kircken der sammesteds af Arrildstid skal være soldt Borgerschabet til evindelig Arf oc Eghendom, saa at dersom de dennem nu igien skulle betages, I det at saadanne Stolestader effter Voris allernaad. udgangne Lov er forbudden i nogen arf at gange, Da skulle det ej alleene geraade Borgerschabet sielf, Mens endoc de Fattige oc Skolen, som derudi deres Capitaler kunde have, til stor Skade. Thi hafve Bj effter deris derom allerunderd. giørde Ansøgning oc begiering, allernaadigst bevilget oc tilladt, saasom Vi oc hermed allern. bevilger og tillader, at de, som bemelte Stolestader enten ved Riøb, Arff eller Udlæg kand hafve bekommet, Maa dennem hereffter som tilforn til Arf oc Eghendom beholde, Dog om de tilfunds blifver dennem at afhænde, skal de dennem imod billig Værd Kircken først tilbyde. — Forbydendes osv. — Gifvet paa Bort Slot Riøbenhafn dend 21 Martij Anno 1685. Under vort Zignet.

Christian. (L. S.)

(Læst paa Rjøge Bthing 1ste Juni 1685).

Disse Privilegier ere allernaadigst konfirmerede ved Kong Frederik IV. Brev af 18de Maj 1700.

(Originalerne i Raadstuearkivet).

Nr. 76.

Kongebrev af $31/10$ 1685 til Borgmester og Raad i Kjøge, angaaende Befordring af Bildt til Hoffets Fornødenhed.

Christian V. etc. — Saasom vi allernaadigst hafver for got befundet, at lade herefter tid efter anden felde eendeel Bildt i vore Lande Lolland oc Falster til voris Hoffpiisnings fornødenhed, hvorsore vi oc allernaadigst hafver anbefalet Byefogden i vor Kiøbstad Bordingborg oc Borgemester oc Raad i vor Kiøbsted Næstved, det uden ophold til vor Kiøbsted Kjøge at lade fremstaffe; Saa er voris allernaadigste villie og befaling, at I strax dend anordning gjør, at hvis Bildt, som saaledis efter højsfølgende forteignelse fra bemelte Næstved der til Kjøge ankommer, oc til voris Hoffpiisnings fornødenhed her sammesteds skal forstikkes, vorder, saavel ved Nat som ved Dag, uden nogen forsømmelse ved fri Borger-Vogne oc tilbehørig Heste derfra hid til voris Kongl. Residens Stad Kiøbenhavn ufsad befordret, oc som altid med Bildtet følger een Seddel til underretning om dets ankomst oc bortsfidelse fra Bordingborg oc Næstved, Saa hafver I at tilholde Kiemneren der i Kjøge oc derpaa at tegne tiden, naar det did ankommer oc derfra igien bortsendis, hvilken seddel vognmanden eller Kiøre Svenden tillige med vildtet ved sin ankomst her til Staden i voris ober-Jægermesters gaard haver at levere. Dermed skeer vor villie, Befalendes Eder Gud. Skrevet paa vort Slot Kiøbenhavn, dend 31 Octobr. Anno 1685.

Under voris Kongelige Haand og Signet
Christian.

Burdorph.

(Efter Originalen i Kjøge Arkiv).

Nr. 77.

Kontrakt af %, 1686 med Postmester Hans Petersen i Kjøge.

Andreas von Engberg til Raunstrup, Hans Kongl. Mayst. Justits- og Cancelli-Raad, Landsdommer udi Sieland og Møen, og Jens Rosenheim, allerhøyst^{hmie} Hans Kongl. Mayst. Cancelli-Cammer- og Commerce-Raad, kjendes og gjør vitterligt, at have antaged Erlig og vellagt Mand Hans Petersen, Borger og Indvaaner udi Kjøge, til at være Postmester sammesteds, hvorom vi med hannem paa efterst^{ne} Maader er Accorderit: 1, At hand skal holde it Midendis Bud imellem Kjøge og Ringsted toe Gange om Ugen, som skal hver Søndag og Onsdag Morgen være udi Ringsted, Præcise Klochen Siuf, der at Lefvere huis Brevve fra Kjøge eller anden Stedst derom i Landet kommer og enten i Ringsted bestilles eller anden Stedz forschiches skal. Saa og der igien at antage huis Brevve, der kan findis, som til Kjøge eller derved omliggende Byer henhører, hvorimod han skal Nyde af huer Brev, som kommer eller gaaer imellem Ringsted og Kjøge 4 β danste. 2, Schal hos hannem afleggis alle Brevve, som med dend Vollandste poest til Volland skal forschichis, Saaveljom og de derved hans retour fra Kjøge veed be^{te} Vollandste poest til Kiøbenhafn skal Befordris. 3, Schal hand huer torsdag holde it Midende Bud fra Kjøge til Kiøbenhafn, som om Sommeren til huer Middag, Men om Vindteren hver formiddag Klochen 10 fra Kjøge skal udgaae med huis Brevve, som til forst^{ne} tider kand befindis wdi poesthuusit at være indkommen. Sligemaade skal hand Anden dagen dereffter, som er Fredag Middag om Sommeren og om Vindteren Klochen 10 formiddag, igien fra Kiøbenhafn afgaae, tagendis med sig huis Brevve, Som da til Kjøge skulle befordris, som doeg alle i Post-Cantoeret her i Kiøbenhafn skal afleggis, for hvilke Brevve imellem

Kjøbenhavn og Kjøge, hand Og Nyder Porten, Nemblig 4 R danſches for huert Bref, hvorimod hand ſchal Niude de af Hans Kongl. Maj^{ts} Poſtmefterne i Stederne aller- naadigſte Octroyerede privilegier. Dets til Witter- lighed hafr wj dette med woris Hender wnderſchrefuct og Zignetter bechreffter.

Kjøbenhavn, den 9 Septembr. 1686.

v. Engberg.

(Efter Kjøge Pantebog Nr. 133, pag. 15).

Nr. 78.

Sl. Johannes Baches Skjøde af $2\frac{1}{2}$ 1687 paa „Manufakturgaarden“ i Kjøge.

Vi Christian V. etc. Gjør alle bitterligt, at efterſom hos os aller underdanigſt er bleven anſøgt om vores aller- naadigſte Confirmation paa efterſkrevne Skjøde, lydende Ord efter andet ſom følger:

Jeg Otto Krabbe til Holmegaard, Ridder, Kongl. Maj^{ts} Statsraad, Stiftsbefalingsmand over Sjællands Stift og Amtmand over Roskilde og Tryggevælde Amter, ſaa og jeg Hans Bagger, Doctor, Kongl. Majest^{ts} Conſiſtorialraad, Su- perintendent over Sjællands Stift, Facultatis Theologie, Decanus udi det Kgl. Kjøbenhavns Univerſitet, kjender og hermed bitterliggjør: at ſaaſom os paa Lyndby Kirkes Begne her paa Kjøbenhavns (Amt) efter Højesterets Dom og derpaa Kgl. Commiſſariers gjorte Indførel er udlagt en Hr. Stats- raad, Welbyrdige Hendrik Møllers øde Kjøbſtedgaard udi Kjøge for en Gjæld velb^{mt} Hr. Statsraaden for^{ne} Lyndby

Kirke skyldig var, som rejser sig udi Begyndelsen af en Beholdning efter Regnskabs Slutning udi Kirkebogen fra 1668 til 1669 paa 273 Eld. 2 & 4 B, og dog siden den Tid med Rente og Omkostning over syv Hundred Slettedaler opløber. Da som vi alt for ungefær 3 Aar siden, efter Kgl. Majst. allern. foregaaende skriftlige Tilladelse af Dato 18 Decbr. 1684, strax samme Gaard offentlig haver ladet auctionere i den Forhaabning, at Kirken skulde have nydt sin fulde Betaling for Capital, Rente og Omkostning, men som Ingen enten den Tid eller siden sig haver indfunden noget derpaa at hyde, hvormed vi paa Kirkens Begne kunde være tjent, hvorover Gaarden saaledes øde er bleven henstaaende og nu meget ruineret og forfalden, Kirken til mærkelig Skade og Afgang, hvilket dog saa meget muligt var videre at forekomme vi Gaarden til adskillige Tinge haver ladet opbyde, men Ingen os dog forekommen, som derpaa noget vilde hyde, førend vi nu endelig efter saa mange Aars Forløb er kommen i Handel og Uffordering derom med velfornemme Mand Sig^r. Johannes Bachs, til hvilken vi nu og bemeldte øde Gaard paa Lyndby Kirkes Begne haver solgt og afhændet, saasom vi den hermed paa Kgl. Maje^{ts} allernaadigste Behag og videre Ratification sælger, Skjøder og aldeles afhænder med al dens Bygning samt tilliggende Grund og Rettighed, som den nu foresindes og bør dertil at ligge og høre med Nette, Intet undtagen i nogen Maade, som han og hans Arvinger og Efterkommere, som forskrevet staaer, den til evindeligt Arv og Ejendom nyde og beholde, naar Kgl. Maje^{ts}. allernaadigste Confirmation først herpaa som meldt allerund. er forhvervet, og kjendes vi os da paa Lyndby Kirkes Begne ingen ydermere Lod, Del eller Rettighed dertil eller udi at have, eftersom han os paa Kirkens Begne derfor haver betalt imod dette Skjødes Udvegling rede Penge fire Hundrede

Slattedaler. Til Bitterlighed under vores Hænder og Signeter.

Actum Hafnia, den 24 Februar 1687.

D. Krabbe. H. Bagger.

Da ville vi forstrevne Skjøde udi alle dets Ord, Clausuler og Punkter, efterfom det heroven indført findes, allernaadigst have confirmeret og stadfæstet, saa og hermed confirmerer og stadfæster. Forhændendes alle og enhver herimod, efterfom forstrevet staar, at hindre eller i nogen Maade Forsfang at gjøre under vor Hyldest og Raade.

Givet paa vort Slot Kjøbenhavn, den 12 Marts 1687.

Under vor Kgl. Haand og Signet.

Christian.

(L. S.)

(Efter Pantebog Nr. 133, ²¹/₃ 1687).

Nr. 79.

Generalfvittering af ²⁶/₃ 1687 for Kjøge Byes kongelige Skatter fra 1673—1682.

Vi Christian V. etc. Gjør bitterligt, at os elffelige, ædle og velbyrdige Rasmus Schøller, Landsdommer i vort Land Sjælland, haver udi vores Rentekammer paa samtlige Belvise Borgmester og Raads Begne udi Kjøge gjort os Regnskab og Forklaring for de paabudne Skatter af Kjøge By, saasom Matricul- og Saltstat fra 1 Jan. 1673, til hvilken Tid for^{ne} By senest er bleven fvitteret, og til 1 Jan. 1683. Kobberskat N° 1674, 75 og 76. Item Krigsstyr for 1676, 77, 78 og 79; Ildsted og Kvægstat 1677 samt Kop- og Kvægstat 1678 og 82; Prinsesfestyr 1680 og Badster-

penge 1682, faa vel som Baadsmænd og Trompeteres Udbringning 1675, 76, 77, 78 og 79, hvilken ganske Indtægt beløber tilfammen 26,313 Rdlr. 50 β samt 75 Baadsmænd og 3 Trompetere, hvorimod den ganske Udgift beløber efter fornævnte Regnskaber og derover forfattede Extracters Udbringning Penge tyve og sex Tusinde, tre Hundrede og tretten Rdlr. 50 β samt 75 Baadsmænd og 3 Trompetere. som saaledes imod Indtægten gaar lige op. Og efterdi bemelte Rasmus Schøller forskrevne Udgifter med behørig Ordre og Kvitteringer haver forklaret, saa ville vi hermed have hannem og hans Arvinger paa Byens Vegne for forskrevne Paabudde og derpaa aflagde Regnskabers Indtægter og Udgifter allernaadigst kvitteret.

Givet paa Vores Kongl. Rejidentis udi Kbhvn. den 26 Febr. 1687.

Under vor kongl. Haand og Signet.

Christian. (L. S.)

(Efter Raadstue Arkivets Bøger).

Nr. 80.

Kongebrev af $\frac{1}{3}$ 1687 ang. Kirken, Skolens og de Fattiges Huse i Rjøge.

Christian V. etc. Viide maa I, at Wij efter allerunderdanigste gjorde ansøgning oc begiering, sambt Eders iligemaade allerund. derhos søjede Erklæring, allernaadigst hafver bevilget, at de gamle Ehemands Huuse, der i Vor Rishsted Rjøge |: Kirken, Skolen oc de fattige tilhørende :|, som udj de affides Stræder sammesteds skal vere beliggende, oc af sig self nedfalder, Maa nedbrydes og til andre bemelte

Kirches, Skoles oc Fattiges Eyendommer oc Huuses reparation oc opbyggelse igien forbruges. Dereffter I Eder allerund. haver at rette oc herom fornøden anordning giøre. Befalendes Eder Gud. Skrefvet paa Bort Slot Kiøbenhafn, dend 1 Martij Anno 1687.

Under vor Kongl. Haand oc Signet.

Christian.

Luxdorph.

(L. S.)

Udskrift: Borgemeester oc Raad udj Bor
Kiøbsted Kiøge.

(Originalen paa Papis i Arkivet).

Nr. 81.

Oluf Johansens Gavebrev af 30 Aug. 1684 paa 100 Dlr. til de Fattige i Kiøge.

Den 28 August 1688 tilstillede Mag. Emmiche Andersen Magistraten følgende Gavebrev:

Saasom jeg nu med min gode Gud er forliget og er delagtiggjort udi Christi hellige Legeme og Blods Sacrament og nu udi denne min store Svagthed haver udlobet efter min gode fl. Kjærestes og min egen Begjering udi min gode Sjælesørgers, den hæderlige og høilærde Mand, Emmich Andersens, Sogneherre heri Staden, saa og i andre Gotfolkes Nærværrelse givet til Helliggeistes Kirke udi Kiøbenhavn Penge halvtredie Hundrede Slettedaler, som aarligen skal staa og forsendes til samme Kirke. Desforuden haver min salig gode Kjæreste og jeg udlobet til at give de Fattige i Kiøge Et Hundrede Slettedaler, hvilke 350 Slettedaler skal forlods

udtages af Stervboet, om saa er vor Herre vil kalde mig fra denne syndige Verden — og dersom Gud vil unde og spare mig Livet, lover jeg samme Capital, nemlig de 350 Daler aarligen at forrente og hvis jeg skulle blive tilfands dennem ikke aarligen at forrente, da lover jeg fornævnte Capital strax at betale, som jeg vil ansvare for Gud i Himmelen.

Til ydermere Forsikring og at dette saaledes efterkommes, som forstrevet staar, bekræfter jeg under min egen Haand og venligen ombeder tvende fornemme Mænd med mig til Bitterlighed at underskrive. Kjøge om Astenen ved 9 Slet den 30 August 1684. Oluf Johansen.

Til Bitterlighed

Thomas Jacobsen.

(L. S.)

(Efter Raadstuebogen for 1688—1702, pag. 11).

Nr. 82.

Kongebrev af 14 Juni 1692 til Borgmester og Raad i Kjøge ang. Skomagerne.

Christian V. etc. Efter som Skomager Laugene udj en deel Kjøbsteder her udi Vort Land Sielland for os allerund. haver ladet andrage oc beklage over den store indpas som dennem i deris Handverk oc Næring skal tilføjes af de mange Skomagere, som sig paa Landet skal nedsætte oc der Svenne oc Drengte holde, saavelsom oc af Militaire Personer, saasom de ikke alleene skal arbejde for Præster, Fogder oc Bønder paa Landet |: hvor de for Kjøbsted=contributioner af Consumption og Jydqvartering skal Vere fri :| men endoc en deel af dennem skal lade andre udi Kjøbstederne omløbe med deris Arbejde at selge, da er Boris allern. Billie oc befaling,

at I flittig tilsyn oc indseende haver, at ingen Skoe bliver herefter solgt eller faldholden der i Byen af nogen Pranger, men dersom nogen, som ikke er Borger derpaa stedet, betreffis dermed uden paa offentlige Markeder, skal hans Vahre til de fattige Vere confisqveret. Dermed etc. — Strevet paa Vort Slot Kiøbenhavn, den 14 Junii Ao 1692. Under vor Kongelige Haand og Signet.

Christian.
(L. S.)

M. Moth.

(Originalen i Raadstuearkivet).

Nr. 83.

Secretær Herman Schøllers Gavebrev af $2\frac{1}{2}$ 1694 til Kjøge Kirke paa en Plads ved Vesterport.

Jeg Herman Schøller, Kgl. Majest^s Secretair i det danske Cancelli, kjendes og hermed vitterliggjør: at jeg af min fri Villie og velberaad Hu haver foræred, transporteret og overdraget, ligesom jeg og hermed forærer, transporterer og overdrager fra mig og mine Arvinger til Kjøge St. Nicolaj Sognkirke den Plads og Jord, som jeg hidtildags haver havt, beliggende neden for Klosterkirkegaarden, langs med Siden af min Blegdam uden Vesterport, hvilken Plads Blegmændene, som paa Blegdammen haver boet, altid haver gjort sig nyttig til deres Dvæg at græsse paa. Samme Plads nu herefter skal være og forblive til St. Nicolaj Kjøge Kirke til evindelig fri Ejendom til Kirkens Nytte og Brug og sig den i alle Maader saa nyttig at gjøre, som velvise Borgmester og Raad eller Forstandere efter deres Ordre bedst synes. Og kjendes jeg mig og mine Arvinger herefter ingen

mere Løb, Del, Ret eller Rettighed derudi at have i nogen Maade, saasom jeg for samme Blads er af Kirken efter min egen Villie bleven fornøiet. Og derfor tilladis Kirkebørgen, at han denne min Transport og Overdragelse maa lade paa Kjøge Byting læse og paastrive efter Loben, naar hannem lyst. Des til Befræstelse under min egen Haand og mit Signet høstlykt saa og venlig ombedet erlig, agtbar og velforstandige Mænd Jesper Knudsen Brun og Peder Christensen (Roed), Byttinger, begge af Kjøge, med mig til Bitterlighed at underskrive og forsegle.

Actum Kjøge den 21 Maj 1694.

Herman Schøller.

(L. S.)

Efter Begjering til Bitterlighed:

Peder Christensen. Jesper Knudsen Bruno.

(Af Pantebogen Nr. 133, p. 175).

Nr. 84.

Kongebrev af 9de 1696, hvorefter Rasmus Nielsen maa fortsætte Sejldugsmanufakturert i Kjøge.

Vi Christian V. etc. Giøre alle vitterligt: at efftersom os Elskelige voris Deputerede ved Land og Søe Staten hafuer Contraherit med Rasmus Nielsen, poestmester i vor Kiøbsted Kjøge, om det der Sammesteds indrettede Seigeldugs Manufactur-werch, som Siden Johannes Baches, forige indvoner her i Vor Kongl: Residens Stad Kiøbenhavn, hans død schal hafue Staaed Stille, og Følshed som der arbeidede forløvet. Da saasom de privilegier, som samme Manufactur-

werch effter woris allernaadigste udgangne Forordning af dat. dend 8. January N° 81 hafuer Nødt, nu ſchal vere til ende, hafve wj effter herom allerunderdanigst giorde Andſøgning og Begiering allernaadigst bewilged og tillat, ſaa og hermed bewilger og tillader, at forſchrefne privilegier maa for for^{ne} Raßmus Nielſen med bemelte Seigeldugs Manu- factur=werch fremdeellis effter forberødte woris Forordnings indhold Continuere, paa det hand det til woris tienneste des= bedre kunde fortsætte og wedligeholde. Forbyhendis alle og Enhver herimod, effterſom forſchreffvet Staaer at hindre eller udj nogen maade forſang at giøre, Under wor Hyldeſt og Raade. Gijvet paa wort Sloet Kiøbenhafn dend 3 Novembr. N° 1696.

Under wor Kongl. Haand og Signete.

Chriſtian.
(L. S.)

Læſt paa Rjøge Dytting 8 Febr. 1697.

(Efter Tingbogen, jol. 110).

Nr. 85.

Overenskomſt af $1\frac{1}{7}$, 1701 mellem Dvrigheden og Borgerne i Rjøge ang. St. Nicolaj Kirkes Reparation.

Nr. 20. Fire og Fve Schilling. Saasom Prouſten dend ærværdig, hæderlige og høylerde Mand M. Chriſten Blichfeld tilligemed os Borge^m og Raaed ſampt Kirchens Forſtander udj Rjøge ſaavelſom Endeel af de fornemmeste Borgere ſammefteds, ſom i Dag paa Raadſtuen har wered forſamlede andgaaende voris St. Nicolaje Sogne=Kirches

store Brøstfeldighed, som uden Hjælp ej længere kand henhætte, hvor vi da med hver Andre har besluttet og samtykket, og formedelst dends store Nøed og trang ofuerveied, at dend med allerførste skal ofralt paa Tømmer, Sparer og Legter, diskligeste Mure og Taged blifve Reparerit, hvortill allcrreede Endeel Materialer af Kalch og Legter er indkjøbt og til for^{ne} Reparation habes i Behold. Mens som dend befindes, at Kirchen nu er belagt med gl. Gulsteen, som har formolvt dend fleme Skade og Brøstfeldighed, Hvellinger og Tømmer er tilføyed, saa har wi med huer andre saaledes Raadslaged og besluttet, at dend nu med de beste Skansche Wingesteen igien skal beligges, hvorom wi og nu i Dag har giordt Accordt med S^r. Johan Rykman i Kiøbenhafn, at hand os dertil forgetiume Tusfende Tagsteen forschaffer og deraf lefverer dend halvde deel i denne Sommer, og dend anden halvde deel først i Foraarit A^o 1702: Imod Betaling ved huer gang der afgiores Leverancken for it Tusind — Sotten Rdl. 3 R. Da paa det for^{ne} voris SogneKirche saaledis engang kunde worde forskæet, at Guds Børn derudj frj for Regen og Vandløb kand siede at høre Predichen og Guds Ord i Hellighed, har wi samplig dette med huer Andre Raadsombijt overveiet, at bemelte Reparation med allerførste skal worde foretaget og saaledes som forschrefved staaer paa Tømmer, Legter og Tagsteen forsiunes, saavit Kirchers Midler kand tilstrecke med goed tilsiun og paaagtening, at Arbeided forsparligen kand worde forretted. Hvilched vi med Egne Henders Underschrift og saaledis indgaaer og samtycker. Actum Kiøge Raadstue, dend 11 Julij A^o 1701. — Christen Blichfeld, Johan Feinszen, Jens Falch, Knud Bertelsen, Jens Christensen, Morten Jenssen, Hendrich Peiterjen, Hans Jacobsen, Johan Poemejer, Hans Matisen, Anders Biering, Johan Grundt, Jens Christensen SchoM. Jens Johansen, Matis Johansen, Søren Andersen Ringsted,

Beiter Sørensen, Mathies Michelsen Hobmand, Fyver Jacobsen, Christen Rasmussen, Michel Pedersen Schom. Peder Laurson Weibel, Jacob Nielsen Bager, Erdtmand Meyer, Hans Albrechtzen, Andreas Fich, Willads Pedersen, Rasmus Adolffen.

(Af Kjøge Raadstueartiv).

Nr. 86.

Supplik Til Hans Kongl. Mayt. om Voris Arme Sogne Kirchs Tilstand og derudj begierer Assjstentje.

Stormegtigste Monarch: Allernaadigste Arve-Konge og Herre. Som eders Kongl. Mayt. allernaadigst har behaged nu Anden Gang at besøge denne liden Bye, hvorofuer vj os Hierteligen glæde med Forønskning, Gud Allermegtigste ville spare og bevare eders Kongl. Mayst. udj alle hans Keisers Foretagene, Saa er Til Eders Kongl. Mayst. voris Allerunderd. Bøn og Suplique for voris Fattige Kirche, som behøfver en stor Reparation paa huilken vj vel har giordt en Begyndelse. Men det gaar os, som det gich Manden, der begyndte at bygge sit Huus og Kunde det icke fuldkomme, Thi det som Kirchen hafde til Beste, som var ichun gandsche Lidid |: efftersom dend alddeelis ingen indkomst haver, endten af Tiender eller Anded uden alleene det Lidet, som Kand falde af Jord og Klocher for Dig, Saavel som hvis denne Fattige Byes Indvøner, baade Geistlig og Werfelig, har effter Esne gived dertil |: er alt borte, og til dend Reparation bleven andvendt paa saa vit allerrede er forferdiget. Dg som vj til dend Nusforestaaende Høfornøden Reparation ingen Midler eller Forraad af Tømmer, Steen og Kalk eller at betalle Arbeidsfolch med har i Behold, saa er ded os fast umueligt noyed videre derpaa at Kand forretage,

med mindre vi faar Hielp af eders Ko: Ma: Milde Haand og Munificenſe. Det er nu 130 Aar ſiden da derved ſkede en ſtor Reparation paa dette Guds Huus, da ſl. og Højloflige ſhufommelle Koning Frederich dend Anden Regerede; Saa er ded og nu ofuer 30 Aar ſiden, da end Anden Mindre Reparation ſkede under ſl. og højloflige ſhufommelle Koning Frederich dend 3^{die}s Regiering. Nu trenger dend til dend 3^{die} og ſtorſte, ſom ſkeer under voris allernaadigſte Herris og Konges Kong Frederich dend 4^{de}s Højloflige Regiering, ſom Gud Allermegtigſte holde ved ſin Megtige Beſchiermelle. Thi indfalder vj Underſtr^{ne} paa Samplige Borgerschabeds Beigne til Eders Kongl. Ma. med Allerunderdanigſt Bøn og Allernydmygſt Begiering, at eders Ko: Ma: vilde af medføð Kongl. Raade og Mildhed Samme voris Fattige og Højbetrengte Kierche allernaadigſt vere behjelpelig. Saadan eders Kongl. May^{ts} Munificence og Høj Raades Beviiſning imod Guds Huus, vil dend Allerhøjefte Gud Rigeligen Belønne af eders Kongl. May^{ts}

Allerunderdanigſte Tjennere, Arfve Underſaatter og Forbedere hos Gud.

Kjøge, dend 27 Septbris A^o 1702.

Chriſten Blichfeld, Johan Jennesen. Jens Falch.
v-værdige Sognepreſt i Kjøge. P. H. Marup. P. C. Koed.

Søren Duffen Drſted, Hendrich Peterſen, Egh.
Guds og Meenighedens tienner Sac. Rielsſen, bager.
udi Kjøge. Johan Poemeier.

Morten Jensſen. Willads Pedersſen.
Hans Johansſen, Jesper Knudsſen Brun.
Jens Chriſtensſen. Jens Johansſen.
Jacob Chriſtensſen. Hans Mathiſen.
Rasmus Abdolſſen. Hans Casperſen.

(Efter Kjøge Kopibøger, fol. 215).

Nr. 87.

Postmester Rasmus Nielsens Skjøde af $2\frac{1}{7}$ 1703 paa
Manufakturgaarden i Skjøde.

Nr. 6
4 Rd.r.

Kjendes jeg understr^{ne} Maren fl. Johannes Baches udi den fgl. Residentstads Kjøbenhavn og hermed vitterliggjør: at jeg paa egne og mine kjære Børns Vegne med min og deres fri Villie og Samtykke haver solgt, Skjødet og afhændet, faa og hermed sælger, Skjøder og aldeles afhænder fra mig og mine Arvinger til Kongl. Maj^{ts} Postmester udi Skjøde Højagtbare og velfornemme Rasmus Nielsen og hans Arvinger en min Gaard og jordsfri Grund og Ejendom udi bem^{te} Skjøde paa den søndre Side af Torvet imellem fl. Peder Ssens Hus paa den ene og de Fattiges Hus paa den anden Side, med dens aparte Plads beliggendes, som N° 1688 og 1689 til et Seildugs-Manufaktur er indrettet, med alt derudi værende Inventarium og Manufaktur-Kedskab tilligemed den udi smaa Boliger afdelte Gaard udi Nyportstræde, som af Manufakturfolkene bliver beboet, samt og det Hus bag Kirken, altsammen udi den Tilstand og ej anderledes end som det nu befindis, begreben og indhegnet efter gamle Afdomsbrevs videre Formelling, Intet i nogen Maade undtagen. Hvilken Gaard og Plads samt Huse og Boliger med „Manufactur Lovet“ og Kedskab og Inventarie som førermeldt, bemeldte Rasmus Nielsen og hans Arvinger maa og skal have, nyde, bruge og beholde til evindelig fri Ejendom, og kjendes jeg mig og mine Arvinger aldeles ingen ydermere Lov, Del, Ret og Rettighed at have til eller derudi, for^{ne} Manufakturgaard, Hus og Plads eller noget des Tilhør efter denne Dag i nogen Maade, eftersom jeg derfor har oppebaaret og annamuet god og fornøjelig Betaling i alle Maa-

tre myndige Søønners, navnlig Jens, Niels og Johannes Rasmussonners herom gjorde allerunderdanigste Ansøgning og Begjering, allernaad. haver bevilget og tilladt, saa og hermed bevilge og tillade, at bem^{te} afgangne Ingeborg Rasmus Nielsens efterladte Sterfboe maa ved tvende Mænd, nemlig Hans Fogh, Contraleur i bemeldte Kjøge, og Joachim Henrich Karstin, som Commissarier, foruden Rettens Middels Overværelse eller Registrering og Burdering imellem hendes efterladte elleve Børn, nemlig syv Søønner og fire Døottr, efter Lands Loven skiftes og deles. Dog haver bemeldte Hans Fogh og Joachim Henrich Karstin et skriftlig Instrument derover at forfatte, som de i Fremtiden, naar de Børn, som nu ere umyndige, komme til deres myndige Aar, cragte at kunde forsvare. Saa have vi og allernaadigst bevilget, at alle bemeldte Børns, undtagen en Datter, som er gift, tilfalden Arv, til deres Segldugs-Manufacturs Fortsættelse, maa blive tilfammen og den af Børnene, som Manufacturet forestaar, betros, imod Caution at stilles af de myndige Brødre saa og ovenskrevne tvende Mænd, hvilke efter deres Tilbud skal være Curatores for de umyndige saa og med den, som Manufacturet forestaar, saavel til Børnernes Midlers Conservation som til Manufacturets Fortsættelse Indseende have. Og ville vi allernaadigst have de vedkommende befalet, at de strax skal give den Øvrighed, under hvis Jurisdiction de og ere, som dette Skifte eller kunde tilkomme at forrette, denne vores allernaadigste Tilladelse tilkjende, hvilken Øvrighed og derved i sin Rettighed intet skal afgaae. Forbyndendes osv. — Givet paa vort Slot Kjøbenhavn, den 25 Januari A^o 1715.

Under vor Kongl. Haand og Signet.
Friderich K.

D. Wibe.

(Efter Kjøge Skiftøbøger).

Nr. 89.

Mr. Johannes Rasmussens Auktionsstjode af $\frac{2}{6}$ 1715 paa
Manufacturgaarden i Rjøge.

Ebbe Jacobsen, Kongl. Majest's Byfoged i Rjøge og Auktions-Directeur sammesteds, saa og Beder Christensen (Kroeb), Bystriver ibm., Gjøre vitterligt: at Aar 1715 den 25 Februari vare vi understrevne efter Begjering af de forordnede Kgl. Skifte-Commisariier, Mr. Hans Fogt og Mr. Sochum Hendrik Karstin, udi afgangne sl. Ingeborg Rasmus Nielsens efterladte „Bohn og Seigeldugs Manufactur Huus“ og Gaard her i Rjøge, hvor da samme Gaard 3^{dic} Gang til Auction blev indsat, som er beliggende synden for Torvet med tilhørende Inventarium, som er tolv Seildugsvæve og derved befindende Redskab, samt fem Jernkaffelovne, en Brændevinspande ungesfær paa 4 Tdr., en ny Kobbertjedel med Kobberdæfjel, vøg 24 $\frac{1}{2}$ L \mathcal{B} , item et nyt Stampemøllehus med 4 Stamper, Blegeplads og Have, samt alt andet, hvis mur- og nagelfast findes. I lige Maade den næst hos liggende Gaard, som kaldes „Anker Hansens Gaard“ med Inventarier, en Jernkaffelovn, et nyt Bryggerhus med 2^d Bagerovne og Kølne samt dertil hørende Gaards og Haverum. Da efter at samme forb^{mte} Gaarde med Inventarier offentlig til Auction er bleven opraaft den 12te og 18de saa og i Dag den 25de Februar, er iblandt endel andre Ribhavere fremkommen Mr. Johannes Rasmussen her i Rjøge og forb^{mte} 2de Gaarde gjort højeste Bud, som var Penge 1750 Rigsdaler, hvorfor bemeldte Gaarde hannem er bleven ved Auction tilslagen, og hermed efter Hans Kongl. Majest's allern. Forordning hannem stjodes og forundes og det fri og uhindret for Alle og Enhvers Tiltale, saasom han Pengene for ojbemeldte Gaarde nu til den 11te Juni næstleden efter Conditionernes Indhold har betalt, hvilket Commisariernes Atteft

udvifer. Og maa Mr. Johannes Rasmussen og hans Arvinger samme Gaard nyde, bruge og beholde til evindelig fri Ejendom. Angaaende Adkomst-Breve, som kan findes paa samme Gaard og ikke strax bliver hannem overleveret, da ifald de siden hos andre skulde optages eller findes, være døde og magtesløse i alle Maader.

Dette til Bekræftelse under vore Hænder og Forjeglinger.

Actum Kjøge, den 25de Juni A^o 1715.

Ebbe Jacobsen. Peder Christensen Rod.

(L. S.)

(L. S.)

(Efter Pantebogen Nr. 134, fol. 337).

Nr. 90.

Kontrakt af $\frac{1}{5}$ 1721 ang. Tobaksplantning i Kjøge.

Nr. 1 Fr. IV.
En halv Rdt.

Udi den hellige Trefoldigheds Navn haver Jens Weybel kontraheret med underskrevne 10 Personer om Tobaksplantagen her ved Kjøge saaledes:

- 1) Udi indeværende Aar 1721 planter bemeldte 10 Personer Tobak for Jens Weybel i Kjøge udi hans store Vænge og Byens Bold ved Nørreport, paa Vester-Blegdam og paa Sognepræstens lille Plads, hvor Pierre Glesøse forhen har plantet Tobak, som vi paa begge Sider har anslaget til atten Tdr. Sædland, hvortil bemeldte 10 Personer selv arbejder og skaffer fornødne Arbejdsfolk paa deres egen Bekostning, saavel til at plante og høste som al anden dertil behøvende Arbejde, saavidt Plantagen anbelanger.

- 2) Paa lige Maade skal vi 10 Personer og vores Folk forsvartlig forrette alt det Arbejde som ved Tobakken paa Vosterne, Indhøstningen og indtil førstkommende Paaft 1722 er eller kan være at bestille.
- 3) Derimod skal Jens Wehbel betale til bemeldte 10 Personer 62 Rdlr. fl. Mønt, som er for deres Rejse fra Fredericia hid til Kjøge og til deres Løn, saa og fri Husvarelse som de nu allerede beboer og et lidet Stykke Jord til Haugeplads, som dennem nu er udlagt, og foruden nyder bemeldte Personer den halve Del af al den Tobak, som bliver i bemeldte Jorder plantet og forarbejdet.
- 4) Forskaffer Jens Wehbel Jorderne pløjet og Gjerderne tilluft, saa og Loftsrøm og alle Materialier som til samme Tobak skal forbruges.

At denne Contract uryggelig af os paa begge Sider skal holdes og efterkommes haver vi 2de enslydende Gjenparter forfærdiget og enhver Part sin Gjenpart deraf annammet, som hermed under samtlige vores Hænder testes.

Kjøge, den 1 Maj A^o 1721.

Jens Wehbel.

Paa samtlige forbe^mldte 10 Personers Vegne underskriver
Abraham Soiaz. Abraham de Hon. Jean Merd.

Foruden foregaaende Puncter have vi endnu indgaaet følgende Conditioner:

Vi underskrevne forskaffer selv til Tobakplantagen trende Riffelsplader, trende Huggjern, 2 Vandkander med Sprøiter og fornøden Seglgarn, som dette Aar skal forbruges, hvorfor

Jens Weybel betaler os Told Rdlr. og et Lis pund Hamp, hvilke os nu strax er betalt, som hermed under vore Hænder testes.

Kjøge, den 2 Maj 1721.

(3 Navne som ovenfor).

(Efter et Dokument i Arkivet).

Nr. 91.

Stiftsbefalingsmand J. L. v. Holsteins Skrivelse af $\frac{9}{10}$ 1731, at Magistraten og Borgerstabet ville overveje og fremkomme med Forslag, hvorved Byen kunde komme i sin forrige Stand og Opkomst.

Edle og Velvise Borgm. og Raad.

Efterdi Hans Maj^{ts} allernaadigst er findet, at Kjøge By bliver sat i sin forrige Stand igien, saa er mig ogsaa bleven befalet fra Byens Magistrat og dens Borgerstabs at indhente og med min allerund. Betænkning at indsende deres Forslage, hvorledes og med hvad Forslag, Ting samt Friheder man formeente, at Byen allerbedst kunde komme paa Fode igien. I have derfor forderligst for Eder at kalde de vigtigste af Borgerstabet og med dennem samtl. overveie og udfinde de beste og rimeligste Raad til dens Handels Forbedring, og da Kjøge Bye er temmelig beqvem til Manufactureres Indrettelse, saa have I og samtl. at overveie hvad Slags Manufacturer der sammesteds med beste Fordeel indrettes kunde, hvorefter Borgerstabet maa forfatte deres Forslage og det til Eder overleverer, som det da allerforderligst tilligemed Eders egne Betænkninger og Forslage, enten under Eet, eller og om I ej herom i alle Bøfter bliver eenige med hvers især til mig kunde indsende. Sa alt dette hnskede ieg io for jo heller at maatte ssee og jo rimeligere og forstaaeligere

de blive, jo før kunde J afvente herpaa noget behageligt at ville følge. Og jeg som forsikrer udi alle muelige Ting at ville med al Fornøjelse contribuere til Byens og dends Indbyggere's Optomst samt Formeerelse er

Ederz tjenstberedvilligste
J. v. Holstein.

Kiøbenhavn, d. 9. Octobr 1731.

(Efter et Document i Arkivet).

Nr. 92.

Dom i Lyngsagen $\frac{9}{11}$ 1734.

Høiesteretsdom:

Magistraten og samtlig Borgerfabet i Kiøge
contra

Vice-Landsdommer Knud Nhasverus Becher paa egne og samtlige Olsemagle Byemænds Begne med flere, affagt den 9de Novembr. 1734:

Commisariernes Dom frafaldes og bør den omtvistede Kiøge Lyng herefter som af Alders Tiid forblive frii Fællig, Fægang og Overdrev for Kiøge Bye, Gammel-Kiøge Gaard, Olbye og Olsemagle efter Landmaalingens Tagt, hvorefter Olbye og Olsemagle Beboere bør inden 14 Dage efter denne Doms lovlige Forkyndelse paa egen Bekostning nedkaste og jevne de omtvistede af dem paa bemelte Lyng gjorte Afgrøftninger, og bør de af Vice-Lands-Dommer Knud Nhasverus Becher udj denne Sag imod Kiøge Magistrat brugte uanstændige, nærgaaende Bestyldninger og Expressioner være som uftrevne, døde og magtesløse og ikke komme dennem i Almindelighed eller Borgemeister Willads Pedersen

i Særdeleshed til Hinder eller Forkleinelse i nogen Maade, men Vice-Lands-Dommer Becher pligtig for saadan sin utilbørlige Udfærd imod dem at bøede til Vor Frelfers Kirke Tredive Rigsdaler. Udi Processens Omkostning betaler bemelte Becher til Magistraten i Kiøge paa egne og Byens Vegne Fem Hundrede Rigdaler.

(Efter Kiøge Kopibøger).

Nr. 93.

Magistratens Andragende til Kongen af $1\frac{1}{3}$ 1738 om at komme Byen til Hjælp i dens betrængte Tilstand.

Stormægtigste Monarch, Allernaadigste Arve-Konge og Herre! Saa umueligt som det er for Kiøge Bye at kunde ved egen Hjælp og Kræfter udrede sig af den Giæld som hæfter paa Byen og tillige svare de forestaaende store Udgifter, saa mueligt er det derimod Deris Kongl. Majst. allernaadigst at hielpe og udfriic denne fattige Bye fra overhængende Undergang. Efter gjorde Overslag med Tareere-Borgerne og Byens Kiæmnere paa forleden Mars Restanz og dette Mars udfordrende Udgifter, da skal til værlig Brug svares 673 ^{rd.} 2 R 6 $\frac{1}{2}$ β og til geistlig Brug med hvad deraf dependerer 403 ^{rd.} 3 R , hvilket vedheftede allerunderd. Specificationer ubviiser. Det første bliver for Indvaanerne tree Gange saa meget som ellers sædvanlig aarlig har været svaret, og det sidste meere end dobbelt imod forrige Maringer og dog fandt deraf ikke overskyde noget at komme til Aftørring paa den gamle Giæld som Byen aarlig maa forrente, hvis Summa er 873 ^{rd.} 3 8 β . Paa ermelte gamle Giæld skulde ifølge Deris Kongl. Maj^{ts.} allernaadigste Resolution de dato 11 October N° 1737 aarlig aflægges 160 Rdlr. og

fra 1te January dette Aar tage sin Begyndelse, men for- medelst nye paavoxte Restans, som først maa afdrages, kand fligt ey lade sig giøre. Endnu er een Udgift, som paaligger Byen paa Læggene til Frii- og Dyre-Keiser at svare, der i de trende sidste afvigte Aar har oplobet til 720 ^{rd.} 4 R 7 β , er naar eet Aar mod det andet regues, aarlig 240 ^{rd.} 2 R 7 $\frac{2}{3}$ β , saa Byen udj dette løbende Aar til nævnte Udgifter alleene, uomrørt Indqvartering og anden onera, skal udreede 1317 Rd. 14 β , der vil blive som før allerund. er meldet umueligt at faae tilvehebragt, allerhøjest det ikke kand afgiores med dette Aars saa exesive Udgift, men saaledes vil con- tinuere indtil Byens gamle Giæld gandske vorder afdraget, hvilket uimodsigeligt de beste Borgere neppe skal kunde ud- holde langtmindre de ringere og lidet formuende, men samt- lige derover maa ruineres, som vidtløftigere og med viidere Omstændigheder for Hans Excellence Hr. Geheimeraad og Stiftsbefalingsmand Baron Gersdorf udi Skrivelse af 1te hujus er demonstreret.

Saadan Byens høye og yderste Nød vi allerund. for- drister os Deris Kongl. Mayst. at foredrage og paa denne fattige Byes Vegne allerund. udbeder nogen allernaadigste Assistence som med Deris Kongl. May^{ts.} allern. Behag kunde skee om de Riøbstæder i Vaaland og Falster, der ikke med Dyre-Keiser og sielden med Frii-Keiser ere betyngede, maatte komme denne Bye til Undsætning med visse aarlige Penge samt om Byen, indtil al Gielden er betalt, allernaadigst kunde staaes fra Frii-Keiser eller derfor i een eller anden Maade nyde Erstatning. Thi uden Deris Kongl. Mayst. lader Mildheds Straaler række til denne Bye og af særdeles Kongelig Clemens seer samme allern. understøttet udj deels forestaaende Udgift kand den ikke vedblive eller holdes i nogen- ledes Stand, men visselig vil geraade til een skadelig Svæ- telse, som ikke lættelig skal kunde restitueres, detz Aarsag den

gandske Byens Iudbyggere, de beste med de ringe, ja gamle og unge |: hvis Gemytter nu ere som nedslagte og snart tabt al Fyrighed og Lyft til at stræbe formedelst havende Tvivl, at ingen Gliid eller Stræbsomhed herefter kand blive dem til Nytte, naar saa utaaelig Paalæg skal svarcs :| alle hiertelig juffer og allerund. venter at erholde hos Deris Kongl. Mayestet een allernaadigst Bønhørelse til nogen Hielp og Vættelse. Og forinden paa denne allerund. Supplique Deris Kongl. May^{ts}. allern. Resolution falder, kand hverken Statterregistre vorde forfærdige eller Lægsbog indrettet til de daglig forfaldende Udgifter at betræde.

Forblivende til sidste Øjeblik i Døden Deres Mayestets Børes allernaadigste Arve-Konges og Herres allerunderdanigste troe Underjaatter og ringeste Tienere.

Kjøge Raadstue, den 13 Marts 1738.

W. Pedersen. E. Jacobsen. P. N. Dpleuf. J. Borrebne.

Som Taxeere-Borgerer for indeværende Aar og tillige med Magistraten allerund. paa Byens Vegne bedende om een allern. Bønhøring hos Deris Kongl. Majst. paa hvis herudj ald Sandhed allerund. er andraget underskriver. Kjøge Raadstue ut supra. Andreas Flint, J. Mariager, E. Feddersen, Morten Rielsen, Peder Erichson, Niels Jensen Bang, Jens Pedersen, Rasmus Olsen, Peder Andersen. Som dette Mars Kiæmmer Peder Hansøn.

Nr. 94.

Kongebrev af 19/7 1775 om Latinskolens og Klosterboligens Vortjalg.

Christian VII. Vor synderlig Gunst tilforn! Af een fra Sognepræsten og Magistraten i vor Kiøbsted Kjøge, som

Stolens og Kirkens Inspecturer sammesteds, indkommen Forestilling er Os allerund. bleven refereret, at den Latinske Skoles Bygning der i Byen har i mange Aar været saa brøstfældig, at Lærerne i lang Tid ey alleene ikke have fundet behoe den, men Rector har endog for den øverste Lecties Discipler maattet læse i sit eget Huus, ligesom og Klokker-Boeligen, som støder op til Skole-Bygningen gandske er forfalden. Og da Kirken skulle vedligeholde disse Bygninger, men dens Indkomster ere saa ringe, at Kirken ey selv deraf fand vedligeholdes, saa have de holdt det for tjenligt, at saavel Skolen som Klokker-Boeligen blev solgt ved offentlig Auction. Thi give vi Eder hermed tilkiende, at Vi efter saadan gjorde Forestilling allernaadigst ville have bevilget, at saavel forberørte Skole-Bygning som Klokker-Boelig maae ved offentlig Auction bortfælges paa de Vilkaar, at den Rivende maa nedbryde dem og benytte sig af Materialierne, som han bedst veed og fand; dog skal han pligtig være at gjøre Pladserne ryddelige og indhegne dem med et Plankeværk. Og ville vi derhos allern., at de for Skole-Bygningen indkommende Penge skal udfettes paa Rente, Skolen til Beste, indtil om nogen nye Bygning i sin Tid kunde blive opført, men hvad for Klokkerboligen indkommer skal beregnes Kirken til Indtægt. Derefter I Eder allerund. haver at rette og vedkommende slikt til Efterretning at tilkiendegive. Befalendes Eder Gud! Skrevet paa vort Slot Frederiksborg, den 19 Juli 1775.

Under vor Kongelige Haand og Signet.

Christian Key.

(L. S.)

D. Thott.

Lüzdorff.

B. Nagaard.

Stiftamtmand Knuth og Bisshop Harboe communicerede Magistraten Skrivelsen ^{24/7} 1775. — Under ^{15/9} j. A. appro-

beredes det højeste Bud, som St. Andreas Oluffen havde gjort paa Skolens Bygning, 220 Rd. og paa Klokkerboligen 90 Rd., men de Kjøbmand Anders Oluffen havde tilbudt at give 100 Rd. for Klokkerboligen, naar jammes Grund og tilhørende lidet Gaardsrum tillige maatte overlades ham, da han vilde lade Bygningen blive staaende, kunde dette ikke bevilges i Henshold til det tgl. Rescript. 3 Kjøbmænd tilbød „at ville med langt ringere Beføstning end nogen anden lade opføre en ny Skolebygning, naar det maatte tillades dem at benytte sig af de Materialier, som i den gl. Bygning, hvilken de have kjøbt, dertil findes tjenlige og forjvarlige“, men Stiftamtmand og Biskop svarede ^{11/11} 1775: „at det vil have sit Forblibende ved det ergangne kongl. allernaadigste Rescript.“

Nr. 95.

Magistratens Ansøgning til Kongen af $\frac{7}{3}$ 1776 om at forundes en Kapital til Havnens Istandsættelse.

Stempel
Chr. VII. 24 St.

Til Kongen!

Det er desværre alt for bekiendt, at Kiøge Kiøbsted nu især paa nogle Aar saa fiendeligen har aftaget, at vi i Hensigt til dens nærværende svage Tilstand og det manglende Haab om dens Nærings-Vejes Forbedring ikke kan andet end være meget bekymrede for dens tilkommende Stiæbne. Dens Ufmagt har den i mange Aar samlet paa og foruden de svækkende Aarsager, som den har tilfælles med andre Kiøbstæder, har især den for nogle Aar siden indfaldne dyre Tiid givet Hven et Stød, som den saameget mere maatte

føle, som den ikke er saa lykkelig, ligesom de fleste andre Kiøbstæder at ege Jorder til Aolings Brug, men maac have de nødvendige Føde-Vahre fra Landet. De eneste Nærings-Midler, som endnu opholde dens svage Liv, ere da nogle faa og for den største Deel afmægtige Haandværkere og en lidet betydnende Handel og Søefart. Men endog denne sidste truc med en Undergang, som intet uden Hiælp og Undsætning fra een mægtig og mandig Haand synes at kunne forekomme og afværge. Allernaadigste Konge! Det er Havnens flette Tilstand her i Byen som foranlediger os efter Borgerstabet's og især de Handlendes Anmodning at nedlægge for Deres Majestæt denne allerunderdanigste Anjøgning. Det er beviisligt, at det ikke har manglet Havnen paa Reparation og Bedligholdelse, saavidt dens Indkomster have villet tillade, men da disse formedelst Skibsfartens og Handelens Aftagelse ere ringe, saa have ogsaa de aarlige Reparationer ikke fundet have nogen Bestandighed. Herover er det nu kommet saa vidt, at hvis den ikke ved en tilstræffelig Hovedreparation bliver hiulpen, vil den inden kort Tid ganske forfalde og aldeles blive tilstøppet, i hvilket bedrøveligt Fald Kiøge Bye, som i forrige Tider har været en af de bedste og meest blomstrende Kiøbstæder, ville efter al Anseende blive een af de usleste og fattigste i Riiget. I allerund. Forhaabning, at Deres Majestæts allerhøiest faderlige Omjorg for Landets Beste ogsaa maatte strække sig til denne fattige Bye, fordrifte vi os derfor allerund. at anholde, at Deres Majst. til Kiøge Havns Istandsættelse allern. ville itæenke en Capital, som ikke kan bestemmes førend derover, efter allern. Befaling vorder gjort et Overflag.

Vi formene allerund. at Havnens Istandsættelse ikke lidet vilde hidrage til Byens Opkomst, hvorved D. M. Told og Consumptions Intrader samt andre Afgifter kunde ventes saaledes at blive forøgede, at Beføstningen paa Havnens

Istandsættelse i Tidens Vængde derved kunde blive erstattet, ikke at tale om anden Nytte, som D. N. i paakommende Tilfælde af Havnen kunde have.

Kiøge, d. 7 Marts 1776.

allerunderdanigst

K. Rasmussen. Fr. Ehlers.

Nr. 96.

Samtlige Kiøge Byes elegeerde Mænd ansøger ^{10/3} 1783 allerunderdanigst Kongen om, at Kiøge Havn og dens Boldværk i dette Aar aller-naadigst maae blive befalet at istandsættes. Den nedlagde Latinske Skole igien oprettet. Byen til dens Kirkes Istandsættelse forundt Collect=Bog. Borgerstanden formeent at gjøre Handelsmændene Indgreb i sin Nærings=Bei og Brænde=Udførsel herfra Byen forbuden. Hvilke ene og allene ere de Midler, som kan redde Byen fra Undergang og Borgerne fra Betler=Staven.

Nr. 4. Chr. VII. 24 Et.
1783.

Til Kongen!

Ligejom Kiøge Havn i de ældre Tiider har været Kilden til Byens og Naboe Kiøbstædernes bekiendte gode Tilstand ; thi da blev Fiskeriet med god Fremgang fortsat, Fabriquer anbragte, Skibs Værster anlagte og Skibe byggede. Herforuden drev man en florissant Handel med alle Nationer, som for deres Skibe fandt i Havnen et sikkert Tilflugts=Sted, ei at tale om Landets egne Skibe, som i Krigs=Tiider her kunde ligge skjult ; er og samme nu Byens Undergang. — Fiskeriet har paa nogle Aar ganske cesseret, siden Havnen er opfyldt med Tang og Sand, der og forvolder, at intet Skib mere kand indkomme og nærme sig Rheden uden at restigvere Forliis. Dette har ophævet Skibsbyggeriet og uden Divil Fabriquerne tillige. Af Boldværket og Dæmningerne er nu næsten intet tilovers og følgelig kan man vente det, at Byen

ved Vandets Indbrud snart forgaaer. — Handværksstanden mangler baade Materialier og Afſætning paa ſit Arbeide. Handelsmanden ſeer tomme Loftet og Bathuſe, da hand til Bogns fra Kiøbenhavn ſkal fremfløbe de ſaa Wahre, han kan affætte og tilforhandle ſig paa 3^{die} og 4de Haand, og for at blive dem qvit ſælge for det meſte efter Indkjøbspriis, hvortil han ſaa meget mere drives ſiden enhver anden Borger nu begynder at etablere Handel, da det er naturligt, at den, ſom har en Profeſſion til Hielp, altid kan jælge ringere end en Kiøbmand, ſom intet andet har lært, eller har at ernære ſig af. Saa har og den latinſke Skoles Nedlæggelse i Maret 1777 for en vigtig Deel jvækket Byen. Mange af Borgerne fandt baade ved Lærerne og Diſciplerne Nærings=Veie og man kunde ſaae ſine Børn oplærte uden Bekoſtning. Fattigdom iſtædenfor Velſtand har da ſaaledes indſneget ſig og ſaa er tilbage, ſom kan redde ſig ſelv og ſom en Følge deraf, ſpører man intet uden Sorg og Bedrøvelſe.

Allernaadigſte Konge! Hielp denne fattige Bye og byd allern. Havnens fuldkomne Iſtandsjættelſe i dette Aar. Lad den nedlagte Latinſke Skole igien blive oprettet, derved vil maafkee nogle opmuntres til at efterligne Forfædrene, naar de ſee deres Legata til beſtemt Brug anvendte. Forund allern. Byen en Collect=Vog til dens forjaldne Kirkes Iſtandsjættelſe, og jæt allern. Grændſer for Brænde=Udførſel her fra Byen, ſom i denne Vinter meget ofte har ophævet Brænde=viins=Brænderiet og Øll=Bruggeriet, hvorved Deres Majestæts Conſumptions Intrader har lidt ſtaar og den Fattige ſabner Brænde, jaa at Sult og Kulde har været dem tildeelt og Nærings=Veiene ſtandsjet for alle i Almindelighed. Forbyd allern. Handværksstanden ſamt andre af Borgerstanden at betiene dem af Handelsmandens liden Næringsvej. Herved vil den herſkende Sorg ſnart forvandle ſig til Glæde, og Armod ſamt Orkeſløſhed blive iaget fra denne og flere Ste=

der. Og vi tør allerunderdanigst forfikre det, Deres Maje-
stæt om faa Nar ved dette allerunderd. ansøgetes allern. Ind-
vilgelse vil indhente de Beføstninger som anvendes og er-
holde formuende i Stæden for forarmede Underfaatter. Aller-
naadigst Bønhørelse tilbeder Allerunderdanigst.

Kjøge, den 10de Martii 1783.

W. Romsgaard. C. Goldsmith. Fr. Kofe. Hans D. Stadager.
Peder Sørensen. Lauritz Rixov. Hans Nielsen.

Stiftamtmand Brockenhuus og Biskop Harboe forlangte
under 5te April 1783 Betænkning over Andragendet, forjaavidt
den nedlagde latinske Skoles ansøgte Dprettelse og Collecten
til Kirkens Istandsættelse angaaer.

(Efter Kjøge Kopibøger).

Nr. 97.

Bygning af et Flaadebatteri i Kjøge 1808.

Hans Majestæt Kongen har under D. D. allernaadigst
tilskrevet mig saaledes:

Da Borgemeesteren udi vor Kjøbstad Kjøge har paa Byens
Begne hos os ansøgt om Tilladelse at bygge paa egen Be-
føstning et Flaadebatterie til Byens Forsvar, saa bevilge
vi saadant allernaadigst herved, og vil vi sørge for, at dette
Batterie erholder 4 Stkr. 12 \mathcal{K} Kanoner af vort Arsenal,
samt den dertil behøvende Ammunition, hvilket Du haver (at)
befjendtgjøre Vedkommende til allerunderdanigst Efterretning.
Hvormed ffec vor Billie.

Hovedkvarteret udi vor Kongelige Residentsstad Kjøben-
havn, den 19de Martz 1808. Frederik R.

Hvillen allerhøjeste Befaling jeg ikke har skullet undlade
at communicere Deres Velædelhed til behagelig Efterretning
og allerunderdanigst Efterlevelse.

Roeskilde, den 19de Martz 1808.

Treschow.

Til Hr. Borgemeester Urell i Kjøge.

